

שבוע פרשת עקב

(18 – 24 August 19)

י"ז – כ"ג מנחם-אב תשנ"ט

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:**

וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אִף יי בָּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצֻוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רִמְמָה יָמִין יְהוָה עָשָׂה חַיִּל: ז' לֹא־אֲמוֹת
פִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֹנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צָדֵק אָבִא
בָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשֹּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד כִּי עָנִיתָנִי וְתִהְיֶה לִי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:
כה אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה יְהוָה הַצִּלֵּתָהּ
נָּא: כו בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה פֶּרְכָּנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָּנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵינוּ
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵינוּ אַתָּה וְאֹדֶד אֱלֹהֵינוּ
אֲרוֹמְמֶנָּה: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאִמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּ־נָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־חֲמֹצַר קָרָאתִי יְהוָה
עָנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזִי וְאֵנִי אֲרָא בְּשֹׁנְאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּבְּדִיכִים: י פֶּלֶג־גּוֹיִם
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סִבְּבוּנִי גַם־
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְּבוּנִי כְּדַבְּרוֹתֵינוּ
דַּעְכוּ בָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיְהִי־הוּא עֲזָרָנִי: יד עֲזֵי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָפָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יָמִין יְהוָה עָשָׂה חַיִּל: טז יָמִין יְהוָה

קִיָּט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחִלִּי יִכְנוּ דְרָכֵי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲזִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מַצּוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בְּיָשָׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֵינוּ

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמֶּי־דָרְךָ תְּהַלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵינוּ הַלְכוּ: ד אַתָּה

המשך מזמור קיט נדפס בעמוד קד

אגרות קודש

ב"ה, חמשה עשר באב, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר [שלמה] זלמן שי

שלום וברכה!

ת"ח בעד מכתבו מיום ו' וחי' מנ"א עם המצורף אליהם. ובדאי לא ימנע מלהודיע המשך העניינים ויהי רצון שיתפתחו בכיוון הרצוי.

... ובעמדנו ביום סגולה עליו נאמר לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב, יהי רצון שסוף סוף יקויים יעוד זה בפועל, שאז יקוימו הכתובים כפשוטם וכמשמעם וכדרשת רבותינו ז"ל, בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים כו' צאינה וראינה בנות ציון גו' ביום חתונתנו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, על ידי משיח צדקנו, ובלשון הרמב"ם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה כו' הרי זה משיח בודאי כו'.

בכבוד ובברכה להצלחה מתוך בריאות הנכונה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כב) מסכת תמורה עם ביאורים	כד) מסכת כריתות עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	כג) מסכת כריתות עם ביאורים	כה) מסכת כריתות עם ביאורים
ג) מאמר ד"ה והיה אם שמוע וגו'	ה	כז) מסכת כריתות עם ביאורים	כז) מסכת כריתות עם ביאורים
ד) מאמר ד"ה ועתה ישראל	ה	כח) מסכת כריתות עם ביאורים	כח) מסכת כריתות עם ביאורים
ה) שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ח	ה	כט) מסכת כריתות עם ביאורים	כט) מסכת כריתות עם ביאורים
ו) שיחת יום ד' פי עקב, כ"ף מנ"א ה'תשכ"ה	ה	ל) מסכת כריתות עם ביאורים	ל) מסכת כריתות עם ביאורים
ז) שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול ה'תשכ"ה	ה	לא) מסכת כריתות עם ביאורים	לא) מסכת כריתות עם ביאורים
ח) משיחות שבת פרשת עקב,	ה	לב) מסכת כריתות עם ביאורים	לב) מסכת כריתות עם ביאורים
ט) כ"ף מנחם-אב ה'תש"נ	ה	לג) מסכת כריתות עם ביאורים	לג) מסכת כריתות עם ביאורים
י) לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט	ה	לד) מסכת כריתות עם ביאורים	לד) מסכת כריתות עם ביאורים
יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ה	לה) מסכת כריתות עם ביאורים	לה) מסכת כריתות עם ביאורים
יב) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	ה	לו) מסכת כריתות עם ביאורים	לו) מסכת כריתות עם ביאורים
יג) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב	ה	לז) מסכת כריתות עם ביאורים	לז) מסכת כריתות עם ביאורים
יד) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת עקב	ה	לח) מסכת כריתות עם ביאורים	לח) מסכת כריתות עם ביאורים
יז) שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב	ה	לט) מסכת כריתות עם ביאורים	לט) מסכת כריתות עם ביאורים
יח) שיעורים בספר התניא (מוגה)	ה	לע) מסכת כריתות עם ביאורים	לע) מסכת כריתות עם ביאורים
יט) לשבוע פרשת עקב	ה	לפ) מסכת כריתות עם ביאורים	לפ) מסכת כריתות עם ביאורים
כ) לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב	ה	לפ) מסכת כריתות עם ביאורים	לפ) מסכת כריתות עם ביאורים
כא) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	ה	לפ) מסכת כריתות עם ביאורים	לפ) מסכת כריתות עם ביאורים

שיעורי רמב"ם

טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב	קכה
יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב	קפט
יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב	רח
יט) נביאים וכתובים	ריח
כ) משיחות – מסכת אבות	רכ
כא) עין יעקב מסכת מגילה	רכז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

42 כן בפרשה שניה שעיקרה מצוות יש גם הענין דקבלת עול
43 מלכות שמים שעיקרו בפרשה ראשונה, שזהו כללות הענין
44 ד"שמצע תשמעו"¹, וכללות ענין העבודה "ולעבדו בכל
45 לבבכם ובכל נפשכם"¹ (אף שלא נאמר "ובכל מאדך"⁹),

שענינה הכללי של העבודה הוא

קבלת עול האדון, קבלת עול

מלכות שמים. אבל בכללות,

הנה פרשה ראשונה עיקר

ענינה הוא קבלת עול מלכות

שמים, ופרשה שניה עיקר

ענינה הוא קבלת עול מצוות.

והנה השינוי שבין פרשה

ראשונה לפרשה שניה הוא

לא רק בכללות ענינם, שפרשה

ראשונה עיקרה קבלת עול מלכות

שמים ופרשה שניה עיקרה קבלת עול

מצוות אלא גם בפרטים

שבהם, שבפרשה ראשונה

נאמר ענין התורה לפני ענין

המצוות, שהרי תחלה נאמר

ושננתם גו' ודברת בם, היינו

לימוד התורה ואחר-כך נאמר

וקשרתם גו', מצוות תפילין,

ששייכת לכל המצוות, כמאמר

רז"ל¹⁰ הוקשה הושוותה כל

התורה כולה (דהיינו מצוות

התורה) לתפילין כדברי הגמרא

"אמר קרא והיה לך לאות על ירך

ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה'

בפיך, הוקשה כל התורה כולה לתפילין

מה תפילין מצוות-עשה שהזמן גרמא

ונשים פטורות, אף כל מצוות-עשה

שהזמן גרמא נשים פטורות..."¹¹.

ובפרשה שניה נאמר ענין

1 והיה אם שמע וגו'.¹ הנה פסוק זה הוא התחלת פרשה

2 שניה דקריאת-שמע (האמורה בתורה בפרשת עקב²),

3 שנקראת - פרשת "והיה אם שמע" נקראת "פרשה שנייה" לפי

4 שבאה לאחר פרשה הראשונה של קריאת שמע, שהיא פרשת

5 שמע ישראל גו' (האמורה

6 בתורה בפרשת ואתחנן²).

7 וכמאמר חז"ל במשנה³ אמר

8 רבי יהושע בן קרחה, למה

9 קדמה פרשת שמע ליהיה אם

10 שמע, כדי שיקבל עליו האדם

11 עול מלכות שמים תחלה

12 באמירת "שמע ישראל ה' אלוהינו ה'

13 אחד" ואחר-כך מקבל עליו

14 עול מצוות באמירת פרשת "והיה

15 אם שמע תשמעו אל מצוותי".

16 ולהעיר, שבין שהתורה

17 כללות ופרטות נאמרה⁴, אמרו

18 חכמינו ז"ל בנמרא: "ר' ישמעאל

19 אומר כללות נאמרו בסני (ופירש

20 רש"י: "הרכה דברים נאמרו סתומים

21 בסני שלא נתפרשו כל צרכן ופירשו

22 לו לאחר שהוקם המשכן באהל

23 מועד....") ופרטות באהל מועד (רש"י:

24 משהוקם המשכן, ודיבר עמו מעל

25 הפורכת שם פירש לו הכתוב...) ור'

26 עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו

27 בסני ונשנו (רש"י: "פעם שנית, וכל

28 מה שנאמר כאן נאמר כאן ואף-על-פי

29 שלא נכתב") באהל מועד ונשתלשו

30 בערבות מואב (רש"י: "מפי משה

31 לישראל שנאמר בעבר הירדן בארץ

32 מואב הואיל משה באר את התורה

33 וגו'"), הנה בפרטיות יש

34 בפרשה ראשונה האמורה

35 בכללות בלי לפרט גם ענין עול

36 מצוות, שזהו מה שכתוב

37 בפרשה ראשונה ושננתם גו'⁵

38 (לימוד התורה⁶), וקשרתם

39 גו'⁷ וכתבתם גו'⁸ (תפילין

40 ומזוזה), שהן מצוות, ועיקר ענין

41 המצוות נאמר בפרשה שנייה וכמו

בס"ד. יום ד' פרשת עקב, כ"ף

מנחם-אב, ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

והיה אם שמע וגו'.¹ הנה פסוק זה הוא

התחלת פרשה שניה דקריאת-שמע

(בפרשת עקב²), שנקראת בן לפי שבאה לאחר

פרשה הראשונה, שמע ישראל גו' (בפרשת

ואתחנן²). וכמאמר חז"ל במשנה³ אמר רבי

יהושע בן קרחה, למה קדמה פרשת שמע

ל-והיה אם שמע, כדי שיקבל עליו עול מלכות

שמים תחלה ואחר-כך מקבל עליו עול מצוות.

ולהעיר, שבין שהתורה כללות ופרטות

נאמרה⁴, הנה בפרטיות יש בפרשה ראשונה גם

ענין עול מצוות, שזהו מה שכתוב ושננתם גו'⁵

(לימוד התורה⁶), וקשרתם גו'⁷ וכתבתם גו'⁸

(תפילין ומזוזה), וכמו בן בפרשה שניה יש גם

הענין דקבלת עול מלכות שמים, שזהו כללות

הענין ד"שמצע תשמעו"¹, וכללות ענין העבודה

"ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם"¹ (אף שלא

נאמר "ובכל מאדך"⁹), שענינה הוא קבלת עול

האדון, קבלת עול מלכות שמים. אבל בכללות,

הנה פרשה ראשונה עיקר ענינה הוא קבלת עול

מלכות שמים, ופרשה שניה עיקר ענינה הוא

קבלת עול מצוות.

והנה השינוי שבין פרשה ראשונה לפרשה שניה הוא לא רק בכללות ענינם,

אלא גם בפרטים שבהם, שבפרשה ראשונה נאמר ענין התורה לפני

ענין המצוות, שהרי תחלה נאמר ושננתם גו' ודברת בם, ואחר-כך נאמר

וקשרתם גו', מצוות תפילין, ששייכת לכל המצוות, כמאמר רז"ל¹⁰ הוקשה כל

התורה כולה (דהיינו מצוות התורה) לתפילין. ובפרשה שניה נאמר ענין

(1) פרשתנו יא, יג. (2) ו, ד. (3) ברכות רפ"ב. (4) ראה חגיגה ו, ב. (5) ואתחנן שם, ז. (6) ראה קידושין ל, א. (7) ואתחנן שם,

ח. (8) שם, ט. (9) ראה בארוכה בשיחה שלאחרי המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חנ"ג ע' 384 ואילך). (10) קדושין לה,

א. וראה לקו"ש ח"ט ע' 79 הערה 3.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המצות לפני ענין התורה, שתחלה נאמר בפרשה שנייה
2 וקשרתם גו' ¹¹, ענין מעשה המצוות, ואחר-כך נאמר בפרשה זו
3 ולמדתם גו' לדבר בם ¹² ענין לימוד התורה.
4 ומבאר בזה בדרושי מאמרי חסידות (בדרושי מאמרי החסידות הנ"ל) בהקדם הבאור במאמר רנ"ל "תלמוד
5 גדול", שהטעם לזה הוא
6 המצות לפני ענין התורה, שתחלה נאמר
7 וקשרתם גו' ¹¹, ואחר-כך נאמר ולמדתם גו'
8 התורה ¹⁵ על פסוקים אלו),
9 שהחילוק ההבדל בין ב'
10 הפרשיות דקריאת-שמע הוא
11 על-דרך ב' הדעות
12 שבגמרא ¹⁶ אם "תלמוד
13 לימוד התורה גדול" עדיף על
14 מעשה המצוות (כמאמר חכמינו ז"ל
15 גדול לימוד תורה ¹⁷) או
16 "מעשה המצוות גדול" עדיף על
17 לימוד התורה. והינו, שהסדר
18 בפרשה ראשונה שענין לימוד
19 התורה קודם לענין מעשה
20 המצות הוא לפי הדעה
21 ש"תלמוד גדול" ולכן הוא גם
22 קודם בפסוק ובא בתחילת הפרשה,
23 והסדר בפרשה שניה שענין
24 מעשה המצות קודם לענין
25 לימוד התורה הוא לפי הדעה
26 ש"מעשה גדול" ולכן קיים
27 המצוות נזכר בתחילת פרשה שנייה,
28 לפני לימוד התורה האמור בהמשך.
29 ועל-פי הירידע שמה ש"נמנו
30 וגמרו במסגנה שתלמוד
31 גדול" הוא עכשו בזמן הגלות
32 דוקא, אבל לעתיד-לבא
33 יהיה "מעשה גדול" ¹⁸,
34 נמצא, שהסדר דפרשה
35 ראשונה (שענין התורה
36 קודם לענין המצות,
37 "תלמוד גדול") קאי כוונתו
38 על הזמן דעכשו, והסדר
39 דפרשה שניה (שענין
- ביאור בדרך אפשר
המצות קודם לענין התורה, "מעשה גדול") קאי כוונתו
על הזמן דלעתיד-לבא.
(ב) ויש לבאר כל זה (מיוסד על המבאר
בדרושים הנ"ל) בהקדם הבאור
במאמר רנ"ל "תלמוד גדול", שהטעם לזה הוא
לפי שהתלמוד מביא לידי מעשה, שאין זו רק קדימה בזמן, שאי-אפשר לקיים
כל המצות כהלכתן כו' בלי לימוד היטב לידע כל ההלכות כו' ¹⁹, אלא גם
קדימה במעלה. וענין זה מוכח מהקדימה בזמן גופא, דכיון שקדימה זו היא
על-פי תורה, כפי ש"עשה האלקים (את האדם ישר)" ²⁰, הרי מוכן שהקדימה
בזמן קשורה עם קדימה במעלה. ובהו גופא הדיקוק הוא "תלמוד גדול", הינו,
לא רק שהוא שקול כנגד כל המצות (פלשון אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד

(11) עקב שם, יח. (12) שם, יט. (13) ד"ה ושנתם לבניך, במאמרי אדה"ז תקס"ז ע' דש ואילך. (14) אמרי בינה שער הק"ש פרק צ ואילך. (15) ואתחנן ע' רלח ואילך. ע' רמט ואילך. ע' רנב ואילך. שם (כך ה') ע' ב"ט ואילך. ב"ב ואילך. וראה גם דרמ"צ שרש מצות התפילה פמ"ז ואילך. (16) קידושין מ, ב. (17) ב"ק יז, א. (18) מאמרי אדה"ז תקס"ז שם (ע' שט. ע' שיז). אוה"ת ואתחנן שם (ס"ע רמז ואילך. ע' רעז ואילך. ע' רפ. ע' שב ואילך). אוה"ת בראשית מ, סע"ב. ר"פ ויגש. (19) לשון אדה"ז בהל' ת"ת פ"ד ה"ב. (20) לשון הכתוב - קהלת ז, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כנגד כל המצות (פלשון אדמו"ר הנקן בהלכות תלמוד
2 תורה¹⁹, מיוסד על לשון הרמב"ם²¹) שגם זו מעלה וחשיבות
3 גדולה בלימוד התורה, אלא חכמינו ז"ל דייקו ואמרו "גדול דוקא
4 להורות שלימוד התורה אינו רק שווה-ערך לקיום המצוות אלא 'גדול' ועדיף,
5 כפי שממשיך ובמאר.
- 6 (ג) והענין בזה, דהנה כתיב²² גדול הוי' ומהולל מאד בעיר
7 אלקינו, ואמרו רז"ל²³ בבאור
8 הפסוק אימתי הוא הקדוש-ברוך-
9 הוא גדול כשהוא יורד ומתגלה
10 ומאיר בעיר אלקינו, דמלפא
11 בלא מטרוניתא המלך ללא מלכה
12 (שמקבלת את השפעתו) לאו מלך
13 לא גדול אקרי כו'²⁴, אינו מלך
14 ואינו נקרא 'גדול' ונדוע²⁵ בתורת
15 החסידות ד"עיר אלקינו"
16 שנמשלה בדברי חכמינו ז"ל למלכה,
17 אשת המלך, הוא בחינת
18 'מלכות' הספירה האחרונה
19 והתחתונה שבעולם האצילות כמו
20 כפי שפעשית מקור לבריאה-
21 יצירה-עשיה, העולמות שלמטה
22 מאצילות, ועל-ידיה דוקא על-
23 ידי ירידת ה'מלכות' להיות מקור
24 לעולמות מתגלית גדולתו
25 ותפורה, והעולמות והנבראים מכירים
26 בה, והרי ענין זה של התגלות
27 הקדוש-ברוך-הוא לנבראים הוא
28 מטעמי הבריאה, כמו שכתוב
29 ב'עין חיים' מכתיב הארזי"ל
30 בתחלתו²⁶ שסיבת בריאת
31 העולמות היא בכדי שיתגלו
32 שלמות פחותיו ופעולותיו
33 ושמותיו כו' ויהיו גלויים וניכרים
34 לנבראים (אף-על-פי שגם
35 קודם לכן קודם שנבראו עולמות
36 ישנם כל הפחות כו', אלא
37 שהם בהעלם, ועל-ידי
38 התהוות הבריאה באים
- ביאור בדרך אפשר
בפועל ובגילוי, וכזה כשהם יורדים ומתגלים ומאירים לנבראים
רואים את השלמות של הפחות כו'²⁷). ובשכיל זה כדי להיות
בגילוי למטה "הלך הקב"ה מהלך ת"ק שנה לקנות לו
שם"²⁸, הינו, שיהיה גילוי השם (שהוא ענין הספירות²⁹
שהם התגלות והתפשטות והארה של
הבורא אך לא מהותו ועצמותו, כמו
ששם האדם אינו העצם והמהות שלו),
החל מהגילוי דשם הוי', רזא
דשמא קדישא³⁰, סוד השם
הקדוש, שזהו גילוי השמות,
הספירות, הוא ענין "גדול הוי'",
והינו, שענין "גדול הוי'"
שנפעל על-ידי גילוי אלוקות למטה
נעשה על-ידי "עיר אלקינו",
שזהו סדר ההשתלשלות
בכלל, כללות היירידה וההמשכה של
האור האלוקי מלמעלה למטה שהיא
בסדר של 'השתלשלות' מדרגה לדרגה
(באופן שכל דרגה אחזה בחברתה
כחוליות של שרשרת) ובפרט עולם
הזה הגשמי, שהוא תכלית
המטרה העיקרית של ההתהוות של
עולמות ונבראים, לפי שנתאנה
הקב"ה להיות לו דינה
בתחתונים³¹ שהתחתונים, העולם
הזה שהוא העולם התחתון והנחות
ביותר שבו יש העלם והסתרה הכי גדול
על האלוקות, יהפוך להיות מקום ראוי
לגילוי אלוקות והשראת השכינה בגלוי.
והנה ידוע שהענין ד"דינה
בתחתונים", דהינו גילוי
אלקות בעולם (גדול הוי'),
הוא על-ידי מעשה המצות
דוקא, ואי אפשר לפעול את הדבר
על-ידי לימוד תורה בלבד, כי רק
מעשה המצוות הוא על-ידי מגע ישיר
ושימוש בענייני העולם הזה וכמו
למשל מצות תפילין, שכותבים
הפרשיות בדיו גשמי על גבי

(21) ה' ת"ת פ"ג ה"ג. (22) תהלים מח, ב. (23) ראה זהר ח"ב רלה, א. ח"ג ה, א. זהר חדש תשא מד, א. חוקת נא, א.
(24) זח"ג שם. (25) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א"כב. ובכ"מ. (26) שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף א. (27) ראה גם המשך
תרס"ו ע' ה. (28) קה"ר פ"ז, א (ב). (29) ראה אוה"ת שמות ע' כט ואילך. ובכ"מ. (30) ראה תו"א מט, ריש ע"ד. סז, ד. עט,
ג. אוה"ת שמות שם. ובכ"מ. (31) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קִלְךָ שְׁנַעֲשֶׂה מַעֲוֹר בְּהֶמָּה, וְנוֹתְנִים אוֹתָם מְכַנְּסִים אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת
2 הַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים גְּשָׁמִים בְּכַתִּים שְׁנַעֲשִׂים גַּם הֵם, כְּמוֹ הַפְּרָשִׁיּוֹת
3 מַעֲוֹר בְּהֶמָּה, וְאַחֲרֵיכֶן מֵנִיחַ אוֹתָם אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי יִהְיֶה עַל
4 הָרָאשׁ וְהָיָה שֶׁל גּוֹף גְּשָׁמִי, וְעַל-דִּרְדְּרָהּ בִּשְׂאֵר הַמַּצּוֹת
5 שֶׁהוֹקְשׁוּ הוֹשׁוּ לְתַפְלִין,
6 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה בִּאֲמֻצְעוֹת שִׁמּוֹשׁ
7 בְּדָבָרִים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי לְקִיּוֹם
8 הַמַּצּוֹת מִמְּשִׁיכִים גִּילּוֹי אֹרֶ-
9 אֵין-סוֹף מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
10 לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגִשְׁמִיּוֹת עוֹלָם-
11 הַזֶּה בְּדָבָר שֶׁהִיא תַּחְלָה לַפָּנִי
12 שִׁקִּימוֹ בּוֹ מִצּוּחַ תַּחַת מְשָׁלָתָהּ
13 קְלִיפַת נֹגְהָ כו' כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה
14 וְהַסְטֵר-אַחֲרָא, הַצַּד שְׁאִינוֹ צָד
15 הַקְּדוּשָׁה נִקְרָאִים 'קְלִיפּוֹת' (כִּי הֵם
16 מְכַסִּים וּמַעֲלִימִים עַל הָאֹר הָאֱלֹקִי
17 כֵּשֶׁם שֶׁהַקְּלִיפָה מְכַסֶּה עַל הַפָּרִי)
18 וְהַקְּלִיפּוֹת נִחְלָקוֹת לְקִלְפּוֹת טְמֵאוֹת
19 לַגִּמְרִי (שֶׁהֵם מְקוֹר הַחַיּוֹת שֶׁל דְּבָרִים
20 אֲסוּרִים בְּאִכְלָה אוֹ בְּהִנָּחָה) וְקִלְפַת
21 נֹגְהָ הִיא קְלִיפָה שֶׁמְעוּרָב בָּהּ גַּם טוֹב
22 וְהֵיא מְקוֹר הַחַיּוֹת שֶׁל הַדְּבָרִים
23 הַמּוֹתָרִים שֶׁהֵם כָּל הַדְּבָרִים
24 הַטְּהוֹרִים וּמּוֹתָרִים (שְׁאִינָם
25 אֲסוּרִים וְקִשּׁוּרִים בִּיְדֵי
26 הַחֲצִיצוֹנִים כו' 32 כִּי שֶׁלֹּא נִתֵּן
27 לְבָר אוֹתָם עַל-יְדֵי אִכְלָתָם אוֹ שִׁמּוֹשׁ
28 בָּהֶם לְדַבֵּר מִצּוּחַ) שְׁנַעֲשִׂית בָּהֶם
29 הַמַּצָּה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל 33 לֹא
30 הוֹקְשֵׁר לְמִלְאַכְתָּ שְׁמִים אֶלָּא
31 טְהוֹרִים וּמּוֹתָרִים בְּפִיָּה, הֵינּוּ
32 מוֹתָרִים בְּאִכְלָה (וְלֹכֵן, לְדוֹגְמָה, אֲתָרוּג
33 שֶׁל עֲרֵלָה פְּסוּל לַמַּצּוֹת נְטִילַת אֲרֻבַּת
34 הַמִּינִים) כְּמֵאֲמַר בְּאֲרוּכָה
35 בַּתְּנִיָּא 34.
36 וְזֶהוּ עֲנִין הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
37 "מַעֲשֶׂה גָדוֹל", כְּלוּמָר, עֵיקָר
38 הַגְּדוּלָּה וְהַעֲדִיפוּת שֶׁל מַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹת
39 בִּיחַס לְיִמּוּד הַתּוֹרָה הִיא בִּין
40 שְׁעַל-יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹת
41 נַעֲשֶׂה הָעֲנִין ד' גָּדוֹל הֵנִי גו'
42 בְּעִיר אֶלְקִינו', וּמִתְמַלֵּאת הַכוֹנֶה
43 וְהַתְּכֵלִית שֶׁל הַבְּרִיאָה שֶׁתִּהְיֶה "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".
- 1 (ד) אֶף מִכָּל-מָקוֹם "נִמְנָנוּ וְגִמְרֵנוּ בְּמִסְקֵנָה דְּבָרִים תִּלְמוּד גָּדוֹל,
2 שֶׁהַתִּלְמוּד מְבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה" וְצִרִיךְ לְהַבִּין מִדּוּעַ הַמִּסְקָנָה הִיא
3 שֶׁ"תִּלְמוּד גָּדוֹל" וְהִיא דּוּקָא עַל-יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה נִשְׁלַמַת כּוֹנֶה הַבְּרִיאָה, כְּמֵבֹאֵר
4 לְעֵיל בְּאִרְכּוֹת.
5 וְהָעֲנִין בְּזֶה, דְּכָשֶׁם שֶׁדּוּקָא
6 עַל-יְדֵי הַתִּלְמוּד יִכּוּלִים לִבֹּא
7 לְקִיּוֹם הַמַּצּוֹת, שֶׁהִיא לֹא יָדִיעַת
8 הַהִלְכּוֹת אִי אִפְשָׁר לְקִיּוֹם אֶת הַמַּצּוֹת
9 כְּרָאוּי וּלְפַעוּל אֶת הַמִּשְׁכָּת וְגִילּוֹי
10 הָאֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם כֶּף גַּם בְּרוּחָנִיּוֹת
11 הָעֲנִינִים, שֶׁפְּעוּלַת הַמַּצּוֹת
12 לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוֹי אֶלְקוֹת
13 בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם יִכּוּלָה לִבֹּא
14 רַק לְאַחֲרֵי הַכְּנָה וְהַקְּדָמָה שֶׁל
15 פְּעוּלַת הַתּוֹרָה וְהַשְׁפַּעְתָּהּ בְּעוֹלָם,
16 שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר 35 שֶׁהַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
17 הוּא עוֹטָה אוֹר בְּשִׁלְמָה, דְּקָאִי
18 וְהַכוֹנֶה הִיא עַל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא
19 לְבוּשׁוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה,
20 שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשׁ הַתּוֹרָה שֶׁבָּהּ
21 הַכִּנִּים וְהַלְבִּישׁ, כְּכִיכּוֹל, אֶת עַצְמוֹ
22 וְעַל-יְדֵי-זֶה (וּבְמִיחָד לְאַחַר
23 שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁבָּהּ מְלוּבָשׁ הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
24 הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּעֵינֵי
25 הָעוֹלָם, כְּפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר לְהַלֵּךְ) נִמְשָׁךְ
26 גִּילּוֹי אֶלְקוֹת בְּעוֹלָם, וְהֵינּוּ,
27 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְמוּצָע הַפְּעוּל
28 חִיבּוּר בֵּין הָאֹר-אֵין-סוֹף הַבִּלִּי-
29 גְּבוּל וְהַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים
30 הַמְּגוּבָלִים, וְרַק לְאַחֲרֵי שֶׁיִּשְׁנֹו
31 תַּחְלָה לַפְּנֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת עֲנִין
32 הַתּוֹרָה שֶׁפּוֹעֶלֶת אֶת עַצֶּם הָאִפְשָׁרוֹת
33 לְחַבֵּר בֵּין הָאֱלֹקוֹת וְהָאֵין-סוֹף
34 וְהָעוֹלָם, אֲזִי יִכּוּל לְהִיּוֹת גַּם
35 עֲנִין הַמַּצָּה, מִלְּשׁוֹן צוֹתָא
36 וְחִיבּוּר 36, בֵּין מְקִיִּים הַמַּצּוּחַ
37 וְהַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מִצּוּחַ הַמַּצּוֹת, בֵּין
38 הָאֱלֹקוֹת וְהָעוֹלָם שְׁעַל-יְדֵי-זֶה
39 נַעֲשִׂית ה"דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ
40 בְּתַחְתּוֹנִים".
41 וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּתוֹרָה
42 גּוֹפָא עֲצָמָה יִשְׁנֹו גַּם הָעֲנִין
43 שֶׁנֶּסְעָה וְיָרְדָה כו' מִמְּדֻרְגָּה

(32) ראה תניא פ"ז. (33) שבת כח, ב. וש"נ. (34) רפ"ז. (35) תהלים קד, ב. וראה רר"ה זה ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 67).

(36) לקו"ת בחוקתי מה, ג. סה"מ תרח"ץ ע' נב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

פעולה בחפצים גשמיים כמו למשל מצוות תפילין. אך ישנו גם לימוד
התורה כפי שמביא לידי קיום המצוות (כולל גם לימוד
הלכות התורה כדי לידע כיצד לקיים מצוות תלמוד תורה),
וענינו של לימוד התורה באופן כזה, כדי לדעת איך לקיים את המצוות,
ברוחניות, שהתורה שהיא
ממוצע הפועל חיבור בין האור
אין-סוף והעולמות, פועלת
זיכרון עידון בעולם שיוכשר
יהפוך להיות ראוי ויוכל להיות
כלי לאלקות על-ידי קיום
המצוות, היינו שהתורה היא
המכשירה את העולם ומכנה אותו
להיות ראוי לקלוט את האור האלוני
על-ידי קיום המצוות לפי
שגשמיית העולם מצד-עצמו
מצד המהות שלו כדבר גשמי וחומרי
לא מעודן ומזוכך אינו יכול
להיות כלי לאלקות, אלא-
אם-כן לאחר השנינו של
הזיכרון והעידון שנעשה בו על-
ידי המשכת התורה בעולם.
ומצד קדימת ה'תלמוד'
ל'מעשה', כיוון שה'תלמוד' הוא
ההכנה וההכשרה של העולם להביאו
למצב כזה שיוכל להיות כלי לגילוי
אלוקות, כמבואר לעיל, ישנו הענין
ד'תלמוד גדול', כי סדר
המשכה ד'גדול הוי',
מלמעלה למטה עד שמאיר
בעולם הזה הוא כמו סדר ההמשכה
מלמעלה למטה כפי שהוא בשם
הוי', שתחלה באה האות ו',
דקאי על קלות התורה כולה
שהיא קול הוי' שנמשך
מלמעלה למטה בדוגמת
צורת אות ו' 40 שהיא קו הנמשך
מלמעלה למטה, ובפריטיות יותר
סדרי משנה 40 שבתורה. ואחר-
כך באה אות ה' אחרונה של
שם הוי', שקאי על מעשה
המצוות 41, שעל-ידן פועלים בעולם הזה שנבא באות ה',
כמו שנאמר 42 בהפראם, בה' בראם, שהיה ניכר בו בעולם

ברוך-הוא מדרגה למדרגה כו' עד שנתלבשה כו' להיות כפי
שהיא למטה בעולם הזה בצירופי אותיות גשמיית בדיו על הספר
כו' 37, כמו ההתלבשות בגשמיית שבמעשה המצוות וכיוון
שגם בתורה יש ירידה והתלבשות בגשמיית, מובן עוד יותר כיצד לימוד
התורה אכן קשור במילוי כוונת
הבריאה לעשות בעולם הזה התחתון
"דירה" לאלוקות.
ועוד זאת, ענין נוסף בשייכות של
לימוד התורה לעשיית "דירה
בתחתונים" שגם בלימוד התורה
בדיבור ישנו ענין המעשה,
שהרי כלל הוא בהלכה (האמור
בגמרא לגבי הגדרת המעשה ב'מגדף')
עקימת שפתיו הוי מעשה 38
וכפירוש רש"י בגמרא ש"עקימת
שפתיו" היינו "שעוקמן ומנענעין
כשהוא מדבר", ומה מובן לגבי לימוד
התורה שאמנם אין בו מגע ישיר
ושימוש בחפצים גשמיים, אבל עצם
פעולת הדיבור בדברי תורה נחשבת
מעשה גשמי, ומזה מובן שלימוד
התורה פועל את עשיית העולם
ל"דירה" לאלוקות, כאמור לעיל. ולא
עוד אלא שאפילו הכנת
והשגת התורה במחשבה
שאנה פעולה של דיבור צריכה
לבא באופן של קליטה במח
הגשמי, ועד שפועל שינוי
בחומר המח הגשמי,
שנעשים בו קמטים כו' 39
כידוע שפעולת המחשבה והעיון
מקבלת ביטוי במוח הגשמי, ואם כן
אפילו הלימוד והעיון בתורה במחשבה
מקבל ביטוי מעשי גשמי.
אמנם, כל זה כל המבואר לעיל
כיצד לאמיתו של דבר גם לימוד
התורה פועל את מילוי הכוונה של
"דירה בתחתונים" הוא מצד ענין
המצוות שבתורה, שהרי גם
לימוד התורה הוא אחד
המצוות התורה וכל ההסבר
האמור מתייחס ללימוד התורה בתור מצווה, והנימוקים האמורים נעזרו רק
להסביר כיצד קיום מצווה זו פועל "דירה בתחתונים" למרות שאינו על-ידי

(37) תניא פ"ד. (38) סנהדרין סה, א. (39) ראה סה"מ תרצ"ז ע' 254. וש"נ. (40) ראה סה"מ תרל"א ח"א ע' פב ואילך. תרע"ח ע' תכה. (41) אגה"ת ספ"ד. (42) בראשית ב, ד. וראה מנחות כט, ב.

יום ד' פרשת עקב, כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הזה הגשמי בגילויי התהוותו וחייתו וקיומו משם הוי', שזהו
2 ענין "גדול הוי' בעיר אלקינו", גילוי אלוקות בעולם על-ידי-ה
3 שהעולם עצמו יודע ומכיר בכך שהאלוקות היא מקור חיותו.
4 אָמְנָם הַגְּדֹלוֹת ד'תלמוד' לימוד התורה עצמו היא מפני
5 "שְׁמִיבִיא לְיָדִי מַעֲשֵׂה", והוא
6 ההכנה וההכשרה לכך שקיום המצוות
7 ה"מעשה" יפעל את פעולתו ומְזַה
8 מובן, שפנימיות הענינים
9 "מַעֲשֵׂה גְדוֹל", לפי שדוּקָא
10 על-ידי ה'מַעֲשֵׂה' נִשְׁלָם בסופו
11 של דבר רצון העליון להיות לו
12 יתברך דירה בתחתונים.
13 והינו, ש'תלמוד' הוא רק
14 הממוצע האמצעי ש'על-ידו
15 יכולים לבא למילוי רצון
16 העליון, אָבֵל מילוי הרצון
17 העליון עצמו המטרה הסופית
18 (ש'על-ידי-ה' נַעֲשֶׂה גם
19 התענוג למעלה שהוא נַעֲלָה
20 יותר מהרצון⁴³ כשם שבכוחות
21 של נפש האדם העונג נעלה מהרצון)
22 הוא על-ידי המַעֲשֵׂה דוּקָא.
23 ומְכַלֵּמָקוֹם למרות שבסופו של
24 דבר הכוונה נשלמת על-ידי המעשה
25 צריך להיות גם ענין
26 ה'תלמוד'. וכמו בָּאֵדָם, שְׁעָם
27 היות ש'הרצון הוא כוח כללי
28 ו'מקיף' שקיים ופועל בכל אברי הגוף
29 בשווה והוא למעלה מכחות
30 פְּנִימִיִּים הן הכוחות המלוכשים
31 באברים כמו כוח השמיעה והראיה
32 וכד' והן הכוחות הנפשיים כמו השכל
33 והמידות, הרי בְּנוֹגֵעַ לְפֹעֵל כדי
34 שהרצון יתגשם ויתבצע צריך
35 הרצון להיות נמשך ומתלבש
36 בכחות פְּנִימִיִּים, וְאֶדְרָבָה,
37 על-ידי הכחות הפְּנִימִיִּים
38 יומשך הרצון בְּטוֹב, בדרך
39 הטובה והרצויה בְּאֹפֶן שְׁתוּשָׁלָם
40 הַכּוֹנֶה הַטּוֹבָה וְהָאֲמִיתִית ולא
41 יהיה מצב שבו הפעולה המעשית לא
42 תהיה בהתאם לרצון. וכן הוא
- בְּעֵינֵי תִלְמוּד וּמַעֲשֵׂה, תוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חֻקָּתוֹ
שֶׁל הַקֵּב"ה, וְהַמִּצְוֹת הֵן בְּחִינַת הַרְצוֹן שֶׁלֹּא מֵהַחֲכָמָה (כשם
שבכוחות הנפש, החכמה היא חלק מהכוחות הפנימיים והרצון הוא למעלה
מהם), שֶׁכֵּף עָלֶיהָ בְּרָצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וכמאמר חכמינו ז"ל (לגבי המצוות
המוגדרות "חוקים" וזוה מובן לגבי
כללות המצוות) חוֹקָה חֻקָּתִי
גְּזֵרָה גְּזֵרָתִי⁴⁴ אֵין לָךְ וְשׁוֹת
לְהִרְהֵר אַחֲרֶיהָ⁴⁵, כי כך ולא
אחרת הוא הרצון העליון, הִנֵּה
הַסֵּדֵר בְּזֶה הוּא, שֶׁתַּחֲלָה
נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה הַרְצוֹן שֶׁלֹּא מֵהַשִּׁכָּל
מֵהַשִּׁכָּל וְהַחֲכָמָה, וְהַשִּׁכָּל הוּא
הַמְעוֹרָר וְגוֹרֵם אוֹתוֹ (שֶׁהַשִּׁכָּל
גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, "תלמוד גדול"),
וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה הַעוֹלָם כְּלִי
לְהַתְגַּלּוֹת אֲמִיתִית רָצוֹן
הָעֲלִיּוֹן כְּפִי שֶׁנִּשְׁלָם וּמִתְגַּלָּה
עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,
"מַעֲשֵׂה גְדוֹל".
(ה) וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן הַטַּעַם
שֶׁבְּזִמְן דְּעִכְשָׁו, זְמַן הַגְּלוּת, כֹּאשֶׁר
אֵין גִּלּוּי אֱלֹהוּת בְּעוֹלָם, הַהִלָּכָה
הִיא שֶׁ"תלמוד גדול", מֵה-
שְׁאֵין-כֵּן לְעִתִּיד-לָבֵא יִהְיֶה
"מַעֲשֵׂה גְדוֹל", כְּפִי שֶׁמְמַשִּׁיךְ
וּמְבָאֵר.
וְהַעֲנֵן בְּזֶה, דְּהִנֵּה, כִּי
שֶׁהַעֲנֵן ד' "מַעֲשֵׂה גְדוֹל"
וְעִדִּיף עַל תִּלְמוּד הוּא לְפִי
שְׁדוּקָא עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה
הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה הַעֲנֵן ד' "גְּדוֹל
הַיּוֹי", "דִּירָה לוֹ יִתְבַּרֵּךְ
בְּתַתְּחוֹנִים", כְּמִבּוֹאָר לַעֲל
בְּאִרְכּוּת, הַיּוֹי מוֹכֵן, שְׁלֹא יוֹכֵל
לְהִיּוֹת הַעֲנֵן ד' "מַעֲשֵׂה

(43) ראה המשך תרס"ו ע' סג ואילך. ע' סט ואילך. (44) במדבר ר"פ חוקת. תנחומא שם (ג. ח). ועוד. (45) רש"י ר"פ חוקת,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גדול" בגלוי כל זמן שהעולם לא נודבך עדין באופן
 2 שנעשה "דירה לו יתברך" בגלוי⁴⁶, שענין הדירה בגלוי
 3 הוא כמשל דירת המלך, שלא מספיק לפנות את הלכלוף
 4 ממקום מושב המלך בפרט, אלא כל חדר המלך וכל דירת
 5 המלך צריכים להיות נקיים
 6 בתכלית. ודוגמתו בדירת 1 באופן שנעשה "דירה לו יתברך" בגלוי⁴⁶,
 7 מלך מלכי המלכים הקב"ה, 2 שענין הדירה בגלוי הוא כמשל דירת המלך,
 8 היינו, שהעולם חודך במידה כזו 3 שלא מספיק לפנות את הלכלוף ממקום מושב
 9 שיכול להיות גילוי אלוהות לא רק 4 המלך, אלא כל חדר המלך וכל דירת המלך
 10 בקדש-הקדשים, בקדש 5 צריכים להיות נקיים בתכלית. ודוגמתו בדירת
 11 ובעזרה, אלא בכל העולם 6 מלך מלכי המלכים הקב"ה, היינו, לא רק
 12 כולו, שיהיה במעמד ומצב 7 בקדש-הקדשים, בקדש ובעזרה, אלא בכל
 13 דלא יגורף רע⁴⁷, לא יהיה 8 העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 14 במגורך רע, היינו שלא יהיה קיים כלל, 9 רע⁴⁷, פראוי להיכל המלך. וענין
 15 פראוי להיכל המלך. וענין 10 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 16 זה יהיה בימות המשיח, שאז 11 קיומים מה שכתוב⁴⁸ את רוח
 17 קיומים מה שכתוב⁴⁸ את רוח 12 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 18 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 19 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 20 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 21 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 22 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 23 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 24 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 25 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 26 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 27 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 28 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 29 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 30 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 31 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 32 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 33 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 34 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 35 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 36 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 37 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 38 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 39 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 40 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף 41 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף
 42 המלך, אלא בכל העולם כולו, שיהיה במעמד ומצב דלא יגורף

1 וזהו גם החילוק בין פרשה ראשונה לפרשה שנייה דקריאת שמע. והענין
 2 בזה, דהנה בקריאת שמע נתבאר סדר הנהגה דבני ישראל כפי
 3 שמתחיל במתן-תורה, שאז נתנו כל עניני התורה ומצות, ולאחר-כך
 4 הכניסה לארץ ישראל, ששם עוסקים גם בעניני העולם, ואספת דגנך גו'⁵²,
 5 שלכן יש צורך להזהיר אודות ענינים בלתי רצויים כו', כמבאר בהמשך
 6 פרשה שנייה דקריאת שמע. ודוגמתו בעבודה בכל יום, שתחלה צריך להיות
 7 הענין דקבלת עול מלכות שמים, ואחר-כך קבלת עול מצות, ועל-דרך-זה
 8 לימוד התורה ואחר-כך מעשה המצות (כולל גם הנהג בהם מנהג דרך
 9 פרשה ראשונה, שתחלה

(46) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצז. (47) תהלים ה, ה. (48) זכרי' יג, ב. (49) עובדי' א, כא. (50) זכרי' יד, ט. (51) ישעי' מ, ה.

(52) עקב יא, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נֹאמַר עֲנִין הַתּוֹרָה ("ודברת בם") וְאַחֲרֵיכֶן עֲנִין הַמִּצְוֹת
 2 ("וקשרתם"), שָׁזָהוּ סֵדֶר הָעֲבוּדָה עֲכָשׁוּ, ש"תלמוד גדול"
 3 וקודם למצוות, כנ"ל. אָכַל בְּפֶרֶשָׁה שְׁנִיָּה נֹאמַר תַּחֲלָה עֲנִין
 4 הַמִּצְוֹת (וּקְשָׁרְתֶם גו') וְאַחֲרֵיכֶן עֲנִין הַתּוֹרָה (וּלְמַדְתֶּם
 5 גו'), כִּי פְסוּקִים אֵלּוּ בָּאִים
 6 לְאַחֲרֵי סִיפּוּר הַדְּבָרִים אֲדוּת 1 אָרְץ"53), כְּהַסְדֵּר בְּפֶרֶשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁתַּחֲלָה
 7 הָעֵתִיד, הִינּוּ, שִׁיְהִיָּה מַעֲמַד 2 נֹאמַר עֲנִין הַתּוֹרָה וְאַחֲרֵיכֶן עֲנִין הַמִּצְוֹת, שָׁזָהוּ
 8 וּמִצְבֵּי דִּוְסָרְתֶם וְעֲבַדְתֶּם 3 סֵדֶר הָעֲבוּדָה עֲכָשׁוּ, ש"תלמוד גדול", כנ"ל.
 9 אֱלֹהִים אַחֲרִים גו'54, הַחֵל 4 אָכַל בְּפֶרֶשָׁה שְׁנִיָּה נֹאמַר תַּחֲלָה עֲנִין הַמִּצְוֹת
 10 מַעֲבֹדָה-זָרָה בְּדִקּוֹת, עֲבוּדָה 5 (וּקְשָׁרְתֶם גו') וְאַחֲרֵיכֶן עֲנִין הַתּוֹרָה (וּלְמַדְתֶּם
 11 שִׁיתֵּכֶן שְׂאִין בַּהּ פֶּסוּל מִצֵּד עֲצֻמָּה 6 גו'), כִּי פְסוּקִים אֵלּוּ בָּאִים לְאַחֲרֵי סִיפּוּר
 12 אֲבֵל זֹהוּ עֲבוּדָה שֶׁהִיא זָרָה לוֹ55
 13 בַּהֲתַאֵם לַמַּעֲמָדוֹ וּמִצְבּוֹ הַרוּחָנִי, 7 הַדְּבָרִים אֲדוּת הָעֵתִיד, הִינּוּ, שִׁיְהִיָּה מַעֲמַד
 14 שֶׁמֶזְהָ מַעֲבוּדָה-זָרָה בְּדִקּוֹת נַעֲשֶׂה 8 וּמִצְבֵּי דִּוְסָרְתֶם וְעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אַחֲרִים גו'54,
 15 נְתִינָת מְקוֹם לְעֲנִין חֲמוּר 9 הַחֵל מַעֲבֹדָה-זָרָה בְּדִקּוֹת, עֲבוּדָה שֶׁהִיא זָרָה
 16 יוֹתֵר כּו', וְאַחֲרֵיכֶן יִהְיֶה 10 שֶׁמֶזְהָ נַעֲשֶׂה נְתִינָת מְקוֹם לְעֲנִין חֲמוּר
 17 הָעוֹנֵשׁ עַל זֶה, וְאַבְדְתֶּם 11 יוֹתֵר כּו', וְאַחֲרֵיכֶן יִהְיֶה הָעוֹנֵשׁ עַל זֶה,
 18 גו'56, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ 12 וְאַבְדְתֶּם גו'56, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ57,
 19 מֵאַרְצֵנוּ57, וְעַל-יְדֵי-זֶה עַל-יְדֵי
 20 הַגְלוֹת יִהְיֶה תִקּוֹן הַחֲטָא, וְהִינּוּ 13 וְעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה תִקּוֹן הַחֲטָא, וְהִינּוּ שְׁעַל-יְדֵי
 21 שְׁעַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה יִתְפַּטֵּל הָעֲנִין דִּחֲטָאֵינוּ, וְכִמְלֵא יִתְפַּטֵּל גַּם הָעֲנִין דְּגָלִינוּ
 22 יִתְפַּטֵּל הָעֲנִין דִּחֲטָאֵינוּ, 14 עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה יִתְפַּטֵּל הָעֲנִין דִּחֲטָאֵינוּ, וְכִמְלֵא יִתְפַּטֵּל גַּם הָעֲנִין דְּגָלִינוּ
 23 וְכִמְלֵא יִתְפַּטֵּל גַּם הָעֲנִין 15 מֵאַרְצֵנוּ, וְאֵז יִתְעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעֵלּוּי, וְיִהְיֶה אֲצִלָּם הַסֵּדֶר שֶׁעֲנִין
 24 דְּגָלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, שֶׁהָיָה בַּהֲתַבְטֵל 16 הַמִּצְוֹת קוֹדֵם לְעֲנִין הַתּוֹרָה, וּקְשָׁרְתֶם גו' וְאַחֲרֵיכֶן וּלְמַדְתֶּם גו', שָׁזָהוּ הַסֵּדֶר
 25 הַסִּיכָה מִתַּבְטֵּלַת הַתּוֹצֵאָה וְאֵז 17 דְּלַעֲתִיד-לָבֵא ש"מַעֲשֶׂה גְדוֹל", כנ"ל. וְאֵז תִּהְיֶה גַם שְׁלָמוֹת הַכִּנְיָסָה לְאַרְץ
 26 יִשְׂרָאֵל, אָרְץ אֲשֶׁר גו' תִּמְיֵד עֵינֵי הַיּוֹן אֶלְקִיד בַּהּ מַרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית 18 יִשְׂרָאֵל, אָרְץ אֲשֶׁר גו' תִּמְיֵד עֵינֵי הַיּוֹן אֶלְקִיד בַּהּ מַרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית
 19 שָׁנָה58, שְׁנִתְּנָה לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְשֵׁם הִיא 19 שָׁנָה58, שְׁנִתְּנָה לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְשֵׁם הִיא
 20 הַקְּבִיעוֹת שְׁלוֹ, שְׁלָכֵן הַחֲיוֹב דְּמִזְוִיָּה (כְּסִיּוֹם הַכְּתוּבָה וּכְתַבְתֶּם עַל מִזְוֹת 20 הַקְּבִיעוֹת שְׁלוֹ, שְׁלָכֵן הַחֲיוֹב דְּמִזְוִיָּה (כְּסִיּוֹם הַכְּתוּבָה וּכְתַבְתֶּם עַל מִזְוֹת
 21 בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ) הוּא מִיד59. וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ, בְּכִיָּאת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּקִרּוֹב 21 בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ) הוּא מִיד59. וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ, בְּכִיָּאת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּקִרּוֹב
 22 מְמֻשׁ.

(53) ברכות לה, ב. (54) עקב שם, טז. (55) ראה ב"ב קי, א. (56) עקב שם, יז. (57) תפלת מוסף דיו"ט. (58) עקב שם, יב. (59) ראה רמב"ם ה' מזוזה פ"ה ה"ו. טושו"ע יו"ד סרפ"ו סכ"ב.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' ב

- 1 הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי יוחנן מברייטא: תִּנְיָא בְּתִיבָה דְּרַבִּי
 2 יוֹחָנָן שֶׁאֵמַר שֶׁלִּרְבֵּן בִּין קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וּבִין קִדְשֵׁי בֵּית צְרִיכִים
 3 הַעֲמִידָה וְהַעֲרִכָה. נֹאמַר בַּפְּסוּק (ויקרא כו יא-יב) וְאֵם [כָּל] בְּהֵמָה
 4 [מִמֶּנָּה] אֲשֶׁר [לֹא] יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרֶב לַה' וְהָעֲמִידָה אֶת הַבְּהֵמָה
 5 לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְהָעֲרִיךְ הַכֹּהֵן וְגו', אֹמֶרֶת הַבְּרִייתָא, שְׂאִין הַכּוֹנֵה
 6 לְבַהֲמָה טִמְאָה מִמֶּשׁ, אֵלֹא בְּכַעֲלֵי מוּמִין שִׁפְדוּי הַכְּתוּב מִדֶּבֶר -
 7 הַפְּסוּק עוֹסֵק בַּבְּהֵמָה שְׂאִין לְהַקְרִיבָה מִשּׁוּם שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוֹם, וְכֵן

- 8 שֶׁנֹּאמַר בַּפְּסוּק 'טִמְאָה', הִיינוּ שֶׁהִיא טִמְאָה לְהַקְרִיבָה, וְכֵן
 9 הַתּוֹרָה לֹאמַר שֶׁשִּׁשׁ לְפָדוֹתָהּ כִּפִּי שִׁיעֲרִיךְ הַכֹּהֵן. מִבְּרִית הַבְּרִייתָא:
 10 אֵתָה אֹמֵר שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּכַעֲלֵי מוּמִין, אִזּוּ אֹלֵי יֵשׁ לֹמַר
 11 שֶׁהַפְּסוּק אֵינוּ מְדַבֵּר אֵלֹא בְּבַהֲמָה טִמְאָה מִמֶּשׁ. מִשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא:
 12 בְּשִׁשְׁוָה - כִּשְׁהַפְּסוּק אֹמֵר (שֶׁם פְּסוּק כו) וְאֵם בְּבַהֲמָה הַטִּמְאָה וְכֵן
 13 בְּעֶרְכָּךְ, תִּרִי - (נִמְצָא) דִּין פְּדוּיִן בְּבַהֲמָה טִמְאָה אֹמֵר,

שמה קשור במעלה גדולה כל כך, תמוה עוד יותר איך אפשר לומר "אל

תקרי מה אלא מאה"?

גם צריך להבין את המשמעות הפנימית, לפי החסידות, של מה

שכתב ה'טור' ב'שם רב נטרונאי גאון, דזה שצריך לברך

מאה ברכות בכל יום הוא

תקנת דוד המלך, כמו

שכתוב⁹ נאום הגבר הוקם

על והכתוב מדבר על דוד המלך

(שהקים עולה של תורה), "על"

בגימטריא מאה, והדרשה

אל תקרי "מה" אלא "מאה"

היא אסמכתא¹⁰ בלבד, ולא מקור

החוביב שהתחדש על ידי דוד המלך.

והטעם שתקן דוד לברך

מאה ברכות הוא (כמו שכתב

ה'טור' שם) כי בכל יום היו

מתים מאה נפשות מישראל,

ולא היו יודעים על מה היו

מתים, עד שחקר דוד המלך

והבין ברוח הקודש את הסיבה

למותם של מאה נפשות בכל יום

ותקן מאה ברכות בכל יום.

עד כאן דברי ה'טור' וצריך להבין,

דמזה שהחייב לברך מאה

ברכות בכל יום, למדו חכמינו

ד"ל (באופן דאסמכתא ולא

שזו מקור החיוב) מהכתוב מה

ה' אלקיך שאל מעמך,

שנאמר בו (בהמשך הפסוק)

נאמר בפרשת השבוע, פרשת עקב:

ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שאל מעמך כי אם-לירא

גו'¹, ואיתא מובא בגמרא² חזב אדם לברך לפחות מאה

ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל

מעמך, אל תקרי "מה" אלא

"מאה"³. וצריך להבין את

דרשת חכמינו ד"ל הלומדים את

החובה לברך מאה ברכות מהכתוב

"מה הוי' אלקיך שאל מעמך", הרי

"מה" ו"מאה" הם שני

ענינים שונים שלכאורה אין

בניהם כל קשר, ויתרה מזו, לא רק

שאינם קשורים אלא שהם

הפכים, דלשון "מה" מורה

שהענין (המדובר) הוא דבר

קטן⁴, כמו "ונתנו מה", ביטוי

המורה על העדר החשיבות,

ו"מאה" הוא⁵ מספר גדול

וחשוב, ועד לשלמות המספר⁶

כמו שמצינו בענין הגימטריא של

האותיות שהמספר הגדול ביותר הוא

מאות [ובפסוק לפי המבאר

בחסידות⁷, דזה שנתוסף

ב"מאה" על "מה" הוא אות

אל"ף אותיות פלא, והמושג

"פלא" שמשמעו למעלה מהדרך

הטבעית הרגילה, מורה על אור אלוהי

שלמעלה מהגבלות האור הנקרא בזהר

אור הסוכב "הסוכב כל עלמין"

שמאיר בעולמות באופן שסוכב

ר'מקיף עליהם מלמעלה והוא אור

שלמעלה מהשתלשלות הסדר

הרגיל של ירידת והמשכת האור

האלוקי מלמעלה למטה בצורה

הדרגתית מדרגה לדרגה, כשכל

הדרגות משתלשלות זו מזו, וכיוון

בס"ד. שבת פרשת עקב,

מברכים החודש אלול, כ"ג

מנחם-אב ה'תשכ"ח*

ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שאל מעמך כי

אם-לירא גו'¹, ואיתא בגמרא² חזב

אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה

ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך, אל תקרי

"מה" אלא "מאה"³. וצריך להבין, הרי "מה"

ו"מאה" הם שני ענינים שונים, ויתרה מזו,

שהם הפכים, דלשון "מה" מורה שהענין

(המדובר) הוא דבר קטן⁴, ו"מאה" הוא⁵ מספר

גדול, ועד לשלמות המספר⁶ [ובפסוק לפי

המבאר בחסידות⁷, דזה שנתוסף ב"מאה" על

"מה" הוא אות אל"ף אותיות פלא, אור הסוכב

שלמעלה מהשתלשלות]. גם צריך להבין מה

שכתב ה'טור'⁸ ב'שם רב נטרונאי גאון, דזה

שצריך לברך מאה ברכות בכל יום הוא תקנת

דוד המלך, כמו שכתוב⁹ נאום הגבר הוקם על,

"על" בגימטריא מאה, והדרשה אל תקרי "מה"

אלא "מאה" היא אסמכתא¹⁰. והטעם שתקן דוד

לברך מאה ברכות הוא (כמו שכתב ה'טור' שם) כי בכל יום היו מתים מאה

נפשות מישראל, ולא היו יודעים על מה היו מתים, עד שחקר והבין ברוח

הקודש ותקן מאה ברכות בכל יום. וצריך להבין, דמזה שהחייב לברך מאה

ברכות בכל יום, למדו (באופן דאסמכתא) מהפסוק שאל מעמך שאל

מעמך, שנאמר בו (בהמשך הפסוק) לירא את ה' אלקיך גו' ולא־הבֵּה אותו,

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס כ"ף מנחם-אב - תנש"א. 1) פרשתנו (עקב) יו"ד, יב.

(2) מנחות מג, ב. 3) תוספות שם (מפירש"י. וראה חדא"ג מהרש"א שם). וכ"ה בזח"ג קעט, א. תניא רבתי בתחילתו. ערוך

ערך מאה. שו"ע אדה"ז אר"ח הל' תפלה רסמ"ו. ובכ"מ. 4) ובלשון הגמרא (ברכות לג, ב. מגילה כה, א) "מילתא זוטרתית".

(5) ראה גם חדא"ג מהרש"א למנחות שם, ש"מה" מורה על דבר קטן, וע"י שמוסיפים בו אל"ף "נעשה" מאה" בסוד אי"ק.

(6) דבאותיות, מספר הכי גדול הוא מאות - ראה לקו"ת ר"פ ברכה. וראה גם חדא"ג מהרש"א שבהערה הקודמת. 7) אדה"ת

פרשתנו ע' תקפת. שם (כרך ה) ע' ב'לג. ובכ"מ. ולהעיר, שלפי ביאור אחד - האל"ף ד"מאה" רומז על עתיק, כדלקמן

ס"ה. 8) אר"ח סמ"ו - הובא גם בשו"ע אדה"ז שם סעיף א. וראה גם במדבר"ר פ"ח, כא. תנחומא קרח יב. 9) שמואל-ב

כג, א. 10) וכמ"ש בטור שם "וסמכוה על דרש הפסוקים". ובשו"ע אדה"ז שם "וסמך לדבר מן התורה".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 מהתלבשות בכלים ויתגלה בעיקר לעתיד לבוא) והמשכה מן העולם ועד
 42 העולם היא המשכה והתגלות מהו' בדרגה העליונה להו' בדרגה התחתונה.
 43 והשיכות דבינה ומלכות לב' השמות הו' שלכן ספירת הבינה
 44 היא בחינת "עלמא דאתכסיא" כמו שם הו' דלעילא וספירת המלכות היא
 45 בחינת "עלמא דאתגליא" כמו ספירת
 46 המלכות, הוא, פי הו' דלעילא
 47 הוא סובב האור האלוקי ה' סובב כל
 48 עלמין' (אור בלי גבול, שלמעלה
 49 מהארה בעולמות בצורה של
 50 התלבשות פנימית והארתו היא בדרך
 51 'סובב' רמקין' מלמעלה), וב'בינה'
 52 הוא גילוי הפתר בחינת כתר
 53 עליון שלמעלה מעשר הספירות
 54 המאירות בעולמות בהתלבשות פנימית
 55 (סובב). והו' דלתתא הוא
 56 מלמלא, האור האלוקי ה' ממלא כל
 57 עלמין' (אור מוגבל שמאיר בעולמות
 58 בהתלבשות פנימית) זעיר-אנפין
 59 המידות העליונות (הנקראות "פנים
 60 זעירות" כי יחס לאור המאיר במוחין,
 61 האור המאיר במידות הוא מועט
 62 ומצומצם) שמואיר במלכות.
 63 וענין הפרכה שעל זה נאמר
 64 "ברוך... מן העולם ועד העולם", גילוי
 65 מ"עלמא דאתכסיא" ב"עלמא
 66 דאתגליא" הוא המשכת גילוי
 67 הו' דלעילא בחינת "עלמא
 68 דאתכסיא" בהו' דלתתא בחינת
 69 "עלמא דאתגליא". ומבאר
 70 בדרושים, שהמשכת הו' דלעילא
 71 דלתתא בהו' דלעילא היא
 72 שפעשית על-ידי הפרכה היא
 73 באופן שב' השמות מתחברים יחד ולמרות שברוך כלל יש פער
 74 וריחוק גדול בין הדרגות הללו זו נקראת "עלינה" וזו נקראת "תחתונה",
 75 ההמשכה וההתגלות הזו "מן העולם ועד העולם" פועלת חיבור ואיחוד
 76 ביניהם. והגם דהו' הו' פסיק טעמא בגויהו¹⁴, ולכאורה יש
 77 לשאול על האמור שההמשכה מחברת בין הדרגות, מהמבואר בוזהר על כך
 78 שבפסוק (בפרשת כי תשא) נאמר שם הו' פעמיים עם טעם המפסיק ביניהם
 79 (ומבואר על כך בחסידות, שהטעם המפסיק מורה על השוני בין שתי הדרגות:
 80 "יש ב' בחינות שמות הו', א' בהשתלשלות — יו"ד חכמה ה"א בינה כו' נ"י

1 ליראה את ה' אלקיך גו' ולא הבה אותו, מוכן, שבכדי
 2 לבא ליראה את ה' ולא הבה אותו - הוא על-ידי מאה
 3 ברכות¹¹, וזו הדרך ליראת ה' ואהבת ה' ואף-על-פי-כן במשך
 4 פמה וכמה דורות (כל זמן שלא מתו בכל יום מאה נפשות
 5 דבר שהיה בימי דוד המלך, היינו כמה
 6 וכמה דורות אחרי שנאמר הפסוק
 7 המקשר בין מאה ברכות ליראת ואהבת
 8 ה' לא תקנו לברך מאה
 9 ברכות בכל יום, ואם זו הדרך
 10 ליראת ואהבת ה' מדוע לא עשו זאת
 11 קודם לכן אלא רק בימי דוד המלך?
 12 (ב) ויוכן זה על-פי המבאר
 13 בדרושים מאמרי חסידות
 14 המבארים ענין הפרכות¹²,
 15 לפי החסידות, בפירוש הפתוח¹³
 16 ברוך גו' מן העולם ועד
 17 העולם, דענין הפרכה הוא
 18 המשכה והתגלות של אור אלוקי
 19 מעלמא דאתכסיא לעלמא
 20 דאתגליא, על כתוב זה, "ברוך ה'
 21 אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם"
 22 אמרו בוזהר: "מעלמא דאתכסיא
 23 (עולם מכוסה) לעלמא דאתגליא (עולם
 24 גלוי)". ומוסבר על כך בתורת החסידות
 25 כי כשם שבועולס הזה יש "ים" שהוא
 26 עולם שהנבראים שבו מכוסים,
 27 ו"יבשה" שהיא עולם שהנבראים שבו
 28 גלויים, על דרך זה למעלה, להבדיל,
 29 יש דרגות גבוהות שבגלל הרוממות
 30 שלהן, הן נעלמות ומכוסות ונקראות
 31 "עלמא דאתכסיא", ואילו האור
 32 האלוקי המצומצם שיוצר ומתגלה
 33 לנבראים נקרא "עלמא דאתגליא", ו"ברוך" מעולם לעולם, היינו המשכה
 34 והתגלות "מעלמא דאתכסיא" ל"עלמא דאתגליא" דענין הספירות
 35 הוא ההמשכה מ'בינה' שהיא דרגה גבוהה ומרוממת במוחין העליונים
 36 (עלמא דאתכסיא) ל'מלכות' שהיא הדרגה האחרונה בספירות
 37 העליונות (עלמא דאתגליא). ובענין השמות של הקדוש-ברוך
 38 הוא המשכה מ"אתכסיא" ל"אתגליא" הוא המשכת הו' דלעילא
 39 בהו' דלתתא כמבואר בקבלה וחסידות שבשם הו' יש דרגה יותר
 40 עליונה ודרגה יותר תחתונה (ושם הו' דלעילא הוא אור אלוקי נעלה, למעלה

(11) ראה שו"ע אדה"ז שם "מאה ברכות שהן ליראה את ה' ולא הבה אותו". וראה חדא"ג מהרש"א שם, דזה שה' אלקיך שואל מעמך מאה ברכות "אין כוונתו כי אם ליראה וגו'". (12) ראה בארוכה אוה"ת בראשית כרך ג ד"ה להבין ענין הברכות (תקנא, א ואילך). המשך חייב אדם לברך תרל"ח ס"ד (סה"מ תרל"ח ע' צד ואילך). (13) תהלים מא, יד. (14) זח"ג (באר"ר) קלח, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מדות, ה' מלכות]. . שהוא בחינת התהוות ההשתלשלות כנ"ל, אבל שם הוי'
2 דלעילא, עם היות שנקרא גם כן הוי' על שם התהוות שממנו יתברך, מכל
3 מקום הוא בחינת גילוי אור עליון שלמעלה מהשתלשלות, והוא בחינת רצון
4 העליון . . שהוא למעלה מעלה מן החכמה, ולכן פסיק טעמא בגווייהו", ואם
5 כן איך יתכן חיבור ואיחוד בין שתי
6 הדרגות, והמענה על כך הוא, 1
7 ה'פסיק טעמא' אינו הפסק 2
8 גמור (פשאר הפרסאות מטסים 3
9 ממדילים (כפירוש התרגום על הפסוק
10 "הבדילה הפרכת" – פרסא) שקיימים 4
11 בין דרגות שונות), ויתרה מזו 5
12 איתא ב'פרדס' 15 ש'הפסיק 6
13 טעמא' שפין ב' השמות הוי' 7
14 הוא לא הפסק ממש אלא אדרבה 8
15 מיוחדם ומחברים – על-ידי הברכה, החיבור דב'
16 הברכה שהיא המשכה מ"לעילא"
17 ("עלמא דאתכסא"), "לתתא" (עלמא
18 דאתגליא"), החיבור דב'
19 השמות הוא חיבור ויחוד
20 גמור.
21 ג) ועל-פי הידוע 16 שעבודת
22 האדם (אתערותא דלתתא
23 התעוררות מלמטה) שעל-ידיה
24 נעשית ההמשכה מלמעלה למטה
25 (אתערותא דלעילא התעוררות
26 מלמעלה) צריכה להיות מעין
27 ההמשכה, יש לומר,
28 שהעבודה שעל-ידיה נעשית
29 הברכה וההמשכה מעלמא
30 דאתכסא לעלמא דאתגליא,
31 עד שנפעל חיבור ואיחוד ביניהם,
32 היא האהבה של האדם לאלוקות
33 ד"בכל נפשך", כפי שממשיך
34 ומבאר כיצד אהבת ה' במדינה זו
35 מעוררת את ההמשכה העליונה
36 מ"עלמא דאתכסא" ל"עלמא
37 דאתגליא".
38 והענין הוא, דפירוש "בכל
39 נפשך" הוא אהבת ה' בכל כחות הנפש, שהם שכל ומדות 17
40 עשר כחות הנפש (הגלויים) שהם כנגד עשר הספירות מתחלקים לשניים –
41 שכל ורגש. ויש לומר הפונה בזה, שמעלת האהבה ד"בכל
- נפשך" על האהבה ד"בכל לבבך" שכתובה בפסוק לפנינו היא, 42
שבהאהבה ד"בכל לבבך" העיקר היא המדה הרגש [שלבן] 43
נאמר בה "בכל לבבך" דלב הוא מקום משפן המדות ועיקר 44
הרגש הוא בלב, כי ההשגה ההבנה במוחין שמולידה יוצרת 45
ומעוררת אהבה זו של "בכל לבבך" 46
היא הבנה והשגה בחיצוניות 47
השכל שהוא שכל השניף למדות 48
החלק החיצוני והנחות של השכל שיש 49
לו קשר לרגש (בעוד שפנימיות השכל, 50
החלק הנעלה שלו, היא מהות שונה 51
מהמדות ולא שייכת למידות) 52
וההשגה דבחינה זו באלוקות 53
היא 18 במח ואינה מאירה 54
בלב, כלומר זהו אמנם שכל השייך 55
למידות ולכן הוא נחשב חיצוניות 56
השכל בלבד, אבל זו השגה שנשארת 57
במוח ולא מאירה בלב ולכן 58
הולדת האהבה מהשכל אינה 59
בדרך ממילא אלא שהשכל 60
צריך לפעול את האהבה על 61
ידי פעולה מיוחדת ומאמץ מיוחד 62
לעורר את הרגש. ובהאהבה 63
ד"בכל נפשך", ההשגה 64
השכלית בענייני אלוקות שממנה 65
באה האהבה היא בפנימיות 66
השכל, שההשגה דבחינה זו 67
בגלל מעלתה והתוקף המיוחד שלה 68
היא מאירה 18 מהמוח ישירות 69
בלב, והמשכת האהבה 70
מהשכל היא באופן דבדרך 71
ממילא כי ההשגה במוח היא גדולה 72
וחזקה עד כדי כך שדרך ממילא היא 73
משפיעה גם על הלב ומעוררת את 74
הרגש. ולכן נאמר בה "בכל 75
נפשך", כל כחות הנפש, כי 76
באהבה זו נרגש גם השכל. ויש 77
שמשפיע על הלב, ולא נרגש בה רק 78
רגש הלב כמו באהבה של "בכל 79
לבבך". 80
[ויש לקשר זה את האמור לעיל שאהבת ה' "בכל נפשך" היא בכל עשר 81
כחות הנפש ואילו אהבת ה' "בכל לבבך" היא באמצעות הרגש בלבד עם 82

(15) שער הטעמים פ"ג - הובא באוה"ת שם תקנד, ב ובהמשך הנ"ל ס"ט (שם ע' קט). (16) ראה בארוכה תורת מנחם - ספר המאמרים שבט ע' שכה. ושו"נ. (17) ראה לקו"ת שה"ש מט, ב. ובכ"מ. (18) ראה בארוכה סה"מ תרס"ה ע' מג. ובכ"מ. (19) המשך תרס"ו ע' תצז. סה"מ תרפ"ט ע' 263. סה"מ קונטרסים ח"ב שנה, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המבאר במקום אחר¹⁹, שהאֱהָבָה ד'בְּכָל לְבָבךָ" היא רק
2 בלב, וְהָאֱהָבָה ד'בְּכָל נַפְשְׁךָ" היא (לא רק בלב, אֶלָּא)
3 מִתְפַּשֵּׁטֶת ובאה לידי ביטוי ניכר ומורגש גם בְּכָל הַכַּחוֹת
4 וְהָאֲבָרִים, דִּישׁ לומר הַפְּנוּנָה בְּזֶה, שְׁהָאֱהָבָה ד'בְּכָל
5 לְבָבךָ", זֶה שְׁמַקְּיָם אֶת
6 הַמַּצּוֹת מִפְּנֵי אֲהָבָתוֹ אֶת הוֹי' 1
7 הוא בְּאוֹפֶן שְׁהָאֱהָבָה פּוֹעֵלֶת 2
8 ומשפיעה על הַמַּעֲשֶׂה שְׁלֹו, 3
9 וְהָאֱהָבָה ד'בְּכָל נַפְשְׁךָ", 4
10 עֲשִׂית הַמַּצּוֹת שְׁלֹו כְּתוּצָא 5
11 מֵהָאֲהָבָה הִיא כְּמוֹ בְּדֶרֶךְ 6
12 מִמִּילָא מְבִיל צוּרָךְ בַּעֲפֻלָּה מִיוֹחַת 7
13 ומאמץ מיוחד. וְיֵשׁ לומר, 8
14 דְּהַמַּשְׁכַּת הַמַּדּוֹת רַגֵּשׁ הַלֵּב 9
15 בַּכַּחוֹת שְׁלִמְטָה מֵהֶם כְּמוֹ כּוֹחַ 10
16 הַמַּעֲשֶׂה שְׁהוּא כּוֹחַ נְחוּת וְחִיצוֹנִי בִּיחַס 11
17 לִרְגֵשׁ הִיא בְּדוּגְמַת הַמַּשְׁכַּת 12
18 הַמַּדּוֹת עֲצָמָם, שְׁהַמַּדּוֹת 13
19 נִמְשָׁכִים מֵהַשְׁכָּל בְּאוֹפֶן 14
20 דְּפֻעֻלָּה, שְׁהַשְׁכָּל צָרִיךְ 15
21 לְפֻעֹל אֶת הַמַּדָּה, וְלֹא בְּדֶרֶךְ 16
22 מִמִּילָא (ורק כאשר ההשגה היא באופן 17
23 נִעֲלָה בְּמִיּוֹד הַשְׁפַּעְתָּה עַל הַמִּדּוֹת 18
24 הִיא בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא וְהִיא מְבִיאָה לֵאחֲבָת 19
25 ה' "בְּכָל נַפְשְׁךָ", כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל) 20
26 וְהַמַּשְׁכָּתָם שֶׁל הַמִּדּוֹת בַּכַּחוֹת 21
27 שְׁלִמְטָה מֵהֶם עַד לְכוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה 22
28 הִיא בְּאוֹפֶן דְּפֻעֻלָּה. וְהַמַּדּוֹת 23
29 שְׁנִמְשָׁכִים מֵהַשְׁכָּל בְּאוֹפֶן 24
30 דְּמִמִּילָא, כִּי הַשְׁכָּל מֵאִיר גַּם 25
31 בְּלֵב וְעַל-יְדֵיזֶה הָאֵדָם מִתְעוֹרֵר 26
32 בִּאֲהַבַת ה' "בְּכָל נַפְשְׁךָ" וְלֹא רַק "בְּכָל 27
33 לְבָבךָ" - הַמַּשְׁכָּתָם בַּכַּחוֹת 28
34 שְׁלִמְטָה מֵהֶם הִיא בְּאוֹפֶן 29
35 שְׁהַמַּדּוֹת עֲצָמָם מִתְפַּשֵּׁטִים 30
36 בְּכָל הַכַּחוֹת וְהָאֲבָרִים, 31
37 וּפְעוּלָתָם בַּכַּחוֹת וְהָאֲבָרִים 32
38 הִיא בְּאוֹפֶן דְּבְּדֶרֶךְ מִמִּילָא 33
39 כְּמוֹ אוֹפֶן 'הוֹלְדָתָם' וּפְעוּלָתָם שֶׁל 34
40 מִדּוֹת אֵלוֹ עֲצָמָם]. 35
- וְכִינּוּן שְׁמוֹחִין הֵם "נִסְתָּרוֹת" וּפְעוּלָתָם הִיא לֵלָא בִּיטוּי כְּלָפִי חוּץ, 41
כְּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שְׁעִיקָר פְּעוּלַת הַמוֹחִין הִיא בְּאֵדָם עֲצָמוֹ, וּמִדּוֹת הֵם 42
"נִגְלּוֹת"²⁰ וּפְעוּלַת הַמִּדּוֹת הִיא בְּעִיקָר בִּיחַס לְזוּלָתָהּ, מִחוּץ לְאֵדָם עֲצָמוֹ, 43
לְכֹן עַל-יְדֵי הָאֱהָבָה ד'בְּכָל נַפְשְׁךָ", שְׁהַמוֹחִין מֵאִירִים גַּם 44
בְּלֵב וְנִמְצָא שִׁישׁ הָאֵדָה וְהַמַּשְׁכָּה 45
מ'נִסְתָּרוֹת" ל'נִגְלּוֹת", נַעֲשִׂית 46
הַבְּרָכָה וְהַמַּשְׁכָּה שֶׁל הָאֵדָה 47
הָאֵלּוּקִי מַעֲלָמָא דְּאֲתַפְסִיָּא 48
לְעֵלְמָא דְּאֲתַגְלִיָּא. 49
(ד) וְעוֹד בְּאוֹר בְּחִילוּק הַחֲבֻל 50
שְׁבִין הָאֱהָבָה ד'בְּכָל לְבָבךָ" 51
וְהָאֱהָבָה ד'בְּכָל נַפְשְׁךָ"²¹, 52
שְׁהָאֱהָבָה ד'בְּכָל לְבָבךָ" הִיא 53
בְּבַחֲנִית מִמִּילָא-כָּל-עֵלְמִין, 54
כְּלוּמֹר, אֲהָבָה וְרִצּוֹן לְהַתְקַרֵּב לְאֵלּוּקוֹת 55
כְּפִי שְׁהָאֵדָה הָאֵלּוּקִי מֵאִיר בְּאוֹפֶן 56
מוֹגְבֵל, וּמְלוּבֵשׁ בְּעוֹלָמוֹת וּבִנְבִרָאִים 57
דְּכִינּוּן שְׁהַחֲיוֹת הָאֵלּוּקִיָּת שֶׁל 58
הָעוֹלָמוֹת דְּבַחֲנִית מִמִּילָא-כָּל- 59
עֵלְמִין הִיא מְלוּבֵשׁ בְּנִבְרָאִים 60
בְּפִנְיָמִיתָם וּמוֹתָאֵם לְכָל עוֹלָם 61
וְלְכָל נִבְרָא לִפִּי עֲנִינּוֹ וּמוֹתָו בְּפִרְט, 62
לְכֹן עַל-יְדֵי הַהִתְבַּוְּנָנוֹת בְּעִינּוֹ 63
שֶׁל אֵדָה אֵלּוּקִיָּהּ זֶה נִרְגָּשׁ חֲיוֹת זֶה 64
גַּם בְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית, וְהָאֱהָבָה 65
הִיא "בְּכָל לְבָבךָ" בְּשִׁנִּי 66
יִצְרִיךְ²² כְּדֹרֶשׁ חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל 67
הַפְּסוּק שֶׁלֵּכֵן נֹאמֵר "בְּכָל לְבָבךָ" וְלֹא 68
"בְּכָל לֵבךָ" כִּי הַכוּנָה לֵאחֲבָת ה' בְּשִׁנִּי 69
הִיזָרִים, גַּם הִיזָר הַטּוֹב וְגַם הַיָּצָר הָרַע. 70
וְהָאֱהָבָה ד'בְּכָל נַפְשְׁךָ" הִיא 71
בְּבַחֲנִית סוֹבֵב-כָּל-עֵלְמִין, 72
אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה גְבוּהָה יוֹתֵר, שֶׁל רִצּוֹן 73
לְהַתְקַרֵּב לְאוֹר הָאֵלּוּקִי הַבְּלִיגָבוֹל 74
הַמֵּאִיר בְּעוֹלָמוֹת בְּדֶרֶךְ 'סוֹבֵב' וּמִקּוֹף' 75
דְּכִינּוּן שְׁאוֹר הַסּוֹבֵב הוּא 76
לְמַעַל מֵהַתְלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָמוֹת 77

20 לקו"ת ר"פ פקודי. ובכ"מ. 21 ראה תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי, ע' צב. וש"נ. וראה גם ד"ה וידבר גו' זאת חוקת התורה תשכ"ט ס"ט (תורת מנחם - ספר המאמרים תמוז, ע' כט). ובכ"מ. 22 ברכות נד, א - במשנה. ספרי (הובא בפירש"י) עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפנימיות ואינו מצומצם לפי ערך העולמות, לכן על-ידי שנגזש בו
 - 2 באדם, כתוצאה מההתבוננות ההפלאה העילוי והרוממות דאור-אין-
 - 3 סוף (סובב), אהבתו את הוי' היא בדרגה של "בכל נפשך"
 - 4 באופן דמסירת נפש, אפילו אם משהו נוטל את נפשך²² בגלל
 - 5 האמונה בה' ואהבת ה'.
 - 6 ועל-פי-זה, לפי ההסבר הזה
 - 7 שאהבה "בכל לבבך" קשורה באור
 - 8 האלוהי ה"מלא כל עלמין" והאהבה
 - 9 "בכל נפשך" קשורה באור האלוהי
 - 10 ה"סובב כל עלמין", השכינות
 - 11 דהאקה ד"בכל נפשך"
 - 12 להמשכה מעלמא דאתכסא (ענין הברכה)
 - 13 מעלמא דאתכסא (ענין
 - 14 הברכה) שיאיר ב"עלמא דאתגליא"
 - 15 היא לא רק לענין עלמא
 - 16 דאתכסא כמו שהוא
 - 17 בספירות - בינה, כמבואר לעיל,
 - 18 אלא גם לענין עלמא
 - 19 דאתכסא (סובב) כמו שהוא
 - 20 יורד ומאיר בכללות הגילויים
 - 21 האורות האלוהיים המאירים בגלוי
 - 22 (ממלא).
 - 23 ויש לומר, דזה שעל-ידי
 - 24 האהבה שמצד הרגש
 - 25 ההפלאה הרוממות והריחוק
 - 26 דאור-אין-סוף נעשית
 - 27 ההמשכה מעלמא דאתכסא
 - 28 (סובב) לעלמא דאתגליא
 - 29 (ממלא), הוא בעיקר
 - 30 כשאקה זו, שהיא מצד
 - 31 בחינת 'חיה' (מקיף), נרגשת
 - 32 גם בנפש-רוח-נשמה (פנימי)
 - 33 שלו. מבואר בקבלה וחסידות
 - 34 שלנשמה האלוהית חמישה שמות:
 - 35 שהם חמש בחינות ודרגות שונות:
 - 36 נפש-רוח-נשמה השייכים לכחות
 - 37 הפנימיים (שכל ומידות) המתלבשים
 - 38 באברי הגוף בהתלבשות פנימית, וחיה-יחידה השייכים לכוחות הנעלים יותר
 - 39 ה'מקיפים' שלמעלה מהתלבשות בגוף בפנימיות, ועל כך מבאר כאן
 - 40 שהמשכה מ"עלמא דאתכסא" ל"עלמא דאתגליא" כפי שהיא בכוחות הנפש
 - 41 היא כאשר יש הארה והמשכה מבחינת 'חיה', כוח 'מקיף', לכוחות הפנימיים
 - 42 ועל-ידי-זה נעשה החיבור והאיחוד ד'סובב' ו'ממלא'.
- (ה) והנה ידוע²³, שבכדי שיהיה החיבור ד'סובב' ו'ממלא' הוא על-ידי המשכת אור-אין-סוף שלמעלה מ'סובב' ו'ממלא' וכאשר מאיר אור שלמעלה משניהם הם מתבטלים כלפיו וממילא מתחברים ומתאחדים, כי לעומת האין-סוף שלמעלה משניהם, אין משמעות להבדלים ביניהם.
- וזהו²⁴ הפירוש הפנימי בדרשת חכמינו ז"ל אל תקרי "מה" אלא "מאה", "מה" לשון שמורה על צמצום ומיעוט והוא מלכות הספירה האחרונה והחתונה מעשר הספירות - 'ממלא', "מאה" מספר שמורה על מעלה ושלמות הוא אריף בחינת "אריך אנפין" (מילולית: פנים ארוכות, והכוונה לגילוי אור רב וארוך) שהיא בחינת ב'תר עליון שלמעלה מהספירות - 'סובב', אור הבלוי גבול שלמעלה מהתלבשות פנימית בעולמות ואל תקרי "מה" אלא "מאה" פירושו ומשמעותו הפנימית הוא שגם ב"מה" (ממלא), בחינת "עלמא דאתגליא" תהיה המשכת "מאה" (סובב, בחינת "עלמא דאתכסא"). והחילוק ההבדל בין המילים "מאה" ל"מה" באותיות המילים הוא שמתוסף בו ב"מה" אות אל"ף ועל ידי תוספת זו "מה" הופך ל"מאה", דאל"ף הוא בחינת עתיק "עתיק יומין" (הנעתק ונבדל, היינו נעלה, מבחינת "יומין" שהיא אור וגילוי, והיא הבחינה הפנימית והנעלית בבחינת תר עליון) והיא מרוזמת באות אל"ף בגימטריא אחד כי בחינה זו שייכת למדרגה של בחינת תר ולא בחושבן²⁵ כלומר, הקדוש-ברוך-הוא אחדות פשוטה, בלי כל חשבון המורכב מפרטים והיא בחינת האין-סוף שלמעלה מ'סובב' שהוא אמנם אור בלי גבול אבל שייך לעולמות ונקרא "סובב כל עלמין". ויש לומר, דהטעם על זה שעל-ידי שמוסיפים אל"ף בתיבת "מה" נעשה "מאה" שהוא מספר של שלמות וריבוי הוא, פי אל"ף הוא בחינת עתיק,

(23) תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ריש ע' צד. וראה שם הערה 53. 24) בהבא לקמן, ראה אוה"ת חיי שרה קיא, ב. ביאורו"ז להצ"צ שם ע' פ. 25) תקו"ז בהקדמה - פתח אליהו. ובאוה"ת וביאורו"ז שם, שקאי על עתיק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה הארת 'עתיק' שהוא איך-סוף שלמעלה גם מ'סובב' וגם
2 מ'ממלא' נַעֲשֶׂה חִיבוֹר ד'סֹבֵב' ('מָאָה') ו'מְמַלֵּא' ('מָה'),
3 וְלִכְן עַל-יְדֵי (הוֹסֶפֶת) אֶל-יָן נַעֲשֶׂה "מָה" ל"מָאָה".
4 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בַּעֲבוּדַת הָאָדָם, בעניין החיבור שבין הדרגות
5 הגבוהות בנפש האדם. הכוחות
6 המקיפים, המקבילים ל"עלמא
7 דאתכסיא" ו"סובב", עם הדרגות
8 הנמוכות שהם הכוחות הפנימיים
9 המקבילים ל"עלמא דאתגליא"
10 ו"ממלא" שִׁבְכְּדִי שִׁיְהִי חִיבוֹר
11 ואיחוד דבחינת 'חיה' (מקיף)
12 עִם בְּחִינַת נִפְשֵׁי-רוּחַ-נִשְׁמָה
13 (פְּנִימִי), שְׁהֶאֱהָבָה ד"בְּכָל
14 נִפְשָׁן" שהיא אהבה נעלית ועיקרה
15 בבחינת "חיה" תְּהִיָּה נִרְגָּשָׁת גַּם
16 בַּכּוּחוֹת הַפְּנִימִיִּים וְעַל-דֶּרֶךְ-
17 זֶה חִיבוֹר דְּמוּחִין בְּחִינַת
18 "אתכסיא" ומדות 26 בחינת
19 "אתגליא", הוּא עַל-יְדֵי
20 הַעֲבוּדָה דְּמִסִּירַת נִפְשׁוֹ,
21 שֶׁמַּצִּד בְּחִינַת 'יְחִידָה' 27
22 הנעלית הן מהכוחות הפנימיים והן
23 מהכוחות המקיפים ועניינה הוא עצם
24 הנפש. וְיֵשׁ לוֹמַר אחד
25 מִהַבְּאוּרִים בְּזֶה, מדוע החיבור
26 והאיחוד של כל כוחות הנפש לעבודת
27 ה' א' על ידי מסירות נפש דְּעַל-יְדֵי
28 שְׁמוּסַר אֶת עֲצָמוֹ את כל חייו
29 ואת כל מהותו לְאֻלָּקוֹת, עֲנִינָם
30 שֶׁל קָל הַכּוּחוֹת שְׁלוֹ מַפְסִיק
31 להיות עניין אישי של האדם ובאופן
32 שלכל כוח יש גדרים והגבלות מיוחדים
33 לו אלא לכל הכוחות כולם יש ענין
34 משותף אחד הוּא לְמַלְאוֹת רַצוֹן
35 הַקָּבָ"ה. וְכִיּוֹן שֶׁהַמְּקִיף
36 וְהַפְּנִימִי [וְכֵן הַמּוּחִין
37 וְהַמְּדוּת] למרות החילוקים ביניהם
38 במהותם עֲנִינָם הוּא לֹא
39 הַמְּצִיאוֹת הַפְּרִיט הַמוֹגְבֵּל
40 וְהַמּוֹגְדֵר שֶׁלָּהֶם אֵלָּא לְמַלְאוֹת
41 רַצוֹן הַקָּבָ"ה, לִכְן אֵינָם
- סוֹתָרִים זֶה לְזֶה, וְאֶדְרָבָא מִתְּחַבְּרִים יַחַד כי לכולם יש רצון אחד
וענין אחד.
(ו) וְזֶהוּ שֶׁהַתְּקֵנָה לְבָרֶךְ מָאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם הֵיחָד דּוֹקָא
בימי דוד המלך בְּשִׁמְתּוֹ בְּכָל יוֹם מָאָה נִפְשׁוֹת, כִּי גִילּוֹי כַּחַ
ה'מְסִירַת נִפְשׁוֹ' שִׁבּוּא לִידֵי בִטּוֹ
ולא יִישָׂא בִנְפֶשׁ בַּהֶעֱלֵם הוּא עַל-
יְדֵי הַהֶעֱלָמוֹת וְהַהֶסְתָּרִים
קְשִׁיִּים וְהַפְּרֻעוֹת בַּעֲבוּדַת ה' כְּתוּצָא
מֵאֵי-גִילּוֹי אֲלָקוֹת בְּעוֹלָם. [וְעַל-פִּי
הַיְדוּעַ 28 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁבִּזְמַן
הַגָּלוּת, וּבִפְרָט בְּדָרָא
דְּעַקְבָּתָא דְּמִשְׁיָחָא, כְּדוּר שֶׁל
עֲקֻבוֹת הַמִּשְׁחָה, הֵינּוּ בְּסוּם הַגָּלוּת,
כֹּאשֶׁר חוֹשֵׁךְ הַגָּלוּת הוּא כְּפֹל וּמְכּוּפֹל
כַּח ה'מְסִירַת נִפְשׁוֹ' הוּא
בְּגִילּוֹי יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבֵּית שְׁאוֹ
הִיָּה גִילּוֹי אֲלָקוֹת]. וְלִכְן, הַתְּקֵנָה
לְבָרֶךְ מָאָה בְּרָכוֹת הֵיחָד
דּוֹקָא לְאַחֲרֵי שִׁמְתּוֹ מָאָה
נִפְשׁוֹת בְּכָל יוֹם, כִּי זֶה שֶׁבְּכָל
יוֹם מֵתוֹ מָאָה נִפְשׁוֹת (דְּמָאָה
נִפְשׁוֹת הוּא שְׁלֵמוֹת הַמִּסְפָּר
כְּמוֹבָא לַעֲלֵל לַגִּבִּי מַעֲלַת הַמִּסְפָּר מֵאָה)
הוּא מְפַנֵּי שְׁהִיּוֹ אֹז בְּמַצָּב
רוּחָנִי יְרוּד דְּהִיפֵךְ הַחֲרוּת
מִמְּלֶאכֶה הַמְּנוּת 29, הוּא הַיִּצְרֵר-
הַרְעָע 30, וְעַל-יְדֵי-זֶה דּוֹקָא בְּגִלּוֹל
הַקְּשִׁיִּים וְהַמְּנִיעוֹת בַּעֲבוּדַת ה'
נִתְעוֹרֵר אֹז כַּח ה'מְסִירַת
נִפְשׁוֹ' שֶׁלָּהֶם. וְלִכְן תִּקְנֵן אֹז
בִּשְׁנֵה שְׂכוּחַ הַמִּסִּירוֹת נִפְשׁוֹ הִיָּה בְּגִלּוֹי
לְבָרֶךְ מָאָה בְּרָכוֹת, שְׁעַל-יְדֵם
נִפְעֵלַת הַמִּשְׁכָּה מ"אתכסיא"
ל"אתגליא" וְכְתוּצָא מִזֶּה נַעֲשֶׂה
הַחִיבוֹר ד'סֹבֵב' ו'מְמַלֵּא',
שְׁעִינֵנו מְבוֹאֵר לַעֲלֵל בְּאִרְכּוּת, כִּי

(26) ראה לעיל סעיף ג. (27) ראה בהנסמן בתורת מנחם - ספר המאמרים כסלו, ריש ע' כו הערה 97. (28) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפז ואילך. תרפ"ד ע' רצ ואילך. תרפ"ה ע' רנח ואילך. תש"ט ע' 119 ואילך. ד"ה אין הקב"ה בא בטרונאי בסה"מ אידיש בתחלתו. ועוד. (29) ראה שמו"ר פמ"א, ז. (30) ב"ב טז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על-ידי גילוי (כח ה'מסירת נפש' שמצד) ה'יחידה', נעשה
2 המשכת עתיק, האל"ף ד'מאה", בחינת חד ולא בחושבון,
3 אור האין-סוף שלמעלה גם מ'סוכב' וגם מ'ממלא' ועל-ידי זה נעשה
4 החיבור ד'מה" (ממלא) ו'מאה" (סוכב), אל תקרי
5 "מה" אלא "מאה" ובתוך האור
6 המוגבל והמצומצם יש הארה של
7 האור הנעלה הבלתי-גבול.
8 ועל-פי זה יש לבאר גם
9 מאמר המדרש³¹ אין
10 "ועתה" אלא לשון תשובה,
11 שנאמר ועתה ישראל מה ה'
12 אלקיך שאל מעמך והכתוב
13 ממשיך ואומר, "כי אם ליראה את ה'".
14 ועל-פי ה'ידוע'³² שכל
15 הפירושים שבאותו הפסוק
16 אף שהם פירושים שונים לגמרי
17 שייכים זה לזה, מובן דזה
18 שה' אלקיך שאל מעמך
19 "מה", מאה ברכות, שני
20 לענין התשובה, "ועתה".
21 דכיון שה'פעלי תשובה'
22 כובשים את יצרם ומתגברים
23 עליו יותר מהצדיקים³³, ובכדי
24 שהאדם יוכל לעמוד נגד
25 יצרו הוא על-ידי זכירת ענין
26 ה'מסירת נפש'³⁴, כדברי רבנו
27 הזקן בספר התניא: "... ובוה יובן למה
28 ציוה משה רבינו עליו-השלום במשנה
29 תורה לרור שנכנסו לארץ לקרות
30 קריאת שמע פעמיים בכל יום לקבל
31 עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא
32 הבטיח להם פחדם ומוראכם ייתן ה'
33 וגו' אלא משום שקיום התורה
34 ומצותיה תלוי בזה שיזכור תמיד ענין
35 מסירת נפשו לה' על יחודו שהיה
36 קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא
37 ימיש מזיכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד
38 יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל
39 עשה..." והרי כל זה הוא עבודת ה'
40 תוך התגברות על מניעות וקשים לכן
- עיקר גילוי כח ה'מסירת נפש' הוא ב'פעלי תשובה' יותר
מאשר בצדיקים שלא נדרשים להתגברות.
וזהו ועתה גו' מה ה' אלקיך שאל מעמך, דעל-ידי גילוי
ה'מסירת נפש' שעל-ידי תשובה - "ועתה", אפשר יכול
להיות הענין דמאה ברכות,
מה ה' אלקיך שאל מעמך.
(ז) וצריך להבין, דבלימוד
הנ"ל, "אל תקרי מה אלא מאה"
בכדי ש"מה" (ממלא)
ממלא יהיה "מאה" (אריה,
סוכב) הוא על-ידי האל"ף
(עתיק) שמוסיפים בו, אכל
"מה" מצד-עצמו אין בו
הענין ד'מאה", גם לא
בהעלם, ומלשון רבותינו ו'ל
אל תקרי "מה" אלא
"מאה", ש"מאה" הוא
ה'קרי' של ה'כתיב' ד'מה"
(ד'כתיב' ו'קרי' הוא העלם
וגילוי³⁵ כלומר, ה'קרי' וה'כתיב'
אינם סתירה זה לזה אלא שה'קרי'
מגלה את מה שנמצא ב'כתיב'
בהעלם), משמע, שפ'מה"
עצמו יש הענין ד'מאה"
אלא שהוא בהעלם וה'קרי' רק
מגלה אותו, ואם כן צריך להבין היכן
קיים "מאה" בתוך "מה" עצמו?
גם צריך להבין, מה
שבפרשה ראשונה נאמר³⁶
בכל לבבך ובכל נפשך ובכל
מאדך, ובפרשה שניה
נאמר³⁷ רק "בכל לבבכם
ובכל נפשכם", ולא נזכר ענין
אהבת ה' בכל מאדך, דלכאורה,

(31) ב"ר פכ"א, ו. 32) כידוע הראי' לזה מ"שעטנז" (נדה סא, ב) - ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ. 33) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. 34) תניא ספכ"ה. 35) ראה אגה"ק סי"ט (קכח, א). וראה גם המשך חייב אדם לברך תרל"ח בסופו (ע' עח) (סה"מ תרל"ח ע' ריב) בענין ה'כתיב' ו'קרי' ד'מה" ו'מאה" (אלא ששם הביאור הוא באו"א). 36) ואתחנן ו, ה. 37) פרשתנו (עקב יא, יג).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

למציאות האישית ואילו מסירות נפש היא ביטול מוחלט של המציאות
האישית). דָּזָה שָׁפֵל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם קָל שִׁבְקָלִים, כמבואר
בספר התניא שכאשר יהודי עומד בפני ניסיון על עניין האמונה, אזי גם מי
שבדרך כלל מצבו הרוחני נחות ביותר והוא נחשב "קל שבקלים", מוֹסֵר
נַפְשׁוֹ עַל קִידוּשׁ הַשֵּׁם, הוּא
לֹא מַצֵּד הַרְגֵּשׁ הָאֱהָבָה שגורם
לו רצון להתקרב אל ה' בכל מחיר
אפילו במחיר של ויתור על חייו,
שְׁהָרִי זֶה שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ
הוא לא מצד הרצון שלו³⁹
אֲלָא מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ יָכוֹל
לְהַפְרֵד חִס־וְשְׁלוֹם מֵאֲחֻדוּתוֹ
יְתִבְרֵן⁴⁰ וכך מרגיש גם ה'קל
שבקלים' שהוא בשום אופן לא יכול
להיות נפרד מאלוקות ולכן הוא מוֹסֵר
את נפשו על קידוש ה'. וְעַל-דִּרְךָ-
זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּם כָּל
הַתִּבְרֵן ג' מִצְוֹת ולא רק בנוגע
לעמידה בניסיון על עצם האמונה בה'
ושלא לעבוד עבודה זרה שְׁעַל-יָדֵי
זְכִירַת עֲנִיַן ה'מְסִירַת נַפְשׁוֹ,
כמובא לעיל מספר התניא דְּלֹא־חֲרִי
שְׁמִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בִּשְׂכָלוֹ (וְנִרְגָּשׁ
אֲצִלוֹ בְּלִבּוֹ) שְׁעַל-יָדֵי כָּל
עֲבֵרָה נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֲחֻדוּתוֹ
יְתִבְרֵן כְּמוֹ בַּעֲבוּדָה-זָרָה, וְזֶה
שֶׁלִּפְעָמִים אֲנִשִּׁים נִכְשָׁלִים בַּעֲבִירָה חֶסֶת
ושלום הוא רק בגלל "רוח שטות"
המכסה על האמת וגורמת לחשוב
בטעות שבשאר עבירות, מלבד עבודה-
זרה, האדם לא נעשה נפרד זֶה
שְׁאִינוֹ עוֹבֵר הָעֲבֵרָה הוּא
מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהַפְרֵד
חִס־וְשְׁלוֹם מֵאֲחֻדוּתוֹ יְתִבְרֵן
שהרי הגיע להכרה והרגשה שלעניין
זה אין כל הבדל בין עבודה-זרה לכל
עבירה אחרת.

כִּיּוֹן שֶׁבִּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה מְדַבֵּר בְּאֵלָה שְׁצִירֶיךָ לְהַזְהִיר אוֹתָם
מִפְּנֵי עֲבִירָה עַל רִצּוֹן ה' ועבודת עבודה-זרה וכלפיהם נאמר הַשְּׁמִרָן³⁸
לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם גו', הָרִי בִּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה נוֹגֵעַ חֲשׁוֹב
יֹתֵר עֲנִיַן ה'מְסִירַת נַפְשׁוֹ, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הָעֲנִיַן ד'בְּכָל
מֵאֲדָךְ" (שְׁלֹכְאוּרָה הוּא עֲנִיַן ה'מְסִירַת נַפְשׁוֹ)
ה'מְסִירַת נַפְשׁוֹ" נֶאֱמַר
בִּפְרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דְּקָא וְלֹא
נֹזֵכַר בִּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה.
וַיֵּשׁ לֹמֵר הַבְּאוּר בְּזָה,
שֶׁהָעֲנִיַן ד'בְּכָל מֵאֲדָךְ" כְּמוֹ
שֶׁהוּא בְּצִיּוֹר כִּפִּי שְׂבָא לִידֵי בִיטוּר
בְּדַמּוֹת רֹגֶשׁ דְּאֱהָבָה (וְאֱהָבָה גו')
בְּכָל מֵאֲדָךְ), כִּיּוֹן שֶׁעֲנִיַן
הָאֱהָבָה הוּא (כָּל הַמְּדוּת)
הַהֲרָגֶשׁ שֶׁהוּא הָאָדָם אֹהֵב, כִּי
יֵשׁ כָּאֵן בִּיטוּי שֶׁל הַיִּישׁוּת וְהַמְּצִיאוֹת
שֶׁל הָאָדָם אֲלָא שֶׁהָאֱהָבָה הִיא
כְּלִי גְבוּל, "בְּכָל מֵאֲדָךְ" ו"מֵאֲדָר"
הוּא בְּלִי גְבוּל הוּא הַגִּילּוּי דְּעֵצָם
הַנִּשְׁמָה שֶׁלִּמְעַלָּה מֵהַגְּבֻלוֹת כְּמוֹ
שֶׁשְׂשִׁיכַת לְגִילּוּי (הַרְגֵּשׁ) כְּלוּמֹר,
מִצַּד אֶחָד זֶהוּ בִיטוּי שֶׁל עֵצָם הַנִּשְׁמָה
וְלֹכֵן זֶה אֲהָבָה בְּלִי גְבוּל, אֲבָל מִצַּד שְׁנִי
כִּיּוֹן שֶׁמְדוּבֵר עַל עֵצָם הַנִּפְשׁ כִּפִּי
שֶׁהִיא בָּאָה לִידֵי בִיטוּי וְגִילּוּי בְּרֹגֶשׁ שֶׁל
אֲהָבָה, יֵשׁ כָּאֵן גַּם בִּיטוּי לַמְּצִיאוֹת
הָאָדָם. דְּאֱהָבָה שֶׁמִּצַּד כְּחוֹת
הַגִּילּוּיִים (כּוֹלֵל גַּם הָאֱהָבָה
שֶׁמִּצַּד הַמִּקְיָף ד'חִיָּה'
שֶׁבִּמְקִיפִים עֵצָמָם 'חִיָּה' הִיא דְּרָגָה
יֹתֵר נִמְכָּה מִ'חִידָה') הִיא
בְּהַגְבָּלָה, וְהָאֱהָבָה ד'בְּכָל
מֵאֲדָךְ" שֶׁהִיא בְּלִי גְבוּל, הִיא
מִצַּד עֵצָם הַנִּשְׁמָה (כְּמוֹ
שֶׁשְׂשִׁיכַת לְגִילּוּי). וְהַגִּילּוּי
הַבִּיטוּי דְּעֵצָם הַנִּשְׁמָה מִמַּשׁ
שֶׁלִּמְעַלָּה מִשְׂשִׁיכַת לְגִילּוּי,
הוּא בְּעֲנִיַן ה'מְסִירַת נַפְשׁוֹ
הַנִּשְׁמָה יֹתֵר וְעִמוּק יֹתֵר מִעֵינִן
הָאֲהָבָה, וְנוֹכַח מִמֶּקֶד יֹתֵר עִמוּק
וְפִנְיָמִי בִּנְפֶשׁ (וְלֹכֵן אֲהָבָה הִיא בִיטוּי

(38) שם, טז. (39) דאחבה הוא מלשון אבה, רצון (לקו"ת בהעלותך כט, ד. ובכ"מ). (40) ראה תניא ספ"ח "שאי-אפשר כלל".

וראה בארוכה המשך תרס"ו ע' רסז (נעתק בתורת מנחם - ספר המאמרים אב, ס"ע רי הערה 30).

- 1 הכתוב שלא לעבוד עבודה זרה הוא (לא על-ידי האהבה ד' בכל
 - 2 מאדך", אלא) על-ידי זכירת ענין המסירת נפש' שמצד
 - 3 זה אינו יכול לעבור על ציווי השם כמבואר לעיל.
 - 4 (ח) וזהו⁴¹ ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמדך,
 - 5 "מה" הוא ביטול, כמו שאמרו
 - 6 משה ואהרן על עצמם ונחנו
 - 7 מה⁴², היינו שאין לנו חשיבות,
 - 8 והוא הביטול עצמי' של
 - 9 היהודי כלפי האלוקות שמצד עצם
 - 10 הנשמה. ופירוש "מה הוי'
 - 11 אלקיך שאל מעמדך" הוא
 - 12 שה' אלקיך שאל מעמדך ודורש
 - 13 ומבקש ממך להגיע לדרגה של
 - 14 הביטול דמ"ה. והגם
 - 15 שביטול זה (שמצד עצם
 - 16 הנשמה) הוא תמיד
 - 17 בשלמות, ושום דבר לא יכול לפגוע
 - 18 בו ולפגום בו, בכל זאת יש צורך
 - 19 בבקשה ובציווי מפורש על זה, כי
 - 20 הרי הביטול דמ"ה שישנו
 - 21 בכל אחד ואחד מישראל
 - 22 הוא בהעלם וברוך כלל אינו ניכר
 - 23 וגרס בגלוי. וההעלם הוא לא
 - 24 רק מפני נפש הבהמית
 - 25 שמעלמת ומסתרת על זה,
 - 26 שהרי הנפש האלוקית מלוכשת בתוך
 - 27 הנפש הבהמית אלא שגם מצד-
 - 28 עצמו הוא הביטול עצמי' נעלם.
 - 29 להיותו בדרגה נעלית ביותר
 - 30 למעלה מגילוי⁴³, וה' אלקיך
 - 31 שאל מעמדך לגלות את המ"ה
 - 32 ולהגיע לביטול זה.
 - 33 ובבקשה זו (שה' אלקיך
 - 34 שאל ומבקש מכל יהודי לגלות
 - 35 את המ"ה), שני ענינים. ענין
 - 36 אחד לגלות את המ"ה כמו
 - 37 שהוא בעצם הנשמה על-ידי
 - 38 זכירת ענין המסירת נפש'.
 - 39 וענין שני גם לגלות אותו על-
 - 40 ידי מאה ברכות⁴⁴ (פדרשת
 - 41 חכמינו ז"ל אל תקרי מה"
- אלא "מאה"), והתוכן הפנימי של מאה ברכות הוא 'ברכה' והמשכה הפועלת את החיבור דבחינת 'חיה' (מקיף, 'אתכסיא') עם בחינת נפש-רוח-נשמה (כחות 'פנימיים', 'אתגליא'), שעל-ידי-זה מתגלה המ"ה הביטול עצמי' דבחינת 'חיה' (פי בכדי שיהיה החיבור דמקיף ופנימי, הוא דוקא על-ידי העצם' שלמעלה משניהם, כשם שחיבור 'סובב' ו'ממלא' הוא על ידי התגלות האין-סוף שלמעלה משניהם, כמבואר לעיל).
- ועל-פי-זה יובן מה ש"מאה" הוא ה'קרי' ד"מה", ומיושבת השאלה שנשאלה לעיל איך יש את ענין ה"מאה" בתוך ה"מה" עצמו פי הביטול דמ"ה שמצד עצם הנשמה הוא בחינת העלם שלמעלה מגילוי ('כתוב' בחינת 'אתכסיא'). ו"מאה", החיבור ד'חיה' עם נפש-רוח-נשמה שנעשה על-ידי גילוי עצם הנשמה, הוא הגילוי ('קרי') ד"מה" ונמצא שאכן ה"מאה" (הקרי) מגלה דבר שכבר קיים ב"מה" (הכתוב).
- ווי' להוסיף, שגם האל"ף ד"מאה", בחינת ה'יחידה' שעל-ידיה נעשה החיבור ד'חיה' עם נפש-רוח-נשמה, כמבואר לעיל שתוספת האלף (אחד, יחידה) ב"מה" היא הפועלת ש"מה" יהפוך ל"מאה" הוא האל"ף, יחידה, הוא מדרגה למטה מבחינת "מה". פי בחינת ה'יחידה' שעל-ידיה נעשה החיבור ד'חיה' עם נפש-
- ווי' להוסיף, שגם האל"ף ד"מאה", בחינת ה'יחידה' שעל-ידיה נעשה החיבור ד'חיה' עם נפש-רוח-נשמה, הוא למטה מבחינת "מה". פי בחינת ה'יחידה' שעל-ידיה נעשה החיבור ד'חיה' חכמינו ז"ל אל תקרי מה"

(41) בהבא לקמן ראה ד"ה ועתה ישראל דכ"ף מנ"א ה'תשל"ז ס"ד (תורת מנחם - ספר המאמרים שם) ובהנסמן שם. (42) בשלח טז, ז. (43) ראה לקו"ת שה"ש ה, ד בפירוש הכתוב (שה"ש א, ו) אל תראוני שאני שחרחורת - שחרות כפולה. עיי"ש. (44) וראה ד"ה הנ"ל (תורת מנחם - ספר המאמרים שם ע' ריד ואילך), דע"י שמגלים את המ"ה ע"י מאה ברכות, מיתוסף בו עילוי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רוח-נשמה (א"ל"ף ד"מא"ה) הוא ה'עצם' ששייך לנחות
- 2 הגלויים, כפי שמתגלה ופועל בכוחות הגלויים (כמבואר לעיל לגבי אהבת
- 3 ה' שנובעת מעצם הנפש) והביטול דמ"ה הוא מצד עצם הנשמה
- 4 שלמעלה משייכות לגילוי (כמבואר לעיל לגבי מטרות נפש).
- 5 ועל-ידי שישאל ממלאים
- 6 בקשת הקב"ה לגלות המ"ה עם נפש-רוח-נשמה (א"ל"ף ד"מא"ה) הוא
- 7 דנשמה בשני אופנים הנ"ל - ה'עצם' ששייך לנחות הגלויים, והביטול דמ"ה
- 8 האחד גילוי המ"ה עצמו כמו הוא מצד עצם הנשמה שלמעלה משייכות
- 9 שהוא למעלה מציור, בחינת לגילוי.
- 10 'ביטול בעצם' והשני והגילוי שלו
- 11 כמו שנמשך לפועל במדרגות הפרטיות בנשמה (נפש-רוח-
- 12 נשמה-חיה) - על-ידי-זה
- 13 ומלא הקב"ה בקשתם של נשמה-חיה) - על-ידי-זה ימלא הקב"ה בקשתם של ישראל, הן הפקשה
- 14 ישראל, מידה כנגד מידה, והמילוי יהיה של שתי בקשות הן הפקשה
- 15 הפלילית והעצמית אחת
- 16 שאלתי⁴⁵ כמו שהיא מצד-
- 17 עצמה - שבתי בבית ה' כל ימי חיי, המקבילה לבקשתו של

- 21 הקדוש-ברוך הוא מבני ישראל להיות ב'ביטול בעצם', והענין השני וגם
- 22 כמו שנמשכת הבקשה הכללית האמורה בכמה וכמה פ"טים
- 23 (האמורים בהמשך לבקשה הכללית והעצמית של "אחת שאלתי" לחזות
- 24 בנוצם ה' ולבקר בהיכלו וכו'), והקב"ה נותן לכל אחד
- 25 ואחת מישראל כתיבה וחתומה טובה⁴⁶ לשנה טובה
- 26 ומתוקה בגשמיות וברוחניות למטה מעשרה טפחים כלומר
- 27 למטה מטה, בפועל ממש.

- 1 ועל-ידי שישאל ממלאים בקשת הקב"ה לגלות המ"ה דנשמה בשני
- 2 אופנים הנ"ל - גילוי המ"ה עצמו כמו שהוא למעלה מציור,
- 3 והגילוי שלו כמו שנמשך לפועל במדרגות הפרטיות בנשמה (נפש-רוח-
- 4 נשמה-חיה) - על-ידי-זה ימלא הקב"ה בקשתם של ישראל, הן הפקשה
- 5 הפלילית והעצמית אחת כמו שהיא מצד-עצמה - שבתי בבית ה'
- 6 כל ימי חיי, וגם כמו שנמשכת בכמה וכמה פ"טים (לחזות בנוצם ה' ולבקר
- 7 בהיכלו וכו'), והקב"ה נותן לכל אחד ואחת מישראל כתיבה וחתומה טובה⁴⁶
- 8 לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות למטה מעשרה טפחים.

(45) תהלים כז, ד. וראה מדרש תהלים עה"פ, דזה שבתחלה אמר אחת שאלתי ואח"כ ביקש כמה דברים הוא ע"ד שבתחילה נאמר מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה, ואח"כ אומר כו"כ פרטים. וראה לקו"ת מסעי צו, ב ואילך. ד"ה הנ"ל ס"ג (תורת מנחם - ספר המאמרים שם ע' רט). (46) להעיר מהמדובר כמ"פ (לקו"ש ח"ד ע' 1103 בהערות. ובכ"מ) שבעשרים באב, מ' יום קודם ר"ה, מתחלת (בנוגע כמה ענינים) ההכנה לר"ה.

המשך ביאור למס' תמורה ליום ראשון עמ' ב

- 1 נתמעט מבידי מקח, שאם אין לו מעות לסחורה הוא מנחם אחרים
- 2 עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעויתו חולין, שעל מנת בן הקדושים
- 3 ישראל פסחיהו, שיוכלו למכרם ויהיו המעות שלהם.
- 4 שנינו במשנה: כל האסורים לגבי מנחם וכו' ולדותיהן מותרים. אמר
- 5 רב, שנינו, כל האסורים לגבי מנחם ולדותיהן מותרים, ותני עלה
- 6 בברייתא, ורבי אליעזר אומר. ונחלקו אמוראים באיזה אופן
- 7 חולקים חכמים ורבי אליעזר: אמר רב הונא בר חיננא אמר רב
- 8 נחמן, מחלוקת חכמים ורבי אליעזר היא דיוקא כשנפסלו האמהות
- 9 בשעת עיבורן, כגון שעיקרי וילכסוף נרבעו, דרבי אליעזר סבר עובר
- 10 ירך אמו הוא, וכיון שנרבעה האם אף עוברא נרבע ונאסר למזבח,
- 11 ורבי סבר, עובר לאו ירך אמו הוא, ואף שאמו נרבעה הוא לא
- 12 נרבע. אבל אם נרבעו תחילה וילכסוף עיקרי, לרבי הכל הולדות
- 13 מותרין, שהרי לא היו בשעת הרביעה. אך רבא אמר, מחלוקת
- 14 חכמים ורבי אליעזר היא בשנרבעו תחילה וילכסוף עיקרי, דרבי
- 15 אליעזר סבר זה וזה גורם אסור - דבר הנגרם מכח איסור והיתר
- 16 יחד, כגון ולד של נרבעת, שאמו אסורה למזבח ואביו מותר, הרי
- 17 הוא אסור, ורבי סבר זה וזה גורם מותר, וכיון שאביו מותר גם
- 18 הולד מותר אף שאמו אסורה. אבל אם עיקרי תחילה וילכסוף
- 19 נרבעו כשהן מעוברות, לרבי הכל הולדות אסורין כיון שעובר ירך
- 20 אמו הוא.

- 21 מוסיפה הגמרא: ורבא הסובר שבעיברו ולבסוף נרבעו לדברי הכל
- 22 הולדות אסורים, הוא למעמיה - לשיטתו, דאמר רבא, ולד נרבעת
- 23 אסורה למזבח כאמה כיון שהיא וולדה נרבעו, וכן ולד נזנחת אסור
- 24 כאמו כיון שהיא וולדה נזנח, שעובר ירך אמו הוא.
- 25 לשון אחרת בשמועה זו: לישנא אחרינא אמי לה, אמר רב הונא
- 26 בר חיננא אמר רב נחמן, מחלוקת חכמים ורבי אליעזר היא רק
- 27 כשנרבעו קשה מוקדשין כבר ואחר כך ילדו, דרבי אליעזר האוסר
- 28 את הולד סבר ביזי מילתא - בזוי הדבר שולד בהמת קדשים
- 29 שנרבעה יקרב למזבח, ורבי המתירים סבר לא - אין בכך בזיון,
- 30 אבל נרבעו קשה חולין ואחר כך הקדישו וילדו, הוואיל ואשתנו -
- 31 כיון שנשנתנו מחולין להקדש, לרבי הכל הולדות מותרין, שבאופן
- 32 זה אין בזיון בעבירה שנעשתה באם קודם ההקדש.
- 33 אלו דברי רב הונא בר חיננא, אך רבא אמר רב נחמן, מחלוקת
- 34 חכמים ורבי אליעזר היא דיוקא בשנרבעו קשה חולין ונתעברו,
- 35 דרבי אליעזר האוסר את הולד סבר, ביזי מילתא שולד הנרבעת
- 36 יקרב למזבח אף שנשנתה מחולין להקדש, ורבי המתירים סבר,
- 37 דהואיל ואשתנו מחולין להקדש הרי הם מותרין. אבל נרבעו קשה
- 38 מוקדשין ואחר כך נתעברו, לרבי הכל אסורין, שבאופן שנעשתה
- 39 העבירה לאחר ההקדש ודאי בזוי הדבר להקריבם.

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת עקב, כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. ידועה השאלה בנוגע למה שכתוב בתחילת התפילה, בברכה ראשונה דשמונה-עשרה (לאחרי "ברוך אתה ה'", שזוהי הקדמה כללית בכמה ברכות): "אלקיננו ואלקי אבותינו"¹ - שלכאורה היו צריכים לומר בסדר הפוך, כי:

לכל לראש - מצד סדר הזמנים, שהרי תחילה היה הקדוש-ברוך-הוא "אלקי אבותינו", ואחר-כך גם "אלקיננו".

וכן בנוגע לכל אחד - שכאשר מתחנך לידע להתפלל ולומר ברכות, הנה ההתחלה בזה היא מזה ש"אביו מלמדו"², והיינו, שמצד ענין האמונה בתורה ומצוותיה של אביו, שזהו ענין "אלקי אבותינו", מתחנך גם הוא בדרך זו כדי שידע לעשות את כל הענינים, ובתוכם גם ענין התפילה, והברכה, כולל הברכה הראשונה דשמונה-עשרה שהתחלתה "אלקיננו ואלקי אבותינו".

זאת ועוד:

הפירוש הפשוט ד"אלקי אבותינו" - כולל גם אופן ידיעת האלקות אצל "אבותינו".

ובהקדמה - שלכאורה אינו מובן, למה נאמר לשון אלקות ב' פעמים, הרי אלקות הוא אחדות הפשוטה (ולא שני ענינים חס-ושלום), ואם-כן, הוה-ליה-למימר "אלקה שלנו ושל אבותינו" (וכיוצא בזה). אך הענין הוא - שישנו האופן כפי שאחדות הפשוטה מתקבלת אצל "אבותינו" ("אלקי אבותינו"), וישנו האופן כפי שאחדות הפשוטה מתקבלת אצלנו, כל אחד מאתנו ("אלקיננו").

והרי מובן בפשטות, שההבנה וההשגה באלקות שיש לנו ("אלקיננו"), אין לה ערך לגבי ההבנה וההשגה באלקות שהיתה אצל אברהם יצחק ויעקב ("אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"); והממוצע ביניהם הוא - "אלקי אבותינו".

ונמצא, שהסדר "אלקיננו ואלקי אבותינו, אלקי אברהם .. יעקב" הוא - מלמטה למעלה.

ולכאורה, על-פי הכלל "כל המקודש מחבירו קודם"³, היה צריך להיות הסדר באופן דמלמעלה למטה.

אך הסיבה לכך שאומרים תחילה "אלקיננו" היא - מפני שצריך להתחיל בענין שנוגע לנו יותר⁴.

כלומר: כדי שהתפילה תהיה כדבעי, באופן שתחדור ("עס זאָל דערנעמען") את האדם המתפלל, ובשני הקוין שבה, הן בענין סידור שבחו של מקום, והן בענין בקשת צרכיו⁴ (ובמילא גם במילוי הצרכים) - הרי זה צריך להיות באופן שנוגע אלינו. ולכן ההתחלה היא - "אלקיננו".

וענין זה משתקף גם בהלכה בתורה:

אף-על-פי שכל המקודש יותר קודם - הרי ישנו גם דין שכל החביב יותר קודם⁵.

ומובן, שבענין החביבות נוגע מה נרגש אצלו (ולא מה נרגש אצל אחרים), היינו, שדבר זה צריך להיות חביב אצל האדם שמקריב את הקרבן או המבורך, וכיוצא בזה.

ומטבע הדברים, הנה עניני האדם שנוגעים לצרכיו בחייו היום-יומיים הם החביבים אצלו.

וכדברי הגמרא⁶ "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו", והיינו, שאף שיודע שזהו רק קב אחד לעומת תשעה קבין, מכל-מקום, כיון שזהו קב שלו, הרי הוא רוצה בזה. ומזה מסתעף הדין שחביב קודם.

(4) ראה ברכות לב, סע"א. לד, א.

(5) ראה שם לט, א. מא, א.

(6) ב"מ לח, א.

(1) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 232. וש"נ.

(2) ספרי פרשתנו (עקב) יא, יט. ועוד.

(3) זבחים פט, א (במשנה). וש"נ.

- 1 ב. ובנוגע לענינו - יום העשרים בחודש מנחם-אב - ישנם ענינים שמתחילים מ"אבותינו", מאברהם
- 2 יצחק ויעקב, ועד להתחלת בריאת העולם:
- 3 יום זה הוא "ארבעים יום קודם יצירת הולד"⁷: הולד הראשון שהיה בעולם הוא אדם הראשון, שנברא
- 4 באחד בתשרי (ראש השנה), ו"ארבעים יום קודם יצירת הולד" הרי זה עשרים באב⁸.
- 5 ואף-על-פי שקודם ששת ימי בראשית לא היה מציאות הזמן, וכידוע הביאור בשם המגיד ממעזריטש⁹
- 6 בענין מציאות הזמן שגם הוא נברא¹⁰ - הרי מצינו¹¹ בספרי קבלה¹² אודות השבת שלפני ראש השנה
- 7 הראשון, היינו, השבת שלפני ששת ימי בראשית שהתחלתם מיום ראשון בשבוע, שענינו של אותו שבת
- 8 היה הגילוי של ג' המוחין, ואחר-כך התחיל הענין דשבע כפולות, שבעת ימי הבנין.
- 9 וענין זה מצינו גם בנגלה דתורה - כפי שמביא הרמב"ם¹³ (והובא בכמה ספרים¹⁴) בנוגע לחשבון
- 10 העיבור (בשייכות לקידוש חדשים ועיבור שנים), שישנו ה"מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה ..
- 11 בליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים, סימן להם בהר"ד", ונקרא "מולד תוהו"¹⁴, בגלל
- 12 שהיה קודם הבריאה (לפני ראש השנה שבו נברא אדם הראשון), כאשר "הארץ היתה תוהו ובוהו"¹⁵,
- 13 ואף-על-פי-כן, מונים ימים ושעות כו'.
- 14 וכמו כן ישנו גם הענין ד"ארבעים יום קודם יצירת הולד" בנוגע ליצירת אדם הראשון - בעשרים
- 15 באב דשנת תוהו.
- 16 ואף שיצירת אדם הראשון היתה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, כמו שכתוב¹⁶ "וייצר ה' אלקים
- 17 את האדם גו' ויפח באפיו נשמת חיים", ולא על-ידי דכר-ונוקבא גשמיים (כפי שמאריך בזה בזהר¹⁷) -
- 18 הנה מזה שלמדים כמה ענינים בנוגע להנהגה עתה מהנהגת אדם וחיה, מובן, שיש דמיון גם בנוגע לפרט
- 19 זה, והיינו, שאף-על-פי שבריאת האדם בפועל היתה באופן אחר, מכל-מקום, היו גם הענינים ד"ארבעים
- 20 יום קודם יצירת הולד", ואין כאן המקום להאריך בזה¹¹.
- 21 וכיון שבכל ראש-השנה חוזרים כל הדברים לקדמותם¹⁸, וחוזרת ומתחדשת בריאת כל העולם, כולל
- 22 ובמיוחד בריאת בני-האדם, שזוהי הבריאה התיכונה והעיקרית, שנבראים מחדש מאין ליש באופן נעלה
- 23 ביותר - ישנו גם הענין ד"ארבעים יום" שלפני זה, שמתחילים מעשרים באב.
- 24 וכמדובר פעם¹⁹ בארוכה, שמטעם זה יש מנהגים שמתחילים את ההכנה לראש השנה מעשרים באב,
- 25 כיון שבהם מתחילים הארבעים יום שלפני ראש השנה - על-דרך הדין שתוך ארבעים יום ליצירת הולד
- 26 מועילה תפלה כו'²⁰.
- 27 ג. וישנו עוד ענין בעשרים באב²¹ שניתוסף לאחרי זה - לאחרי מתן-תורה, בקשר ובשייכות לבית
- 28 המקדש:

(7) סוטה ב, א. וש"נ.
(8) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשכ"ב סי"ט (תורת מנחם חל"ד ס"ע 233 ואילך). וש"נ.
(9) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד ואילך.
(10) ולהעיר, שהחידוש הוא בביאור הענין, אבל עצם הענין שכללות הבריאה היא יש מאין בכל פרט, כולל גם בענין המקום והזמן - ה"ז יסוד עיקרי (ראה גם בהנסמן באג"ק ח"א ע' רצד. ח"ב ע' רכד).
(11) חסר קצת (המו"ל).
(12) פרס שער ד (שער עצמות וכלים) פ"ז. תורת העולה (להרמ"א) ח"ג פנ"ט. פי' חכמוני (לר' שבתי דונולו) לספר יצירה פי"ד מ"ד.
(13) הל' קידוה"ח פ"ו ה"ח.
(14) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ב ס"ע שער ואילך). וש"נ.
(15) בראשית א, ב.
(16) שם ב, ז.
(17) ח"א כב, סע"א ואילך.
(18) ראה פנ"ח שער ר"ה. שער הכוונות ענין ר"ה. לקו"ת נצבים נא, ב. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמו, א ואילך. ובכ"מ.
(19) ראה שיחת כ"ף מנ"א דאשתקד סל"ח (תורת מנחם ח"מ ע' 329). וש"נ.
(20) ראה ברכות ס, א.
(21) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשכ"ב סי"ח (תורת מנחם חל"ד ס"ע 232 ואילך). וש"נ.

איתא במשנה במסכת תענית²²: "זמן עצי כהנים והעם תשעה" - "באלו הט' זמנים היו . . מתנדבים
להביא עצים" (בשביל הקרבת הקרבנות על המזבח בבית המקדש), וכדאיתא בגמרא²³: "כשעלו בני
הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם, וכך התנו נביאים שביניהן, שאפילו לשכה
מלאה עצים, יהיו אלו מתנדבין משלהן", "והיו מקריבים קרבן אותו היום" - קרבן העצים, ויום זה היה
אצלם יום-טוב, שאסורין בו בהספד ותענית²⁴, ועד שדוחה אפילו התענית דתשעה באב, כמסופר בגמרא²⁵
ש"דחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיום-טוב שלנו הוא".
ואחד מתשעה זמנים אלו הוא: עשרים באב, שבו היו מתנדבים "בני פחת מואב בן יהודה".
ובגמרא שם²³: "תנא בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה, דברי רבי מאיר. רבי יוסי
אומר, הן הן בני יואב בן צרויה", וכיון שצרויה היתה אחות דוד, נמצא, שלכל הדעות - ש"אלו ואלו
דברי אלקים חיים"²⁶ - היו מבני ישי אבי דוד.
והענין בעבודה - כפי שנתבאר פעם²⁷ בארוכה על-פי דברי הגמרא²⁸ בנוגע לדוד ויואב, "אלמלא דוד
- לא עשה יואב מלחמה, ואלמלא יואב - לא עסק דוד בתורה", והיינו, שעל-ידי-זה שדוד היה עוסק
בתורה (כפי שמצינו שנקרא "עדינו העצני"²⁹, "כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת"³⁰),
היה יואב יכול למלא תפקידו בתור ממונה "על הצבא" ולנצח במלחמה, ועל-ידי-זה שיואב היה ממלא
את תפקידו בצבא, היה דוד יכול ללמוד תורה במנוחה - שזהו כללות החילוק בין שתי השיטות בעבודה:
יששכר - שעוסק בתורה, וזבולון - שיוצא לעולם וזקוק למלחמה (החל מהמלחמה הדרושה לקיום
המצוות).
וכן הוא בעבודתו ובחיייו של כל אחד ואחד - שיש זמנים שבהם צריך לערוך מלחמה בנוגע להנהגת
ה"עיר קטנה" ש"בא אליה מלך גדול ("מלך זקן וכסיל"³¹) . . ובנה עליה מצודים וחרמים כו'" (כדאיתא
בגמרא במסכת נדרים³²); והיכולת לנצח במלחמה היא - על-ידי הקדמת לימוד התורה והנהגה על-פי
הוראות התורה, שעל-ידי-זה יודע כיצד לנהל את המלחמה ולנצח בה. וכן לאידך, שעל-ידי-זה שמנצח
במלחמה - אזי ביכלתו ללמוד תורה בתוספת אור, בהבנה והשגה, לאורך ולרוחב וגם לעומק כו'.
וכמדובר בשבת הקודמת³³ אודות דברי רבינו הזקן ב'לקוטי-תורה'³⁴ שיש ב' אופנים בלימוד התורה:
לימוד התורה שקודם התפלה, ולימוד התורה שלאחרי התפלה, שהוא באופן אחר לגמרי, בגלל שכבר
היה ענין המלחמה בתפלה - "שעת צלותא שעת קרבא"³⁵, שזוהי המלחמה של נפש האלקית עם נפש
הבהמית, לפעול שהנשמה תהיה לא רק "באפ"ו"³⁶, אלא תתפשט בכל גופו, ועד שתומשך גם "בכל דרכיך
דעהו"³⁷.
ד. ונוסף לזה, יכולים להיות אצל כל אחד ענינים פרטיים הקשורים עם עשרים באב, ויהי רצון שאצל
כולם יהיה זה קשור עם ענינים שהם טוב הנראה והנגלה.

(30) מו"ק טז, סע"ב. וראה פי' הר"ח שם.

(31) קהלת ד, יג.

(32) לב, ב.

(33) ד"ה ואתחנן פ"ג ובהערה 26 (תורת מנחם חמ"ד ע' 176).

(34) ואתחנן ג, סע"ד ואילך.

(35) ראה זהר ח"א רמ, ב. ח"ג רמג, א. לקו"ת ר"פ תצא.

ובכ"מ.

(36) ישעי' ב, כב. וראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט, ד.

ובכ"מ.

(37) משלי ג, ו.

(22) כו, א ובפרש"י.

(23) שם כח, א.

(24) תוספתא תענית פ"ג, ו. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ו ה"ט. - וכבר שק"ט במ"ש הרמב"ם שם: "ודבר זה מנהג" (ראה משנה למלך שם. ועוד).

(25) שם יב, א.

(26) עירובין יג, ב. וש"נ.

(27) שיחת כ"ף מנ"א תשי"א סיד" (תורת מנחם ח"ג ע' 253 ואילך). וש"נ.

(28) סנהדרין מט, א.

(29) שמואל-ב כג, ח.

- 1 ובנוגע לעניננו - שעשרים באב הוא ה"יאָרצייט" של אבי אדוני מורי ורבי - כבר דובר בשבת³⁸ אודות
- 2 מה שאירע בהשגחה פרטית ביום חמשה עשר באב,
- 3 - שקשור גם עם עשרים באב, שהוא אחד מתשעה הזמנים שבהם היו מתנדבים עצים לבית המקדש,
- 4 והרי חמשה עשר באב הוא "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה", כי "מחמשה עשר באב ואילך תשש
- 5 כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין"³⁹, וזהו אחד הטעמים לכך ש"לא היו
- 6 ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"⁴⁰ -
- 7 שהגיעו כמה "ביכלאך" חסידות, וביניהם היו מונחים כמה דפים וחוברות, וביניהם גם חוברות מאבי
- 8 אדוני מורי ורבי, בעל ה"יאָרצייט"⁴¹, ועד כמה שהספקתי לעיין - הרי הם ביאורים על דרך הקבלה על
- 9 משנה וגמרא וזהר⁴².
- 10 ונוסף לזה, ישנו גם דף בפני עצמו⁴³ שבו מתחיל - לאחר הקדמת "בס"ד" - "אני כו'", בכתבו שמו
- 11 ושם אמו, ומבאר פרטי הענינים בנוגע לגלותו ושיבתו בבית האסורים כו', כפי שיתבאר לקמן (סכ"ט).
- 12 ובכן: מצד ענין ה"יאָרצייט", ובפרט שזהו עדיין בתוך השנה⁴⁴, יש להתחיל - כרגיל - עם סיום
- 13 מסכת.
- 14 ה. בנוגע לסיום מסכת - עומדים אנו באמצע הענין שאודותיו דובר בחמשה באב⁴⁵:
- 15 ובהקדים המדובר אז אודות סיפור כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר בנוגע לאביו, כבוד-קדושת
- 16 אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, שבשנת האבילות אחרי אמו סיים ש"ס משנה לסוף י"א חודש (לקראת
- 17 סיום אמירת קדיש), וליום ה"יאָרצייט (הראשון) - ערך סיום על כל הש"ס (גמרא), וכאמור, שכיון
- 18 שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר גילה וסיפר זאת, ואחר-כך גם צוה להדפיס את הדברים, הרי זה
- 19 הוכחה שזהו מהענינים ששייכים וצריכים לפעול על כל אלו שהדבר בא לידיעתם.
- 20 ומזה מובן, שכשם שסיום אמירת קדיש (שבו מסיימים ששה סדרי משנה) ו"יאָרצייט (שבו מסיימים
- 21 הגמרא) קשורים זה לזה, ורק מצד טעמים מיוחדים יש הפסק ביניהם, אבל סיבתם אחת היא, כך, שברור
- 22 הדבר שכל המסובבים מזה יש להם צד השוה - הרי על-אחת-כמה-וכמה שאין צורך בהוכחות מיוחדות
- 23 שיש קשר ושייכות בין סיום ששה סדרי משנה לסיום הגמרא.
- 24 ונתבאר בזה, בהקדים הכלל בקדושה ש"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"⁴⁶, וכפי שאומרים בנוסח
- 25 ה"רשות לחתן בראשית": "מתכיפין התחלה להשלמה", היינו, שכאשר מסיימים את הלימוד מתחילים
- 26 תיכף עוד הפעם (כמבואר טעמי הדבר), ומזה מובן, שסיום הש"ס קשור עם התחלת הש"ס.
- 27 ונתבאר הקשר והשייכות דסיום ששה סדרי משנה ("לא מצא הקדוש-ברוך-הוא כלי מחזיק ברכה
- 28 לישראל אלא השלום") עם התחלת הש"ס - התחלת מסכת ברכות, וכן עם סיום מסכת ברכות.
- 29 ויש להוסיף ולבאר הקשר והשייכות עם סיום הש"ס בגמרא - במסכת נדה.
- 30 ו. ובהקדים מה שנתבאר משך זמן לפני זה⁴⁷ בקשר למסכת נזיר, שסיומה כמו הסיום דמסכת ברכות:
- 31 "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר⁴⁸ וכל בניך למודי ה' ורב
- 32 שלום בניך", אלא, שבמסכת ברכות מוסיף "אל תקרי בניך אלא בוניך", ואילו במסכת נזיר הובא רק
- 33 לשון הכתוב.

(43) נדפס לאח"ז בהקדמת לקוטי לוי"צ הערות לתניא וזהר.
 (44) לפטירת אמו, הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה - ו' תשרי
 השתא (המול').

(45) בתחלתה (תורת מנחם חמ"ד ע' 151). וש"נ.

(46) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(47) שיחת י"ב תמוז ס"ה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 73). וש"נ.

(48) ישע"י נד, יג.

(38) שיחת ש"פ ואתחנן ס"ו (תורת מנחם חמ"ד ע' 184).

(39) תענית בסופה. וש"נ.

(40) שם כו, ב. ל, ב.

(41) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף ואמר: אינני יודע אם השולח ידע של מי הם. ובכל אופן, הגיעו גם הם ביום חמשה עשר באב.

(42) נדפסו לאח"ז בסדרת הספרים לקוטי ותורת לוי יצחק.

- ונתבאר⁴⁹, שהמימרא דרבי אלעזר אמר רבי חנינא הנ"ל הובאה בכמה מקומות בש"ס - בסיום שלשה מסכתות נוספות (מלבד מסכת נזיר), ובזה רואים דבר פלא (כמו בכל עניני התורה) - שהסימן למסכתות אלו הוא: "בניך", ראשי תיבות ברכות נזיר יבמות כריתות⁵⁰, שבסיום ד' מסכתות אלו הובא המאמר בענין "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך".
- ולכאורה נשאלת השאלה: הרי מאמר זה הובא גם במסכת תמיד? - אלא, שבמסכת תמיד אין זה בסיום המסכת, אלא באמצע המסכת⁵¹.
- ולכאורה: למאי נפקא-מינה - הרי מאמר זה הוא בסיום פרק במסכת תמיד, שלאחריו יש רק משניות ללא גמרא, כך, שזהו הסיום דמסכת תמיד בגמרא (כמו שסיום הש"ס בגמרא הוא במסכת נדה, אף שלאחר-יזה יש עוד כמה מסכתות של משניות).
- אך האמת היא, שהדיוק במאמר דרבי אלעזר אמר רבי חנינא, שלפעמים הובא הסיום "אל תקרי בניך אלא בוניך" ולפעמים הובא רק לשון הכתוב, אי אפשר לדייק במאמר זה שהוא במסכת תמיד, כיון שבעל המאמר הוא רבי אלעזר בן עזריה.
- והחילוק ביניהם:
- רבי אלעזר ואפילו רבי חנינא - היו אמוראים, ואילו רבי אלעזר בן עזריה היה תנא. והכלל הוא - שלשון התנאים הוא בקיצור (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות⁵²), ואילו לשון האמוראים הוא ביתר ביאור, שלכן נקראים בשם "אמוראים", שפירושו "מתורגמנים"⁵³.
- ולכן לא שייך לדייק מדוע רבי אלעזר בן עזריה אינו מביא את הסיום "אל תקרי בניך אלא בוניך" שהובא במאמר דרבי אלעזר אמר רבי חנינא - דכיון שרבי אלעזר בן עזריה הוא תנא, לא יפלא שמאמרו הוא בקיצור.
- אבל כאשר יש חילוקים במאמר של רבי אלעזר אמר רבי חנינא גופא, שלפעמים הובא הסיום ד"אל תקרי כו'" ולפעמים לא הובא סיום זה - יש צורך לבאר טעם הדבר, כפי שנתבאר לעיל בסיום דמסכת נזיר.
- ז. על-פי-זה יש לבאר גם קיצור הלשון שבסיום מסכת נדה:
- סיום מסכת נדה הוא במאמר "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר⁵⁴ הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות".
- וידועה השאלה: כדי לדרוש "אל תקרי כו' אלא כו'" יש צורך באיזה הכרח והוכחה כו', וכמו בדרשה תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שלמדים מהפסוק "וכל בניך גו'", "אל תקרי בניך אלא בוניך", שההוכחה לזה היא ממה שנאמר תיבת "בניך" ב' פעמים ("וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך"), דלכאורה הוה-ליה-למימר "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום", ועל-כן-צריך-לומר, שתיבת בניך ללמדנו קא אתי (כמו שכתב השל"ה⁵⁵). ועל-פי-זה, מהו ההכרח בפסוק "הליכות עולם לו", לדרוש "אל תקרי הליכות אלא הלכות"?
- והביאור בזה⁵⁶ - שבפסוק נאמר⁵⁴ "שחו גבעות עולם הליכות עולם לו", אף שהכתוב היה יכול לומר "שחו גבעות עולם הליכותיו לו", וכיון שהכתוב כופל ואומר "הליכות עולם לו", הרי זה מכריח את הלימוד ד"אל תקרי הליכות אלא הלכות".

(53) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ב ס"ע לו ואילך).
וש"נ.

(54) חבקוק ג, ו.

(55) חלק תושבע"פ (תג, סע"א).

(56) ראה גם תורת מנחם חל"ב ע' 289.

(49) שיחת י"ב תמוז הנ"ל הערה 30 (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 74 ואילך).

(50) ראה מעשה רוקח סוף כריתות. מראית העין (להחיד"א) סוף נזיר. ערוך לנר סוף יבמות. ועוד.

(51) לב, ב.

(52) ד"ה אכ"ח ראה להסתפק.

1 כלומר: כשם שהכפל דתיבת "בניך" ("ורב שלום בניך", במקום "ורב שלומם") בא ללמדנו שהמדובר
 2 אודות סוג נוסף של "בניך" שנקראים "בוניך" ("תלמידי חכמים" ש"מרבית שלום"), כך גם הכפל דתיבת
 3 "עולם" ("הליכות עולם לו", במקום "הליכותיו") בא ללמדנו אודות עולם נוסף: בהתחלת הפסוק ("שחו
 4 גבעות עולם") מדובר אודות עולם הזה, ובסיום הפסוק ("הליכות עולם לו") מדובר אודות עולם הבא,
 5 והיינו, שהפסוק בא ללמדנו ש"כל השונה הלכות" - "אל תיקרי הליכות אלא הלכות" - "מובטח לו
 6 שהוא בן עולם הבא".

7 אך צריך להבין: מדוע במאמר "כל השונה הלכות כו'" לא הובא הפסוק בשלימותו, "שחו גבעות
 8 עולם הליכות עולם לו" (כדי לבאר את ההכרח לדרשה "אל תיקרי כו'"), כמו במאמר רבי אלעזר אמר
 9 רבי חנינא, שהובא הפסוק בשלימותו, "וכל בניך לימודי ה' רב שלום בניך"?

10 וההסברה בזה - על-דרך האמור לעיל בנוגע למאמר ד"תלמידי חכמים מרבית שלום בעולם" שבמסכת
 11 תמיד שנאמר על-ידי רבי אלעזר בן עזריה שהיה תנא ולא אמורא:

12 במאמר "כל השונה הלכות כו'" בסיום מסכת נדה, נאמר "תנא דבי אליהו", וכיון שאין זה מאמר
 13 של אמורא, לכן יכול לומר בקיצור לשון ("שנאמר הליכות עולם לו", מבלי לפרש חציו הראשון של
 14 הפסוק), ולסמוך על כך שהלומדים יבינו מעצמם שיש הכרח בכתוב לדרוש "אל תיקרי הליכות אלא
 15 הלכות".

16 ח. אך עדיין צריך להבין:

17 ידוע הכלל⁵⁷ בנוגע לדרשה ד"אל תקרי כו' אלא כו'", שאין זה שולל את הפירוש הפשוט, אלא מוסיף
 18 עוד פירוש.

19 ועל-פי-זה נתבאר בדרשה על הפסוק "וכל בניך לימודי ה' רב שלום בניך", "אל תקרי בניך אלא
 20 בוניך" - שמדובר אודות אותו אדם שנקרא גם בשם "בניך" וגם בשם "בוניך".

21 ולכאורה אינו מובן: איך יתאים כלל זה בדרשה על הפסוק "שחו גבעות עולם הליכות עולם לו" -
 22 בה בשעה שמדובר אודות עולמות שונים: עולם הזה ועולם הבא?!

23 ט. ויש לבאר תחילה את הפירוש ד"עולם הבא":

24 בלשון "עולם הבא" שהובא בדברי חז"ל - יש ב' פירושים: גן-עדן (עולם השכר) או עולם התחיה.
 25 ולהעיר גם מהמבואר ב'לקוטי תורה'⁵⁸ בפירוש מאמר רז"ל⁵⁹ "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא
 26 שתיה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה", ש"לפי דעת הרמב"ם ז"ל
 27 (בהלכות תשובה⁶⁰) קאי על עולם הנשמות (גן-עדן), והרמב"ן ז"ל⁶¹ השיב עליו, שאם כדבריו כן הוא,
 28 אם כן מה חידוש השמיענו הגמרא, וכי שייך לנפש בלי גוף אכילה כו', אלא מסיק שקאי על זמן תחיית
 29 המתים, שיהיה האדם בגוף, ואף-על-פי-כן אין לו לא אכילה כו'". וההכרעה היא כדעת הרמב"ן, כפי
 30 שמביא ה'צמח-צדק' ב'דרך מצוותיך'⁶².

31 אמנם, בוודאי שגם הרמב"ם סבירא-ליה שיש מקומות בש"ס שבהם נאמר הלשון "עולם הבא" על
 32 עולם התחיה.

33 ולכל לראש - בפרק 'חלק' (ששם מביא הרמב"ם את י"ג העיקרים, שאחד מהם הוא תחיית המתים),
 34 שהתחלתו "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"⁶³, וממשיך: "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר
 35 אין תחיית המתים מן התורה", ובגמרא שם⁶³: "וכל כך למה, תנא, הוא כפר בתחיית המתים, לפיכך לא

(61) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל - ע' שט).

(62) מצות ציצית (יד, ב).

(63) סנהדרין צ, א.

(57) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 24 הערה 27.

(58) צו טו, ג.

(59) ברכות יז, א.

(60) פ"ח ה"ב. וראה גם פיהמ"ש לסנהדרין פ' חלק.

- 1 יהיה לו חלק בתחיית המתים, שכל מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא מדה כנגד מדה", ועל-כן צריך לומר, ² ש"עולם הבא" כאן קאי על עולם התחיה⁶⁴.
- 3 ועל-פי-זה, הנה בכל מקום שבו מופיע הלשון "עולם הבא", יש צורך בבירור אם הכוונה לגן-עדן ⁴ או לעולם התחיה.
- 5 ובנדון-דידן, במה שכתוב בסיום הש"ס: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא" ⁶ - הנה בדברי רבינו הזקן ב'אגרת הקודש' בסופה⁶⁵ בביאור הטעם "למה השונה הלכות דוקא מובטח לו ⁷ כו' ולא שאר דברי תורה", מפורש להדיא שמדובר אודות גן-עדן.
- 8 אך עדיין אינו מובן: מדוע נאמר הלשון "עולם הבא", שבו יש מקום להסתפק אם קאי על גן-עדן ⁹ או על עולם התחיה - הרי מוטב אם היה נאמר בפירוש "גן עדן"? ¹⁰ י. ויובן על-פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה⁶⁶ בביאור הטעם שגן-עדן נקרא בשם עולם הבא:
- 11 "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובד, ואחר-כך יבוא ¹² אותו העולם, אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד וכו', ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן ¹³ החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה".
- 14 ומזה מובן היתרון שבשם "עולם הבא" לגבי השם "גן עדן" - שבו מודגש הקשר והשייכות עם ¹⁵ "עולם הזה":
- 16 כשאומרים "גן עדן" - הרי זה יכול להתפרש גם כמו ענין (עולם) בפני עצמו שאינו שייך לעולם ¹⁷ הזה; אבל כשאומרים "עולם הבא" - הרי זה מבטא בגלוי את תוכנו של הגן-עדן, שכל מציאותו באה ¹⁸ על-ידי ענין שקדם אליו: "אותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה . . הנמצא לכל אדם בראשונה", ¹⁹ ומובן, שאין זו רק קדימה בזמן ללא קשר ושייכות ביניהם, אלא זוהי קדימה שיש לה שייכות - כמו ²⁰ סיבה ומסובב, והיינו, שהגן-עדן הוא עולם הבא על-ידי העבודה בעולם הזה.
- 21 ועל-דרך מאמר רז"ל⁶⁷ "היום לעשותם ולמחר לקבל (או ליטול)"⁶⁸ שכרם⁶⁹ - "למחר" דייקא (ולא ²² יום אחד לעשותם ויום נוסף לקבל שכרם, וכיוצא בזה), היינו, שזהו יום שנקרא בשם "מחר" ("א ²³ מארגן-דיקער טאג"), שכל מציאותו שייכת רק כשישנו היום שלפניו - "היום לעשותם", שזוהי כללות ²⁴ העבודה במשך ימי חיי האדם בהיותו נשמה בגוף, ולולי זאת לא שייכת המציאות ד"מחר".
- 25 [ועל-דרך המבואר בתניא⁷⁰ ש"תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים . . תלוי ²⁶ במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות". ומובן, שכאשר התורה אומרת שענין זה "תלוי כו'" - אין זה ²⁷ בדרך מקרה, אלא הסיבה לכך היא - בגלל שנשתלשל ממנו (על-דרך מה שכתב רבינו הזקן בנוגע לעשר כחות ²⁸ הנפש שהם כנגד עשר ספירות: "שנשתלשלו מהן"⁷¹)].
- 29 יא. וכיון ש"עולם הבא" בא ונשתלשל מ"עולם הזה", הרי מובן, שבעולם הזה ישנם כבר כל הענינים ³⁰ שרואים אחר-כך בעולם הבא.
- 31 וכמובן גם מהמבואר בתניא⁷², שכל המציאות דגן-עדן היא "זיו תורתן ועבודתן". ומובן גם בפשטות, ³² שהרי גן-עדן הוא עולם השכר, והשכר הוא עבור עשיית המצוה - "שכר מצוה מצוה"⁷³, באופן דסיבה ³³ ומסובב.

(69) נתבאר בשיחת ש"פ ואתחנן בסופה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 185 ואילך). וש"נ.

(70) רפל"ז.

(71) שם רפ"ג.

(72) פל"ט.

(73) אבות פ"ד מ"ב.

(64) ראה גם רע"ב (ועוד) לסנהדרין שם. מד"ש עמ"ס אבות בתחלתו.

(65) סכ"ט.

(66) ספ"ח.

(67) עירובין כב, א. וש"נ.

(68) פרש"י ס"פ ואתחנן.

- 1 [ולחעיר, שגם לפי הדעה ששכר מצוה הוא באופן של סגולה⁷⁴, הנה לאחר שרצה הקדוש-ברוך-הוא
2 וקבע סגולה זו, הרי זה נעשה דבר המוכרח גם מצד התחתון, ובמילא גם מצד הגן-עדן].
- 3 אלא, שבעולם הזה נמצאים כל הענינים בהעלם, ובעולם הבא באים לידי גילוי.
- 4 ומוכן, שבודאי יש חידוש גדול בעולם הבא - מצד ענין הגילוי, שבא מן הכח אל הפועל, ועד כדי
5 כך, שבגלל זה אמרו רז"ל⁷⁵ "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"; אבל
6 זהו רק בנוגע לענין ההתגלות, ואילו עצם הענין - נפעל וישנו כבר במעשינו ועבודתינו בעולם הזה, שבו
7 נעשית פעולת המצוה; שכר מצוה אינו בגלוי בעולם הזה, ועד שאומרים "למחר ליטול שכרם", או אפילו
8 "לקבל שכרם"⁷⁶, אבל, מזה גופא שנקרא בשם "מחר", ונקרא בשם "עולם הבא", מוכח, שעצם הענין
9 ישנו כבר בעולם הזה.
- 10 ויתירה מזה:
- 11 גם בנוגע לענין הגילוי - הנה מי שיש לו עינים לראות, ביכלתו להיות במעמד ומצב ש"עולמך תראה
12 בחיך"⁷⁹, היינו, שבהיותו בעולם הזה, נשמה בגוף, הרי הוא רואה את העולם הבא, וכדברי הגמרא⁷⁶
13 "שלשה הטעמן הקדוש-ברוך-הוא בעולם הזה מעין העולם הבא .. אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב
14 ביה בכל, יצחק דכתיב ביה מכל, יעקב דכתיב ביה כל".
- 15 וכיון שענין זה נקבע בנוסח התפילות והברכות⁷⁷ - הרי זה סימן שזהו ענין שיכול להיות נפעל בכל
16 אחד מישראל, לפי שעה, בעת רצון וכו', כפי שידע איניש בנפשיה, שאז נותנים לו סיוע מלמעלה שיוכל
17 להיות במעמד ומצב ד"עולמך תראה בחיך".
- 18 יב. על-פי-זה יש לבאר הקשר והשייכות ד"הליכות עולם לו", דקאי על עולם הבא (כדרשת חז"ל
19 "אל תקרי הליכות אלא הלכות", "כל השונה הלכות .. מובטח לו שהוא בן עולם הבא") - עם העולם
20 הזה, שאודותיו מדובר בהתחלת הפסוק, "שחו גבעות עולם":
- 21 בנוגע לעולם התחיה, נשמות בגופים - הנה אז יהיה סדר חדש לגמרי, שיתוסף בעבודת בני ישראל
22 בקיום המצוות באופן ש"שם נעשה לפניך .. כמצות רצונך"⁷⁸.
- 23 ובפרטיות: לא מיבעי לפי הדעה שמצוות אין בטילות לעתיד לבוא⁷⁹, אלא אפילו לפי הדעה שמצוות
24 בטילות לעתיד לבוא⁷⁹, יתוספו אז כמה וכמה ענינים שלא נפעלו בעולם הזה, על-ידי שלימות העבודה
25 שתהיה בימות המשיח, כמו שכתב רבינו הזקן באגרת הקודש⁸⁰ שמה שכתבו רז"ל ד"מצוות בטילות
26 לעתיד לבוא, היינו בתחיית המתים, אבל לימות המשיח קודם תחיית המתים אין בטלים".
- 27 ואם כן, אי אפשר לומר שבעולם הזה יש לו כבר את כל העולם הבא - כיון שגם העולם הזה של
28 ימות המשיח יהיה באופן אחר לגמרי.
- 29 אבל כאשר מדובר אודות גן-עדן (כנזכר לעיל ש"כל השונה הלכות כו' מובטח לו שהוא בן עולם
30 הבא" קאי על גן-עדן) - הרי כיון שגן-עדן הוא "זיו תורתן ועבודתן", "שכר מצוה מצוה", נמצא, שאין
31 לך ענין בגן-עדן שלא היה תחילה בעולם הזה, שבו נפעל כללות הענין דגן-עדן.
- 32 ונמצא, שאף-על-פי שעל-פי הדרשה ד"אל תיקרי הליכות אלא הלכות" מדובר אודות עולם הבא, אין
33 זה שולל את הפירוש הפשוט שזהו אותו עולם שאודותיו מדובר לפני-זה (עולם הזה) - כיון שגם בהיותו
34 בעולם הזה יש לו כבר את העולם הבא.

(78) נוסח תפלת המוספין. וראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה
תל"ז פ"ז ואילך. ועוד.

(79) נדה סא, ב.

(80) סוסכ"ו (קמה, סע"א).

(74) ראה של"ה בית אחרון בית דוד (יב, א"ב).

(75) אבות שם מ"ז.

(76) ב"ב טז, סע"ב ואילך.

(77) בברכת המזון: "כמו שברך את אבותינו אברהם יצחק

ויעקב בכל מכל כל, כן יברך אותנו".

והרי זה כמו בדרשה ד"אל תיקרי בניך אלא בוניך" - ש"בניך" ו"בוניך" הם אמנם דרגות שונות¹
 בעבודה, כמבואר בארוכה ב'לקוטי תורה'⁸¹, וכן הוא בפשטות, שישנם "בוניך" ש"מרביתם שלום בעולם"²
 בפועל, וישנם כאלו שהם רק "בניך לימודי ה'", שיושבים בישיבה ולומדים תורה, ועדיין לא יצאו לעולם
 להיות "בוניך" ש"מרביתם שלום בעולם"; אבל אף-על-פי-כן, כאשר יוצאים לעולם ונעשים "בוניך", הנה³
 בשעת מעשה הרי הם גם "בניך".⁴

ועל-דרך-זה בענין "הליכות עולם לו" - שאף-על-פי שלפי הדרשה "אל תיקרי הליכות אלא הלכות",⁵
 מדובר כאן אודות "השונה הלכות בכל יום" ש"מובטח לו שהוא בן עולם הבא", הנה לאמיתו של ענין,⁶
 בהיותו "שונה הלכות בכל יום", יש לו כבר מה שפעל את ה"עולם הבא".⁷

אלא, שמצד עבודת האדם הרי זה יכול להיות בשני אופנים:

בענין "בניך" ו"בוניך" - יכול להיות "בניך" בפני עצמו ו"בוניך" בפני עצמו; ויכול להיות ששניהם⁸
 יתאחדו בעבודתו.⁹

וכמו כן בענין "הליכות עולם לו": אם עבודתו היא בשלימות - אזי זוכה ש"עולמך תראה בחייך",¹⁰
 שבהיותו בעולם הזה, למטה מעשרה טפחים, רואה בעיני בשר את ה"עולם הבא"; ואם לאו - הרי זה¹¹
 באופן שיראה זאת בגלוי לאחר מיתה ועשרים שנה, ובלשון הרמב"ם - כפי שהתורה על הרוב תדבר⁸²
 - "אחר חיי העולם הזה .. הנמצא לכל אדם בראשונה", "למחר לקבל שכרם".¹²

ולהעיר, שבאופן כזה מתחילה גם מסכת ברכות - "מאימתי קורין את שמע בערבין":¹³

"ערבין" הוא היפך הענין ד"שמע", כי "ערבין" הוא ענין של לילה וחושך, ואילו הענין ד"שמע"¹⁴
 הוא "ה' אלקינו ה' אחד"⁸³, שזהו היפך החושך והלילה (ולכן, בערבין, חושך ולילה, רק "קורין את¹⁵
 שמע", שהמצוה היא קריאת שמע בלבד).¹⁶

אמנם, כאשר ישנה העבודה שמתחילה מ"קורין את שמע בערבין", הנה לאחר-יזה ממשיכים "עולם¹⁷
 הבא" ב"עולם הזה", באופן שגם "לעת ערב יהיה אור"⁸⁴, ו"לילה כיום יאיר"⁸⁵, כי "לא יהיה לך עוד¹⁸
 השמש לאור יומם"⁸⁶, שאז יש חילוק בין יום ללילה, שבלילה לא מאירה השמש, אלא "והיה לך הוי'¹⁹
 לאור עולם"⁸⁶, ואז גם "לילה כיום יאיר", באור הוי', שפועל ש"היה אור הלכנה כאור החמה ואור החמה²⁰
 יהיה שבעתים כאור שבעת הימים"⁸⁷.²¹

* * *

יג. ויש להוסיף בזה, שעל-פי מה שנתבאר שעולם הבא ("הליכות עולם לו") שייך גם לעולם הזה²²
 ("שחו גבעות עולם"), כיון שכללות הענין של עולם הבא בא לאחר ונפעל על-ידי עולם הזה - יש כאן²³
 נקודה משותפת עם סיום מסכת נזיר:²⁴

בנוגע לשמשון - אף-על-פי ש"לא נדר בנזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטומאה"⁸⁸, מכל-מקום, נעשה²⁵
 אצלו על-ידי עצמו דין נזירות (אף ש"לא היה נזיר גמור"⁸⁸). ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לשמואל -²⁶
 שאף שאין בכח נדר חנה לעשותו נזיר, שהרי "אין האשה מדירה את בנה בנזיר"⁸⁹, הנה לאחר כן היה²⁷
 יכול שמואל להיות נזיר גמור, ועד ל"נזיר עולם"⁹⁰.²⁸

ועל-פי-זה נמצא לכאורה שהמסובב (הנזירות של שמשון ושמואל בעצמם) נעשה גדול יותר מהסיבה²⁹
 (הפרשת המלאך ונדר חנה).³⁰

(86) ישע' ס, יט.

(87) שם ל, כו.

(88) רמב"ם הל' נזירות פ"ג הי"ג.

(89) נזיר כח, ב (במשנה).

(90) רמב"ם שם הט"ז.

(81) פ' ראה כט, א ואילך.

(82) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(83) ואתחנן ו, ד.

(84) זכרי' יד, ז.

(85) תהלים קלט, יב.

- 1 וכן הוא בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך", אף-על-פי שעניית אמן אינה אלא הסכמה על
2 הברכה.
- 3 וכן בנוגע למעלת תלמידי חכמים לגבי חכמים - שדוקא "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר
4 וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך", אף-על-פי שכל המציאות של התלמידים באה מהחכמים.
- 5 ועל-דרך-זה יש להקשות בנוגע לעולם הבא: כיצד יתכן לומר "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם
6 הבא מכל חיי העולם הזה", בה בשעה שכל המציאות של עולם הבא היא באופן של "מסובב" שבא
7 ונפעל לאחריו ועל-ידי חיי האדם נשמה בגוף בעולם הזה - הרי לא יתכן שב"מסובב" יש ענין שלא נמצא
8 ב"סיבה"?!
- 9 יד. אך הענין הוא - כמו שנתבאר לעיל (סעיף י"א) שזהו רק בנוגע לחילוק שבין העלם לגילוי,
10 והיינו, שהמעלה של עולם הבא היא מצד ענין הגילוי.
- 11 והרי זוהי משמעות הענין ד"קורת רוח" - שאין זה ענין של מציאות, אלא הנאה ותענוג מדבר מסויים.
12 ובנדון דידן - שבעולם הבא לא מתחדשת מציאות שלא היתה בעולם הזה, שהרי כל הענין של עולם
13 הבא נעשה מעולם הזה, אלא, שבעולם הזה הרי זה באופן שאף שישנה מציאות הדבר, מכל-מקום, אין
14 זה באופן שמביא לידי קורת רוח, כיון שאין זה נראה בגילוי, ובעולם הבא נעשה ה"קורת רוח" בגלל
15 הגילוי. ומובן, שאף שאין שינוי במציאות הדבר, מכל-מקום, יש חילוק גדול כאשר רואים זאת בגילוי.
- 16 ואל יהי דבר זה קל בעיניך - שהרי המשנה מעידה שה"קורת רוח" מהתגלות הפעולה בעולם הזה
17 היא "יפה" מ"כל חיי העולם הזה", והיינו, שגם כאשר חיי העולם הזה הם (לא באופן דסביאת יין וזלילת
18 בשר חס-ושלום, אלא) באופן היותר נעלה, יש מעלה גדולה יותר ב"קורת רוח" שבעולם הבא, בניגוד
19 לחיי עולם הזה שקשורים עם ענין של צער כו', היפך "קורת רוח".
- 20 אבל מזה מובן גם לאידך גיסא:
- 21 כיון שה"קורת רוח" שבעולם הבא (ש"יפה .. מכל חיי העולם הזה") אינה אלא "מסובב" מחיי עולם
22 הזה שהם ה"סיבה", הרי ודאי שהסיבה היא גדולה וחזקה ועמוקה יותר מאשר המסובב (כמבואר בארוכה
23 ב'המשך וככה'⁹¹).
- 24 וכפי שרואים בפועל, שלעולם אין הסיבה כולה נכנסת ובאה במסובב. - ישנו אמנם הדבר המסובב
25 מהסיבה, אבל תמיד נשאר בסיבה ענין נוסף מלבד המסובב (חוץ מענינים היוצאים מן הכלל, שבהם
26 נשאר המסובב גם לאחר הסיבה מתבטלת ממציאותה⁹²).
- 27 ובנדון דידן: גם לאחר שישנו המסובב דעולם הבא (גן עדן), כולל גם ה"קורת רוח" שבעולם הבא
28 ש"יפה .. מכל חיי העולם הזה", נשאר בסיבה ענין נעלה יותר, ועד לעילוי שבאין-ערוך - כדמוכח ממה
29 שכתוב במשנה זו עצמה⁷⁵: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"!.
- 30 וכל זה - בגלל ש"לפום צערא אגרא"⁹³.
- 31 ומכאן באים לענין הקשור עם פרשת השבוע והיום, כידוע התקנה של רבינו נשיאנו ללמוד בכל שבוע
32 פרשת השבוע: ביום ראשון - עד שני וכו', וביום רביעי - עד חמישי, כפי שיתבאר לקמן.

* * *

- 33 טו. בשיעור חומש של יום רביעי דפרשת עקב, מספר משה רבינו: "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל
34 לך שני לוחות אבנים כראשונים .. ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים
35 (ומסיים) אשר שברת"⁹⁴.

(93) אבות פ"ה מכ"א.
(94) יו"ד, א"ב.

(91) תרל"ז - פכ"א (ס"ע כה). ופט"ו.
(92) ראה גם לקר"ש ח"י"ז ע' 135 ואילך.

ולכאורה אינו מובן:

כיון שעומדים כאן לאחר התיקון שנפעל על-ידי תפלת משה שתהיה נתינת התורה מחדש - למה צריך להזכיר "אשר שברת", הרי זה לכאורה היפך הדין⁹⁵ שאסור לומר לבעל-תשובה זכור מעשיך הראשונים?

ולהעיר, שלשון זה מופיע גם בפרשת תשא⁹⁶ - בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה: "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת", ומפרש רש"י: "פסל לך, אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות, משל למלך וכו'", והיינו, ש"אשר שברת" הוא נתינת טעם על מה שכתוב "פסל לך".

אבל החילוק הוא - שבפרשתנו מפסיק הכתוב בין "פסל לך גו'" ל"ואכתוב על הלוחות גו'" בענין נוסף: "ועשית לך ארון עץ", ולא כמו בפרשת תשא, שהכתוב לא הפסיק הענין.

ולכן, רק בפרשת תשא אפשר לומר שהתיבות "אשר שברת", אף שנאמרו לאחר "וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", הרי הן באות בהמשך לפעם הראשונה שנזכר אודות הלוחות הראשונים - "פסל-לך שני לוחות אבנים כראשונים" ("אשר שברת"), "אתה שברת הראשונות, אתה פסל-לך אחרות"; מה-שאין-כן בפרשתנו, שיש בינתיים הפסק-סיפור אודות עשיית ארון עץ.

זאת ועוד:

גם בפרשת תשא, אילו התיבות "אשר שברת" היו שייכות רק ל"פסל לך גו'" - היו נאמרות בסמיכות אליהן; וכיון שנאמרו לאחר התיבות "וכתבתי על הלוחות גו'", הרי גם כאשר מפרשים אותן בהמשך ל"פסל לך גו'", היינו, שקאי א' לפני פניו' - על-כן-צריך-לומר שבודאי קאי גם על התיבות הסמוכות אליהן: "וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", שזהו נושא הענין עצמו שאודותיו מדובר, ואפילו לא "לפניו".

ולכאורה: בשלמא בשייכות ל"פסל לך גו'", נוגע הענין ד"אשר שברת" - "אתה שברת הראשונות, אתה פסל-לך אחרות"; אבל מה נוגע הענין ד"אשר שברת" בשייכות לכתיבת "הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים" - אדרבה: הענין ד"אשר שברת" הוא בבחינת "זכור מעשיך הראשונים", שמצד מעשים אלו לא היה מקום לחזור ולכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים, לולי מה שנפעל על-ידי תפלת משה.

טז. ויובן זה על-פי מאמר המדרש⁹⁷ "אמר לו הקדוש-ברוך-הוא (למשה), אל תצטער בלוחות הראשונות, שלא היו אלא עשרת הדברות לבד (ובגמרא⁹⁸ איתא: "אלמלא (לא) חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד"), ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הה"ד⁹⁹ ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה", והיינו, ש"אשר שברת" מהוה סיבה גם לגודל מעלת לוחות השניים - "וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים" - באופן ד"כפלים לתושיה" (שפירושו לא רק שני פעמים ככה, אלא באופן שבאין-ערוך).

ובהקדים ההסברה בזה - דלכאורה אינו מובן: וכי בגלל שחטא - יהא נשכר?!

ואף שמבואר בזה¹⁰⁰ שזהו מצד התגברות החושך, שאז יש צורך באבוקה גדולה יותר - עדיין אין זה מתרץ את הטענה: "אם¹⁰¹ כן מצינו חוטא נשכר"!

(98) נדרים כב, ב.

(99) איוב יא, ו.

(100) ראה סה"מ תרמ"א ע' טו. ע' שצ.

(101) לשון הש"ס - יבמות צב, ב. וש"נ.

(95) ב"מ נח, ב (במשנה). רמב"ם הל' תשובה ספ"ז. הל'

מכירה פ"ד הי"ג. טוש"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. שו"ע אדה"ז שם

הל' אונאה כו' סכ"ח.

(96) לד, א.

(97) שמו"ר רפמ"ו.

- 1 הן אמת שבגלל התגברות החושך יש צורך באבוקה גדולה יותר; אבל השאלה היא: מדוע מגיע לו
- 2 אבוקה גדולה זו, שלא ניתנה לגדול ממנו?!
- 3 יש לו אמנם עבודה קשה יותר, שלולי האבוקה הגדולה לא יוכל לעמוד בה; אבל עדיין אין זה טעם
- 4 מספיק שבגלל זה יתנו לו הענין הטוב שבאבוקה גדולה זו שתהיה שלו!
- 5 אך הענין הוא, שעל-ידי עבודתו עתה יפעל ענין נעלה יותר - להפוך לאור לא רק ענין שהיה שיין
- 6 לקליפת נוגה, אלא גם ענין שהיה שיין לג' קליפות הטמאות לגמרי. ובלשון הנגלה - לעשות "זכיות"
- 7 לא רק מעניני הרשות, אלא שגם הזדונות יהיו נעשים זכיות¹⁰². וכאשר אכן זדונות נעשו לו כזכיות -
- 8 אזי מגיע לו שכר גדול יותר, שלא מגיע למי שלא פעל ענין נעלה זה.
- 9 ובלשון המשנה⁹³: "לפום צערא אגרא". ולכן: פלוני שלא נצטער - אינו יכול לדרוש שכר גדול,
- 10 ואילו הוא שנצטער, מגיע לו שכר גדול יותר - "כפלים לתושיה", כיון שעבד עבודה כפולה: (א) עשיית
- 11 זכיות, (ב) הפיכת זדונות לזכיות.
- 12 וזוהי ההסברה בפסוק "ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים (וגם
- 13 "אכתוב") אשר שברת" - שבלוחות השניים יכתב גם העילוי שנעשה על-ידי השבירה: למרות ש"שברת"
- 14 - "אכתוב"; כתיבה שבאה מהשבירה, ולכן הרי זה באופן ד"כפלים", וכאמור, לא רק שיש צורך בכפלים,
- 15 אלא שאכן ראויים שיהיו כפלים.
- 16 יז. על-פי-זה יובן גם הפירוש הפנימי בדברי רש"י על הפסוק "לעיני כל ישראל" שבסיום כל חמשה
- 17 חומשי תורה (ובזה מסיים רש"י פירושו על התורה) - "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, והסכימה
- 18 דעת הקדוש-ברוך-הוא לדעתו, שנאמר אשר שברת, יישר כחך ששברת"¹⁰³:
- 19 הפירוש הפשוט בזה הוא - על-פי המשל שהובא במדרש¹⁰⁴ מקריעת שטר כתובה של אשה שקלקלה
- 20 ("אחרי לבבכם גו' אשר אתם זונים אחריהם"¹⁰⁵), כדי "שתהא נדונית כפנויה ולא כאשת איש", וזהו
- 21 שבחו של משה, ששבר את הלוחות כדי להציל את בני ישראל מעונש חמור יותר.
- 22 אך עדיין אינו מובן:
- 23 האם אמנם צריך להזכיר בסיום חמשה חומשי תורה את המאורע ה"משמח" ("דעם גליק וואָס האָט
- 24 געטראָפֿן") שבני ישראל קיבלו עונש קל יותר, כדין פנויה, ולא כדין נשואה להקב"ה? ...!
- 25 והגע עצמך:
- 26 ב'שמחת תורה', כשמסיימים בשמחה גדולה את כל חמשה חומשי תורה - זהו הזמן המתאים להזכיר
- 27 שלולי שבירת הלוחות היו בני ישראל נידונים כאשה נשואה, ובגלל שבירת הלוחות נידונו כפנויה?!
- 28 ובזה מתבטא החידוש של משה רבינו - שהיה בכחו לעשות "לעיני כל ישראל" דבר שהקדוש-ברוך-
- 29 הוא הסכים לכך באמרו "יישר כחך" - אך ורק להחליף מעונש חמור לעונש קל?!
- 30 וענין זה מזכירים לאחר שמונה רבינו היה כבר בתכלית העליה, כמו שכתוב¹⁰⁶ "ויעל משה גו' אל
- 31 הר נבו",
- 32 ובפרט על-פי ביאור המגיד ממעזריטש¹⁰⁷ שבזמן פטירתו השיג משה גם את שער החמישים (כמרומו
- 33 במה שכתוב "ויעל משה גו' אל הר נבו", "נבו" מלשון "נו"ן בו"¹⁰⁸, דקאי על שער החמישים), והיינו,
- 34 שאף שאמרו רז"ל¹⁰⁹ "חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה, חסר אחד", שניתנו לו רק

(105) שלח טו, לט.

(106) ברכה לד, א.

(107) הובא בלקו"ת במדבר יב, א.

(108) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 257 הערה 33.

(109) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(102) יומא פו, ב.

(103) נתבאר בלקו"ש חל"ד ע' 217 ואילך. וראה גם לקו"ש

חכ"ו ע' 248 ואילך.

(104) שמו"ר שם. וראה גם שם רפמ"ג. תנחומא תשא ל.

פרשתנו יא. אדר"נ פ"ב, ג. הובא בפרש"י עה"ת תשא שם.

מ"ט שערים, הנה "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן"¹¹⁰, ולכן, אף ש"בחייהם אינם רואים"¹¹¹, הנה ¹ בעת פטירתו זכה גם לשער הנו", ²

ולאחרי כל זה, מסיימים בשבחו של משה - ששינה מעונש חמור לעונש קל?!!... ³

יח. ויש לבאר עומק הענין ד"אשר שברת, יישר כחך ששברת": ⁴

הפירוש הפשוט ד"יישר כחך" (שהרי פירוש רש"י הוא לכל לראש פירוש הפשט) הוא - מלשון ⁵ אישור וחוזק והוספה בענין הכח. ופירוש "יישר כחך ששברת" הוא - שהחוזק וההוספה בכח נעשה ⁶ על-ידי-זה ש"שברת". ⁷

והענין בזה - שעל-ידי שבירת הלוחות ניתוסף ענין חדש ("יישר כחך") שלא היה בלוחות הראשונות: ⁸

בלוחות הראשונות - לקחו אבן של "סמפירנון"¹¹² (סוג של אבנים טובות ומרגליות), וכתבו עליו ⁹ את עשרת הדברות, ותו לא מידי; ¹⁰

ואילו בלוחות השניות - הנה נוסף על כתיבת עשרת הדיברות על לוחות של אבן טובה, ניתוסף גם ¹¹ הענין ד"שברי לוחות", כדברי הגמרא במסכת בבא-בטרא¹¹³: "אשר שברת ושמתם (בארון), מלמד ¹² שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון", והיינו, שמראים "קונץ", שבארון שבקודש הקדשים - שהיה ¹³ באופן ד'מדה ואינו מדה' ביחד, שהרי הארון היה במדה, "אמתיים וחצי גו' ואמה וחצי גו' ואמה ¹⁴ וחצי"¹¹⁴, וביחד עם זה הנה "מקום ארון אינו מן המדה"¹¹⁵ - היו מונחים לא רק הלוחות ("אין בארון ¹⁵ רק גו"¹¹⁶), אלא גם "שברי לוחות". ¹⁶

ענין זה - לא היו יכולים לוחות הראשונות לפעול, כיון שלא היה ענין של "שברת"; ורק כאשר ¹⁷ "שברת", הנה כאשר לאחר-זה בנו משכן עם קודש הקדשים, הכניסו לשם לא רק לוחות שלימות, אלא ¹⁸ גם שברי לוחות, שגם הם, בהיותם שבורים, מונחים בקודש הקדשים, להורות שאין חילוק בין שברי ¹⁹ לוחות ללוחות השלימות. ²⁰

וכן לאידך, שכאשר לא רואים את הלוחות האחרונות בגילוי, מפני שנתעלמו, לא רואים גם את שברי ²¹ הלוחות: ²²

לכאורה: בשלמא לוחות שלימות הם בסתירה לענין הגלות, דכיון שכתוב בהם "אנכי ולא יהי' לך", ²³ הנה כל זמן שהם בגלוי, אין ביכולת הגוים לכבוש את בית המקדש, ולכן, כדי שיוכל להיות ענין הגלות, ²⁴ היו צריכים תחילה להעלים את הלוחות האחרונות, יחד עם הארון¹¹⁷, וכל החמשה דברים שחסרו בבית ²⁵ שני¹¹⁸; ²⁶

אבל אחרי שנשתברו הלוחות, שהיו ה"אותיות פורחות"¹¹⁹, ונשארו רק שברי לוחות (שזהו בבחינת ²⁷ "כמאן דעביד לא אמרינן"¹²⁰) - למה הוצרכו להעלים אותם קודם הגלות? ²⁸

אך הענין הוא - שזהו מצד העילוי ד"יישר כחך ששברת", שגם כאשר שברי לוחות בלבד נמצאים ²⁹ בגלוי, אינם מניחים צר ואויב בהיכל ה', ואין מקום לענין של גלות, אפילו לא בדרגת בית שני, שזהו ³⁰ ענין של גאולה, אבל לא גאולה שלימה. ³¹

וזהו תוכן דברי הקדוש-ברוך-הוא למשה: לכל לראש - "פסל-לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי ³² גו' את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", ולאחרי-זה יתוסף עילוי גדול יותר עד לתכלית העליה ³³ - "אשר שברת", היינו, שגם לאחר ש"אכתוב גו' את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", ישאר ³⁴

(115) יומא כא, סע"א. וש"נ.

(116) מלכים-א ח, ט. דברי הימים-ב ה, יו"ד.

(117) ראה שם נב, ב. וש"נ.

(118) שם כא, ב.

(119) פסחים פז, סע"ב.

(120) ירושלמי קידושין פ"ג ה"ב. גיטין פ"ז ה"ו.

(110) חולין ז, ב.

(111) במדב"ר ספ"ד.

(112) תיב"ע ואתחנן ד, יג. תנחומא תשא כו. וכ"ה בספרי

בהעלותך יב, ג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 106 הערה 9. וש"נ.

(113) יד, ב.

(114) תרומה כה, יו"ד. ויקהל לו, א.

- 1 הענין ד"אשר שברת", שברי לוחות, ובאופן שגם מונחים (לא באיזה מקום שהוא, אלא) ביחד עם
- 2 הלוחות השניות בארון שבקודש הקדשים. ועל זה מסיים רש"י (בסוף התורה), שעל-ידיה נעשה הענין
- 3 ד"ישר כחך".
- 4 וענין נעלה זה מתגלה דוקא לאחר שמשנה רבינו מגיע לתכלית העילוי דשער הנו"ן, שאינו ידוע לא
- 5 לתחתונים וגם לא לעליונים¹²¹, והיינו, שצדיק אינו יכול לידע זאת, כיון שזהו ענין שנפעל על-ידי
- 6 בעל-השובה דוקא.
- 7 יט. וכאמור כמה פעמים - מכל ענין יש הוראה בעבודת האדם:
- 8 ישנם כמה וכמה הטוענים (ותובעים)¹²², שכיון שרצונו של הקדוש-ברוך-הוא שילמדו תורה ויקיימו
- 9 מצוות, אם כן, למה ישנם ענינים ששוכרים את האדם, ואין מניחים אותו למלא את רצונו של
- 10 הקדוש-ברוך-הוא?!
- 11 לכאורה: מה זה עשה הרי' לנו?! - הוא עושה כל מה שביכלתו, ואף-על-פי-כן, מגלים אותו¹²³
- 12 למקום כזה שאינו יכול... לעשות מה שצריך!...
- 13 יש לו אמנם ענין של תנחומין, שעל-פי תורה הרי זה מצב של אונס, אבל ענין זה אינו אלא באופן
- 14 ש"אונס רחמנא פטר"ר¹²⁴, שזהו ענין של שלילה בלבד, כולל גם שלילת העונש, ש"אין מזכירין לו דבר
- 15 וחצי דבר ביום הדין לענשו כו"¹²⁵, אבל גם שלילת הפעולה, שהרי "אונסא כמאן דעביד לא אמרינן"¹²⁶,
- 16 והיינו, שלא קיים את המצוה!...
- 17 והמענה על זה - שיתכן שהקדוש-ברוך-הוא רוצה את ה"שברת"... וענין זה גורם נחת רוח למעלה...
- 18 יותר מאשר הלוחות הראשונים עם עשרת הדיברות שעליהם.
- 19 לכאורה: איך יכולים להשוות ביניהם?! - כאן מדובר אודות ענין של "שברים", ואילו כאן מדובר
- 20 אודות לוחות שעליהם נכתב "אנכי ולא יהיה לך", ועל-ידם רעש ("גע'שטורעם/ט") העולם כולו, מד'
- 21 רוחות העולם ומלמטה ומלמעלה¹²⁶, ועד שגם עכשיו, הנה "כל הקורא ושונה הקדוש-ברוך-הוא קורא
- 22 ושונה כנגדו"¹²⁷, ומוסיף בגמרא¹²⁸: "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע (כפי שהיה בלוחות
- 23 ראשונות דוקא, ולא בלוחות שניות), אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע".
- 24 ואם כן, כאשר הקדוש-ברוך-הוא לא נותן לו את האפשרות - צועק הוא: "שברת", והקדוש-ברוך-הוא
- 25 הסכים!
- 26 ועל זה נאמר בפרשת השבוע: "אשר שברת", שהפירוש בזה הוא: "ישר כחך ששברת".
- 27 ואין זה רק באופן שמראה "קונץ" שלא מתפעל, וממשיך בהנהגתו שלא לעשות ענינים בלתי-רצויים,
- 28 אבל עדיין חסר אצלו המעשה הטוב, אלא אדרבה - שזהו באופן נעלה יותר מאשר עשיית המעשה הטוב.
- 29 וכידוע מאמר אדמו"ר האמצעי דיבור-המתחיל להבין ענין לקחת אנשי חיל מישראל ביד נכרים¹²⁹,
- 30 שבו מבאר החילוק בין הזמן שבית המקדש היה קיים, שהיו כל המצוות במילואן, גם המצוות התלויות
- 31 בארץ, שאי אפשר לקיימן בחוץ לארץ, מה-שאינ-כן לאחר שחרב בית המקדש כו', ובפרט אצל אלו
- 32 שנלקחו בזמנו לאנשי חיל, שאצלם נתמעט עוד יותר קיום המצוות, ומסיים, שאף-על-פי-כן, כאשר
- 33 מקיים את המצוה שנשארה אצלו, ומצטער ונאנח כו' על הענין ד"שברת" שאין לו אפשרות לקיים את
- 34 כל שאר המצוות - הרי זה ענין שפועל עוד יותר מאשר לוחות ראשונות, באופן ד"כפלים לתושיה".

(סד, ב). תניא פל"ו (מו, א).

(127) תדבאר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(128) ברכות כב, א. וש"נ. וראה תו"א יתרו סז, ב. סח, ג.

ובכ"מ.

(129) מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ (וראה

גם תורת מנחם חמ"ב ע' 203. וש"נ).

(121) ראה סוטה יד, א. לקו"ת שם.

(122) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ס"ע 18 ואילך. וש"נ.

(123) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתרגשות ובקול חנוק

מבכי (המו"ל).

(124) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

(125) לשון אדה"ז בתניא אגה"ת רפ"ב.

(126) ראה תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. תקו"ז תכ"ב

כ. וענין זה נוגע ושייך גם באופן של טוב הנראה והנגלה, בחיי היום-יום של אלו שחיים חיי-רווחה: ¹
 גם אצלם ישנה אותה טענה: לשם מה צריכים להקדיש זמן רב כל-כך עבור אכילה ושתייה ושינה ²
 וטויל? ³
 זוהי אמנם הנהגה על-פי תורה (שהרי ברשיעי ובשופטני לא עסקינן¹³⁰), בגלל ההכרח שבדבר בשביל ⁴
 בריאות הגוף, או בגלל שצריך להיות הענין ד"בכל אשר תעשה"¹³¹, כדי שתהיה איזו אחיזה בדרך הטבע ⁵
 לענין הפרנסה; אבל אף-על-פי-כן, מוטב היה לכאורה לעסוק כל היום כולו בתורה ועבודה וגמילות ⁶
 חסדים?! ⁷
 והמענה לזה: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך"¹³². אין אנו יודעים את החשבונות של הקדוש-ברוך- ⁸
 הוא; לפעמים אומר הקדוש-ברוך-הוא "ישר כחך" עבור ענין של תורה ומצוות, ולפעמים אומר ⁹
 הקדוש-ברוך-הוא "ישר כחך ששברת". ¹⁰
 ולכן יש גם צורך להקדיש זמן והשתדלות עבור ענינים שונים, אף שלכאורה מוטב היה לנצל זאת ¹¹
 עבור ענינים טובים יותר, הן לשמים והן לבריות¹³³, עניני תורה ומצוות - כיון שאין אנו יודעים את ¹²
 החשבונות של הקדוש-ברוך-הוא. ¹³
 וכאמור לעיל: הקדוש-ברוך-הוא מצוה "פסל-לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי גו' את הדברים ¹⁴
 אשר היו על הלוחות הראשונים", כמו שהיה בשעה ש"פסקה זוהמתן"¹³⁴, ובשעת מעשה אומר ¹⁵
 הקדוש-ברוך-הוא שישנו ענין נעלה יותר - "אשר שברת", ובזה מתבטא תכלית השלימות של התורה, ¹⁶
 "גמרה של תורה"¹³⁵. ¹⁷
 וכן בנוגע לענין הגאולה - שהחידוש של משיח הוא ש"אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"¹³⁶ (היינו, ¹⁸
 שיחבר צדיקים לבעלי תשובה, ולא להיפך, בעלי תשובה לצדיקים), שאז יהיו אמנם ב' המעלות, "כדין ¹⁹
 וכדין"¹³⁷, אבל הענין שיביא ויגלה את הגאולה למטה מעשרה טפחים הוא - "ישראל עושין תשובה"¹³⁸, ²⁰
 "ומיד הן נגאלין"¹³⁹. ²¹

* * *

כא. על-פי-זה יובן גם הפתגם שאמרו רבותינו נשיאנו¹⁴⁰ שאין לך דבר שלם יותר מלב נשבר ("ניטא ²²
 קיין גאנצערע זאך ווי אַ צעבראָכענע האַרץ"). ²³
 ובהקדמה - שכפי שמתקבל אצל ה"עולם", הרי זה משחק-מילים יפה מאד: דבר שלם כמו לב נשבר. ²⁴
 אבל לאמיתו של דבר, כיון שזהו פתגם של נשיא, שחוזר על זה, ומשתדל שיתקבל ויתפרסם כו', ²⁵
 הרי זה בוודאי פתגם תורני ("א תורה וואָרט"), ופתגם תורני צריך להתבטא בענין של הלכה (כאמור ²⁶
 כמה פעמים). ²⁷
 ויש לבאר כיצד קשור פתגם הנזכר לעיל עם ענין של תורה והלכה ועבודה וכו'. ²⁸
 כב. ובהקדים - שכאשר מדובר אודות היחס של עניני העולם עם הקדוש-ברוך-הוא, הרי בריאת ²⁹
 העולם היתה באופן שיהיו שני ענינים נפרדים, וכמאמר רז"ל¹⁴¹ "כתוב" ("נעשה"¹⁴², לשון רבים) והרוצה ³⁰
 לטעות יטעה, ולכן נעשה מאחדות הפשוטה ריבוי פרטים; אבל, לאחר כן יש צורך לחבר את ריבוי ³¹
 הפרטים עם אחדות הפשוטה, וענין זה פועלים בני ישראל, כמו שכתוב¹⁴³ "בראשית ברא אלקים את ³²

(137) ב"ב עה, א. וראה לקו"ת ראה כד, ד ואילך. ובכ"מ.

(138) סנהדרין צז, ב.

(139) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(140) ראה גם תורת מנחם סה"מ סיון ע' שדמ. וש"נ.

(141) ב"ר פ"ח, ח.

(142) בראשית א, כו ובפרש"י.

(143) שם, א.

(130) ראה תורת מנחם חל"ו ע' 332. וש"נ.

(131) פ' ראה טו, יח.

(132) ברכות יו"ד, סע"א. וש"נ.

(133) ראה קידושין מ, א.

(134) שבת קמו, רע"א. וש"נ.

(135) טור ורמ"א או"ח סתרס"ט.

(136) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

- 1 השמים ואת הארץ, "בשביל ישראל שנקראו ראשית"¹⁴⁴, והפעולה שפועלים בני ישראל בשמים וארץ
2 וכל צבאם היא על-ידי התורה שנקראת ראשית¹⁴⁴.
- 3 ובתורה גופא - שצריכה לבוא בענין של פועל - ישנם כמה פרטים, ואף שכללות כולם ענינם הוא
4 לחבר את העולם עם הקדוש-ברוך-הוא, מכל-מקום, יש כאלו שענין הקירוב הוא רק פרט בזה, ויש כאלו
5 שכל ענינם הוא לקרב ולחבר את העולם עם הקדוש-ברוך-הוא.
- 6 ומניין יודעים שזהו עיקר ענינם? - כאשר על-פי תורה נקראים הם בשם שמורה על ענין הקירוב,
7 כמו ענין הקרבנות, כדאיתא בספר הבהיר¹⁴⁵ "אמאי אקרי קרבן אלא מפני שמקרב כו'" (והאריך בזה
8 רבינו בחיי¹⁴⁶).
- 9 כלומר: בכל המצוות, כמו מצות תפילין וכיוצא בזה, לוקחים דבר הרשות ועושים ממנו קדושה,
10 ובמילא הרי הוא מתקרב להקדוש-ברוך-הוא, ועד שנעשה בבחינת "מרכבה"¹⁴⁷. אבל אף-על-פי-כן, כיון
11 שנקרא בשם אחר (לא על שם הקירוב), לא רואים שכל ענינו ונקודתו הפנימית הוא ענין הקירוב;
- 12 אבל בחלק של תורה ומצות שנקרא בשם "קרבנות", הן בנוגע לחלק ההלכה, על-ידי העסק בהלכות
13 קרבנות שנחשב כאילו הקריב קרבנות¹⁴⁸, והן בנוגע לקרבנות ממש - כיון שנקרא "הלכות קרבנות" או
14 "קרבן", הרי זה מורה שעיקר מציאותו הוא ענין הקירוב - לקרב את העולם להקדוש-ברוך-הוא, שזוהי
15 תכלית הבריאה.
- 16 ובקרבנות גופא, יש קרבנות שבהם ענין הקירוב הוא בהדגשה יתירה, והבחינה בזה: מה הדין אם
17 מקיימים את המצוה דהקרבנות הקרבן, אלא שעושים בזה איזה שינוי - אם נקרא עדיין בשם "קרבן";
18 וכאשר רואים שזהו קרבן שכל פרט שבו הוא בתכלית הדיוק, הרי זו הוכחה שענין ה"קרבן" הוא לא
19 רק בכללות ענינו, אלא כל פרט שבו הוא ענין של קרבן.
- 20 ובכן, איתא במשנה¹⁴⁹: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה,
21 חוץ מן .. החטאת" (ולדעה אחת - "אף האשם").
- 22 ומזה מובן, שב"חטאת" ענין הקרבן הוא בהדגשה יתירה יותר מבשאר קרבנות, שהרי שאר קרבנות,
23 גם אם נזבחו שלא לשמן, ולא עלו לבעלים לשם חובה, מכל-מקום הקרבן כשר, ומשמעות הדברים,
24 שהענין ד"לשמה" אינו עיקר בקרבן, ונמצא, שיש בו ענין מסויים (לשמה) שעיקרו אינו ענין הקרבן,
25 קירוב הכחות; ואילו בחטאת, גם הענין ד"לשמה" הוא ענין עיקרי בקרבן, והראיה, שלולי זאת, הנה לא
26 זו בלבד ש"לא עלו לבעלים לשם חובה", אלא עוד זאת, שמתבטלת כל מציאות הקרבן, שלא נעשה
27 ענין הקירוב.
- 28 כג. והנה, בנוגע לקרבנות קבעה התורה גדר - שצריך להיות ענין השלימות:
29 לכל לראש - המזבח שעליו מקריבים את הקרבן - שצריכה להיות שלם, ומזבח שנפגם, אפילו פגימה
30 קלה ביותר (כדאיתא בגמרא¹⁵⁰ "כמה פגימת המזבח כו'"), פסול¹⁵¹, ובמילא חסר בענין הקרבנות.
- 31 וכן בנוגע לקרבן עצמו - שצריך להיות בהמה תמימה, ולא כחושה¹⁵². ועד שגם דבר שהוא טפל
32 לקרבן, כמו העצים הדרושים בשביל הקרבת הקרבן - צריכים להיות שלמים, ועצים שהתליעו, אינם
33 ראויים להשתמש בהם להקרבת קרבן על-גבי המזבח³⁹.
- 34 ועל-אחת-כמה-וכמה שהאדם המקריב את הקרבן - הכהן - צריך להיות "תמים", ולא בעל מום¹⁵³.

(149) ריש זבחים.

(150) חולין יח, רע"א.

(151) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ד טז. פ"ב הי"ח.

(152) שם הל' איסורי המזבח רפ"ז. הל' מעה"ק פט"ז ה"ד.

(153) רמב"ם הל' ביאת המקדש רפ"ו.

(144) פרש"י ורמב"ן עה"פ.

(145) סמ"ו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, רע"א. של"ה מס' תענית

(ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה.

(146) ויקרא א, ט.

(147) ראה תניא פכ"ג.

(148) ראה מנחות בסופה.

- 1 ובזה גופא - הנה ככל שתגדל מעלת ופעולת הקרבן, נוגע יותר ענין השלימות והתמימות:
- 2 בנוגע למקום שעליו מקריבים הקרבן - מצינו שמקריבים קרבנות גם ב"במה"¹⁵⁴, אבל אין בה כל
- 3 פרטי הדינים הקשורים עם השלימות והתמימות של המזבח¹⁵⁵.
- 4 ועל-דרך-זה בנוגע לקרבנות - הנה גם קרבנות של בני-נח נקראים בשם קרבן, וצריכים להיות באופן
- 5 של שלימות, אבל אין צריכים להיות בתכלית השלימות: מחוסר אבר - פסול¹⁵⁶, אבל מום "בדוקין
- 6 שבעין" - "לדידהו לאו מומא הוא"¹⁵⁷; אבל כאשר הקרבן צריך לפעול יותר, ועד להענין ש"רזא דקורבנא
- 7 עולה עד רזא דאין-סוף" (כפי שמביא מדברי הזהר¹⁵⁸) - צריכה להיות הבהמה שלימה גם "בדוקין
- 8 שבעין".
- 9 ועל-דרך-זה בעילוי אחר עילוי בענין הקרבנות גופא, עד לקרבן חטאת, שבו צריך להיות ענין
- 10 השלימות והתמימות ביותר - שאסור שיהיה בו שינוי אפילו בענין ד"לשמה" (כנזכר לעיל סעיף כ"א).
- 11 כד. והנה, תכלית כל הענינים שבקרבן חטאת - הן הקרבן עצמו, ועל-אחת-כמה-וכמה מכשירי
- 12 הקרבן, כמו העצים והמלח, המזבח וכו', ואפילו הכהן המקריב - שיתכפר חטאו של האדם החוטא.
- 13 ועל-פי האמור שכל שמתקריבים לענין הקרבן נוגע יותר ענין השלימות, הרי מובן, שהאדם המתכפר
- 14 על-ידי הקרבן (תכלית הקרבן) צריך להיות בתכלית השלימות, שלא בערך אפילו להתמימות של הכהן
- 15 והמזבח ובהמת החטאת.
- 16 ובמה מתבטאת תכלית השלימות של האדם המתכפר (שצריך להיות שלם יותר מהכהן המקריב,
- 17 מהמזבח ומהבהמה) - איתא בגמרא¹⁵⁹ שצריך להיות "שב מידעתו", ובלאו-הכי הרי זה בבחינת "זבח
- 18 רשעים תועבה"¹⁶⁰, ואין זה קרבן.
- 19 והרי הפירוש ד"שב מידעתו" הוא - שבירת הדעת.
- 20 ובזה גופא - הנה כל זמן שאינו שב ומתחרט בלב שלם, היינו, שלבו נשבר רק במקצת, ועדיין לא
- 21 נשבר בתכלית - לא הגיע לשלימות האמיתית, כמובן מדברי רבינו יונה¹⁶¹ (שמביא רבינו הזקן בהלכות
- 22 יום הכיפורים¹⁶²) בביאור החילוק בין חטאת שבאה על הודאי, שיכולה להיות בת דנקא, לאשם שבא
- 23 על הספק, שצריך להיות שוה שתי סלעים¹⁶³, לפי ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית,
- 24 כי .. מתברך בלבבו לומר שמא לא עשיתי עבירה, ואינו מתחרט עליה חרטה גמורה".
- 25 וענין זה הוא על-דרך מה שנתבאר לעיל (סעיף ט"ז ואילך) בענין "אשר שברת", "יישר כחך ששברת"
- 26 - שב"שברי לוחות" יש שלימות יתירה גם לגבי לוחות ראשונות (לא רק לגבי לוחות אחרונות), כיון
- 27 שדוקא על-ידי השבירה נעשה הענין ד"כפלים לתושיה".

*

- 28 כה. ענין זה בא גם בהמשך למה שמצינו שהתחלת התורה היא באות ב' ("בראשית"), ואילו התחלת
- 29 עשרת הדיברות היא באות א' ("אנכי"),
- 30 וכמדובר גם לעיל¹⁶⁴ בנוגע לסיום מסכת נזיר בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך", שאף
- 31 שהתחלה היא בענין ה"ברכה", שמתחילה באות ב', הנה לאחר זה ישנו הענין ד"עונה אמן", שמתחיל
- 32 בא', שזהו הא' ד"אנכי ה' אלקיך"; ועל זה נאמר "גדול העונה אמן יותר מן המברך", שעל-ידי-זה
- 33 מתגלה מה שהיה תחילה בהעלם,

(160) משלי כא, כז. וראה שבועות יב, סע"ב. וש"נ.

(161) ברכות א, ב (ד"ה והא דאמרין).

(162) או"ח סתר"ג.

(163) זבחים מח, א. וראה לקו"ש ח"ז ע' 73. וש"נ.

(164) שיחת י"ב תמוז סל"ו (תורת מנחם חמ"ד ע' 105).

(154) ראה זבחים קיב, ב.

(155) ראה שם קח, סע"ב. קכ, א.

(156) שם קטו, רע"א. וש"נ.

(157) גיטין נו, רע"א. וראה גם לקו"ש חל"ה ע' 24.

(158) ראה דהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(159) ראה חולין ה, ריש ע"ב ובפרש"י. וש"נ.

1 אבל, יש בזה ענין נוסף:

2 אף-על-פי ש"אנכי ה' אלקיך" הוא ענין התורה - אין זה מספיק, אלא צריך להיות גם ענין הברכה
3 - "ברכו בתורה תחילה", כדאיתא בגמרא (במסכת נדרים¹⁶⁵ ובמסכת בבא-מציעא¹⁶⁶) בפירוש הפסוק¹⁶⁷
4 "על מה אבדה הארץ גו'", "שלא ברכו בתורה תחילה", היינו, שגם כאשר עוסקים בתורה, יכול להיות
5 מעמד ומצב ד"אבדה הארץ", אם חסר הענין דברכת התורה.

6 ולכאורה אינו מובן: כיון שישנו הא' ד"אנכי הוי' אלקיך" - מהו הצורך בהב' ד"ברכה"?

7 אך הענין הוא - שללא הב' ד"ברכה" חסר הדגשת החשיבות והחביבות שבלימוד התורה¹⁶⁸.

8 וכאמור לעיל (סעיף א) שחביבות וקדושה הם שני ענינים שונים, והיינו, שיכול להיות שענין אחד
9 הוא יותר קדוש, וענין שני הוא יותר חביב. וענין החביבות מתבטא בכך שזהו דבר שצריך להיות אצלו
10 היום ומחר (וגם אתמול), באמצע היום ובאמצע הלילה כו'.

11 כו. ומכאן באים גם להאמור לעיל (סעיף ה ואילך) בנוגע לקשר והשייכות דסיום מסכת נדה עם
12 מסכת ברכות:

13 בנוגע לסדר המסכתות - הנה בשלמא כאשר מדובר אודות סדר זרעים, יש לקשר זאת עם מסכת
14 ברכות, שהיא התחלת סדר זרעים; אבל כאשר מדובר אודות כל הששה סדרים עד סופם - מהו הקשר
15 למסכת ברכות?!

16 אך הענין הוא, שבמסכת ברכות יש ב' ענינים: (א) התחלת סדר זרעים, (ב) התחלת כל הששה סדרים.

17 ועל-פי-זה יש לבאר בפשטות בנוגע לסדר המסכתות:

18 מפרשים מחפשים טעמים לסדר המסכתות. ובנדון דידן, הטעם שמסכת ברכות באה בהתחלת סדר
19 זרעים, מבאר הרמב"ם¹⁶⁹, שכיון שבסדר זרעים מדובר אודות כל מיני מאכלים, יש להקדים תחילה אודות
20 ברכותיהם.

21 אבל, זהו רק הטעם שמסכת ברכות היא התחלת סדר זרעים, ועדיין לא נתבאר הטעם שמסכת ברכות
22 היא התחלת כל הששה סדרים?

23 אך הענין הוא - שעל זה אין צורך לחפש טעמים מיוחדים, שהרי מפורש בגמרא (בנדרים
24 ובבא-מציעא הנ"ל), שקודם לימוד התורה צריך להיות "ברכו בתורה תחילה", ולכן, קבע רבינו הקדוש
25 מסכת ברכות לפני כל הששה סדרים, כדי להתחיל בברכה.

26 ונמצא, שמסכת ברכות היא לא רק התחלת סדר זרעים, אלא גם התחלת סדר טהרות, שהרי אי אפשר
27 ללמוד סדר טהרות לפני ש"ברכו בתורה תחילה", והענין ד"ברכו בתורה תחילה" הוא מסכת ברכות;

28 ורק לאחר שישנו הענין דמסכת ברכות בתור התחלת כל הששה סדרים, בבחינת "ברכו בתורה
29 תחילה", אזי יכולים ללמוד מסכת ברכות בתור התחלת סדר זרעים.

30 וכיון שמסכת ברכות היא התחלת כל הששה סדרים, הנה גם הסיום של מסכת ברכות קשור עם הסיום
31 של כל סדר וסדר, עד לסיום סדר טהרות, כולל גם הסיום שבגמרא - מסכת נדה.

32 כז. וכן הוא גם בנוגע לתורה שבכתב - שגם בה צריך להיות הענין ד"ברכו בתורה תחילה":

33 הפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" הוא לא רק התחלת פרשת בראשית והתחלת
34 ספר בראשית, אלא גם התחלת כל התורה כולה.

168 ראה ר"ן נדרים שם. פרש"י ב"מ שם.

169 בהקדמתו לפירוש המשניות (ד"ה והחלק השני).

165 פא, א.

166 פה, סע"א ואילך.

167 ירמ' ט, יא.

וטעם הדבר¹⁷⁰ - כי בתחילת לימוד התורה צריך להיות "ברכו בתורה תחילה", והרי ענין הברכה הוא
 "אלקינו מלך העולם", וזהו גם התוכן ד"בראשית ברא אלקים ("אלקינו") את השמים ואת הארץ" (דכיון
 ש"ברא .. את השמים ואת הארץ", הרי הוא "מלך העולם").
 [ולאחרי אמירת ה"ברכה" ד"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", אזי יכולים להתחיל ללמוד
 הפסוק "בראשית" בתור חלק מהפרשה, חלק מהספר וחלק מכל הספרים].
 ובפרט כאשר מצרפים לפסוק הראשון את כל הפרשה הראשונה, שמסתיימת ב"יום אחד"¹⁷¹, ואיתא
 במדרש¹⁷² ש"אחד" קאי (לא על היום, אלא) על הקדוש-ברוך-הוא, ש"היה הקדוש-ברוך-הוא יחיד
 בעולמו", ועל-פי דברי הגמרא¹⁷³ "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד - מלכות", נמצא, שה"ברכה"
 שבהתחלת התורה שבכתב היא בשם (שם אלקים) ומלכות ("אחד").
 וכללות הענין בזה - שאף שישנו הענין ד"אנכי", צריך להיות גם הענין ד"בראשית", "ברכו בתורה
 תחילה", שאז יש אצלו ענין החביבות בתורה, והיינו, שזהו ענין שנוגע לו עתה, שרעב וצמא לזה כו'.
 כח. ומזה באים לתכלית כל הענינים:
 אף-על-פי שמדברים דרוש ורמז וכו' וכו', והקהל ישן וכו' וכו', הנה תכלית כל הענינים היא - שתהיה
 הגאולה האמיתית והשלימה כאן למטה מעשרה טפחים,
 - שזהו ענין שיש לנו צורך בו, היינו, לא רק מצד "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", ולא רק
 מצד "אלקי אבותינו", אלא בעיקר מצד "אלקינו"¹⁷⁴, ובפרט שנמצאים בלילה ובגלות, ככל הפרטים שידע
 איניש בנפשיה וכו' וכו' -
 שאז יתגלו למטה מעשרה טפחים כל הענינים שנפעלו על-ידי "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך
 הגלות"¹⁷⁰, ונמצאים עתה בהעלם ובכח,
 ואז יתגלה גם הענין ד"יפה שעה של קורת רוח בעולם הבא", ובאופן ש"תראה בחיך", למטה
 מעשרה טפחים, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

כט. כמוזכר לעיל (סעיף ד) - ישנה רשימת אבי אדוני מורי ורבי שהתחלתה "בס"ד אני לוי יצחק
 בן זעלדא רחל", ושם מספר:
 "ישבתי בבית האסורים, מן ט' ניסן ה'תרצ"ט עד ט"ו בשבט שנת שת"ה (בס"ה בחמשה בית
 האסורים, בתחלה בדניפראפעטראָווסק, ואחר-כך בקיוב, ואחר-כך עוד הפעם בדניפראפעטראָווסק,
 ואחר-כך בחאַרקאָוו, ואחר-כך באַלמאַטַא (ששם "הגלתי על משך ה' שנים"), היינו משך ש"ג ימים",
 ו"בליל הושענא רבה קרוב לאשמורת הבוקר בבית האסורים בדניפראפעטראָווסק", "הודיעו לי שמשפטי
 נמסר להאסאָבאַ-סאָוועשצאַניע דנ' ק' ו' ד' סס"ר¹⁷⁵ .. והם שפטו אותי על גלות ה' שנים".
 וממשיך, "שכל זה הוא בהשגחה פרטית מלמעלה", ומבאר:
 "שמי רומז על גבורות, הן לוי והן יצחק .. כידוע",
 - כמבואר בספרי קבלה, ובארוכה על-פי חסידות, ב'לקוטי-תורה' דרושי פרשת נשא¹⁷⁶, ש"לוי" הוא
 ענין של גבורות, ונחלק לג' בחינות: גרשון קהת ומררי. וכן יצחק הוא ענין הגבורות, כמו שכתוב¹⁷⁷
 "ופחד יצחק היה לי" -

(175) ועידה המיוחדת של שירותי הביטחון בברית המועצות
 (מדינת רוסיה).

(176) כב, ב. וש"נ.

(177) ויצא לא, מב.

(170) ראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 179. וש"נ.

(171) שם א, ה.

(172) ב"ר פ"ג, ח. הובא בפרש"י עה"פ.

(173) ר"ה לב, ב.

(174) ראה לעיל ס"א.

- 1 "וכן מספר שניהם (לוי יצחק) יחד, שהוא מספר נד"ר, הנה נד"ר הוא בבינה¹⁷⁸, מקור הגבורות.
- 2 וכן בהצטרף לזה מה שאני בן זעלדא רחל, הנה יעלה ביחד מספר תרנ"ו, שהמספר הזה רומז על
- 3 שמות אלקים במילוי יודי"ן ש'179, וברבוע ר'180, פשוט פ"ו, והנקודות דשם אלקים הם ע'181, ביחד הוא
- 4 תרנ"ו, מספר שוש"ן. . שושן הוא אדום, כמו שושנה אדומה, והיינו בינה מקור הגבורות. ולכן ביום
- 5 הכיפורים, בחינת בינה¹⁸², מתחיל הפייט דתפילת מוסף בתיבת שושן, שושן עמק איומה,
- 6 וזהו שישבתי בבית האסורים משך שב"א (ש"ג) ימים, נקודת שב"א (שב"א בב'), כפי שצריך לכתוב
- 7 על-פי קבלה¹⁸³) הוא בגבורה כידוע (כי ניקוד השב"א הוא ענין של שחרות, ללא הברה, שזהו ענין
- 8 ספירת הגבורה והמלכות)¹⁸⁴.
- 9 והגלתי על משך ה' שנים, לנגד הה' גבורות,
- 10 ודע שה' פעמים שנ"ה הוא מספר כל הכ"ב אותיות עם אותיות מנצפ"ך הכפולים, כי האותיות שרשן
- 11 ה' מוצאות הפה שהם בחינת ה' גבורות כידוע,
- 12 וישבתי בה' בתי אסורים. . לנגד הה' גבורות (ואם כי עיירות הם ד', אך בדניפראפערטאָווסק ישבתי
- 13 בב' בתי אסורים שונים, שבתוך העיר ומחוץ לעיר).
- 14 והודיעו לי שמשפטי נמסר כו' בליל הושענא רבה, שאז הוא גמר הדין, סיומא דדינא¹⁸⁵.
- 15 ובאתי לציאילי ביום ב' . . הוא לנגד מדת הגבורה¹⁸⁶. . גם הכתב¹⁸⁷ בציאילי מנ' ק' ו' ד' נתנו לי
- 16 . . ביום ד' (שלאחרי-זה) . . וסימנך ב"ד, הרומז על גבורות, שלכן אין מתחילין בב"ד כידוע¹⁸⁸.
- 17 [ולהעיר, שברשימה הנ"ל מבאר עוד כמה וכמה פרטים על דרך הקבלה, ומציין גם לפע"ח כו', וזאת,
- 18 למרות שבהיותו שם לא היו לו ספרי קבלה (שהרי לא הרשו לו לקחת עמו אפילו ספרים רגילים,
- 19 ועל-אחת-כמה-וכמה ספרים בפורמט גדול כו'), וכנראה שציין אליהם מתוך הזכרון בעלמא, ואכן
- 20 מתאימים הדברים להמצויין בפנים].
- 21 ומסיים בתפלה: "ויהי רצון שבמהרה בימינו יומתקו כל הגבורות והדינים. . ואשוב לביתי שלום
- 22 (וכמו שכתוב לפני זה: וה' הטוב. . ישיבני לביתי היינו לאשתי¹⁸⁹ ולזרעי יחיו ואהיה עמהם יחד במנוחה
- 23 שלווה והשקט. . בתכ"א אמן כן יהי רצון¹⁹⁰) במהרה בימינו אמן".
- 24 ל. ויש לבאר גודל ההפלאה שברשימה זו, בביאור פרטי המאורעות שבחייו איך שמכוונים ומתאימים
- 25 על-פי פנימיות התורה:
- 26 ובהקדים המדובר כמה פעמים¹⁹¹ שמציאותו של כל איש ישראל היא - תורה, כידוע ש"ישראל" ראשי
- 27 תיבות "יש ששים ויבוא אותיות לתורה"¹⁹², כיון שכל איש ישראל יש לו אות בתורה, שהיא חיותו כו'¹⁹³.
- 28 וזהו מה שמבארים ומסבירים כמה פעמים בארוכה, שלכל אחד מישראל נוגע הנהגתו של כל איש
- 29 ישראל, אפילו מי שנמצא בקצוי תבל,

178 ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. ובכ"מ.

179 כלומר: אל"ף (111), למ"ד (74), ה"י (15), יו"ד (20), מ"ם (80) - עולה שלש מאות.

180 כלומר: א' (1), אל' (31), אלה' (36), אלקי' (46), אלקים (86) - עולה מאתיים.

181 כלומר: כל נקודה היא עשר - חטף-סגול (שיש בו ה' נקודות - 50), חולם (10), חיריק (10) - עולה שבעים.

182 ראה פע"ח שער יוהכ"פ פ"א. וראה גם תורת מנחם חיי"ח ע' 84. וש"נ.

183 ראה אג"ק חט"ז ס"ע רצו ואילך. וש"נ.

184 ראה פרדס שער לב (שער הכוונה) פ"ב. שערי זהר לנדרים לו, א (עת, ד ואילך). וש"נ. וראה גם לקוטי לוי"צ לקוטים

על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ע' נט.

185 ראה זח"ג לא, ב.

186 תניא שעהיה"א ספ"י. לקו"ת שה"ש ל, א.

187 כלומר: מסירת הגזר-דין בכתב.

188 זח"ג רפא, ב (ברע"מ). שו"ע יו"ד סקע"ט ס"ב.

189 ראה שבת קיח, ב. יומא בתחלתה.

190 = בתוך כל ישראל אחינו אמן כן יהי רצון.

191 ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 28. ועוד.

192 מג"ע אופן קפו.

193 ראה זו"ח רות פח, ד. מג"ע שם. סה"מ תש"ו ע' 46.

תש"ט ע' 41 (נעתק ב"היום יום" יג אדר שני). תרפ"ט ע' 69. וש"נ.

- 1 - לא רק בתור חיוב, באופן ש"גזירה גזרתי"¹⁹⁴, שאפילו יהודי שמעולם לא ראהו ולא שמע אודותיו,
2 צריך להתייחס אליו באופן של "ואהבת לרעך כמוך"¹⁹⁵ -
- 3 כפי שהדבר מתבטא בדיני ספר-תורה, שהשלימות והכשרות של הספר-תורה תלויה בשלימות וכשרות
4 כל אות ואות שבספר-תורה, אפילו כאשר אות אחת כתובה בקצה אחד של הספר-תורה ואות שני כתובה
5 בקצה השני של הספר-תורה, והיינו, שהכשרות והשלימות של כל אות נוגעת לכשרות ושלימות כל
6 האותיות שלפניה ושל אחריה, עם כל פירטי הענינים שבספר תורה¹⁹⁶.
- 7 אמנם, אף שכל האותיות יחד הם שלימות אחת, מכל-מקום, הרי ישנן כ"ב אותיות, ואין אות אחת
8 דומה לחברתה.
- 9 ונוסף על החילוקים בין אות לאות, יש גם חילוק בין האותיות הכתובות לאותיות שבאות על-ידי
10 הנקודות - כמבואר ב'לקוטי-תורה'¹⁹⁷ בענין מספר ששים ריבוא נשמות כנגד ששים ריבוא אותיות
11 התורה, ש"אף שבתורה אין נמצא ס"ר אותיות, היינו, מפני (ה)אותיות .. שבכלל הנקודות שאינן בכתב
12 אבל ישנן במחשבה כו'".
- 13 זאת ועוד:
- 14 גם כאשר מדובר אודות אותה האות, כמו אות א', הרי אינה דומה אות א' שכתבת "בראשית" לאות
15 א' שכתבת "ברא", או בתיבת "אלקים" או בתיבת "את", וכיוצא בזה בשאר האותיות שבתורה, שהרי
16 תוכן התיבות שונה לגמרי, ובהתאם לכך משתנה גם ענינה של האות א' שמשלימה כל אחת מתיבות
17 אלו.
- 18 וכמובן גם מאופן כתיבת ספר-תורה - ששלימותה היא בכוונה "לשמה", בפירוש המילות כו' - שצריך
19 לחשוב לא רק אודות כל אות בפני עצמה, אלא גם כפי שהאות היא חלק מתיבה שלימה, שלכן אסור
20 שיהיה הפסק בין אות לאות כמו ההפסק שבין תיבה לתיבה¹⁹⁸.
- 21 ובפרט על-פי המבואר ב'שער היחוד והאמונה'¹⁹⁹ ש"כשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה, אזי מלבד
22 ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיבה, עוד זאת העולה על כולנה, המשכת כח
23 עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן",
24 ומובן, שה"אור העולה על כולנה" משתנה מתיבה לתיבה, בהתאם לשינוי האותיות שמהן מורכבת
25 התיבה.
- 26 ומצד השינויים שבפרטי האותיות שבספר תורה, נעשים גם שינויים בין בני ישראל - כפשטות הענינים
27 בנגלה, "שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה"²⁰⁰, כי לא יתכן שיהיו דומים זה לזה,
28 כיון שהם אותיות שונות בתורה.
- 29 ואלו שזוכים וממשיכים זאת בגלוי - אזי רואים באופן עבודתם בלימוד התורה וקיום המצוות היכן
30 הוא "מקומם" בתורה²⁰¹.
- 31 לא. והנה, תכלית השלימות שבתורה היא - כלשון הכתוב²⁰² - "יגדיל תורה ויאדיר", שמשמעותו
32 בפשטות שזהו הענין היותר נעלה בתורה שאין למעלה הימנו.
33 והענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" מתבטא בשני קצוות²⁰³:
- 34 מחד גיסא - הרי זה ענין שאין בו נפקא-מינה להלכה (בגלוי), כי-אם, שעל-ידי-זה ניתוסף בתורה,
35 כפי שמצינו בגמרא במסכת חולין²⁰⁴ לענין סימני דגים: "וליתכתוב רחמנא קשקשת, ולא ליכתוב סנפיר",

ס"ד.

194) ראה במדבר ר"פ חוקת. תנחומא שם (ג. ח). ועוד.

195) קדושים יט, יח. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט)

בהוספות סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א).

196) ראה גם תורת מנחם שם ע' 376. וש"נ.

197) בהר מא, ב.

198) ראה רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ד. טושו"ע יו"ד סרע"ד

199) פי"ב.

200) ברכות נח, א.

201) ראה גם תניא בהקדמה.

202) ישע"י מב, כא.

203) ראה גם תורת מנחם חל"ה ע' 193. וש"נ.

204) סו, ב. וש"נ.

- 1 ומשני, "יגדיל תורה ויאדיר", היינו, שאף-על-פי שאין בזה נפקא-מינה לפועל, הרי על-ידי-זה ניתוסף
2 ענין בתורה.
- 3 ומובן, שכאשר ניתוסף בתורה בענין מסויים, הרי זה פועל הוספה בכללות ענין התורה:
- 4 ההוספה דתיבת "סנפיר" נוגעת לא רק להלכות כשרות דגים, אלא זוהי הוספה בכללות התורה, כך,
5 שעל-ידי-זה ניתוסף בכל ענין וענין שבתורה. וכמו כן כאשר נוספת מימרא בתורה שבעל-פה, הרי זה
6 נוגע לא רק למסכת זו בלבד, אלא זהו ענין שיכולים ללמוד ממנו גם בנוגע לכל ה"עלמות אין מספר"²⁰⁵
7 שהם "מימרות האמוראים"²⁰⁶ שבשאר המסכתות שבתורה, שכולם נעשים באופן אחר על-ידי-זה
8 שניתוספה עוד מימרא. וטעם הדבר - לפי שכל התורה היא מציאות אחת, תיבה אחת²⁰⁷, וכאשר נוספת
9 עוד אות בתיבה, אזי נעשה שינוי בכל קיבוץ האותיות, ובאור העולה על כולנה.
- 10 וכפי שמצינו בענין המצוות, שכיון שכל מצוה כלולה מכל שאר המצוות²⁰⁸, הנה כאשר ניתוספה
11 מצוה אחת, אזי ניתוסף בהתכללות שבמצוות, שהן כלולות עם עוד מצוה. ועל-דרך-זה בנוגע לתורה -
12 שממנה באות המצוות, "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"²⁰⁹ - שכאשר נוספת תיבה או מימרא בתורה,
13 הנה כל התיבות והמימרות שבתורה שכלולות מכל התורה כולה, כלולות עתה עם תיבה ומימרא נוספת.
- 14 וזהו הקצה היותר עליון ב"יגדיל תורה ויאדיר" - שזהו ענין שלמעלה ממצוה ולמעלה מפועל, ועד
15 שבגלוי לא ניתוסף מאומה בעולם, כי-אם הוספה בתורה עצמה.
- 16 ולאידך גיסא - הובא הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" בנוגע למלמדי תינוקות, כמו שכתב הרמב"ם²¹⁰
17 "מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו .. אינו יכול למחות בידו (אף שבשאר
18 ענינים ישנו האיסור דהשגת גבול, שזהו אחד מ"א הענינים דהיפך הברכות"²¹¹), שנאמר ה' חפץ למען
19 צדקו יגדיל תורה ויאדיר".
- 20 והגע עצמך:
- 21 ענין זה הובא בתורה - בדיוק, לא בדרך מקרה - בנוגע ל"מלמד תינוקות" דוקא, ולא בנוגע ללימוד
22 בישיבה, אף שלכאורה הרי זה שייך יותר ללימוד בישיבה, שלהיותו באופן של יגיעה בתורה, בהבנה
23 והשגה, שקלא וטריא ופלפול, שייך בזה הענין ד"קנאת סופרים תרבה חכמה"²¹², להתייגע יותר בלימוד,
24 כדי לחדש סברא ולתרץ קושיא כו'; ואף-על-פי-כן, הובא דין זה בנוגע ל"מלמד תינוקות", שזה עתה
25 לימדו אביו "מעט מעט פסוקים בעל-פה", ולימדו "אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה",
26 כמו שכתב רבינו הזקן בריש הלכות תלמוד תורה.
- 27 ונמצא, שהענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" כולל שני הקצוות: קצה העליון ביותר - לימוד התורה באופן
28 שלמעלה ממצוה בפועל; וקצה התחתון ביותר - לימוד התורה של תינוקות.
- 29 וחיבור זה מודגש גם בדין ד"יגדיל תורה ויאדיר" בנוגע למלמדי תינוקות גופא:
- 30 לכאורה אינו מובן: מה שייך "קנאת סופרים" אצל תינוק שמתחיל לילך ל"חדר" ולומד אותיות
31 התורה!?! - הרי לא יעשה מהאל"ף ב' אל"פין, אלא ישאר אל"ף אחד, ומלבד אל"ף - אינו לומד עמו!?
- 32 אך הענין הוא - שכיון שזהו אל"ף של תורה, לא אלפא-ביתא של לשונות אומות העולם (איי-בי-סי),
33 להבדיל, אלא אל"ף של "תורת חיים", שכל פרט שבה הוא אין-סופי, הנה גם כאשר לומדים אות אל"ף
34 עם תינוק שאינו יודע יותר מאל"ף, הרי זה ענין אין-סופי, ולכן, כאשר יתייגעו עם התינוק, אזי יהיה
35 אצלו האל"ף באופן אחר לגמרי, ועד שעל-ידי לימוד האל"ף עם תינוק שמתחיל ללמוד ב"חדר", יתוסף
36 בכל התורה כולה - "יגדיל תורה ויאדיר"!

(209) קידושין מ, ב. וש"נ.

(210) הל' ת"ת ספ"ב.

(211) תבוא כז, יז.

(212) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א.

(205) שה"ש ו, ח.

(206) כ"ה בתו"א שמות מט, סע"ג. לקו"ת שה"ש מ, ריש

ע"ב. וראה שהש"ר עה"פ.

(207) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' תג. וש"נ.

(208) ראה תורת מנחם ח"מ ע' 53. וש"נ.

לב. וענין זה מתבטא גם בתורה גופא:

ישנו לימוד התורה כפי ששייך לפסק-דין עבור תינוק בן יומו - גם אם הוא גדול בשנים, אבל בנוגע לדין והלכה הרי הוא תינוק בן יומו; וישנו הלימוד דפנימיות התורה כשלעצמה, באופן שאפילו לא נתפרשה בנוגע להלכה למעשה, אלא נשארה בעולם הקבלה.

ובהקדמה - שכל ענין שישנו בקבלה, בהכרח שיומשך אחר-כך בדרוש ורמז ועד לפשט, וכמו בסדר השתלשלות העולמות, שכל העולמות הם סדר השתלשלות אחד, ומעולם האצילות (שהוא כנגד קבלה שבתורה) נמשך עד לעולם העשיה (שהוא כנגד פשט שבתורה)²¹³.

אבל, יש אופן כפי שעולם האצילות (ענין על-פי קבלה) עומד בפני עצמו, ללא ביאור כיצד יתפרש הדבר בהלכה, בעבודת האדם או בדרוש כו';

ויש אופן כפי שהענין שבקבלה מתפרש ומתבאר בנוגע להלכה בפועל - כפי שמצינו בכל ספרי הפוסקים, ובריבוי גדול ב'שולחן ערוך' של רבינו הזקן, כמה הלכות שמקורן בדברי "חכמי האמת" (גם) כאשר אינו מפרש זאת), שזהו כפי שקבלה מתפרשת להלכה למעשה בנוגע לתינוק בן יומו, ולדוגמא: בהלכות תלמוד תורה - שהתחלתם בנוגע לקטן: "אף-על-פי שהקטן פטור מכל המצוות כו'" (כמו שנתבאר לעיל בארוכה²¹⁴), ובנוגע אליו כותב רבינו הזקן²¹⁵: "אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס... עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", היינו, שצריך ללמוד כל התורה, גם חלק הסוד שבתורה, אבל גם נגלה דתורה, החל מ"קמץ א' א'", וגם מה שנוגע להלכה למעשה בפועל - דין יבש ("א טרוקענעם דין") כפשוטו (ללא העומק של כל שאר חלקי התורה), כפי שפוסק רב מורה-הוראה.

ובענין זה רואים את איחוד שני הקצוות שב"יגדיל תורה ויאדיר" - מקבלה כפי שהיא בפני עצמה, ללא פירוש הדברים בנוגע לשאר ענינים, ועד כפי שנמשך בפסקי דינים הלכה למעשה למי שהוא תינוק בן יומו בנוגע לדין והלכה.

ובזה גופא יש חידוש מיוחד אצל רב מורה הוראה שגולה ממקומו:

כאשר רב מורה הוראה יושב במקומו, הנה גם כאשר שואלים אותו בחלק הפשט שבתורה, הרי הוא רואה לנגד עיניו את ספרי הקבלה שמונחים בארון שבהם נתבאר ענין זה על-פי קבלה;

אבל כאשר גולה ממקומו, שאז ישנו בגלוי רק הפסק-דין בנוגע לפועל, ואילו שאר הענינים נשארים בעל-פה [שזהו אופן לימוד תורה שבעל-פה מעיקר הדין, שהרי רק מצד "עת לעשות לה" הפרו תורתך"²¹⁶ (כמובא גם בסיום מסכת ברכות²¹⁷)], התירו לכתוב תורה שבעל-פה²¹⁸ - אזי רואים בהדגשה יתירה את חיבור שני הקצוות ד"יגדיל תורה ויאדיר" (שלימות התורה), שתוכן הענין כפי שהוא על דרך הקבלה נמשך וחודר גם בפסק-דין בנוגע לפועל, ועד שגם פרטי המאורעות שבחייו הגשמיים חדורים בתוכן הדברים על-פי קבלה, כנזכר לעיל.

לג. ונסיים בדברי אבי אדוני מורי ורבי בהמשך לזה "שמשפטי נמסר כו' בליל הושענא רבה, שאז הוא גמר הדין, סיומא דדינא" - ש"אז חובטין הה' ערבות, מיתוק הה' גבורות",

והיינו, שישנו ענין של פסק-דין, אבל הפסק-דין הוא: "לחיים", "לברכה" ו"לשובע"²¹⁹,

ובאופן שנמשך למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה, ועד - בבני חיי ומזוני, לכל אחד ואחת, ועד - בקצוי תבל.

* * *

(216) תהלים קיט, קכו.

(217) במשנה (נד, א).

(218) ראה גיטין ס, א.

(219) נוסח תפלת טל וגשם בסופה.

(213) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36 הערה 57.

(214) שיחת י"ב תמוז סכ"ג ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 91

ואילך).

(215) פ"א ה"ד.

- 1 לד. על-פי האמור לעיל (סעיף כ"ו) שמסכת ברכות היא ההתחלה של הששה סדרים (לא רק התחלת
- 2 סדר זרעים), שזהו ענין "ברכו בתורה תחילה" - הרי מובן, שכשם שבתורה שבכתב, הנה הפסוק הראשון
- 3 ("בראשית גו'"), ובפרט הפרשה הראשונה, כולל את כל התורה כולה²²⁰, כך גם המשנה הראשונה של
- 4 מסכת ברכות צריכה לכלול (לא רק סדר זרעים, אלא) את כל הששה סדרים.
- 5 וכבר נתבאר פעם בארוכה²²¹ שכל הששה סדרים נרמזים במשנה הראשונה:
- 6 לאחרי ההקדמה ד"מאימתי קורין את שמע", שזהו ענין הברכות - נאמר "משעה שהכהנים נכנסים
- 7 לאכול בתרומתן", והרי תרומות (ומעשרות) הם מזרע הארץ - סדר זרעים.
- 8 ובהמשך המשנה יש פלוגתא בנוגע לזמן קריאת שמע של ערבית: "עד סוף האשמורה הראשונה",
- 9 "עד חצות", "עד שיעלה עמוד השחר", שזהו ענין הזמנים והמועדים - סדר מועד.
- 10 והמשך המשנה: "מעשה ובאו בניו מבית המשתה", ענין הנישואין - סדר נשים.
- 11 וסיום המשנה: "להרחיק את האדם מן העבירה" - סדר נזיקין, כמובן מדברי הגמרא²²² "האי מאן
- 12 דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין".
- 13 ולפני-זה נזכר במשנה על דבר "הקטר חלבים ואברים" - סדר קדשים. ולהעיר, שגם "תרומתן" שייך
- 14 לקדשים, אבל ב"תרומתן" נרמז סדר זרעים (כנ"ל), ואילו סדר קדשים נרמז ב"הקטר חלבים ואברים".
- 15 וכללות מאמר המשנה "מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן" -
- 16 קאי על "כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה"²²³, שהרי אם לא היו טמאים
- 17 מקודם לכן, לא שייך לומר "משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן" (שזהו הזמן ש"קורין את שמע
- 18 בערבין"), כיון שיכולים לאכול תרומה במשך כל היום, ורק כאשר מקודם לכן היו אסורים לאכול
- 19 בתרומה, ואילו עתה - כשנטהרו - מותרים, צריך לבאר "מאימתי . . הכהנים נכנסין לאכול בתרומתן".
- 20 ובענין זה מרומז סדר טהרות, שכללות ענין הטהרה הוא ממצב של טומאה, אלא שבשם הסדר נזכר
- 21 רק ענין הטהרה, ועל-דרך-זה במשנתנו לא נזכר ענין הטומאה, אלא ענין הטהרה, שאז "הכהנים נכנסין
- 22 לאכול בתרומתן".
- 23 ונמצא, שהמשנה הראשונה כוללת את כל הששה סדרים, להיותה המשנה הראשונה של המסכת
- 24 הראשונה ששייכת לכל הששה סדרים - בבחינת "ברכו בתורה תחילה".
- 25 לה. זאת ועוד:
- 26 ידוע הסיפור²²⁴ אודות רבינו הזקן, שבתחילת בואו להמגיד ממעזריטש, סיכם עמו המגיד שילמד
- 27 נגלה עם בנו, המלאך, ואילו המלאך ילמד עמו חסידות. וכאשר התחילו ללמוד נגלה, במסכת הראשונה
- 28 שבש"ס, "מאימתי קורין את שמע בערבין", הנה עוד לפני שרבינו הזקן התחיל לפרש ולחדש בענין,
- 29 אמר המלאך שהוא מפרש "מאימתי" מלשון אימה ויראה!²²⁵ - וכיון שלימודם היה באופן ד"אנא נפשי
- 30 כתבית יהבית"²²⁶, היינו, שנוסף לכך שהוא לומד את התורה, מלמדת התורה אותו²²⁷, הנה מיד כשפירש
- 31 "מאימתי" מלשון אימה ויראה, נפלה עליו אימה ופחד, ובא לידי דבקות כו', כידוע אריכות הסיפור בזה.
- 32 וגם הענין ד"מאימתי", מלשון אימה, הוא התחלת כל התורה כולה - שהרי לימוד התורה צריך להיות
- 33 באופן ד"שפתותיו נוטפות מור"²²⁸, ו"זרוק מרה בתלמידים" (אימה, שתהא אימתן עליהם)²²⁹.

(220) ראה תורת מנחם חכ"ט ע' 113. וש"נ.

(221) ראה "רשימות" חוברת יג ע' 30 ואילך. תורת מנחם

ח"ב ריש ע' 129.

(222) ב"ק ל, א.

(223) פרש"י שם.

(224) ראה סה"ש תש"ח ריש ע' 198. וש"נ.

(225) ראה סה"ש תש"ד ס"ע 66.

(226) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(227) ראה תורת מנחם ח"מ ריש ע' 110. וש"נ.

(228) שה"ש ה, יג. וראה שבת ל, ב. וש"נ.

(229) כתובות קג, סע"ב (ובפרש"י).

וענין זה צריך להיות עוד קודם הברכה על לימוד התורה:

כיון שלימוד התורה צריך להיות מתוך שמחה²³⁰, ואילו הענין ד"שפתותיו נוטפות מור" צריך להיות קודם הלימוד (כדברי הגמרא במסכת שבת²²⁸), הרי זה צריך להיות גם קודם הברכה על הלימוד, כיון שבין הברכה ללימוד התורה אסור להפסיק, כמו בכל הברכות²³¹.

ובפרט שגם הברכה עצמה צריכה להיות בשמחה.

וכידוע מנהג רבותינו נשיאינו בנוגע לברכה דתקיעת שופר:

ובהקדמה - ש"אף-על-פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם כו' וחזרו בתשובה²³². בהתאם לכך היתה הנהגת רבותינו נשיאינו באופן שההכנה לתקיעת שופר היתה במרירות עצומה, כידוע.

אמנם, כל זה היה עד אמירת הברכות; ואילו בעת אמירת הברכה עצמה - היו הפנים גלויות, כולל גם המצח, ואמירת הברכה לא היתה בקול בוכים, כפי שנהוג בכמה קהילות כבאמירת איכה ח"ו... אלא דוקא בקול של התלהבות כו', אבל ביחד עם זה - של התעוררות.

ולכאורה: כיצד אפשרי הדבר - בה בשעה שברגע שלפני-זה צריכה להיות מרירות שלא בערך, ועד לבכיה, בגלל שאינו יכול להכיל זאת ("ער קען דאָס ניט פאַרנעמען")²³³. והרי בכיה זו אינה בגלל שמיעת סודות התורה, כפי שמצינו ברבי עקיבא שולגו עיניו דמעות כששמע סודות התורה ד"שיר השירים"²³⁴, אלא בכיה הקשורה עם הפסוקים שה'ראשי תיבות' שלהם הוא "קרע כו'", היינו, שצריכים לבטל ענינים שאינם ערבים כו', כפי שאומרים ב"יהי רצון" שלאחרי אמירת הפסוקים.

והענין בזה:

כשם שבלימוד התורה צריך להיות תחילה ביטול לגמרי, ולאחרי כן צריכה להיות התרחבות בתכלית, כפי שדרוש כדי שיהיה הלימוד בהבנה והשגה רחבה, ובמילא נדרשת גם שמחה, שגם היא ענין של התרחבות, היפך הצמצום - כן הוא גם בנוגע לתקיעת שופר, שהיא המצוה הראשונה שפועלת המשכת כל הענינים מקדמותם¹⁸, ואדרבה, בתוספת אור²³⁵ - שלאחרי המרירות כו' צריך להיות ענין השמחה.

וכיון שהענין ד'אימה ויראה' צריך להיות קודם אמירת הברכה שלפני הלימוד, לכן נאמר הענין ד"מאימתי", מלשון אימה ויראה, בהתחלת מסכת ברכות:

הענין ד"מאימתי" נוגע אמנם בפרטיות להמדובר במשנה הראשונה שבפרק הראשון שבמסכת ברכות (בתור חלק מסדר זרעים, וחלק מתורה שבעל-פה כולה) אודות זמן קריאת שמע של ערבין, כהפירוש הפשוט: "מאימתי" - ממתי, מאיזה זמן - "קורין את שמע בערבין";

אבל לפניזה ישנו ענין נוסף ב"מאימתי", שנקבע בהתחלת המשנה הראשונה של מסכת ברכות כפי שהיא (לא רק מסכת הראשונה מששים ושלש או ששים מסכתות²³⁶, אלא גם) ענין בפני עצמו: "ברכו בתורה תחילה" - שלפני הברכה צריך להיות הענין ד"מאימתי", מלשון אימה ויראה.

לו. וענין זה קשור גם עם התחלת השיעור חומש דיום חמישי - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'"²³⁷:

איתא בגמרא²³⁸: "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך", וכמובא בתוספות (ויש שגורסין כן בגמרא גופא)²³⁹: "אל תקרי מה אלא מאה", והיינו, שצריך

(235) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

(236) ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 193 בשוה"ג. וש"נ.

(237) עקב יו"ד, יב.

(238) מנחות מג, ב.

(239) מפרשי. וראה חדא"ג מהרש"א שם. וכ"ה בזה"ג קטט,

א. תניא רבתי בתחלתו. ערוך ערך מאה. ובכ"מ.

(230) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 73.

(231) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ז. וש"נ.

(232) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(233) ראה תו"א וישלח כו, א. ובכ"מ.

(234) ראה זח"א צח, ב (במהנ"ע). ט"ז לשו"ע או"ח סרפ"ח

סק"ב (בשם זהר חדש). וראה גם זהר חדש בראשית ז, א.

- 1 להיות ענין הברכה וההמשכה עד לתכלית שלימות המספר - יו"ד כלול מיו"ד - מאה ברכות, וכפי שרבינו
- 2 הזקן מונה אותם בשולחן-ערוך²⁴⁰ - הרי הם כוללים את כל הענינים, הן ענינים רוחניים והן ענינים
- 3 גשמיים, ובענינים גשמיים גופא - עד לדברים הכי תחתונים והכי פשוטים, שהרי כל ענין בעולם הזה
- 4 שיהודי רוצה ליהנות ממנו, צריך לברך תחילה.
- 5 אמנם, בפסוק עצמו נאמר היפך הענין: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'" - שאינו שואל
- 6 אלא דבר אחד בלבד,
- 7 - כמובן גם מדברי המדרש²⁴¹ על הפסוק²⁴² "אחת שאלתי", "א"ל הקדוש-ברוך-הוא, דוד, בתחלה
- 8 אתה אומר אחת שאלתי, ואחר-כך אתה שואל כמה שאלות, שנאמר שבתי בבית ה' וגו'. אמר לו, רבוננו
- 9 של עולם, ממך למדתי. . בתחלה אמרת ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואחר-כך
- 10 פתחת להם במצוות הרבה, שנאמר ללכת בכל דרכיו" -
- 11 ומהו הדבר ששואל מעמך - "ליראה את ה'",
- 12 ומרומז גם בדיוק הלשון "מה ה' אלקיך שואל מעמך" - ששואל מעמך להיות בבחינת "מה", כמו
- 13 "ונחנו מה"²⁴³, תכלית הביטול; אלא שביטול כשלעצמו אינו ענין של עבודה עדיין, וכשנמשך בעבודה
- 14 - הרי זו העבודה דיראה, "ליראה את ה'",
- 15 וההקדמה לכל זה היא - "ועתה ישראל", כדאיתא במדרש²⁴⁴ "אין ועתה אלא תשובה".
- 16 אך הענין הוא - שזהו מה שתורה שבעל-פה מבארת ומפרטת מה שנאמר בתורה שבכתב.
- 17 וכפי שמבאר רבינו הזקן באגרת הקודש²⁴⁵ בענין "שונה הלכות", ש"רצון העליון ברוך-הוא המלוכש
- 18 בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה טמיר ונעלם, ואינו מתגלה אלא בתורה שבעל-פה,
- 19 כמו מצות תפילין על-דרך-משל, שנאמר בתורה שבכתב²⁴⁵ וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין
- 20 עיניך, והוא מאמר סתום ונעלם. . עד שפירשה תורה שבעל-פה שצריך לקשור בית אחד על היד וד'
- 21 בתים על הראש ובתוכם ד' פרשיות. . ועל ירך היא הזרוע דוקא, ולא כף היד, ובין עיניך זה קדקוד,
- 22 ולא המצח כו'".
- 23 ועל-דרך-זה בנדון דידן, שתורה שבעל-פה מבארת כיצד נשלם בתכלית הענין ד"מה ה' אלקיך שואל
- 24 מעמך כי אם ליראה גו'" - על-ידי מאה ברכות דוקא, שזוהי תכלית ההמשכה עד למטה מטה. וזוהי
- 25 התכלית ד"ועתה גו'", "אין ועתה אלא תשובה".
- 26 לז. ומוזה באים לענין ד"והיה עקב תשמעון"²⁴⁶, כפירוש רש"י דקאי על "המצוות קלות שאדם דש
- 27 בעקביו",
- 28 וכן גם כפירוש המדרש²⁴⁷ שקאי על השכר שיומשך ב"עקב", באחרית הימים,
- 29 וכמו שנתבאר לעיל²⁴⁸ בפירוש רש"י בסיום הפרשה הקודמת: "היום לעשותם ולמחר לעולם הבא
- 30 ליטול שכרם" (נוסף על הענין ד"לקבל שכרם"),
- 31 ובאופן שה"מחר" יומשך כבר "היום" - "עולמך תראה בחיך"²⁴⁹,
- 32 ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

(245) ואתחנן ו, ח.

(246) ריש פרשתנו (עקב).

(247) ראה דב"ר ריש פרשתנו (פ"ג, א. שם, ג). וראה גם
אוה"ת ריש פרשתנו. וראה גם תורת מנחם סה"מ אב ע' קפו
ואילך. וש"נ.

(240) או"ח רסמ"ו.

(241) תהלים עה"פ. הובא ביל"ש שם (רמז תשו). וראה תורת

מנחם סה"מ אב ע' רט. וש"נ.

(242) תהלים כז, ד.

(243) בשלח טז, זח.

(244) ב"ר פכ"א, ו. וראה תורת מנחם שם ע' רה. וש"נ.

לח. דובר אודות נדבת העצים דעשרים באב, שהוצרכו לכרותם עד חמשה עשר באב, שבו "פסקו מלכרות עצים למערכה"³⁹ - שלא מדובר אודות עצים שהם עצמם קרבן, אלא אודות עצי המערכה שהם רק מכשירי קרבן (כדי שאחרים יוכלו להקריב קרבנות), ולא עוד אלא שבמשך הזמן שבין כריתתם עד שנדבם למזבח היו עצי חולין, ואף-על-פי-כן, מלבד היר"ט בעת נדבת העצים, הנה ההכנה לזה על-ידי כריתת העצים היתה באופן ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים"⁴⁰. וההוראה מזה, בנוגע לגודל השמחה כאשר מסייעים ליהודי להתקרב לה' - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א²⁴⁸, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ב עמוד 7 ואילך.

לט. ויש להוסיף ולקשר זה עם המדובר לעיל (סעיף ט"ו ואילך) בענין "אשר שברת": גודל מעלת היום-טוב דחמשה עשר באב, שהוא כמו יום הכיפורים - קשור דוקא עם עצים שאינם קודש, אלא חול, כנזכר לעיל בארוכה.

ועוד זאת - שמדובר אודות עצים שאינם עושים פירות: בנוגע לעצים שהם עצמם נעשים קרבן, כראיתא בירושלמי²⁴⁹ "האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין .. אמר הרי עלי עץ מביא גיזר אחד" - לא מצינו הגבלה בנוגע לעצים שמהם מביאים הקרבן, ובפשטות יכולים להביא מכל העצים כולם; אבל בנוגע לעצי המערכה - איתא במשנה במסכת תמיד²⁵⁰: "כל העצים כשרין למערכה חוץ משל גפן ושל זית", ובגמרא²⁵¹: "משום ישוב דארץ ישראל", והיינו, שצריכים להיות כמו אילני סרק שאינם עושים פירות.

ועל-פי מה שכתב הרמב"ן בארוכה בהתחלת ספר ויקרא²⁴⁶ בנוגע לפעולת הקרבנות, "שיחשוב אדם .. כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכיפר הקרבן כו'", מובן, שכאשר אדם מביא למערכה עצים שאינם עושים פירות, צריך לחשוב שגם הוא נמצא במעמד ומצב של "אילן סרק שאינו עושה פירות", וגם "ריח" אין בו²⁵² (שהרי עץ אין בו ריח). וכל זה - נוסף לכך שהוא עץ של חול, כנזכר לעיל.

המעלה היחידה היא - שחטף והספיק לכרות את העצים ברגע האחרון, קודם שיכולה להיות בהם תולעת, שהרי לאחר חמשה עשר באב לא יכולים לכרות עצים למערכה, כיון ש"תשש כחה של חמה .. (ו)אינן יבשין", "וחיישנין מפני התולעת, לפי שעץ שיש בו תולעת פסול למערכה"³⁹.

והיינו, שגם כאשר ישנו התוקף ד"כחה של חמה", שמשפיעה חיות בעולם כו' - אינו מתפעל מזה, וכורת את העץ משרשו ומקורו:

ישנו "עץ" ("האדם עץ השדה"²⁵³) שכל ימיו קשור הוא עם "ארצו" ו"מולדתו" ו"בית אביו". ועל זה אומרים לו: רצונך להיות יהודי - הנה התנאי הראשון הוא: "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביו"²⁵⁴.

וממשיך בכתוב: "אל הארץ" סתם, והיינו, שאין זה באופן שמיד כשמקיים הציווי "לך-לך", אזי מורים ומראים לו את הארץ שאליה צריך לילך, אלא, כדברי רש"י: "לא גילה לו הארץ מיד .. לתת לו שכר על כל דיבור ודיבור", היינו, לפי שרצונו של הקב"ה להתעסק עם צדיקים במשך זמן רב ככל האפשרי ("וואס לענגער"), ולאחרי כן, כאשר אברהם שואל לאן עליו לילך - אומר לו הקדוש-ברוך-הוא: "אשר אראך", בעתיד!

ובכן: לעת-עתה - הנה בארץ ישראל אינו נמצא עדיין; אבל כבר קיים הענין ד"לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביו".

(252) ראה ויק"ר פ"ל, יב.

(253) פ' שופטים כ, יט. וראה תענית ז, א.

(254) ר"פ לך לך.

(248) בשילוב שיחת כ"ף מנ"א תשל"ב.

(249) שביעית פ"ט ה"ה. נדרים פ"ח ה"ה.

(250) כט, א.

(251) שם, ב.

- 1 וזהו תוכן הענין דכריתת עצים - שכורת את העץ מעיקרו ומשרשו ומקורו ("לך-לך גו'"), ואז, אין
2 מקום שתיכנס בו אפילו תולעת אחת, כיון שעקר אותו "מארצך וממולדתך ומבית אביך" - לשם שמים.
- 3 וכאשר בחמשה עשר באב חוטף יהודי וכורת את העץ, כדי להבטיח שלא תהיה בו תולעת - הרי
4 למרות שידע שעץ זה לא יהיה קרבן ממש, אלא רק עבור המערכה, ובינתיים הוא עץ של חול, ורק
5 אילן סרק שאינו עושה פירות, הנה בעת סיום הכריתה (עוד לפני שמביא העצים ללשכה, בעשרים באב)
6 נעשית אצלו שמחה גדולה ביותר, כאמור, ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום
7 הכיפורים".
- 8 והגע עצמך: ביום הכיפורים, "ראית ביה סליחה ומחילה"⁴⁰, נמצאים בני ישראל בתכלית העילוי -
9 ללא אכילה ושתיה, "דומין למלאכים"²⁵⁵, ומה יכול להיות נעלה יותר מנשמה בגוף שיש לה גם המעלה
10 של "מלאך"! - ומזה מובן גודל העילוי של חמשה עשר באב, שהוא כמו יום הכיפורים.
- 11 ויתירה מזה:
- 12 כיון שמשווים בין חמשה עשר באב ליום הכיפורים, מובן, שהכוונה ליום הכיפורים שיש בו אכילה
13 ושתיה (כמו חמשה עשר באב) - כפי שהיה בשנה שבה חנכו את בית המקדש, כדאיתא בגמרא²⁵⁶:
14 "אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכיפורים", וכאשר היו בעלי מרה-שחורה ש"היו דואגים ואומרים
15 כו' - "יצתה בת-קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא", כפי שלמדים ממה שכתוב²⁵⁷
16 "ביום השמיני שלח המלך את העם גו' וילכו גו' שמחים וטובי לב על כל הטובה וגו'".
- 17 ומזה מובן עוד יותר גודל המעלה דחמשה עשר באב - שהוא כמו יום הכיפורים שיש בו אכילה
18 ושתיה, שהוא נעלה יותר מיום הכיפורים על דרך הרגיל שאין בו אכילה ושתיה.
- 19 ובכללות - הרי זו המעלה שמצינו בתחיית המתים, שתתגלה מעלת הגוף על הנשמה²⁵⁸, ומובן, שאז
20 לא יהיה חסרון בענין של אכילה ושתיה, ואדרבה כו'.
- 21 ויש להוסיף במעלת השמחה דחמשה עשר באב (ויום הכיפורים) - שהשמחה אינה לשעתה בלבד,
22 אלא כדברי המשנה⁴⁰ ש"בהן בנות ישראל²⁵⁹ יוצאות וחולות (מתוך שמחה דוקא) בכרמים כו'", והיו
23 אומרות "אין אשה אלא לבנים"³⁹, היינו, שכריתת העץ מעיקרו ומשרשו ומקורו, פועלת נטיעת כח
24 האין-סוף בעולם²⁶⁰, על-ידי-זה שמעמידים דור ישרים יבורך, "זרע ברך ה'"²⁶¹, בנים ובני בנים עוסקים
25 בתורה ובמצוה,
- 26 כפי שנפעל על-ידי בנות ישראל הכשרות, שבנוגע לכל דבר שצריכות לעשות, מביאות ראייה ממה
27 שכתוב בפסוק; אילו לא היה נאמר הדבר בפסוק - לא היתה עושה זאת, כי בת ישראל כשרה, מה לה
28 ול"בחור"?! אלא, כיון שכך נאמר בפסוק - אין לה ברירה; נאמר בפסוק²⁶² "שקר החן" - אזי מכריזה
29 גם היא "שקר החן", ועל-דרך-זה בשאר פרטי הענינים שנזכרו במשנה ובגמרא.
- 30 וכאשר ההנהגה היא באופן שכל דבר בנוי על "שנאמר", אזי בונים בית יהודי שנעשה "בית המקדש"
31 - שהרי "כן"⁴⁰ הוא אומר²⁶³ צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו
32 וביום שמחת לבו .. זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו (אמן²⁵⁹).
- 33 וכל זה נעשה - כאמור - דוקא על-ידי עץ שהוא חול, ואינו עושה פירות, אלא שפועל בעצמו לכרות
34 את העץ מעיקרו, ועל-ידי-זה נעשה שמחה ויום-טוב שאין כמותו, אף שסיבתו הוא היום-טוב הקשור
35 עם נדבת העצים, שאינו אלא מנהג²⁶⁴.

(259) ראה שינויי נוסחאות למשניות. וש"נ.

(260) ראה לקו"ת שה"ש מ, רע"א. ובכ"מ.

(261) ישע"י סא, ט.

(262) משלי לא, ל.

(263) שה"ש ג, יא.

(264) ראה לעיל הערה 24.

(255) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ח ס"ג. סתר"י ס"ט.
סתר"י ס"ט. וש"נ.

(256) מו"ק ט, א.

(257) מלכים-א ח, סו.

(258) ראה תורת מנחם סה"מ חשון ס"ע רסח ואילך. תמוז ע'

קכ. וש"נ.

מ. וענין זה מתאים גם עם המבואר במאמר הידוע דיבור-המתחיל נחמו נחמו עמי²⁶⁵, שנאמר בשבת
 חמשה עשר באב (שזוהי קביעות בלתי רגילה), בענין גודל השמחה דחמשה עשר באב:
 המעלה דחמשה עשר באב היא - שהלבנה היא במילואה.
 אבל, על-פי-זה יוקשה: הרי מעלה זו ישנה ביום חמשה עשר שבכל חודש?
 אך הענין הוא - שהעילוי דחמשה עשר בחודש אב הוא שבא לאחר גודל הירידה דתשעה באב,
 והיינו, שמהענין ד"אשר שברת" שבתשעה באב נעשה "ישר כחך", שזהו ענינו של חמשה עשר באב,
 עליו נאמר "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב (וכיום הכיפורים)", אפילו לא חמשה עשר
 בתשרי - חג הסוכות, וחמשה עשר בניסן - חג הפסח, שבהם יש כמה מעלות ומדרגות, אבל לא העילוי
 המיוחד שישנו בחמשה עשר באב.

* * *

מא. נוסף על האמור לעיל (סעיף ל"ח) בענין קרבן העצים, שישנם עצים שהם עצמם קרבים על
 המזבח, וישנם עצי המערכה שעליהם מקריבים את הקרבן - ישנם גם העצים שנעשו חלק מהבנין של
 בית המקדש (וכן לאחר זה - עבור בדק הבית), כדאיתא במסכת תמיד²⁶⁶ בנוגע ל"אכסדראות": "ומי
 הוּוּ אכסדראות בעזרה, והא תניא . . מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה, תלמוד-לומר לא²⁶⁷ תטע לך
 אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך", ומשני: "באכסדראות של בנין"²⁶⁸.
 והחילוק ביניהם:
 העצים שבבנין - הם חלק מענין ה"בית", וכפי שמצינו במשנה בסדר טהרות ש"בית" על-פי תורה
 הוא הן מאבנים הן מעצים והן מעפר²⁶⁹, ובלאו-הכי אינו נקרא "בית" בנוגע לכמה וכמה ענינים, ומזה
 מובן - במכל-שכן וקל-וחומר - בנוגע ל"בית ה'", שבודאי צריך להיות בשלימות, שהיו בו אבנים, עצים,
 וגם עפר ("העפר אשר יהיה בקרקע המשכן"²⁷⁰, וכן בבית המקדש, שהשתמשו בו כדי לטהר אשה
 לבעלה).
 העצים שהם עצמם נעשו קרבן (שזהו הקצה השני ביחס לעצים שבבנין) - הם כמו "לחם" (מזון),
 שבשם זה נקראים כללות הקרבנות, כמו שכתוב²⁷¹ "קרבני לחמי לאשי".
 ובין ב' סוגי עצים הנ"ל, ישנם גם עצי המערכה - הדבר הממוצע, שהם רק דבר המכשיר ומסייע
 שיוכל להיות ענין ה"לחם", על-ידי שריפתם, שמתבטלים ממציותם, להיותם רק טפל להענין הפנימי
 (לחם, מזון) שב"בית", שבו היו גם עצים.
 מב. ובענין זה רואים דבר פלא:
 איתא בגמרא²⁷²: "המן מן התורה מנין, המן²⁷³ העץ", היינו, שהענין הבלתי-רצוי ד"המן" קשור עם
 "עץ".
 וכן מצינו בפירוש האריז"ל²⁷⁴ על הפסוק²⁷⁵ "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו
 על עץ", ש"כאשר יחסר (חטא מלשון חסרון) טעם משפט מות, כי לא פעל רע, ולמה ימות", אזי "ותלית
 אותו על עץ - מחמת עץ הדעת שגזר מיתה, בשביל כך מת".

(269) ראה נגעים פ"ב מ"ב.

(270) נשא ה, יז.

(271) פינחס כח, ב.

(272) חולין קלט, ב.

(273) בראשית ג, יא.

(274) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 132 הערה 2.

(275) תצא כא, כב.

(265) עת"ר - סה"מ עת"ר ע' ריח ואילך. וראה גם תורת מנחם
 סה"מ אב ע' קסז ואילך. וש"נ.

(266) כח, ב.

(267) פ' שופטים טז, כא.

(268) ראה מרכבת המשנה הל' ע"ז פ"ו ה"י - בדעת הראב"ד.

פרשת המלך ח"ג ע' רפז ואילך - בדעת המפרש והראב"ד לתמיד
 שם.

- 1 ועל-פי-זה נמצא לכאורה שענין ה"עץ" הוא להיפך מכל הענינים האמורים לעיל?!
- 2 מג. ולהעיר:
- 3 הן אמת שכאשר מסופר בתורה אודות "עץ הדעת", מסופר גם אודות "עץ החיים"²⁷⁶. אבל, על-פי
- 4 האמור לעיל (סעיף ל"ט) מדברי הגמרא במסכת תמיד ש"כל העצים כשרין למערכה חוץ משל גפן ושל
- 5 זית", "משום ישוב דארץ ישראל", מובן, שאין לגעת ב"עץ החיים", ועל-כן צריך לומר, שהעצים
- 6 האמורים לעיל שייכים ל"עץ הדעת".
- 7 ואף שגם עץ הדעת (ש"גפן היה", "תאנה היתה", או "חטה היתה"²⁷⁷) היה עושה פירות - הרי:
- 8 בהמשך הגמרא שם איתא²⁵¹: "וליתעמך, תאנה ("באלו היו רגילין, במרביות של תאנה וכו'"²⁵⁰)
- 9 לית בה משום ישוב דארץ ישראל (בתמיה), אלא מאי אית לך למימר, בתאנה דלא עבידא פירא".
- 10 ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לעץ הדעת:
- 11 איתא במדרש²⁷⁸ (והובא ב'לקוטי תורה' ריש פרשת קדושים²⁷⁹) "מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון,
- 12 שלא יכולת לעמוד על ציוויך כו', והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים", והיינו, שבמשך שלש שעות
- 13 קודם כניסת השבת, היה אסור לאדם הראשון לאכול מפירות עץ הדעת (ומזה נמשך בסדר הזמנים למטה
- 14 ג' שנות ערלה).
- 15 וכיון שבמשך ג' שעות אלו היה אסור לאכול מפירות עץ הדעת, נמצא, שלא היה בגדר אילן עושה
- 16 פירות, שיהיה בו "משום ישוב דארץ ישראל".
- 17 ואם כן, הדרא קושיא לדוכתא: איך יתאים מה שנתבאר לעיל אודות העצים ששייכים למזבח ולבית
- 18 המקדש, עם מה שמצינו שענין העץ קשור עם ענין בלתי-רצוי?
- 19 מד. ויש לומר הביאור בזה:
- 20 איתא במשנה²⁸⁰: "הנוטע לסייג ולקורות (לעשות מהן קורות לבנין) פטור מן הערלה .. אפילו אמר
- 21 הפנימי למאכל והחיצון לסייג, הפנימי חייב והחיצון פטור", "שהדבר תלוי בדעתו של נוטע"²⁸¹.
- 22 ומזה מובן גם בנוגע לעץ הדעת, שאף שהיה בבחינת אילן שאינו עושה פירות, כיון שנאסר לאכול
- 23 מפירותיו, כמו ערלה, מכל-מקום היו יכולים להשתמש בו (לא למאכל, אלא) "לקורות", שאז אין בו דין
- 24 ערלה.
- 25 ונמצא, שבפעם הדעת גופא יכולים להיות שני קצוות: יש עץ שעליו אמרו "המן מן התורה מניין, המן
- 26 העץ"; ויש עץ שחושב עליו "לקורות", לבנות ממנו בית - "תפארת אדם לשבת בית"²⁸², בית המקדש,
- 27 ובזה גופא - לא רק עצים שנעשים חלק מהבנין, אלא גם עצים שמשמשים בהם בבית המקדש באופנים
- 28 שונים: עצי המערכה, וכן עצים שהם עצמם נעשים קרבן.
- 29 ולהעיר, שגם כאשר העצים נעשים קרבן, שנקרא "לחם", שזהו ענין של מאכל - הרי אין זה לאכילת
- 30 האדם (שבשביל זה יש צורך להמתין שלש שעות (או שלש שנים), ולולי זאת, הרי זה באופן ד"המן
- 31 העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו"²⁷³), אלא זהו "לחמי לאשי", לחם שלמעלה, של הקדוש-ברוך-הוא,
- 32 "לחם" שקרב על-גבי המזבח - לא רק הקומץ, "לדברי רבי (ש)עצים טעונין קמיצה"²⁸³, אלא גם כל
- 33 שאר העצים, כמו שכתבו התוספות²⁸⁴ (בתירוץ הקושיא "מה שייך קמיצה בעצים, הא אין בהם שירים,
- 34 וכולן נשרפין"), ש"הקומץ קרב לעצמו והשירים קריבין לעצמן".

(281) רמב"ם הל' מע"ש ונטע רבעי פ"ה ה"ג.

(282) ישעי' מד, יג.

(283) מנחות כ, ב.

(284) שם - ד"ה לדברי רבי.

(276) בראשית ב, ט ואילך.

(277) ברכות מ, סע"א.

(278) ויק"ר פכ"ה, ב.

(279) כט, סע"א. וראה גם לקו"ש שם הערה 14. וש"נ.

(280) ריש ערלה (ובפ"ה הרע"ב).

- 1 מה. וההוראה מזה בעבודת האדם - כאמור כמה פעמים שמכל ענין יש הוראה בנוגע לעבודה כאן
2 למטה מעשרה טפחים:
- 3 כל המניעות והעיכובים שישנם בנוגע להנאה מעניני עולם הזה - אין זה באופן שענינים אלו אינם
4 שייכים ליהודי,
- 5 - שהרי אילו היה זה ענין שאינו שייך אליו, לא היה רואה אותו ולא היה שומע אודותיו, וכתורת
6 הבעל-שם-טוב²⁸⁵ שכל ענין שאדם רואה או שומע יש בו הוראה בעבודתו לבוראו -
- 7 אלא, יש ענינים שהאדם צריך לחשוב עליהם להשתמש בהם "לקורות", בניגוד לענינים אחרים שצריך
8 לחשוב עליהם "למאכל".
- 9 כלומר: הסיבה לכך שיש ענינים בעולם שאין ליהנות מהם, היא, לא בגלל שרצה הקדוש-ברוך-הוא
10 לענות ולייסר יהודי - אדרבה: "את העולם נתן בלבם"²⁸⁶, אלא שהדבר תלוי במחשבה שבלבו: אם
11 יחשוב "לקורות", כרצונו של הקדוש-ברוך-הוא - אזי מיד נעשה שלו, אבל אם חושב מחשבה שאינה
12 רצויה ("למאכל") - אזי נדחה הדבר לשלש שנים!
- 13 ולהעיר: גם ענין זה יהיה סוף-כל-סוף שלו, כי כיון שראה את הדבר, הרי זה ניצוץ שלו, וכיון שזהו
14 ניצוץ שלו, יצטרך לבררו, ו"לא ידח ממנו נדח"²⁸⁷; אלא, שכאשר חושב מה שצריך לחשוב היום - אזי
15 נעשה שלו מיד, אבל כאשר חושב עליו למאכל בשעה שהתורה אומרת שעדיין לא הגיע הזמן לכך -
16 הרי זה נדחה לאחר זמן.
- 17 והרי ידוע פתגם רבינו נשיאנו²⁸⁸: חסיד הוא פיקח, ובידעו שסוף-כל-סוף יצטרך לעשות דבר - אינו
18 דוחה למחר, אלא עושה זאת היום.
- 19 מו. וענין זה קשור גם עם שני הפירושים ההפכיים ב"והיה עקב תשמעון": (א) ש"עקב" קאי על
20 אחרית הימים, "למחר לקבל (או "ליטול") שכרם", (ב) כפשוטו, ש"תשמעון" עכשיו, ולכאורה, היכן
21 הוא האיחוד של שני הפירושים ביחד?
- 22 ויובן על-פי האמור לעיל - שהברירה היא בידו של יהודי (ולא רק בענינים מופלאים, אלא גם בענינים
23 פשוטים), שכל ענין שרואה, יהיה שלו, דכיון שראה דבר זה או שמע אודותיו, הרי זה מוכיח שזהו דבר
24 ששייך אליו, אלא שעליו לחשוב את המחשבה שיותר - ובמילא צריך - לחשוב על-פי תורה, ואז נעשה
25 הדבר שלו, רכוש שלו.
- 26 ומזה באים לקיום היעוד²⁸⁹ "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", כפי שיהיה בגאולה האמיתית והשלמה,
27 - באופן נעלה יותר שלא בערך מ"מי צאתך מארץ מצרים"²⁹⁰, כדברי המשנה והגמרא במסכת
28 ברכות²⁹¹ שהציאה ממצרים תהיה בבחינת טפל, והעיקר תהיה היציאה דלעתיד-לבוא, "אראנו
29 נפלאות"²⁹⁰ -
- 30 בטוב הנראה והנגלה, בקרוב ממש, על-ידי משיח צדקנו.
- 31 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א אמר שיקחו "לחיים" מהתועודות זו עבור ההתועודות שיערכו בשבת,
32 ועבור ה"מלוה מלכה".
- 33 ואחר-כך צוה לנגן הניגון "הושיעה את עמך"].

(288) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 48. תש"ב ע' 6. ע' 117.

(289) לך לך טו, יד.

(290) מיכה ז, טו.

(291) יב, סע"ב.

(285) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(286) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב. ובכ"מ.

(287) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד

סה"ג. תניא ספ"ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. על הפסוק¹ "והיה עקב תשמעון", מפרש רש"י: "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון".
- 2 וצריך להבין:
- 3 הפירוש הפשוט דתיבת "עקב" הוא "בעבור" (כפירוש התרגום ("חלף"), וכמה מפרשי התורה²
- 4 שפירושם הוא על-פי פשוטו של מקרא). ופירוש זה הוא פשוט כל-כך, עד שרש"י לא הוצרך לפרש
- 5 תיבת "עקב" שנזכרה לפני זה: "עקב אשר שמעת בקולי"³, "עקב אשר שמע אברהם בקולי"⁴. ואם כן,
- 6 מהו ההכרח של רש"י לפרש כאן שתיבת "עקב" מורה על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו"?
- 7 זאת ועוד:
- 8 בהמשך פרשתנו⁵ נאמר "כגוים אשר ה' מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון גו'". והרי כאן
- 9 אי אפשר לומר שהכוונה ל"מצוות קלות שאדם דש בעקביו", שהרי על מצוות קלות לא מגיע עונש
- 10 חמור כל-כך - "תאבדון", וכמפורש בקרא⁶ שהמדובר הוא אודות עבודה-זרה. ובהכרח לפרש תיבת
- 11 "עקב" כפשוטה - "בעבור" (כפירוש התרגום: "חלף"). ואם-כן, ומהו הכרחו של רש"י לשנות את פירוש
- 12 תיבת "עקב" בתחילת פרשתנו, ולפרש שקאי על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", בה בשעה שבהמשך
- 13 הפרשה נאמרה תיבת "עקב" בנוגע למצוות חמורות?!
- 14 ב. יש מפרשים⁷ שרש"י אינו מפרש "עקב" מלשון "בעבור" (כפירוש התרגום), בגלל שהוקשה לו איך
- 15 אפשר לומר "והיה עקב תשמעון", בלשון של וודאות, הרי האדם הוא בעל בחירה, והוה-ליה-למימר
- 16 "והיה אם תשמעון".
- 17 ואינו מובן:
- 18 א) אם קושיית רש"י היא מדוע נאמר "עקב", ולא "אם" - הרי גם לפי פירוש רש"י ש"עקב" קאי
- 19 על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", נשאלת השאלה: למה לא נאמר "והיה אם עקב תשמעון". ואכן
- 20 רש"י בפירושו מוסיף "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אבל בפסוק עצמו לא נאמר
- 21 "אם".
- 22 ב) בפשטות הכתובים אין מקום לשאלה למה לא נאמר כאן "והיה אם תשמעון" - שהרי פסוק זה
- 23 בא בהמשך למה שכתוב בסיום הפרשה שלפני-זה: "ושמרת את המצוה וגו' אשר אנכי מצוך היום
- 24 לעשותם", היינו, שמדובר כאן אודות מעמד ומצב דשמירת המצוות, ואם כן, לא שייך לומר לאחרי-זה
- 25 "והיה אם תשמעון", אלא "והיה עקב תשמעון", שבעבור שמירת המצוות אזי "ושמר ה' אליך לך את
- 26 הברית וגו'".
- 27 ג. יש מפרשים⁸ שרש"י בא לתרץ סתירה בין סיום הפרשה שלפני-זה להתחלת פרשתנו:
- 28 בסיום הפרשה שלפני-זה נאמר "היום לעשותם", ומפרש רש"י, "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם",
- 29 שמה מובן, שבעולם הזה אין שכר מצוות; ואילו בהתחלת פרשתנו נאמר "והיה עקב תשמעון גו' ושמר
- 30 וגו' ואהבך וגו'", ומונה כמה וכמה עניני שכר בעולם הזה?!
- 31 ועל זה מתרץ רש"י, שמה שכתוב "היום לעשותם" "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם", הרי זה בכל
- 32 שאר המצוות; אבל במצוות קלות שאדם דש בעקביו ("והיה עקב תשמעון") - יש שכר גם בעולם הזה.

(5) ח, כ.
(6) שם, יט.
(7) גו"א.
(8) לבוש האורה.

(1) ריש פרשתנו.
(2) פ"י הרמב"ן. ועוד.
(3) וירא כב, יח.
(4) תולדות כו, ה.

אבל:

1

2 (א) פירוש זה הוא היפך המפורש בפשטות הכתובים בריבוי מקומות שיש שכר מצוות גם בעולם
3 הזה⁹. וכמו שנתבאר לעיל בארוכה¹⁰ בביאור דיוק לשון רש"י "למחר לעולם הבא ליטול שכרם", שרק
4 נטילת שכר תהיה לעולם הבא, אבל קבלת שכר היא גם בעולם הזה.

5 (ב) איתא בגמרא¹¹ "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דתניא . . אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה
6 שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכיבוד אב ואם כתיב¹² למען יאריכון ימיך ולמען
7 ייטב לך, בשילוח הקן כתיב¹³ למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי
8 גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן
9 אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך".
10 ומפורש בגמרא¹⁴ ששילוח הקן היא "מצוה קלה". ונמצא, שכל היסוד ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא"
11 נתפרש בנוגע ל"מצוה קלה". ואם כן, הסברא לומר שדווקא במצוות קלות (שאדם דש בעקביו) יש שכר
12 בעולם הזה - מופרכת מעיקרא.

13 ד. ויש לומר הביאור בזה - על-פי המדובר כמה פעמים שכיון שפירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא,
14 הרי ההכרח לפירושו צריך להיות מפשטות הכתובים, ובזה גופא - מהתיבות שרש"י מעתיק מהפסוק
15 בתחילת פירושו (כי אם ההכרח הוא מתיבות אחרות, היה לו להעתיק אותן):

16 כיון שהתחלת פרשתנו באה בהמשך לסיום הפרשה שלפני זה, שבה נאמר "ושמרת את המצוה וגו'"
17 (כנזכר לעיל סעיף ב) - היה הכתוב צריך להתחיל מיד "ושמר ה' אלקיך לך", ולכל היותר להקדים
18 "ושמרתם ועשיתם אותם", כפי שמצינו כמה פעמים שהכתוב חוזר וכופל את הדברים (כמו "שמור
19 תשמרון"¹⁵); אבל התיבות "והיה עקב תשמעון" שבהתחלת פרשתנו - מיותרות לגמרי! :

20 ועל-כן-צריך-לומר, שהכתוב "והיה עקב תשמעון" בא להוסיף ענין חדש שלא נזכר עד עתה: בסיום
21 הפרשה הקודמת נאמר "ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים", וכאן מוסיף הכתוב "והיה עקב
22 תשמעון" - שמירת ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

23 ה. ועל-פי-זה יתורצו עוד כמה דיוקים:

24 (א) בסיום הפרשה הקודמת נזכרו פרטי הענינים ד"מצוה . . חוקים . . משפטים", שעל-ידי קיום כולם
25 יקבלו שכר; ואילו בהתחלת פרשתנו נזכרו רק "משפטים", שעל-ידם בלבד יקבלו שכר?

26 ואין לומר ש"משפטים" קאי על כל המצוות, כי בדרך כלל משתמש הכתוב בלשון "מצוה" בנוגע
27 לכללות המצוות, ואילו הלשון "משפטים" קאי על סוג מסויים של מצוות. ובפרט כאשר בפסוק
28 שלפני-זה נזכרו סוגים שונים: "מצוה . . חוקים . . משפטים", ואחר-כך נאמר רק "משפטים", ולא עוד
29 אלא שהכתוב מוסיף ומדגיש "המשפטים האלה" - הרי בודאי שהכוונה היא לסוג מסויים של מצוות.

30 וכמו כן אין לומר שהשכר שנזכר בהתחלת פרשתנו (על "המשפטים האלה" בלבד) הוא פחות מהשכר
31 שנזכר בסיום הפרשה הקודמת (על "המצוה . . החוקים . . המשפטים") - שהרי אדרבה: בסיום הפרשה
32 הקודמת נאמר רק "שומר הברית והחסד"¹⁶, ואילו בהתחלת פרשתנו מוסיף הכתוב עוד כמה וכמה
33 ענינים: "ואהבך וברכך גו' וברך פרי בטןך ופרי אדמתך גו' שגר אלפיך ועשתרות צאנך", "לא יהיה בך
34 עקר ועקרה ובבהמתך וגו'" - שכר גדול יותר! :

(13) תצא כב, ז.
(14) חולין שם.
(15) פרשתנו יא, כב.
(16) ז, ט.

(9) ראה צידה לדרך.
(10) שיחת ש"פ ואתחנן בסופה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע
(185). וש"נ.
(11) קידושין לט, ב. חולין בסופה.
(12) ואתחנן ה, טז.

1 (ב) בהמשך הפרשה נאמר¹⁷ (בנוגע להכניסה לארץ ישראל): "לא בצדקתך גו' אתה בא לרשת את
2 ארצם .. (אלא) למען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך גו'". ועל-דרך-זה נאמר בפרשת ואתחנן¹⁸
3 (בנוגע ליציאה ממצרים): "לא מרובכם גו' (אלא) משמרו את השבועה אשר נשבע ה' לאבותיכם הוציא
4 ה' אתכם גו' מיד פרעה מלך מצרים". ומדוע כאן תולה את השכר בקיום המצוות דוקא - "והיה עקב
5 תשמעון"?

6 וכל זה מתורץ על-פי פירוש רש"י ש"והיה עקב תשמעון" קאי על "המצוות קלות שאדם דש בעקביו"
7 - שהם "המשפטים האלה", שרק בהם שייך המושג של "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" (כדלקמן);
8 ואז, "ושמר ה' וגו'", "ישמור לך הבטחתו", שזהו השכר המיוחד שבהמשך הפרשה - (לא הכניסה לארץ,
9 אלא) "ואהבך וברכך וגו'".

10 ו. ובהקדים ביאור החילוק שבין חוקים מצוות ומשפטים - על-פי פשוטו של מקרא - כפי שנתבאר
11 כבר בפירוש רש"י:

12 בפסוק⁴ "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי מצוותי חוקותי גו'", פירש רש"י ש"חוקותי"
13 הם "דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם .. שאין טעם בדבר, אלא גזירת המלך וחוקותיו
14 על עבדיו", ואילו "מצוותי" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות". ובפרשת אחרי¹⁹ פירש
15 רש"י "משפטי", "דברים האמורים בתורה במשפט, שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן".

16 והחילוק שבין מצוות למשפטים (ששניהם הם דברים שיש להם מקום גם אילו לא נכתבו בתורה,
17 שלא כמו חוקים שהם דברים שאין להם טעם) - ש"משפטים" הם "דברים האמורים בתורה במשפט",
18 היינו, דברים שבין אדם לחבירו שגם השכל מחייבם, כמו איסור גזל, כיבוד אב ואם וכיוצא בזה; ואילו
19 "מצוות" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות", היינו, שזהו ציווי של הקדוש-ברוך-הוא, אלא
20 שאין זה באופן ש"אין טעם בדבר .. גזירת המלך וחוקותיו", כדאם "ראויין הם להצטוות", היינו, שיש
21 להם מקום בשכל, אבל רק לאחר שיש קירוב וחיבור בין הקדוש-ברוך-הוא להאדם לצוות עליו, והיינו,
22 ענינים שבין אדם למקום (אלא שהם מובנים בשכל, "ראויין הם להצטוות"), כמו כבוד וברכת וקידוש
23 השם²⁰.

24 ז. ועל-פי-זה מובן שהמושג של "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" שייך רק ב"משפטים", "דברים
25 האמורים בתורה במשפט שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן":

26 בנוגע לחוקים - כיון ש"אין טעם בדבר, אלא גזירות המלך וחוקותיו על עבדיו", מובן בפשטות שלא
27 שייך לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות (וממה-נפשך: או שמקיים כל גזירות המלך, או שמורד
28 במלך ואינו מקיים גזירותיו כלל). וכפי שמצינו בגמרא²¹ אפילו בנוגע למלך בשר-ודם, אינו יהודי, שמאן
29 דמחוי במחוג קמי מלכא חייב מיתה, כי בענינים השייכים אל המלך אין חילוק בין דבר חמור לדבר
30 קל.

31 ועל-דרך-זה בנוגע למצוות - שאף שיש להם מקום בשכל, מכל-מקום, להיותם ציווי הקדוש-ברוך-הוא,
32 הרי גם בהם לא שייך לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

33 אבל בנוגע ל"משפטים" - להיותם "דברים האמורים בתורה במשפט", שגם "אילו לא נאמרו היו כדאי
34 לאומרן" ("לאומרן" דייקא, ולא "להצטוות עליהם"), מצד חיוב שכל האדם, יכול האדם לחלק בין מצוות
35 חמורות למצוות קלות.

גול ושפיכות דמים" - כי שם הוא בכללות, בניגוד לחוקים
("חוקותי מצוותי"), ולא נחית לפרטי החילוק בין מצוות
למשפטים, שלא נזכרו בכתוב הנ"ל (המו"ל).

(21) חגיגה ה, ב.

(17) ט, ה.

(18) ז, ד-ח.

(19) יח, ד.

(20) ומ"ש בפרש"י (תולדות שם) בפירוש "מצוותי", "כגון

ולדוגמא: בנוגע לגזל - לגזול מאדם את כל ממונו, הרי השכל מחייב שזהו דבר חמור¹ (ועל-אחת-כמה-וכמה שפיכות דמים); אבל להקניט את חבריו בלבד - אין זה דבר חמור על-פי שכל.² ועל-דרך-זה בנוגע לכיבוד אב ואם: כאשר מדובר לא רק אודות שלילת הבזיון, אלא הנהגה באופן של כבוד, ומדת הכבוד כו' - יש מקום לחלק בין דבר חמור לדבר קל, כל חד לפום שיעורא דיליה.³ [ועל-דרך-זה בנוגע לשילוח הקן - שנקרא בגמרא¹⁴ בשם "מצוה קלה" - דכיון שבפשטות הרי זה מצד הרחמנות על הציפור כו'²² [ולהעיר מדברי המשנה²³ שאין לומר "על קן צפור יגיעו רחמיך", וכמבואר בגמרא²³ שזהו "מפני שעושה מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא רחמים כו'", שמזה גופא מובן שיש בזה ענין של רחמנות, שאם לא כן לא היה צורך לשלול זאת], הרי אפשר להתייחס לזה כדבר קל. ובפרט ש"שילוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזומן"²⁴, ובזה גופא, איסור לקיחת האם הוא רק לפי שעה, שהרי לאחר ש"שלח את האם וחזר וצד אותה הרי זה מותר"²⁵].

ח. ולכן נאמר "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה":

כיון שהכתוב מוסיף כאן עוד ענין שלא נזכר בסיום הפרשה הקודמת: "עקב תשמעון", "המצוות קלות שאדם דש בעקביו" - בהכרח לפרש שהמדובר הוא רק אודות "המשפטים האלה" (מבין כל הסוגים שנזכרו לפני-זה: "מצוה .. חוקים .. משפטים"), שרק בהם שייך לחלק בין מצוה קלה למצוה חמורה.¹² ועל זה נאמר "והיה עקב תשמעון", "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אזי "ושמר ה' וגו'", "ישמור לך הבטחתו"²⁶ - דלכאורה אינו מובן: אם כוונת רש"י לפרש תיבת "ושמר", היה לו לכתוב רק "ישמור לך", ומה מוסיף "הבטחתו" - לא רק שמירת הברית והחסד שנזכרה בסוף הפרשה שלפני-זה מבלי לפרט דבר, אלא "ואהבך וברכך וגו'", ככל פרטי הענינים שבהמשך הפסוקים כאן.¹⁸

* * *

ט. בנוגע ללשון הרגיל "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" - צריך להבין:

פעולת הדריכה והדישה היא אמנם על-ידי עקב, אבל בנוגע לתוכן הענין שעליו מביאים המשל מאדם הדש בעקביו - הזלזול במצוות קלות - הרי זה ענין שאינו קשור כלל עם ה"עקב", אלא אדרבה - עם השכל שבראש דוקא, שמסביר לו שזוהי מצוה קלה, ולכן אינו צריך להקפיד עליה.²⁰

[ולהעיר, שגם בנוגע לפעולת הדריכה והדישה כפשוטה, אף שנעשית בפועל על-ידי הרגל, הרי זה גופא בא מצד ראיית העין שבראש, והיינו, שהרגל מצד עצמה היתה דורכת על כל דבר, ללא הבחנה כלל, אלא שהעין שבראש מבחינה ומורה לו שזהו דבר חסר-חשיבות שאפשר לדרוך עליו. ועל-אחת-כמה-וכמה בנמשל, בנוגע לקיום המצוות].

וכפי שמבאר רבינו נשיאנו בשיחותיו, שאצל אנשים פשוטים אין חילוק בין מצוות חמורות למצוות קלות, אלא החשיבות של כל המצוות היא בשוה, ואילו החילוקים שבמצוות אינם אלא מצד הבנת השכל כו'.²⁷

ולדוגמא - כפי שמביא רבינו נשיאנו בשיחותיו - שאצל בעל-השכלה ("א' משכיל") לא קיים כללות הענין של הפצת המעיינות חוצה, כיון שטוען שבזמן זה יכול ללמוד ענין עמוק בחסידות או בנגלה, ומה לו להתעסק עם אנשים פשוטים, ללמד ילדים קטנים "קמץ א' א'", וכיוצא בזה. ועל-דרך-זה כשנמצא בבית הכנסת ומסביבו עומדים תלמידיו ומושפעי, לא יעיר להם אודות אמירת אמן יהא שמיה רבא כו', להיותו "זקן ואינו לפי כבודו"²⁷; וזה תפקידו וענינו של ה"שמש", ואילו הוא - ענינו רק לבאר להם ענין עמוק בחסידות או בנגלה.

(25) שם ה"ז.

(26) לשלימות הענין - ראה לקמן סט"ז.

(27) לשון חז"ל - ב"מ ל, ב.

(22) ראה רמב"ן וראב"ע תצא כב, ו.

(23) ברכות לג, ב. וש"נ.

(24) רמב"ם הל' שחיטה פ"ג ה"ח.

- 1 ואם כן מהו דיוק הלשון "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" - הרי החסרון הוא (לא מצד העקב, אלא)
 2 מצד השכל דוקא?
 3 י. ויש לומר הביאור בזה:
 4 ענין הרגל בציור הרוחני בנפש האדם הוא - קבלת עול מלכות שמים. ולכן, מצד ענין הרגל צריך
 5 להיות קיום כל המצוות בשוה, ללא חילוק בין מצוות חמורות למצוות קלות, וכאשר הרגל היא בשלימות,
 6 לא יכולה להיות התגברות השכל שמחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.
 7 ונמצא, שכאשר יש אצל אדם מצוות קלות שאינו מקפיד עליהם - הרי זה בגלל שהעקב מקולקל
 8 וחולה כו', והיינו שחסר אצלו בענין 'קבלת-עול', שלכן נעשית התגברות השכל לחלק בין מצוות חמורות
 9 למצוות קלות.
 10 ליתר ביאור: מצד הראש - אין כאן חסרון, כיון שמצד השכל יש אמנם חילוק בין מצוות חמורות
 11 למצוות קלות, אלא, שהרגש דקבלת עול מלכות שמים צריך להתגבר על השכל, ולפעול שקיום כל
 12 המצוות יהיה בשוה, לפי שכולם ציווי ה'. ואם כן, החסרון בשינוי היחס למצוות קלות הוא - לא בראש,
 13 אלא ברגל; "מצוות קלות שאדם דש - (הרי זה) בעקביו", בגלל החסרון בקבלת עול מלכות שמים.
 14 [וזהו גם הביאור במה שכתוב "והיה עקב תשמעון גו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית גו' אשר נשבע
 15 גו'" - דלכאורה²⁸: כיון שהקדוש-ברוך-הוא הבטיח ונשבע כו', צריך לקיים ההבטחה והשבועה גם אם
 16 חסר-שלוש לא מקיימים את המצוות שאדם דש בעקביו? - אך הענין הוא, שיהודי צריך לקיים את כל
 17 המצוות בשוה מתוך קבלת-עול (רגל), כפי ש"מושבע ועומד מהר סיני"²⁹, באופן של הקדמת נעשה
 18 לנשמע. אבל כאשר יש אצלו חסרון בענין הרגל, ונעשה התגברות השכל שבראש לחלק בין מצוות
 19 חמורות למצוות קלות, הרי זה פועל שגם למעלה תהיה התגברות ענין השכל על הברית והשבועה כו',
 20 ולא תומשך הברכה למטה כו'].
 21 יא. ובפרטיות יותר - בהמשך להאמור לעיל אודות הפצת המעיינות חוצה:
 22 הטענה האמורה שבמקום להתעסק עם אנשים פשוטים כו', ביכלתו לעסוק בענין עמוק בחסידות או
 23 בנגלה - היא טענה נכונה שיש לה מקום בשכל, וגם רבינו נשיאנו אינו שולל אותה, ואדרבה: כפי
 24 שמבאר בשיחה³⁰, שעבד שלמד מלאכת ניקוב מרגליות, אין לו לעסוק בענינים פשוטים, כיון שלא בשביל
 25 זה גידלוהו כו'.
 26 אבל, כיון שישנו ציווי של נשיא הדור - שזהו ציווי הקדוש-ברוך-הוא ש"גלה סודו אל עבדיו
 27 הנביאים"³¹ בכל דור ודור, עד לדורנו זה על-ידי רבינו נשיאנו - שצריך לעסוק בהפצת המעיינות חוצה,
 28 צריך לקיים ציווי זה מתוך קבלת עול, ללא נפקא-מינה אם הוא מבין זאת בשכלו אם לאו, ואין לו
 29 לשאול שאלות ולהמתין להסבר וביאור, כי עתה אין זמן לביאורים והסברים.
 30 וזהו ענין נוסף בפירוש "עקב" - בנוגע לזמן (דכשם שיש ענין ה"עקב" במקום, ישנו גם ענין ה"עקב"
 31 בזמן) - עקבתא דמשיחא, שזהו זמננו זה ותקופתנו זו, זמן של מלחמה, שנמצאים במעמד ומצב של סכנה
 32 ופיקוח-נפש, שאז אין מקום לשקלא וטריא ופלפול, ועד כדי כך, ש"השואל הרי זה שופך דמים"³², אלא
 33 כל אחד ואחד צריך תיכף ומיד לעשות כל התלוי בו להציל מן הסכנה, ולא עוד אלא ש"מצוה בגדול"³³.
 34 אך יש להוסיף ולהבהיר, שאין הכוונה שעתה צריך להיות רק ענין קבלת עול מלכות שמים, ללא
 35 הבנה והשגה - שהרי אדרבה: דוקא בזמנים אלו נתגלה הרצון שאצל כל אחד ואחד תהיה הבנה והשגה
 36 גם בעניני רזין דרזין כו' עוד יותר מאשר בדורות שלפנינו, אלא שלכל לראש צריך להיות ענין קבלת עול
 37 מלכות שמים, ואז יהיה גם לימוד התורה (כולל גם מה שהתורה מלמדת את האדם³⁴) ברזין דרזין

(31) עמוס ג, ז.

(32) שו"ע אה"ז או"ח סשכ"ח ס"ב. וש"נ.

(33) ראה שם סי"ג. וש"נ.

(34) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 225. וש"נ.

(28) ראה גם רד"ה וה"י עקב תשמעון דש"פ עקב, מבה"ח

אלול תשי"א (תורת מנחם ח"ג ע' 276). וש"נ.

(29) יומא עג, סע"ב. ועוד.

(30) ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 153. וש"נ.

מתוך הבנה והשגה כדבעי, באופן ד"יגעת ומצאת³⁵, ובאופן ש"תרבה הדעה והחכמה" (כלשון הרמב"ם³⁶).

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל והיה עקב תשמעון.
[לאחרי המאמר, שהיה מיוסד על הדרושים ב'לקוטי תורה', אמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:]
וכרגיל - אלו שסיימו כבר את לימוד הפרשה ב'לקוטי תורה', וכן אלו שסיימו עד הבדלה, יאמרו
"לחיים"³⁷.

* * *

יג. בסיום פרשתנו נאמר: "פחדכם ומוראכם יתן ה' אלקיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם", ומפרש רש"י: "והיכן דיבר, את³⁸ אימתי אשלח לפניך וגו'".
בהשקפה ראשונה אין מה להתעכב על פירוש רש"י זה, אבל כד דייקת שפיר, הרי זה מוקשה לגמרי:
ובהקדמה - שמקורו של פירוש רש"י זה הוא ב'ספרי' (כמו פירושו בדיבור-המתחיל "פחדכם ומוראכם", כדלקמן סעיף י"ד). אבל, דברי ה'ספרי' הם על דרך הדרוש וההלכה, ואילו כאשר רש"י מביא זאת, הרי זה מצד ההכרח בפשטות הכתובים.
ואינו מובן: מהו הצורך לפרש "היכן דיבר"? ומאי שנא מהתחלת הפרשה שנאמר "אשר נשבע לאבותיך", ורש"י לא הוצרך לפרש "היכן נשבע"?
זאת ועוד - "קלאץ קושיא":

כאשר רש"י מפרש "היכן דיבר", למה מביא את הפסוק "את אימתי אשלח לפניך" שנאמר בספר שמות³⁸, שבו צריך: (א) להוסיף תיבת "וגו'", כדי לרמז על ענין הפחד, בהתאם למה שכתוב "פחדכם ומוראכם" (כדלקמן סעיף י"ז), (ב) לפרש ולהבהיר שאף-על-פי שהבטחה זו נאמרה לדור שיצא ממצרים, היתה הכוונה בזה בשביל הבנים - בה בשעה שהיה יכול להביא פסוק מספר דברים, שבו: (א) נתפרשו בו ב' הלשונות פחד ומורא, (ב) ומשה רבינו מדבר אל הבנים עצמם (הדור שנכנסו לארץ), ואומר להם: "היום³⁹ הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים"!

ואין לומר שמה שנאמר "אחל תת פחדך ויראתך", בלשון יחיד, הובטח רק למשה רבינו - כי: (א) רש"י אמר כבר ש"משה הוא ישראל .. שנשיא הדור הוא ככל הדור"⁴⁰, ואם כן, גם ההבטחה למשה כוללת את כל בני ישראל, (ב) פסוק זה נאמר בנוגע למלחמת סיחון ועוג, כאשר בני ישראל היו בדרכם לעבר הירדן, ועל זה נאמר "אחז תת גו'", שזוהי רק התחלה למלחמה עם כל ל"א המלכים, שגם עליהם יכול פחד כו', כמפורש בקרא: "על פני העמים תחת כל השמים", אף שמלחמה זו תהיה ללא משה רבינו, ועל-כן-צריך-לומר, שזוהי הבטחה לכל בני ישראל.

יד. ויובן בהקדים הביאור בפירוש רש"י שלפני זה - "פחדכם ומוראכם", "והלא פחד הוא מורא, אלא פחדכם על הקרובים, ומוראכם על הרחוקים, (ורש"י ממשין) פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה מימים רבים" - וצריך להבין:

(א) דרכו של רש"י לומר פירושו בפעם הראשונה שבה מתעורר הקושי בדבר, ואחר-כך סומך כבר על מה שפירש לפני זה. ובנדון דידן: אם יש צורך לפרש את החילוק בין פחד למורא - היה רש"י צריך לפרש זאת בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך גו'" שבפרשת דברים, ומה ראה רש"י לפרש זאת בפסוק "פחדכם ומוראכם" שבסוף פרשת עקב?

(38) משפטים כג, כז.

(39) דברים ב, כה.

(40) חוקת כא, כא.

(35) מגילה ו, ריש ע"ב.

(36) ה' תשובה פ"ט ה"ב.

(37) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 183. וש"נ.

- 1 (ב) רש"י פירש כבר בפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" שבפרשת בשלח⁴¹, "אימתה - על הרחוקים,
- 2 ופחד - על הקרובים", ולכן לא הוצרך לפרש מאומה בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך". ואם כן, מדוע
- 3 הוצרך לחזור ולפרש זאת בפסוק "פחדכם ומוראכם"?
- 4 [ולהעיר, שאין להקשות מדוע לא פירש רש"י בסוף פרשתנו ש"כאשר דיבר לכם" ("היכן דיבר",
- 5 דקאי על מה שכתוב "תפול עליהם אימתה ופחד" (שנאמר לפני הפסוק "את אימתי אשלח לפניך") -
- 6 כי, "תפול עליהם אימתה ופחד" אינו מדברי הבטחת הקדוש־ברוך־הוא, אלא מדברי משה ובני ישראל
- 7 בשירת הים. ולכן הקושיא היא רק למה לא הביא רש"י הבטחת הקדוש־ברוך־הוא "אחל תת פחדך
- 8 ויראתך" (כנזכר לעיל סעיף י"ג)].
- 9 (ג) מדוע מקדים רש"י ושואל "והלא פחד הוא מורא" - דלא כפרשת בשלח שמפרש מיד "אימתה
- 10 - על הרחוקים, ופחד - על הקרובים", ללא הקדמת השאלה. וגם: מדוע בפרשתנו מוסיף לפרש "פחד
- 11 לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה מימים רבים", ולא בפרשת בשלח?
- 12 טו. ויש לומר הביאור בזה:
- 13 הפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" שבו מפרש רש"י "אימתה, על הרחוקים, ופחד, על הקרובים"
- 14 - בא בהמשך לפסוק⁴² "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען", שבו
- 15 מפרש רש"י שקאי על שני סוגים: "אלופי אדום אילי מואב", ש"לא היה להם לירא כלום, שהרי לא
- 16 עליהם הולכים" (כיון שנצטוו "אל תצר גו' ואל תתגר בם מלחמה"⁴³), ו"יושבי כנען", ש"אמרו עלינו
- 17 הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו". ומזה מובן, שזהו גם החילוק שבין "אימתה ופחד": "אימתה על
- 18 הרחוקים" - אלו ש"לא עליהם הולכים", ואף־על־פי־כן, נופלת עליהם אימה ממה שעלול לקרות לאחר
- 19 זמן רב כו'; ו"פחד על הקרובים" - אלו שעליהם באים לכלותם ולירש את ארצם.
- 20 וכן הוא הפירוש בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך" (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש מאומה, כיון שסומך
- 21 על פירושו "תפול עליהם אימתה ופחד"): "פחדך", על הקרובים - סיחון ועוג וכל ל"א המלכים שעליהם
- 22 הם באים; "ויראתך", על הרחוקים - "על פני העמים תחת כל השמים", שלא עליהם הולכים.
- 23 אבל בסוף פרשתנו, בנוגע לכיבוש "הארץ אשר תדרכו בה", היינו, שמדובר (לא אודות הרחוקים,
- 24 שלא עליהם הולכים, אלא) רק על הקרובים, שבאים לירש את ארצם - אינו מובן: מדוע נאמרו ב'
- 25 הלשונות "פחדכם ומוראכם"?
- 26 וזוהי שאלת רש"י "והלא פחד הוא מורא":
- 27 רש"י לא שואל שפחד ומורא הם היינו הך (שהרי כבר פירש לפני־זה החילוק ביניהם), אלא השאלה
- 28 היא: כיון ש"פחדכם .. יתן ה' על פני כל הארץ אשר תדרכו בה", למה צריך להוסיף גם "ומוראכם",
- 29 והלא פחד שהוא מקרוב, כולל גם מורא, שאינו אלא מרחוק*, והיינו, שיכול להיות מורא ללא פחד -

(* על השאלה שלכאורה מורא מרחוק הוא יותר מפחד מקרוב, כמובן מהמשל המבואר בדא"ח מאבוקה גדולה שמאירה בריחוק יותר - ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אבל פשוטא שבקירוב מקום אורה גדול יותר מאשר למרחוק.
המדובר בשיחה: כשהטיבה אצח (אבוקה, קריעת ים סוף, משה רבינו עליו־השלום, בני ישראל⁴⁴) - אז המסובב המקורב יותר להסיבה - בתוקף יותר מאשר המרוחק ממנה.
מזה מובן:

כשהמסובב אצח (שווה) בכמה מקומות - ככל שירחק המקום צ"ל טיבת מסובב זה תקיפה יותר: בזה מדובר בדא"ח.

(41) טו, טז. - נתבאר בלקו"ש חל"ו ע' 65 ואילך.
(42) בשלח שם, טו.
(43) דברים ב, ט.
(44) כלומר: אבוקה - המשל בדא"ח מאבוקה גדולה (שמוה)

1 כאשר נמצאים בריחוק מקום, אבל "פחד הוא מורא", שכאשר נמצאים בקירוב מקום ויש פחד, הרי
2 בודאי נכלל בזה גם מורא שהוא רק מרחוק?!

3 [דוגמא לדבר: כשאומרים "קרוב", צריך להוסיף ולפרש אם הוא "חטאת" או "עולה", אבל
4 כשאומרים "חטאת" או "עולה", נכלל בזה גם "קרוב". ועל-דרך-זה בנדון דידן, ב"פחד הוא מורא",
5 שכשאומרים "פחד", נכלל בזה גם "מורא"].

6 ועל זה מתרץ רש"י: "אלא (החילוק שבין פחד למורא ביחס למקום) פחדם על הקרובים ומוראם
7 על הרחוקים (שייך גם אצל הקרובים גופא - ביחס למזון), פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה
8 מימים רבים".

9 וזהו "פחדם ומוראם יתן ה' אליכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה", שגם אצל הקרובים
10 שעליהם באים לירש את ארצם, יפול לא רק "פחדם", "פחד לשון בעיתת פתאום", בשעה שיבואו
11 להלחם עמם בפועל ממש, כשיעברו את הירדן, בעשירי בניסן⁴⁵, אלא גם "מוראם", "מורא לשון דאגה
12 מימים רבים", היינו, שיתחילו להתיירא ימים רבים לפני זה - מראש חודש שבט (שאז דיבר משה אל
13 בני ישראל) עד העשירי בניסן.

14 טז. ועל-פי-זה מובן שהתיבות "פחד" ו"מורא" שבפירוש רש"י אינן יכולות להיות באותיות גדולות,
15 כמו התיבות שמעתיק רש"י מהפסוק (כבכמה דפוסים, מצד טעות המדפיסים) - ומה גם שבפסוק נאמר
16 "פחדם ומוראם" ולא "פחד" ו"מורא" - אלא תיבות אלו הם חלק והמשך פירוש רש"י, כנ"ל.

17 ולהעיר, שכן הוא גם בפירוש"י בהתחלת הפרשה, שהתיבות "ושמר ה' אליך לך את הברית וגו'"
18 אינן צריכות להיות באותיות גדולות, כיון שהם חלק מפירושו של רש"י בביאור ההוספה שבפרשתנו על
19 סוף הפרשה הקודמת, ש"אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון (אזי) ושמר ה' אליך לך את
20 הברית וגו', ישמור לך הבטחתו", כפי שממשיך ומפרט "ואהבך וברכך וגו'" (כנזכר לעיל סעיף ח).

21 אלא, שבתחילת הפרשה יש לכלל הפחות נתינת-מקום לטעות המדפיסים, כיון שרש"י מעתיק את לשון
22 הכתוב, מה-שאינ-כן בסיום הפרשה שרש"י משתמש במהלך פירושו בתיבות "פחד" ו"מורא" שאינן
23 לשון הכתוב.

24 יז. וממשיך רש"י לבאר סיום הפסוק "כאשר דבר לכם": "והיכן דיבר?" - הרי בפסוק "אחל תת
25 פחדך ויראתך" קאי היראה "על פני העמים תחת כל השמים", ולא על אלו שבאים לירש ארצם, ואם
26 כן, "היכן דיבר" שגם על אלו שבאים לירש את ארצם ("על פני כל הארץ אשר תדרכו בה") יהיה (לא
27 רק "פחדם", לשון בעיתת פתאום, אלא) גם "מוראם", לשון דאגה מימים רבים (עוד לפני שתהיה
28 בעיתת פתאום)?

29 ועל זה מביא רש"י את הפסוק "את אימתי אשלח לפניך וגו'":

30 בפסוק זה מדובר אודות הכניסה לארץ - "להביאך אל המקום אשר הכינתי"⁴⁶, "והביאך אל האמורי
31 גו' והכנעני וגו'".⁴⁷ ועל זה נאמר "את אימתי אשלח לפניך" - ש"לפניך" פירושו לא רק בשבילך, אלא
32 גם במובן של קדימה בזמן - מקודם לך, היינו, שעוד לפני ש"תבוא בהם" (כמו שכתוב לאחר זה³⁸
33 "והמותי את כל העם אשר תבוא בהם"), הנה "את אימתי אשלח לפניך", שתחילה תהיה אצלם "אימה",
34 שהיא כמו "מורא", מרחוק ("אימתה על הרחוקים", "מוראם על הרחוקים") בזמן - דאגה מימים רבים.

35 ומוסיף רש"י תיבת "וגו'" - לרמז על המשך הכתוב, אבל אינו מעתיק אותה בפירושו:

36 בנוגע ל"פחדם" - לא צריך להביא ראיה מפסוק שנאמר בספר שמות, שהרי מפורש בפרשת דברים
37 "אחל תת פחדך", וכל הצורך בראיה הוא רק בנוגע ל"מוראם", שגם אצל אלו שבאים לירש את ארצם

(45) יהושע ד, יט.

(46) משפטים שם, כ.

(47) שם, כג.

היתה השאלה); קרי"ס - "תפול עליהם אימתה ופחד"; מרע"ה -

"אחל תת פחדך ויראתך"; בני" - "פחדם ומוראם יתן ה' גו'" (המור"ל).

- 1 (הקרובים), יהיה תחילה מורא (מרחוק, בזמן), דאגה מימים רבים. ועל זה היא הראיה ממה שנאמר "את
2 אימתי אשלח לפניך", ותו לא מדי.
3 ואף-על-פי-כן מוסיף רש"י "וגו'", כי לולי זאת יכולה להתעורר סתירה: בפסוק דין נאמר "פחדכם
4 ומוראכם", ואילו בפסוק הנ"ל נאמר רק "אימתי" (מורא, ולא פחד) ? - ולכן מוסיף רש"י "וגו'", לרמז
5 על המשך הפסוק: "והמותי את כל העם אשר תבוא בהם", היינו, שלאחרי האימה, דאגה מימים רבים,
6 ישנו עוד ענין שבא בשעת מעשה, בעיתת פתאום, שזהו ענין הפחד.
7 יח. והנה, דובר כמה פעמים שבפירוש רש"י ישנם ענינים המופלאים. וכמו כן בפירוש רש"י זה,
8 "פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים" - כידוע⁴⁸ שיראה היא במוח ופחד הוא בלב⁴⁹,

(49) ע"כ נמצא בהנחה שתח"י. - ולהעיר מלקו"ש ח"ט ע' 98
הערות 35-36 שמציין לענינים נוספים שנתבארו בהתוועדות זו
(המו"ל).

(48) ראה תניא פ"ג ובקיצורים והערות לשם (ע' פט). שם פ"ט.
וראה גם אוה"ת פרשתנו (כרך ה) ע' בלב. סה"מ תרע"ח ע' שכה.
- ולהעיר מלקוטי הש"ס להאריז"ל לברכות כב, א.

המשך ביאור למס' תמורה ליום חמישי עמ' א

23 הוא מאותם שאפרם אסור. מתרצת הגמרא: אִמְרַי רְמִי בְּרַ חָמָא,
24 באמת אפר של כל הנשרפים מותר בהנאה, ומה שאמרו בברייתא
25 שאפר של הקדש אסור, לא מדובר על קדשים שיש דין לשרפן,
26 אלא מדובר בעצים של הקדש שנשרפו, ואמנם אדם המועל
27 ושורף עצי הקדש מוציא במעילתו את העצים לחולין, אך כאן
28 מדובר בַּגִּזְוֹן דְּנִפְלָה דְּלִיקָה בְּעֵצֵי הַקֹּדֶשׁ מֵאֵלֶיהָ, שְׂכִינָן דְּלֹא יָדִיעַ מָאֵן
29 - שאין ידוע מי הדליק את השריפה, דְּלֹא הָיוּ אֵינִישׁ דְּלִמְעוּל -
30 שאין כאן אדם שמעל בהקדש, דְּלִישׁוּק - שיצא אֶפְרָן לְחוּלִין על
31 ידי מעילתו, ולכן אפרם אסור בהנאה.
32 תירוצ נוסף: רב שְׂמַעְיָה אָמַר, באמת אפר של כל הנשרפים מותר
33 בהנאה, וְכִי תִנָּא הָא מִתְּנִיתָא - ומה ששינונו בברייתא זו שאפר
34 של הקדש אסור, בְּתַרְוּמַת תְּרִשָּׁן תִּנָּא - הברייתא מדברת באפר
35 של תרומת הדרשן, דְּלִעוּלָם אִסוּר בהנאה. דְּתִנָּא, נאמר בתרומת
36 הדרשן (ויקרא 10) וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ, ומהמילה 'ושמו' לומדים כמה
37 דינים, וְשָׂמוּ שִׁנִּיחַ אוֹתוֹ בְּנֶחֱת, וְשָׂמוּ שִׁנִּיחַ אֵת בּוֹלוֹ, וְשָׂמוּ שְׁלֹא
38 יִפּוֹר אֵת הָאֵפֶר. וממה שדרשו שלא יפור את האפר, מבואר
39 שהאפר צריך גְּזִיחַ, שמשום כך הקפידה התורה שלא יפורנו. ואם
40 הוא טעון גְּזִיחַ, ודאי יש בו איסור הנאה.

1 מידי מעילה. מֵאֵי לָאוּ - האם אין הכוונה שִׁיִּצְאוּ מִיְּדֵי מַעֲלָה
2 ומוֹתְרִין הם אף לכתחילה אם יחפור ויטלם לאחר שנבלעו
3 במקומם, ומוכח שהנקברים מותרים בהנאה לאחר שביערים.
4 מתרצת הגמרא: לֹא, - אין כוונת הברייתא שלאחר שנבלעו
5 במקומם אין בהם איסור הנאה, אלא הכוונה שִׁיִּצְאוּ מִיְּדֵי מַעֲלָה,
6 וְעֵדִיין אִסוּרִין הם בהנאה.
7 לעיל התבאר שהטעם שאין שורפים את הנקברים, הוא משום
8 שאפרן אסור, ויש חשש שיטעו להתירו כשם שאפר הנשרפים
9 מותר. הגמרא מקשה על כך: וְכִי נִשְׂרְפִין דְּהַקְדָּשׁ, אֶפְרָן מוֹתֵר, וְהָא
10 תִּנָּא - והרי שנינו בברייתא, כָּל הַנִּשְׂרְפִין אֶפְרָם מוֹתֵר בהנאה, חוץ
11 מֵאֶפֶר שֶׁל אֲשֵׁרִי ו-אֵילָן שֶׁל עֹבֵדָה זָרָה) שאסור בהנאה וכן אֶפֶר
12 שֶׁל הַקֹּדֶשׁ לְעוּלָם אִסוּר. וקודם שמסיימת הגמרא את הקושיא היא
13 מבארת מדוע התנא בברייתא לא עירב וכתב את שני האיסורים
14 יחד, 'חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש': וּמִיֵּעֲרֵב הוּא דְּלֹא קָעֲרִיב לְהוּ
15 וְתִנִּי לְהוּ - והטעם שלא עירבם ושנאם ביחד, מִשּׁוּם שאין דינם
16 שוה, דְּאֲשֵׁרִי יֵשׁ לָהּ בְּמִילָה פְּעוּבָר בּוֹכְבִים - שאם ביטל עובד
17 כוכבים את האשרה, מותרת היא בהנאה, ואילו הַקֹּדֶשׁ אֵין לוֹ
18 בְּמִילָה עוֹלָמִית בשום אופן שהוא.
19 חזרת הגמרא לקושיא: קִתְּנִי מִיָּהָ - מכל מקום שנינו בברייתא,
20 שֶׁאֶפֶר הַקֹּדֶשׁ לְעוּלָם אִסוּר, הרי שלא כל הנשרפים אפרם מותר,
21 ואם כן אף אם נתיר לשרוף את הנקברים, לא יטעו להנות מהם,
22 משום שידעו שיש אפר אסור ויש אפר מותר, ויאמרו שאפר זה

בס"ד. משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב* ה'תש"נ.

ומזה מובן בנוגע להלימוד וההוראה מיום
ההילולא בשנה זו (לכל אלה השייכים לבעל
ההילולא ע"י לימוד תורתו והליכה בדרכיו
ואורחותיו) – שעיקר ההדגשה היא בנוגע להענין
והעבודה של "לוי", שמו של בעל ההילולא,
המודגש ביותר במלאות לו"י שנים ליום ההילולא,
כדלקמן.

ב. וביאור הענין:

ענינו המיוחד של לוי מפורש בשמו – כמפורש
בקרא⁹ "ותאמר עתה הפעם ילוח אישי אלי . . על
כן קרא שמו לוי", שבזה נרמז גם החיבור ("ילוח")
דהקב"ה ("אישי") עם כנס"י ("אלי")¹⁰.

ומודגש יותר בתפקידו ועבודתו של שבט לוי
– "וילוו עליך וישרתוך"¹¹, וכמ"ש בפרשתנו¹²
"בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את
ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו גו' על כן לא
הי' ללוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו גו'",
שבשבט לוי מודגש ביותר החיבור ("ילוח") עם
הקב"ה, "לעמוד לפני ה' לשרתו גו' ה' הוא נחלתו
גו'".¹³

וענין זה שייך גם בעבודת כאו"א מישראל –
כפס"ד הרמב"ם¹⁴ (לאחרי שמבאר ששבט לוי

א. הענין המיוחד ביום ההילולא של אאמו"ר
ז"ל בשנה זו¹ (לגבי כל ימי ההילולא בשנים
שלפנ"ז)² – מלאות מ"ו שנים להסתלקות-הילולא
בפעם הראשונה (תש"ד – תש"נ), שמספר זה
(מ"ו) שייך במיוחד לבעל ההילולא, ששמו
הראשון (והעיקרי)³ – "לוי" – בגימטריא⁴ מ"ו,
ומזה מובן שבמלאות לו"י (מ"ו) שנים ניתוסף
עילוי מיוחד⁵ בכל ענינו של בעל ההילולא ששמו
"לוי".

ויש לקשר זה עם הקביעות דיום ההילולא
בשנה זו ביום הש"ק שבו קורין (בציבור ובברכות
לפני ולאחרי) כל פרשת עקב, כולל גם חלק
הפרשה⁶ שבו נתפרש ענינו של שבט לוי – "בעת⁷
ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו'".⁸

יום ההילולא של כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל וכו'
מהור"ר לוי יצחק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שניאורסאהן (אביו של
– יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תש"ד בגלות,
בעיר אלאמא אטא במחוז קאזאכסטאן.

(1) נוסף על מעלת הקביעות דיום ההילולא ביום השבת,
כבכו"כ שנים. – ולהעיר מאמירת צו"צ במנחת שבת – כעין
צידוק הדין על ג' צדיקים שנפטרו בשעה זו, יוסף משה* ודוד
(שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ב ס"ה).

(2) ויש לומר גם לגבי ימי ההילולא בשנים שלאח"ז (אף שכיון
ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", בודאי שיום ההילולא הבא יהי'
לאחרי ש"הקיצו ורגנו שוכני עפר", ובפרט בנוגע לצדיקים
שקמים לתחי' מיד (זח"א קמ, א)) – שהרי גם לאחר תחיית
המתים יתוסף עילוי שבאין-ערוך ביום ההילולא, מכמ"ש וק"ו
מההוספה ביום ההילולא בזמן הזה (וראה לקמן ס"ו).

(3) כי, הקדימה בסדר השמות מורה על מעלת השם (וכידוע
ססדר בתורה הוא גם תורה (ראה של"ה חלק תושבע"פ תב, ב.
ועוד)). ובהדגשה יתירה בנוגע לבעל ההילולא – שאלה שקראוהו
בשמו (עם היותו רב ומורה-הוראה בישראל, מגדולי החסידים
וכו'**) היו נוהגים לקרותו בשמו הראשון.

(4) א' מדרכי הלימוד בתורה, ובהדגשה יתירה בתורתו של
אאמו"ר ז"ל, כידוע ומפורסם.

(5) נוסף על העילוי דיום ההילולא בכל שנה לגבי השנים
שלפנ"ז.

(6) בשיעור דיום הרביעי – "קמי שבתא" (פסחים קו, סע"א).
(7) יו"ד, ח.

(8) ולהעיר, שפסוק זה הוא בהמשך למיתת אהרן (המובהר
משבט לוי) ש"סמך משה . . לשבירת הלוחות לומר שקשה מיתתו

(*) וידועה העקו"ט בהתיווך עם המבאר במדר"ל שביום פטירתו
כתב משה רבינו י"ג ס"ת (ראה לקו"ש ח"ו ע"י 361. וש"נ). ואכ"מ.

(**) כידוע שחסידים הראשונים לא היו משתמשים בתוארים אלא היו
קורין גם לגדולי החסידים בשמות (ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 107
ואילן). – ולהעיר משבת נא. א: "אורי חזתי . . מורד במלכות הוה,
דאמר לי' אדוני יואב ועבדי אדוני" (לאו אורח ארעא לקבל עליו
מרות אחרים בפני המלך – פרש"י).

של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות" (פרש"י שם,
ו) – שבזה מודגשת יותר השייכות ליום ההילולא.

(9) ויצא כט, לר.

(10) ראה תו"א ר"פ יחי. לקו"ת ר"פ שמיני. ובכ"מ.

(11) קרח יח, ב.

(12) יו"ד, ח"ט.

(13) ולהעיר, שענין זה מרומז בקריאת השם לוי (בעת לידתו,
עוד לפני ש"הבדיל ה' את שבט הלוי גו'" לאחר חטא העגל) –
כפי שמפרש רש"י מ"ש "על כן קרא שמו לוי", "ככולם כתיב
ותקרא (שהיא קראה) וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה
הדברים רבה*** ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו
(הקב"ה) שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו
במתנות קראו לוי", היינו, שבקריאת שמו נרמז הענין ד"ה הוא
נחלתו", "נוטל פרס מזומן מבית המלך" (פרש"י כאן), שזהו"ע
שלוהו במתנות, "כ"ד מתנות כהונה".

(14) הל' שמיטה ויובל בסופן.

(**) במדרש דברים רבה שלפנינו – אינו, והכוונה למדרש דברים שהיו
לפני הראשונים ונאבד מאתנו (ראה תו"ש עה"פ), וכנראה הוא על
הפסוק "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי גו' ה' הוא נחלתו"
שבפרשתנו. או על הפסוק "אשי ה' ונחלתו יאכלן . . ה' הוא נחלתו"
שבפ' שופטים (יח, אב). וראה גם פדר"א טפ"ז.

ביותר לגבי המעמד ומצב שלפני הירידה, ע"ד 33
ובדוגמת העילוי שנעשה ע"י לוחות שניות 34
("כפלים לתושי") לאחר התשובה על חטא 35
העגל. 24. 36

ד. ויש להוסיף, שב' קצוות הנ"ל מודגשים גם 37
בנוגע לבית המקדש – ש"זרע לוי כולו מובדל 38
לעבודת המקדש, שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את 39
שבט הלוי. 25: 40

ביהמ"ק הוא המקום הכי מקודש בעולם, 41
ובביהמ"ק עצמו (ש"ה"י במעלה ההר" 26) ישנם 42
דרגות בקדושה בעילוי אחר עילוי, עד לדרגה הכי 43
נעלית בקדושה (מכל ה"עשר קדושות" 27) – קדש 44
הקדשים. 45

וביחד עם זה, מעניניו העיקריים של ביהמ"ק 46
ש"ממנו אורה יוצאה לעולם" 28, היינו, המשכת 47
וגילוי הקדושה דביהמ"ק בכל העולם כולו, ועד 48
כדי כך, שהענין ד"ושכנתי בתוכם" (תכליתו של 49
המקדש – "ועשו לי מקדש (ועי"ז) ושכנתי 50
בתוכם" 29), שעיקרו בקדש הקדשים, "מקום מנוחת 51
השכינה שהוא הארון", נמשך וחודר בכל העולם 52

1 "הובדל לעבוד את ה' לשרתו כו" 15) "ולא שבט
2 לוי בלבד, אלא כל איש ואיש. . אשר נדבה רוחו
3 אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו" 16
4. . הרי זה נתקדש קדש הקדשים, ויהי' ה' חלקו
5 ונחלתו כו", היינו, שבכחו וביכולתו של כאו"א
6 מישראל להיות בדרגת שבט לוי, עד להדרגה הכי
7 נעלית שבשבט לוי – דרגת כהן, ועד לדרגת כהן
8 גדול, 17, כמודגש בלשון הרמב"ם "הרי זה נתקדש
9 קדש קדשים", שזוהי דרגת העבודה דכהן גדול
10 שנאמר בו" 18 "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

11 ג. ובפרטיות יותר – מצינו בענינו ובעבודתו
12 של לוי ב' קצוות:

13 מחד גיסא – תנועה של הבדלה, "בעת ההיא
14 הבדיל ה' את שבט הלוי", הבדלה מכל בני"י, 19,
15 כהמשך הכתוב "על כן לא ה' ללוי חלק ונחלה
16 עם אחיו ה' הוא נחלתו", כיון שהובדלו מכל בני"י
17 "לעמוד לפני ה' לשרתו", עד לעבודה נעלית ביותר
18 – "לשאת את ארון ברית ה'", שהארון (שבו
19 הלוחות, תורה) הוא המקודש ביותר מכל
20 המשכן" 20;

21 ולאידך גיסא – מעניני העבודה דשבט לוי הוא
22 "להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים,
23 שנאמר 21 יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" 15,
24 היינו, שהבדלת שבט לוי מכל בני"י היא כדי לפעול
25 על כל בני"י, להעלות אותם לדרגה נעלית יותר.

26 ויתירה מזה – שהפעולה דשבט לוי על בני"י
27 היא גם כשבני"י נמצאים במצב ירוד, שהרי, הבדלת
28 שבט לוי היתה "בעת ההיא", כש"טעיתם בעגל,
29 ובני לוי לא טעו, לפיכך הבדילם המקום מכס" 22,
30 וע"פ האמור שהבדלת שבט לוי היא כדי לפעול על
31 בני"י, מובן, שגם כשבני"י נמצאים במצב ירוד, הם
32 מתעלים ע"י הפעולה דשבט לוי, ועד לעילוי גדול

(23) שמו"ר רפ"ו.

(24) ועפ"ז יומתק המשך הכתובים בפרשה, שלאחרי הפסוקים
ע"ד הבדלת שבט לוי (לאחרי האריכות ע"ד חטא העגל, שבירת
הלוחות, עד לנתינת לוחות שניות), ממשיך בכתוב (פסוק י')
"ואנכי עמדתי בהר (לקבל הלוחות האחרונות) כימים הראשונים
ארבעים יום וארבעים לילה גו'" (אף שלפנ"ז (בפסוק ג') דובר
כבר ע"ד נתינת לוחות שניות לאחר הירידה מן ההר) * – דיש
לומר, שבזה מרומז ששבט לוי פועל עילוי אצל בני"י גם בהיותם
במצב ירוד **, ע"ד העילוי שע"י התשובה על חטא העגל
ש"נדרצה הקב"ה לישראל בשמחה. . ברצון שלם" (פרש"י
פרשתנו ט, יח), כפי שלמודים ממש"נ בסיום הענין (לאחרי הפסוק
"בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי") "ואנכי עמדתי בהר כימים
הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה לילה", ** "מה הם ברצון אף
אלו ברצון" (פרש"י עה"פ).

(25) רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ג.

(26) רמב"ם הל' ביהמ"ד רפ"ו. וראה לקו"ש פ' ראה תשד"מ.

(27) שם פ"ז הי"ג.

(28) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.

(29) תרומה כה, ח.

(*) ומ"ש רש"י "לפי שלא פי' למעלה כמה עמד בהר בעלי' אחרונה זו
חזר והתחיל בה" – הגא גופא דורש ביאור: מהו הטעם ש"לא פי'
למעלה כמה עמד בהר כו", שאז לא ה' צריך לחזור ולהתחיל בה
לאחרי הפסק של כמה פסוקים.

(**) ויש לומר שמרומז גם בפרש"י (פסוק ו') "בני לוי. . החזירו אתכם
כו".

(***) ויומתק יותר ש"לוי אות ראשונה למ"ד וסופה יו"ד, הרי ארבעים,
היינו דכתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה" (מדרש תדשא כא).

(15) שם הי"ב.

(16) כלשון הכתוב בפרשתנו "הבדיל. . לעמוד לפני ה'
לשרתו".

(17) וכמש"נ לכל בני"י (בהקדמה למתן-תורה) "ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים", שפירושו "כהנים גדולים" (יתרו יט, ו ובפי'
בעה"ט).

(18) דה"א כג, יג.

(19) נוסף לכך ש"הובדלו מדרכי העולם כו" (רמב"ם שם).

(20) ראה רמב"ן ר"פ תרומה: "עיקר החפץ במשכן הוא מקום
מנוחת השכינה שהוא הארון כו".

(21) ברכה לג, יו"ד.

(22) פרש"י פרשתנו שם, ח.

מישראל, "כל איש ואיש כו' ה"ז נתקדש קדש²⁸
קדשים", בחי' היחידה, שנקראת "אחת"³⁹,
"יחידה לייחדך"⁴⁰, שע"ז נעשה העולם כולו דירה³⁰
לעצמותו ית', כנ"ל.³¹

ה. האמור לעיל אודות ענינו ועבודתו של שבט³²
לוי – מודגש גם אצל בעל ההילולא⁴¹ ששמו
(הראשון) לוי:³⁴

ביחד עם היותו "מורם מעם" בגדלותו וגאונותו³⁵
המופלאה בתורה, הן בנגלה בתורה והן בנסתר³⁶
דתורה – ה' גם רב ומורה-הוראה של עיר גדולה,³⁷
ובה וממנה פעל ועסק בהרבצת התורה וחיוזוק³⁸
היהדות בכל הסביבה והמדינה כולה⁴².

זאת ועוד:

גם בתקופה שמצד גזירת מלכות המדינה ההיא⁴¹
בימים ההם נמנעו כו"כ רבנים להנהיג קהילותיהם⁴²
(והסתפקו מפני גזירת המלכות בקיום התומ"צ⁴³
בחוג הכי מצומצם או רק בעצמם), ועד שכו"כ⁴⁴
מהם הוכרחו לחתום על דרישותי של מלכות⁴⁵
המדינה בניגוד לדעת עצמם ע"פ הוראת התורה –
המשיך והוסיף בעל ההילולא להנהיג רבנותו⁴⁶
ברמה (לא רק בעירו ובסביבתו, אלא גם) ברחבי⁴⁷
המדינה כולה (וככל שנתמעטה פעולתם של⁴⁸
הרבנים ברחבי המדינה, הוצרך להוסיף יותר⁴⁹
ב(עבודת ה)רבנות ברחבי המדינה כולה), ולא זו⁵⁰
בלבד שלא נכנע ח"ו לדרישותי של מלכות⁵¹
המדינה, אלא אדרבה, נסע לעיר הבירה והשתדל⁵²
ופעל והצליח⁴³ בחוגי השלטון (ועד לנשיא שכל⁵⁴
המדינה ההיא בעצמו) להטבת מצבם של בני,⁵⁵
כולל ובמיוחד בנוגע לעניני יהדות, תורה ומצוותי,⁵⁶

1 כולו, ובלשון הידוע³⁰ – דירה לו ית' בתחתונים,
2 שגם התחתון, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו
3 (הקצה ההפכי דקדש הקדשים), נעשה דירה (משכן
4 ומקדש) לו ית', דירה שבה מתגלה עצמותו של
5 הדר בה, מהותו ועצמותו ית'.

6 וכמודגש גם בעבודת הקרבנות (ענינו של
7 ביהמ"ק, "בית³¹ לה' מוכן להיות מקריבים בו
8 הקרבנות")³² – שהקרבן (שמקריבים ע"ג המזבח)
9 מובדל מכל עניני העולם בעלייתו למעלה, ועד
10 ש"רזא דקורבנא עולה עד רזא דא"ס"³³, עלי'
11 לבחי' "רזא דא"ס", שבאין-סוף גופא ה"ז בחי' סוד
12 והעלם שלמעלה מגילוי דא"ס (תכלית ההבדלה);
13 וביחד עם זה, פועל הקרבן בכל העולם, ש"כל החי
14 עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשורן
15 סלת אחד כו"³⁴. וגם עליית "רזא דקורבנא" עד
16 "רזא דא"ס" היא באופן שע"ז נמשך ומתגלה
17 מבחי' "רזא דא"ס" באופן ד"אור" – כידוע³⁵
18 ש"רז" הוא בגימטריא "אור"³⁶, שענינו גילוי
19 (כמ"ש³⁷ "ויקרא אלקים לאור יום")³⁸.

20 ונמצא, שההבדלה דשבט לוי לעבודת המקדש,
21 עד להבדלה דכהן גדול שהוא בדוגמת קדש
22 הקדשים שבמקדש, היא, כדי להמשיך ולגלות
23 קדושת (המקדש עד ל)קדש הקדשים בכל העולם
24 כולו, היינו, שהעולם כולו מתעלה ונכלל בבחינת
25 קדש הקדשים, הנקודה ד"אחת" במקום (ע"ד
26 בזמן, "אחת בשנה"), ע"י בחי' "אחת" בנפש
27 (בחינתו של הכהן גדול, ודוגמתו בכאור"א

(30) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(31) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(32) להעיר מדיק לשון רש"י (פרשתנו י, ט) "שהובדלו לעבודת מו"ב", אף שבקרא נתפרש משא הארון (ע"י הלויים) ונשיאת כפים (ע"י הכהנים), כפרש"י בפסוק שלפניו.

(33) ראה זחר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(34) תניא פל"ד.

(35) זח"ג כח, ב. תק"ז תי"ט.

(36) ועד"ז "רזא" (בתוספת א') – בגימטריא "אור" עם הכולל.

(37) בראשית א, ה.

(38) והטעם ש"אור" בגימטריא "רז" (אף ש"אור" הוא גילוי

ו"ר" הוא בחי' סוד והעלם) – כי, ב"אור" נכלל (נוסף על התפשטות האור) גם עצם האור שהוא באופן של סוד והעלם ("רז"), ויתגלה לעתיד לבוא (ראה ספר הערכים חב"ד מע' אור ע' תמא. תקיג. תריג). ושי"ג. – ולהעיר מלקוטי לוי"צ פרשתנו (ע' תנח) "רזא שהוא סוד והעלם הוא כמו בחי' טוב, כי טוב הו"ע גניזה והעלם, כמא' ע"פ וירא אלקים את האור כי טוב, כי

טוב לגנוז וכו", והרי המשך המאמר הוא שגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, שגם ה"רז" יהי' בגילוי ("אור").

(39) תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.

(40) נוסח הושענות דיום ג' דחגה"ס.

(41) ראשי פרקים מדברי ימי חייו – ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר בסוף לקוטי לוי"צ הערות לזהר ח"א.

(42) ע"ד ובדוגמת ב' הקצוות דשבט לוי: "הבדיל גו' לשאת את ארון ברית ה'", הבדלה ורוממות בלימוד וידיעת התורה, וביחד עם זה, "להורות כו' לרבים", כנ"ל.

(43) כמארוז"ל (ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. ועוד) "צדיק גזור והקב"ה מקיים", כולל גם ע"ז שהטה לבו של המלך, אשר, "לב מלכים ושרים ביד ה'" (ע"פ ל' הכ' – משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1. ושי"ג).

22 "להורות . . . לרבים", כולל ובמיוחד לאלה
23 שנמצאים במצב ירוד, בהתגברות חשכת הגלות
24 מצד גזירת המלכות, ועד לפעולה בעולם (גם על
25 אינם-יהודים), כמו בפעולותיו בעיר הבירה
26 לטובתם של ישראל, שע"ז פעל גם אצל אינם-
27 יהודים בעניני צדק ויושר, ועד"ז בהיותו במאסר
28 ובגולה, שהשפיע בעניני צדק ויושר גם על אינם-
29 יהודים שהיו בסביבה.

30 ו. ענין הנ"ל מודגש גם בנוגע ליום ההילולא
31 – הן בהסתלקות-הילולא בפעם הראשונה, והן
32 ביום ההילולא מידי שנה בשנה:
33 אע"פ שענין ההסתלקות-הילולא הוא טיולוג
34 הנשמה מהגוף, על"י והבדלה מעוה"ז התחתון, הרי,
35 איתא בזהר⁵³ ש"צדיקא דאתפטר אתשכח בכלהו
36 עלמין (גם בעוה"ז) יתיר מבחיוור",

37 הן בנוגע להשפעה לתלמידיו ההולכים בדרכיו
38 ואורחותיו, שמקבלים ההשפעה "מבחי" רוח רבם
39 העצמיית . . . ולא זיום בלבד המאיר חוץ לכלי"
40 (כמו "בהיות הצדיק חי על פני האדמה") –
41 "הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי" מקום גשמי"⁵⁴,
42 ובפרט ע"י לימוד תורתו, כדברי כ"ק אדנ"ע (רבו
43 של בעל ההילולא, שהי' מסור ונתון אליו בתכלית)
44 לפני הסתלקותו⁵⁵: "איך גיי אין הימל און די
45 כתבים לאָז איך אייך" (אני הולך (עולה) השמימה,
46 ואת הכתבים, כתבי החסידות, אני משאיר לכם),
47 היינו, שע"י הלימוד בהכתבים שבהם הכניס את כל
48 עצמותו נכמו הקב"ה ("צדיקים דומין לבוראן"⁵⁶)
49 שהכניס את עצמותו בתורה, כמאמר⁵⁷ "אנא נפשי
50 כתבית יהבית", מתקשרים עמו גם בעלייתו
51 השמימה בעילוי אחר עילוי,

52 והן בנוגע להשפעה בעולם כולו, ש"כל מעשיו
53 ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁵⁴ "מתגלה
54 ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו .
55 ופועל ישועות בקרב הארץ, לכפר על עון הדור,

1 ולדוגמא: בנוגע למצה ולמצה שמורה⁴⁴ (כמסופר
2 במק"א בארוכה⁴⁵), וכיו"ב.

3 ויתירה מזה – שעבודתו בשטח הרבנות
4 בהרבצת התורה וחיזוק היהדות היתה עד למסירת-
5 נפש ממש⁴⁶, שהרי, בגלל עבודתו נאסר והוגלה⁴⁷,
6 וידוע⁴⁸ ש"צער הגלות שקול כמעט כצער
7 המיתה"⁴⁹, ועד שנפטר ונסתלק בגלות.

8 ולא עוד אלא שגם בהיותו בגלות, במצור
9 ובמצוק, המשיך לעסוק בהרבצת התורה וחיזוק
10 היהדות (כפי האפשרי), נוסף על התעסקותו
11 בלימוד התורה לעצמו, ועד לכתיבת חידושים
12 נפלאים (הערות והארות) בתורה⁵⁰ ע"ד הסוד
13 והקבלה והחסידות, אשר, ההשתדלות בהכתיבה
14 (כשאפילו מעט נייר ודיו לא היו בנמצא) היתה
15 (בעיקר) כדי לזכות את הרבים בלימוד חידושי תורה
16 אלה, ובמיוחד ע"י שחידושי תורה אלה נתפרסמו
17 ויצאו-לאור בדפוס (לאחרי כמה הרפתקאות שהיו
18 כרוכות במס"נ), ונלמדים ע"י רבים מבני עד היום
19 הזה⁵¹.

20 ומזה מובן שאצל בעל ההילולא מודגש ביותר
21 שההבדלה דלוי היא כדי להעלות את המטה⁵²,

(44) להעיר, ש"מצה" הו"ע כללי שכולל כל המצוות, כמובן
מדרשת חז"ל (מכילתא ופרש"י בא יב, יז) "ושמרתם את המצוות,
אל תהי קורא את המצוות אלא את המצוות" (ועד"ז בנוגע
ל"מצה" שהיא גם מלשון "מצוה", שהרי גם בנוגע ל"מצות"
מצינו שנכתב "מצת" חסר וא"ו (בא שם, יח ובפי' בעה"ט)).
(45) שיחת וא"ו תשרי תש"נ.

(46) להעיר מהשייכות דמסירת-נפש לשבט לוי – "שבטו של
לוי שנתנו נפשם על קדושת השם . . . השבט הזה בדקתי אותם
ונמצאו שומרים בכבודי ונתנו נפשם על קדושת שמי . . . לפיכך .
אני מאמין ביתי וקדושותי אלא להם כו'" (תנחומא במדבר כז).
(47) להעיר מרשימתו הידועה של בעל ההילולא ע"ד שמו,
המאסר והגלות – "אני . . . הגלתי על משך ה' שנים . . . ומהם
ישבתי . . . בחמשה בתי אסורים וכו'" – שמבאר כל פרטי הענינים
ע"ד הקבלה (נרפסה בהקדמה ללקוטי לוי"צ הערות לזוהר ח"א.
ועוד).

(48) חינוך מצוה תי.
(49) ולהעיר, שכאשר צער הגלות נמשך משך זמן, ה"ז קשה
יותר ממיתה – ולהעיר ממאמר⁵³ "אלמלא נגדוה לחנני מישאל
ועזרי' כו'" (כתובות לג, רע"ב).

(50) ובפרטיות: בתושב"כ – על פסוקי תנ"ך, ובתושב"ע פ –
על משנה וגמרא; על ספר התניא (תושב"כ דתורת החסידות), ועל
מאמרי חסידות, החל מההערות לספר הזהר.

(51) ולהעיר על דבר פלא – שספריו הנדפסים הם (בעיקר)
מהכתבים שכתב בהיותו בגלות, שדוקא הם נתפרסמו לרבים
(בהשגחה פרטית), ואילו רוב הכתבים (אלפי גליונות!) שכתב
בשבתו על כסא הרבנות בעירו, לא הגיעו לידינו (לעת-עתה).

(52) להעיר מרשימת אמו"ר הנ"ל (בהערה 47) "שמי רומז

על גבורות הן לוי והן יצחק . . . לוי (מספר אלקים) הם בחי'
גבורות כו'", והרי גבורה ענינה העלאה מלמטה למעלה.

(53) ח"ג עא, ב. הובא ונת' באגה"ק ביאור לסי' נך.

(54) אגה"ק שם.

(55) נרפס באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' קיג. וראה לקו"ש

חכ"ז ע' 24 ואילך.

(56) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(57) שבת קה, א (כגירסת הע"י). לקו"ת שלח מד, סע"ד.

השכר הוא בעולם התחי"י⁶⁷, לנשמות בגופים
בעוה"ז הגשמי (המקום שבו נעשית העבודה)
דוקא.

ונוסף על הפעולה למטה בכללות הענין דיום
הילולא (אצל כל הצדיקים), ה"ז בהדגשה יתירה
אצל בעל ההילולא, ששמו "לוי", ועבודתו במשך
כל חייו באופן העבודה דשבט לוי (כנ"ל), ובפרט
במלאות לוי שנים ליום ההילולא.

ז. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בתאריך
דיום ההילולא – עשרים (כ"ף) באב⁶⁸:

עשרים⁶⁹ – בגימטריא כתר⁷⁰ (כמובא גם
בתורתו של בעל ההילולא⁷¹). ויש לומר,
שבהגימטריא ד"עשרים" מודגש הגילוי וההמשכה
דכתר בכל הספירות, שמספרם בפרטיות עשרים,
עשר מלמעלה למטה ועשר מלמטה למעלה⁷²,
כלומר, עם היותו למעלה מכל הספירות, ה"ה
נמשך ומתגלה למטה וחודר גם בהעשר ספירות,
ובכל הפרטים דעשר ספירות, מלמעלה"ט
ומלמטה"ע – עשרים, שניכר בהם ההמשכה
והגילוי ד"כתר" (בגימטריא עשרים).

וביאור הענין בעבודת האדם:

(67) ולכן "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין
רפ"א) – עולם התחי"י [נמכרין מהמשך דברי המשנה "ואלו שאין
להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה",
ועצם הדבר (כפ"ה הגמרא) "הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא
יהי' לו חלק בתחיית המתים . . . מדה כנגד מדה"], להיותו עיקר
השכר.

(68) להעיר מדברי המשנה (תענית כו, א) "זמן עצי כהנים
והעם . . . בעשרים בו (באב) בני פחת מואב בן יהודה", "בני דוד
בן יהודה . . . בני יואב בן צרוי" (שם כח, א), משפחה שהיתה
מזרע דוד ויואב שהתחתנו זבי"ז (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1104
ואילך), שבזה מודגש החיבור דלימוד התורה ובירור העולם,
כמארז"ל (סנהדרין מט, א) "אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה,
ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה" – ע"ד חיבור ב' הקצוות
דלוי.

וגם: קרבן העצים דעשרים באב (לאחרי חמשה עשר באב ש"לא
היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין") מדגיש הוויתור על
הטובה הפרטית לטובת הזולת בנדבת העצים עבור הקרבנות, גם
קרבנות יחיד, וגם קרבן חטאת כו' – תוכן עבודתו של בעל
ההילולא שמסר נפשו לטובת כלל ישראל (ראה לקו"ש שם).

(69) וכן כ' – ר"ת "כתר".

(70) לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

(71) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' צב (בקשר ליצחק – שמו

השני דבעל ההילולא). ובכ"מ.

(72) ומרומז גם באות יו"ד (עשר) – שהג' אותיות יו"ד מספרם
עשרים.

1 אף גם על הזדונוות כו"י⁵⁸, היינו, שפועל גם בדרגא
2 הכי תחתונה.

3 ועד"ז בנוגע לעליית הנשמה ביום ההילולא
4 בכל שנה ושנה ע"י אמירת הקדיש⁵⁹ (שעי"ז
5 נעשית עלי' שבאיך ערוך לעליות שמצד הסדר הרגיל
6 ד"צדיקים⁶⁰ אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא
7 בעוה"ב, שנאמר⁶¹ ילכו מחיל אל חיל"⁶² –
8 שביחד עם עליית הנשמה בעילוי אחר עילוי,
9 ניתוסף גם הגילוי וההמשכה למטה, לתלמידיו
10 ההולכים באורחותיו, ועד לכל העולם, כמודגש גם
11 בנוסח הקדיש: "יתגדל ויתקדש שמי' רבא", "יהא
12 שמי' רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי", היינו,
13 שמתגדל ומתקדש שמו של הקב"ה, שמו
14 הגדול⁶³ ("שמי' רבא"), בכל העולם כולו.

15 ליתר ביאור:

16 ידוע⁶⁴ שע"י ירידת הנשמה למטה להתלבש
17 בגוף גשמי ולעבוד עבודתו בקיום התומ"צ בעוה"ז
18 הגשמי נעשית הנשמה בבחינת "מהלך" (משא"כ
19 קודם ירידתה למטה ה"ה בבחינת "עומד"), היינו,
20 שכל העליות של הנשמה מדרגא לדרגא לאחר
21 ההסתלקות הם כתוצאה מעבודתה למטה בהיותה
22 מלובשת בגוף גשמי.

23 וכיון שעיקר ענין ההילוך (עלי' מדרגא לדרגא)
24 קשור עם העבודה למטה דוקא, יש לומר, שע"י
25 שעליית הנשמה למעלה פועלת גם למטה, שנעשה
26 עילוי אצל תלמידיו שנמצאים למטה, נשמות
27 בגופים, אזי ניתוסף עוד יותר בעליית הנשמה
28 בהיותה למעלה, ועוד ועיקר, שע"י ממהרים
29 ומזרזים עוד יותר את תכלית השלימות דעליית
30 הנשמה – כשתחזור ותתלבש בגוף בתחיית המתים,
31 כהכרעת תורת החסידות⁶⁵ כדעת הרמב"ן⁶⁶ שעיקר

(58) תניא אגה"ק סכ"ח.

(59) נוסף על אמירת הקדיש במשך י"א חודש דשנת
ההסתלקות.

(60) ברכות בסופה. וש"נ.

(61) תהלים פד, ח.

(62) ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 175 ואילך. וש"נ.

(63) ראה תורה וענין – ברכות ג, סע"א. וראה סה"ש

תשמ"ח ח"א ע' 308.

(64) תו"א ס"פ וישב. לקו"ת שלח לה, ד ואילך. ובכ"מ.

(65) ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. ובכ"מ.

(66) בשער הגמול שלו.

בשבת השני' ד"שבע דנחמתא" – שבשנה זו חל בה
עשרים באב – "כפלים" ⁸¹ לתושי' בענין הנחמה ⁸²,
וכמודגש גם בהפטורה (שלאחרי ש"הקב"ה אומר
לנביאים נחמו נחמו עמי", משיבה כנסת ישראל)
ותאמר ⁸³ ציון עזבני ה' ⁸⁴, "איני מתפייסת
מנחמת הנביאים" ⁸⁵, עד שתהי' הנחמה ע"י הקב"ה
בעצמו, ובעצמו בכפלים, "אנכי ⁸⁶ אנכי הוא
מנחמכם" ⁸⁷.

ולהעיר, ש"ארי" (מזלו של חודש אב) ר"ת
אלול ר"ה יוהכ"פ הוש"ר ⁸⁸, שבחודש אב (מחמשה
עשר באב ⁸⁹, ועאכו"כ בעשרים באב ⁹⁰) מתחילה
ההכנה לחודש אלול (עד להסיום וחזרתם ביוהכ"פ,
ושלימותו בהוש"ר), חודש התשובה והרחמים,
שבו יוצא המלך מהעיר לשדה, ואנשי השדה
מקבלין פניו בשדה, והוא מקבל את כולם בסבר
פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, וממלא
בקשותיהם כו' ⁹¹, שבזה מודגשת מעלת העבודה
דבירור והעלאת המטה (שדה) דוקא.

ומזה מובן שגם בתאריך דיום ההילולא, עשרים
באב, נרמזת הנקודה הכללית בעבודתו של בעל
ההילולא, המודגשת בשמו (לוי) – שביחד עם
תכלית העילוי למעלה צ"ל גם הפעולה דבירור

1 "כתר" – קשור עם ענין המלכות, ברמז לשון
2 הכתוב ⁷³ "ואשר ניתן כתר מלכות בראשו", וכידוע
3 שיופי המלך ("מלך ביפיו תחזינה עיניך" ⁷⁴) תלוי
4 בכתר המלכות.

5 וע"פ מארז"ל ⁷⁵ "משל לבני מדינה שעשו ג'
6 עטרות למלך. . נתן בראשו אחת ושתיים בראשם
7 של בניו" (שמפשוטות הלשון ותוכן המדרש משמע
8 שכל ג' הכתרים הם בשוה, ואח"כ נעשית חלוקה
9 דא' בראשו וב' בראש בניו), מובן, שהכתר
10 שבראש המלך (תכלית העילוי) נמשך ומתגלה גם
11 בשתי הכתרים שבראש בניו, הן בהכתר שכנגד
12 נשמע (הבנה והשגה), והן בהכתר שכנגד נעשה ⁷⁶
13 (מעשה בפועל, קב"ע), היינו, שהעבודה למטה
14 קשורה עם הכתר שבראש המלך.

15 ויתירה מזה – שהכתר שבראש המלך נעשה ע"י
16 עבודת בני המדינה למטה דוקא, וע"ד מ"ש ⁷⁷
17 "מלך לשדה נעבד", שהמלך משועבד ("נעבד"),
18 כביכול, לשדה, ופשיטא לאנשי השדה (שהם
19 בדרגא תחתונה מאנשי העיר) שעובדים עבודתם
20 ב"שדה", שזהו"ע בירור העולם, כיון שעל ידי זה
21 דוקא נשלמת כוונת המלך להיות לו ית' דירה
22 בתחתונים.

23 וענין זה (המעלה שע"י בירור המטה דוקא)
24 מודגש ביותר בעשרים באב – שמזלו ארי',
25 כמארז"ל ⁷⁸ "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את
26 אריאל כו' על מנת שיבוא ארי' במזל ארי' ויבנה
27 אריאל", היינו, שגילוי בחי' ארי' דקדושה (בחי'
28 הכתר) הוא ע"י בירור והפיכת בחי' ארי' דלעו"ז ⁷⁹
29 (שזהו"ע מנחם אב, ענין הנחמה), אשר, ענין זה
30 מתחיל (בעיקר) משבת נחמו ⁸⁰, ומוסיף והולך

(81) נוסף על הכפל דכללות ענין השבת – "כל עיסקא דשבתא כפול" (מדרש תהלים צב, א. וראה לקו"ת בתחלתו), וידוע ש"כפל" קשור עם גאולה (ראה יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד). ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד).

(82) נוסף לכך שחתחת ה"שבע דנחמתא" הוא "נחמו נחמו עמי", "נחמה בכפלים", שמזה מובן שגם ההמשך שלאח"ז (שבע דנחמתא) הוא באופן ד"נחמה בכפלים" (ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 629).

(83) ישע"י מט, יד.

(84) וסיומה וחזרתה (שם נא, ג) "כי נחם ה' ציון גו' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה" – שבפסוק זה מסיימים וחזרתם אמירת הקינות בת"ב.

(85) אבודרהם – בסדר הפרשיות וההפטורות (בשם המדרש).

(86) להעיר, ש"אנכי" הוא בחי' הכתר, וב"פ אנכי הם ב' הבחי' שבכתר (לקו"ת שה"ש שם).

(87) שם נא, יב.

(88) של"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א). שם חלק תושב"כ שופטים (שעז, ב). וראה גם לקו"ת ריש פרשתנו.

(89) כידוע שמחמשה עשר באב מתחילין לברך ברכת כתיבה וחתומה טובה, ורמז לדבר – שהגימטריא ד"חמשה עשר באב" היא גם הגימטריא ד"כתיבה וחתומה טובה" (ראה שער ישכר מאמר יום תבר מגל ס"ב. הובא בדרכי חיים ושלום סתרפ"ד).

(90) ארבעים יום לפני ר"ה – ע"ד ארבעים יום קודם יצירת הולד, לידת אדה"ר ברה" (וראה לקו"ש ח"ט ע' 391 הערה 3. וש"נ).

(91) לקו"ת פ' ראה לב, ב. ובכ"מ.

(73) אסתר ו, ח.

(74) ישע"י לג, יז.

(75) ויק"ר פכ"ד, ח.

(76) שבת פח, א.

(77) קהלת ה, ח.

(78) יל"ש ירמי' רמז רנט.

(79) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' רמו. וש"נ.

(80) וכן מחמשה עשר באב, ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" (יותר מחמשה עשר בניסן ובתשרי), כיון שנעשה בו העילוי שלאחרי גודל הירידה דת"ב (ראה ד"ה נחמו עת"ר. קונטרס ט"ו באב שנה זו. וש"נ). – ולהעיר, שבשנה זו חל חמשה עשר באב ביום השני בשבוע, שהי' בו מחלוקת (ב"ר פ"ד, ו), ענין בלתי-רצוי שמתהפך לקדושה, "מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים" (אבות פ"ה מ"ז – שלומדים בשבת זו).

18 דכללות המקום (גדר העולם), ע"ד דרשת חז"ל
 19 (שהובאה גם בפירוש רש"י, פשוטו של מקרא) על
 20 הפסוק "עד הים האחרון" שבפ' ברכה¹⁰⁰ "א"ת
 21 הים האחרון אלא היום האחרון", הסוף דכללות
 22 הזמן¹⁰¹, היינו, שכיבוש ארץ ישראל¹⁰² כולל (גם)
 23 הבירור דכל העולם, עד לנקודה האחרונה (הכי
 24 תחתונה) דמקום וזמן (גדרי העולם), כפי שיתגלה
 25 בגאולה האמיתית והשלימה (באחרית הימים)
 26 ש"עתידיה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות"¹⁰³.
 27 וענין זה מרומז גם בקצהו השני של הגבול –
 28 "מן הנהר נהר פרת":
 29 על הפסוק "עד הנהר הגדול נהר פרת" (שבפ'
 30 דברים¹⁰⁴), מפרש רש"י: "מפני שנזכר עם ארץ
 31 ישראל¹⁰⁵ קוראו גדול¹⁰⁶, משל הדיוט אומר עבד
 32 מלך מלך, הדבק לשחזור וישתחוו לך, קרב¹⁰⁷
 33 לגבי דהינא ואידהן"¹⁰⁸.
 34 ובביאור הוספת המשל מהנוגע במשוח בשמן –
 35 יש לומר:

36 אמרו חז"ל¹⁰⁹ "כל המצוות שעשו לפניך

1 והעלאת המטה, מצד גודל העילוי דבירור והעלאת
 2 המטה דוקא⁹².

3 ח. ויש לקשר זה עם הקביעות דעשרים באב
 4 בשבת פרשת עקב⁹³, ובפרט סיום וחזרת הפרשה,
 5 ששייך במיוחד לשיעור דיום השבת:

6 בסיום הפרשה מדובר אודות כיבוש ארץ
 7 ישראל בתכלית השלימות – "והוריש ה' את כל
 8 הגוים האלה מלפניכם וירשתם גוים גדולים
 9 ועצומים מכם"⁹⁴, וממשיך⁹⁵ "כל המקום אשר
 10 תדרוך כף רגלכם בו לכם יהי מן המדבר והלבנון
 11 מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהי
 12 גבולכם"⁹⁶, ומסיים "לא יתייצב איש בפניכם
 13 וגו'"⁹⁷.

14 ויש לומר, שבדיוק הלשון "עד הים האחרון"
 15 (ולא "עד הים הגדול", כמ"ש בגבולות הארץ
 16 שבפ' מסעי⁹⁸), שפירושו "אחרון" (סוף) דארץ
 17 ישראל⁹⁹, נרמז גם "אחרון" דכל העולם, הסוף

(92) ויש לומר, שעיקר הענין דבירור והעלאת המטה מודגש
 בשמו השני, יצחק, שנאמר בו (חיי שרה כד, סג) "ויצא יצחק
 לשוח בשדה", שרומז גם על הבירור דבחי' שדה שלמטה מעיר
 מושב (ראה לקו"ת שם, סע"ד). ולהעיר מהביאור במאד"ל (שבת
 פט, ב) שלעת"ל יאמרו ליצחק* דוקא כי אתה אבינו (ישעי' סג,
 טז) – כיון שעיקר השחוק והתענוג למעלה נעשה ע"י בירור
 המטה, ענינו של יצחק (ראה תו"א תולדות יז, ד ואילך. ועוד).
 (93) נוסף על האמור לעיל (ס"א) שהפסוק "בעת ההיא הבדיל
 ה' את שבת הלוי" הוא בפרשת עקב.

(94) יא, כג.
 (95) שם, כד.
 (96) להעיר מהשק"ט אם גבולות אלה ("מן הנהר נהר פרת
 וגו'") הם בכלל הארץ שנצטוו ישראל לכבושה, ואין זה בכלל
 משי"ע "כל המקום אשר תדרוך גו" שקאי על הרחבת הגבולות
 יותר מגבול א"י (כדרשת הספרי "אם ללמד על תחומי ארץ
 ישראל בא, הרי כבר נאמרו גבולותיהם, ומה ת"ל אשר תדרוך כף
 רגליכם, כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלה הרי הוא
 שלכם"), או שגבולות אלה שייכים להרחבת הגבולות יותר מגבול
 א"י (ראה אנציק' תלמודית ערך ארץ ישראל (ע' רח. ריב). וש"ג).
 – וצ"ע"ק שרש"י בפירושו לבן חמש למקרא לא פירש מאומה
 בענין זה.

(97) שם, כה.
 (98) לר, ר"ז.
 (99) שהרי ביחס לכל העולם ה"ה ים האמצעי (כפי שנקרא
 "ים התיכון"), ולא האחרון.

(*) ויש לומר, שמתעם זה שייך בית שני למקדש דלעתידי, כמ"ש
 הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"א ה"ד) ש"אנשי בית שני כשנבנו בימי עזרא
 בנוהו כבניו שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" – כי, בית שני
 הוא כנגד יצחק שנקרא שדה (פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א).
 וקשור עם העבודה בבחי' "שדה" (בירור המטה) דוקא, שע"ז פועלים
 הגאולה וביהמ"ק דלעתידי.

(100) לר, ב.

(101) ויש לקשר זה עם התחלת (ושם) הפרשה, "והי' עקב
 תשמעון" – שקאי (גם) על בחי' ה"עקב" בזמן, אחרית הימים,
 שאז "תשמעון ודאי" (ראה אוה"ת ריש פרשתנו), ואז מתגלה
 הענין ד"ושמר גו' את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך",
 בהתחלת וראשית הזמן.

(102) להעיר, שכיבוש הארץ ה' ע"ז שהארון יוצא עמהם
 למלחמה (פרש"י בהעלותך יו"ד, לג), הארון עם שבתי הלוחות
 (פרש"י שם), אשר, הציווי ע"ד עשייתו נאמר בפרשתנו (יו"ד,
 א): "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך גו' ועשית לך ארון עץ",
 ומפרש רש"י "לא זה הוא הארון שעשה בצלאל . . זה ארון אחר
 ה', וזהו שהי' יוצא עמהם למלחמה". ובהמשך לזה נאמר "בעת
 ההיא הבדיל ה' . . לשאת את ארון ברית ה'", שבוה נרמזת פעולת
 התורה (ארון) בבירור העולם (מלחמה).

(103) ראה ספרי ר"פ דברים. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי'
 רמז תקג. לקו"ת מסעי פט, ב.

(104) א, ז. ועד"ז בפ' לך לך טו, יח.

(105) ובפ' לך לך: "לפי שהוא דבוק לארץ ישראל כו".

(106) ושם (בפ' לך לך) מוסיף "אע"פ שהוא מאוחר מד'
 נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת".

(107) ושם השמיט הסיום "קרב לגבי דהינא ואידהן" (וראה
 לקמן הערה 116).

(108) ראה פרש"י שבועות מז, ב: "אם נגעת במשוח שמן
 תהא גם משוח בנגיעתו, כלומר, פרת הוא קטן משלש נהרות
 שהוא מנוי אצלם לבסוף, והנהר הרביעי הוא פרת, וכאן הוא
 קורא אותו נהר גדול, כשביל שהוא נזכר כאן על שם א"י שהיא
 חשובה נזכר גם הוא בחשיבות. דהינא לשון שמן ומשיחה,
 הודשנה מחלב (ישעי' לד, ו) מתרגמינן אתהינא".

(109) שהש"ר פ"א, ג (א).

ט. ויש לקשר זה גם עם פרק חמישי דאבות 20
שלומדים בשבת זה¹¹⁹:

בהתחלת פרק חמישי נאמר "בעשרה מאמרות 22
נברא העולם", ומפרש בגמרא¹²⁰ "הי ניהו, ויאמר 23
דבראשית ט' הוו (ט' פעמים נאמר "ויאמר" בפ' 24
בראשית), בראשית נמי מאמר הוא". 25

ובביאור החידוש ש"בראשית נמי מאמר הוא" 26
— יש לומר: 27

ידוע¹²¹ ש"בראשית" הוא מאמר כללי שכולל 28
תשע המאמרות שבהם נבראו פרטי הנבראים. 29
ועז"נ "בראשית נמי מאמר הוא", שעם היותו 30
מאמר כללי שלמעלה מהתשעה מאמרות, הרי גם 31
הוא מאמר שבו נברא העולם¹²², כמו שאר 32
המאמרות ("מילי דהדיוטא"¹²³). 33

ויש להוסיף בהפירוש ד"בראשית נמי מאמר 34
הוא "למעלותא — ש"מאמר" הוא (גם) מלשון 35
"האמרת"¹²⁴, לשון חשיבות ושבח¹²⁵, היינו, שלא 36
מספיק להמשיך ולגלות בעולם דרגת האלקות 37
שבערך העולם ("מאמרות" סתם), ועד למאמר 38
ד"בראשית" ש"נמי מאמר הוא", המאמר הכללי, 39
שעל ידו נברא "חומר הראשון אשר ממנו נהתו 40
כל הצורות"¹²⁶, בריאה מאין ליש¹²⁷, מ"מהותו 41
ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא 42
מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, 43
ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס 44
המוחלט ממש כו"¹²⁸, אלא צריך להמשיך ולגלות 45
בעולם דרגת התורה כשלעצמה (שלמעלה גם מכח 46
ההתהוות דבריאת יש מאין) — אורייתא וקב"ה 47

1 האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך
2 (כאדם שמריק מכלי לכלי)," היינו, שע"י העבודה
3 בהמשכת הקדושה למטה (כהחידוש דמ"ת שע"י
4 קיום התומ"צ נמשכת הקדושה בדברים הגשמיים
5 שבהם מקיימים המצוות) נעשה המשכת וגילוי
6 העצם, "שמן תורק שמך"¹¹⁰. ומזה מובן שכל
7 שההמשכה היא למטה יותר נעשית המשכת וגילוי
8 העצם באופן נעלה יותר.

9 וענין זה מודגש ב"עד הנהר הגדול נהר פרת"
10 — שע"י בירור המטה עד לדרגת הכי אחרונה
11 (תחתונה), "נהר הרביעי"¹¹¹, "שהוא מאוחד בד'
12 נהרות היוצאים מעדן"¹¹², ובפרט ע"פ מארז"¹¹³
13 ש"הנהר הרביעי הוא פרת זו אדום", גלות הרביעי,
14 תחתון שאין תחתון למטה ממנו — נעשה המשכת
15 וגילוי העצם¹¹⁴, ענין השמן¹¹⁵, "קרב לגבי דהינא
16 ואידהן"¹¹⁶, וכתכונת השמן שמפעפע בכל דבר¹¹⁷,
17 שע"י הנגיעה בהשמן (אפילו נגיעה בלבד), חודר
18 השמן בכל הדבר כולו, עד לדרגת הכי אחרונה
19 (תחתונה) שבו¹¹⁸.

(110) ראה סה"מ תרע"ח ע' קסד ואילך. תש"ו ע' 95 ואילך.
לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

(111) בראשית ב, יד.

(112) פרש"י לך לך שם.

(113) ב"ר פט"ז, ד.

(114) להעיר מבכורות נה, ב: "והנהר הרביעי הוא פרת . .
הוא פרת דמעיקרא" (הוא פרת הנזכר למעלה ונהר יוצא מעדן
שהשלשה נפרדין ממנו — פרש"י), היינו, שהנהר הרביעי
(האחרון) שרשו למעלה מג' הנהרות. וראה סה"מ תרנ"ז ע' סב:
"בענין הד' נהרות איתא במאור"א . . פרת מל' שמימי' פרים ורבים
. . היינו מה שבחי' מל' מהוה מאין ליש . . משום דנעוץ תחלתן
בסופן דוקא כו".

(115) להעיר, ש"שמן" רומז על תורה* (ראה שהש"ר שם
(ב)), ובזה נרמז גם בירור העולם ע"י התורה, שהשמן דתורה
מפעפע ותורד בכל העולם (ע"ד כיבוש הארץ ע"ז שהארון הולך
לפניהם, כנ"ל הערה 102).

(116) ועפ"ז יומתק שבפ' לך לך לא הביא רש"י "קרב לגבי
דהינא ואידהן" — כיון שמדובר אודות ההבטחה לאברהם אבינו
לפני מ"ת, שלא הי' עדיין הענין ד"שמן תורק שמך"; ומביאו
בספר דברים דוקא, משנה תורה, שקשור במיוחד עם הכניסה
לארץ לעסוק בבירור העולם.

(117) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע י"ד סק"ה ס"ה.

(118) ועפ"ז יומתק שרש"י כותב זה בלשון תרגום, ואינו
מפרשו לכן חמש למקרא בלשון הקודש (אף שבפירושו בגמרא
לכן חמש עשרה מפרש בלשון הקודש, ומביא רא"י מפסוק
בישעי' (כנ"ל הערה 108), כיון שלפנ"ז לא מצינו תיבה זו) —
כדי לרמז על הפעולה למטה מטה, בלשון תרגום (ראה תור"א
משפטים עז, ד ואילך).

(119) וסיומו וחיותו (וסיום המשניות דמסכת אבות) "לפום
צערא אגרא**" — שבוה מודגשת מעלת השכר דבעל ההילולא
מצד גודל הצער דהמאסר והגלות.

(120) ר"ה לב, א.

(121) ראה לקו"ת בהר מא, ד. סה"מ תרנ"ט ע' קמג ואילך.
תש"ד ע' 67 ואילך. סה"מ מלוך ח"ג ע' קסד.

(122) לקו"ת במדבר יב, סע"ד.

(123) זח"ג קמט, ב. לקו"ת אחרי כה, ד.

(124) ל' הכתוב — תבוא כו, יז.

(125) רש"י ברכות ו, א.

(126) חדא"ג מהרש"א לר"ה שם. וראה לקו"ת בהר שם.

(127) רמב"ן ר"פ בראשית.

(128) אגה"ק ס"ב (קל, ריש ע"ב).

(**) כ"ה בש"ס ומשניות, משא"כ בסידור אדה"ז ובכ"כ סידורים
(ועוד) — ראה הנסמן בלקו"ש ח"ז ע' 394.

(*) ובפרט פנימיות התורה (ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש פנ"ד
ואילך).

והדגשה יתירה בנוגע ללימוד התורה עם
הטף¹³⁸, תינוקות של בית רבן¹³⁹ – בימי הקיץ,
שבהם שוהים הילדים תקופה ממושכת במחנות –
קיץ דחינוך הכשר, ועד לחינוך על טהרת הקודש,
ובפרט בהמחנות-קיץ שנתייסדו ומתנהלים ברוחו
של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כמו מחנה ג"ן
ישראל לילדים (שהגיעו לכאן ליום הש"ק שחל
בו יום ההילולא דעשרים באב¹⁴⁰), ומחנה "אמונה"
לילדות¹⁴¹ – הרי בודאי שצריכים לנצל הימים
שמחמשה באב ואילך כדי להוסיף ביתר שאת
וביתר עוז בלימוד התורה עם הטף, ובאופן של
פעולה נמשכת על כל הימים שלאח"ז.
יא. ויה"ר שע"י ההוספה בלימוד התורה נזכה
לתכלית השלימות דלימוד התורה – "תורה חדשה

1 כולא חד¹²⁹, ודוקא ע"י המשכת וגילוי התורה
2 בעולם ניתוסף (כביכול) חשיבות ושבח למעלה,
3 כדרשת חז"ל¹³⁰ על הפסוק¹²⁴ "את ה' האמרת גו",
4 "אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר¹³¹
5 שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שבזה מודגש
6 גודל העילוי דבירור המטה דוקא.

*

7 י. ענין נוסף (ועיקרי) בשבת זו – שבו נעשה
8 העילוי והשלימות ("ויכולו"¹³²) דחמשה עשר
9 באב.
10 ובהתאם לכך, יש לעורר עוה"פ ע"ד ההוספה
11 בלימוד התורה (ענינו של שבט לוי, ש"הבדיל ה'
12 . לשאת את ארון ברית ה'", ו"לא שבט לוי בלבד
13 אלא כל איש ואיש כו"), כדברי הגמרא בסוף
14 מסכת תענית¹³³ "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף",
15 "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות¹³⁴ על
16 הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו", ובפרט
17 ע"י הוספת שיעורי תורה ברבים ("עשרה שיושבים
18 ועוסקים בתורה"¹³⁵), כמדובר בארוכה בהתוועדות
19 שלפנ"ז¹³⁶.
20 ויש להוסיף ולהדגיש, שענין זה שייך לכל אחד
21 ואחת מישראל, האנשים והנשים¹³⁷ (ובפרט
22 בהלכות הצריכות להן), וגם טף.

(138) להעיר, שלימוד התורה עם הטף, דרגא הכי תחתונה
בלימוד התורה, קשור עם לימוד התורה בדרגא הכי נעלית, "דרוש
וקבל שכר" (סוטה מד, א) – כמובן מדרשת חז"ל בפירוש "יגדיל
תורה ויאדיר", שקאי על מעלת לימוד התורה כשלעצמה, למעלה
מהלימוד כדי לידע את המעשה אשר יעשון (חולין סו, ב), וקאי
גם על מלמדי תינוקות (רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב).

(139) להעיר ממאד"ל (שבת קט, ב) "אל תגעו במשיחי אלו
תינוקות של בית רבן", "דרך תינוקות למושחן בשמן" (פרש"י
שם). – ולהעיר מהשייכות למשיח צדקנו שנאמר בו (תהלים פט,
כא) "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו".

(140) והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובודאי יכבדו את הילדים
דמחנה גן ישראל והמדריכים שלהם – הנוכחים בהתוועדות
בלבושים המיוחדים ש"כל רואיהם יכירו" שהם ילדי מחנה גן
ישראל – באמירת לחיים, לחיים ולברכה, לחיים טובים ולשלום,
וינגנו ניגון הקפות דשמחת (ניגונו של בעל ההילולא**), ביחד
עם קבלת החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד
התורה וקיום המצוות בהידור.

(141) להעיר מהענין ד"אמת ואמונה", איהו אמת ואיהי אמונה
(ראה זח"ג קצח, ב. לקו"ת ואתחנן ה, רע"ג), ש"אמת" הוא בחי'
דכר (ז"א, תפארת, ושרשו מדעת), ו"אמונה" היא בחי' נוקבא
(מלכות). וענינו בעבודה – שהתחלת העבודה היא באופן של
"אמונה" בלבד, "אמונה מרחוק שמאמין שכך הוא האמת",
ואח"כ מגיעים לעבודה באופן של "אמת", "אמת מקרוב שנראה
בעין השכל" (לקו"ת פרשתנו יז, ***א). ואעפ"כ, יסוד והתחלת
העבודה הו"ע האמונה, כמאד"ל (מכות כד, א) "בא חבוקק
והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחי"***.

(**) תוי הניגון בספר הניגונים ח"ב ניגון קפה ושם: הוליו"צ אמר
שמקובל בידו שהניגון הזה שרו בעת הקפות אצל כ"ק אדה"ו.

(***) ושם (טז, ד): "באמת ואמונה (בתפלת ערבית) אומרים תחלה כל
זאת, לשון נוקבא, ואח"כ וקיים עלינו לשון דכר".

(****) להעיר מהשייכות לחמשה עשר באב, יו"ט דעצים, שבו פוסקין
לכרות עצים למערכה – (עצים לשון רבים . . הוא הב' עצים דנה"ח
ונה"ד, הרומים על אמונה (נשיא דורנו, כמ"ש וצדיק באמונתו יחי)
ודעת, שאם קדים אמונה לדעת . . אז הדעת הוא ג"כ חיים כו"
(לקוטי לור"צ אגרות קודש ס"ע תיג ואילך).

(129) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם זוהר. וראה זהר ח"א כד, א.

ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(130) ברכות שם.

(131) ואתחנן ו, ד.

(132) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ – ח"א מב, ב ואילך.

ח"ג תקח, א ואילך.

(133) ויש לומר, שבזה מרומו שע"י ההוספה בלימוד התורה
מסיימים ומבטלים כללות ענין התענית (גלות), ולא עוד אלא
שמהפכים התענית ליום טוב* (ראה רמב"ם סוף הל' תעניות),
ע"ד ש"לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב".

(134) ולהעיר, שהטעם להוספה בלימוד התורה בלילה הוא
לפי שהלילות מתארכין, ולא איבא ליליא אלא לגירסא (עירובין
סה, א. טרשו"ע או"ח סרל"ח. וראה שו"ע אדה"ז או"ח מהדור"ת
ס"א ס"ג. הל' ת"ת פ"ד ח"ח) – שבזה מודגש שהתורה נמשכת
והודרת בגדרי העולם.

(135) אבות פ"ג מ"ו.

(136) ש"פ ואתחנן ס"יא (לעיל ע' 124).

(137) ולהעיר, שבמתן-תורה קדמו הנשים לאנשים, כמ"ש כה
תאמר לבית יעקב (אלו הנשים, ואח"כ) ותגיד לבני ישראל
(מכילתא ופרש"י יתרו יט, ג. וראה לקו"ד ח"ג תקעא, ב ואילך).

(*) ע"י התורה שנקראת "טוב", ויתירה מזה – "אין טוב אלא תורה"
(אבות פ"ו מ"ג).

9 שאז יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"¹⁴⁷,
10 ואז תהי' שלימות השמחה (ענינו של יצחק, ע"ש
11 השחוק והשמחה)¹⁴⁸, "אז ימלא שחוק פינו"¹⁴⁹,
12 ובלשון הכתוב¹⁵⁰ שמובא בסיום וחותם מסכת
13 תענית: "נגילה ונשמחה בישועתו".

14 ועוד והוא העיקר – שכל זה יהי' תיכף ומיד
15 ממש, ובפרט בעמדנו קרוב לסיום שנת ה'תש"נ,
16 ר"ת היתה (ו)תהא שנת נסים, ומתחילה כבר ההכנה
17 לשנה הבעל"ט, שנת תנש"א, ר"ת "תהא שנת
18 אראנו נפלאות" – כן תהי' לנו בפועל ובגלוי,
19 "מראה באצבעו ואומר זה"¹⁵¹, "ראה אנכי נותן
20 לפניכם היום ברכה"¹⁵² (כפי שקורין במנחת שבת
21 זה), החל מהברכה העיקרית דגאולה האמיתית
22 והשלימה ע"י משיח צדקנו, אמן כן יהי רצון.

בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ובפרט בחינוך
בני ובנות ישראל (במחנה "אמונה") – שכיון שההפסק דחיבור
הנשמה והגוף הוא במיעוט זמן***, קרוב ונקל יותר שיחזור
לקדמותו, נשמה בגוף.

(147) נסמן לעיל בהערה 92.

(148) ראה וירא כא, ו ובפרש"י שם.

(149) תהלים קכו, ב.

(150) ישע"י כה, ט.

(151) ראה שמור"ר ספכ"ג.

(152) ר"פ ראה.

**** ובפרט ע"פ הידוע שגם לאחר ההסתלקות עדיין רוח הנפש
נמצא על הגוף, ויש בוה חילוקים דשלשה ימים ושבעה ושלשים וי"ב
חודש כ' (ראה סה"מ תרנ"ט ע" כ. ושי"ג).

1 מאתי תצא"¹⁴², ואז תהי' בתכלית השלימות גם
2 ההוספה בחיים ("יוסף חיים על חייו") – חיים
3 נצחיים (ללא הפסק בינתיים).

4 ובזה נכלל גם הענין דתחיית המתים¹⁴³, "הקיצו
5 ורננו שוכני עפר"¹⁴⁴, ובראשם בעל ההילולא
6 (שמזלו גובר¹⁴⁵) וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
7 דורנו¹⁴⁶, ששם השני "יצחק", שקשור עם
8 הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

(142) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(143) להעיר מפרש"י בפרשתנו על הפסוק (יא, כא) "למען
ירבו ימיכם וימי בניכם גו' לתת להם", "לתת להם אין כתיב כאן
אלא לתת להם, מכאן* מצינו למדים** תחיית המתים מן
התורה".

(144) ישע"י כו, יט.

(145) במכ"ש וק"ו מיום ההולדת (ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח
ובקרבן העדה) – כמ"ש (קהלת ז, א) "טוב . . יום המות מיום
הוולדו".

(146) כאן באה הוספה בהשיחה ותוכנה: ביחד עם החסידים
והמקושרים שלו, ובפרט אלה שנפטרו לפני זמן קצר, ועד
שנמצאים בתוך שלושים ובתוך שבעה לפטירתם – הרה"ח וכו'
ר' יעקב יהודה*** ז"ל (העכט), שנתמנה ע"י נשיא דורנו לעסקן

(* כ"ה "מכאן") בהדפוסים הנפוצים. ובכמה דפוסים – בהשמות
תיבת "מכאן".

(** משא"כ בפרש"י על הפסוק "אז ישיר" (בשלח טו, א): "אבל מדרשו
ארו"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה" – מדרש חז"ל (ולא ע"ד
הפושט) שמביאו כפירוש שני, ורק "רמז" (ולא לימוד ממש).

(*** להעיר ש"עקב" הוא בחיר **שבאבות** (ב"ר פנ"ו, א), ו"הורדה"
הוא ראש **לשבתים** (פתיחתא לאסת"ר י"ד) – כללות כל ב"י. ולהעיר
מהשייכות ל"אמת ואמונה" – ש"אמת" קאי על (ו"א) תפארת, יעקב,
ו"אמונה" קאי על מלכות, יהודה.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' ב

20 שנינו במשנה: ומועלין בגידוליהן.
21 שואלת הגמרא: לאתני מאי – מה באה המשנה לרבות במה
22 שאמרו שקדשי בדק הבית מועלים בגידוליהן. מתרצת הגמרא:
23 אמר רב פפא, לאתני – המשנה באה לרבות שיש מעילה גם
24 (בקדושת מזבח) בחלב המוקדשין – בהמות שהקדישום לבדק
25 הבית, וביצי תורין של בדק הבית. (בדתיא) [בדתיא] (מעילה יב),
26 חלב המוקדשין וביצי תורין, לא נהנין – אסור להנות מהם, ולא
27 מועלין – אבל אם נהנה בהם לא מעל, בפה דברים אמורים שאין
28 בהם מעילה, בחלב וביצים של קדשי מזבח, אבל בחלב וביצים של
29 קדשי בדק הבית, יש בהם מעילה, שאם הקדיש תרנגולת לבדק
30 הבית, מועלין בביצתה, ואם הקדיש חמורה, מועלין בחלבכה.
31 אמרת הגמרא: מה שאמרנו שבאה המשנה לרבות חלב וביצים,
32 לשיטת כולם אפשר לומר כן, ואפילו למאן דאמר – למי שסובר
33 שמועלין בגידולי הקדש בדברים שהם קדושת מזבח, הני מילי –
34 דברים אלו סוברת אותה שיטה דווקא בגידולין דחזו (הראויים)
35 להקרבה על המזבח, כגון ולדות הקדשים, אבל גידולין דלא חזו
36 להקרבה על המזבח, אין מועלין בהן. וחלב וביצים אינם ראויים
37 להקרבה על המזבח.

1 אליעזר ורבי יהושע רק כשהיו שם עוד נכסים חוץ מהבהמות,
2 דהיינו הקתני – שלכך נאמר במשנה, עם שאר נכסים לבדק הבית,
3 משום שמדובר דווקא באופן שהיו נכסים אחרים. אלא ללישנא
4 קמא – לפי הלשון הראשון, שרבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו
5 בשלא הקדיש אלא בהמות בלבד, ליתני – היה התנא צריך
6 לשנות רק פלו לבדק הבית, ולא להזכיר שאר נכסים. מתרצת
7 הגמרא: (תניא נמי) [תני] הני – אכן ללישנא קמא כך יש לשנות
8 במשנה ודמיהן ופלו לבדק הבית, בלא הזכרת שאר נכסים.
9 שנינו במשנה: הקדש בדק הבית חל על חלב.
10 הגמרא הבינה, שהלשון חל על 'הכל', באה לרמוז על דבר נוסף
11 שחל עליו הקדש בדק הבית, שאינו פשוט. ושואלת הגמרא:
12 לאתני מאי – מה באה המשנה לרבות במה שאמרה שהקדש
13 בדק הבית חל על הכל. מתרצת הגמרא: אמר רבינא, לאיתויי –
14 לרבות שאם הקדיש אילן לבדק הבית, חל ההקדש גם על שפוני
15 – הנסורת שנופלת מהאילן כשמנסרים אותו, וגם על ניבא –
16 העלין שנושרים מהאילן, שהם משמשים כובל לאילן. אבל
17 בקדשי מזבח, אין מעילה בהם, שאם הקדיש שני גורי עצים
18 למערכה, שהם קדושים בקדושת מזבח, אין מעילה במה שנופל
19 מהם כשמנסרים אותם, ולא בעלים שנושרים מהם.

לקוטי שיחות פרשת עקב כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

26 "ועץ השדה, הן אילני סרן ועתידין לעשות פירות"⁶.
27 כלומר, ברכה שלמעלה מדרך הטבע, שהיא נעלית
28 הרבה יותר מן הברכה שבפרשתנו.

ב.

השאלות על פירוש רש"י ל"בעתו" "בעתם"

29 כשמשווים את המשכם של שני פסוקים אלו,
30 מבחינים במספר הבדלים בפירוש רש"י: כאן מצטט
31 רש"י את המילה "בעתו", ומפרש: "בלילות" שלא
32 יטריחו אתכם. דבר אחר: בעתו בלילי שבתות⁸ שהכל
33 מצויין בבתיהם",

34 ואילו על "בעתם" שבפרשת בחוקותי – "ונתתי
35 גשמיכם בעתם" – מפרש רש"י⁹: "בשעה שאין דרך
36 בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות"¹⁰.

וצריך להבין:

37 (א) מדוע מסתפק רש"י בפרשת בחוקותי בפירוש
38 "כגון בלילי שבתות", ובפרשתנו הוא אומר על כך
39 פירוש נוסף¹¹?

40 (ב) יותר מזה: את הפירוש "בלילי שבתות" אומר
41 כאן רש"י כפירוש שני. כלומר, אין זה הפירוש העיקרי
42 של פשוטו של מקרא. הפירוש הראשון והעיקרי הוא
43 ש"בעתו" הכוונה סתם בלילות – להיפך מפרשת
44 בחוקותי, ששם הפירוש של "בעתם" הוא דוקא ורק
45 "בלילי שבתות".

46 (ג) בפרשת בחוקותי אומר רש"י לפני כן את התוכן
47 – "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", ואחר כך את
48 הזמן המדויק "כגון בלילי שבתות". ואילו בפרשתנו
49 אומר רש"י את הדברים בסדר הפוך: תחילה "בלילי
50 שבתות" ואחר כך "שהכל מצויין בבתיהם"¹².

א.

פירוש רש"י ל"ונתתי מטר ארצכם", והסבר
הרא"ם

1 מן הפסוק¹ "ונתתי מטר ארצכם בעתו..." – מצטט
2 רש"י את המילים "ונתתי מטר ארצכם", ומפרש²:
3 "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי".
4 וצריך להבין³: מהו הקושי בפשט הפסוק, המתורץ
5 על ידי הפירוש "עשיתם מה שעליכם...". במיוחד,
6 כאשר לכאורה אין רש"י מחדש דבר לגבי הפירוש
7 הפשוט של הפסוק.
8 הרא"ם מסביר שכוונת רש"י היא לבאר את
9 העובדה שבפרשה מפורטים פרטים רבים בברכה
10 "ונתתי מטר ארצכם" – "יורה ומלקוש ואספת דגן...
11 ונתתי עשב... ואכלת ושבעת", שלא כבפרשת
12 בחוקותי⁴, ששם כתוב רק "ונתתי גשמיכם בעתם".
13 ולכן אומר רש"י, "עשיתם מה שעליכם": אתם עשיתם
14 את כל המוטל עליכם, ולפיכך "אף אני אעשה מה
15 שעלי", אעשה את כל המוטל עלי "עד שלא ישאר
16 שום טובה שלא אעשה אותה לכם".

17 אך קשה לבאר כך את פירוש רש"י, כי:

18 (א) רש"י מצטט את המילים "ונתתי מטר ארצכם",
19 ואף אינו מוסיף את הביטוי "וגו'". כלומר, ההכרח
20 לפירושו קיים במילים אלו, ואילו לפי פירוש הרא"ם
21 הצורך בפירושו נובע רק מהמילים שבהמשך. ואדרבה:
22 במילים אלו – "ונתתי מטר ארצכם" – שווים הפסוקים
23 שבפרשת בחוקותי לפסוקים שבפרשתנו.

24 (ב) לפי פירוש רש"י גדולות הברכות שבפרשת
25 בחוקותי יותר מפרשתנו⁵, כפי שמפרש שם רש"י⁴:

(1) פרשתנו יא, יד.

(2) מספרי פרשתנו פ' מא בסופו.

(3) גם אינו מובן: למה מעתיק רש"י מן הכתוב גם התיבות "מטר ארצכם", דלכאורה לא הו"ל להעתיק כ"א תיבת "ונתתי" (ולכל היותר לכתוב "ונתתי וגו'").

(4) בתחילתה – כו, ד.

(5) להעיר גם מגו"א כאן.

(6) ראה גם פרש"י בחקותי (שם, ה) "אוכל קימצא והוא מתברך במעיו". וראה לקמן הערה 14.

(7) ראה ויק"ר (פ"ה, י) בפ"י "ונתתי גשמיכם בעתם" (דפ' בחקותי).

תו"כ עה"פ. וראה לקמן הערה 11.

(8) ספרי עה"פ ("מלילי שבת ללילי שבת").

(9) ע"פ תו"כ עה"פ. ויק"ר שם.

(10) בתענית (כג, רע"א): בלילי רביעית ובלילי שבתות (וברש"י ישן בחקותי שם: בלילי רביעית). וראה בארוכה מפרש"י רש"י שם. ואכ"מ.

(11) ובפרט, שברד"ל (נסמן לעיל הערה 7) עה"פ דפ' בחקותי הובאו ב' הפירושים (בלילות, בלילי שבתות), ובספרי עה"פ דפרשתנו רק הפירוש דלילי שבתות!

(12) וברד"ל כאן ודפ' בחקותי לא הובאו לשונות הנ"ל (התוכן), רק

הזמן – "בלילי שבתות".

את הסיבה להבדל בין הברכות שבפרשת בחוקותי 27
לבין פרשתנו – "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה 28
מה שעלי": 29

הברכה בפרשתנו קשורה לארץ ולטבע, כי בני 30
ישראל עשו כאן רק "מה שעליכם" – רק מה שהוטל 31
עליכם, ואתם חייבים לעשות, אך לא יותר מכך. ולכן 32
אף אני, הקדוש-ברוך-הוא, אעשה (מדה כנגד מדה): 33
רק "מה שעלי" אמנם תהיה ברכה, אך רק בהתאם 34
לדרכי הטבע, ולא יותר מכך¹⁶. 35

לעומת זאת, הברכות שבפרשת בחוקותי נאמרות 36
כשכר על כך שישראל ינהגו באופן של "בחוקותי 37
תלכו..." שמשמעותו כפירוש רש"י "שתהיו עמלים 38
בתורה": לא רק ללמוד את ההכרחי, אלא "עמלים 39
בתורה" יותר מן הנדרש במצות תלמוד-תורה¹⁷ – ולכן 40
גם ברכת הקדוש-ברוך-הוא היא נעלית מן הטבע, ולא 41
רק "מה שעלי". 42

ה.

קיום המצוות בפרשתנו - באופן של גזירה

לכאורה ניתן לשאול על כך: על הפסוק שבפרשת 43
תבא¹⁸ "השקיפה ממעון קדשך" מפרש רש"י: "עשינו 44
מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, 45
שאמרת: אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם". 46

כלומר, "ונתתי גשמיכם בעתם"¹⁹, שמעל לטבע, 47
הוא השכר על כך ש"עשינו מה שגזרת עלינו", שהוא, 48
לכאורה, אותו ענין של "עשיתם מה שעליכם", שעליו 49
מדבר רש"י כאן בפרשת עקב? 50

את זאת מבהיר רש"י בפירושו עצמו על ידי השינוי 51
וההוספה בלשונו: אין הוא אומר "עשינו מה שעלינו", 52
כפי שנאמר בפרשת עקב, אלא "עשינו מה שגזרת 53
עלינו". כלומר, השכר איננו על קיום המצוות באופן 54
שמקימים את המשפטים או העדות שהשכל האנושי 55
יכול להבינם ולהסכים להם²⁰, אלא על קיום המצוות 56

ד) בפרשת בחוקותי מדבר רש"י על השלילה – 1
"שאין דרך בני אדם לצאת", ואילו כאן הוא מדבר על 2
החיוב: שהכל מצויין בבתייהם. 3

ה) בפרשת בחוקותי נאמר "בני אדם", ואילו כאן 4
– "שהכל". 5

ו) לפני שאומר רש"י כאן את הפירוש השני "בלילי 6
שבתות" הוא מצטט מן הפסוק שוב את המילה 7
"בעתו" – "דבר אחר: בעתו בלילי שבתות..." 8

ג.

בפרשת בחוקותי הברכה לבני-ישראל, בפרשתנו - לארץ-ישראל

9 ההסבר לכל זה הוא:

10 ההבדל הבסיסי בין הברכה שבפרשת בחוקותי
11 לבין הברכה שבפרשתנו הוא: שם נאמר "ונתתי
12 גשמיכם בעתם" – גשמי ישראל, וכאן נאמר "ונתתי
13 מטר ארצכם" – מטר הארץ. כלומר, בפרשת בחוקותי
14 מברכים את בני ישראל בגשמים, ואילו כאן מברכים
15 את הארץ, ורק על-ידי-זה מגיעה הברכה לבעלי הארץ,
16 לישראל.

17 זוהי הסיבה להבדל בסוג הברכות בין פרשת
18 בחוקותי (מעל הטבע) לבין פרשתנו (על-פי טבע):
19 בפרשת בחוקותי, כשהברכה היא לבני ישראל, אין היא
20 מוגבלת במגבלות הטבע. היהודי מתברך לפי צרכיו
21 שלו, גם כאשר אין הסבר "תואם" את דרכי הטבע.

22 לעומת זאת בפרשתנו, כשהברכה היא לארץ, הרי
23 היא בהתאם לארץ, שענינה הוא טבע, בדומה
24 לנאמר¹³: "עוד כל ימי הארץ זרע... לא ישבותו – אך
25 לא באופן שמעל לטבע¹⁴."

ד.

הסיבה להבדל בין פרשת בחוקותי לבין פרשתנו

26 רש"י מבאר בפירושו על "ונתתי מטר ארצכם"¹⁵

(13) נח ח, כב.

(14) וזה שפירש רש"י עה"פ (פרשתנו שם, טו) "ונתתי עשב בשדך, שתהי' גוזז תבואתך כו' ואינה פוחתת מדגנה" – (א) אי"ז שלא בגדר הטבע כ"אילני סדק כו", (ב) כותב כן רק בפירוש ה'ב': וגם בפירושו עה"פ (פרשתנו שם) "ואכלת ושבעת" כותב רק "ברכה מצוי' בפת בתוך המעים", דלא ככפ' בחקותי שמפרש ומפרט "אוכל קימעה והוא מתברך במעיו", כנ"ל הערה 6 (אבל ראה רא"ם פרשתנו שם). ולהעיר מרמב"ן פרשתנו (שם, יג) "לא יעשה הנסים תמיד לתת מטר הארץ בכל עת יורה ומלקוש וכו'". אבל י"ל שקורא הנ"ל נס רק בערך ההנהגה הרגילה עפ"י טבע, ובלשון הרמב"ן שם "כדרך מנהגו של עולם" (אבל בערך הברכה ד"אילני סדק וכו' – שזהו היפך הטבע – הוא ענין שבטבע).

(15) ומתורץ עפ"ז למה מעתיק רש"י גם תיבות אלו מן הכתוב (ראה לעיל הערה 3).
(16) להעיר מפרש"י פרשתנו עה"פ (שם, כג) "והוריש ה', עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי" [ונברא"ם שם: מפני שעשיתם את כל מצותיו מאהבה. ונדמיתם לו בכל מדותיו.. ולפיכך הוצרכתי להטפל אני בעצמי להוריש הגוים כו']. ואכ"מ.
(17) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 336 ואילך.
(18) כו, טו.
(19) ובפרט שבמקור פרש"י זה (ספרי עה"פ. מע"ש פ"ה מ"ג) ליתא הסיום "שאמרת אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם" (רק – "מה שהבטחתו השקיפה.. בטל ובמטר").
(20) ראה פרש"י תולדות כו, ה. אחרי ית, ד. ועוד.

ולפיכך אין רש"י אומר בתחילה "בלילי שבתות" 32
ואחר כך "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", כפי 33
שהוא אומר בפרשת עקב – כי המשמעות על "בעתם" 34
היא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", ואז זהו זמן 35
הגשם. ורק לאחר מכן מביא רש"י דוגמא לזמן כזה 36
"כגון בלילי שבתות". 37

(ב) כאשר הברכה היא לארץ, "מטר ארצכם בעתו", 38
בפרשתנו, אז תלוי הדבר בקשר שיש לישראל עם 39
עבודת הארץ, בעתו – כאשר אין אף אחד מעבד את 40
השדות. לכן מפרש רש"י ש"בעתו" של "מטר ארצכם" 41
הוא "בלילות", כאשר אין מעבדים את השדות. 42
מהי הברכה ל"ארצכם" כאשר המטר יורד רק 43
"בלילות" – על כך אומר רש"י, שאמנם אין זו ברכה 44
לארץ, אלא "שלא יטריחו אתכם": זה לטובת ישראל 45
המעבדים את השדות בשעות היום – כפי שנאמר 46
"ויבוא יעקב מן השדה בערב" – שלא להטריחם 47
לעבוד בגשם. 48

ח.

הצורך בפירוש השני של רש"י

אך רש"י אינו יכול להסתפק בפירושו "בלילות", 49
כי: 50

(א) אם כוונת התורה באומרה "בעתו" היא 51
"בלילות", אפשר היה לכתוב בבירור "בלילות" 52
יותר ממילה אחת, בדיוק כמו "בעתו"? 53

(ב) המילה "בעתו" אינה ברורה, כי משמעות 54
הביטוי "בעתו" – הזמן שלו – הזמן המיוחד לגשם 55
בכלל, ולא רק בקשר לעבודת האדמה. במיוחד כאשר 56
הברכה "בעתו" אינה לטובת הארץ, אלא כדי למנוע 57
טריחה מבני ישראל, כדלעיל – 58

לכן מביא רש"י פירוש נוסף "דבר אחר: בעתו, 59
בלילי שבתות שהכל מצויין בבתייהם", והוא מצטט 60
בפירושו שוב את המילה בעתו, כי מעלת הפירוש 61
השני היא בהסבר משמעות המילה "בעתו", כדלעיל. 62
בכל זאת הפירוש "בלילות" הוא הראשון והעיקרי, 63
כי הוא מתאים לתוכן הענין בכלל, כדלעיל. 64

1 כפי שמקיימים חוקים או גזירות, באופן של ביטול
2 השכל העצמי – וכלשון רש"י²¹ "גזירה היא מלפני, אין
3 לך רשות להרהר אחריה".
4 וכיון שקיום המצוות הוא על ידי הכוחות הנעלים
5 משכל האדם (וטבעו)²², לכן גם השכר עליהן, הוא
6 באופן של "ונתתי גשמיכם בעתם", באופן שבו אתם
7 מתנהגים – ברכה שמעל לטבע, כדלעיל.

ו.

זמן הגשמים מותאם לרצון המבורך

8 ההבדל הבסיסי דלעיל בין הברכות שבפרשת
9 בחוקות לבין פרשתנו הוא הסיבה גם להבדל
10 שבפירוש הביטוי "בעתם", "בעתו", בשני המקומות:
11 בפרשת בחוקות, כאשר ברכת הגשמים היא בעיקר
12 לבני ישראל – "גשמיכם", באים הגשמים בהתאם
13 לרצון ישראל – והזמן הטוב ביותר של ירידת גשמים
14 ליהודי הוא בזמן שבו אין הוא הולך כלל ברחוב. לכן
15 מפרש רש"י "בעתם, בשעה שאין דרך בני אדם לצאת,
16 כגון בלילי שבתות", למרות שאם די בזמן מועט
17 כל-כך של גשמים (רק "לילי שבתות") הרי זה למעלה
18 מדרך הטבע.

19 אך בפרשתנו, כאשר הברכה היא (בעיקר) לארץ,
20 ("ארצכם"), לפי מגבלות הארץ והטבע, הרי גם
21 "בעתו" – התאמת זמן הגשמים²³ – הוא באופן טבעי,
22 "בלילות" סתם, לילות רבים במשך השבוע, ולא רק
23 "בלילי שבתות", שאם די בכך זה ענין נסי.

ז.

ההסבר להבדל שבפירוש הביטוי "בעתו" "בעתם"

24 הבדל זה קשור גם לפירוש הביטוי "בעתו"
25 "בעתם", שכוונתו לזמן המיוחד אך ורק לגשם – שבו
26 אף אחד אחר, מלבד הגשם, אינו "הולך"²⁴, ובכך יש
27 שתי דרכים:

28 (א) כאשר הברכה היא לישראל תלויה הברכה
29 לגשמים "בעתם" בישראל בכלל: הזמן שבו רק הגשם
30 בחוץ הוא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת (בכלל)
31 כגון בלילי שבתות",

(24) קרבן אהרן לתו"כ בחוקות שם. נעתק ג"כ בצידה לדרך לפרש"י
בחוקות שם.

(25) ויצא ל, טז.

(26) ראה גם משכיל לדוד כאן (בא"א קצת).

(21) ר"פ חקת. וראה פרש"י במקומות שבהערה הקודמת.

(22) ולהעיר ג"כ "שהענין ד'עמלים בתורה' רמזו הכתוב בלשון

"בחוקותי תלכו". וראה בארוכה עפ"י פנימיות הענינים – לקו"ש שם ע'
340 ואילך. לקו"ש ח"ג פ' בחוקות.

(23) ראה רא"ם כאן ופ' בחוקותי שם. ועוד.

ט.

ההסבר להבדלי הלשון בפירושי רש"י

- 1 לפי ההסבר על ההבדל שבין הברכה בפרשת
2 בחוקותי לברכה שבפרשתנו, יוצא שישנו הבדל נוסף:
3 שם מדובר על השכר שקבלו ה"עמלים בתורה"²⁷,
4 קבוצה מיוחדת מישראל. ואילו בפרשתנו מדובר על
5 השכר עבור ש"עשיתם מה שעליכם", קיום התורה
6 והמצוות ככלל, והברכה כוללת את כל ישראל.
7 ולפי זה יובהרו הבדלי הלשון בפירוש רש"י:
8 (א) כאן אומר רש"י "שהכל מצויין בבתייהם" – כל
9 ישראל, ואילו בפרשת בחוקותי הוא אומר "בשעה
10 שאין דרך בני אדם..." ואינו אומר "כל", כי מדובר שם
11 רק על העמלים בתורה.
12 (ב) כאן הוא אומר בחיוב "מצויין בבתייהם", ולא
13 בשלילה – "אין דרך..." – כי אי אפשר לומר על כל
14 ישראל שאין הם יוצאים החוצה כלילי שבתות –
15 יוצאים להתפלל, לביקורים וכדומה²⁸, אלא שרוב הזמן
16 "מצויין בבתייהם".
17 לעומת זאת, בפרשת בחוקותי מדובר רק על
18 ה"עמלים בתורה", ומובן, שכאשר "לא תעשה כל
19 מלאכה" הרי הם מקיימים את עניני המהותי – "עמלים
20 בתורה", וכלילי שבת לא זו בלבד שהם "מצויין
21 בבתייהם", אלא ש"אין דרכם לצאת"²⁹.
22 ולכן אין רש"י מפרש כאן את המילה "בעתו"
23 כבפרשת בחוקותי – "בשעה שהכל מצויין בבתייהם
24 כגון כלילי שבתות": עצם העובדה שרק "מצויין
25 בבתייהם" מראה שאין זה "בעתו" האמיתי של המטר
26 בלבד, כי יש היוצאים החוצה.

27 מה שאין-כן בפרשת בחוקותי, כאשר מדובר על
28 ה"עמלים בתורה", שאצלם "אין דרך... לצאת".

י.

ההוראה: עבודה על ידי עמל ושכירת ההרגלים

- 29 ההוראה מכך בעבודת ה' היא:
30 כאן רואים את חשיבות העמל והיגיעה בתורה
31 ובמצוות. אין די בלימוד התורה ובקיום כל המצוות,
32 אלא יש לעשות זאת תוך עמל ויגיעה, יותר ממגבלות
33 טבעו, ואפילו טבעה ותכונותיה של הנפש האלקית.
34 אך יהודי יכול לטעון: אין הוא רואה הכרח דוקא
35 בעבודה כזו – הרי הוא כבר מהווה "דמות" של
36 קדושה – לומד תורה ומקיים כל המצוות – ומדוע
37 עליו דוקא לשבור את הרגליו, הרגלי הנפש האלקית
38 שלו?
39 על כך עונים לו, שצריך להיות "עשינו מה שגזרת
40 עלינו": כך גזר הקדוש-ברוך-הוא, שיהודי ישנה את
41 טבעו, ודוקא על ידי העבודה של "בכל מאדך", אז
42 "עושינן רצונו של מקום"³⁰.
43 אם חסר הענין של "בכל מאדך", הרי לא די בכך
44 שאי אפשר להיות בטוחים בעבודה ונוקמים לאזהרה
45 "השמרו לכם פן יפתה..."³¹, אלא יותר מכך: עבודה
46 ללא שינוי ההרגלים נקראת "לא עבדו"³², "אין ישראל
47 עושינן רצונו של מקום"²⁹.
48 ועל ידי עבודה באופן של "בכל מאדך", יורד גם
49 השפע מלמעלה ללא הגבלות ומדידות, עד לאופן
50 שמדובר עליו בפרשת תבא "השקיפה ממעון קדשך..."
51 – שאפילו דבר שהוא ההיפך מן הברכה בכל המקרא,
52 הופך ל"לשון ברכה"³³.

(משיחות ש"פ עקב, וש"פ ראה תשל"ד)

לצאת" – שהרי הולכים לביהכ"ס כו'.

(30) ברכות לה, ב. חדא"ג מהרש"א שם. אור"ת לה"מ פ' עקב נג,
ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 98 ואילך, וש"נ.

(31) פרשתנו יא, טז. וראה פרש"י שם [משא"כ בפ' בחקותי שלא
נאמר "השמרו גו'"] – אף שגם שם (כו, ה) נאמר "לשובע".

(32) ראה חגיגה ט, ב. תניא פט"ו.

(33) ירושלמי מע"ש בסופה. הובא בפרש"י וירא יח, טז (בשינוי לשון).

(27) היינו הפרט ד"גשמיכנס בעתם" (ועוד) – אף שכמה פרטים
בפרשה הם שכר גם על קיום התומ"צ ככלל. וראה ג"כ לקו"ש
[המתורגם] ח"י ע' 347 ואילך, בביאור פרש"י עה"פ (בחוקותי שם, ט)
"ופניתי אליכם".

(28) להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ת סרס"ח ס"ג. רמ"א יו"ד סרס"ה
סי"ב וס"ז שם (מתרומת הדשן סי' רסט). וראה שו"ע אדה"ז חאו"ת
סרע"ה ס"י: שהמשכים בשבת לביהכ"ס מתפלל שם לאור הנר כו'.

(29) אבל גם שם לא כתב "שאינן יוצאין" (כלל), כ"א "שאינן דרך כו'

(*) ואינו דומה למש"נ אח"כ (כו, יד) "זאם לא תשמעו גו'". ופשוט.

כן בחי' גבורות, ובנין המלכות ודוד בראש השנה, כל מהותה הוא מבחי' יצחק גבורות.

והחיים¹⁰ שהוא בחי' חסדים, מקבל מאברהם¹¹ יעקב יוסף, ה' מאברהם, כ"ח מיעקב, ל"ז מיוסף, והיינו מה שנולדו אברהם ויעקב בתשרי, ויוסף יצא מבית האסורים בראש השנה, שייכותם לראש השנה הוא להמשיך החיים למלכות בחי' TIT גימט' י' האוחזות בשופר.

(7) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד ב וז"ל: השייכות דראש השנה לבנין המלכות (בפשטות) היא, לפי שבראש השנה הוא חידוש מעשה בראשית כמו שאומרים זה היום תחלת מעשיך, שבכל ראש השנה מתהווים כל העולמות מחדש כמו שהי' בפעם הראשונה, והענין הוא דהתהוות כל העולמות היא ממדת מלכותו ית', ע"ש. וראה לקוטי תורה פרשת נצבים נא, ב ואילך. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב עמוד תתפה ואילך. ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א עמוד שצו ואילך. תורת מנחם ספר המאמרים תשי"ב עמוד קמג ואילך.

(8) מבאר דעצם "בנין" המלכות הוא ע"י בחי' גבורה, דאין מלך בלא עם. עם מלשון עוממות, ועי"ז נבנה העולם בבחי' יש ודבר נפרד, אבל ה"חיות" של העולם הוא בחי' אברהם יעקב ויוסף, דאברהם בחי' חסד, יעקב בחי' תפארת, יוסף בחי' יסוד. ראה לעיל סימן ט. לקמן סימן קכג. קכד, דבכל השפעה יש ג' בחי' אלו: א) עצם רצון והאחבה – חסד. ב) אופן ושיעור ההשפעה (כמה להשפיע וכו') בחי' תפארת. ג) ההשפעה בפועל – יסוד, וד"ל.

וזהו שמבאר כאן שכמו שהוא ברוחניות הענינים, שבחי' מלכות מקבל מהמדות חסד תפארת יסוד, כמו כן מצינו בגשמיית דוד המלך – מלכות, קיבל החיים שלו – שנותיו הגשמיים, מאברהם יעקב ויוסף. ראה הערה 10. (וראה עד"ז בתורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות עמוד פו).

(9) דוד המלך הוא בחי' מלכות, והוא מקבל מהאבות כידוע. ראה לקוטי תורה פ' חוקת סא, ד. פ' ראה כט, ד. שיר השירים לט, ד. הנסמן במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק ג' עמוד תתקט. אור התורה שמות סוף עמוד מו. פרשת משפטים עמוד א' קצח ואילך. ספר המאמרים תרנ"ט ע' ג (במהדורת תשע"א). (וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סוף סימן קמב).

(10) ראה ספר הזהר חלק א' דף קסח ע"א וז"ל: רבי שמעון אמר, למדנו שדוד המלך עד שלא הי' בעולם, (ר"ל אילו היתה נשמתו מתלבשת בעולם הגשמי) לא היו לה חיים.

אבהן שבקו ליה מחייהו כל חד וחד, האבות השאירו לו כל אחד ואחד חלק מחייהם, אברהם ויעקב ויוסף השאירו לו מחייהם, אבל יצחק (שהי' מושרש בגבורה) לא השאיר לו כלום, לפי שדוד המלך בא מבחי' גבורת יצחק לכן לא הי' יכול לתת שנות חיים לדוד. ומפרש, ודאי שאברהם השאיר לו חמש שנים, שהי' לו לחיות ק"פ שנים כמו שחי יצחק, וחי קע"ה שנים וחסרו לו חמש שנים לפי שנתנם לדוד המלך, יעקב הי' לו לחיות בעולם כימיו של אברהם קע"ה שנים, ולא חי אלא קמ"ז שנים, הרי חסרו לו כ"ח שנים. נמצא שאברהם ויעקב ביחד השאירו לדוד המלך מחייהם ל"ג שנים, יוסף שחי ק"י שנים הי' לו לחיות קמ"ז שנים כימיו של יעקב, וחסרים מהם ל"ז שנים, הרי ל"ג ול"ז הם שבעים שנה שהשאירו לדוד המלך שיחי' בהם בעולם, ובהם הי' דוד חי בכל אלו השנים שהשאירו לו האבות (רמ"ק ורא"ג ומפרשים). ראה לקמן סימן קכב.

(11) ראה גם לקמן סימן קכג. קכד.

בראשית מא, יד – וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריעהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה

נב

ביאור הטעם דיוסף יצא מבית האסורים ברי"ה, וכן אברהם ויעקב נולדו בתשרי (רי"ה יא, א), ד"בנין" המלכות – דוד, בא מ"אברהם ויעקב ויוסף", דהם נתנו לדוד ע' שנה וכו'

יוסף¹ יצא מבית האסורים בראש השנה כדאיתא שם דף י"ז ע"ב וריש דף יא, ואברהם ויעקב לדעת ר"א נולדו בתשרי.

והקריאות בתורה⁴ בראש השנה הכל הוא ביצחק, כי ביום א' לידת יצחק, וביום ב' עקידתו, יען⁵ כי ראש השנה הוא בחי' דיצחק – גבורה, וראש השנה הוא גם

(1) בסימן זה מבאר הקשר ד"יוסף" עם "ראש השנה", דבו דוקא יצא מבית האסורים, ומקשר בזה בכמה ענינים:

א) הקשר דיוסף להאבות אברהם ויעקב, דהם נולדו ברי"ה. ב) הרמז בהנ"ל ד"שופר" (ברי"ה) בגי' "אברהם יעקב יוסף". ג) הקשר והרמז בהנ"ל, דכל ענין ר"ה הוא בנין מלכות בית דוד, ודוד המלך קיבל ה"חיים" – השבעים שנה שלו, מאברהם יעקב ויוסף. ד) במזמורי התהלים ברי"ה השייכים לשופר, מזכירין רק אברהם יעקב ויוסף.

ה) ובזה יובן דיוק לשון מאדז"ל (גדה כו, א) "כמה יהא שיעור שופר". ראה הערה 12, 13.

(2) רבי אלעזר אומר בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו האבות (אברהם ויעקב), בתשרי מתו האבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים, ע"ש.

(3) משא"כ יצחק נולד בפסח (ראה השנה שם). ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן פז בסופו.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות דברים עמוד תסה, דמתוון מ"ש במסכת ר"ה דף יא, א שיצחק נולד בפסח, ובזהר ח"ג דף שב, ב כתוב "ובריש שתא לקבל יצחק דאחיליד ביי", וז"ל וי"ל דמ"ש בריש שתא, הוא, כי שרה נפקדה על לידת יצחק בראש השנה כדאיתא ברי"ה שם. ע"ש.

(4) ראה שו"ע אדמוה"ז הלכות ראש השנה סימן תקפד סעיף ז. סימן תרא סעיף א.

(5) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קנח (עמוד 350). קכה.

(6) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינייים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

כ¹² שיעור השופר הוא טפח כדי שיאחזנו בידו¹³

(12) נדה כו, א "כמה יהא שיעור שופר, פירוש רבי שמעון בן גמליאל כדי שיאחזנו בידו ויראה מכאן ומכאן, טפח. ופרש"י: שיאחזנו בידו, אחיזה אין בה טפח שהטפח ארבע אצבעות בגודל. ראה הציור הביאור הערה 13.

כאן שיין הציור

(13) מבאר הגמ' נדה שם (הערה 12). דלשון הגמ' לכאורה כולו מוקשה:

(א) דהגמ' מתחיל "כמה יהא שיעור שופר", ומתרחק "פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה מכאן ומכאן, טפח". ולכאורה כיון שמסיים בהשיעור "טפח", א"כ הרי ה' יכול לתרץ בקיצור "טפח", למה מוסיף "פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה מכאן ומכאן"? (ב) מהו הלשון "פירש רשב"ג", למה לא אמר בלשון הרגיל "אמר רשב"ג"?

(ג) הלשון עצמו "כדי שיאחזנו בידו ויראה מכאן ומכאן" ג"כ קשה, דאם מאיזה סיבה שתהי' רוצה רשב"ג לבאר לנו שיעור טפח, הרי יכול לומר בלשון יותר קצר "פירש רשב"ג ד' גודלין" או "ארבע אצבעות" וכדומה. [וכמ"ש הרמב"ם ה' שבת פ"ז הל' לו, "האצבע שמשערין בה בכל מקום היא רחב הגודל של יד, והטפח ארבע אצבעות"].

דהרי זהו כוונת רש"י, שע"י אחיזה השופר בהד' אצבעות היד, עדיין יש חלק – משהו – הנראה מבחוץ מכאן ולכאן, דשיעור ד' פעמים עצם הבהון – היינו ד' פעמים עובי ה"אגודל", הוא קצת יותר מהד' אצבעות היד.

וא"כ למה צריכין האריכות הלשון "כדי שיאחזנו בידו ויראה מכאן ולכאן", הרי יכול לתרץ יותר בקיצור "ד' אצבעות" – ד' פעמים אצבע ה"גודל" וכו'?

וע"ז מבאר, דרשב"ג רוצה לבאר "טעם" השיעור של שופר "טפח", (וזהו הדיוק "פירוש רשב"ג וד"ל), וזהו שמבאר כאן דכל תיבה מדויקת בתכלית במה שאומר, והוא:

כדי שיאחזנו – רמז ליצחק גבורה, שהוא צמצום והעלם, והיינו שהד' אצבעות אוהזין השופר ומכסים אותה, רמז ל"גבורה".

בידו – רמז "יד" בגי' "דוד" בנין המלכות.

ויראה לכאן לכאן – רמז לאברהם ויעקב בחי' חסד ותפארת. ראה בזה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קמב דתוקעים דוקא בתפלת "מוסף" כנגד יוסף.

ויראה כו', והיינו בדוד כמו שאמר¹⁴ הנה טפחות נתת ימי, ימי דוקא דהיינו החיים שלו, הנמשך מהשופר.

ששופר גימט' 157 אברהם יעקב יוסף במכוון.

וזהו שמצינו שאברהם שיין לשופר, שקודם תקיעת שופר¹⁶ אומרים המזמור לבני קרח, שכתוב בו¹⁷ עם אלקי אברהם, וכן יעקב ויוסף, תקעו¹⁸ בחדש שופר כו' משפט לאלקי יעקב, עדות ביהוסף כו'. משא"כ יצחק לא מצינו.

והשופר עצמו הוא מאילו¹⁹ של יצחק, והגימט' שלו הוא אברהם יעקב יוסף, ובו אוהז דוד גימט' יד.

היינו, שבנין המלכות הוא מהגבורות בחי' יצחק, והחיים שלה הוא מאברהם יעקב יוסף, ודו"ק.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רלד

טפח – רמז לימי – חיי דוד, ד"טפח" הוא שיעור "שופר" שהוא בגימטריא "אברהם יעקב יוסף", דדוד מקבל חיים מהם וזהו "שיעור שופר".

(14) תהלים לט, ו. ופרש"י: הנה טפחות, מדודים הם ימי האדם, כדבר הנמדד בטפחים, כן ימי האדם קצובים, עכ"ל. ומדויק למה נקט "טפח" דוקא וד"ל.

וראה ספר המאמרים – תורת שמואל – תרמ"א עמוד רנג ואילך.

(15) שופר בגי' 586, וכן אברהם (248) + יעקב (182) + יוסף (156) – 586.

(16) מזמור תהלים מז.

(17) שם פסוק י' עדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם".

(18) מזמור תהלים פרק פא פסוק ד "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגיני" דקאי על תקיעות בראש השנה. ובפסוק ה' "כי חק לישראל משפט לאלקי יעקב", ופסוק ו' "עדות ביהוסף שמו וגו'", רמז ליעקב ויוסף. ולהעיר שבפסוק אח"ז ז' "הסירותי מסבל שכמו" הוא רמז על יוסף שיצא מבית האסורים. ראה ראש השנה ל, ב. רש"י ד"ה הסירותי.

(19) ראש השנה טז, א "למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור להם עקידת יצחק בן אברהם". שו"ע אדמו"ר הוקן סימן תקפו סעיף ב.

המשך מעמוד רנד

15 גוף אחד, מכל מקום כיון שהיא אסורה עליו משלשה טעמים, חייב עליה שלש חטאות.
16 מבררת הגמרא: וְרַבִּי יִצְחָק, שְׁלֹמֹד מ'אֲחוּתוֹ' שֶׁאֵין חֵיבוֹב מִלְּקוֹת בְּחֵיבֵי כְרִיתוֹת, הָאֵל מִלְּתָא מְנָא לִיהָ – מִנֵּן הוּא לֹוֹמֵד דִּין זֶה, שֶׁהָבָא עַל אֲחוּתוֹ שֶׁהִיא אֲחוּת אֲבִיו אֲחוּת אִמּוֹ, חֵיבֵי שֶׁלֶשׁ. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: נִפְקָא לִיהָ מִן סִיפָא דְקָרָא – הוּא לֹוֹמֵד זֹאת מ'אֲחוּתוֹ' שֶׁהִזְכִּירָהּ בְּסוֹף הַפֶּסוּק, דְּכָתִיב 'עֲרֹת אֲחוּתוֹ גִּלְהָד, וְאֵף עַל זֶה נִאֲמַר בְּתַחֲלִיל הַפֶּסוּק וְנִכְרְתוּ לְעֵינַי בְּנֵי עָמָם, וְיִיתֵר זֶה מִלְּמַד שֶׁישׁ חֵיבוֹב חֲלוּק, בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁהִיא אֲחוּתוֹ וְאֲחוּת אֲבִיו וְאֲחוּת אִמּוֹ.
17 מבררת הגמרא: וְרַבִּנָּן, שְׁלֹמֹדִים חֲלוּק חֲטָאוֹת בְּאוֹפֵן זֶה מ'אֲחוּתוֹ' שֶׁהִזְכִּירָהּ בְּתַחֲלִיל הַפֶּסוּק, אִם כֵּן 'אֲחוּתוֹ' דְּסִיפָא דְקָרָא – הָאִמּוּרָה בְּסוֹף הַפֶּסוּק, מֵאֵי עָבְדִי לִיהָ – מֵהֶם דּוֹרְשִׁים מִכָּךְ.
18 מבררת הגמרא: מִיפְעֵי לִיהָ – פֶּסוּק זֶה נִצְרָךְ

1 שפירטה חיוב כרת באחותו, מלבד חיוב כרת הכללי האמור
2 בפרשת עריות שנאמר גם עליה. מתרצת הגמרא: מִיפְעֵי לִיהָ לְחֵלֶק
3 – פסוק זה הוצרך ללמד שיש חיובים חלוקים בבא על אחותו, ועל
4 אחות אביה, ועל אחות אמה, שאף ששלשתן אסורות עליו משום
5 קרובת אחות, והיה מקום לומר שאף אם בא על שלשתן אינו חייב
6 אלא קרבן אחד, בא הפסוק ללמד שחייב שלשה.
7 תממה הגמרא על תירוצו זה: הֲנֵי לִמָּה לְהוֹ לְחֵלֶק – שלשה איסורים
8 אלו, לשם מה יש צורך בלימוד מיוחד לחלק ביניהם ולחייבו
9 שלשה, וְהֵרִי שְׁמוֹת מוֹחֲלָקִין וְהֵרִי גוֹפִים מוֹחֲלָקִים – אלו שלשה
10 איסורים שונים, בשלש נשים שונות, ומדוע היה עולה על דעתנו
11 לומר שאין חייבים עליהם אלא קרבן אחד.
12 מתרצת הגמרא באופן אחר: אֵלָּא אֵימָא שֶׁהִלְמִיד מ'אֲחוּתוֹ' בֹּא
13 לְחֵלֶק – לומר שיש חיובים חלוקים בבא על אחותו, שְׁהִיא עֲצֻמָּה
14 גַם אֲחוּת אֲבִיו, וְשִׁהִיא גַם אֲחוּת אִמּוֹ, ולזה צריך לימוד שאף שהיא

ט, י – ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים

א. הלוחות ארכן ששה טפחים וכו' משה תופס בטפחיים (כנגד השגת משה לבדו), "והקב"ה תופס בטפחיים" – כנגד שער הנו"ן שעתידי להודיע לבנ"א לע"ל, "וטפחיים חלק" (כנגד מה שהשיגו כל ישראל)

רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והי' משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בסוף (דברים לד) ולכל היד החזקה. יהא שלמא על ידא דגברה על ימינא.

ירושלמי שקלים פ"ט ל"ב

ר"ש בר נחמני אומר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים כו'. נוכל לומר שידוע שנו"ן שערי בינה נבראו בעולם, והמה חלוקים לשלשה חלקים, חלק אחד דהיינו שער הנו"ן הוא בלתי נודע ונישג לבני אדם אפילו למרע"ה כי הוא בלתי תכליתית ועתידי להודיע לבני אדם לעוה"ב לכן היא לה' לבדו, חלק ב' היינו מה שהשיג מרע"ה עצמו ולא הודיע לישראל מפני כי נגדה היא ג"כ חכמה בלתי מוגבלת ע"כ לא הודיע להם, חלק ג' היינו מה שהשיגו כל ישראל איש לפי ערכו.

והנה ידוע שהלוחות הם כלל התורה כולה, לכן כדי שלא נטעה לומר שאינו רק כללי התורה שהשיגו ישראל אבל לא כללו כל ג' חלקי החכמה בין שער הנו"ן שהוא לה' לבדו ובין חלק של השגת משה, לכן בא ר"ש להודיענו בדרך משל ומליצה שהם כלולים מכל ג' חלקי החכמה ומחלק הלוחות לג' חלקים וקאמר שב' טפחים הי' תופס משה (היינו נגד חלק החכמה שהשיג יותר מכולם), וב' טפחים הי' תופס הקב"ה (היינו נגד החלק שמושיג הקב"ה לבדו), וטפחיים ריוח (היינו חלק שהשיגו בו כל ישראל), ואחר מעשה העגל שנתמעה מעלת מרע"ה כמש"כ לך רד וגו' זהו שרמזו שביקש הקב"ה לחטוף מידי משה הב' טפחים שבידו של מרע"ה כדי שישכח החכמה ומסיים וגברה ידו של משה בתפלתו ונשארו בידו (גליון ע"י).

חידושי גאונים לירושלמי שקלים – מובא בעין יעקב

ב. מדרש רבה ע"פ ישקני מנשיקות פיהו א"ר יודא בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה

בלבם והיו למדים ולא היו משתכחים וכיון שבאו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדים ומשתכחים עכ"ל. נראה מכאן שהשכחה באה משום דבר אתה עמנו וכו', ולכאורה זה סותר למאי דאמרינן בפ"ה דעירובין אר"א אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, דהא קודם שבירת הלוחות נמי כבר באה השכחה משום דבר אתה עמנו.

ונראה לתרץ דאיתא להא ואיתא להא שכתב העשרה מאמרות ח"ב מאמר חיקור דין פי"ו שכשאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה מאז כדי שלא ישכחוה ניתנה התורה להכתב על לוחות האבן להסיר לב האבן עכ"ל. א"כ השכחה באה לעולם ע"י שאמרו למשה דבר אתה עמנו וכו', אלא שבאה להם תקנה ע"י הלוחות ואח"כ ששיבר משה אותם הלוחות נשארה השכחה בלי שום תקנה, ועיין עוד בפ' ואתחנן על ואתנה לך את לוחות האבן וכו', ולפי שבאה השכחה בעולם הוצרך להוסיף להם את התורה כדאי' במדרש ע"פ וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם התחיל משה מצטער על ששיבר את הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער, בראשונות לא היו אלא י' הדברות ובשניות אני נותן מקרא ומשנה עכ"ל.

והענין הוא שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא והיתה התורה כתובה בלב כל א' וא', וזהו מ"ש בירמ' נתתי תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה ולא היו צריכים ללמוד התורה כי כלם היו כאברהם שנעשו לו ב' כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה, ודי הי' להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדינים והמצוות ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. אבל לאחר שחטאו נעלמו מהם מעינות החכמה ועוד נשתברו הלוחות שגרם להם השכחה.

ומש"ה התחיל משה מצטער דלמא לא יגלה עוד הקב"ה לישראל כל תעלומות החכמה שהיו בלוחות הראשונות, ואף אם יגלה להם דלמא ח"ו תהי' משתכחת מהם הואיל שבאה השכחה בעולם, וא"ל הקב"ה אל תצטער שאני נותן להם מקרא ומשנה, דהיינו כל התורה שהיתה רמוזה בלוחות הראשונות ואף שתהי' נשכחת מהם מ"מ יוכלו לחזור וללמוד ובהכי תתקיים בידם ולא הי' להם הפסד אחר רק הטורח שיצטרכו לעשות לחזור וללמוד וגם על טורח זה יקבלו שכר ועיין לעיל בפ' כי תשא באורך ע"י.

זרע שמשון ריש שיר השירים

אגרות קודש

[שלחי אלול תשי"ב]

... ובנוגע ליוהכ"פ - הנה בודאי יתנהג ע"פ הוראת רופאים מומחים, שזוהי דעת תורתנו, תורת חיים - לא רק בעוה"ב אלא גם בעוה"ז. ואם היא ע"פ הוראת רופא, הרי אז מברכין על אכילה זו, שענין הברכות הוא - המשכת אלקות והעלאת הניצוצות, שנעשים דוקא ע"י אכילה, וא"א ע"י מח' וכוונות גרידא.

♦ יום ראשון י"ז מנחם-אב ♦

יבִּיְהִי חֵלֶף דִּי תַקְבְּלוּן יַת דִּינְיָא הָאֲלִין
וְתַטְרוּן וְתַעֲבְדוּן יַתְהוֹן וְיִשְׂר יִי אֱלֹהֶךָ לָךְ
יַת קִנְמָא וְיַת חֲסִידָא דִּי קִיִּים לְאַבְרָהָם:

ז (יב) וְהָיָה | עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וְשִׁמְרָתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַרְתֶּם יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לָךְ
אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

כ"י- וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן • אִם הַמְּצוֹת הַקְּלוֹת, שְׂאָדָם דָּש בַּעֲקָבִיו, תִּשְׁמְעוּן. וְשָׁמַר ה' וְגו' • וְשָׁמַר
לָךְ הַבְּטָחָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטרשיחות חלק ל"ד עמוד 254 - מתוך 'לקראת שבת')

מעלת העקב על הראש

וְעַל־פִּיזָה יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ אֶת הַפְּסוּק "וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת
הַמְּשֻׁפָּטִים". דְּנִרְמָז בְּזֶה, שְׂאִפִּילוּ מְצוֹת שֵׁשׁ עֲלֵיהֶם טַעַם,
מְצוֹה הָאָדָם לְקַיֵּם מִצַּד קְבֻלַּת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם וְלֹא רַק
מִצַּד הַטַּעַם לְבַד.

כִּי אִם יִסְמָךְ הָאָדָם רַק עַל שְׂכָלוֹ, מִי יוֹדֵעַ אִם סוּף סוּף גַּם
מְצוֹת אֵלּוּ יִקְיִם. וְכַדִּי לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ שְׂבָכָל מִצֵּב יִקְיִם אֶת
הַמְּצוֹת, הֲרִי זֶה רַק אִם יִקְיִם אוֹתָם בְּבַחֲיִנַת "עֶקֶב" -
בְּקְבֻלַּת עַל.

וְהָיָה | עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים (ז, יב)

יְדוּעַ שֵׁשׁ ג' סוּגִים בְּמְצוֹת, עֲדוֹת חֻקִּים וּמְשֻׁפָּטִים.
וּמְשֻׁפָּטִים' הֵם הַמְּצוֹת שֵׁשׁ לָהֶם טַעַם, וְשָׂכָל הָאָדָם
מִבִּינָם וּמִשְׁגִּיגִם.

וְהִנֵּה מִבְּאֵר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, שְׂעָקְבוֹ שֶׁל אָדָם מוֹרָה עַל
עֵינֵי קְבֻלַּת עַל, שְׁהָרִי הָעֶקֶב אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ אוֹ מִבִּין מְאוּמָה,
וְעוֹשֶׂה כָּכָל אֲשֶׁר יוֹרֵהוּ הַלֵּב אוֹ הָרָאשׁ, גַּם אִם יִצְטָנֶה
לְהַקְנִס לְמִים רוֹתְחִים, אִף שִׁיְקוּהוּ עַל־יְדֵי־זֶה, פְּנִיָּה
בְּמוֹחַשׁ.

יג וְיִרְחֲמֶנּוּ וְיִבְרַכֶּנּוּ וְיִסְגְּנֶנּוּ וְיִבְרַךְ וְלֵדָא
דְּמַעַךְ וְאַבָּא דְּאַרְעָךְ עֲבוּרָךְ וְחִמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ
בְּקַרְי תוֹרִיךְ וְעֻדְרִי עֲנֶךָ עַל אֲרַעָא דִּי קִיִּים
לְאַבְרָהָם לְמַתָּן לָךְ:

(יג) וְאַתְּבָרְךָ וְיִבְרַכְךָ וְיִחַרְבְּךָ וְיִבְרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־
אֲדָמָתְךָ דְּגִנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ שְׁגַר־אֲלֹפֶיךָ
וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָם
לְתֶת לָךְ:

קַרְנִים", לְשׁוֹן חֲזָק. וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם: 'וְעֻדְרִי עֲנֶךָ'.
(חולין פד) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לְמָה נִקְרָא שְׁמָם
"עִשְׂתֶּרֶת"? שְׂמַעְשֻׁרוֹת אֶת בְּעֻלְיָהֶן.

כ"י- שְׁגַר־אֲלֹפֶיךָ • וְלֵדִי בְּרַךְ, שְׁהַנִּקְבָּה מְשַׁגְּרַת
מִמַּעֲיָה. וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנְךָ • מְנַחֵם פֶּרֶשׁ (תהלים כב)
'אֲבִירִי בְּשֵׁן', מִבְּחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ "עִשְׂתֶּרֶת" (בראשית יד)

בעל הטורים

וְיִבְרַכְךָ. בְּזִכּוֹת יִצְחָק שְׂנֵאֲמַר בּוֹ (בראשית
כח, יא) "וְיִבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק".
וְיִחַרְבְּךָ. בְּזִכּוֹת יַעֲקֹב שְׂנֵאֲמַר בּוֹ (שם לה,
יא) "פָּרַח וְיִרְבֶּה".
וְיִבְרַךְ. ג' בְּפִסּוּרָה. הֵכָא חַד וְתַרְי
בְּפִרְשֵׁת מְשֻׁפָּטִים.
הַפְּסוּק מִתְחִיל בְּיִי"ו וּמְסִיִּים בְּכ"ף, וְכֵן
וְיִתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִשְׁלַל הַשְּׁמִימִם
(בראשית כו, כח-כט) הַבְּרִכוֹת שְׂבִירָךְ יִצְחָק
לִיעֲקֹב מִתְחִילִין בְּיִי"ו וּמְסִיִּימִין בְּכ"ף,
שִׁיְהִיו לָךְ כָּל אוֹתָן הַבְּרִכוֹת. תוֹרָה יד

הַמְּשֻׁפָּטִים. פ"א כְּפֻלָּה, שֵׁשׁ לְפִשְׁש
וְלִחְקוֹר אַחֵר עֲמַק הַדִּין.
תִּשְׁמְעוּן. וְשִׁמְרָתֶם. וַעֲשִׂיתֶם. ג', בְּנִגּוּד
מִקְרָא מְשֻׁנָּה תִּלְמוּד.
וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֵיךָ לָךְ. אִם "עֶקֶב
תִּשְׁמְעוּן", יִשְׁמֹר לָךְ הַבְּרִית שְׂנֵאֲמַר
בְּאַבְרָהָם (בראשית כו, ח) "עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע
אַבְרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמֹר".
וְשָׁמַר. בְּגִימָטְרִיָּא: לְעִתִּיד
לְבֹא. תוֹרָה יג
(יג) וְאַתְּבָרְךָ. בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם שְׂנֵאֲמַר בּוֹ
(שְׁעִיָּה מֵא, ח) "וְרַע אַבְרָהָם אֲהַבִּי".

ז (יב) וְהָיָה עֶקֶב. לְעֵיל מִיְנִיָּה (פסוק יא)
כְּתִיב "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", וְסִמְיָךְ לִיה
"עֶקֶב". כְּלוּמָר, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, אֲבָל
שְׂכָרָם בְּעֶקֶב, פִּירוּשׁ בְּסוּף. עַק"ב
תִּיבּוֹת יֵשׁ בְּעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת. וְזִהוּ,
"בְּשִׁמְרָם עֶקֶב רַב" (תהלים יט, יב), אִם
תִּשְׁמֹר "עֶקֶב", תִּזְכֶּה לִ"מָּה רַב טוֹבְךָ
אֲשֶׁר צִפְנָתִי" (שם לא, ב).
עֶקֶב. עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבְעָה.
עֶקֶב. עֲנֹדָה, לְמוֹד מִן הָעֶקֶב הַזֶּה
שְׁהוֹלָךְ אַחֵר הִרְגַּל דְּרָךְ עֲנֹדָה, וּלְפִיכָךְ
אֵינוֹ נִיגָף כְּמוֹ אֲצַבְעוֹת הָרַגְלִים.

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבְבִתְּמֶיךָ:

כ"י • עֶקֶר • שְׂאִינֹו מוֹלִיד.

(טו) וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלִי וְכָל־מְדוּי מִצָּרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יִשְׁיִמֻם בְּךָ וְנִתְּנָם בְּכָל־שְׁנָאֶיךָ:

(טז) וְאִכְלַתְּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא־תַחֹס עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ: ס

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם:

כ"י • כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ • עַל כְּרַחֲךָ, לְשׁוֹן 'דִּלְמָא' הוּא: 'שְׂמָא תֹאמַר בְּלִבְּךָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם', אֵל תֹּאמַר כֵּן, לֹא תִירָא מֵהֶם. וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַד מִשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי', שֶׁיִּפְּלַעַלְיוֹ שׁוֹב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־מִצְרַיִם:

(יט) הַמִּפְּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתָת וְהַמִּפְּתִים וְהִיד הַחֲזָקָה וְהַזֵּרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אֵתָה יֵרָא מִפְּנֵיהֶם:

כ"י • הַמִּפְּת • נְסִיוֹנוֹת. וְהָאֲתָת • כְּגוֹן: (שְׁמוֹת ד) "וַיְהִי לְנַחֲשׁ", וְהִיד הַחֲזָקָה • זֶה הַחֲרִב שֶׁל מִפֶּת בְּכוֹרוֹת. וְהַזֵּרַע הַנְּטוּיָה • זֶה הַחֲרִב שֶׁל מִפֶּת בְּכוֹרוֹת.

(כ) וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עֹד־אֲזֵר הַנְּשֹׂאִים וְהַנְּסֻתִּים מִפְּנֶיךָ:

(יט) הַמִּפְּת הַגְּדֹלָת. כָּל הָאֱלֹפָא בֵּיתָא בְּנָה הַפְּסוּק חוּץ מִבֵּיתָא. רָמַז כִּי עוֹד יַעֲשֶׂה פַעַם שְׁנִית נִפְלְאוֹת כִּימֵי צִאֲתָךְ מִצָּרִים. תוֹרָה כ

(טו) כָּל חֲלִי. עוֹלָה צ"ח, שְׁיִסְרִי מִמֶּךָ צ"ח קָלָלוֹת. תוֹרָה טו

(יח) זָכַר תִּזְכֹּר. חֲסֵר וי"ו. לֹא מִשְׁתַּכַּח מִדָּא שְׁעָשָׂה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת רַבָּב בְּחֹזֶר. תוֹרָה טו

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים. הַפְּסוּק מִתְּחִיל בְּבִי"ת וּמִסִּיָּם בְּכ"ף, לֹא מִשְׁתַּכַּח מִדָּא שְׁעָשָׂה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת רַבָּב בְּחֹזֶר. תוֹרָה טו

כ"י • הצרעה • (סוטה לו) מִיִּן שָׂרֵץ הָעוֹף שֶׁהִיָּתָה זֹרָקֶת בָּהֶם מָרָה וּמִסְרָסְתָן, וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נֹסְתִירִים שָׁם.

(כא) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

(כב) וְנִשְׁלֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מַעַט מַעַט לֹא תֹכֵל בְּלַתָּם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

כ"י • פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה • וְהָלֹא אִם עוֹשִׂין רְצוֹנֵנוּ שֶׁל מָקוֹם אֵין מַתִּירָאִין מִן הַחַיָּה, שְׁנֵאמַר (איוב ה): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הַשְׁלֵמָה־לָּךְ? אֵלֹא גִלּוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא.

(כג) וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהֵמָּה מִחוּמָּה גְדֹלָה עַד הַשָּׂמָדִם:

כ"י • וְהֵמָּה • נָקוּד קִמְצָן בָּלוּ, לְפִי שְׁאִין מ"ם אַחֲרֹנָה מִן הַסּוּד, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל קִמְצָן וְחֲצִיו פִּתְחָה, כְּשֶׁאֵר פִּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת. (ישעיה כח) "וְהֵמָּה גִלְגַּל עֲגָלָתוֹ", בָּלוּ יְסוּד, לְפִיכָךְ חֲצִיו כִּד וַיִּמְסֹר מַלְכֵיהֶן בִּידֶךָ וְתוֹכֵד יֵת שְׁמֹהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמֵאֵל לֹא יִתְעַד אֲנִשׁ מִקְדָּמָךְ עַד דְּתִשְׁיָצִי וְתִהְיוּ:

(כד) וַנֶּתֶן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהֵאבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׂמָדִם אֹתָם:

(כה) פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ לֹא־תִחְמָדוּ פֶסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תֹעֲבָת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:

(כו) וְלֹא־תִבְיֹא תֹעֲבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמֹהוּ שֶׁשָּׂקִי | תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲב | תִּתְעַבְנוּ כִּי־חָרֵם הוּא: פ

בעל הטורים

וסמיק **פי חרם הוא**. ולכן דן יהושע את עכן שעבר על החרם בשריפה. תורה כו
(כו) **פי חרם הוא**. וסמיק ליה **כל המצוה**. לומר שהעובר על החרם פְּעוּבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. **חרם** אוֹתִיּוֹת **רמ"ח**. שְׁנֵפָרְעִין מִרְמ"ח אִיבְרִיו, וְאִם יִחְוֹזר בְּתִשְׁבּוּהָ יִהְיֶה **רחם**. וְזֶה "בְּרָגוּ רָחִים תִּנְכּוּר" (תְּבַקֵּשׁ ג' ב). תורה א

"מה נורא המקום הזה". והזכיר אלו שמצינו שגלחמו, אברהם עם המלכים ויעקב כנגד לבן ועשו, אבל לא מצינו ביצחק שגלחם. תורה כב
(כג) **והמם**. ב' במסורה. "והמם מהומה גדלה", "והמם גלגל עגלתו וגו' (ישעיה כח, כח). מלמד שעשה להם כמו למצרים דכתיב בזה (שמות יד, כח) "וַיֹּסֶר אֶת אֶפְרַיִם מִרַבְּבוֹתָיו". תורה כד
(כד) **פסילי אלהיהם תשרפון באש**.

(כ) **את הצרעה**. בגימטריא: **שתיים היו**.
עד אבד. חסר וי"ו ועולה ו', שפאבד שבעה אומות.
מפניך. פ"א כפולה, לומר: מפניך ומפני שלוחך. תורה כא
(כא) **אל גדול ונורא**. ולא אמר גבור, אלא הנפיר גדול כנגד **אברהם** דכתיב ביה (יהושע יד, טו) "הָאֲדָם הַגָּדוֹל", וְנוֹרָא כְּנֶגֶד יַעֲקֹב דְּכָתִיב בִּיה (בראשית כח, יז)

ח (א) כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם יְרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם:

כ"י ~ כָּל־הַמִּצְוָה • כְּפִשּׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה (תנחומא): אִם הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה, גָּמַר אוֹתָהּ, שְׂאִינָה נִקְרָאת הַמִּצְוָה אֲלָא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָה, שְׁנֹאֲמַר (יהושע כד): "וְאֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר־הָעֵלּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתֶּךָ לִדְעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְךָ הִתְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: כ"י ~ הִתְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו • שְׁלֹא תִּנְסַחֲהוּ וְלֹא תִּהְרַהֵר אַחֲרָיו.

(ג) וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעִבְךָ וַיֹּאכַלְךָ אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָ וְלֹא יָדָעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לָבֹדוּ יַחֲיָה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִּי־יַחֲיָה יַחֲיֶה הָאָדָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעִבְךָ וַיֹּאכַלְךָ אֶת הַמֶּן (ח, ג) יש להבין, כיצד עובר המן רעבון? ויש לבאר, דהנה לחם מן הארץ הוא מגבל, כמו כל דבר שבפעולם (הוא מזון, לא דבר אחר; ויש לו טעם אחד בלבד), ולכן הוא מתקבל ונקלט באדם ומשביע אותו. אף המן היה לחם מן השמים, מאכל אלקי, וכשם שהקב"ה הוא אין סוף, אף המן היה מאכל בלתי

~ נקודות משיחות קודש ~ מאמר שבת פרשת בשלח, יו"ד שבת, ה'תשנ"ד שורש מוצא פי ה' שְׁבֹדוֹמִם־צוֹמֵחִי־הוּא לַמַּעֲלָה יוֹתֵר מִשּׁוֹרֵשׁ מוֹצֵא פִי ה' שְׁבֹאֲדָם, כִּינן שְׁכָל הַגְּבוּהָ יוֹתֵר, יוֹרֵד לַמָּטָה יוֹתֵר.

(ד) שְׁמַלְתְּךָ לֹא בָלַתָּה מַעֲלֶיךָ וְרִגְלְךָ לֹא בָצַקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ד כסיתך לא אבליאת מנך ומסנך לא יחפו דנן ארבעין שנין:

בעל הטורים

ח (א) לְאַבְתִּיכֶם. וּסְמִיךְ לִיָּה וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ. לומר שתזכור דרך שהלכנו בו אבותיך ותלך בו גם אתה. תורה ב (ג) וַיֹּאכַלְךָ אֶת הַמֶּן. לַמַּעַן הוֹדִיעָךָ. מִלְּמַד שֶׁבְּאַכִּילַת הַמֶּן נִתֵּן לָהֶם דַּעַה. וְכֵן בְּעוֹרָא הוּא אומר "ומנך נתת להם לְהַשְׁכִּילֵם". וְהוּא 'לא נִתְּנָה תוֹרָה אֲלָא לְאוֹכְלֵי הַמֶּן'. עַל הַלֶּחֶם. ב' בְּמִסְוֶה. דִּין, "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לָבֹדוּ יַחֲיָה הָאָדָם", וְאִידֶּךָ: "וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם" (ויקרא כג יח). שְׁבֹכּוֹת הַקְּרַבּוֹת הָעוֹלָם גִּיּוּן. יַחֲיָה הָאָדָם. וּסְמִיךְ לִיָּה שְׁמַלְתְּךָ לֹא

בָּלַתָּה. רָמַז לְמָה שְׂאֲמָרוּ (פתיבות קיא, ב) שְׁעוֹמְדִין בְּלִבּוֹשֵׁיהֶם קָל וְחֹמֶר מִחֻטָּה. וְהוּא, כִּשְׁ"יַחֲיָה הָאָדָם", "שְׁמַלְתְּךָ לֹא בָלַתָּה". תורה ד (ד) אַרְבָּעִים שָׁנָה. וּסְמִיךְ לִיָּה וַיִּדְעָתָ עַם לִבְכָּה. רָמַז, עַד מ' שָׁנָה לֹא קָם אִיִּנֵשׁ אֲדַעְתָּ דְּרַבִּיָּה. וְכֵן בֶּן אַרְבָּעִים

וְשִׁמְלַתְךָ לֹא בָלְתָה • עֲנִי כְבוֹד הָיוּ שְׁפִים בְּכִסּוּתָם וּמִגִּהָצִים אוֹתָם כְּמִין כְּלִים מִגִּהָצִים, וְאַף קִטְנֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְדֻלִּים, הָיָה גְדֻלָּה לְבוֹשָׁן עִמָּהֶם,

כְּלָבוֹשׁ הָיָה שֶׁל חֲמֹט, שֶׁגְּדַל עִמּוֹ. לֹא בָצָקָה • לֹא נִפְתָּחָה כְּבָצָק, כִּדְרָךְ הוֹלְכֵי יָחַף, שְׂרוּגְלֵיהֶם נִפְתְּחוּ.

(ה) וַיֵּדַעַת עַם-לְבָבְךָ כִּי כְּאִשֶּׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ:

ה וַיֵּדַעַת עַם לְבָבְךָ אִשֶּׁר אִישׁ אֶת בְּנוֹ דִּי מְאַלְף גְּבִרָא יֵת בְּרֵה יְיָ אֱלֹהֶיךָ מְאַלְף לָךְ:

(ו) וְשִׁמְרַתְּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֶּיךָ וּלְרַאֲהָ אֹתוֹ:

ו וְשִׁמְרַתְּ יֵת פְּקוּדָא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֵךְ בְּאַרְחֵיךָ דְּתַקְנָן קְדָמוּהֵי וּלְמַדְחָל יֵתָה:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה אֲרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמֹת יֵצְאִים בְּבִקְעָה וּבְחָר:

ז אֲרֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַעֲלֶיךָ לְאַרְעָא טַבְתָּא אֲרַעָא נְגִידָא נְחָלִין דְּמִיִּין מְבוּעֵי עֵינָן וְתַהוֹמִין נִפְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין:

(ח) אֲרֶץ חֹטָה וְשַׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתַאנָּה וְרִמּוֹן אֲרֶץ-זֵית שָׁמֶן וְדִבְשׁ:

ח אֲרַעָא חֲטִין וְסַעֲרִין וְגוֹיִפְנִין וְתַאנִּין וְרִמּוֹנִין אֲרַעָא דְּזִיטָהָא עֲבָדִין מְשָׁחָא וְהִיא עֲבָדָא דְּבִשׁ:

וְזֵית שָׁמֶן • זֵיתִים הַעוֹשִׂים שָׁמֶן.

(ט) אֲרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנֵּת תֹּאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא-תַחֲסֹר כָּל בָּהּ אֲרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרוֹל וּמַהֲרִירָהּ תַּחֲצֹב נַחֲשֹׁת:

ט אֲרַעָא דִּי לֹא בְּעֲצוּרִין תִּיכּוֹל בָּהּ לְחֶמָא לֹא תַחֲסֹר כָּל מִדְּעָם בָּהּ אֲרַעָא דִּי אֲבִנֶיהָ פְּרוֹזָא וּמַטְרֵיהָא תִּפְסוֹל נַחֲשָׂא:

(י) וְאֹכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַּתְּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ:

י וְתִיכּוֹל וְתִשְׁבַּע וְתִבְרַךְ יֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל אֲרַעָא טַבְתָּא דִּיבֵב לָךְ:

בעל הטורים

וְהַמְטִיב' עַל הַרוּגֵי בֵּיתָךְ שֶׁנִּתְּנוּ לְקַבֵּרָה.

וְאֹכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַּתָּ. הֵינִינוּ בְּרַכַּת הַמְּזוּזָן (פְּרָכּוֹת מִח, ב). וְכֵן נִמְי צִרִיךְ לְבָרֵךְ לְפָנָיו, פִּירוּשׁ: 'וְאֹכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַּתָּ' כְּבָר, שֶׁאִסּוּר לֵאמֹר לֵיהֲנוּת מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים כד, א) "לֹה' הָאָרֶץ וּמִלּוֹאֶיהָ". אָבֵל לֹאֲחֹר שֶׁבִירָךְ הוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁם קטו, טו) "וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם" (פְּרָכּוֹת לז, א). וְזֶהוּ "אֲמַרְתָּ לֹה' אֲדֹנִי אֲתָהּ, טוֹבָתִי כֹל עָלֶיךָ" (תְּהִלִּים טו, ב), שֶׁכִּינּוּ שְׁהוּדִיתִי לֹה' אֵין הַטּוֹבָה מִשְׁלֶךְ (ירושלמי שִׁם פ"ז ה"א).

וְאֹכַלְתָּ. בְּגִימַטְרִיא: זָהוּ בְּכִזִּית (פְּרָכּוֹת מט ב). תורה יב

שֶׁנֶּעֱשֶׂה בַּפֶּת: לֹא תַחֲרֹשׁ, לֹא תִזְרַע כְּלָאִים, לֶקֶט, שִׁבְכָה, פֶּאֶה, לֹא תַחֲסֹס, תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, חֻלָּה: תורה ט

(ט) תַּחֲסֹר. ג' בְּמַטְרָה. "לֹא תַחֲסֹר כָּל בָּהּ", וְאִידֶךָ: "וְצַפַּחַת הַשָּׁמֶן לֹא תַחֲסֹר" (מְלָכִים א' יז, יד), "וּבִטָּן רְשָׁעִים תַּחֲסֹר" (מְשָׁלִי יג, כח). אֵף עַל פִּי שְׁזָה נֶאֱמַר בְּאַרְץ, הַצִּדִּיקִים כְּכֹל מְקוֹם לֹא תַחֲסֹר לָהֶם, שֶׁהָרִי אֵלֶיהוּ הָלַךְ לְצַרְפִּית וְשֵׁם אֲמַר לֹה' "לֹא תַחֲסֹר". אָבֵל הַרְשָׁעִים כְּכֹל מְקוֹם שֶׁהֵם תַּחֲסֹר לָהֶם.

לֹא תַחֲסֹר. תִּגִּין עַל הַרִי"ש, לוֹמַר שֶׁהִיא רֹאשׁ עֲפֻרוֹת תִּבְל. תורה י

(י-יא) וְאֹכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ. וְסִמְיָךְ לִיהָ פֶּן תִּשְׁכַּח. שֶׁצִּרִיךְ לְהַזְכִּיר יוֹם הַמִּיתָה בְּכַרְכַּת הַמְּזוּזָן. וְלִכְךָ תִּקְנֵי הַטּוֹב

שֶׁהָ לְבִינָה. "וּלְכַבּוּ וְכִין" (ישעיהו ח, יא, 'לְכַבּוּ' עוֹלָה מ'. וְכֵן גַּם כֵּן הַלֵּב בְּאִמְצַע הַגּוֹף כְּמוֹ הַמ' שֶׁהוּא אִמְצַע הָא"ב. תורה ה

(ה) מִיִּסְרָךְ. תִּגִּין עַל מ', לוֹמַר שֶׁהַנְּשִׁמָּה נּוֹצְרָה בְּמ' יוֹם וְהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְמ' יוֹם, וְאֵם לֹא תִשְׁמֹר הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְמ' יוֹם, מִיִּסְרָךְ וְנוֹטֵל מִמֶּךָ נִשְׁמַתְךָ שֶׁנוֹצְרָה בְּמ' יוֹם. תורה ו

(ו) לְלַכֵּת בְּדַרְכֶּיךָ. בְּגִימַטְרִיא: לְלַמּוֹד תּוֹרָה.

וּלְרַאֲהָ אֹתוֹ. לְמָה, "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה", לֹא תִהְיֶה כְּפּוֹי טוֹבָה. תורה ז

(ח) אֲרֶץ חֹטָה וְשַׁעֲרָה. י' תִּיבּוֹת בְּפִסְקֵי, לְכָר צִרִיךְ לִיתֵן י' אֲצַבְעוֹת בַּפֶּת בְּשַׁעַת בְּרָכָה. וְעוֹד, כְּנֶגֶד י' מִצְוֹת

♦ יום שני י"ח מנחם-אב ♦

יא אַסְתֵּמֶר לָךְ דִּילְמָא תַּתְנָשִׁי יֵת דְּחַלְמָא דִּינִי
אַלְהָךְ בְּדִיל דְּלֹא לְמִשְׁר פְּקוּדוּהִי וְדִינוּהִי
וְקַנְמוּהִי דִּי אָנָּא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין :

(יא) הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי
שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וַחֲקֵתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצוּר
הַיּוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'תורת מנחם - התנועותיות' חלק ט עמוד 116 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

חומר אסור בגאון

שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (סוטה ה, א) "כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גִּסּוּת
הַרוּחַ, אוֹמֵר הֶקֶבֶת": אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוּלִים לְדוֹר בְּעוֹלָם".
וְהִינוּ, שְׁחִמּוּר אֲסוּר גְּאוֹן יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֻרוֹת. דְּבִשְׁאָר
עֲבֻרוֹת, עֲדִין נִשְׁאָר לְאָדָם קֶשֶׁר עִם הֶקֶבֶת". מִה־שְּׂאִין-כֵּן
בְּגִאוֹן אִי-אֶפְשָׁר שֶׁיְהִי לְאָדָם קֶשֶׁר לְאֱלֻקוֹת, כִּי
כְּשֶׁמִּתְגַּאֵה הָרִי זֶה מוֹרָה שֶׁהוּא מִתְרַחֵק וּמִנְגִּיד לְגִמְרֵי
לִהְיוֹת, רַחֲמָנָא-לִיַּצְלֵן.
וְעַל-פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהִטְעַם שְׁלֹא מְנָה הַרְמַב"ם אֶת עֵינָיו
הַגְּאוֹן כִּלְאוּ בִּפְנֵי-עֲצֻמוֹ הוּא, כִּי סְבִירָא-לִיהּ שֶׁכֶּבֶר נִכְלָל
עוֹן זֶה בְּאֲסוּר עֲבוּדָה-זָרָה. דְּכֻמוֹ שֶׁעוֹבֵד עֲבוּדָה-זָרָה הוּא
מִנְגִּיד גְּמוּר לִהְיוֹת, כֵּן הוּא בְּגִאוֹן, שְׁמוּרָה עַל רַחוּק גְּמוּר
רַחֲמָנָא-לִיַּצְלֵן.

הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו', וְרַם לְבַבְךָ
וְשִׁכְחַתְּ גו' (ח, יא-יד)
אִיתָא בְּסִפְר מִצְוֹת גְּדוּל' (מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה סד) שֶׁאִף
שֶׁהַרְמַב"ם לֹא מְנָה עֵינָיו זֶה בֵּין חֲשׁוֹנוֹ הַלְאוּי, מִכָּל-מִקּוֹם
אַחֲרֵי שֶׁהִתְבּוֹנֵן שֶׁסְּסוּקִים אֵלוֹ הֵם "סוּד גְּדוּל", מְנָה בְּמִנְיָן
הַלְאוּי "אֲזַהֲרָה שְׁלֹא יִתְגַּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
וְכִבֵּר הִקְשׁוּ מִדּוּעַ לֹא מְנָה הַרְמַב"ם אֶת עֵינָיו הַגְּאוֹן
בְּחֲשׁוֹנוֹ הַלְאוּי.
וַיֵּשׁ לוֹמֵר בְּזֶה עַל דְּרָךְ הַחֲסִידוּת:
מִצִּינוּ בְּנוֹעֵעַ לְרֵב הָעֲבֻרוֹת, שֶׁאֶפִּילוֹ אִם עָבְרוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, עֲדִין שׁוֹכֵן הֶקֶבֶת"ה אִתָּם, וְכֻמוֹ שֶׁכְּתוּב (ויקרא טז, טז)
"הַשׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טַמְאָתָם". אִף שׁוֹנָה הוּא אֲסוּר הַגְּאוֹן,

יב דִּילְמָא תִּכּוּל וְתִשְׁבַּע וּבְתִין שְׁפִירִין תִּכְנִי
וְתִיתֵב:

(יב) פֶּן-תֹּאכַל וְשִׁבַּעַת וּבְתִים טְבִים תִּכְנֶה וְיִשְׁבַּת:

יג וְתוֹרְךָ וְעָנְךָ יִסְגִּין וְכִסְפָּא וְדִהְבָּא יִסְגִּין
לָךְ וְכָל דִּי לָךְ יִסְגִּין:

(יג) וּבְקֻרְךָ וְצִאנְךָ יִרְבִּין וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה-לָּךְ וְכָל
אֲשֶׁר-לָךְ יִרְבֶּה:

יד וִירִים לָכֵךְ וְתַנְשִׁי יֵת דְּחַלְמָא דִּינִי אַלְהָךְ
דִּי אֶפְקֵךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עֲבֻדוּתָא:

(יד) וְרַם לְבַבְךָ וְשִׁכְחַתְּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

טו דְּדִבְרֵךְךָ בְּמִדְבָּרָא רַבָּא וְדַחִילָא אֲמַר חֲזִין
קָלָן וְעֶקְרֵינִי וּבֵית צִחְנוּנָא אֲמַר דִּי לִית מִנָּא
דְּאֶפֶק לָךְ מִנָּא מִטְנָרָא תִּקְיָפָא:

(טו) הַמוֹלִיכְךָ בְּמִדְבָּר | הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחֵשׁ | שָׂרָף
וְעֶקֶרְב וְצִמְאֻן אֲשֶׁר אֵין-מַיִם הַמוֹצִיא לָךְ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם הַחֲלִמִישׁ:

בעל הטורים

וּמִכָּל מִקּוֹם כְּתִיב "יִרְבִּין" חֲסֵר וַיִּי, לוֹמֵר שֶׁאִם מִרְעָה בְּשָׂדוֹת אַחֲרוֹת
נִכְסִיו מִתְמוּטְטִין. תוֹרָה יד
(טו) נָחֵשׁ שָׂרָף וְעֶקְרֵב וְצִמְאֻן.
בְּגִימַטְרִיא: בְּכִשְׁדִּים בְּפִרְס בְּמִקְרוֹן
וּבְשַׁעִיר. תוֹרָה טו

תִּכְנֶה. אָבֵל אִם רַם לְבַבְךָ וְתִגְזוֹל
שָׂדוֹת וּבְתִים, אָז "וּבְתִים מֵאִין
אָדָם". תוֹרָה יג
(יג) וּבְקֻרְךָ וְצִאנְךָ יִרְבִּין וְכֶסֶף וְזָהָב.
סִמְךָ כֶּסֶף וְזָהָב לְצִאן, לוֹמֵר לָךְ:
הַרְצֵחַ שֶׁיַּעֲשִׂיר יַעֲסוֹק בְּבִהְמָה דִּקְרָה.

(יב) וּבְתִים. ד' בְּמִסְוֶרָה. "וּבְתִים טְבִים
תִּכְנֶה", "וּבְתִים מְלֵאִים כָּל טוֹב" (דברים
ה, יא), "וְחִקְדוֹ שָׂדוֹת וְגִלְלוֹ, וּבְתִים
וְנִשְׂאוֹ" (מִיכָה ב, ב), "וּבְתִים מֵאִין אָדָם"
(שְׁעִיָה ה, יא). אִם תִּשְׁמָר מִצְוֹתָיו תִּמְצָא
"בְתִים מְלֵאִים כָּל טוֹב" "וּבְתִים טְבִים"

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 372)

העולם, ולכן הולכת ומתמעטת החמימות בקדשה. **שרף:** החמימות בעניני העולם שורפת ומכלה לגמרי את החמימות בקדשה. **עקרב:** ארסו קר, הוא נהיה קר ואדיש לגמרי, אפילו חמימות זרה כבר אין בו. **צמאון:** גם כאשר מתעורר בתשובה וחס צמאון להקב"ה, אין מים: זו תורה. הוא צמא ואינו יודע אל מה.

הגדול והנורא . . . אשר אין מים (ח, טו) פרטי המדבר רומזים לשלבים שונים של ירידה רוחנית. **גדול:** האדם מחשיב את העולם ל'גדול', ואת העולם של יהודים ויהדות ל'קטן', וזה משפיע עליו כאשר הוא בא במגע עם העולם. **נורא:** גם כאשר הוא שרוי בד' אמותיו, הוא חושש מ'מה יאמרו הגוים'. **נחש:** ארסו חס, הוא נהיה 'חס' לעניני

טו דאובלך מנא במדברא די לא ידעון אבהתך בדיל לענייתך ובדיל לנשייתך לאוטבא לך בסופך:

(טו) המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתך למען ענתך ולמען נפתך להיטבך באחריתך:

יו ותימר בלבך חילי ותקף ידי קנו לי ית נכסאי האלין:

(יז) ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את-חילי הזה:

יח ותדבר ית יי אלהך ארי הוא יחב לך עצה למקני נכסין בדיל לקנא ית קנימה די קניי לאבהתך קנימא הדין:

(יח) וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתך ביום הזה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות אור ליום ב' פרשת עקב, חמישה עשר באב ה'תשמ"ג)

דעתך זו, ולדעת הסמ"ג (מל"ת טד) - נמנה ציוי זה במנין תרנ"ג מצות [אף שלדעת הרמב"ם וכיוצא בזה אינו במנין תרנ"ג מצות], וכפי שפותב הסמ"ג ש"סוד גדול הוא ביראת השם!"

והביאור בזה:

ידוע המבואר ב'לקוטי תורה' פרשת ויקרא בתחלתו (א, ג) שכל אחד ואחד מיישראל הוא שלוחו של האדם העליון שעל הפסא, ושלוחו של אדם (העליון) כמותו, "כמותו דהמשלח ממנו".

וענין זה מפורש בנגלה דתורה (עוד לפני שנדפס ה'לקוטי תורה'...) - כמאמר רבותינו זכרונם-לברכה (ב"מ נט, א): "מאי עביד קודשא-ברייהו בהאי שעתא כו' קא חייף ואמר נצחוני בני נצחוני", פלומר, שניתן לבני ישראל כח לנצח (לא רק את הנהגת העולם, כ"א) אפילו את הקב"ה בעצמו, כביכול.

והטעם הפנימי שבדבר - מפני היותם בניו של הקב"ה, כמו שפותב "בנים אתם להויה אלקיכם":

"האב זוכה לבן כו" - בכמה ענינים (ראה עדיות פ"ב מ"ט), וטעם הדבר - מפני ש"נשתלשלו מהן", הינו, שכן הוא למעלה - אצל הקב"ה ובני ישראל. והנה, אף שענינים אלו מקבל הבן מהאב - הרי לפעמים מתגלים אצל הבן כחות געלים יותר שלא נתגלו עדן אפילו אצל האב, כמאמר רז"ל "פה כח הבן מוכח האב", כפירוש הפשוט שבזה - שכחו של הבן יפה יותר מוכחו של האב. וישנו גם הפירוש הפנימי

בשיעור חוקש היומי מדובר אודות שלילת הקאסלקא-דעתך וואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא - וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (פרשתנו ח, יז-יח).

והנה, מפנין ש"תורת אמת" צריכה לשלול קאסלקא-דעתך זו, מובן, שאין זו קאסלקא-דעתך של ה"מלך זקן ופסיל" בלבד, ענין של טפשות כו' - שהרי "בשופטני לא עסקינו", התורה אינה מתעסקת בשלילת עניני טפשות!... כ"אם לשלול ענין שיש לו מקום בחכמה ושכל, אלא שבחכמה ושכל גופא הרי זה באופן ד"חכמים המה להרע", או חכמה שאינה מתאימה לחכמת התורה, אף שיש לה מקום ביחס לעניני העולם. ובענינינו - מפנין שהתורה צריכה לשלול את הקאסלקא-דעתך ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", בהכרח לומר שלולי זאת הנה מקום בשכל לומר כן, שלכן צריכה התורה לשלול קאסלקא-דעתך זו.

ולכאורה תמונה ביותר: מדובר אודות יהודים "מאמינים בני מאמינים", ובפרט כפי שהם במעמד ומצב געלה ביותר - לאחר הפניסה לארץ (שזהו המצב שאודותיו מדובר בשיעור חוקש היומי), הינו, כפי שה"עם הנבחר" נמצא בארץ שנבחרה עבורו על ידי הקב"ה, ואם כן, כיצד יתכן אצלם קאסלקא-דעתך ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה!?"

ועד כדי כך - שצריכים ציוי מיוחד לשלול קאסלקא-

- שענין זה גופא (ש"יפה פח הבן) בא פתוצאה "מכח האב".

ולכאורה אינו מובן: מפיון שהבן נלקח מהאב והוא מהותו ועצמותו של האב - איך יתכן שפחו של הבן יהיה יפה יותר מפחו של האב?! משל למה הדבר דומה - למוכר וקונה, שדבר שאין אצל המוכר - לא יכול להיות אצל הקונה. ובלשון הידוע: "רבי לא שנה, ר' חייא מנא ליה"? והביאור בזה: גם אצל האב ישנו ענין זה מצד הפחות הנעלמים, ומשום זה יכול הדבר להתגלות אצל הבן - "מכח האב", היינו, מפנימיות ועצמיות כחו של האב, אף שאצל האב עצמו לא בא הדבר לידי גלוי, שלכן יפה כחו של הבן יותר (בפחות הגלויים) מכחו של האב.

[וזהו גם הביאור בסיפור הגמקא (מנחות כט, ב) שפאשר הקב"ה הראה למשה רבינו את רבי עקיבא שדורש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, "אמר לו חזור לאחוריה, הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו, רבי מנין לך, אמר להן, הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו" - דלכאורה תמוה: משה רבינו היה המקבל הראשון שקיבל את התורה מהקב"ה עד סוף כל הדורות, ואם כן, איך יתכן שרבי עקיבא דרש בתורה ענינים שלא היו ידועים למשה רבינו - מנין קיבלם רבי עקיבא אם לא ממשה רבינו?!

והביאור בזה: התורה כללות ופרטות נאמרה, ולכן, אצל משה רבינו היה בגלוי "כללות" הדבר, באופן של "כלל" שלא נתפרט עדין לפרטים, ואילו רבי עקיבא - גילה את

פרטי הדברים מה"כלל" על ידי י"ג המדות שהתורה נדרשת בהם, כך שנתגלו הפרטים עוד לפני שנתגלו אצל משה רבינו].

ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענין ד"נצחוני בני נצחוני": פאשר מדובר אודות גלוי אלקות שאינו בתכלית השלימות [שלא באופן דקימא סיחרא באשלמותא, המורה גם על השלימות אצל המשפיע - שמש], שזוהי הדרגא ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים" [לפני השלימות ד"הוי' עמו שהלכה כמותו"] - אזי יכולה להיות דעה שניה מנוגדת, ועד כדי כך - שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני", בדוגמת מעלתו של הבן שדוקא אצלו מתגלים הפחות הנעלמים של האב, עוד לפני שמתגלים אצל האב עצמו.

כלומר: מפיון שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, היינו, שהם מציאות אחת עם הקב"ה - לכן, יכול להיות אצלם הענין ד"נצחוני בני נצחוני", מה-שאין-כן בנוגע לאומות העולם וכללות סדר ההשתלשלות - ששם לא יתכן כלל הענין ד"נצחוני".

ועל-פי-זה מובנת שפיר הקא-סלקא-דעתך ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" - דמפיון שיהודי מרגיש שהוא בנו של הקב"ה, אזי יכול להתקבל אצלו ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", מפיון שפחו הוא הפח של הקב"ה, שהרי הוא מציאות אחת עם הקב"ה - אביו.

ועל זה בא ציווי התורה - "וְזָכַרְתָּ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הַנּוֹתֵן לְךָ פֶּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל", היינו, שענין זה גופא הוא "מכח האב", מפנימיותו ועצמותו של האב.

(יט) וְהָיָה אִם-שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הָעֲדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבֹר תֹּאבְדוּן:

(כ) כַּגֹּזִים אֲשֶׁר יְהוָה מֵאֲבִיר מִפְּנִיכֶם כֵּן תֹּאבְדוּן עַקֵּב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

ט (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת-הַיַּרְדֵּן לְבֹא לָרֶשֶׁת גֹּזִים גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִמֶּךָ עָרִים גְּדֹלֹת וּבָצֻרֹת בַּשָּׁמַיִם:

ז"ל גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִמֶּךָ • אַתָּה עָצוּם, וְהֵם עֲצוּמִים מִמֶּךָ.

בעל הטורים

יט ויהי אם מנשאה תנשי ית דחלתא דני אלהך ותהך פתר טעות עממיא ותפלחון ותסגוד להון אסיהדית ככון יומא דין ארי מיבד תיבדון:

כ כפצממיא די יי מאביר מקדמיכון כן תיבדון חלה דלא קבלתון כמימרא דני אלהכון:

א שמע ישראל את עבר יומא דין ית ירדנא למעל למירת עממין רברבין ותקישין מקד קרוין רברבין ויבדון עד צית שממיא:

כגזים, על כן כגזים אשר מאביר ה' מפניכם כן תאבדון. תורה א

י. יא. מדה כנגד מדה, בשביל "ויקטרו שם [וגר] כגזים" ואמרו אם לא נהיה

(כ) כגזים. ג' במסורה. "כגזים אשר ה' מאביר", "נהיה כגזים" (חזקאל ב, לב), "ויקטרו שם בכל כמות כגזים" (מלכים ב

ב עם רב ומקוה בני גבריא די את ידעת ואת שמעת מן יכול למיקם קדם בני גבריא:

(ב) עם גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק:

ג וידעת היום כי יהיה אלהיך הוא העבר לפניך איש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהיה לך:

(ג) וידעת היום כי יהיה אלהיך הוא העבר לפניך איש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהיה לך:

♦ יום שלישי י"ט מנחם-אב ♦

ד לא תימר בלבך בדיחבר יי אלהיך יתהון מקדמך למימר בזכותי אעלני יי למירת ית ארעא הדא ובחובי עממיא האלין יי מתרף להון מקדמך:

(ד) אל תאמר בלבבך בהרף יהיה אלהיך אתם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהיה לרשת את הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהיה מורישם מפניך:

ה"י אל תאמר בלבבך • צדקתי ורשעת העובדי כוכבים גרמו.

ה לא בזכותך ובקשיות לבך את על למירת ית ארעהון ארי בחובי עממיא האלין יי אלהיך מתרבהון מקדמך ובדיל לאקמא ית פתגמא די קיים יי לאבדתך לאברהם ליצחק וליעקב:

(ה) לא בצדקתך ובישל לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה יהיה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע יהיה לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב:

ו"י לא בצדקתך וגו' אתה בא לרשת וגו' • כי ברשעת הגוים. הרי 'כי' משמש בלשון: 'אלא'.

ו וידעת ארי לא בזכותך יי אלהיך יתהב לך ית ארעא טבתא הדא למירתה ארי עם קשי גדל את:

(ו) וידעת כי לא בצדקתך יהיה אלהיך נתן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה ערף אתה:

ז הוי דכיר לא תנשי ית די ארעא קדם יי אלהיך במדברא למן יומא די נפקתא מארעא דמצרים עד מיתיון קדם יי:

(ז) זכר אל תשכח את אשר הקצפת את יהיה אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם יהיה:

בעל הטורים

הר סיני, ונתן לי התורה שנוצרת בשבעים פנים, הביאני אל הדריי והראני שמנים ושמי שמנים. תורה ה (ז) את אשר הקצפת. פ"א כפולה, לומר: קצף אחר קצף. תורה ח

ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. וזהו "במראות אלהים הביאני", שכולם היו נביאים וכו' למראת אלהים. וכן במתן תורה "הביאני אל בית ה'", פירוש: לפני

ט (ד) הביאני. ד' במסורה. "הביאני ד' לרשת", "במראות אלהים הביאני" (יחזקאל מ, ב). "הביאני אל בית ה'" (שיר השירים ב, ד), "הביאני המלך הדריי" (שם א, ד). וזה שדרשו חז"ל (מכילתא בשלח טו, ב)

ח וּבַחֲרֵב אֲרָגְזוּתוֹן קָדָם יְיָ וַהֲוֶה רִגְזוֹ מִן קָדָם
יְיָ בְּכוֹן לְשַׁעֲרֵה יְתֻכּוֹן :

ט בַּמִּסְקִי לְטוֹרָא לְמַסָּב לוחי אבניא לוחי
קִנְמָא דִּי גִזְר יְיָ עִמְכוֹן וַיְחַבֵּית בְּטוֹרָא
אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לִילָוֹן לְחִמָּא לֹא
אַבְלִית וּמִיָּא לֹא אֲשַׁתִּיתִי :

י וַיִּהְיֶה יְיָ לִי נֵת תִּרְיוֹן לוחי אבניא כתיבין
בְּאַצְבָּעָא דִּינִי וְעַלִּיהוֹן כָּכָל פְּתֻמִּיָּא דִּי
מִלִּיל יְיָ עִמְכוֹן בְּטוֹרָא מִגֹּז אֲשַׁתָּא כְּיוֹמָא
דְּקָהֻלָּא :

יא וַהֲוֶה מְסוּף אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין
לִילָוֹן יֵהֵב יְיָ לִי נֵת תִּרְיוֹן לוחי אבניא לוחי
קִנְמָא :

יב וַיֹּאמֶר יְיָ לִי קוֹם חוֹת בְּפָרִיעַ מִכָּא אָרִי
חֲבִיל עֲמֻךְ דִּי אֲפָקִיתָא מִמִּצְרַיִם סָטוּ בְּפָרִיעַ
מִן אֲרֻחָא דִּי בְּקֻדְתַּנְוֹן עֲבָדוּ לְהוֹן מִתְּכָא :

יג וַיֹּאמֶר יְיָ לִי לְמִימַר גְּלִי קְדָמִי יֵת עֲמָא
הָדִין וְהָא עִם קָשִׁי קָדָל הוּא :

יד אֲנִי בְּעוֹתִךְ מִקְדָּמִי וְאַשְׁצִנּוֹן וְאַמְחִי יֵת
שְׁמָהוֹן מִתַּחַת שְׁמִיָּא וְאַעֲבֹד יִתְךָ לְעַם
תַּקִּיף וְסָגִי מִנְהוֹן :

טו וְאַתְפַּנִּיתִי וְנִחַתִּית מִן טוֹרָא וְטוֹרָא בְּעַר
בְּאַשְׁתָּא וְתִרְיוֹן לוחי קִנְמָא עַל תַּרְתִּין יָדֵי :

(ח) וּבַחֲרֵב הִקְצַפְתָּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם
לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

(ט) בְּעֻלְתִּי הִהָרָה לְקַחַת לִוְחַת הָאֲבָנִים לִוְחַת
הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאַשָּׁב בְּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי
וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

כ"ט • וְאַשָּׁב בְּהָר • (מגילה כא) אֵין 'וְשִׁיבָה' אֵלָא לְשׁוֹן עֲכָבָה.

(י) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים פְּתֻבִּים
בְּאַצְבָּע אֱלֹהִים וְעָלִיהֶם כָּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל:

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן
יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לַחַת הָאֲבָנִים לַחַת הַבְּרִית:

כ"י • לוחת • לוחת כתיב, ששתייהן שוות.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוֹם רַד מִהָר מִזֶּה כִּי שַׁחַת
עֲמֻךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מִיָּד מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתָם עָשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה
וְהִנֵּה עִם־קָשָׁה־עֲרֹף הוּא:

(יד) הֲרֹף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי־עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ:

(טו) וְאַפֵּן וְאַרְל מִן־הָהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ וְשְׁנֵי
לִוְחַת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי:

בעל הטורים

צֵעֵן. וּבְכָל מְקוֹם אוֹמֵר מֵאַרְץ מִצְרַיִם,
פִּירוּשׁ, מְכָל הָאָרֶץ. תורה יג

וְהוּא תַלְמוּד. תורה יא
(יב) הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם. פִּירוּשׁ, מִהָעִיר

(ט) וְאַשָּׁב בְּהָר. בְּגִימָטְרִיָּא:
לְתַלְמוּדוֹ. תורה י
(י) וְעָלִיהֶם כָּכָל הַדְּבָרִים. בְּגִימָטְרִיָּא:

טו וְחִזִּיתִי וְהָא חֲבֹתֶיךָ כְּדָם יִי אֱלֹהִים
עֲבַדְתִּי לָכֵן עָלַי מִתְּקָא סְטִתִּין בְּפָרִיעַ מִן
אַרְחָא דִּי פְקִיד יִי יִתְכּוֹן :

(מז) וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֹגֵל מִסִּכָּה סֶרֶתֶם מִהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

יו וְאַחֲדִית בְּתַרְיִן לִחְיָא וּרְמִיתְנִין מַעַל
תַּרְתִּין יָדֵי וּתְבַרְתִּנִין לְעִינֵיכֹן :

(יז) וְאַתָּפֹשׁ בְּשָׁנִי הַלָּחַת וְאַשְׁלַחֶם מַעַל שְׁתֵּי יָדַי
וְאַשְׁבֵּרֶם לְעִינֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטר שיחות חלק ל"ד עמוד 51 – מותך 'לקראת שבת')

טעם תפיסת משה בלוחות

לוחות העצת גו' פָּרָשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: (נדרים לח, א ועוד)
ש"ויתן" לשון מתנה, שדברי תורה נתנו במתנה למשה,
ומפשטות לשון התשוב ש"ויתן" קאי (גם) על הלוחות,
מובן שגם הלוחות נתנו למשה. וכמו שבלוחות השניות
אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (תנחומא, פרשתנו ט) שְׁנֵהֵג בָּהֶם עֵין טוֹבָה
וְנִתְּנָם לְיִשְׂרָאֵל, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהֵיָה בְּלֹחוֹת
הַרְשָׁאוֹנוֹת, דְּלִהּוֹתוּ "טוב עין" רָצָה לִתְּנָם לְיִשְׂרָאֵל.
וְזֶה מִשְׁמִיעֵנוּ הַתּוֹב "וְאַתָּפֹשׁ בְּשָׁנִי הַלֹּחוֹת גו' וְאַשְׁבֵּרֶם
גו'" דְּבִכְדֵי שִׁיחָה מִתֵּר לְמֹשֶׁה לְשִׁבֵּר הַלֹּחוֹת בְּלִי כָל חֲשֵׁשׁ
אִסּוּר גָּזֵל וְכו', הֵיָה צִרְךָ בְּתַפִּישָׁה מִיְּחֻדָּת כְּדֵי לְהַפְקִיעַ
מִחֲשַׁבְתּוֹ הַקּוֹדֶמֶת, וְלִקְנוֹתָם לְעַצְמוֹ שִׁיחָיו שְׁלוֹ לְגִמְרִי.

**וְאַתָּפֹשׁ בְּשָׁנִי הַלָּחַת וְאַשְׁלַחֶם מַעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאַשְׁבֵּרֶם
לְעִינֵיכֶם:** (ט, יז)

אִיתָא בְּמִדְרָשׁ (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נִסְתַּכַּל (מֹשֶׁה)
בָּהֶן, וְרָאָה שֶׁפָּרַח כְּתֹב מַעְלֵיהֶן, אָמַר הָאִיךְ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם
לְיִשְׂרָאֵל אֵת הַלֹּחוֹת שְׁאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ, אֲלֵא אֲאַחֲזִי
וְאַשְׁבֵּרֶם, שְׁנֵאֲמַר וְאַתָּפֹשׁ גו'".
וידועה השאלה, הרי בְּרִדָּת מֹשֶׁה מִהֵרָ כָּבֵד הָיוּ הַלֹּחוֹת
בְּיָדוֹ, וְלִשֵּׁם מַה הִזְקַק לְתוֹפֶסֶם שׁוֹב בְּכַדִּי לְהַשְׁלִיכֶם?
וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, דְּטַעַם הַתַּפִּיסָה בְּלֹחוֹת הֵיָה כְּדֵי לְקַנּוֹתָם
שִׁיחָיו שְׁלוֹ לְגִמְרִי, וְרַק עַל־דִּי־זֶה יוֹכַל לְשַׁבֵּרֶם:
דִּהְנֶה עַל הַפְּסוּק "וְיִתֵּן אֵל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ גו' שְׁנֵי

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטר שיחות חלק ל"ד עמוד 57 – מותך 'לקראת שבת')

גדל אהבת ישראל דמשה

ש'תורת אמת' מְדַמָּה וּמְשֹׁה הַעֲנִינִים, מוֹבֵן שֶׁהֶם דּוֹמִים
זֶה לָזֶה לֹא רַק בְּגִדְל הַקִּשִּׁי וְהַצַּעַר שֶׁהֶם גּוֹרָמִים, אֲלֵא גַם
בְּתַכְנֵם:
אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שְׁמִיתֵת צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת, וּמִבְּאֵר בְּתַנְיָא
הַחֲדוּשׁ שֶׁבְּכַפֶּרָה זֹו לְגַבִּי הַכַּפֶּרָה שְׁעַל־יָדֵי הַקִּרְבָּנוֹת,
דְּקִרְבָּנוֹת מְכַפְּרִים רַק עַל הַשּׁוֹגֵג, מִה־שְׂאִי־כֹפֶן עַל־יָדֵי
פְּטִירֵת צְדִיקִים "פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, לְכַפֵּר עַל עוֹן
הַדּוֹר אִף גַם עַל הַיָּדוֹנוֹת".
וְעַנְיָן זֶה מְדַגֵּשׁ גַם בְּשִׁבְרֵת הַלֹּחוֹת, דָּאִף שְׁלֵא הֵיָתָה
לְמֹשֶׁה שׁוֹם שִׁכּוֹת לְחֹטָא הָעֵגֶל, מְכַל־מְקוֹם לֹא זֹו בְּלִבְד
שֶׁהַשְׁתַּדֵּל לְפַעַל כַּפֶּרָה עַל הַחֹטָא, אֲלֵא שֶׁגַם שִׁבְרֵת
הַלֹּחוֹת שְׂבָאָה בְּסַבְתָּ חֹטָא הָעֵגֶל, עָשָׂה מֹשֶׁה בְּאִפְסָן שֶׁרַק
הוּא הַחֲרָאִי לָזֶה.

**וְאַתָּפֹשׁ בְּשָׁנִי הַלָּחַת וְאַשְׁלַחֶם מַעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאַשְׁבֵּרֶם
לְעִינֵיכֶם:** (ט, יז)

בְּטַעַם תַּפִּיסַת מֹשֶׁה בְּלֹחוֹת, יֵשׁ לוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הַמּוֹסֵר
וְהַחֲסִידוֹת:
אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּטַעַם אֲמִירַת "אֲנִכִּי ה' אֱלֹקִיךָ" לְשׁוֹן
יְחִיד - "לִתֵּן פֶּתַחֲוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה לְלַמֵּד סִגְוִרְיָא בְּמַעֲשֵׂה
הָעֵגֶל . . לֹא לָהֶם צוּיָת . . אֲלֵא לִי לְבִדִּי".
וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמֵר בְּנוֹגֵעַ לְשִׁבְרֵת הַלֹּחוֹת, שְׁמַצַּד גִּדְל
אֲהֶבֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁל מֹשֶׁה, וּמִסִּירַת נִפְשׁוֹ עֲבוּר כָּלִל יִשְׂרָאֵל,
רָצָה לְסַלֵּק מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל שִׁכּוֹת לְעַנְיָן שִׁבְרֵת הַלֹּחוֹת,
וְלָכֵן "תַּפֹּשׁ" הַלֹּחוֹת שִׁיחָיו שְׁלוֹ לְגִמְרִי.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מֵאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל "שְׁמִיתֵתָן שֶׁל
צְדִיקִים קֶשֶׁה לִפְנֵי הַקָּבָ"ה כְּשִׁבְרֵת הַלֹּחוֹת" דְּמִזָּה

יח ואשתטשחית קדם יי בקדמתא ארבעין
ימיו וארבעין לילון לחמא לא אכלית
ומיא לא אשתיתי על כל חוביכו די חבתון
למעבד דביש קדם יי לארגזא קדמוהי:

(יח) וְאַתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה בְּרֵאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי
עַל כָּל-חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיִּם:

נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל בשמחה, ואמר
לו למשה (במדבר יח): "סלחתי בדברך", לך הקבע
למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם?
שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים י):
"ואנכי עמדתי בקר פנימים הראשונים", מה
הראשונים ברצון, אף האחרונים ברצון; אומר
מעשה, אמצעים היו בכעס.

כ"י וְאַתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' בְּרֵאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם
שִׁנְאַמֵּר (שמות לב): "ועתה אעלה אל ה' אולי
אכפרה", באותה עליה נתעפכתי ארבעים יום,
נמצאו פלים בכ"ט באב: שהיא עליה ב"ח בתמוז,
בו פיום נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל, ואמר
לו למשה (שם לה): "פסל-לך שני-לוחות". עשה עוד
ארבעים יום, נמצאו פלים פיום הכפורים. בו פיום

יט ארי דחלית מקדם רגזא וחמתא די רגז
יי עליכון לשצאה יתכון וקביל יי צלותי
אף בזמנא ההיא:

(יט) כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאֵף וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קִצַּף יְהוָה
עָלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם
בַּפֶּעַם הַהוּא:

כ ועל אהרן הנה רגז מן קדם יי לחדא
לשציוותה וצילתי אף על אהרן בעדנא
ההיא:

(כ) וּבְאַהֲרֹן הַתְּאֵנָף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וְאַתְּפִלָּל
גַּם-בְּעַד אֶהֱרֹן בַּעַת הַהוּא:

והעילה תפלתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו
השנים.

כ"י וּבְאַהֲרֹן הַתְּאֵנָף ה' • לִפִּי שִׁשְׁמַע לָכֶם.
לְהַשְׁמִידוֹ • זֶה כְּלוּי בָּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב):
"אֲשַׁמִּיד פְּרִיּוֹ מִמֶּעַל". וְאַתְּפִלָּל גַּם-בְּעַד אֶהֱרֹן •

כא וית חובתכון די עבדתון ית עגלא נסבית
ואוקדית יתה בנורא ופשית יתה בשופינא
זאות עד די הנה דקיק לעפרא ורמת ית
עפרה לנחלא דנחת מן טורא:

(כא) וְאַתְּחַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר-עֲשִׂיתֶם אֶת-הָעֵגֹל
לְקַחְתִּי וְאֲשַׁרְף אֹתוֹ • בְּאֵשׁ וְאַפַּת אֹתוֹ טָחוֹן
הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר-דָּק לְעָפָר וְאֲשַׁלֵּךְ אֶת-עֲפָרוֹ
אֶל-הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן-הָהָר:

כ"י טחון • לשון הנה, כמו: "הלוך וכלות", מולאנ"ט בלע"ז (מאהלענד).

כב ובדלקתא ובנסתא ובקברי דמשאלי
מרגזין הניתון קדם יי:

(כב) וּבִתְבַעֲרָה וּבִמְסָה וּבִקְבֻרַת הַתְּאוּה מְקַצְפִּים
הֵייתֶם אֶת-יְהוָה:

בעל הטורים

(כא) לְעָפָר. ג' במסורה. "אשר דק
לעפר", "וידק לעפר" (מלכים ב' כג, ו),
"הדק לעפר" (שם שם, טו) ביאשיהו
כשביער העבודה זרה. והיינו דאמרין
בעבודה זרה, מפרר וזורה
לרונח. תורה כב

והתפללתי שתעביר חרפתי פן יאמרו
הארץ וגו' (פסוק כח). "ואשר יגרת יבא
לי", פירוש: לי לבדי, כי אף על פי
ששמעתי תפלתי על ישראל, לא
תנגני, ותמיתני במדבר ולא אכנס
לארץ. תורה כ

(יט) יִגְרַתִּי. ד' במסורה וחסר. "כי
יגרת מפי האף והחמה", "העבר
חרפתי אשר יגרת" (תהלים קט, לו),
"ואשר יגרת יבא לי" (איוב ג, כח), "יגרת
כל עצבתי, ידעתי כי לא תנגני" (שם ט,
כח). "יגרת מפי האף והחמה"

כג וכד שָׁלַח יְיָ יִתְּחוּן מִרְקָם גִּיאָה לְמִימְרֵי סָקוֹ וְאַחֲסִינוּ יָת אֲרָעָא דִּי יְהִיבִית לְכוּן וְסָרְבִתוֹן עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי אֱלֹהִיכוֹן וְלֹא הִימָנְתוֹן לֵיה וְלֹא קִבְּלִיתוֹן לְמִימְרָהּ:

(כג) וּבְשִׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר עָלוּ וְרִשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לֹא וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ:

כד מִסְרְבִין הָוִיתוֹן קֳדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידְעִית יִתְכוּן:

(כד) מִמְּרִים הָיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם:

כה וְאַשְׁתַּשְׁחִית קֳדָם יְיָ יָת אֲרַבְעִין יָמִין וְיָת אֲרַבְעִין לֵילָוִן דִּי אֲשַׁתַּשְׁחִית אָרִי אָמַר יְיָ לְשַׁעֲרָה יִתְכוּן:

(כה) וְאַתְּנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

נ"ו וְאַתְּנַפֵּל וְגו' • אלו הן עצמם האמורים למעלה. וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר: "ה' אֱלֹהִים אֶל תִּשְׁחַת עִמָּךְ וְגו'".

כו וְצִלְתִּי קֳדָם יְיָ וְאַמְרִית יְיָ אֱלֹהִים לֹא תַחֲבֹל עִמָּךְ וְאַחֲסִנְתָּךְ דִּי פִרְקִיתָא בְּתַקְפָּךְ דִּי אֲפִקְתָא מִמְצָרִים בִּידָא תְּקִיפָא:

(כו) וְאַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה וְאָמַרְתָּ אֲדֹנָי יְהוָה אֱלֹהֵי־תִשְׁחַת עִמָּךְ וְנַחֲלִיתָךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלָךְ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כז אֲדַכֵּר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֹא תַחֲבֹל עִמָּךְ וְאַחֲסִנְתָּךְ דִּי פִרְקִיתָא בְּתַקְפָּךְ דִּי לַחֲטָאִיתוֹן:

(כז) זָכַר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֱלֹהֵי־תִשְׁחַת עִמָּךְ וְנַחֲלִיתָךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלָךְ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כח דִּילְמָא יִימְרוּן דִּירֵי אֲרָעָא דִּי אֲפִקְתָּנָא מִתַּמָּן מִדְּלִית יוֹכְלָא דִּי לֹא עֲלִיתוֹן לְאַרְעָא דִּי מִלִּיל לְהוֹן וּמִדְּסַנִּי יִתְהוֹן אֲפִקְתוֹן לְקַשְׁלִיתוֹן בְּמִדְּבָרָא:

(כח) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבַּר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמָּתָם בְּמִדְבָּר:

כט וְאַנְוִין עִמָּךְ וְאַחֲסִנְתָּךְ דִּי אֲפִקְתָא בְּחִילָךְ רַבָּא וּבְדִרְעָךְ מִרְמָמָא:

(כט) וְהֵם עִמָּךְ וְנַחֲלִיתָךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

♦ יום רביעי כ' מנחם-אב ♦

א בְּעֵדְנָא הֵיכֵא אָמַר יְיָ לִי פֶסֶל לָךְ תְּרִין לִיחִי אֲבָנִיָּא פְּקֻדָּמַי וְסָק לְקִדְמִי לְטוּרָא וְתַעֲבֹד לָךְ אֲרוֹנָא דְּאָעָא:

י (א) בָּעַת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל־לְךָ שְׁנִי־לוֹחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֵלָה אֵלַי הִהְרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֹץ:

בעל הטורים

התפלה נ"ח תיבות, שמצא חן לפניו ושמע תפילתו. וזהו "בורא גיב שפתים" (ישעיה נ, יט) "נו"ב בתיב. תורה כו

ממרים. תורה כה (כו) אֲדִנִּי ה' אֵל תִּשְׁחַת. מ"אדני" עד "ובזרעך הנטויה" (פסוק כט) שְׁהוּא סוּף

(כד) מְמָרִים הָיִיתֶם. הפסוק מתחיל ב"מ"ם ומסיים ב"מ"ם, לומר לך שכל מי שנה שְׁהִייתֶם במדבר הִייתֶם

כ"י בַּעַת הַהוּא • לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי: "פֶּסֶל-לָךְ", וְאַחֲרֵי-כֵן: "וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן", וְאֲנִי עָשִׂיתִי אֲרוֹן תַּחֲלָה, שְׁכַשְׁאָבָא וְהַלּוּחֹת בִּידִי, הֵיכָן אֵתָנָם? וְלֹא זֶה הוּא הָאֲרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּל, שֶׁהָרִי מִשְׁכָּן לֹא נִתְעַסְקוּ בּוֹ עַד לְאַחֵר יוֹם הַכַּפּוּרִים,

כִּי בִרְדָּתוֹ מִן הָהָר צִוָּה לָהֶם עַל מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבְצִלָּל עָשָׂה מִשְׁכָּן תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵי-כֵן אֲרוֹן וְכָלִים. נִמְצָא זֶה אֲרוֹן אַחֵר הִנֵּה, וְזֶהוּ שֶׁהִנֵּה יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה. וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּל, לֹא יֵצֵא לְמַלְחָמָה אֲלָא בִּימֵי עָלִי, וְנִנְעָשׂוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות כ' מנחם אב תשי"ח - תורת מנחם התוועדות כג עמ' 240)

וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֵץ (י, א) וְזֶה שֶׁהִנֵּה יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה (רש"י) זְמַן הַגָּלוּת הוּא זְמַן שֶׁל מַלְחָמָה נֶגֶד 'רוּחַ הַסְּמָא' שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וּמַלְחָמָה זֹאת חֲזָקָה יוֹתֵר וְקוּשָׁה יוֹתֵר בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹ שׁוֹרְרֵת אוֹיְרָה שֶׁל קִרְיוֹת לִיהָדוּת, וְעַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל צָרִיכִים לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְרָה זוֹ. מִי שֶׁנִּמְצָא

בְּמָקוֹם כָּזֶה צָרִיךְ לְדַעַת, שֶׁיֵּשׁ 'אֲרוֹן' שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, וְאֲרוֹן זֶה יוֹצֵא עִמּוֹ וּלְפָנָיו 'וְהוֹרֵג נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים'. עָלָיו לְהִתְחַבֵּר בְּאֲרוֹן זֶה, וְזֶה יִתֵּן לוֹ אֶת הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בְּמַלְחָמָה בְּהַצִּלָּחָה יוֹתֵר וּבְהִקָּדָם יוֹתֵר.

(ב) וְאָכַתְבָּ עַל-הַלָּחֹת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלָּחֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בְּאֲרוֹן:

ב וְאָכַתְבָּ עַל לוחֵי אֶת פְּתָגְמֵי דִּי הָיוּ עַל לוחֵי אֶת קְדָמָי דִּי תַבְרִיתָ וְתִשְׁוֹנוּן בְּאֲרוֹנָא:

(ג) וְאָעֲשֵׂה אֲרוֹן עֵצִי שְׁמַיִם וְאֶפְסָל שְׁנֵי-לָחֹת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים וְאָעַל הָהָרָה וְשְׁנֵי הַלָּחֹת בִּידֵי:

ג וְעֲבָדִית אֲרוֹנָא דְּאָעִי שְׁטִין וּפְסָלִית תְּרִין לוחֵי אֶבְנֵי אֶת קְדָמָי וְסִלְקִית לְטוּרָא וְתִרִין לוחֵי אֶבְנֵי:

(ד) וַיִּכְתֹּב עַל-הַלָּחֹת בְּמִכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֶת עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהָר מַתְּוֵי הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּתֵּנָם יְהוָה אֵלֵי:

ד וּכְתַב עַל לוחֵי אֶת כְּתָבָא קְדָמָא דִּי עֲשֻׁרָא פְּתָגְמֵי דִּי מַלִּיל יְיָ עִמָּכוֹן בְּטוּרָא מַגֵּד אֶשְׁתָּא בְּיוֹמָא דְּקַהֲלָא וַיִּתְּנוּן יְיָ לִי:

(ה) וְאֶפֶן וְאִרְל מִן-הָהָר וְאָשַׁם אֶת-הַלָּחֹת בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם כָּאֲשֶׁר צִוֵּנִי יְהוָה:

ה וְאֶתְפָּגְמִיתִי וְנִתְּחִיתִי מִן טוּרָא וְשִׁוִּיתִי אֶת לוחֵי אֶת בְּאֲרוֹנָא דִּי עֲבָדִית וְהָיוּ תַמָּן כְּמָא דִּי פְקָדִנִי יְיָ:

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי-יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אֶהֱרֹן וַיִּקְבְּר שֵׁם וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחְתּוֹ:

ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב לְמוֹסְרָה תַמָּן מֵיַת אֶהֱרֹן וְאֶתְקַבֵּר תַמָּן וְשִׁמְשׁ אֶלְעָזָר בְּרַח תַּחְתּוֹתָהּ:

כְּשִׁמַּת אֶהֱרֹן בְּהָר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְקוּ עֲנֵנֵי כְבוֹד, יִרְאֵתָם לָכֶם מִמַּלְחָמַת מֶלֶךְ עָרֵד וְנִתְּתָם רֹאשׁ לְחֹזֵר לְמִצְרַיִם, וְחִזְרֵתָם לְאַחֲרִיכֶם שְׁמֹנֶה מִסְּעוֹת עַד בְּנֵי-יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם לְמוֹסְרָה. שֵׁם נִלְחָמוּ לָכֶם בְּנֵי לֹוִי וְהָרְגוּ מִכָּם וְאֵתָם מִהֶם, עַד שֶׁהִתְחַזְּרוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזָרְתְּכֶם, וּמִשָּׁם חֲזָרְתֶּם הַגְּדָגָה, הוּא חֹר הַגְּדָגָד.

כ"י וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי-יַעֲקֹב מוֹסְרָה • מַה עֲנִין זֶה לָכֵאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי-יַעֲקֹב נָסְעוּ לְמוֹסְרָה, וְהָלֹא מִמוֹסְרוֹת בָּאוּ לְבְנֵי-יַעֲקֹב, שְׁנֹאֲמַר (בְּמִדְבָּר לז): "וַיִּסְעוּ מִמוֹסְרוֹת וְגו'?" וְעוֹד, שֵׁם מֵת אֶהֱרֹן, וְהָלֹא בְּהָר הָהָר מֵת? צֵא וְחִשְׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנֶה מִסְּעוֹת מִמוֹסְרוֹת לְהָר הָהָר. אֲלָא אֵפֶן זֶה מִן הַתּוֹכָחָה: וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתָם,

בעל הטורים

אוֹתָהּ אֲצֵל תַּלְמִיד חֶכֶם. וְעוֹד, לוֹמַר: קָיָם זֶה מַה שֶּׁכְּתוּב בָּהּ. וַיִּקְבְּר. וַיִּכְתֹּן. מֵיַת צְדִיקִים מְכַפֵּרָת כְּבִגְדֵי כְהוֹנָה. תוֹרָה ו

נִעֲשִׂין קְרוּבִי, וְצָרִיכִים לְקַרְוֵעַ עָלָיו כְּמוֹ עַל סֵפֶר תוֹרָה שְׁנֹשְׁרָף. וְעוֹד סִמְךָ "וְאָשַׁם אֶת הַלָּחֹת בְּאֲרוֹן" אֲצֵל מֵיַת אֶהֱרֹן, לוֹמַר: סֵפֶר תוֹרָה שֶׁבָּלָה, קוֹבְרִין

י (ה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אֶהֱרֹן. סִמְךָ מֵיַת אֶהֱרֹן לְשִׁבְרֵת הַלּוּחֹת, לוֹמַר לָךְ: קוּשָׁה מֵיַת הַצְדִּיקִים כְּשִׁבְרֵת הַלּוּחֹת. וְגַם תַּלְמִיד חֶכֶם שְׁמֵת הַכֹּל

ה'קשי' במיתתן של צדיקים

ובג' ישראל נסעו . . שם מת אהרן

ויש לבאר דבשלשנו יום שנשתפרו הלוחות, מתרין רש"י קשיא הנ"ל, דבאמות הקשי במיתתן של צדיקים הוא ביום מיתתן, דמה שארע הדבר ביום מסים דוקא, הוא לפי שיום זה הוא יום בלתי רצוי, ודבר זה דומה ליום שנשתפרו בו הלוחות.

ומתקן יותר שגם בנוגע לשבירת הלוחות מדגש הקשי ב"יום שנשתפרו בו", שהרי מעשה העגל שגרם לשבירת הלוחות כבר היה ביום שלפני-זה. ונמצא, שלמרות ששבירת הלוחות היה כמו דבר הכרחי כתוצאה ממעשה העגל שלפני-זה, אף-על-פי-כן יש קשי ביום שנשתפרו בו הלוחות.

קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתפרו בו הלוחות (י. ו. ובפירושו רש"י י. ז.).

צריך להבין איך אפשר לומר כאן קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה, הרי הקב"ה עצמו גזר "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", ואהרן היה בן מאה ועשרים ושלש בפטירתו?

גם יש להבין דיוק לשונו של רש"י, כיום שנשתפרו בו הלוחות ולא פשבירת הלוחות, ובפרט שבמקורו של רש"י (ירושלמי יומא פרק א, הלכה א. ועוד) הלשון הוא פשבירת הלוחות?

ומתקן נטלו לגדגד ומן גדגד ליטבת
ארצא נגדן נחלין דמיין :

(ז) משם נסעו הגדגדה ומן הגדגדה יטבתה ארץ
נחלימים:

הקדוש-ברוך-הוא, כיום שנשתפרו בו הלוחות, וליהודיעך שהקשה לו מה שאמרנו: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

נ"י וּמִן־הַגְּדָגָה וּמִן־הַגְּדָגָה יִטְבֶּתָהּ אֶרֶץ נַחֲלִימִים • ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני

ה בעדנא הדיא אפרש יי ית שבטא דלוי
למשל ית ארון קומא דיי למקם קדם יי
לשמשתיה ולברכא בשמה עד יומא הדין :

(ח) בעת ההוא הבדיל יהוה את שבט הלוי לשאת
את ארון ברית יהוה לעמוד לפני יהוה לשירתו
ולברך בשמו עד היום הזה:

לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם. לשאת את ארון • הלויים. לעמוד לפני ה' לשירתו ולברך בשמו • הכהנים, והוא נשיאת כפיים.

נ"י וּמִן־הַגְּדָגָה וּמִן־הַגְּדָגָה יִטְבֶּתָהּ אֶרֶץ נַחֲלִימִים • מוסב לענין הראשון. בעת ההוא • בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובג' לוי לא טעו, הבדילם המקום מקם. וסמך מקרא זה לחזרת בגי' יצקן,

ט על כן לא היה ללוי חלק ואחסנא עם
אחיה מתקן דיהב לה יי אנון אחסנתה
קמא די מליל יי אלקה לה :

(ט) על-כן לא-היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו יהוה
הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אליה לוי :

נ"י וּמִן־הַגְּדָגָה וּמִן־הַגְּדָגָה יִטְבֶּתָהּ אֶרֶץ נַחֲלִימִים • נוסח פס' מוזמן מבית הפלך.
נחלתו לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדילו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא נחלתו • נוטל פס' מוזמן מבית הפלך.

יאנא הוית קאם בטורא קיומין קדמאין
ארבעין קמין וארבעין לילון וקביל יי
צלתי אף בזמנא הדיא לא אבי יי
לחבולתך :

(י) ואנכי עמדת בחר פימים הראשנים ארבעים
יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם
ההוא לא-אבה יהוה השחיתך:

בעל הטורים

סמך מים ללשאת את ארון' ולברך',
לומר שטענון ליטול ידיו כדי לישא
כפיו. תורה ח

בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי.
סמך כאן, לומר שהלויים הקדושים את
ישראל.

(ז) משם נסעו הגדגדה. מתחיל במ"ם
ומסיים במ"ם, לומר שכל ארבעים
שנה היה הבאר עמיהם.

שֶׁל לוחות הראשונות: מֵהֶם בְּרָצוֹן, אֶף אֱלוֹ בְּרָצוֹן,
אֲבָל הָאֻמָּצָעִים שֶׁעֲמַדְתִּי שָׁם לְהַתְּפִלָּל עֲלֵיכֶם הֵיוּ
בְּכַעַס.

יֵאָמַר יי' לִי קוֹם זִיל לְמַטּוֹל קָדָם עַמָּא
וַיַּעֲלֵן וַיִּרְתֹּן יָת אֲרַעָא דִּי קִיָּמִית
לְאַבְדָּתָהּ לְמַתָּן לְהוֹן :

כִּי־יֹאמַר ה' אֵלַי וְגו' • אֶף־עַל־פִּי שְׁסַרְתָּם מֵאַחֲרָיו וַיַּעֲיִתָם בְּעֵגֹל, אָמַר לִי (שמות לב): "לֹךְ נָחָה אֶת הָעָם וְגו'".

♦ יום חמישי כ"א מנחם-אב ♦

יב ויבן וישאל מא יי אלהה תבע מנן
אלהו למדחל גדם יי אלהה למנה בבל
ארסו דתקנן גדםיה וילמרם תיה
וילמפלח גדם יי אלהה בבל לבן ובבל
נפשו :

(ג) רְבוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ מִפָּאן: 'הַפֶּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאֵת שָׁמַיִם'.

יג לְמִטֶּר יֵת פְּקוּדֵיָא דִּי וִית קִימוּהִי דְאַנָּא
מִפְקֵדָךְ יוֹמָא דִּין לְדִיִּיטב לָךְ :

נִסִּי' ◀ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת ה' • וְאִךָּ הִיא לֹא לַחֲנָם, אֲלֵא: לְטוֹב לָכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ שְׂכָר.

יֵד הָאֱלֹהִים שְׁמִיָּא וְשְׁמִיָּא אֲרַעָא
וְכָל דִּי בֵּה :

כִּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֵאמֹר אֱלֹהֵינוּ • הַפֶּל, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן "רֵק בְּאַבְתִּיךָ חֶשֶׁק ה'" מִן הַפֶּל.

בעל הטורים

בְּאַרְצָךָ לְאַרְבֵּהָ וּלְרַחֲבָהּ כִּי לָךְ אֶתְחַנֵּד.
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם.
וְסִמֵּיךָ לִיְהוָה וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מִה ה' אֱלֹהֶיךָ
שֹׂאֵל מִמֶּעֶמְךָ כִּי אִם לִירְאָהּ. לֹמֵר לָךְ
שִׁשְׁהָאֲבוֹת הָיוּ יִירְאֵי ה'.

מִה ה' שֹׂאֵל מִמֶּעֶמְךָ. 'מִדָּה' בְּאֵת ב"ש
י"ץ. שֹׂאֵל מִמֶּעֶמְךָ ק' בְּרִכּוֹת בְּכָל יוֹם.
וַיֵּשׁ בְּפֶסֶק ק' אוֹתִיּוֹת, וְכֵן מִמֶּךָ עוֹלָה
ק'.

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל. ב' דְּסִמְיָכִי. הָבָא, וְאִידָּךְ
(לעיל ד, א) "ועתה ישראל שמע אל

(טו) רַק בְּאַבְתִּיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחָר
וְאַתְרָעִי בְּכִנְיָהוֹן בְּתַרְיָהוֹן בְּכוֹן מִכָּל
בּוֹרָעִים אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־זֶה הָיָה:

כ"י • בָּכֶם • כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם (רואים אתכם) חֲשׂוּקִים מִכָּל הָעוֹבְדֵי כוֹכְבִּים הַיּוֹם הַזֶּה.

(טז) וּמִלֵּתָם אֶת עֲרֶלְתָּ לְבַבְכֶּם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ
עוֹד:

כ"י • עֲרֶלְתָּ לְבַבְכֶּם • אִשָּׁם לְבַבְכֶּם וְכַסּוּיֹו.

(יז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי
הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׁא
כְּפָנָיו וְלֹא יִקַּח שַׁחַד:

כ"י • וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים • לֹא יוּכַל שׁוֹם אֲדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא־יִשָּׂא כְּפָנָיו • אִם תִּפְרָקוּ עָלָיו. וְלֹא יִקַּח
שַׁחַד • לְפִיסוֹ בְּמִמוֹן.

(יח) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבָה גֵר לְתֵת לוֹ
לֶחֶם וְשִׁמְלָה:

כ"י • עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה • הָרִי גְבוּרָה,
וְאַצֵּל גְּבוּרָתוֹ אֶתְה מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ (מגילה לא). וְאַהֲבָה
גֵר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה • וְדַבֵּר חָשׁוּב הוּא זֶה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת י עמ' 25)

לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אוֹר פְּנִימִי. שִׁמְלָה - הֵינֵינוּ קִיּוֹם
הַמִּצְוֹת, אוֹר מִקִּיף. וְכַמּוֹבָאֵר בְּתַנְיָא (סוף פ"ה), שֶׁתּוֹרָה הִיא
בְּחִינַת מְזוֹן לְנִשְׁמָה, וְתוֹרָתָהּ בְּתוֹף מְעִי (תהלים מ, ט), אוֹר
פְּנִימִי, וּמִצְוָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה, אוֹר מִקִּיף.

(יט) וְאַהֲבַתְּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

כ"י • כִּי־גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחֻכְךָ.

בעל הטורים

(טו) רַק בְּאַבְתִּיךָ. מִיעוּט הוּא, שָׁגַם
עֲלֵיהֶם יֵשׁ דִּין. אֲבָרָהֶם, "בְּמָה אֲדַע";
יִצְחָק אָהֵב אֶת עֲשׂוֹ; יַעֲקֹב אָמַר
נִסְתָּרָה דְרָכֵי מוֹה".

סִמְךָ לִירַק בְּאַבְתִּיךָ וּמִלֵּתָם (פסוק טז),
לֹא־מִר שֶׁתְּמוּלֵּי עֲרֶלְתָּ הֵלֵב כְּמוֹ שֶׁעָשׂו
הָאֲבוֹת. תּוֹרָה טו
(יח) וְאַהֲבָה. ב' בְּמִסְוָרָה. "וְאַהֲבָה גֵר",

"וְרָשָׁע וְאַהֲבָה חֲמִס שְׁנֵאָה נִפְשׁו" (תהלים
יא, ה). אוֹהֵב אֶת הַגֵּר, אֲבָל הָאוֹהֵב חֲמִס
שְׁנֵאָה נִפְשׁו. תּוֹרָה יט

(כ) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבָּק
וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע:

כ"א אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבָּק בּוֹ, וְלֹאֲחֵר שִׁיחִיו בְּךָ כָּל הַמַּדּוֹת הַלָּלוּ, אֲזַי בְּשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע.

(כא) הוּא תְהַלְתֶּךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתָּךְ
אֶת־הַגְּדֹלָת וְאֶת־הַנּוֹרָאִת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרִימָה וְעַתָּה
שֵׁמוֹךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

יא (א) וְאַהֲבֵתְךָ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ
וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

(ב) וַיִּדְעֻם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלּוֹ
אֶת־יְרֵדוֹ הַחֲזָקָה וְזֵרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

כ"א וַיִּדְעֻם הַיּוֹם • תָּנוּ לֵב לְדַעַת וּלְהִבִּין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי. כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם • אֲנִי מְדַבֵּר עִכְשָׁו, שִׁיּוּכְלוּ
לֹמַר: 'אֲנִי לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ כָּל זֶה'.

(ג) וְאֶת־אֲתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ
מִצְרַיִם לְפָרֹעַ מִלֶּדֶת־מִצְרַיִם וְלָכֹל־אַרְצוֹ:

(ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחַיִּל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר
הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרֹדֶפֶם אַחֲרֵיהֶם
וַיֹּאבְדָם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

(ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבַּר עַד־פֶּאֶכֶם עַד־הַמָּקוֹם
הַזֶּה:

בעל הטורים

(כ) אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא. תִירָא
בְּגִמְטְרִיָּא: תוֹרָה. תוֹרָה כֹּא
(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ. חֶסֶק מִתְחִיל
וּמִסִּיּוֹם בְּבִי"ת, לֹמַר שֶׁיַּעֲקֹב הִזְדַּיְקָה
שֶׁיִּדְבָּקוּ אִישׁ בְּבֵיתוֹ וְלֹא יִתְעַרְבוּ

וְהָ שֵׁשׁ בְּמִדְרָשׁ (שְׁמוֹת רַבָּה כג, יד) שֶׁנֶּחֱמָה
לְפָרֹעַ כְּסוּסִיָּא נִקְבָּה בְּדִי לְמִשְׁכּוֹ בְּיָם
לֹאֲבָדוֹ, וְזֶהוּ "מִשְׁגִּיא לַגּוֹיִם
וְיֹאבְדָם". תוֹרָה ה

בְּמִצְרַיִם, וּלְכָךְ נִקְרָא 'בֵּית'
יַעֲקֹב'. תוֹרָה א
יא (ד) וַיֹּאבְדָם. ב' בְּמִסְוֶרָה. "וַיֹּאבְדָם
ה'", "מִשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיֹּאבְדָם" (אִיב"ב, כג).

וְיָדִי עֲבַד לְדָתְךָ וְלֵאבִירֶם בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּר
רְאוּבֵן דִּי פִתְחָת אֲרַעָא יֵת פּוּמָה וּבְלַעְתָּנוּן
וְיֵת אָנֹשׁ בְּתִיהוֹן וְיֵת מִשְׁקָנְהוֹן וְיֵת כָּל
יְקוּמָא דִּי עֲמָהוֹן בְּגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל:

(ו) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתְךָ וְלֵאבִירֶם בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּרְאוּבֵן
אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וּתְבַלְעֵם וְאֶת־בְּתִיהֶם
וְאֶת־אֹהֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם
בְּקָרֵב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל? אָמַר לוֹ: שְׁנַעֲשִׂית הָאָרֶץ מִדְּרוֹן כְּמִשְׁפָּךְ,
וְכָל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וְכָא עַד
מְקוֹם הַבְּקִיעָה. וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם •
זֶה מְמוֹנֵו שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רִגְלָיו.

כ"י • בְּקָרֵב כָּל־יִשְׂרָאֵל • כָּל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד
מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתּוֹ וּבּוֹלַעְתּוֹ, אֵלּוּ
דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמָנִי: 'וְהֵלֵא כָּבֹד
נֶאֱמַר (במדבר טו): "וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא
פִּיּוּתִיכָּ? אָמַר לוֹ: 'וּמָה אֲנִי מְקִים "בְּקָרֵב כָּל־

וְאֵרִי עֵינֵיכֹן חֲזָאן יֵת כָּל עוֹבְדָא דִּי רַבָּא
דִּי עֲבַד:

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה:

כ"י • כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת • מוֹסֵב עַל הַמִּקְרָא הָאֶמּוֹר לְמַעְלָה: "כִּי לֹא אֵת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגו'", כִּי־אִם
עִמָּכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הִרְאֵת וְגו'".

ח וְתִטֵּר יֵת (כָּל) תַּפְקִדְתָּא דִּי אָנָּה מִפְקִדְךָ
יֻמָּא דִּין בְּדִיל דְּתַתְּקִפוּן וְתַעֲלוּן וְתִירְתּוּן
יֵת אֲרַעָא דִּי אֲתוּן עֲבָרִין תַּמָּן לְמִירְתָּה:

(ח) וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבִאֲתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

ט וּבְדִיל דְּתוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אֲרַעָא דִּי קִיִּים
יֵי לְאַבְהִתְכוֹן לְמַתָּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן אֲרַעָא
עֲבָדָא חֵלֶב וְדִבְשׁ:

(ט) וּלְמַעַן תִּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר לָהֶם וּלְזֶרְעָם אֶרֶץ זָבַת חֵלֶב
וְדִבְשׁ: ׀

• יום שישי כ"ב מנחם-אב •

י אֲרִי אֲרַעָא דִּי אֵת עַלֵל לְמַתָּן לְמִירְתָּה לֹא
כְּאֲרַעָא מְצָרִים הִיא דִּי נִפְקִתּוּן מִתַּמָּן דִּי
תִּזְרַע יֵת זֶרַעַךְ וּמִשְׁקַת לָהּ בְּרַגְלֶךָ כְּגִנְתָּא
יִרְקָא:

(י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בֹא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא
כְּאֶרֶץ מְצָרִים הִוא אֲשֶׁר יֵצְאֲתָם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע
אֶת־זֶרַעְךָ וְהִשְׁקִית בְּרַגְלֶךָ בְּגֹן הַיֶּרֶק:

נֹתֵן בְּשָׁנִי, וּבְכָל מְקוֹם הַחִבִּיב קוֹדֵם. הָא לְמִדָּת
שְׁחִירוֹן יָפָה מַצְעוֹן, וּמְצָרִים מִשְׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת,
שְׁנֶאֱמַר (בראשית יג): "כְּגֹן ה' כְּאֶרֶץ מְצָרִים", וְצִעַן שְׁבַח
מְצָרִים הִיא, שֶׁהִיָּתָה מְקוֹם מְלִכּוֹת, שָׁפֵן הוּא אוֹמֵר
(ישעיה ל): "כִּי הָיוּ בָצְעוֹן שָׁרִיו", וְחִבְרוֹן פִּסְלָתָה שֶׁל
אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכֹף הַקְצוּיָה לְקַבּוּרַת מֵתִים, וְאֶף־עַל־
פִּי־כֵן הִיא יָפָה מַצְעוֹן. וּבְכָתוּבוֹת' (דף קיב) דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן
אַחֵר: אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בֵּית לְבָנוֹ הַקָּטָן, וְאַחֲרֵי־כֵן
לְבָנוֹ הַגָּדוֹל? אֵלֹא שֶׁמְבִנָּה עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בָּצְעוֹן.

כ"י • לֹא כְּאֶרֶץ מְצָרִים הִוא • אֵלֹא טוֹבָה הִימְנָה,
וְנֶאֱמָרָה הַבְּטָחָה זֹאת לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמְצָרִים,
שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'שָׁמָּה לֹא נִבָּא אֵל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה
כְּזֹו' (ספרי). יְכַל בְּגִנּוּתָהּ הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן אָמַר לָהֶם:
'לֹא כְּאֶרֶץ מְצָרִים הִיא, אֵלֹא רְעָה הִימְנָה? תִּלְמוּד
לוֹמֵר: (במדבר יג) "וְחִבְרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה וְגו'", אָדָם
אֶחָד בָּנָאן, וְחָם בָּנָה צִעַן לְמְצָרִים בְּנוֹ, וְחִבְרוֹן
לְכַנְעֵן, דָּרַךְ־אָרֶץ אָדָם בּוֹנֶה אֵת הַנָּאָה וְאַחֲרֵי־כֵן בּוֹנֶה
אֵת הַכְּפֹּר (ספריים אֲחֵרִים: הַגְרִיעַ), שֶׁפִּסְלָתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן, הוּא

שיעור יומי ליום שישי כ"ב מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – יא – פרשת עקב

הגבטה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבטה, אבל זו: "למטר השמים תשתה מים", אתה ישן על מטתך, והקדוש-ברוך-הוא משקה נמוך וגבטה, גלוי ושאינו גלוי באחת. כגון הירק • שאין די לו בגשמים, ומשקין אותו ברגל ובכתף.

אשר יצאתם משם • אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר (בראשית מז): "במיטב הארץ וגו'", אף היא אינה בארץ ישראל. והשקית ברגלך • ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מגילוס: "ברגלך", ולהשקותה, וצריך אתה לנדר משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 30, 14 עמ' 14, רשימות חוברת כז עמ' 8)

וברשי" (שם). ולכן היה הנילוס העבודה זרה של מצרים, כמאמר רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, יג) הואיל וזה משקה שדויתנו וכרמינו... ודאי הוא אלקה. בארץ ישראל, לעומת זאת, הרי למטר השמים תשתה מים, ומי שצוקק לגשם לא ישכח על ה' גם כשיש לו שפע רב שהרי הוא תלוי בחסדי שמים.

הארץ... לא בארץ מצרים היא... למטר השמים תשתה מים (יא, ייא) במצרים לא יורד גשם, והנילוס עולה ומשקה את השדות. ומפנין שבעיני בשר לא מרגישים שיש צורך בעזרת ה', עוללים לשכח שהקב"ה הוא הנותן לה כח לעשות חיל. ואכן, פרעה מלך מצרים אמר אני צריך לעליונים, פי יש לי יאורי (יחזקאל כט, ג

יא וארעא די אתון עברין תמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמא תשתי מים:

והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים:

בבית כור ממנו, חמשת כורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו. ובקעת • הן מישור.

כ"י ארץ הרים ובקעת • משבח הקר מן המישור. שהמישור, בבית כור אתה זורע כור. אבל הקר,

יב ארעא דיין אלהך תבע יתה תדירא עיני יי אלהך בה מרישא דשטא ועד סופא דשטא:

אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֶי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשֵׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: ס

עמה. תמיד עיני ה' אלהיך בה • לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו', כדאיתא ב'ראש השנה' (ט). מרשית השנה • מראש השנה נדון מה יהא בסופה. (שם ח)

כ"י אֲשֶׁר־ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ • והלא כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח): "להמטיר על- ארץ לא-איש"? אלא כפיכל אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות

יג ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון:

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלִעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

התחלת לשכח, סוף שתשכח בלה, שכן כתיב במגלה: אם תעזבני יום, יומים אעזבך. מצוה אתכם היום • שיהיו עליכם חידשים, כאלו שמעיתם בו ביום (ספרי). לאהבה את-ה' • שלא תאמר: 'הרי

כ"י וְהָיָה אִם־שָׁמַעַ • "והיה" מוסב על האמור למעלה: "למטר השמים תשתה מים". וְהָיָה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ (סוכה מז) אם תשמע בישן, תשמע בחדש, וכן (דברים ח): "והיה אם שכלת תשכח", אם

בעל הטורים

וסרחו, מורידן במדברות ובמים. בכל לבבכם ובכל נפשכם, ונתתי מטר. לומר שאין נענין על המטר אלא אם כן יכונו להתפלל בכל לב. בעתו. בגימטריא: פלילות. תורה יג

(יב) מרשית השנה. אותיות מתשרי. סוף עיני ה' אלהיך בה ליהיה, לומר: "אם שמוע תשמע", "עיני ה' אלהיך בה"; כי "כמים הפנים לפנים" (משלי כו, טז).

מתפלל, שְׁנֵאמֶר (שם): "וְכוּיִן פְּתִיחַן לֵה יְגוֹ", וְכֵן בְּדוֹר הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תַּכּוֹן תַּפְלִיתִי קִטְרַת לְפָנֶיךָ". בְּכָל-לִבְכֶּם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם • וְהֵלֵא כָּבֹד הַזֶּהִיר (דברים ו): "בְּכָל לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם", אֲלֵא אֲזַהֵר לִיחִיד, אֲזַהֵר לְצַבּוֹר.

אֲנִי לוֹמֵד, בְּשִׁבְלִי שְׁאֵהִיָּה עֲשִׂיר, בְּשִׁבְלִי שְׁאֵקֵרָא רַב, בְּשִׁבְלִי שְׁאֵקֵבֵל שְׁכָר, אֲלֵא כָּל מָה שְׁתַּעֲשׂוּ - עֲשׂוּ מֵאֵהֶבָה, וְסוּף הַכְּבוֹד לְבֵא. וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל-לִבְכֶּם • עֲבוּדָה שְׁהִיא בָּלָב, וְזוֹ הִיא תַּפְלָה, שְׁהַתַּפְלָה קְרוּיָה עֲבוּדָה, שְׁנֵאמֶר (דניאל ו): "אֲלֵהֶךָ דִּי אֲנִי פִלַח לֵה בְּתִדְרֵא", וְכִי יֵשׁ פִּלְחָן בְּכָבֵל? אֲלֵא עַל שְׁהִיָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לְקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק ל"ד עמוד 73 - מתוך 'לקראת שבת')

תפלה - לצורך גבוה

וְלִכְאוּרָה צְרִיף-עֵינִן, שְׁהֵרִי זְהוּ הַפֶּךָ גְּדֵר הַתַּפְלָה עַל-פִּי הַלְכָה, שְׁעֵנִינָה בַּקִּשְׁתָּ צְרִיף הָאֲדָם דְּוָקָא (רמב"ם הלכות תפלה פרק א הלכה ב-ד)?

וְיֵשׁ לוֹמֵר הַבּוֹר בְּזָה, שְׁפִנְתָּ הָרֵב הַמּוֹגִיד הִיא שְׁצִרִף הָאֲדָם לְהִיּוֹת בְּדִרְגָּא גַּעֲלִית בַּעֲבוּדַת ה', שְׁבִטֵל לְגַמְרֵי קַמִּיָּה יִתְבָּרֵךְ, וְעַד שֶׁכָּל מְצִיאוֹתוֹ אֵינָה אֲלֵא בְּטוּלוֹ לְהֶשֶׁם-יִתְבָּרֵךְ.

וּבִמְיֻלָּא זֹהִי בַּקִּשְׁתָּ צְרִיף, דְּאֵינִי צְרִיף מֵאוּמָה לַעֲצֻמוֹ, וְכָל מְבַקֵּשׁ וְצִרְכֵּי אֵינִם אֲלֵא "צִרְף גְּבוּהָ", שְׁתִּמְלֵא רְצוֹן הַשְּׂכִינָה, וְלָכֵן מִתְפַּלֵּל עַל "כְּבֹד" וְחִסְרוֹן הַשְּׂכִינָה כְּכֹחַ, "רִישָׁא דְּכָל רִישִׁין".

וְהִיא אִם-שְׁמַע תִּשְׁמְעוּ . . וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל-לִבְכֶּם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לִבְכֶּם - עֲבוּדָה שְׁהִיא בָּלָב, וְזוֹ הִיא תַּפְלָה, שְׁהַתַּפְלָה קְרוּיָה עֲבוּדָה (יא, יג. ובפירושו רש"י).

תֵּנִן בְּמִסְכַּת בְּרֻכּוֹת (ריש פרק ה) "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְפַּלֵּל אֲלֵא מִתּוֹךְ כְּבֹד רֵאשׁ", וְכַתֵּב הָרֵב הַמּוֹגִיד מִמְּעוֹרִיטֵשׁ (אור תורה 'דבור המתחיל' אין עומדין), דְּ"אֵין עוֹמְדִין כִּי" אֲלֵא מִתּוֹךְ כְּבֹד רֵאשׁ . . אֵל תַּתְּפַּלֵּל בְּשִׁבְלִי דְּבָר שְׁחִסֵּר לך . . תַּתְּפַּלֵּל עַל הַכְּבִידוֹת שֵׁישׁ בְּרֵאשׁ . . בְּשִׁכְנָה כְּכֹחַ . . שְׁיִהִיָּה כָּל כְּוִנָּתוֹ לְהַשְׁפִּיעַ בְּשִׁכְנֵית עֲזָא . . כְּבֹד רֵאשׁ הֵינִי כְּבֹד שֶׁל רִישָׁא דְּכָל רִישִׁין".

(יד) וְנִתְּתִי מִטְרָא-אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ יִד וְאֶתָּן מִטְרָא-אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ בְּפִיר וְלִקִּישׁ וְתַכְנוּשׁ עֲבוּרָךְ וְחִמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ:

וְאִם-פֶּתַח דְּגִנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ:

מִלְקוֹשׁ, דְּבָר הַמֵּאָחֵר, כְּדִמְתַּרְגְּמִינָן: (בראשית ל) "וְהִיָּה הַעֲטוּפִים לְלֶכֶן", 'לִקְשָׁא'. דְּבָר אַחֵר: לְכָךְ נִקְרָא מִלְקוֹשׁ, שְׁיִוְרְדַת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקִּשְׁיִין. וְאִם-פֶּתַח דְּגִנְךָ • אֵתָה תִּסְפְּנוּ אֵל הַבֵּית וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעֵנִין שְׁנֵאמֶר (ישעיה סב): "אִם אֶתָּן אֶת דְּגִנְךָ וְגו' כִּי מֵאֲסָפִיר יֵאכְלֶהוּ", וְלֹא כְּעֵנִין שְׁנֵאמֶר (שופטים ו): "וְהִיָּה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְגו'".

כ"ז • וְנִתְּתִי מִטְרָא-אַרְצְכֶם • (ספרי) עֲשִׂיתֶם מָה שְׁעֲלִיכֶם, אִף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מָה שְׁעֲלִי. בְּעֵתוֹ • בְּלִילוֹת, שְׁלֵא יִטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דְּבָר אַחֵר (שם): "בְּעֵתוֹ", בְּלִילֵי שְׁפָחוֹת שְׁהַכֵּל מְצוּיִין בְּכַתִּיבָם. יוֹרָה • (תענית ו) הִיא רְבִיעָה הַנוֹפֶלֶת לְאַחֵר הַזִּרְיעָה, שְׁמִרְנָה אֵת הָאֶרֶץ וְאֵת הַזִּרְעִים. וּמִלְקוֹשׁ • רְבִיעָה הַיּוֹרְדַת סְמוּךְ לְקִצְרִי, לְמִלְאוֹת הַתְּבוּאָה בַּקִּשְׁיָה, (שם) וְלִשׁוֹן

(טו) וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשִׂרְךָ לְבַהֲמֶתְךָ וְאֵכֶלֶת וּשְׁבַעְתָּ: טו וְאֶתָּן עֵשֶׂב אֶתְכָּךְ בְּחִמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ:

פּוֹחַתַת מִדְּגִנָּה. וְאֵכֶלֶת וּשְׁבַעְתָּ • הָרִי זֹו בְּרָכָה אַחֲרֵת: שְׁתֵּהָא בְּרָכָה מְצוּיָה בְּפֶתַח בְּתוּף הַמַּעֲנִים. "וְאֵכֶלֶת וּשְׁבַעְתָּ".

כ"ח • וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשִׂרְךָ • (ספרי) שְׁלֵא תִצְטָרֵךְ לְהוֹלִיכָה לְמִדְּבָרִיּוֹת. דְּבָר אַחֵר: שְׁתֵּהָה גוּזוֹ תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגִּשְׁמִים וּמִשְׁלִיךְ לְפָנֶיךָ בְּהִמְתָּךְ, וְאֵתָה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמְּנָה שְׁלִשִּׁים יוֹם קֹדֶם לְקִצְרִי וְאֵינָה

(טז) הַשְּׁמֵרוֹ לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבְדֶּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

טז אִם-תִּמְרָו לָכֵן דִּילְמָא יִטְעוּן לְכַחוֹן וְתַסְטוּן וְתַפְלִחוּן לְטַעוֹת עַמְמָא וְתַסְגְּדוּן לָהוֹן:

בעל הטורים

הַדְּבָרוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָמָּה יוֹם. וְכֵן ז' מִמִּי"ן, כִּי ז' מוֹמִינִין בְּתוּבָיִם בַּעֲבוּדָה זָרָה, "פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ" וְגו' (תהלים קטו, ה-טז). תורה יו

רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי שְׁרָאִשִּׁי" (שיר השירים ה, א ז' יוֹדִי"ן בְּסוּפֵי תִיבוֹת, לוֹמֵר: כָּל הַמּוֹדָה בַּעֲבוּדָה זָרָה כְּכּוֹפֵר בִּי

(טז) לְכַבֶּכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבְדֶּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. ז' מִמִּי"ן בְּסוּפֵי תִיבוֹת, וּכְנִגְדָם "פֶּתַחִי לִי אֲחִתִּי

כ"י • השמרו לכם • כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקדוש-ברוך-הוא אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח): "פן תאכל ושבעת", ויבקרך וצאנך ירבין, מה הוא אומר אחריו? "ורם לבכך ושכחת". וסרתם • לפרש מן התורה, ומתוך כך: "ועבדתם אלהים אחרים", שפיון שאדם פורש מן התורה,

הולך ומדבק בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל-א כ): "כי-גרשני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו'", ומי אמר לו כך? אלא כיון שאני מגרש מלעסק בתורה, הרני קרוב לעבד עבודת כוכבים. אלהים אחרים • (ספר) שהם אחרים לעובדיהם, צועק אליו ואינו עונהו, נמצא עשוי לו כנכרי.

(י) וחרה אפי-יהוה בכם ועצר את-השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את-יבולה ואברתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם:

ויהי יתקוף רגזא דיי בכון ויחוד ית שמא ולא יהי מטרא וארעא לא תתן את עללתה ויתכדון בפריע מעל ארעא סבתא דיי יהב לכון:

ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו, והקיא וטגף את כל גני המסכה. נטלוהו בידיו וברגליו, וזרקוהו אחורי פלטרין. מהרה • (שם) איני נותן לכם ארבה, ואם תאמרו: והלא נתנה ארבה לדור המבול, שנאמר (בראשית ו): "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"? דור המבול לא היה להם ממי ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד.

כ"י • את-יבולה • אף מה שאתה מוביל לה, בענין שנאמר (דג א): "ורעתם הרבה והבא מעט". ואברתם מהרה • על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא. (ספר) משל למי ששלח בנו לבית המשתה, והיה יושב ומפקדו: אל תאכל יותר מצרכך, שתבא נקי לביתך. ולא השגיח הבן

(יח) ושמרתם את-דברי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם וקשרתם אתם לאות על-ידכם והיו למזכרת בין עיניכם:

יח ויתשון ית פתגמי אלין על לכון ועל נפשכון ותקטרון ויהיון לאת על ידכון ויהיון לתפלין בין עיניכון:

שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר (ירמיה א): "הציבי לך צינים".

כ"י • ושמרתם את-דברי • אף לאחר שתגלו, היו מציינים במצות: הניחו תפלין, עשו מזוזות, כרי

(יט) ולמדתם אתם את-בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

יט ותלפון ויהיון את פניכון למללא בהון במתקף בביתך ובמתקף בארמא ובמשכבך ובקומך:

משית עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן, הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר: "ולמדתם אתם את-בניכם לדבר בם וגו'".

כ"י • לדבר בם • משעה שהבן יודע לדבר, למדהו: "תורה צוה לנו משה", שיהא זה למוד דבורו, מכאן אמרו: כשהתינוק מתחיל לדבר, אביו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת כ' מנחם אב תשל"ז - מתוך 'לקראת שבת')

חינוך הילדים - חיוב תמיד

עליהם, אלא המחשבה אודות חינוך הילדים צריכה להיות כל הזמן, החל מ"בשבתך בביתך", ואפילו כאשר הולך בדרך ועוסק בעניניו שלו - "בלכתך בדרך", אסור לו לשכוח מ"ולמדתם אתם את בניכם".

וגם כאשר עיף מעבודתו במשך היום והולך לנוח, הגה כאשר מכין עצמו לקראת השינה "בשכבך" צריכות מחשבותיו להיות בנוגע לחינוך הילדים. ומיד כאשר קם ממטו "ובקומך", הגה המחשבה הראשונה שעולה לו בראש צריכה להיות על "ולמדתם אתם את בניכם".

בפשתנו כתוב "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" (יא, יט).

בדרך כלל לומדים שסיום הפתוח בנוגע ל"בשכבך ובקומך" קאי על מצות קריאת שמע ומצות תלמוד תורה. אף אין המקרא יוצא מידי פשוטו, ש"בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" קאי על "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם", והינו שעל האדם להיות שקוע בחינוך ילדיו בכל עת ושעה.

ומכאן, שאל יאמר האדם שדי לו במה שזמן מסוים ביום, חושב הוא אודות חינוך ילדיו או ילדי ישראל שהשפעתו

(כ) וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך:

כ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך
ביתך ובשעריך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עקב כרך יט)

"גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי"? [=גברים צריכים לחיות, נשים אינן צריכות לחיות?]. ועוד: בהיותה "עקרת הבית", מטלת על האשה חובה מיוחדת לדאוג לענייני הבית, כולל שמירתו על-ידי "מזוזות ביתך..."

על-ידי-זה חלה השמירה על הבית, ועל כל הנמצא בו. תר-על-כן: השמירה היא, פמובא בזהר, באפן של "הנ"י" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם" – גם ביציאה מן הבית. וכיון שכל ישראל ערבים זה בזה, וכלם "קומה אחת", הרי מובן, ששפור במצות מזוזה של כל חדר יחיד החיב במזוזה מוסר בשמירת הקומה כלה של כל ישראל, כל יהודי, אנשים ונשים וטף, בכל מקום שהוא. ובשון הכתוב: "הנ"י" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

כא בדיל דיסגון יומיכו וימי בניכון על
ארעא די קמים יי לאבדהכון למתן להון
כיומי שמיא על ארעא:

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר
נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם בימי השמים
על-הארץ: ם

'לתת לכם' אין פתיב כאן, אלא 'לתת להם', מפאן
מצינו למדים תחית המתים מן התורה.

כ"י • למען ירבו ימיכם וימי בניכם • אם צשיטם
כן, ירבו, ואם לאו, לא ירבו, שדברי תורה נדרשין
מכלל לאו, הן, ומכלל הן, לאו. לתת להם • (ספרי)

• שבת קודש כ"ג מנחם-אב •

כב ארי אם מטר תשרון ית כל תפקדתא
הדא די אנא מפקד יתכון למעבדה למרחם
ית יי אלהכון למסה בכל ארסון דמקנן
קדמוהי וילאתקרבא לדחלתה:

(כב) כי אם-שמור תשמרון את-כל-המצוה הזאת
אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את
יהוה אלהיכם ללכת בכל-דרכיו ולדבקה-בו:

ואתה גומל חסדים. ולדבקה-בו • אפשר לומר כן,
והלא "אש אוכלה הוא"? אלא הדבק בתלמידים
ובחכמים, ומעלה אני עליך כאלו נדבקה בו.

כ"י • שמר תשמרון • אזהרת שמירות הרבה,
להזהר בתלמודו שלא ישפח. ללכת בכל-דרכיו •
הוא רחום, ואתה תהא רחום. הוא גומל חסדים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ אגרות קודש חס"ו אגרת התכט – מותד 'לקראת שבת')

והנה מצינו שדיבורו של הקב"ה עושה מעשה, שדיבורו
בלבד ברא את העולם.
ומכיון שעלינו ללכת "בכל דרכיו", יש ללמוד מזה, שגם

אין אפשר שדיבורו של אדם יעשה מעשה?
בפרשנותו כתוב "ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (יא, כב),
שנצטוינו ללכת בדרך המקום.

בעל הטורים

מעבר לי"ד.
כי אם שמו. בגימטריא:
תורה. כא

ה' צלף על יד ימינך" (תהלים קכא, ה).
על הארץ. ט' פעמים 'על הארץ' בזה
הספר (ה, לב, ח, יא, כא, טז, כד, טו, כג, כב, כג, כג,
כא, כח, טו, כנגד ט' שבטים שנטלו חלק

(כ) וכתבתם על מזוזות ביתך. וסמך
ליה למען ירבו, שעל ידי המזוזה לא
יבא המשיחית אל בתיכם. וסמך ליה
אם שמור תשמרון, על שם: "ה' שמך,

שיעור יומי לשבת קודש כ"ג מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת עקב קג

הָאָדָם צָרִיף לְהַשְׁתַּדֵּל שְׂדֻבְרָיו יַעֲשֵׂוּ מַעֲשֵׂה. | בּוֹ יֵרָאֵת שָׁמַיִם, כְּמֹאֲמֵר חַז"ל (ברכות ו, ב) "כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ וְתִלּוּי הַדָּבָר בָּאָדָם הַמּוֹדֵב, וּבִשְׁנֵי פָרְטִים: | בּוֹ יֵרָאֵת שָׁמַיִם דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים".
א. יֵשׁ לְדַבֵּר בְּדִבְרֵים הַיּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב, שְׂאֵי נִכְנָסִים לֵלֵב | וְאִזּוּ גַם דְּבוּרוֹ שֶׁל אָדָם - יַעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה.

(כג) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם | כג וַיִּתְּרֹךְ יְיָ יֵת כָּל עַמֻּמֵּי הָאֲלֵיִן מִקְדְּמִיכֹן
וַיִּתְּרֵנּוּ עַמֻּמֵּיִן רַב־רַבִּין וְתִקְיִפִּין מִנְּכֹן: | וַיִּרְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִכֶּם:

כ"ג- וְהוֹרִישׁ ה' • עֲשִׂיתֶם מִה שְׁעָלֵיכֶם, אִף אֲנִי | הַשִּׁבְחָה הַהוּא שֶׁמִּשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּנָה, לֹאמֹר:
אֲעֲשֶׂה מִה שְׁעָלִי. וְעַצְמִים מִכֶּם • אֲתֶם גְּבוּרִים | "וְעַצְמִים מִכֶּם"? אֵלָּא אֲתֶם גְּבוּרִים מִשְׁאָר הָעוֹבְדֵי
וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם, שְׂאֵם לֹא שִׁישְׂרָאֵל גְּבוּרִים, מִה | כּוֹכָבִים, וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם.

(כד) כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלֶיךָ בּוֹ לָכֶם | כד כָּל אֲתָרָא דִּי תִדְרֹךְ פְּרִשְׁתָּ רַגְלִיכֹן בֵּה
יְהִי מִן־הַמְּדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּהָר נְהַר־פָּרָת וְעַד | דְּלִכּוֹן יְהִי מִן מְדַבְּרָא וְלִבְנֹן מִן נְהַרָא נְהַר
הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם: | פָּרַת וְעַד נִמְאָ מַעְרָבָא יְהִי תְחוּמִכֹּן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"נ ב עמ' 625)

וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם | גַּם לְסוֹף הָעוֹלָם, סוֹף כָּל־לוֹת הַמָּקוֹם. שְׁהִרִי כְבוֹשׁ אֶרֶץ
(לד, א"ב) נֹאמֵר שֶׁהַקֶּב"ה הִרְאָה לְמֹשֶׁה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, | יִשְׂרָאֵל כּוֹלֵל גַּם כְּבוֹשׁ וּבְרוּר כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ, עַד לְנִקְדָּה
עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וּפְרַשׁ רַש"י: אֵל תִּקְרִי הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, אֵלָּא | הָאֲחֵרוֹנָה (הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר) שֶׁל מָקוֹם וְזִמְנוֹ, שֶׁהֵם גְּדִרֵי
הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וְהִינֵנּוּ, שֶׁ"אֲחֵרוֹן" רוֹמֵז לְסוֹף כָּל־לוֹת הַזִּמְנוֹ. וַיֵּשׁ | הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן לְעִתִּיד־לְבוֹא עֲתִידָהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְּפֹשֵׁט
לֹאמֹר, שֶׁיָּם הָאֲחֵרוֹן, הַגְּבוּל וְהַסּוֹף שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רוֹמֵז | בְּכָל הָאֲרָצוֹת.

(כה) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם | כה לֹא יִתְעַמֵּד אִישׁ קִדְמִיכֹן דְּחִלְתִּיכֹן
יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר | וְאִימִתִּיכֹן יִתֵּן יְיָ אֱלֹהֵיכֹן עַל אִפִּי כָל אֲרָעָא
תִּדְרֹכֶיכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: | דִּי תִדְרֹכֹן בֵּה כְּמָא דִּי מַלִּיל לְכוּן: ס ס ס

כ"ה- לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו' • (שם) אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ, | - עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרָאֲכֶם - עַל הַרְחוּקִים. פְּחָד •
אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה כְּשֶׁפָּיָה מִנִּין? תִּלְמוּד לֹאמֹר: | לְשׁוֹן בְּעִיתָת פֶּתָאם. מוֹרָא • לְשׁוֹן דְּאָגָה מִיָּמִים
"לֹא יִתְיַצֵּב", מִכָּל־מָקוֹם. אִם כֵּן, מִה תִּלְמוּד לֹאמֹר: | רַבִּים. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם • וְהִכֵּן דִּבֶּר? (שמות כג)
"אִישׁ"? אֲפֹלוּ כְּעוּג מִלֶּךְ הַבָּשָׂן. פְּחָדְכֶם | "אֶת אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":
וּמוֹרָאֲכֶם • וְהִלָּא פְּחָד הוּא מוֹרָא? אֵלָּא, פְּחָדְכֶם

ק"א פסוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפב

בעל הטורים

(כד) כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ. | כָּל חֵיַת הָאָרֶץ, בְּדִכְתִּיב (ויקרא כו, ח)
וּבִיהוֹשֻׁעַ (א, א) "כָּל מָקוֹם" חֲסֵר ה"א, | "וְהַשְׁבַּתִּי חֵיָה רַעָה מִן הָאָרֶץ", וּבְעִנְיָן
שֶׁה"א שְׂבָבִים לֹא הוֹרִישׁ | שֶׁנֶּאֱמָר לִימֹת הַמְּשֻׁחִי: "וַיִּנְעַר קִטָּן נְהָג
יְהוֹשֻׁעַ. תוֹרָה כה | בָּם" (ישעיה יא, ח).

(כה) וּמוֹרָאֲכֶם. ב'. "וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ה'" | "וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ה'"
אֱלֹהֵיכֶם, "וּמוֹרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל | אֱלֹהֵיכֶם, "וּמוֹרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל
כָּל חֵיַת הָאָרֶץ" (בראשית ט, ח). מִלְּמוֹד | כָּל חֵיַת הָאָרֶץ
כְּשֶׁנִּכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה מוֹרָאֵם אִף עַל | בְּשֶׁנִּכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה מוֹרָאֵם אִף עַל

צדקך: ה את־חקיך אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲבֹבֵנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בָּמָה יִזְכָּרְנָה אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשֵׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צַפֵּנִתִּי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרֹתִי כָּל־מִשְׁפָּטֶי־כֹּיֶךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשִּׁיתִי
 כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאַשְׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גַּלְעִינִי וְאֶבִּיטָה וְנִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסְתַּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גְּעַרְתָּ זֵדִים
 אֲרוּרִים חֲשׂוֹנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלֵי חֶרֶף
 וְכוּז כִּי עֲדֹתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יָשָׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדֹתֶיךָ
 שִׁעֲשָׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲנִינִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְּרֹתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסַּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתֶךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרֹתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָהוָה אֶל־תִּבְשָׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הוֹרֵנִי יְיָהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאַצְרִנָּה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרָתֶךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־כו חֲפָצָתִי: לו הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲנִינִי: לה הִקֵּם לְעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶךָ אֲשֶׁר לִירְאֶתֶךָ:
 לז העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרֹתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לַפְּקוּדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲנִינִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְיָהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ בְּאִמְרֹתֶךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאַתְּהִלָּכָה בְּרַחֲבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשֵׁתִי:
 מז וְאַדְבָּרָה בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשָׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשָּׂא
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲשִׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָךְ לְעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
 נִחְמָתִי כְּעֵנִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִיתֵּנִי: נא זֵדִים הִלִּיצְנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתֶךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: ו יְיָהוָה וְאַתָּנַחֵם: גג זִלְעָפָה אַחֲזֹתֵנִי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרָתֶךָ: גד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: גה זְכַרְתִּי כִּלְיָה שְׁמֹךְ יְיָהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ: גו זאת הִיטַחֲלִילִי כִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח גז חֲלָקִי יְיָהוָה אִמְרֹתִי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 גח חֲלִיתִי פִנִּיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִינִי בְּאִמְרֹתֶיךָ:
 גט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאֲשִׁיבָה רְגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשֵׁתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבַלִּי רִשְׁעִים עֲוֹנֵי תוֹרָתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֲקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתֶךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְיָהוָה מִלֵּאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֲעֵנָה אֲנִי שִׁגְגָּה וְעֵתָה אִמְרֹתֶךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמְטִיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֵר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ בְּחֻלָּב לֶבָם אֲנִי תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַוְנֵנוּנִי הִבִּינִי וְאֶלְמַדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאוּךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׂמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעֵתִי יְיָהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִחַי־נָא חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי בְּאִמְרֹתֶךָ
 לְעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׁוּ זֵדִים כִּי־שֹׁקֵר עֲוֹתוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ

וְיִדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: בב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה כְּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרָתְךָ: בו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רִדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶדְתִּי
 פְקָדֶיךָ: בח כַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלֵל תּוֹרָתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֹז אֲבִדְתִּי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצְוֹתֶךָ מְאֹד: מז מִה־אֶתְּהִבְתִּי תּוֹרָתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מִלְמַדִּי הַשְׁכַּלְתִּי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹדְקִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֵאתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֵאתִי א כָּל־אֶרֶח
 שֶׁקֶר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבְתִּי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נַפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֵאתִי
 וְתּוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: קטו סוֹרוּ־מִמֵּנִי מִרָעִים וְאַצְרֵה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שֶׁקֶר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לִכֵּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק
 בְּלִתְנִיחָנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלִאֲמָרָת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֹד וְחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תּוֹרָתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּן: קכח עַל־כֵּן א
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי:
 פ קכט פִּלְאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נַפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: קלב פִּנְה־אֵלַי וְחַנּוּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֵנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶה הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְּנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תּוֹרָתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֵת צִדֶּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלט צִמְתַּתְּנִי קִנְיָתִי בִּי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבֶּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פְּקָדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֶּק לְעוֹלָם וְתּוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צֹר־
 וּמִצּוֹק מִצְאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צִדֶּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנֵנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרֶה: קמו קָרָאתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסֹדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֵאֵה־עֲנֵנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תּוֹרָתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: כַּד רִיבָה רִיבִי וּגְאֵלִי לְאַמְרָתְךָ חֲיִנִּי:
 קִנָּה רַחֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁעָה בִּי־חֲקֹךְ לֹא דָרְשׁוּ:
 קִנָּה רַחֲמִיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קִנָּה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מַעְדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קִנָּה רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנָּה רֵאָה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קִס רֹאשִׁי־דְבָרְךָ אֱמֶת וְלִעוֹלָם כְּלִי־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קִסָּא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְבָּרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קִסֵּב שֵׁשׁ אֲנָכִי עַל־אִמְרָתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קִסֵּג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קִסֵּד שִׁבְעַת בָּיִת הַלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קִסֵּה שְׁלוֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קִסו שְׁפָרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קִסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדִיתִיךָ וְאַהֲבָם מֵאֵד:
 קִסח שְׁמֵרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדִיתִיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדָּךָ:
 ת קִסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:
 קֵע תָּבוֹא תַחֲנֹתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קֵעא תִּפְעֲנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִיד:
 קֵעב תַּעֲן לִשְׁוֹנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קֵעג תַּחֲיִי־יֶדְךָ לְעֶזְרוֹנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרָתִי:
 קֵעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שְׁעִשְׁעֵי:
 קֵעה תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קֵעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' תמורה ליום רביעי עמ' א

וממילא גם ה'במה דברים אמורים' הפוך, ודברי רבי שמעון נשנו
 בסתם ולא נכתב מה סובר בקדשי מזבח, וְהָכִי מוֹתִיב מִכִּלְתָּא
 אֶתְרִיתִי – וכך הקשו על רבי יוחנן מאותה ברייתא אחרת, שנינו,
 קדשים שָׁמְנוּ, בֵּין אִם הָיוּ קוֹדֶם שִׁמְתוּ תְּמִימִין, וּבֵין אִם הָיוּ בְּעָלִי
 מוּמִין, יִקְבְּרוּ, ואי אפשר לפדותם כיון שצריכים העמדה והערכה
 בפדיונם. [כִּמְהָ דְּכָרִים אֲמֹרִים שֶׁאֵף אִם קוֹדֶם שִׁמְתוּ הָיוּ בְּעָלִי
 מוּמִים יִקְבְּרוּ, בְּקִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית, אֲכָל בְּקִדְשֵׁים – בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ,
 יִפְדוּ, מִשּׁוּם שֶׁקִּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֵינָם צָרִיכִים הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה]. רַבִּי
 שְׁמֵעוֹן אֹמֵר, בְּקִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית, תְּמִימִים יִקְבְּרוּ וּבְעָלִי מוּמִין יִפְדוּ,
 שֶׁאֵין בַּהֲמָה שֶׁל בְּדֵק הַבֵּית צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. תִּיּוֹבְתָא דְּרַבִּי
 יוֹחָנָן – וּלְכַאֲרָה קִשָּׁה עַל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן מִהִפְסָא שֶׁל הַבְּרִייתָא,
 שֶׁכֵּן מִבּוֹאֵר בְּבִרְייתָא שֶׁחֲכָמִים סוֹבְרִים שֶׁקִּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֵינָם
 צָרִיכִים הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אֲמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן – יֵשׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן לֹמֵר לָךְ, הֵכָא
 בְּמֵאִי עָקִינוּ – כֵּאֵן בְּבִרְייתָא בְּמָה מִדּוּבָר, כִּבְעַל מוֹם מַעֲיָרָה –
 בַּבְּהֵמָה שֶׁהִיְתָה בַּעֲלַת מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, שֶׁבַּבְּהֵמָה זֶה גַּם
 חֲכָמִים מוֹדִים שֶׁאֵינָה צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. אוֹמֶרֶת הַגִּמְרָא:
 הָכִי נִמִּי מִסְתַּבְּרָא – כֵּךְ גַּם מִסְתַּבֵּר לֹמֵר, שֶׁהַבְּרִייתָא מִדְּבַרֵּת
 בַּבְּהֵמָה שֶׁהִיְתָה בַּעֲלַת מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, דְּאִי תִּיָּמָא – שֶׁהִי
 אִם תֹּאמַר שֶׁהַבְּרִייתָא מִדְּבַרֵּת בְּשִׁקְשָׁקָהּ הִקְדִּישׁוּ אֶת מוּמִין –
 שֶׁנַּעֲשִׂתָה הַבְּהֵמָה בַּעֲלַת מוֹם רַק לֵאחֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, וְמָה שֶׁאִמְרוּ
 חֲכָמִים שֶׁבַּבְּהֵמָה שֶׁל קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהָיָה בַּעֲלַת מוֹם תְּפֹדָה, הוּא
 מִשּׁוּם שֶׁבַּבְּהֵמָה שֶׁל קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֵינָה צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,
 נִיפְלוּג רַבִּי שְׁמֵעוֹן עָלָה – הִיָּה צָרִיךְ רַבִּי שְׁמֵעוֹן שֶׁסוֹבֵר שֶׁבַּבְּהֵמָה שֶׁל
 קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, לְחַלּוֹק אֵף עַל דִּין זֶה, וְלֹמֵר
 שֶׁבְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֵף בַּעֲלַת מוֹם תִּקְבֵּר. אֲלֵא וְדֵאִי מוּכָח מִזֶּה, שֶׁמָּה
 שֶׁאִמְרוּ בְּבִרְייתָא שֶׁבַּעֲלֵי מוֹם יִפְדוּ, הֵינּוּ בַּבְּהֵמָה שֶׁהִיְתָה בַּעֲלַת
 מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, וְכֵּן אֵף רַבִּי שְׁמֵעוֹן מוֹדֵה שֶׁאֵינָה צָרִיכָה
 הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֲלֵא, לֵאחֲרֵי שֶׁהוֹכַחְנוּ שׁוּדָאִי
 בַּעֲלֵי מוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִרְייתָא, הֵינּוּ בַּהֲמָה שֶׁהִיְתָה בַּעֲלַת מוֹם קוֹדֶם
 שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, לִיָּמָא תִּתְּנוּ תִּיּוֹבְתִיָּה דְּרִישׁ לְקִישׁ – הָאֵם נֶאֱמַר

32 שתהיה מכאן קושיא על ריש לקיש שאמר שלדעת חכמים קדשי
 33 מזבח אינם צריכים העמדה והערכה, שהרי יש לדייק בברייתא
 34 שדווקא משום שהיתה בעלת מום קודם להקדישה לכך אמרו
 35 חכמים שתפדה, אבל אם נעשתה בעלת מום לאחר שהקדישה אף
 36 לחכמים תקבר, והיינו משום שקדשי מזבח צריכים העמדה
 37 והערכה, ודלא כריש לקיש. מתרצת הגמרא: אֲמַר לָךְ רִישׁ לְקִישׁ
 38 – יֵשׁ לְרִישׁ לְקִישׁ לְתַרְץ וְלֹמֵר לָךְ, דְּהֵכָא בְּמֵאִי עָקִינוּ – שְׂכָאן
 39 בְּבִרְייתָא, בְּמָה מִדּוּבָר, בְּשִׁקְשָׁקָהּ הִקְדִּישׁוּ אֶת מוּמִין – שֶׁהִקְדִּישָׁה
 40 כְּשֶׁהִיְתָה תְּמִימָה, וְכַפִּי שֶׁבִּיאֲרֵנוּ בַּתְּחִלָּה, שֶׁתְּמִימִים יִקְבְּרוּ מִשּׁוּם
 41 גִּזְרָה, וְכַפִּי מוּמִין יִפְדוּ מִשּׁוּם שֶׁלְּרַבֵּנָן אֵין צָרִיךְ הַעֲמָדָה
 42 וְהַעֲרָכָה.
 43 שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: אִם כֵּן קִשָּׁה וְנִמָּה שֶׁהוֹכִיחָה הַגִּמְרָא לַעֲלֵי בִּהְכִי
 44 נִמִּי מִסְתַּבְּרָא! וְנִיפְלוּג רַבִּי שְׁמֵעוֹן עָלָה – שְׂרָבִי שְׁמֵעוֹן יִחְלוק גַּם
 45 בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, שֶׁהָיָה לְדְּבָרֵי הַכֵּל רַבִּי שְׁמֵעוֹן סוֹבֵר שֶׁבַּבְּהֵמָה שֶׁל
 46 קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְהִיָּה צָרִיךְ לֹמֵר שֶׁבְּקִדְשֵׁי
 47 מִזְבֵּחַ אֵף בַּעֲלַת מוֹם תִּקְבֵּר, וְנִמָּה שֶׁאִמְרָה שֶׁבַּעֲלַת מוֹם תְּפֹדָה,
 48 מוּכָח שֶׁהַבְּרִייתָא מִדְּבַרֵּת, כְּשֶׁהִיְתָה הַבְּהֵמָה בַּעֲלַת מוֹם קוֹדֶם
 49 שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אֲמַר לָךְ רִישׁ לְקִישׁ – יֵשׁ לְרִישׁ לְקִישׁ
 50 לַעֲנוֹת וְלֹמֵר לָךְ, הָכִי נִמִּי דְּפָלִיג רַבִּי שְׁמֵעוֹן – שֶׁבִּיאֲמַת חוֹלֵק רַבִּי
 51 שְׁמֵעוֹן אֵף עַל דִּין זֶה. דְּהֵינּוּ שְׂרָבִי שְׁמֵעוֹן חוֹלֵק עַל כֵּל מָה שֶׁאִמְרָה
 52 תֵּנָא קָמָא, אֲלֵא שֶׁהוֹכִיחָה הַבְּרִייתָא אֶת מָה שֶׁנֶּחָלַק עָלָיו בְּקִדְשֵׁי
 53 בְּדֵק הַבֵּית, וְכַמּוֹ שֶׁנֶּחָלַק עָלָיו בְּקִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית, חֲחֵק עָלָיו אֵף
 54 בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְרַק לְפִי הָאֹפֶן שֶׁשֶּׁנָּה רִישׁ לְקִישׁ בְּרִייתָא זֶה יֵשׁ
 55 לְתַרְץ כֵּן, אֲבָל בְּאֹפֶן שֶׁהִבִּיאָה הַגִּמְרָא בְּרִייתָא זֶה לַעֲלֵי, לֹא הִיָּה
 56 אִפְשָׁר לְתַרְץ כֵּן, כִּיּוֹן שֶׁאִמְרָה שֶׁ רַבִּי שְׁמֵעוֹן בְּפִירוּשׁ שֶׁקִּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ
 57 בְּעָלִי מוּמִים יִפְדוּ.
 58 שִׁנִּינוּ בְּבִרְייתָא שֶׁאֵם הַקִּדְשִׁים מִתּוֹ שִׁיךְ בְּהֵם פְּדִיוֹן, הַגִּמְרָא דְּנָה
 59 בִּאיּוֹזָה אֹפֶן מִתּוֹ: אֲמַר לִיָּה רַבִּי יִרְמְיָהּ לְרַבִּי יוֹדָא, לְרִישׁ לְקִישׁ דְּאֲמַר
 60 שֶׁלְּרַבֵּנָן קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ כְּכֹלל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָתְגִי – וְשִׁנִּינוּ
 61 בְּבִרְייתָא שֶׁקִּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שִׁמְתוּ,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז מנחם-אב מפרק פג עד סוף פרק פז	יום רביעי - כ' מנחם-אב מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח מנחם-אב מפרק פח עד סוף פרק פט	יום חמישי - כ"א מנחם-אב מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט מנחם-אב מפרק צ עד סוף פרק צו	יום שישי - כ"ב מנחם-אב מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג מנחם-אב פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' קח, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

אגרת הקדש

- 1 אַךְ בַּאֲוֵר הָעֵנִין, לָמָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה
2 שְׁעוֹלָם הָיָה דְּיוֹקָא בְּנֶרָא בָּהּ – כִּיּוֹן שְׁהָרִי הִסְבְּרָנוּ, שֶׁהַכּוֹוֹנָה
3 הִיא ל"ה' תַּתְּאָה", בַּחֲנִית ה"מַלְכוּת" וְדִיּוּר שְׁלֹמַעְלָה, שְׁמַח
4 הָרִי נִבְרָאִים כָּל הַנִּבְרָאִים (גַּם הַנִּבְרָאִים שֶׁל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים
5 שְׁלֹמַעְלָה מִזֶּהוּלָם הַזֶּה),
6 וְאִם-כֵּן כִּי־צַד אֹמְרִים,
7 שְׁדוּקָא הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא
8 בְּאוֹת ה' יְסִיבֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן
9 לְהֵלֶן, שֶׁהָן אִמַּת הַדֶּבֶר
10 שְׁרִיבֵי הַנִּבְרָאִים שֶׁל
11 הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים
12 הָרוּחָנִים בָּא גַם כֵּן
13 מִצִּירוּפֵי אוֹתוֹת שֶׁל
14 הַדִּיּוּר שְׁלֹמַעְלָה, שְׁמַפְנִי
15 שְׁבִצִּירוּפֵי אוֹתוֹת הַדִּיּוּר
16 שְׁלֹמַעְלָה יִשְׁנֵם צִירוּפִים
17 עַד אֵין קָץ, יִשְׁנֵם גַּם כֵּן
18 נִבְרָאִים עַד אֵין קָץ – אַךְ,
19 הַנִּבְרָאִים הָרוּחָנִים שֶׁהֵם
20 בְּעֵלֵי חֲכָמָה וְדַעַת וְיֵשׁ
21 לָהֶם יָדִיעָה בְּאַלְקוֹת,
22 בָּאִים מִפְּנִימִיּוֹת אוֹתוֹת
23 הַדִּיּוּר שְׁלֹמַעְלָה, שְׁכִפִּי שְׁהוּסְבֵר לְעֵיל זֶה בָּא מ"חֲכָמָה", שֶׁלֹּכֵן
24 הַנִּבְרָאִים הָרוּחָנִים הֵם בְּעֵלֵי עֵנִין שֶׁל חֲכָמָה בְּאַלְקוֹת; וְאִילוּ
25 הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַחֲנִית שְׁבוּ קִטְנִים מְדִי מְכִדִּי שִׁיּוּכְלוּ לִקְבֹּל וְלִסְבּוֹל
26 אֶת הָאוֹר וְהַחֲנִית שֶׁל הַצּוּרָה וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הָאוֹתוֹת, אֲלָא
27 הָאוֹר וְהַחֲנִית שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה בָּאִים מִזֶּהוּמֹר וְהַגּוֹף שֶׁל אוֹתוֹת
28 הַדִּיּוּר (עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל, כְּמוֹ שֶׁהִדְבֵּר בְּאֵדָם, שׁוּזָה בָּא מִזֶּהוּמֹר,
29 מִזֶּהוּמֹר הַנוֹבֵעַ מִזֶּהוּמֹר הַגּוֹרֶן, שֶׁהוּא הַבֵּל וְקוֹל גִּשְׁמִי, כִּךְ גַּם
30 לְמַעַל הָרִי זֶה בָּא מִזֶּהוּמֹר שְׁלֹמַעְלָה וּמִגּוֹף הָאוֹתוֹת), לִכֵּן
31 אֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הָעוֹלָם הַזֶּה דְּיוֹקָא, שֶׁהוּא נִבְרָא בְּאוֹת
32 ה', הַמוֹסְבֵּת עַל הַהִבֵּל שְׁלֹמַעְלָה, כִּפִּי שְׁהוּסְבֵר לְעֵיל. וְבִלְשׁוֹן
33 רַבְּנֵי הַזֶּקֶן: הִנֵּה יָדוּעַ לְכָל חֲכָמֵי לְבָבִי, כִּי רַבִּי הָעוֹלָמוֹת
34 וְהַיְכָלוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:¹⁶ "חֲשׂוֹ
35 מִסְפָּר לְגִדְּדִיּוֹ", – הַכּוֹוֹנָה לְעוֹלָמוֹת וְלַיְכָלוֹת שְׁלֹמַעְלָה,
36 שֶׁאֵין לָהֶם מִסְפָּר. וְכָכָה הֵיכָל וְגִדְּדִי – בְּהֵם יֵשׁ כִּבֵּר מִסְפָּר כְּמוֹ
37 שֶׁכָּתוּב:¹⁸ "אַלֶּף אֲלָפִין יִשְׁמֹשׁוּ" וְרַבּוֹא רַבְּבִין קְדָמוּהִי יְקוּמוּן" –
38 אֶךְ הַמִּסְפָּר הוּא גְדוֹל מְאֹד, שִׁישׁ בְּהֵם אֲלָפִין וְרַבּוֹא רַבְּבִין
39 מִלְּאֻכִּים,¹⁹ וְכֵן – בְּנִשְׁמוֹת, שִׁישׁ בְּהֵן חֲמֵשׁ מִדְּרִיגוֹת כִּלְלִיּוֹת
40 שֶׁל נֶפֶשׁ, רוּחַ, נִשְׁמָה, חַי, יְחִידָה, הֵן נִפְשָׁרוּחֵי-נִשְׁמָה-חַיָּה
41 יְחִידָה – נִרְנַח", מִדְּרִיגוֹת לְאֵין קָץ, – שִׁישְׁנֵן מִדְּרִיגוֹת לְאֵין קָץ
42 בְּמִדְּרִיגָתָהּ וּבַחֲנִית "נֶפֶשׁ", וּבְמִדְּרִיגָתָהּ וּבַחֲנִית "רוּחַ", עַד בְּמִדְּרִיגָה
43 שֶׁל "נִשְׁמָה", "חַי", "יְחִידָה", וְכָכָה עוֹלָם וְהַיְכָלוֹת מִרְבּוֹ
- הַיְכָלוֹת שְׁבָאֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה – שֶׁהֵן כּוֹלֵם עוֹלָמוֹת
רוּחָנִים שְׁלֹמַעְלָה מִעוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה", לְמַעַל מִזֶּהוּלָם הַזֶּה
וְלְמַעַל מִעוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה" הָרוּחָנִי – שֶׁכֵּן, "עוֹלָם הַזֶּה" שֶׁהוּא
עוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה", מְכוּן לֹא רַק לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, כִּי-אִם גַּם
כּוֹלֵל אֶת עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה
הָרוּחָנִי – הִנֵּה כָּל רַבּוּיִים
אֵלֶּי, רַבִּי אַחֲרֵי רַבּוּי עַד
אֵין קָץ מִמֶּשֶׁ, – שִׁישׁ
בְּהֵם כָּל כִּךְ הַרְבֵּה
נִצְאִים וְנִבְרָאִים בְּלִי קָץ
מִמֶּשֶׁ, הַכֵּל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע
מִרְבּוֹ צִירוּפֵי כ"ב
אוֹתוֹת דְּבֵר ה',
הַמִּתְחַלְקוֹת – כ"ב
הָאוֹתוֹת שֶׁל הַדִּיּוּר
שְׁלֹמַעְלָה, מִתְחַלְקוֹת גַּם
כֵּן לְצִירוּפִים רַבִּים עַד
אֵין קָץ וְתַכְלִית מִמֶּשֶׁ, –
אֵין קָץ וְאֵין סוֹף לְצִירוּפִים
הַנוֹצְרִים מִכ"ב אוֹתוֹת
הַדִּיּוּר שְׁלֹמַעְלָה, כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה:²⁰
שֶׁכָּעָה²¹ אֲבָנִים בּוֹנוֹת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְאַרְבָּעִים בָּתִּים, –
ב"סֵפֶר יְצִירָה" נִקְרָאוֹת הָאוֹתוֹת "אֲבָנִים", וְהַמִּלִּים – "בָּתִּים",
הַמִּלָּה מִצְטַרֶּפֶת מֵאוֹתוֹת, כְּמוֹ בֵּית שְׁמִצְטָרֶף מֵאֲבָנִים, וּמִשְׁבַּע
אוֹתוֹת אֲפֶשֶׁר לְצַרֵּף חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְאַרְבָּעִים מִלִּים שׁוֹנוֹת,
מִכָּאֵן וְאֵילָךְ צָא וְחָשַׁב מַה שֶּׁאֵין הִפָּה יָכוֹל לְדַבֵּר בּוֹ –
וְאֵין הָאוֹן יָכוֹל לְשׁוּמֹעַ – כָּל כִּךְ הַרְבֵּה הֵן הָאֲפֶשֶׁרוּת
לְצִירוּפִים הַרְבִּים הַמִּצְטַרֶּפִּים מִכ"ב הָאוֹתוֹת. עַד שֶׁבַע אוֹתוֹת
מוֹנֵה ב"סֵפֶר יְצִירָה" מִסְפָּר הַצִּירוּפִים הַנוֹצְרִים מִשְׁתִּי אוֹתוֹת,
שֶׁלשׁ אוֹתוֹת, עַד שֶׁבַע אוֹתוֹת. וְאִילוּ לְמַעַל מִשְׁבַּע אוֹתוֹת,
אֲפֶשֶׁרוּת הַצִּירוּפִים הֵן כָּל כִּךְ רַבּוֹת שֶׁהֵם בְּלִי גְבוּל, כִּךְ גַּם
בְּאוֹתוֹת הַדִּיּוּר שְׁלֹמַעְלָה, הָרִי רַבִּי הַצִּירוּפִים שִׁיּוּכְלוּ לְצַרֵּף
מִזֶּה, הוּא בְּלִי קָץ וְתַכְלִית, וּמִרְבּוֹ הַצִּירוּפִים בָּאִים רַבִּי
הַנִּבְרָאִים, שֶׁהֵם רַבִּי עַד אֵין קָץ. וְהֵנָּה שִׁישׁ בְּמַעְלָה
וּמִדְּרִיגוֹת הַמִּלְאֻכִּים וְנִשְׁמוֹת – לֹא רַק הַרְבֵּה מִלְאֻכִּים
וְנִשְׁמוֹת, אֲלָא גַם בְּכָה וּבְכָה מִיֵּינִי מַעְלָה וּמִדְּרִיגוֹת חֲלֻקוֹת
לְאֵין קָץ, גְּבוּלָהּ עַל גְּבוּלָהּ – מִדְּרִיגָה אַחַת – לְמַעַל מִזֶּהוּמֹר
הַשְּׁנִיָּה, לְמִרוֹת שֶׁגַם הַמִּדְּרִיגָה הָרִאשׁוֹנָה נִעְלִית בִּיּוֹתֵר. וְאִם כָּל
רַבִּי הַנִּבְרָאִים בָּאִים מֵאוֹתוֹת הַדִּיּוּר שְׁלֹמַעְלָה – הַהִבְדֵּל הוּא
רַק בְּהַצָּגָתָהּ וּסְדֵר הָאוֹתוֹת – הָרִי לֹא הִיא צִרִיךְ לְהִיּוֹת, הַהִבְדֵּל
בֵּין מִדְּרִיגָה אַחַת לְשְׁנִיָּה, בְּבַחֲנִית גְּבוּלָהּ עַל גְּבוּלָהּ, הִנֵּה הַכֵּל
– הַתְחַלְקוֹת מִדְּרִיגוֹת, גַּם גְּבוּלָהּ עַל גְּבוּלָהּ, נִמְשָׁךְ לְפִי חֲלּוּפֵי

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"מ ש"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 17. איוב כה, ג. 18. דניאל ז, י.
19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שזמה מוכיח
המדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". 20. פ"ד מ"ב. 21. הרבי שליט"א

- 1 הַצִּירוּפִּים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים
2 והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א,
3 וְהַתְּמוּרוֹת פֶּאֶת ב"ש כו' – בסדר האחר של ה"אלף-בית",
4 הסדר של א"ת ב"ש, שהוא אלף (האות הראשונה) מוחלפת
5 באות תי"ו (האות
6 האחרונה), והאות בי"ת
7 (האות השניה) מוחלפת
8 באות שי"ן (האות השניה
9 שלפני האחרונה) וכו',
10 (וְכִמּוֹ שֶׁנֶּתְבָּא בְּפֶקֶד
11 יב). – ב"שער היחוד
12 והאמונה²² החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו
- ריבוי מדרגות כזה וחילוקי מדרגות עד אין קץ, אֲךֹּ דֶרֶךְ בְּלָל,
הֵנָּה בְּלֵם בְּעֵלִי חֲכָמָה וְדַעַת, – ענינם הוא ענין החכמה ודעת
באלקות, וְיִוְדָעִים אֶת בּוֹרְאָם, מִפְּנֵי הַיּוֹת חַיּוֹתָם מִפְּנִימִיּוֹת
הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת – פנימיות האותיות נמשכות מִפְּנִימִיּוֹת
חֲכָמָה עֲלֵאָה, – "חכמה
עליונה", וְכִנּוּכָּר לְעִיל. –
לכן אומרים על כל
הנבראים הנכללים בשם
הכללי "עולם הבא", שהם
נבראו ביו"ד, שכן חיותם
באה מפנימיות ומאור
אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהיוד" של שם הוי'.

אגרת הקדש

יום שני י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקננת בעשיה:

- 25 אֲךֹּ הָעוֹלָם הָיָה הַשִּׁפְלִי, עִם הַחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ, קָטָן מִהֲכִיל
26 וְלִסְבֵּל אֹרֹךְ חַיּוֹת מִפְּנִימִיּוֹת וְהַחַיּוֹת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹתָן,
27 לְהַאֲדִיר – שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו,
28 וְלִהְיוֹת שִׁפְיָע בּוֹ בְּלִי לְבוֹשׁ וְהַסְתֵּר כְּמוֹ שֶׁ– פנימיות האותיות,
29 מְאִירוֹת וּמְשַׁפְּיעוֹת
30 לְנִשְׁמוֹת וּמְלֹאכִים, –
31 לנשמות ומלאכים זה
32 מאיר ומשפיע בלי הלבוש
33 וההסתר של חומר וגוף
34 האותיות המתהווה
35 מההבל²³, רק תְּהַאֲרָה
36 וְהַשְׁפִּיעָה בָּאָה
37 וְנִשְׁפָּעַת לְעוֹלָם הָיָה
38 מִפְּנִימִיּוֹת חֲמֹר וְגוֹף
39 הָאוֹתִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹתָם, עוֹמֵד כְּמוֹ שֶׁבּוֹהֶ"ק
40 שֶׁהוּא – חיצוניות
41 האותיות, היא פְּנִימִיּוֹת
42 תְּהַבֵּל, – כמו על-דֶּרֶךְ
43 משל חיצוניות וגוף
44 אותיות הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא
45 הבל גשמי, תְּהַתְּחַלֵּק לְשִׁבְעָה הֶבְלִים שֶׁבְּקִהְלָתָם²⁴ – בפסוק
46 ב"קהלת"²⁵ מוכרים שבעה ענינים של הבל: "הבל הבלים אמר
47 קהלת, הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון
48 רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל הבלים", שוב
49 שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע פעמים "הבל".
50 שְׁעָלִיהֶם – על שבעה ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹכָם
51 בְּיָדָהּ הַקְּדוּשָׁה²⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר
- שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר
שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא "מוֹצֵא פִי
ה'" הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הָיָה וְכָל צָבָאֵינוּ – כל הנבראים שבעולם
הזה, לְהַחְיֹתָם, – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', וְכִתּוּבוֹ
– בהבל ובמוצא פי ה',
מְלַבֵּשֶׁת פְּנִימִיּוֹת צוּרַת
אוֹתִיּוֹת תְּהַבֵּיר
וְהַמְשַׁכָּה, – שלמעלה,
הבאה – מְמַדּוּתָיו
הַקְּדוּשׁוֹת וְרִצּוֹנוֹ
וְהַכְּמָתוֹ וְכוּ', – כמו
באדם למשל, שאותיות
הדיבור ואותיות המחשבה
באות הרי בגילוי ממדותיו
– שמפני שיש לו אהבה
ותשוקה לדבר מסויים,
לכן הוא חושב ומדבר
אודות אותו דבר, והמדות
באות מרצונו וחכמתו
וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה
בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', תְּהַתְּחַדּוֹת
– מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות), מאוחדות
בְּאֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא בְּתִכְלִית – הרי שהאור שמצורות
האותיות, שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה –
נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה ומחיה את
העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומדיכן באה ההתהוות
והחיות של העולם הזה – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות,

מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. ²² הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות
במעלה". ²³ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". ²⁴ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ
באוה"ת עה"פ". ²⁵ א. א. ²⁶ ח"א קמו, ב.

18 זו מאירה בכללות עולם ה'אצילות', שבכל עניני עולם
19 ה'אצילות' שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה'בריאה'
20 מאירה ה'עילאה', ספירת ה'בינה' וכל הנבראים של עולם זה
21 (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות;
22 בעולם ה'יצירה' מאירות
23 שש המדות, ועבודת
24 הנבראים שבעולם זה,
25 היא בענין ה'מדות',
26 התפעלות של אהבה
27 ויראה באלקות; ובעולם
28 ה'עשיה' מאירה ה'

אגרת הקדש

1 (ו)ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' ראצילות
2 המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה
3 לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו'
4 וה' תתאה מקנת בעשיה:

29 תתאה, ספירת ה'מלכות', ועולם זה – הוא עולם המעשה,
30 ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של
31 עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת
32 בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה'הבל', ואילו התהוות
33 וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור –
34 מה'הבל', ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

1 "הבל" הדיבור שלמעלה. (וזהו שכתב האר"י זכרנו'
2 לברכה²⁷, שבחינת חיצוניות הכלים דמלכות ראצילות,
3 המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה קרוף הוא, – ה' תתאה"
4 שהיא ספירת המלכות, הם ירדו ונעשו נשמה לעולם
5 העשיה). וכן כתוב
6 ב'תקונים'²⁸ – ב'תיקוני
7 זוהר', ש'היו"ד – של שם
8 הוי', הוא – מאיר,
9 באצילות כו', – ר"ה'
10 עילאה" – בעולם
11 ה'בריאה', ו"ר" – בעולם
12 ה'יצירה', וה' תתאה מקנת – ומאירה, בעשיה: – ארבע
13 האותיות של שם הוי' הן האלקות של העולמות²⁹; הגילוי
14 שמאיר בעולם ה'אצילות' הוא ספירת ה'חכמה' (יו"ד של שם
15 הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר,
16 של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבונו הזקן אומר בהגדה"
17 שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה'תניא')), הרי "חכמה"

יום שלישי י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

58 גדולה לחכמתו הנפלאה – בכה ממש על-דרך-משל, ויתר
59 מזה לאין קץ, היה צמצום גדול עצום ורב, באשר בדרך
60 ה' שמים נעשו', בששת ימי בראשית, וברוח פיו כל
61 צבאם, היא – דבר ה" הוא, אות ה' של שם הוי' ה'
62 קרוף הוא, – שהיא
63 אתא קלילא, – אות
64 קלה, – לא זו בלבד
65 שהיא אות אחת, היא גם
66 נקראת "אתא קלילא",
67 אות "קלה" שאין בה
68 ממש. כמו שכתוב:
69 "בהבראם" – "בה'
70 בראם", – כמו שכתוב³⁰:
71 "בהבראם", ועל כך דרשו
72 חכמינו ז"ל³¹: "בה' בראם",
73 באות ה' הוא ברא אותם,

אגרת הקדש

1 והנה באדם התחתון למשל מי שהוא חכם גדול
2 להשכיל נפלאות חכמה ומצמצם שכלו
3 ומחשבתו באות אחד מדבריו הנה זה הוא צמצום
4 עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה ככה ממש עד"מ
5 ויתר מזה לאין קץ ה' צמצום גדול עצום ורב כאשר
6 בדבר ה' שמים נעשו בששת ימי"ב וברוח פיו כל צבאם
7 היא אות ה' של שם הוי' ב"ה אתא קלילא כמ"ש
8 בהבראם בה' בראם היא מקור ה' מאמרות שנמשכו
9 ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא היא בחינת
10 על ידי חסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה
11 חסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של
12 שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל
13 ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו
14 הזקן: והנה, באדם התחתון למשל, מי שהוא חכם גדול
15 להשכיל נפלאות חכמה, ומצמצם שכלו ומחשבתו באות
16 אחת – אחת, מדבריו, הנה זה הוא צמצום עצום וירידה

74 את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", היא –
75 האות ה', היא מקור ה' מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון
76 בראשית ד' נמי – שגם הוא מאמר הוא³², – על "בראשית"
77 אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים
78 שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי
79 והמקור לשאר המאמרות³³, היא בחינת חכמה הנקראת
80 "ראשית". – ראשית חכמה, הרי, הירידה מ"חכמה", מקור ט'

35 להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה,
36 כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא
37 מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני
38 "עושים" את שם הוי'. שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה
39 משרשן ב"חכמה", הרי זה
40 צמצום גדול ביותר, כמו
41 למשל חכם גדול המבין
42 נפלאות חכמה, מצמצם
43 חכמתו באות אחת, כך
44 מתלבש הצמצום של
45 חכמה ב"ה' תתאה" של
46 שם הוי', "הבל" הדיבור,
47 וזה בא מהחסד שלמעלה,
48 שמצד החסד הוא מצמצם
49 עצמו בצמצום זה, וכדי
50 לעורר חסד זה – הרי זה
51 על ידי חסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה
52 חסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של
53 שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל
54 ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו
55 הזקן: והנה, באדם התחתון למשל, מי שהוא חכם גדול
56 להשכיל נפלאות חכמה, ומצמצם שכלו ומחשבתו באות
57 אחת – אחת, מדבריו, הנה זה הוא צמצום עצום וירידה

27. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 28. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט". 30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחר שכתב ישנו המאמר דבראשית ברא גוי! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!".

- 1 המאמרות, לדיבור, "מלכות" — היא צמצום גדול ביותר. אַךְ אִזּוּ חֶסֶד הוּא³⁶ — הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, 11
- 2 — בתחילת הבריאה, הִיָּתָה וְעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה³⁷. 12
- 3 הַמְּשָׁכָה וִירִידָה זוּ — וְזֶהוּ "בְּהִבְרָאם" 13
- 4 מ"חכמה" ל"מלכות" — "בְּאִבְרָהֶם"³⁸ — זה מה 14
- 5 דיבור, בְּלִי אֲתַעְרוּתָא¹ חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה 15
- 6 דְּלִתְתָּא בְּלִל, — בלי² זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי 16
- 7 התעוררות מלמטה כלל, התעוררות מלמטה כלל, 17
- 8 "כִּי אָדָם אֵין לְעֵבֹד"³⁴ כי חסד לאברהם כו'. 18
- 9 כו"³⁵ — הרי לא היה אז 19
- 10 האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רַק "כִּי חֶפֶץ 20

אגרת הקדש

חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה
זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי
חפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם
כי חסד לאברהם כו'.

יום רביעי כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו:

- 21 אַךְ אַחֵר בְּרִיאַת הָאָדָם — שענינו הוא "לְעֵבֹדָה כו'", — 21
- 22 ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, אֵין כָּל 22
- 23 אֲתַעְרוּתָא דְּלִעֲלָא — כל התעוררות שמלמעלה לְעוֹרֵר מִדַּת 23
- 24 חֶסֶד עֲלִיּוֹן, הוּא בְּאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא, — על ידי ההתעוררות 24
- 25 והעבודה של האדם 25
- 26 למטה, שהוא מעורר 26
- 27 וממשיך את החסד 27
- 28 העליון, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד⁴¹ 28
- 29 שְׁיִשְׁרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם⁶ 29
- 30 הָיָה. — הרי, על ידי צדקה 30
- 31 וחסד שיהודי עושה 31
- 32 למטה, הוא ממשיך 32
- 33 מהדו"ד של שם הוי' — 33
- 34 מ"חכמה" — לה' של שם 34
- 35 הוי' — "מלכות", — הרי 35
- 36 שהוא "עושה" וממשיך 36
- 37 את שם הוי'. לְבִן אִמְרוּ¹⁴ 37
- 38 רְבוּתֵינוּ וְכֹדֶנֶם¹⁵ 38
- 39 לְבִרְכָּה⁴²: כָּל הָאוֹמֵר 39
- 40 אֵין לוֹ אֱלֹא תוֹרָה בְּלִי¹⁷ 40
- 41 גְּמִילוֹת חֶסְדִּים, אֲפִלּוּ 41
- 42 תוֹרָה אֵין לוֹ, אֱלֹא צָרִיךְ לְעֵסֵךְ בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת חֶסְדִּים. 42
- 43 כִּי הֵנָּה, הֵנֶם דְּאוֹרֵייתָא מְחַבְּמָה נִפְקֵת⁴³, — למרות שתורה 43
- 44 באה מ"חכמה", וְכַאֲוֵרֵיתָא מִתְקַבֵּל עֲלֵמָא⁴⁴, — ועל ידי תורה 44
- 45 מתקיים העולם, וּבְאִינוֹן דְּלִעֲלָא בְּחָסֵד⁴⁵, — ועל ידי אלה 45

אגרת הקדש

אך אחר בריאת האדם לעבודה
כו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא
באתדל"ת בצדקה וחסד שישאל עושין בעולם הזה
לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח
אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי
הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים
עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשכים הארות
והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת
אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמאורז"ל א"ת בנך
אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה
ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום
גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה
שממשיכי' חיים וחסד להחיות רוח שפלים וגדולים.

- נְבוֹנָה לְמָקוֹם נָמוֹךְ, — ממקום ומדריגה גבוהים למקום 67
- ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך בְּאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא, — 68
- בהתעוררות מלמטה, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְתָּא, — על ידי צדקה 69
- וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שְׁמִמְשִׁיכִים — ונותנים, חֲיִים 70

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל — שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההרגשה 'אתדל"ת כלל'. 35. בראשית ד, ה. 36. מיכה ז, יח. 37. תהלים פט, ג. 38. ב"ר פ"ב, ט. 39. מיכה ז, כ. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל - שישכיל 'נפלאות חכ' (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), (2) עולם האצי' - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספ"י דאצי'), (3) ב"ע ועד עוה"ז - "מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בבינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצייה - עולם "המדות") - ואי", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 42. יבמות קט, ב. 43. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 44. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 45. זח"א מז, א. ועוד. 46. ברכות סד, א.

46 ב"חכמה עליונה", שהיא מקור תורת ה' ששפיהם, – בדיבורם
47 דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? – הוא רק לעולם
48 הנשמות שבעולם הקריאה – שהם ממשיכים שם על-ידי עסק
49 התלמוד, – גמרא הכוללת הטעמים והשקלא-וטריא של
50 ההלכות, שיש לכך

שייכות לעולם ה"בריאה"

51 – עולם ההשגה,

52 ולמלאכים שבעולם

53 הפיציה – הם ממשיכים,

54 על-ידי למוד המשנה, –

55 שכן, "משנה" המורכבת

56 מפסקי ההלכות "בשר" או

57 "פסול", "טמא" או "טהור"

58 – יש לה שייכות לעולם

59 ה"יצירה" – עולם המדות,

60 יען היות היות הנשמות

61 והמלאכים נשפעות

62 מצירופי אותיות הדבור,

63 היא תורה שבעל-פה, –

64 "מלכות פה תורה שבעל-

65 פה קרינן לה"⁵¹, ומקור

66 האותיות הוא מחכמה

67 עלאה – מ"חכמה

68 עליונה", בנזכר לעיל, –

69 הרי שבלימוד התורה

70 שלהם הם ממשיכים

71 מ"חכמה עליונה" –

72 לצירופי אותיות הדיבור

73 של תורה שבעל-פה, ועל-

74 ידיהם הם ממשיכים חיות לנשמות ולמלאכים. אך להמשיך

75 ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה' תתא – של

76 שם הוי', לעולם הזה השפל, שהוא צמצום גדול ביותר עז

77 – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם

78 השפל, לא די⁵² באתערותא דלתתא – "התעוררות מלמטה",

79 של תלמידי חכמים העוסקים מעוט ימיהם בצדקה

80 וגמילות חסדים, אלא על-ידי אתערותא – התעוררות,

81 דבעלי מצות העוסקים רב ימיהם בצדקה וגמילות חסדים

82 (וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים – בספר ה"תניא", בחלק א

83 פרק לד). – שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן

84 חומש בלבד – נעשית כל יגיעתו לפרנסתו – מכון לשבתו

85 יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא ימינא", את החסד

86 שלמעלה, ולכן נקראו – בעלי המצוות, "תמכי אוריתא"⁵³,

87 – הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק בלומדי תורה, אלא הם

88 תומכים את התורה עצמה. שכן, הם ממשיכים שהאור

89 שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, והן בחינות ומדרגות

90

1 וחסד, להחיות רוח שפלים ונדבאים. – על ידי החסד והחיים
2 שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדבא, ממשיכים את החסד
3 שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת "חכמה" שירד למקום
4 נמוך – לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. וזהו

5 שכתוב⁴⁷: "אל יתהלל

6 חכם בחכמתו כו', כי

7 אם בואת יתהלל כו', –

8 השכל וידוע אותי⁴⁸,

9 ומסיים שמשכיל באופן:

10 כי אני ה' עשה חסד

11 כו', – הרי שמהללים את

12 ה"חכמה" כשהיא עושה

13 ופועלת חסד, שאז ה'

14 עושה חסד, כי החסד –

15 שהאדם עושה וממשיך

16 את החסד שלמעלה,

17 ש"אני ה' עושה חסד" –

18 שבעשיה, הוא הממשיך

19 חיי החכמה למטה, –

20 שבאותיות הדיבור יומשך

21 מקור הנבראים, כדי שזה

22 יומשך למטה. ואם לאו –

23 אם חסרה עשיית החסד,

24 וישנו רק הענין של חכמה

25 – של לימוד התורה בלבד,

26 הרי נקראת "חכמתו"

27 לבדו, – ככתוב "אל

28 יתהלל חכם בחכמתו" –

29 בחכמה שלו, בלי

30 המשיכת חיים מנחה – ה"חכמה" שלמעלה, חס-ושלום.

31 ובוזה יובן מה שכתב האריז"ל⁴⁹, שיש שני מיני נשמות

32 בישראל: נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל

33 ימיהם⁵⁰, ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמילות

34 חסדים. ולכאורה, הרי גם תלמידי חכמים צריכים לעסוק

35 בגמילות חסדים, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה,

36 ש"אפלו תורה אין לו". – אם הוא אומר שאין לו אלא תורה

37 בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא, אומר

38 האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן?

39 אלא – יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו

40 מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים חו',

41 אלא הכוונה היא שעיקר ענינן הוא תורה, שהתלמידי-חכמים

42 שתורתן עקר ורב ימיהם בה, ומעוט ימיהם – הם עוסקים

43 בגמילות חסדים, הנה פעלת אתערותם דלתתא –

44 ה"פעולה" מהתעוררותם שלמטה, לעורר חסד עליון,

45 להמשיך ולהוריד אור-אין-סוף המלבש בחכמה עלאה, –

אגרת הקדש

ו"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בזאת יתהלל
כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשיך
חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לבדו בלי
המשכת חיים ממנה ח"ו. ובוזה יובן מ"ש האריז"ל
שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים
בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה
וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח
כמאריז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן
עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת
אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד
אוא"ס המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא
רק לעולם הנשמות שבכריאה ע"י עסק התלמוד
ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען היות חיות
הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור
היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך
להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון
ה' תתא לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר
עז לא די באתערות"ל של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם
בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות
העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמו"ש בלק"א
בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות

47. ירמי' ט, יב. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ר חכמה ואדבא עיקרה". 49. לע"ע לא מצאנו מקורו. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' – ולכן ל"ג בהב' – כל ימיהם". 51. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 53. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שר"ע יו"ד

20 **בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְּנָהּ** – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, **מְעוֹרָר**
21 **חֶסֶד עֲלֵיוֹן**, – החסד שלמעלה, **לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ אֲיִן-סוֹף**
22 **מִבְּחִינַת חֻכְמָה עֲלֵיָּהּ** – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד של שם,
23 – הוי', לה' של שם, – הוי', **בְּחִינַת הַדְּבֹר וְרוּחַ פִּי וְיִתְבָּרֵךְ**,
24 **בְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם**
25 **הָעִשִּׂיהַ**. – זהו דיוק הלשון
26 "עבִיד" בלשון הזוהר
27 במקום הלשון "עוֹשֶׂה",
28 עשיה. שכן, על ידי מעשה
29 הצדקה הוא ממשיך אור
30 אֲיִן-סוֹף בעולם ה"עשיה",
31 **וְעַל דְּרָף מִשְׁלֵם⁵⁸**, **לְהַבְדִּיל**
32 **הַבְּדִלּוֹת אֵין קֵץ**, **כְּמוֹ**
33 **שְׂאֵדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא**
34 **לְאַחֲרֵים (וְלֹא בִשְׂהוּא**
35 **בִּינּוּ לְבִין עֲצָמוֹ), וְאִין**
36 **מִצְמָצִם שְׂכָלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ**
37 **בְּדִבּוּר וְאֵלֵיהֶם.**
38 **וְהַמְשַׁכְּלִים יִבְיִנוּ:**

אגרת הקדש

ומדרגות נז"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה
לעולם העשיה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם
מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה
להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון וזה"ק
מאן דעבִיד שמא קדישא דעבִיד דייקא כי באתערותא
דלתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך
אור א"ם מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של
שם בחינת הדבור ורוח פיו יתבדך כדי להשפיע לעולם
העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם
אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין
עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם
והמשכילים יבינו:

1 **נִצַּח וְהוֹד**, – נצח והוד הם "תרין שוקין"⁵⁴, כמו ה"שוקיים"
2 שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם ממשיכים את התורה
3 למטה בעולם זה, **לְהוֹיֹתָן** – מפני שהם מְמַשְׁכִּין אֹרֶךְ הַתּוֹרָה
4 **לְמַטָּה לְעוֹלָם הָעִשִּׂיהַ**. ובוה יובן⁵⁵ **לְמָה נִקְרָא הַצִּדְקָה בְּשֵׁם**
5 **"מַעֲשֵׂה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁵⁶:**
6 **"וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה**
7 **שְׁלוֹם", – הרי שהוא**
8 **קורא לצדקה בשם**
9 **"מעשה", עַל שֵׁם**
10 **שֶׁפִּעֲלָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ**
11 **ה' לְעוֹלָם הָעִשִּׂיהַ**. וְזֶהוּ
12 **דְּקִדּוּק לְשׁוֹן וְהָרַ**
13 **הַקְדוּשָׁה: "מֵאֵן דְּעִבִיד⁵⁷"**
14 **שְׂמָא קְדִישָׁא** – מי
15 שעושה את השם הקדוש,
16 **"דְּעִבִיד" דִּיקָא**, – המלה
17 **"עבִיד" היא בדיוק, כִּי**
18 **בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא –**
19 **"בהתערורות מלמטה",**

יום חמישי כ"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 218, ו. זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

54 היא, שהשכר שהוא מקבל על זריעת הצדקה – הוא מדת
55 האמת שנותנים לו מלמעלה, וכתב⁵³: **"תתן אמת ליעקב"**,
56 – הרי, שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת. אלא,
57 שלפי פירוש רש"י והתרגום שם (במיכה), שזוהי בקשה,
58 שהבטחת **"האמת"**
59 שהבטיח הקב"ה ליעקב,
60 ימלא אותה לבניו וכו',
61 הרי אין ראיה משם,
62 שנותנים מלמעלה מדת
63 האמת, לכן אומר רבנו
64 הזקן: **וְשִׁבְחָא דְקַדְשָׁא**
65 **בְּרִידָהּ הוּא מְסַדֵּר נְבִיא**
66 **כו', – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזִוְרָה**
67 **הַקְדוּשָׁה, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא**
68 **נותן "אמת" ליעקב. פִּירוּשׁ – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי**

39 ו. **"זרע צדקה שכר אמת" (במשלי יא)¹. פִּירוּשׁ, שְׂשֹׁכֵר**
40 **וְזִרְעַת הַצִּדְקָה הִיא מִדַּת אֱמֶת**. – שנותנים לו מלמעלה מדת
41 ה"אמת" כשכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו
42 **"פִּירוּשׁ", שבודרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר,**
43 **היא: רש"י מפרש כאן את**
44 **המלה "שכר" לא בתור**
45 **תשלום, כִּי־אם מלשון²**
46 **"ויסכרו מעינות תהום",**
47 **סתִימָה ועצירה (כדי לרכו**
48 **וללכד). גם בתרגום**
49 **ובמפרשים**
50 **שמפרשים מלשון**
51 **"תשלום", יכולים הרי גם בהם לפרש, לא שהשכר שנותנים לו**
52 **הוא מדת האמת, אלא שהשכר שהוא מקבל הוא אמיתי**
53 **ומתקיים לנצח; לכן אומר רבנו הזקן "פִּירוּשׁ", שהכוונה כאן**

אגרת הקדש

ו זורע צדקה שכר אמת (במשלי י"א). פי'
ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת
וכתיב תתן אמת ליעקב ושבחא דקוב"ה מסדר נביא
כו' כמ"ש בזוה"ק פירוש שהקב"ה הוא הנותן מדת

סרניא ס"ט. ובכ"מ. 54. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סי"ב). ויומתק עמפש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בזה"ג שם). 56. ישע"י לב, יז. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עבִיד". וראה זח"ג שם (קיב. ב). 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "המשכילים יבינו" – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצע"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן כלל – מהי השיכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהי"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דוא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל צמצום "שכלו ומח" (רק) דיבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו "כלבד"), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"א), ואיך ששם – כמו ענין הדיבור – ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכהנ"ל דיבורי". 1. פסוק יח. 2. נח, ב. 3. מיכה ז, כ. 4. ח"ג קלא, ב.

47 ב'ה' – באות ה' של שם הוי' וכו', – כפי שהסביר באגרת
48 הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק
49 מחומר וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של
50 שם הוי', ואילו העולמות העליונים באים מציור האותיות
51 שמבחינת "חכמה" –
52 האות יו"ד של שם הוי',
53 הרי שההבדל בין עליונים
54 לתחתונים מקורו
55 בהתפשטות החיות משמו
56 יתברך. אך, כל זה הוא זיו
57 והארה בלבד מבחינת
58 השם ("שם" כשלעצמו
59 הוא ענין של הארה, כמו
60 למשל באדם שהשם אינו
61 העצם והוא נוגע רק
62 לזולת שיוכל לקרוא אותו
63 בשמו). וכן כל שינויי
64 הפרטים שפך עולם
65 ועולם – לעיל דובר על
66 הכלל של העולמות,
67 העולמות העליונים
68 והעולמות התחתונים,
69 ואילו כאן אומר רבנו
70 הזקן, שהשוני בפרטים
71 שבכל עולם, גם בעולמות
72 העליונים וגם בעולמות
73 התחתונים הוא לפי
74 שינויי צירופי האותיות,
75 – שמהם נבראו, וכן
76 שינויי הזמנים בעבר

77 הנה ועתיד, ושינויי כל הקורות בחלופי הזמנים – הכל –
78 בא, משינויי צירופי האותיות, שהן – צירופי האותיות, הן
79 המשכת החיות ממדותיו ותכונותיו (כמו שנתבאר
80 ב'לקוטי אמרים' – ספר ה'תניא', חלק ב' – "שער היחוד
81 והאמונה", פרק יא). – שבהמשכת החיות הנמשכת מהמדות
82 ובאה למטה על ידי אותיות הדיבור – בזה שייכים כל השינויים
83 של החיות ושינויי הזמן, עבר, הנה ועתיד, אבל לגבי מהותו
84 ועצמותו ותכונותיו כתיב: "אני ה' לא שניתני", – אין שום
85 שינוי בו יתברך בין לפני הבריאה ללאחרי הבריאה, בין
86 בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות – והמדריגות,
87 עד למטה מטה, – מהעולמות העליונים ביותר עד לעולמות
88 התחתונים ביותר; שכן הוא ותכונותיו – עולמות –
89 עליונים – כך הוא ממש בשונה – עולמות תחתונים
90 (וכמו שנתבאר ב'לקוטי אמרים' – ספר ה'תניא', חלק א'
91 פרק נא), – שלגבי הקב"ה עצמו, אין שום הבדל בין העולמות
92 העליונים לבין העולמות התחתונים. שכן, גם העולמות

1 יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח
2 ליעקב), ולא שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר
3 רבנו הזקן שהכוונה היא: ש'תקדוש' ברוך-הוא הוא הנותן
4 מדת אמת ליעקב. וצריך להבין, וכי אין אמת ביעקב
5 חס-ושלום עד
6 ש'תקדוש' ברוך-הוא יתן
7 לו מלמעלה:
8 אך הנה מודעת זאת, –
9 הרי ידוע, דמדת יעקב
10 היא מדת רחמנות, –
11 אברהם הוא מדת החסד,
12 יצחק – מדת הגבורה,
13 ויעקב – מדת התפארת –
14 רחמים – רחמנות,
15 ועבודת ה' במדת
16 רחמנות – העבודה
17 הפנימית בנפשו של יהודי
18 במדת הרחמנות, כשם
19 שהעבודה הפנימית של
20 מדת החסד היא ענין
21 האהבה, והעבודה
22 הפנימית של מדת הגבורה
23 היא יראה, כך היא
24 העבודה הפנימית של
25 מדת הרחמנות, היא
26 הבאה מהתעוררות
27 רחמים רבים בלב האדם
28 על ניצוץ אלקות
29 שנפשו, הרחוקה –
30 הנפש שלו רחוקה, מאור

31 פני ה' כאשר הולך בחשך הכלי עולם – שאז נפשו רחוקה
32 מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר
33 על נשמתו הוא. והתעוררות רחמנות זו היא באה מהתבונה
34 ותדעת בנדרת ה', – מה שהוא מבין ומעמיק את דעתו
35 בגדולת ה' – שאז הוא מרגיש וחש ברחמנות הגדולה שעליו,
36 על שהוא רחוק מאור פני ה', וההתבוננות היא איך שאפילו
37 העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ – גם הם,
38 בלא ממש חשיבי קמיה, – הם נחשבים ככלום ממש לגבי
39 הקב"ה. כי כל שפעם וחיותם – של העולמות האמורים, אינו
40 רק מזיו והארה מאות אחד – אחת, משמו ותכונה,
41 כמאמר: – חכמינו ז"ל: "ביו"ד נברא עולם הבא כו". –
42 הרי, שגם העולמות העליונים, הנכללים בשם הכללי "עולם
43 הבא" כו' – נבראו כולם מאות אחת (אות יו"ד) של שם הוי'.
44 והנה, בזיו והארה זו, שהוא התפשטות החיות משמו
45 ותכונה להחיות עליונים ותחתונים, – בזה דוקא, הוא שיש
46 הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שעולם הנה נברא

התחוות העולמות והנבראים, הוא "מְרוֹמֵם כּוֹ"; — שרק הוא
קיים, ו"מִתְנַשֵּׂא מִיְמֹת עוֹלָם", פְּרוּשׁ: שֶׁהוּא רֵם וְנִשְׂא
לְמַעַל מַעַל מִכְּחִינַת זְמַן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "יְמֹת עוֹלָם",
וְהֵינּוּ לִפִּי שְׁחִיזָה כָּל "יְמֹת עוֹלָם" — עֵינֵי הַזֶּמֶן, הוּא רֵם
מִכְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ כּוֹ", —
מבחינת וספירת "מלכות",

שהיא בחינת "המלך",
שעבר, הוה ועתיד, שהם
ענין ה"זמן", שייכים
בספירת ה"מלכות" בלבד,
שעליה אומרים את
ההבדל של מֶלֶךְ מֶלֶךְ
וימלוך, שהם הוה, עבר
ועתיד, ואילו בספירות
ומדות שלמעלה
מ"מלכות" לא שייך עדיין
ענין ה"זמן", וְכֵמוֹ
שְׁמִינְיָא בְּמִקְוָם אַחֲרֵי.
וְאִי לִזְמַת, — ואם כך,
שהקב"ה מרומם ומתנשא
לגמרי מענין הבריאה
שאיננה תופסת מקום ואין
לה ערך כלל לגבי
יתברך, הַרְחַמְנוּת גְּדוֹלָה
מְאֹד מְאֹד עַל הַנִּיצוּץ —

שהוא חלק מהקב"ה, חלק אלוהי ממעלה¹⁰, הַשּׁוֹכֵן בְּנוֹף
הַחֲשׁוֹךְ וְהָאֶפֶל, — הנקרא מְשַׁבָּא דְּחַוִּיא¹¹, — העור של הנחש
(הקדמוני), הַעֲלֹל לְקַבֵּל טְמָאָה — על ידי ענינים של איסור
שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי, וְלִהְתַּגָּאֵל בְּכָל הַתְּאֻוֹת
רְחִמְנָא לְעָלָן, — שאף אם הן מענינים של היתר שמקליפת
נוגה", אך, כשהן באופן של תאוות נעשה הגוף מלוכלך מזה,
לכל אלה עלול הגוף להגיע, לוֹלִי שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מִנֵּן
לוֹ וְנוֹתֵן לוֹ עֵז וְתַעֲצוּמוֹת לְלַחֵם עִם הַגּוֹף וְתַאֲוָתָיו
וְלִנְצָחָן, — אך, מבלי עזרתו של הקב"ה לנצח את התאוות,
עלול הגוף מצד עצמו לכל זה, וזה עצמו הוא הרי ענין של
נחיתות — גם כשזה נשאר ב'כוח' בלבד ואינו בא לידי פועל
להתגאל חלילה על ידי התאוות. ובגוף זה שהוא כל כך נחות —
שוכן הניצוץ של הנשמה. וְזֶהוּ שְׂאֻמְרִים: — אחרי שאומרים
עד כמה מרומם ומנושא הקב"ה מהבריאה, "המלך המרומם
לברו" (כנזכר לעיל), מבקשים "אלקי עולם ברחמיך הרבים רחם
עלינו" ומסיימים "אֲדוֹן עֲזָנוּ כּוֹ" מִנֵּן יִשְׁעֵנוּ כּוֹ". — שהכוונה
היא על הכוח שנותן הקב"ה באור מקיף שלמעלה מהאדם
ובוחותיו העצמיים — שיוכל האדם לעמוד בעוז ולהתגונן נגד
הגוף ותאוותיו.

העליונים אין מחשבתם יכולה "לתפוס" בו יתברך, הרי, שגם
לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו יתברך, והוא יתברך
נמצא בתחתונים כפי שהוא נמצא בעליונים, ההבדל בין
עליונים ותחתונים מתבטא רק בהמשכת החיות הנמשכת ממנו
יתברך לעולמות,
שבעולמות העליונים

החיות יותר בגילוי מאשר
בעולמות התחתונים. וְכֵן
בְּכִינַת שְׁנֵי הַזֶּמֶן, —
גם בזה אין שום שינוי
לגבי הקב"ה, שְׁכֵמוֹ
שֶׁהִיָּה הוּא לְבָדוֹ הוּא, —
ובאופן מציאות של יחיד
וְיִחִידָה, לִפְנֵי שְׁשֵׁת יָמִי
בְּרִאשִׁית — כִּךְ הוּא עֲתִידָה
אֲחֵר הַבְּרִיאָה, וְהֵינּוּ —
למרות שניתוספו נבראים,
ובכל זאת הוא לברו הוא,
והוא יחיד ומיוחד, מְשׁוּם
שֶׁהַכֹּל בָּאֵין וְאִפְסָם מִשֵּׁשׁ
לְגַבִּי מְחִיזָה וְעֲצוּמוֹתָיו,
— ולכן אין הנבראים
שנבראו גורמים לשינוי
במציאותו ובאחדותו, שכן
הם כאין ואפס לגבי

יתברך, וְכֵמוֹ אוֹת אֲחֵד — אחת, מְדַבְּרוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ אֶפְלוֹ
מִמְחַשְּׁבָתוֹ לְגַבִּי כְּלָלוֹת מְחִיזָה הַנֶּפֶשׁ הַשְּׂכָלִית וְעֲצוּמוֹתָהּ,
עַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל, לְשִׁכְךָ אֶת הָאֵזֶן, — למרות שהמחשבה היא
לבוש עדין וקרוב יותר לנפש, בכל זאת אין אות אחת תופסת
מקום כלל לגבי כל הנפש השכלית, ומענין השכל שבנפש באת
הרי המדות, ומהן באת המחשבה והדיבור, ולגבי עצם הנפש
ש(הוא למעלה מענין השכל), הרי אות אחת של דיבור או
מחשבה, אין תופסת מקום כלל, הדברים האמורים מהווים משל
שהאזן תוכל להבין ולהשיג אפסות הבריאה לגבי הקב"ה.
וְכִמְאֻמָּת "אֵין עֲרוֹךְ אֵלֶיךָ" בְּתִיבָה, — שלא כפי שאמרנו קודם
שזה כמו אות אחת של דיבור או מחשבה לגבי הנפש כולה,
שהרי לאות האחת יש על-כּל-פְּנֵים ערך "כל שהוא", ואילו
לגבי הקב"ה אין לנבראים שום ערך כלל, וְכֵמוֹ שְׁנִתְקַבֵּר
בְּמִקְוָם אֲחֵר (ב'לְקוּמִי אֲמָרִים' — ספר ה"תניא", חֶלֶק ב' —
"שער היחוד והאמונה" פָּרָק ט) עֵינֵי שָׁם. וְזֶהוּ שְׂאֻמְרִים: —
בתפלה, כשמבקשים על ענין הרחמים, "ברחמיך הרבים רחם
עלינו": "הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוֹ מְאֹד", פְּרוּשׁ: כֵּמוֹ שֶׁ"מְאֹד"
קָרָם הַבְּרִיאָה — של העולמות והנבראים, הִיָּה הוּא לְבָדוֹ
הוּא, — ושום דבר בלעדו לא היה קיים, כִּךְ עֲתִידָה — אחרי

8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחיה"א פ"ז. אבל אפ"ל שהכוונה ע"ז — כי אז הי' מפרש זה, וכדלעיל
"בלק"א ח"ב". ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

יום שישי כ"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 220, והנה מודעת... עד עמ' קיא, תכונני:

מהבורא, נקראות בשם "אמת". אך איזה הדרך שיוכח האדם
ל"אמת ה'", – שיוכח האדם ליראה ואהבה שזו "אמת"
מבחינת ה"אמת" של הקב"ה, הנה הוא עלידי שיעור
רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו, שהיא – מדת
הרחמים, היא מדתו של
יעקב, מבריח מהקצה
אל הקצה, דהיינו –
כלומר, מרום המעלות
– והמדריגות, עד למטה
מטה, – עוברת
ומשתורת מדת הרחמים
של יעקב, ומכיוון שכן –
יש בכוחה להמשיך
ל"אמת ה'" לעולם
השפל הזה החשוך,
ובכחו שפתינו¹⁵: "כי
אשב בחושך – של
העולם הזה, ה' אור לי".
וזהו – מה שכתוב¹⁶: "כי
גבר עלינו חסדו בו". –
שחסד ה' מתגבר על
חושך העולם הזה, ובנפש
האדם הנמצאת בגוף –
מאיר גילוי אור מה'. הרי,
על-כילפנים, שהדרך
להמשכת "אמת ה'", היא
על ידי התעוררות רחמים
רבים. אך התעוררות
רחמים רבים לפני ה' –
צריכה להיות גם-כן
באמת, וגם פשהו באמת שלו – איך יוכל עלידי אמת
שלו לעורר רחמים עליונים מ"אמת ה'" –? כיוון שכאמור,
כל אמת של נברא היא כ"לא" לגבי האמת של הקב"ה. אך
העצה לזה היא מדת הצדקה, שהיא מדת הרחמים על
מאן דלית ליה מנרמיה – למי שאין לו מעצמו כלום,
להחיות רוח שפלים בו, ובאתערוטא דלתתא –
"בהתעוררות שמלמטה" – אתערוטא דלעילא, – באה
התעוררות מלמעלה, ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים, הם
בחינת רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים, – שינה
ותרדמה הם ענין של העלם ושל העלם עמוק יותר, כמו למשל
באדם כשהוא ישן כוחותיו הם בהעלם, לכן נקראים הרחמים
רבים' והחסדים העליונים, שהם נעלמים בעצם – "ישנים"
ו"נרדמים", ואותם הקב"ה מעורר ומקיץ לצאת מההעלם

1 והנה מודעת זאת, – ידוע הדבר, דיש שני מיני דחילו
2 ורחימו: – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה
3 ישנם שני סוגים): הראשונות – הסוגים הראשונים ביראה
4 ואהבה, הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדלת ה' –
5 מההתבוננות והעמקת
6 הדעת בדרך המביאין
7 לידי אהבת ה' ויראתו,
8 – על מדת קירובו ואהבתו
9 של הקב"ה לבני ישראל
10 וכו', שבשעה שהאדם
11 מעמיק דעתו בענינים
12 אלה, נולדות בו אהבת ה'
13 ויראת ה', והתעוררות –
14 הסוגים האחרונים ביראה
15 ואהבה הן הנאיות אחר
16 כך מלמעלה בבחינת
17 מתנה, – אחרי שהאדם
18 השיג לעצמו יראת ה'
19 ואהבת ה' על ידי
20 התבוננות, באות היראה
21 והאהבה בדרך של מתנה
22 מלמעלה, ובכחו שנתבאר
23 במקום אחר על
24 פסוק¹³: "עבודת מתנה
25 אתה את בהנחתם",
26 שהיא – כהונתכם, היא
27 מדת אהבה, – ועל כך
28 אמר הפסוק שישנו אופן
29 זה של אהבה שהוא
30 עבודת מתנה, בדרך מתנה
31 מלמעלה, וכן הוא – וכך הדבר, גם-כן ביראה. – שישנה
32 ממדיגה ביראה שהיא בדרך מתנה מלמעלה. והנה, ודאי –
33 הדבר, ש – אין ערוך כלל בין הראשונות – בין הסוגים
34 הראשונים ביראה ואהבה, שהן תולדות השכל הנברא, לגבי
35 האחרונות – לבין הסוגים האחרונים ביראה ואהבה, שהן –
36 בדרך של מתנה, מהבורא יתברך שמו, – כשם שאין שום ערך
37 בין נברא לבורא, כך אין שום ערך בין הסוג הראשון של אהבה
38 ויראה שנוצר על ידי הנברא (באמצעות שכלו) לבין הסוג
39 האחרון של אהבה ויראה שבא מהבורא. ולכן הן – היראה
40 והאהבה האחרונות, הן הנקראות בשם "אמת", כי "חוקתו"
41 של הקדוש-ברוך-הוא אמת¹⁴, שהוא אמת האמת, וכל
42 האמת שבנבראים כלל חשיבי קמיה. – נחשבת ככלום
43 לפניו יתברך. לכן, היראה והאהבה הבאות בדרך מתנה

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דיש ב' מיני דו"ר הראשונות

הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדולת ה' ובדברים
המביאין לידי אהבת ה' ויראתו והאחרונות הן הבאות
אחר כך מלמעלה בבחי' מתנה וכמ"ש במ"א ע"פ
עבודת מתנה אתן את כהונתכם שהיא מדת אהבה
וכן הוא ג"כ ביראה. והנה ודאי אין ערוך כלל בין
הראשונות שהן תולדות השכל הנברא לגבי האחרונות
שהן מהבורא ית"ש. ולכן הן הן הנקראות בשם אמת
כי חותמו של הקב"ה אמת שהוא אמת האמת וכל
האמת שבנבראים כלל חשיבי קמיה אך איזה הדרך
שיוכח האדם לאמת ה' הנה הוא על ידי שיעור רחמים
רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו שהיא מדתו של
יעקב מבריח מהקצה אל הקצה דהיינו מרום המעלות
עד למטה מטה להמשיך אמת ה' לעולם השפל הזה
החשוך וכמ"ש כי אשב בחושך ה' אור לי וזהו כי גבר
עלינו חסדו בו. אך התעוררות ר"ר לפני ה' צ"ל ג"כ
באמת וגם כשהוא באמת שלו איך יוכל על ידי אמת
שלו לעורר רחמים עליונים מאמת ה'. אך העצה לזה
היא מדת הצדקה שהיא מדת הרחמים על מאן דלית
ליה מנרמיה להחיות רוח שפלים בו ובאתעדלת
אתעדל"ע ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים הם בחי'
רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים לצאת מההעלם

17	רבים הנאספים ונלקטים לתוכה, הם מעוררים גם-כן	1	הגילוי והארה רבה, "לאור באור החיים", "אמת ה'
18	חסדים עליונים הצפונים ונעלמים (פגסח אחר: בזה), כמו	2	לעולם". וזהו לשון זריעה הנאמר בצדקה, - כמו "זורע
19	שכתוב ¹⁹ : - "מה רב טובך אשר צפנת כו'" - לכוננה	3	צדקה" שבתחילת האגרת, או "זרעו לכם לצדקה" ¹⁷ , להצמיח
20	ולתקומה. - את הארץ שלמטה ארץ ישראל, ואת הארץ	4	- ולגלות, כמו צמיחה שהיא הגילוי של הזריעה, אמת
21	שלמעלה "מלכות	5	העליון, "אמת ה".
22	דאצילות", היורדת להיות	6	ובפרט, בצדקה וחסד
23	מקור לנבראים ולעולמות	7	של אמת שעושים עם
24	שלמטה	8	ארץ הקדש תבנה
25	ה"אצילות", ויש להקימה	9	ותבונן במהרה בימינו
26	ולהעלותה, וזהו	10	אמן, לנשם מה
27	שכתוב ²⁰ : "בצדקה	11	שכתוב ¹⁸ : "אמת מארץ
28	תבונני": - המוסב על	12	התצמח", - למטה זה
29	כנסת ישראל שלמטה	13	"ארץ ישראל", ולמעלה
30	ושלמעלה - "מלכות	14	זה ספירת ה"מלכות"
31	דאצילות" הנקראת	15	הנקראת בשם "ארץ,
32	כנסת ישראל".	16	על-ידי זריעת הצדקה בזה, - בארץ ישראל, וחסד ורחמים

אגרת הקדש

אל הגילוי והארה רבה לאור באור החיים אמת ה' לעולם (וזה) [וזהו] לשון זריעה הנאמר בצדקה להצמיח אמת העליון אמת ה' ובפרט בצדקה וחסד של אמת שעושים עם אה"ק תובב"א לקיים מ"ש אמת מארץ תצמח על ידי זריעת הצדקה בה וחסד ור"ר הנאספים ונלקטים לתוכה הם מעוררים ג"כ חסדים עליונים הצפונים ונעלמים (בנ"א בה) כמ"ש אשר צפנת כו' לכוננה ולהקימה וז"ש בצדקה תכונני:

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיא, ז. אשרינו... עד עמ' 222, ועלול וכו'.

56	צריך לבאר היטב לשון השגור במאמרי רבותינו וזכרונם	33	ז. "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו כו". - דברים
57	לברכה: "אין לו חלק באלהי ישראל", כי הגם דלכאורה	34	אלה אומרים בסדר התפלה שלפני "הודו" - בהקשר לקירוב
58	לא שייך לשון "חלק" כלל באלקות ותבנה, שאינו מתחלק	35	ולקשר של הקב"ה ובני ישראל, אנו אומרים - אשרי לנו, מה
59	לחלקים חסד ושלום. - הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית	36	טוב הוא חלקנו, ומה נעים הוא גורלנו (ומסיימים) ומה יפה
60	הפשיטות, ופשיטות היא	37	ירושנתנו. הביטויים "חלק"
61	היפך מחלקים - הרי שלא	38	ר' גורל" מתתיחסים
62	שייך באלקות הלשון	39	להתגלות האלקית
63	"חלק", ובכל זאת	40	ליהודי, וכמו שכתוב: "ה' "
64	משתמשים חכמינו ז"ל	41	מנת חלקי וכו' וכו'".
65	בביטוי "חלק" באלקות,	42	(ולאחר מכן ² כתוב):
66	מכאן עלינו להבין,	43	"הכלים נפלו לי וגו'". -
67	שלמרות שאלקות היא	44	חלקים בגורל ³ נפלו לי כו' "
68	ענין של פשיטות, אך	45	(כפי שהוא מסיים
69	באלקות המאירה ויורדת	46	"בנעימים", שהחלקים
70	לנשמות ישראל - שייך	47	שנפלו לי בגורל, נעימים
71	הלשון "חלק". שכן, היא	48	לי. שכן, לפני כן הוא הרי

אגרת הקדש

ז אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו כו' ה' מנת חלקי וכו' וגו'. חבלים נפלו לי וגו'. להבין לשון חלקנו וגורלנו צריך לבאר היטב לשון השגור במאמרינו אין לו חלק באלהי ישראל כי הגם דלכאורה לא שייך לשון חלק כלל באלקות ותבנה שאינו מתחלק לחלקים ח"ו. אך הענין כמ"ש ביעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל פירוש כי הנה באמת הקב"ה כשמו כן הוא כי אף דאיהו ממכ"ע

72	יורדת בהתגלות של חלקים, כפי שיסביר להלן. אך הענין, -	49	אמר "אתה תומיך גורל", אתה, הקב"ה, תומך גורלי, שיהיה לי
73	הוא, כמו שכתוב ביעקב: "ויקרא לו אל אלהי ישראל",	50	החלק הטוב). הרי שמוצאים אנו הלשון "חלק" על גורל, על
74	פירוש - שכן, בפשטות ישנם בפסוק כמה דברים לא מובנים: א)	51	האלקות המאירה בנשמתו של יהודי. להבין לשון "חלקנו"
75	עד לפסוק זה, משתמשים בפרשה זו בשם "יעקב", ואילו כאן	52	"גורלנו" - מדוע נקראת האלקות, המאירה בנשמה של יהודי,
76	נאמר (א"ל אלקי ישראל. ב) מה היא השייכות למה שכתוב	53	בשם "חלק" ו"גורל", משמעותו של "חלק" יכולה להיות שחלק
77	לפני זה "יצב שם מזבח". ג) מה החידוש בענין "א"ל אלקי	54	אחד שוה לשני, ואילו "גורל" משמעו חלק שהוא יוצא מן
78	ישראל". על כך מסביר רבנו הזקן, שה"פירוש" בפסוק הוא: כי	55	הכלל, ורק על פי גורל נקבע שחלק זה יהיה למי שזוכה בגורל,

17. הושע י, יב. וראה לקמן סי' ח. 18. תהלים פה, יב. 19. תהלים לא, כ. 20. ישעי' נד, יד. 1. תהלים טז, ה. 2. שם, ו. 3. הרבי שליט"א מציין לתניא ח"א פ"ח. - שם מדובר, איך "אין סוף ב"ה" "מלוש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' מישראל", "שהיא למעלה מן הדעת והשכל המובין". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לע"ע לא מצאתי אלא בתנחומא ס"פ תוריע, אבל ככו"כ מקומות אי' לכם (ב"ר פ"ב, ד. ושי". הובא בתו"א ל, רע"א) וכן "אין להם" (ברכות סג, ב). וי"ל שלא רצה להעתיק לי' נוכח וגם לא לי' רבים. וק"ל". 5. בראשית לג, כ.

40 אשר הקדוש-ברוך-הוא מְחִיחַ עֲלֵינוּם וְתַחְתּוֹנִים הוּא,
41 עַל-הַדָּךְ-מִשָּׁל, כְּמוֹ הָאָרֶץ מְאִירָה מִשָּׁמֶיךָ, — שֶׁהֵשֶׁם
42 עֲצָמוֹ הוּא גַם כֵּן הָאָרֶץ בִּלְבָד, וּמִהֵשֶׁם קוֹרֶנֶת וּמֵאִירָה הָאָרֶץ,
43 שֶׁהוּא וְשָׁמַיִם אֶחָד, — שֶׁלֹּכֵן יֵשׁ בְּכוֹחַ הָאָרֶץ מִשָּׁמֶיךָ לַחַיּוֹת אֵת

44 כֹּל הָעוֹלָמוֹת, וְכִמּוֹ
45 שֶׁכְּתוּב: "כִּי נִשְׁגָּב שָׁמַיִם
46 לְבָדּוֹ", — שֶׁגַם הֵשֶׁם הוּא
47 "לְבָדּוֹ" — לְמַעַלָּה
48 מִהָעוֹלָם, רַק זִיווּ וְ"הוֹדוּ
49 — שֶׁל הֵשֶׁם, עַל אֲרֶץ
50 וְשָׁמַיִם וְגו'". — הַחַיּוֹת
51 שֶׁל אֲרֶץ וְשָׁמַיִם, הֵיא הוֹד
52 וְזִיו בִּלְבָד — הָאָרֶץ מִשָּׁמֶיךָ,
53 שְׂכָאמֹר, הֵשֶׁם כְּשֶׁלְעֲצָמוֹ
54 הוּא גַם כֵּן הָאָרֶץ בִּלְבָד,
55 כִּךְ שֶׁלְמַעֲשֵׂה חַיּוֹת
56 הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הֵיא
57 הָאָרֶץ מִהָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ —
58 מִהָאָרֶץ זֶה מִתְלַבֶּשֶׁת
59 מִמֶּשׁ בְּעֲלִיּוֹנִים
60 וְתַחְתּוֹנִים לְתַחֲיוֹתָם, —
61 כֵּאֵן כִּבְר מְדוּבָר עַל

62 הַתְּלַבְּשׁוֹת מִמֶּשׁ. לֹא רַק שֶׁהֵיא נִמְצָאָת בָּהֶם, אֲלֵא הַתְּלַבְּשׁוֹת
63 שֶׁהַחַיּוֹת מְצֻמְצָמִים וּמוֹתָאמִת בְּהֵתָאם לְמַדְרִיגַת הָעוֹלָם,
64 וּמוֹתָאחֶדֶת עִם הָעוֹלָם, וְנִתְפַּסֶּת בְּתוֹכָם עַל-יְדֵי מִצְעָעִים
65 רְבִים, — מַדְרִיגוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹ "מִצְעָעִים" בֵּין מַדְרִיגַת עֲלִיּוֹנָה
66 וְתַחְתּוֹנָה. שֶׁכֵּן, יֵשׁ לָהֶן שִׁיכוֹת גַּם לְמַדְרִיגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת וְגַם
67 לְמַדְרִיגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְלֹכֵן מִשְׁמָשׁוֹת הֵן "מִצְעָעִים" לִירִידַת
68 הַשֹּׁפֵעַ וְהַחַיּוֹת מִהַמְּדִרִיגָה הָעֲלִיּוֹנָה לְמַדְרִיגַת הַתַּחְתּוֹנָה,
69 וְצִמְצוּמִים רְבִים — צִמְצוּמִים רְבִים בְּכֹחוֹת, שֶׁעַל-יְדֵי כֹל
70 צִמְצוּם, מִתְקַטְנִים הָאֹר וְהַחַיּוֹת, וְעִצְמוּמִים, — צִמְצוּמִים
71 שְׂבָאִיכוֹת הֵם חֻזְקִים בִּיּוֹתֵר, שֶׁהָאֹר, לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם, הוּא לֹא
72 רַק קָטָן וּמוֹעֵט יוֹתֵר, אֲלֵא הוּא סוּג אַחֲרֵי שֶׁל אֹר מֵאִשֶּׁר הָאֹר
73 שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, בְּהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת הַמְּדִרִגוֹת — שֶׁל הָעוֹלָמוֹת,
74 הַדָּךְ עֶלְיָה וְעֶלְיָה זָכוֹ. — שֶׁבְּעוֹלָם אֶחָד עֲצָמוֹ יֵשׁ סוּדֵר שֶׁל
75 "עִילָה" — סִיבָה — וְ"עֶלְיָה" — מִסּוּבָב, מַדְרִיגָה אַחַת הֵיא עִילָה
76 וְסִיבָה לְמַדְרִיגַת הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁהֵיא "עֶלְיָה" מִהַ"עִילָה", הִרִי אַחֲרֵי
77 כֹּל הַצִּמְצוּמִים וְהִירִידוֹת שֶׁל הָאֹר, בֵּא הָאֹר עוֹלָמוֹת בְּאֹפֶן
78 שֶׁהוּא נִתְפַּס בָּהֶם.

1 הֵנָּה בְּאֵמֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּשָׁמַיִם בֵּין הוּא, — הוּא, שֶׁהוּא
2 "קְדוֹשׁ", מוּבָדֵל וּמוֹרֻמָּם מִהָעוֹלָם, הוּא "בְּרוּךְ הוּא" — הוּא נִמְשָׁךְ
3 וּמוֹתָגֵלָה (בְּרִכָּה מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה וְהַתְּגִלּוֹת), שֶׁמָּה שֶׁהִיָּה לִפְנֵי זֶה
4 "הוּא", נִסְתָּר וְנִעְלָם, יָרֵד בְּהִמְשָׁכָה וְהַתְּגִלּוֹת, וּבִלְשׁוֹן רַבְּנֵי הַזִּקְנִים:

5 כִּי אִף דְּאִיהוּ "מִמְלָא
6 כָּל עֲלִמִין" עֲלִיּוֹנִים
7 וְתַחְתּוֹנִים — לְמִרְוֹת
8 שֶׁהוּא מִמְלָא אֵת כֹּל
9 הָעוֹלָמוֹת, הָעֲלִיּוֹנִים
10 וְהַתַּחְתּוֹנִים, מִרוֹם
11 הַמַּעְלִיּוֹת — וְהַמְּדִרִיגוֹת,
12 עַד מִתַּחַת לְאֲרֶץ חֵלּוֹ
13 הַתְּמִרִית, — מִמְלָא
14 הַקֶּבֶ"ה אֵת כּוֹלָם וְנִמְצָא
15 בְּכָל מְקוֹם בְּשׁוּדָה, שֶׁכֵּן
16 כֵּאֵן אֵין הַכּוֹנוּנָה בְּ"מִמְלָא
17 כֹּל עֲלִמִין" כִּפִּי שְׁמוּסֵב
18 בְּדֶרֶךְ כֹּל בְּהַקְשֶׁר
19 לְמַדְרִיגָה בְּאִלְקוֹת
20 הַמִּצְמָצָמִים בְּכָל עוֹלָם
21 בְּהֵתָאם לְמַעַלְתּוֹ
22 וְלְמַדְרִיגָתּוֹ, אֲלֵא כֵּאֵן

23 הַכּוֹנוּנָה הֵיא לְמָה שֶׁהַקֶּבֶ"ה מִמְלָא וְנִמְצָא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ
24 שֶׁכְּתוּב: "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מִלֵּא" — "אֲנִי"
25 מִמֶּשׁ, דְּהֵיִינוּ מִהוֹתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ בְּכִיכּוֹל וְלֹא כְּבִדּוֹ לְבָד, —
26 כִּפִּי שֶׁכְּתוּב בְּמְקוֹם אַחֵר: "מִלֵּא כֹל הָאָרֶץ כְּבִדּוֹ", שֶׁם מְדוּבָר
27 אֹדוֹת הַ"כְּבֹד" שֶׁלּוֹ וְהַהָאָרָה מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאֵילוֹ כֵּאֵן, שֶׁכְּתוּב
28 "אֲנִי מִלֵּא" — הַכּוֹנוּנָה לְעִצְמוֹתוֹ וּמִהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. הִרִי, לְמִרְוֹת
29 שֶׁהַקֶּבֶ"ה בְּמִהוֹתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ מִמְלָא וְנִמְצָא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, אִף-
30 עַל-פִּי-בֵּן הוּא קְדוֹשׁ וּמְבָדֵל מִעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, — לֹא רַק
31 מִהָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים — אֲלֵא גַם מִהָעוֹלָמוֹת
32 הָעֲלִיּוֹנִים, וְאֵינוֹ נִתְפַּס כָּלָל בְּתוֹכָם חִסֵּי-וְשָׁלוֹם — שֶׁהָעוֹלָמוֹת
33 יִפְעֲלוּ בּוֹ שִׁיחִיָּה מוֹשָׁפֵעַ מִהֶם, בְּתַפְסִיט נִשְׁמַת הָאָדָם בְּגוֹפּוֹ
34 עַל-הַדָּךְ-מִשָּׁל, — הַנִּשְׁמָה הַנִּתְפַּסֶּת בְּגוֹף, מוֹשָׁפֶעַת מִהַשִּׁינּוּיִים
35 שֶׁבְּגוֹף, וְאֵילוֹ הוּא יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ נִתְפַּס בְּעוֹלָמוֹת, שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם
36 חִסֵּי-וְשָׁלוֹם הַשֹּׁפֵעַ עֲלֵי, כְּמוֹ שֶׁמְבֹאָר בְּמְקוֹם אַחֵר
37 בְּאַרְיִכוֹת⁸. וְלִזְאֵת — וְלֹכֵן, כִּיּוֹן שֶׁהַקֶּבֶ"ה קְדוֹשׁ וּמוּבָדֵל
38 וְלִמַּעַלָּה לְגַמִּיר מִעוֹלָמוֹת, לֹא הֵיוּ יְכִיכּוֹלִים לְקַבֵּל חַיּוֹתָם
39 מִמִּהוֹתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ לְבָדּוֹ בְּכִיכּוֹל, רַק הַתְּפַשְׁטוֹת הַחַיּוֹת

יום ראשון

יום רביעי

יוז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"ז.

תניא: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמייחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמייחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן-עדן - זה מחזיר בו התלהבות.

יום שני

יום חמישי

יוז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.

תהלים: פח"ט.

תניא: אך עולם . . . 216 בעש"י.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

יום שלישי

יום שישי

יוז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.

תהלים: צ"ז.

תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כך נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פירק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אף צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנחלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר-כך מניחים תפלין ד'רבנו תם' - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", פרוש "קדש גו'" והזכירות שנדפסו בסדור. ולומדים פירק משניות כל אחד לפי הבנתו. ד) מסירים תפלין של ראש ד'רבנו תם', ומניחים תפלין של ראש ד'ראב"ד - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ולומדים פירק חמש עם פרוש רש"י - מפרשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פירשה ב' וכו'.

יום
רביעי

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.

תהלים: צדק.

תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א, "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' ונאמר את ה' תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כבד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד - כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה א') : האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו, שנאמר "ואהבת את ה' אלקיך", ונאמר "את ה' אלקיך תירא". הנה שיעור מצות אלו הוא אשר ירגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד שיהיה לו טוב מזה, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקנה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מרגש מיראת העונש ביראת שמים, ולפעמים הוא ברגש של ירא בשת או גם יראת הרוממות.

יום
חמישי

יום ראשון

כא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קדק.

תניא: ו. זורע . . . 220 ישענו כו'.

ההתעסקות בדרך החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו - בעניני מסחר - ידבר על לבו, כי יבוא אל שעורי הלמודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התועדות.

וההתעסקות בדרך החסידות הוא חובת גברא [=חובה אישית] מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.

יום
שישי

יום שני

כב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י.

תהלים: קורקו.

תניא: והנה מודעת . . . תכונני.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קדם רחיצת הפה שחרית, אין לברך - מלבד בימי התעניות - ברכות השחר.

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תנאי: ז. אשרנו . . . 222 ועלול כו'.

בַּחֲרָף תִּרְנֶנּוּ, כְּאֶשֶׁר אֶדְנִי אָבִי מִוְרֵי וְרַבִּי [הָרֶשֶׁב] לָמַד עָמִי בְּסֶפֶר הַתִּנְיָא "וְנִפְשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", הַסִּבִּיר כִּי הַנּוֹשָׁאִים בְּתִבְתָּ "מִמַּעַל" וּבְתִבְתָּ "מַמָּשׁ" הֵם הַפְּכִים. "מִמַּעַל" תֵּאָרוּ רוֹחֲנִיּוֹת שֶׁבְּרוּחֲנִיּוֹת, וְ"מַמָּשׁ" תֵּאָרוּ גִשְׁמִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת. וַיִּבְאֵר, כִּי זֶהוּ מַעַלְתָּ נֶפֶשׁ הַשְּׁנִית [=הָאֱלֹקִית], שֶׁעַם הֵיּוֹתָהּ רוֹחֲנִיּוֹת שֶׁבְּרוּחֲנִיּוֹת, פּוֹעֵלָת בְּגִשְׁמִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מער"ח מנ"א והקודמו, בו שואל שעומד הוא להזמין פרשיות לתפילין לבני משפחתו **שהם ממוצא חסידי חב"ד** ומסתפק באיזה אופן יכתבו.

ולפלא הספק בזה, כי הרי כלל ופס"ד הוא, דבאתרי' (השייכים) דרב נהוג כרב, והקושיא ששואל כי לדעתו, הנהגה הנרצה בעיני הקב"ה היא שנוהגים בה רוב כלל ישראל. לפלא על קושיא זו, שהרי פשוט שגם רבנו הזקן רצה לתקן תפילין באופן שיהי' רצוי בעיני הקב"ה, ופשוט שבזמן רבנו הזקן היו הנוהגים באופנים שהורה פחות מאשר עתה שנתפשטה תורת החסידות בכו"כ חוגים ובכל זה ציוה לתקן דוקא באופן שהורה, והלואי כבר הי' עוזב דרכו לחפש קושיות וסתירות ויתחיל ללכת בדרך הישרה בהקדמת נעשה לנשמע, הוא הדרך שהורו רבותינו נשיאינו הק' שהוא גם דרך כללי לכלל ישראל, ע"ד המבואר מהרב המגיד [שהוא רבו גם של בעל ההפלאה, רבו של הר"ן אדלער רבו של החתם סופר], במעלת שער הי"ג הכולל כל הי"ב שערים עיין בהקדמת שער הכולל להסידור.

ומי"ש שעדיין אינו מרגיש יכולת ללמוד ולהרגיש את תורת החסידות, גם נוסף על זה יש לו עכובים בזמן.

הנה פשוט שאין הקב"ה עושה ח"ו תורתו פלסתר, ובתורתו כתוב שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וכיון שמכבר הגיעה אליו הידיעה על דבר תורת החסידות, ולא עוד אלא שגם התחיל ללמדה, חל עליו בכל תוקף ציווי רז"ל, (עירובין סד, א) כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה [ז.א. שגם הוא מודה שגם היא שמועה היא כמו השמועה הנאה, אלא שבשבילו אינו נאה] העונש ר"ל מבהיל הוא, עיי"ש, שמהנ"ל פשוט שיכול הוא, והעכובים אפשר להתגבר עליהם, וכל יום שעובר מבלי לימודו תורת החסידות היא אבדה שאינה חוזרת לא רק בלימוד החסידות אלא גם בנוגע ללימוד תורת הנגלה, כיון שבזהר הק' קורא לפנימיות התורה נשמתא דאורייתא, משא"כ לנגלה - בשם גופא דאורייתא, והתוארים שבתורה מדוייקים הם, ורואים במוחש שחסרון קטן בנשמה נרגש בכל הגוף, וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מתי מועילה חזרה תוך כדי דיבור? יום ראשון י"ז מנחם אב ה'תשע"ט

ומחדשת הגמרא שבדברים אלה תוך כדי דיבור – לא כדיבור'.

ומדוע שונים המגדף ועובד ע"ז משאר דיני התורה הנעשים על ידי דיבור שמועילה בהם חזרה תוך כדי דיבור? מבאר הר"ן (שם):

כשאדם עושה פעולה, בדרך כלל אין לו עדיין גמירות דעת בשעת מעשה ומסתמך על כך שיוכל לחזור בו תוך כדי דיבור ומשום כך יכול לחזור בו. ואילו פעולות אלו של מגדף ועובד ע"ז שהן חמורות ביותר, נעשות בדעה גמורה, ולכן לא מועילה בהן חזרה.

וה"ד המלך, מבאר:

אף שהמגדף ועובד עבודה זרה הם עבירות שבדיבור, מכל מקום דיבור זה נחשב כמעשה שהרי נאמר "והנפש אשר תנשמה... את ה' הוא מגדף" (במדבר טו, ז) וחייב סקילה. ולכן, חזרה בדיבור לא מבטלת את המעשה.

הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ט: מגדף שחזר בו בתוך כדי דיבור, אינו בלום, אלא כיון שגדף בעדים, נסקל.

כלל הוא (נדריים פז, א) שבכל התורה "תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ואם אדם חוזר בו מדבריו תוך כדי דיבור, דבריו הראשונים בטלים. אך במגדף (מכרך' את ה') ועובד עבודה זרה (ועוד כמה הלכות) אינה מועילה חזרה תוך כדי דיבור.

וב'שיטה מקובצת' (שם) הקשה: הרי המגדף והעובד ע"ז עברו עבירה, ואיך היה עולה על הדעת שאפשר לבטלה למפרע, וכי המחלל שבת, למשל, יכול לבטל את העבירה לאחר מעשה?

ומתוך: בעבירה במעשה, כגון חילול שבת, וודאי שאינה מועילה חזרה אף תוך כדי דיבור, כי אין דיבור מבטל מעשה, מה שאין כן בעבירה בדיבור אפשר לבטלה תוך כדי דיבור. ולכן במגדף שהעבירה היא על ידי דיבור, וכן בעובד ע"ז שהפעולה היא (להלן פ"ג ה"ד) "שהגביה לבינה ואמר לה 'אלי אתה' וכל כיוצא בדיבור", היה מקום לומר שתועיל חזרה.

נטיעת אילנות בחצר בית הכנסת יום שני י"ח מנחם אב ה'תשע"ט

המקדש (כמבואר בהלכה הבאה) והרי מעשים בכל יום שבונים ארון עץ וכדומה ואין חוששים לכך. ובהכרח שעיקר האיסור אינו נוהג בבית הכנסת אלא רק בבית המקדש.

אך יש לדחות כי לא אסרו בבית הכנסת אלא נטיעת אילן שבבית המקדש אסורה מדאורייתא, אך רהיטי עץ אף במקדש אסורים רק מדרבנן ובבית הכנסת לא אסורים (פירוש הר"ד ערמאה הנ"ל).

אמנם יש סוברים שאיסור בניין עץ במקדש הוא בכלל האיסור מדאורייתא, כפי שנראה מדברי הרמב"ם (הל' י) שלמד זאת מלשון הפסוק 'כל עץ' (מנחת חינוך תצב, ד), ולפי זה לכאורה אין לחלק בין איסור נטיעת עץ לבניין עץ בבית הכנסת.

אך יתכן לחלק בין איסור האיסורים באופן אחר: איסור נטיעת עץ במקדש הוא מחמת מנהג עובדי עבודה זרה, כמבואר בדברי הרמב"ם, ולכן הוא שייך גם בבית הכנסת, אך בניין עץ הוא איסור מיוחד הנוגע לצורת בית המקדש ולכן אינו שייך בבית הכנסת שלא נאמרו דינים מיוחדים בצורתו (רשימות שיעורים יבמות ע' קלו).

הלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ט: הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה... הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אשורה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך"; מפני שהיה דרך עבודה זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

האם מותר לנטוע אילנות בחצר בית הכנסת?

בהלכה זו מבואר שאסור לנטוע אילנות בבית המקדש ומאחר שבית הכנסת נחשב כ'מקדש מעט' ובכמה דינים דומה לבית המקדש, יש לדון האם איסור זה נוהג אף בבית כנסת. והגר"ע איגר (שו"ע אורח קב, א) הביא בשם רבי דוד ערמאה בפירושו לרמב"ם שנטיעת אילנות בבית הכנסת אסורה מדרבנן, ויש שאף רצו ללמוד מדברי הרמב"ן "כל אילן הנטוע על פתחי בית אלקים יקרא אשרה" שהאיסור מן התורה כולל נטיעה בפתח בית הכנסת (ראה בנין ציון סי' ט בדברי השואל שם).

אך רבים תמחו שאם כן ייאסר אף לבנות בבית הכנסת רהיטי עץ המחוברים לבניין, וכשם שהדבר אסור בבית

מעיינות שנעבדו לע"ז יום שלישי י"ט מנחם אב ה'תשע"ט

השתחויה להם – נאסרו. וכל זה כאשר הגוי תלש את המים מהקרקע ואז השתחויה להם, כי מים המחוברים לקרקע אינם נאסרים גם אם הם שייכים ליחיד (ע"ז נט, א).

והקשו אחרונים (לחם משנה, ט"ז יו"ד סי' קמה סק"ג, ועוד):

בהלכה זו מדובר במים המחוברים לקרקע ("שאיין בו תפוסת יד אדם") ומדוע כתב הרמב"ם שמי 'מעיינות הנובעים לרבי' מותרים בהנאה, הרי במחוברים לקרקע גם של יחיד אינם

הלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה א: כל שאין בו תפוסת יד אדם, ולא עשהו - אם נעבד, הרי זה מותר בהנאה. לפיכך, הנובים העובדים את... המעיינות הנובעים לרבים... הרי אלו מותרין בהנאה.

נהרות ומעיינות השייכים לרבים ועובדי כוכבים השתחוו להם, לא נאסרו כיון שהמים אינם שייכים להם ו'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו', אך אם הם שייכים ליחיד ובעליו

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קבג

נאסרים (ולאידך, מעיינות השייכים לרבים אינם נאסרים אף אם נתלשו ויש בהם תפיסת יד אדם)?

וביאר ה'פרישה' (י"ד שם): מי מעיינות של יחיד אסורים אף במים מחוברים כי יש לחשוש שהבעלים חפר את בור המעיין לשם עבודה זרה וכיון שעשה בו מעשה, נאסרו מימיו גם כשהם מחוברים (כמובא בהמשך ההלכה שקרקע עולם וכן בהמה שאין בהם תפיסת יד אדם, אם "עשה בה מעשה כל שהוא - אסרה"), אבל במעיינות של רבים אין לחשוש שנחפרו לשם עבודה זרה ולכן אינם נאסרים.

והקשה עליו הט"ז (שם): אמנם החופר בור בקרקע עולם לשם עבודה זרה אסר אותה, כיון שעשה בה מעשה, אך זהו משום שהעבודה היתה בבור שהוא מעשה ידיו, אבל המשתחוה למים, אף שהמים באים על ידי החפירה שחפר,

הרי לא עשה כל מעשה במים עצמם (להם הוא משתחוה) ואין לאסרם אף אם הם של יחיד!

וה"ד אברהם' (י"ד שם) ביאר:

לדעת הרמב"ם (הל' שחיטה פ"ב הכ"א, לח"מ שם), ישראל אינו אסור דבר שאינו שלו, אבל גוי אסור גם אינו שלו על ידי מעשהו. ולפי זה אין לדייק מלשון הרמב"ם כאן "מעיינות הנובעים לרבים... מותרים בהנאה" שמי מעיין השייכים ליחיד אסורים, כי אכן אם הם מחוברים לקרקע לא נאסרו, אלא רצונו לומר שגם מעיינות של רבים מותרים רק משום "שאין בו תפוסת יד אדם", אבל אם הם תלושים (ויש בהם תפוסת יד אדם) - אסורים אף בשל רבים, כי מדובר בגויים, ובמעשה הגוי אסור גם את שאינו שלו.

מתי חל איסור 'לא תתגודדו' יום רביעי כ' מנחם אב ה'תשע"ט

החלוקות הן כעין שני בתי דינים, וזה אסור אף לפי רבא. ויתכן שהגירסא הנכונה ברמב"ם היא "שלא יהיו כשני בתי דינים".

וכן נקט גם בספרו 'אבקת רוכל' (ס' לב): כאשר יש קהילות שונות בעיר אחת, מותר לכל קהילה לעשות כמנהגה "הואיל וכל קהל נהג כמנהגו הראשון, הוה ליה כשני בתי דינים בעיר אחת וקיימא-לן כרבא" ואין בזה משום 'לא תתגודדו'.

וב'שאלת שלום' (ס' לה) תירץ:

הרמב"ם פוסק כרבא כי גם לדעת רבא - שאין האיסור נהג בשני בתי דין בעיר אחת - זהו רק בהוראה מקרית, אבל במנהג קבוע אסור אף בשני בתי דינים. ודייק הרמב"ם בלשונו וכתב "שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת זה נהג במנהג אחד וזה נהג במנהג אחר", ושינה מהנאמר בגמרא שלדעת רבא בשתי בתי דין בעיר אחת אין איסור 'לא תתגודדו' כאשר דייני בית דין האחד 'מורין' כדברי בית שמאי ודייני בית דין השני 'מורין' כדברי בית הלל, כי רק בהוראה בודדת אין איסור 'לא תתגודדו', אבל במנהג קבוע והנהגות חלוקות, אף לרבא אסור גם בשני בתי דין בעיר אחת.

הלכות עבודה זרה פרק יב, הלכה יד: וּבְכָל לַאֲחֵרָהּ זֶה, שְׁלֹא יִהְיוּ שְׁנֵי בְתֵי דִינֵין בְּעִיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג, וְזֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג אַחֵר - שְׂדֵרָךְ זֶה גִּזְרֵם לְמַחֲלֶקֶת גְּדוּלָּה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ", לֹא תַעֲשׂוּ אֲגָדוֹת אֲגָדוֹת.

והקשה ה'כסף משנה':

לדעת רבא איסור 'לא תתגודדו' הוא רק בבית דין אחד שחלקו מורה באופן אחד וחלקו באופן אחר, אבל בשני בתי דין בעיר שאחד מורה כך והשני מורה אחרת - אין בהנהגות החלוקות משום 'לא תתגודדו', ולדעת אביי גם בשני בתי דין בעיר אחת שחולקים זה עם זה - יש משום 'לא תתגודדו' (יבמות יד, א). ומדוע פסק הרמב"ם כאביי, והרי במחלוקת בין אביי ורבא - הלכה כרבא (ראה מ"ק כג, א תו"ה רבא)?

ותירץ בשם הר"ד הכהן (שו"ת הרד"ך בית יא):

הרמב"ם אכן פוסק כרבא שמותר לנהוג בהנהגות חלוקות כאשר הן על פי שני בתי דינים בעיר אחת ואין בזה משום 'לא תתגודדו' [וכמו שמצינו היום... שהספרדים בית דין בפני עצמם והאשכנזים בית דין בפני עצמם; אלו נוהגים מנהגיהם כמבאשונה ואלו נוהגים מנהגיהם כמבאשונה] - שו"ת הרד"ך שם. והרמב"ם אסר רק כאשר ההנהגות חלוקות שלא על פי בית דין, כי שתי ההנהגות

זמן אמירת הסליחות יום חמישי כ"א מנחם אב ה'תשע"ט

הזה ולכן זו שעת רצון. וכן כתב אדמו"ר הזקן (בסידור) שיש לשחוט כפרות באשמורת הבוקר שאז "חוט של חסד גובר בעולם".

והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה א"ח ב, קה) כתב כי בדבריו "נהגו כולם לקום בלילה" אין כוונת הרמב"ם שזמן הסליחות הוא דווקא בסמוך לבוקר אלא החל מחצות הלילה שהוא גם שעת רצון כמבואר בגמרא (יבמות עב, א), ולכן אירעה אז מכת בכורות ולא בא לשלול אלא את אמירת הסליחות קודם חצות. וזהו שכתב שנהגו לקום משנתם, כי אין לומר בתחילת הלילה, וממילא נהגו לקום לפנות בוקר ולומר סליחות עד הבוקר כי יש בכך פחות טרחה מאשר לקום באמצע הלילה,

הלכות תשובה פרק ג, הלכה ד: וְנִהְיוּ כָּלָם לְקוֹם בְּלֵילָה בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלּוּ, וְלִהְתַּפַּלֵּל בְּבֵתֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תַּחֲנוּנִים וְדִבְרֵי בְּבוּשִׁין עַד שִׁאֲזֹר הַיּוֹם.

הרמב"ם כותב שנהגו "לקום בלילה ולהתפלל עד שיאזר היום" ומשמע מכך שאין לומר זאת בתחילת הלילה (קדם שהולכים לישון) אלא בסוף הלילה. וכן נאמר ב'שולחן ערוך' (או"ח ס' תקפא ס"א): "נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים".

ובטעם הדבר מבאר ה'מגן אברהם' (שם), על פי הנאמר בגמרא (ע"ז ג, ב) שבשעות הלילה הקב"ה 'שט' ומסייר בעולמות הרוחניים, ובשלוש השעות האחרונות שט בעולם

קכד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

הסליחות וי"ג מידות הרחמים עלולה להיחשב כהתגרות בהם ולהשיג מטרה הפוכה (ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 54, חקרי מנהגים ב עמ' קיד, ובמובא שם משו"ת הרמ"ז).

ואם אין כל אפשרות לומר את הסליחות בציבור לאחר חצות ואם לא יאמרו אותן קודם יתבטלו לגמרי מאמירתן, יש שהתירו לאומרן לפני חצות (אגרות משה שם), אך יש שכתבו שלפי דברי המקובלים עדיף להימנע מאמירתן מאשר לאומרן קודם חצות (יחזק דעת א, מו, וראה פסקי תשובות תקפא, ב).

והוסיף כי בכמה מקומות נהגו בדורות קודמים לומר את הסליחות בחצות הלילה.

ולמעשה, לכתחילה יש לומר את הסליחות באשמורת הבוקר כנאמר ב'שולחן ערוך', אך למנהג בני אשכנז הסליחות הראשונות נאמרות במוצאי שבת מיד לאחר חצות הלילה כי אומרים בהן את התחינה 'במוצאי מנוחה קידמנוך תחילה' וראוי לאומרה בסמוך לשבת ככל האפשר ולא להמתין לאשמורת הבוקר, ומכל-מקום אין לאומרן קודם חצות, ע"פ דברי המקובלים שאז זמן התגברות הדינים, והזכרת

יום שישי כ"ב מנחם אב ה'תשע"ט

למה נענשו המצרים?

על הניזק משמים, כי המזיק עשה על פי בחירתו, ומה שנגזר מן השמים הרי "הרבה שלוחים למקום". כלומר, אף שבבחירתו להזיק מתבצעת גזירת שמים, אינו פטור מעונש כי הרבה שלוחים למקום ואין הכרח שדווקא הוא יהיה השליח להזיק.

ולפי זה העונש שקיבלו המצרים אינו על הסבל שהסבו לישראל שעליהם כבר נגזר "ועבדום וענו אותם", אלא על רשעות ליבם של המצרים ובחירתם ברוע כדי להציק לישראל.

ואף פרעה מלך מצרים שהגזירה היתה חייבת להתבצע על ידו כיון שהיה השליט במדינה, ולכאורה לא יכול היה להימנע מלבצע את הגזירה, הרי כיון שכונתו לא היתה כדי לקיים את ציווי הקב"ה אלא עשה זאת מרשעות לבו, נענש על רוע בחירתו. וכך כתב ה'תוספות יו"ט' (אבות פ"ב מ"ח) שפרעה "לא פעל ועשה לקיים מאמרו של הקב"ה אלא זדון לבו השיאו כך".

(לקוטי שיחות כו, עמ' 153)

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ה: כתוב בתורה: "וְעַבְדֶּם וְעַנֵּם אֹתָם", הרי גזר על המצרים לעשות רע... ולמה נפרע מהן?... הא למה זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה בהן צדיקים ורשעים' - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עליי שיהיה רשע... וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמצרעים לישׂרָאֵל, אלו לא רצו להתרע להן, תרשות בידו - שלא גזר על איש ידוע...

והשיג הראב"ד: אף שהקב"ה לא גזר על איש ידוע, עדיין יכולים המצרים לטעון: אם לא היינו מעבידים ומענים את ישראל, "לא נתקיימה גזירתך"! ואת הקושיה למה נענשו המצרים, מיישב הראב"ד: "הבורא אמר 'ועבדום וענו אותם' והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם... כענין שנאמר (זכריה א, טו) 'אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה', לפיכך נתחייבו".

אך משמעות דברי הרמב"ם היא שכל מה שעשו המצריים היה בכלל גזירת הקב"ה "ועבדום וענו אותם". ואפשר לבאר על פי דברי אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' (ריש סי' כה) שהמזיק לחברו "מתחייב בדיני אדם ובדיני שמים" אף שהנזק נגזר

שבת קודש כ"ג מנחם אב ה'תשע"ט

מהי תכלית 'חיי העולם הבא'?

הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה רבה עזה עד מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד". ושלמות האהבה והדביקות בה' כפי שתהיה בעולם הבא היא, ש"אין להם מנוחה" (ברכות סד, א), היינו העולם הבא אינו רק 'שכר' אלא המשך עליה והתקרבות תמידית בהתקשרות ודביקות בה'.

ומה ש"התאוו כל ישראל, נביאייהם וחכמייהם לימות המשיח" שבהם "ירבו בחכמה", אין זה בתור קבלת שכר על העבודה אלא כדי לזכות לתכליתה ושלמותה של האהבה והדביקות בה' ולשגות בה בתמידות.

ובפרק י' אכן שולל הרמב"ם את עשיית המצוות כדי לזכות בחיי העולם הבא בתור קבלת שכר על העבודה, כמו שכתב גם שאין לעשות את המצוות 'כדי שאקבל את כל הברכות והכתובות בתורה', כי עשיית המצוות צריכה להיות בשביל התעלות מתמדת ולא כדי לקבל שכר.

(לקוטי שיחות לג, עמ' 87)

הלכות תשובה פרק ט, הלכה ב: וּמִפְּנֵי זֶה הִתְאַוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, נְבִיאֵיהֶם וְחַכְמֵיהֶם, יְמוֹת הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי, כְּדִי שִׁינְחוּ מַמְלֻכַת הַרְשָׁעָה... וְיִמְצְאוּ לָהֶם מְנוּחָה וְיִרְבּוּ בְּחַכְמָה, כְּדִי שִׁיזְכּוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא. וצריך ביאור:

להלן (פ"ה ה"א) כתב הרמב"ם כי אין לאדם לומר שהוא מקיים את מצוות התורה "כדי שאקבל הברכות והכתובות בתורה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא" ועבודה זו אינה ממעלת הנביאים והחכמים, ואילו כאן אמר שנביאי ישראל וחכמייהם התאוו לימות המשיח שאז יוכלו לעסוק בתורה ובמצוות ולהרבות בחכמה "כדי שיזכו לחיי העולם הבא"! ויש לומר:

המטרה בריבוי בחכמה שישיראל התאוו לו לימות המשיח איננה כדי לקבל על כך שכר בעולם הבא, אלא כדי להמשיך ולעסוק בתורה ומצוות כפי שיהיה בעולם הבא.

ביאור הדברים:

על אהבת ה' כתב הרמב"ם (להלן פ"ה ה"א), "האהבה הראויה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ז מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ז כ"ג מנחם-אב תשע"ט

יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ט

הלכות עבודת כוכבים

וחקות עובדיה

ונבכרה⁵ עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו⁶ מן
הטועים היה. וזו היתה טעותם - אמרו: הואיל
והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את
העולם⁷, ונתנם במרום, וחלק להם כבוד⁸, והם
שמשים המשמשים לפניו - ראויין הם לשבחם
ולפאנם ולחלק להם כבוד; וזהו רצון האל, ברוך
הוא, לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך
רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך.
בין שעה דבר זה על לבם, התחילו לבנות
לכוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם
ולפאנם בדברים¹⁰ ולהשתחוות למולם, כדי להשיג¹¹
רצון הבורא בדעתם הרעה¹². וזה היה עקר עבודת
כוכבים¹³. וכך היו אומרים עובדיה, היודעים
עקרה; לא שהיו אומרים, שאין שם אלוה אלא כוכב
זה. הוא שירמיהו אומר: "מי לא יראף מלך הגוים
פי לף יאתה, פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם
מאין כמוך. ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הכלים עץ
הוא". כלומר: הכל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל
טעותם וכסילותם, שפדמים שזה ההכל רצונך
הוא¹⁴.

(2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז
הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון
חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו
של ה' ולעשותם אלילים" וכי'. וכן בפסיקתא רבתי (על
הפסיקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש
והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'".
(4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה,
מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים.
(6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת
קיא:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א).
(8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי.
(10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים לגלגל חמה ואומרים:
הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים
דמות חמה - לפי שהיו משתחוים לה - והם אומרים
לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים!
(בראשית-רבה, פרק כו). (11) באמצעותם. (12) לפי
דעתם המשובשת. (13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום
עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-
אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי
שקר ואמרו, שהאל צוה ואמר להם: עבדו כוכב
פלוגי או כל הכוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף
וכף, ובנו לו היכל ועשו צורתו, כדי להשתחוות לו
כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ!
ומודיע¹⁵ להם צורה שפדה מלבו, ואומר: זו היא

1 יש בכללן חמשים ואחת מצות. שתי מצות עשה,
2 וארבעים ותשע מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: (א)
3 שלא לפנות אחר עבודת כוכבים. (ב) שלא לתור
4 אחר הרהור הלב וראית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד)
5 שלא יעבד אותה בדרך עבודתה. (ה) שלא ישתחוה
6 לה. (ו) שלא לעשות פסל לעצמו. (ז) שלא לעשות
7 פסל אפלו לאחרים. (ח) שלא לעשות צורות אפלו
8 לנוי. (ט) שלא להדיח אחרים אחריה. (י) לשרף עיר
9 הנדחת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא להנות מפל
10 ממונה. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת כוכבים
11 לעבדה. (יד) שלא לאהב המסית. (טו) שלא לעזב
12 שנאתו. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו
13 זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט)
14 שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמע מן המתנבא
15 בשמה. (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם
16 השם. (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר. (כג)
17 שלא לשבע בשם עבודת כוכבים. (כד) שלא
18 לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא
19 להעביר למלך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) שלא
20 להשתחוות על אבן משפית. (כט) שלא לטע אפרה.
21 לאבד עבודת כוכבים וכל הנעשה בשבילה.
22 לא שלא להנות בעבודת כוכבים ובכל משמשיה.
23 לב) שלא להנות בצפוי נעבד. (לג) שלא לכת
24 ברית לעובדי כוכבים. (לד) שלא לחן עליהם. (לה)
25 שלא ישובו בארצנו. (לו) שלא להדמות במנהגותם
26 ובמלבושם. (לז) שלא לנחש. (לח) שלא לקסם.
27 לט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבר חבר. (מא) שלא
28 לדרש אל המתים. (מב) שלא לשאל פאוב. (מג)
29 שלא לשאל בידעוני. (מד) שלא לכשף. (מה) שלא
30 להקיף פאת הראש. (מו) שלא להשחית פאת זקן.
31 מז) שלא יעדה איש עדי אשה. (מח) שלא תעדה
32 אשה פלי זין ועדי איש. (מט) שלא לכתב קעקע.
33 נ) שלא להתגדר. (נא) שלא לעשות קרחה על מת.
34 ובאור כל המצות האלו בפריקים אלו:

פרק ראשון

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו
והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

36 א. בימי אנוש² טעו בני האדם³ טעות גדולה⁴,

מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם השלום, היו נביאים" וכו'. (28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. (29) שהעולם הרוחני עומד עליו.

ג. כיון שנגמל³⁰ איתן³¹ זה, התחיל לשוטט³² בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשב פיוס ובלילה והיה תמה: היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג³³? ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו? ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע³⁴ באור-פשידים בין עובדי כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים, והוא עובד עמהם³⁵. ולבו משוטט ומבין³⁶, עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה³⁷, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא³⁸ אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העולם טועים. ודבר³⁹ שגורם להם לטעות זה, שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם. וכן ארבעים שנה הפיר אברהם את בוראו. כיון שהכיר וידע, התחיל להשיב תשובות⁴⁰ על בני אור-פשידים⁴¹ ולערך דין⁴² עמהם ולומר, שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה! ושבר הצלמים⁴³, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחות ולהקריב ולנסף, כדי שיפירוהו כל הפרואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך⁴⁴ להרגו, ונעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל לעמד ולקרא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם, שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר: "ויקרא⁴⁵ שם בשם ה' אל עולם". וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו, עד שיחזירוהו לדרך האמת; עד שנתקבצו אליו אלפים ורכבות, והם אנשי בית אברהם⁴⁶. ושתל בלפם העקר הגדול הזה⁴⁷, וחרב בו ספרים⁴⁸, והודיעו ליצחק בנו. וישב יצחק מלמד ומזהיר⁴⁹. ויצחק הודיע ליצחק⁵⁰ ומנהו למלד, וישב מלמד ומחזיק כל הגלולים אליו⁵¹. ויעקב אבינו למד בניו כלם, והבדיל לוי ומנהו⁵² ראש, והושיבו בשיבה⁵³, למלד דרך השם ולשמר מצות אברהם. וצנה את בניו, שלא יפסיקו מבני לוי ממנה אחר ממנה, כדי שלא תשכח הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובגלולים אליהם, ונעשית⁵⁴ בעולם אמה שהיא יודעת את ה'. עד שארכו הימים לישראל במצרים,

1 צורת הפוכב פלוגי, שהודיעוהו¹⁶ בנבואתו. 2 והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת 3 האיגלות ובקראשי ההרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים 4 ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה 5 מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה. 6 וכהגיהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו, 7 ועשו כך וכך ואל תעשו כך וכך! והתחילו 8 כוזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או 9 הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני 10 בכך וכך! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כך ואל 11 תעשו כך! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את 12 הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם 13 ולהשתחות. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם 14 הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא 15 הפירוהו, ונמצאו כל עם הארץ, הנשים והקטנים, 16 אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל 17 של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחות לה 18 ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והחכמים שהיו בהם, 19 פגון כהניהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה 20 אלא הכוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²³ 21 בגלגלם²⁴ ולחמותן²⁵. אבל צור²⁶ העולמים, לא היה 22 שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים 23 בעולם, פגון חנוף ומתושלח, נח שם ועבר²⁷. ועל 24 דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנולד 25 עמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.

(15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים. (17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה. (19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה (סוף פרשת נח). (22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב, כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). (23) הנתונות בהיכלות לעבדן. (24) לשמם. (25) לפי דמות תבניתם. (26) הקדוש-ברוך-הוא. (27) חמישה אלה מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה; ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח: א) אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור המבול, והם ימי אבול של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה: נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרכיצי תורה בבתי-מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה, פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו:): בבית-דינו של שם ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאהו ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח,

1 וַיִּחְזְרוּ לְלַמֵּד מִעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד פּוֹכְבִּים⁵⁵ כְּמוֹתֶיךָ, חוּץ
2 מִשְׁבֵּט לְוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אֲבוֹת. וּמַעֲוָלָם לֹא עָבַד
3 שָׁבֵט לְוִי⁵⁶ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים. וְכַמֶּעֶט-קֶטֶט⁵⁷ הָיָה
4 הָעֶקֶר⁵⁸ שֶׁשָּׁתַל אֲבֹרְהָם בְּעֶקֶר, וַחֲזוּרֵי בְנֵי יִעֲקֹב
5 לְטַעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וַתַּעֲוִיתֵן. וּמֵאֲהָבַת ה' אוֹתָנִי,
6 וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אֲבִינוּ, עֲשֵׂה⁶¹
7 מִשָּׁה רַבָּנָה רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וְשִׁלְחוֹ. כִּי־נֵן
8 שֶׁנִּתְנַבֵּא מִשָּׁה רַבָּנָה, וּבָחַר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה,
9 הַכְּתִירֵן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וַיֵּמָּה יֵהִיָּה
10 מִשְׁפֵּט עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרָיָה.

(30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
(31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי - זה אברהם (בבא בתרא טו). ואמרו (ראש השנה יא): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימי אינם פוסקים. (32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד). (33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג? ! הצִיץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט). (34) שקוע ונתון בתוכם. (35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) - מה טל זה פורח, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד). (36) ומתבונן. (37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא). (38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. (39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאו לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. (40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה". (41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. (42) להתווכח. (43) (שם). (44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). (45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י). (46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט). (47) שורש האמונה באל-עולם אחד ואפסות האלילים. (48) גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה-זרה יד): - קבלה בידינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם.

(49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". (50) (שמות-רבה, פרשה א). (51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. (52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם..." התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לו). (53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה ישיבה עימם; היו במדבר - ישיבה עימם וכו' (יומא כח:). (54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. (55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". (56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו עבודה-זרה, "ובריתך ינצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבטו של לוי לא עבד עבודה-זרה. (57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה. (58) שורש האמונה שנזכר למעלה. (59) נוסח אוקספורד: "העמים". (60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. (61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

פרק שני

(1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

א. עֶקֶר הַצּוּי בְּעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרִיאָה - לֹא מִלֶּאֱלֹהִים² וְלֹא מִלְּאֵלִים³ וְלֹא כּוֹכָב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַיְּסוּדוֹת⁴, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנְּבִיאִים מִהֶן⁵. וְאִף-עַל-פִּי שֶׁהַעֲבוֹד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנְּבִיאָה הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד אָנוּשׁ וְאַנְשֵׁי דוֹרוֹ תַּחֲלָה⁶ - הֲרִי זֶה עוֹבֵד פּוֹכְבִּים. וְעַנֵּן זֶה⁷ הוּא שֶׁהוֹדִיָּה תוֹרָה עָלָיו וְאַמְרָה: "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה וְרִאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכָל הָעַמִּים"; כְּלוּמָר: שֶׁמָּא תִשּׁוּט⁸ בְּעֵין לִבְךָ⁹, תִּרְאֶה שֶׁאֵלֵינוּ הֵן הַמְּנַהֲגִים¹⁰ אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת חַיִּים וְהוּיִם¹¹ וְאֵינָם נִפְסָדִים¹² כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם¹³, וְתֹאמַר, שֶׁרְאוּי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעֲבֹדָן¹⁴. וּבַעֲנֵן הַזֶּה צוּה וְאָמַר: "הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם"; כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא תִטְעוּ בַּהֲרֹהֵר הַלֵּב לַעֲבֹד אֱלֹהִים לְהִיּוֹת סָרְסוּר¹⁵ בִּינֵיכֶם וּבֵין הַבְּרִיאָה.

(2) אחת מהצורות הנפרדות. (עין הלכות יסודי התורה, פרק ב). (3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"א). (4) אש, רוח, מים, עפר. (5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד:): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות

כ, ד). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מזהיר ב"לא תעבדם". (6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). (7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. (8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דבריהם-ב טז, ט). (9) בדרך השאלה, ופירושו: בתבונה לבך. (10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. (11) הויה מתמדת. (12) כלים ועובדים. (13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד). (14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. (15) המתווך, וכן אמרו חז"ל (סנה' לח: ביחס למטטרון: "הימנותא בדינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בדינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים - בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

ב. ספרים רבים חפרו עובדי כוכבים בעבודתה, היאך עקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה - צונו הקדוש-ברוך-הוא, שלא לקרות פאותן הספרים קלל, ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה. ואפילו להסתכל בדמות הצורה¹⁶ אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האלילים". ובענין הזה נאמר: "ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו" - שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא, אף-על-פי שאין אתה עובדה, שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין¹⁷, שנאמר: "ואעשה כן גם אני".

(16) שנעשתה לשם עבודה-זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה" ספר המצוות ל"ח, י).

ג. וכל הלאוין האלו¹⁸ בענין אחד הן, והוא, שלא יפנה¹⁹ אחר עבודת כוכבים. וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא עושה בו מעשה²⁰ - הרי זה לוקה. ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם²¹ לו לאדם לעקר עקר²² מעקרי התורה, מזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו²³ לכהן ונחשב ונמשך אחר הרהורי²⁴ הלב, מפני שדעתו של אדם קצרה²⁵, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על

(18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתח" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת" (עירובין צו.). (19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש דרך עבודתה. (20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילוה כדי לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21) שסופה להיות גורמת. (22) לקצץ בנטיעות ולעצור את יסודות האמונה, כאלישע בן-אבוי (חגיגה יד:). (23) ולא נרכז כל כח מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חזול מחשוב על זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו כתמיד. (24) ספיקות ופקוקים המנקרים בלב. (25) מוגבלת. (26) הבהירה, את האמת לאמיתה. (27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. (28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות? (29) שמא יש בה ממש. (30) באחדותו. (31) אחד ואין שני לו, או רבים הם האלוהות. (32) משמי השמים. (33) מתחת לארץ. (34) קודם שנברא העולם. (35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפני - מעבר הרקיע למזרח; לאחר - למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. (37) אלא חזון לבו ידבר. (38) הנכונות, מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. (39) אפיקורסות: דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. (40) (ספרי, שלח; ברכות יב:). (41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

ד. מצות עבודת כוכבים כנגד המצות פלן היא, שנאמר: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות" וגו'. ומפי השמועה למדו⁴², שבעבודת כוכבים הפתוב מדבר. הא למדת, שקל המודה בעבודת

11 וכל הלאוין האלו¹⁸ בענין אחד הן, והוא, שלא
12 יפנה¹⁹ אחר עבודת כוכבים. וכל הנפנה אחריה
13 בדרך שהוא עושה בו מעשה²⁰ - הרי זה לוקה. ולא
14 עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה
15 במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם²¹ לו לאדם
16 לעקר עקר²² מעקרי התורה, מזהרין אנו שלא
17 להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו²³ לכהן ונחשב
18 ונמשך אחר הרהורי²⁴ הלב, מפני שדעתו של אדם
19 קצרה²⁵, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על

בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיי' תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף ת"ח). (52) אמרו (עבודה-זרה יז.): "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו - לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות - מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז.).

(53) למעלה (הלכה ג). (54) מצוות עיקריות. (55) את השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוו לה. (56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לד) תרגומו: וְשָׁט עָשׂוּ יֵת בְּכֻרְתָּא. (57) בעזות מצח ובזדון. (58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז.). (59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). (60) (חולין יג:) הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה - אסורה היא כתקריבת לעבודה-זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה - תשרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

ו. כל המודה בעבודת פוכבים שהיא אמת, אף-על-פי שלא עבדה, הרי זה מחתרף ומגדף את השם הנכבד והנורא. ואחד⁶¹ העובד עבודת פוכבים, ואחד המגדף את ה', שנאמר: "והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר, את ה' הוא מגדף"⁶². לפיכך⁶³ תולין עובד עבודת פוכבים⁶⁴, כמו שתולין את המגדף⁶⁵, ושניהם נסקלין. ומפני זה פללתי⁶⁶ דין המגדף⁶⁷ בהלכות עבודת פוכבים, ששניהם פופרים בעקרם.

(61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם. (62) מחתרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד למגדף. (63) הואיל והם שוים. (64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים (סנהדרין מה:). (65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. (66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה. (67) מגדף השם שזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

ז. ואילו הן דיני המגדף: אין המגדף חייב סקילה, עד שיפרש⁶⁸ את השם המיוחד של ארבע אותיות, שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד⁶⁹, ויברך⁷⁰ אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים⁷¹, שנאמר: "ונקב שם ה'"⁷² - על השם המיוחד חייב סקילה, ועל שאר הפנויים⁷³ באזהרה⁷⁴. ויש מי⁷⁵ שפרש, שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א⁷⁶. ואני אומר, שעל שניהם⁷⁷ הוא נסקל.

פוכבים, פופר בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם⁴³ ועד סוף העולם⁴⁴, שנאמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיתם". וכל הפופר בעבודת פוכבים, מודה⁴⁵ בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם ועד סוף העולם, והוא עקר כל המצוות בלן.

(42) (ספרי, שלח; הוריות ח.). איזוהי מצוה השקולה כנגד כל המצוות? - הרי אומר: זו עבודה-זרה. (43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44) וכך לשון ("ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוו משה והנביאים, ובמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובד עבודה-זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45) (חולין ה.).

ה. וישראל שעבד עבודת פוכבים⁴⁶, הרי הוא כעובד-פוכבים לכל דבריו⁴⁷, ואינו כישראל שעובד עברה שיש בה סקילה⁴⁸. מומר לעבודת פוכבים, הרי הוא מומר לכל התורה כלה⁴⁹. וכן המינים⁵⁰ מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם⁵¹, שנאמר: "כל באינה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים"⁵². והמינים - הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו⁵³, עד שנמצאו עוברים על גופי⁵⁴ תורה להקעים⁵⁵, בשאט בנפשם⁵⁶, ביד רמה⁵⁷, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר⁵⁸ עמהן ולהשיב עליהן תשובה⁵⁹ כלל, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"; ומחשבה⁶⁰ של אפיקורוס - לעבודת פוכבים.

(46) אפילו רק פעם אחת. (47) שחיתתו פסולה, יינו - יין-נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. (48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. (49) כלומר: ישראל שעבד עבודה-זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה-זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). (50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים ובעלי דעות כוזבות. (51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 דין - אינו נסקל עד שיכרך בשם מן השמות
15 המיוחדים.⁹²

87 כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88 אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז). 89 אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. 90 צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאליהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנאו קנאתי לה'... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א יט, י). 91 מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים-א ב, מו). 92 משבעת השמות הקדושים המיוחדים כזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

16 י. כל השומע ברפת השם, חייב לקרע. ואפילו על
17 ברפת הפנויין⁹³ חייב לקרע. והוא, שישמענה
18 מישראל. אחד השומע, ואחד השומע מפי השומע, אינו
19 חייב לקרע. אבל השומע מפי העובד פוכבים, אינו
20 חייב לקרע. ולא קרעו אליקים ושכנא⁹⁴, אלא מפני
21 שרבושקה⁹⁵ היה ישראל מומר⁹⁶. כל העדים והדיינים
22 סומכים⁹⁷ את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף,
23 ואומר לו: דמך בראשך, שאתה גרמך לך! ואין
24 בכל הרוגי בית-דין מי שסומכים עליו, אלא מגדף
25 בלבד, שנאמר: "וסמכו כל השמעים את ידיהם"⁹⁸.

93 כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חברו בשם. 94 (ישעיה לו, כב). 95 המגדף. 96 (סנהדרין ס). 97 (ספרא, אמור). 98 על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

פרק שלישי

1 דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אילול לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

26 א. כל העובד פוכבים בראש⁹⁹ בדרין¹⁰⁰, חייב פרת.
27 ואם היו שם עדים והתראה¹⁰¹ - נסקל. ואם עבד
28 בשגגה¹⁰² - מביא קרבן חטאת קבועה¹⁰³.

68 שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. 69 "אדני", ומכל-שכן שם הויה. 70 כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. 71 ושבעה שמות הם: הויה ואדני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו ה"ב). 72 אמרו (סנהדרין נו). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' וימת (ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיכרך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. 73 שאינם נמחקים. 74 אינו נסקל, אלא עובר בלאו. 75 דעה זו הובאה ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. 76 אבל לא על שם אדנות. 77 מפני שאמרו (סנהדרין ס). "אינו חייב עד שיכרך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" - ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

1 ח. אזהרה של מגדף מניין? שנאמר: "אלהים⁷⁸ לא
2 תקלל". בכל יום ויום בודקין את העדים בכנויים⁷⁹:
3 "יכה יוסי את יוסי". נגמר הדין⁸⁰ - מוציאים את כל
4 אדם לחוץ⁸¹, ושואלים את הגדול שבבעדים ואומרים
5 לו: אומר מה ששמעת בפירוש⁸²? והוא אומר,
6 והדיינים עומדים על רגליהם⁸³ וקורעין⁸⁴, ולא
7 מאחין. והעד השני אומר: אף אני כמותו⁸⁵
8 שמעתי! ואם היו עדים רבים - צריך כל אחד
9 ואחד⁸⁶ מהן לומר: כזה שמעתי!

78 ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודש מחול (סנהדרין סו). 79 כדי שלא להזכיר שם שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמא יצא הנידון זכאי, ונמצא שנוכח שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינוי-חול, למשל: במקום לומר, שהמגדף קילל את שם הויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים". 80 נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיינים והגיעה השעה לחרון את המשפט. 81 כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. 82 בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. 83 (סנהדרין ס). 84 כחזקה מלך יהודה, שכתוב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. 85 ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. 86 אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

10 ט. מגדף שחזר בו בתוך-פדי-דבור⁸⁷, אינו כלום⁸⁸;
11 אלא פיון שגדף בעדים⁸⁹, נסקל. מי שגדף את השם
12 בשם עבודת פוכבים - קנאים⁹⁰ פוגעים⁹¹ בו
13 והורגים אותו. ואם לא הרגהו קנאים, וקא לבית-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ז מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומנספך²²; אבל העובד באחת מארבע עבודות אלו
לאחד מכל מיני עבודות פוככים, חיב, ואף-על-פי
שאין דרך עבודתו בכה. כיצד? הרי שנספך לפעור
או שזבח למקוילים, חיב, שנאמר: "זבח לאלהים"²³
יחרם²⁴, בלתי לה' לבדו" - זביחה בכלל עבודה²⁵
היתה, ולמה יצאת? לומר לה: מה זביחה מיוחדת,
שעובדין בה לשם²⁶, וחייב הזבח לאל אחר סקילה
עליה, בין היתה דרך עבודתו בזביחה או אינה
בזביחה - אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם²⁷, אם
עבד בה לאל אחר, בין שהיתה דרך עבודתו בכה
בין שאינה בכה, חיב עליה. לכה נאמר: "לא
תשתחוה לאל אחר"²⁸, לחיב על ההשתחויה²⁹ אפילו
אין דרך עבודתו בכה; והוא הדין³⁰ למקטר ומנספך.
וזורק ומנספך³¹ אחד הוא.

שהזכרנו כאן למעלה, שעשאונו כדרך עבודתו. כלומר:
את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים
ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מנין? איפה הזהירה
התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין?
(כל עבודות אלילים למיניהן. (21) שאין העובד חייב
אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? (22) אלא ארבע
העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. (23) לאלהים
אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא
אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע
שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). (24) יומת.
(25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). (26) בבית-
המקדש, עבודת פנים. (27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן
היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי
ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא
מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו
יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קטור וניסוך).
(28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע
העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאו
לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו
שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני
שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות - אלא
ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר
נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד),
ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר"? (29) אף שהיא אינה
עבודת פנים. (30) חזר לשלמעלה ממנו לסיים מה
שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך
עבודות פנים הן. (31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם
ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן
(תהלים טז, ד): בל אסוך נסיכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. ספנת³² לה צואה או שנספך לה עביט³³ של
מי-רגלים - חייב³⁴. שחט לה חגב - פטור³⁵,
אלא-אם-כן היתה עבודתה בכה. וכן אם שחט לה
בהמה מחסרת אבר, פטור³⁶, אלא-אם-כן היתה דרך
עבודתה בכה. עבודת פוככים שעובדין אותה
במקל³⁷ - שבר מקל בפניה, חיב³⁸, ונאסרת³⁹; זרק

(פרט לאנוס. (3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות
איסורי ביאה פ"ג, ה"ט). (4) מבואר להלן (הלכות תשובה
פ"ח, ה"א): ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב).
(5) שהעדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה
- על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (6) שלא ידע
שעבירה היא, או שלא ידע שעונשה "כרת", כמבואר (הלכות
שגגות פ"ב, ה"ב). (7) שעירת עזים הבאה על עוון
עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן
"עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד
החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד
ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה
שלפנינו (כריתות ב: סנה' נג.).

ב. עבודות הרבה קבעו עובדי פוככים לכל צלם⁸
וצלם וכל צורה⁹ וצורה, ועבודת זה אינה פעבודת
זה. כגון פעור¹⁰, שעבודתו, שפוער¹¹ אדם עצמו
לו; ומקוילים¹², שעבודתו, שזורק לו אבנים או
יסקל¹³ מלפניו אבנים¹⁴; והרבה עבודות כגון אלו
תקנו לשאר צלמים. לפיכך, הפוער עצמו
למקוילים, או שזרק אבן לפעור, פטור¹⁵, עד
שיעבד אותו דרך עבודתו, שנאמר: "איכה יעבדו
הגוים האלה את אלהיהם"¹⁶ ואעשה פן גם אני¹⁷.
ומפני זה הענין, צריכין בית-דין לידע דרכי
העבודות¹⁸, שאין סקלין עובד פוככים, עד שיגיעו
שזו היא דרך עבודתו.

(8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי
פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם.
(9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציור מעשי
ידי צייר. (10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב
(במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא:). "הפוער
עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופערה פיה
(ישעיה ה, יד). (11) ומתריז רעי לפניו. (12) מרקוריום,
או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים.
בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה
היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן
אחת על שתיים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם
אבנים לכבודו (מוספא ב"ערוך ערך זה). (13) מלשון:
ויסקלהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינוים,
כמו: דשן - לפנות את הדשן: שרש - לעקור את השרשים.
ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד:). "אחד הנוטלה
(המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) -
חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא
מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם.
(15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא:). (16) כדרך
עבודתם הם. (17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על
העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים
למיניהם.

ג. ואזהרה של עבודות אלו¹⁹ וכיצא בהן, הוא מה
שכתוב: "ולא תעבדם"²⁰. במה דברים אמורים²¹?
בשאר עבודות, חוץ ממשתחוה וזבח ומקטיר

- 11 הוֹאִיל וְעֲבֹדָתוֹ בְּכָךְ, חַיִּב, וּמִבֵּיא קֶרְפֶּן עַל
12 שְׁגָגָתוֹ.⁵⁰
- 1 מִקֵּל בְּפָנֶיהָ, חַיִּב⁴⁰, וְאִינָה נִאֲסָרָת⁴¹, שְׁאִין זְרִיקָת
2 הַמִּקֵּל פְּעִין זְרִיקַת הָדָם, שְׁהָרִי הַמִּקֵּל כְּמוֹ שֶׁהוּא⁴²,
3 וְהָדָם מִתְפָּזֵר. הַמִּקְבֵּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבֹדֹת
4 פּוֹכְכִים⁴³ בְּאֵלוֹת, חַיִּב סָקִילָה⁴⁴. וְאֶפְלוּ הַגְּבִיּוֹת
5 לִבְנֶיהָ⁴⁵ וְאָמַר לָהּ: אֵלֵי אַתָּה! וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּדַבָּר
6 זֶה, חַיִּב. וְאֶפְלוּ חֹזֵר בּוֹ בְּתוֹךְ-קִדְיָדְבוֹר וְאָמַר: אֵין
7 זֶה אֵלֵי! - אֵין חֲזָרְתָּ בְּלוֹם⁴⁶, אָלָא נִסְקָל.

- (ע"ז נ: 1) האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה
לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון:
טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה
בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקניח בחטמו
(סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין
זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי
אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה.
(36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה
שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה
להקריבה אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם
שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך
(ע"ז נא:). (37) שמקשקשים לפניה במקל. (38) כי
שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך
ושבירה (רש"י, ע"ז נ: 1). (39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר",
ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת"
שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא:). ועיין
להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא
לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה
עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק
לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה).
(41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י). שאין
עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה
כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו
שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם
לטיפות וריסים (ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-
זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס:). כעובד
עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא
שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה!
(לחם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו
דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא
(סנהדרין סג:). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב
עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו
התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן
הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים).
ולפי "לחם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבנה נאסרת
כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבניה,
המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי
דיבור כדיבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז:). עיין למעלה
(פ"ב, ה"ט).
- 13 ו. הַעֹבֵד עֲבֹדֹת פּוֹכְכִים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֶשֶׁק
14 בְּצוּרָה זֶה מִפְּנֵי מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהֵיחָה נָאָה בִּיתוֹר, או
15 שֶׁעֲבָדָה מִיִּרְאָתוֹ לֵה שְׂמָא תַרְעֵ לֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים
16 עֹבְדֵיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה⁵¹ וּמְרַעָה⁵² - אִם קִבְּלָה עָלָיו
17 בְּאֵלוֹת⁵³, חַיִּב סָקִילָה; וְאִם עֲבָדָה דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָה, או
18 בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבֹדוֹת⁵⁴, מֵאַהֲבָה או מִיִּרְאָה⁵⁵ -
19 פְּטוּר⁵⁶. הַמִּגְפָּף⁵⁷ עֲבֹדֹת פּוֹכְכִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ,
20 וְהַמְכַבֵּד⁵⁸ וְהַמְרַפֵּץ⁵⁹ לְפָנֶיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף⁶⁰
21 וְהַמְלַבִּישׁ וְהַמְנַעִיל, וְכָל פְּיוּצָא בְּדַבָּרֵי כְבוֹד הָאֱלֹהִים⁶¹
22 - עֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשָׂה, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם",
23 וּדְבָרִים אֲלוֹ בְּכָל עֲבֹדָה⁶² הֵן. וְאֶף-עַל-פִּיכָן אֵינוֹ
24 לוֹקָה עַל אַחַת מֵהֵן, לְפִי שְׁאִינֵן בְּפִירוּשׁ⁶³. וְאִם הֵיחָה
25 דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָה בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְעָשָׂהוּ
26 לְעֵבֶדָה - חַיִּב⁶⁴.

- (51) לעובדיה. (52) לכופרים בה. (53) ועבדה לשם
אלוהות. (54) שהיו בבית-המקדש: השתחויה, זביחה,
זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנוצר לעיל.
(55) ולא בתור אלוהות. (56) כרבא (סנהדרין, סא:). האומר:
שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה - פטור.
כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה
לעבודה-זרה או מתוך יראה מפניה, שמא תרע לו. ורבים
מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה-זרה אינם עובדים
לאילייהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו
להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה
לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם
(כסף-משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה-
זרה" - הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת
עב:). (57) המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו:
וגפף ליה. (58) במטאטא. (59) מזלף מים להשכיב את
האבק. (60) בשמן ובמיני בשמים. (61) אפילו כשאין
דרך עבודתה בכך. (62) עבודות כבוד הן מעין השתחויה
ומוזהרים עליהן. (63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא
תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדם", והלכה היא:
אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). (64) שכל
- 8 ה. הַעֹבֵד עֲבֹדֹת פּוֹכְכִים בְּדִרְכָּהּ, וְאֶפְלוּ עֲשָׂה דֶּרֶךְ
9 בְּזִיּוֹן⁴⁷ - תִּקְבֵּץ⁴⁸. פִּיעֵד? הַפּוּעֵר עֲצָמוֹ לְפַעוֹר פְּדִי
10 לְבָבוֹתוֹ, או זֶרֶק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים פְּדִי לְבָבוֹתוֹ⁴⁹ -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ז מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צָר - לֹקָה⁷⁸. אָבֵל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה מְשֻׁקְעָת או
צוּרָה שֶׁל סַמְנִין⁷⁹, כְּגוֹן הַצּוּרוֹת שֶׁעַל-גַּבֵּי הַלְּוָחוֹת
וְהַטְּבִלּוֹת⁸⁰, או צוּרוֹת שֶׁרוֹקְמִין בָּאֶרֶץ - הָרִי אֵלּוּ
מִתְּרוֹת⁸¹.

(74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. (75) (מכילתא, יתרו)
"שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים
במדינות" וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ה, ד) מסיים רבינו:
"שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-
זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג): תניא: כל
הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון
אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה
לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל
איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין
בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר
(רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר
על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל
שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג:).

יֵא. טַבַּעַת שֶׁשִׁי עָלֶיהָ חוֹתֵם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם - אִם
הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה, אָסוּר לְהַנִּיחָהּ⁸², וּמִתֵּר לְחַתֵּם
בָּהּ⁸³; וְאִם הָיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקֵעָה - מִתֵּר לְהַנִּיחָהּ,
וְאָסוּר לְחַתֵּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנְּחִתָּם תַּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוּרָה
בּוֹלֵטָה⁸⁴. וְכֵן אָסוּר לְצוּר דְּמוּת חֲמָה וּלְכַנָּה,
כּוֹכָבִים מְזֻלּוֹת וּמְלֻאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה
אֹתִי" - לֹא תַעֲשֶׂה דְּמוּת שְׁמַיִי הַמְּשֻׁמָּשִׁין לְפָנַי
בְּמִרוֹם⁸⁵ וְאֶפְלוּ עַל הַלְּוָחוֹת⁸⁶; צוּרוֹת הַבְּהֵמוֹת וְשֹׁאֵר
נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוּרוֹת הָאֵילָנוֹת וְדִשְׁאִים
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִתֵּר לְצוּר אוֹתָם⁸⁷, וְאֶפְלוּ הָיְתָה
הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה⁸⁸.

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא
יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה
הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת
מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה -
אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג:).
(86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות
ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת -
מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו
כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה).
(87) (ב"ב נד). "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא"
- רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי
הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי
יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות
דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים
במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת -
שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי
להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר
ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו
שאמרנו: לא תלמד לעשות כתובות הגויים (דברים יח, ט)
- "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות
(סנהדרין סח:).

"שכדרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו'
(רש"י, סנהדרין ס:).

ז. יֵשֶׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ בְּרָגְלוֹ לְפָנַי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לֹא
יִשְׁוֹחַ⁶⁶ וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר כְּמִשְׁתַּחֲוִה לָהּ⁶⁷.
נִתְּפָרְזוּ לוֹ מַעוֹת בְּפָנֶיהָ, לֹא יִשׁוּחַ וְיִטְלֶם, מִפְּנֵי
שֶׁנֶּאֱמַר כְּמִשְׁתַּחֲוִה לָהּ; אֲלֵא יֵשֶׁב, וְאַחֲרֵי-כֵן יִטֵּל.

(65) נתחב לו קוץ ברגלו. (66) יתכופף. (67) (ע"ז יב:).
ואם אינו נראה כמשתחוה לה, כגון שמפנה אחוריו או צדו
לעבודה-זרה - מותר.

ח. פְּרָצוּפוֹת הַמְּקַלְחוֹת⁶⁸ מִיָּם בְּפָנֵינוּ⁶⁹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
- לֹא יֵינִיחַ פִּיּו עַל פִּיָּהֶם וְיִשְׁתָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר
כְּמִנְשֶׁק לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁷⁰.

(68) פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן
ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). (69) כלומר: שהן עצמן
אינן עבודה-זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה-זרה.
(70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני
עבודה-זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה
לעבודה-זרה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעַצְמוֹ⁷¹ - אֶף-עַל-פִּי
שֶׁלֹא עָשָׂה בְּיָדוֹ וְלֹא עֲבָדָה, לֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
תַעֲשֶׂה לְךָ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְאַחֲרִים, אֶפְלוּ עָשָׂה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים,
לֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּהי מַסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָּכֶם"⁷³.
לְפִיכָךְ הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לֹקָה
שְׁתֵּימָם.

(71) שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. (72) אזהרה
כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידיו, וגם אחרים לא
יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת
ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" - מלמד שכל העושה
עבודה-זרה לעצמו עובר משום שתיים: משום - "לא
תעשה", ומשום - "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו
שלפנינו. (73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו
לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים".
בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה - אלא
ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו
(ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? - תלמוד לומר:
לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים
אל תעשו".

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת⁷⁴ לָנוּי, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָה
עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה אֹתִי";
כְּלֹמֶר: צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, שְׁאִינָם אֲלֵא לָנוּי⁷⁵ -
כְּדִי שֶׁלֹא יִטְעוּ בָהֶן הַטּוֹעִים וְיִדְמּוּ שֶׁהֵם לְעֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים. וְאִין אָסוּר לְצוּר לָנוּי, אֲלֵא צוּרַת הָאָדָם
בְּלִבָּר⁷⁶. לְפִיכָךְ אֵין מְצִירִים, לֹא בָעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא
בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם. וְהוּא, שְׁתֵּי הֵי הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה,
כְּגוֹן הַצִּיּוֹר וְהַכִּיּוֹר⁷⁷ שֶׁבְּטָרְקִלִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְאִם

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

- 1 א. מדיחיו עיר מישראל, הרי אלו נסקלין³,
- 2 אף-על-פי שלא עבדו עבודת כוכבים⁴, אלא הדיחו
- 3 את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר
- 4 המדיחין נהרגין פסיה⁵. והוא, שעבדו עבודת
- 5 כוכבים, או שקבלוה⁶ עליהם באלוה. ואזהרה
- 6 למדיח מנין? שנאמר: "לא ישמע על פיה"⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מדיחיו עיר מישראל, הרי אלו נסקלין".

דין מיתה ליושבי עיר הנידחת הוא בחרב ("הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב"), ואם הודחו רוב בני העיר נהרגין כולם, מצד שפקעה מציאותם של היחידים והפכה למציאות של ציבור שעבד עבודה-זרה, ודין כולם בסיף, אבל חיוב המיתה של המדיחים אינו מצד שהם ציבור של עיר הנידחת אלא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, ולכן אין דינם בסיף אלא נסקלין.

(על"פ "לקו"ש חלק ט' עמוד 109 הערה 21)

(2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג-ט). (3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "ידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדו - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבאר למעלה במניין המצוות (עמוד פט). (6) אפילו כשלא עבדו עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא-לוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוהיך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא:). (8) (סנהדרין ג:).

- 7 ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו
- 8 מדיחיה מתוכה⁹ ומאותו השבט¹⁰, שנאמר:
- 9 "מקרבך¹¹ ידיחו את יושבי עירם"; ועד שיהיו
- 10 מדיחיה שנים¹² או יתר על שנים, שנאמר: "יצאו
- 11 אנשים¹³ בני בליעל, ידיחו את יושבי עירם"¹⁴; ועד

- 12 שיהיו רבה¹⁵, ויהיו המדיחין ממאה ועד¹⁶ רבו של
- 13 שבט. אבל אם הדח רבו של שבט¹⁷, דנין אותם
- 14 כפחיתים¹⁸, שנאמר: "ישבי העיר" - לא כפר קטן
- 15 ולא כרף גדול¹⁹; וכל פחות ממאה - כפר קטן²⁰,
- 16 ורבו של שבט - כרף גדול. וכן אם הדיחוה נשים²¹
- 17 או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה²²,
- 18 או שהדחו מאלהין, או שהיו מדיחיה מחוצה לה²³
- 19 - אין דנין בה דין עיר הנדחת; אלא הרי הן
- 20 כפחיתים שעבדו עבודת כוכבים, וסקלין כל מי
- 21 שעבר, וממון ליושביהן, כשאר הרוגי בית-דין²⁴.

(9) מאותה העיר. (10) ושמא תאמר: איך אפשר שיהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). (15) "יושבי עירם" - משמע: ירובה של העיר - וזהו רובה (רשי" שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. (17) כרף גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו עבודה-זרה שמתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו:). (20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה (עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח:).

- 22 ג. אין דנין עיר הנדחת אלא בבית-דין של אחד
 - 23 ושבטים²⁵, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או
 - 24 את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל
 - 25 שעריך" - יחידים נהרגים בבית-דין של כל שעיר²⁶
 - 26 ושער, ואין המרבים נהרגין אלא בבית-דין הגדול²⁷.
- (25) הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרין גדולה (סנהדרין ב:). (26) הוא בית-דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרין קטנה (שם). (27) (שם טז:).

- 27 ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת,
- 28 שנאמר: "[באחת עריך]²⁸ (באחד שעריך)". ולא
- 29 ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה
- 30 לשבטים²⁹. ואין עושין עיר הנדחת בספר³⁰, כדי
- 31 שלא יפנסו עובדי כוכבים ויחריבו את ארץ-
- 32 ישראל³¹. ואין בית-דין אחד³² עושה שלש עירות
- 33 הנדחות זו בצד זו³³, אבל אם היו מרחקות,
- 34 עושה³⁴.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ח מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראוי¹¹
להעשות עיר הנדחת? בית-דין הגדול שולחין¹²
ודורשין וחוקרין, עד שיגיעו בראיה ברורה¹³
שהדחה כל העיר או רבה וחזרו לעבודת¹⁴
פוכבים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידי¹⁵
חכמים להזהירם ולהחזירם¹⁶. אם חזרו ועשו
תשובה - מוטב¹⁷; ואם יעמדו באולתן - בית-דין¹⁸
מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא. והן צריין¹⁹
עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתפקע העיר.²⁰
כשתפקע, מיד מרבין²¹ להם בתי-דין ודנים²²
אותם. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד²³
עבודת פוכבים אחר שהתירו אותו, מפרישין²⁴
אותו. נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין²⁵
אותן²⁶, ושאר העיר נצול. נמצאו רבה - מעלין²⁷
אותן לבית-דין הגדול²⁸ וגומרין שם דינם,²⁹
והורגין כל אלו שעבדו בסתר. ומפין את כל³⁰
נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים³¹, אם
הדחה פלה. ואם נמצאו העובדים רבה - מכים³²
את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב. ובין³³
שהדחה כלה, בין שהדחה רבה, סוקלין את³⁴
מדיחיה³⁵, ומקבצין כל שללה³⁶ אל תוף³⁷ רחובה.
אין לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה³⁸
חוצה לה - בונים חומה חוץ ממנו עד שיכנס³⁹
לתוכה, שנאמר: "אל תוף⁴⁰ רחבה". והורגין כל⁴¹
נפש חיה אשר בה⁴², ושורפין את כל שללה עם⁴³
המדינה באש. ושורפתה⁴⁴ - מצות עשה, שנאמר:
"ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".⁴⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם חזרו ועשו תשובה - מוטב"

הקשה בראב"ד "שהרי אין תשובה מועלת לאחר התראה ומעשה", וכידוע שאין תשובה מועילה במיתת בית-דין אלא רק בחייבי מיתות בידי שמים, שהרי אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות.

ומתוך הרוגצובי, שמה שכתב הרמב"ם ש"אם עשו תשובה - מוטב" הוא לענין שאין להם דין של יושבי עיר הנדחת, שגם נשיהם וטפם וכל נפש חיה אשר בה נהרגין עמם, כולל נכסי הצדיקים אשר בה, אבל עדיין חייבים סקילה כל אלה שעבדו עבודה-זרה.

ועדיין קשה, כי גם עניין זה - להוציאם מגדר עיר הנדחת - בגלל שעשו תשובה, לא נמסר לבית-דין כי אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות, ותשובה היא עניין המסור ללב.

ובפרט קשה, שאם יש על האדם שני חיובי מיתת בית-דין הוא שחייב בקשה שביניהם, ואילו כאן יוצא שבתחילה היה הדין שגם נשיהם וטפם נהרגים עמם, ועתה נהרגים רק הם.

(28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ילקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה - בהוייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין עיר הנדחת" ולא תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שיעדיה מדיחיה¹
בלשון רבים², ויאמרו להן: גלף ונעבד³! או גלף⁴
וננבח⁵! או גלף ונקטיר! או גלף וננסף. או גלף⁶
ונשתחוה! או גלף ונקבל פאלוה! והם שומעים,⁷
ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע⁸
עבודות, או שקבלוה⁹ פאלוה. עיר הנדחת שלא¹⁰
נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו¹¹, היאך¹²
עושים להם? מתירין ומעדיין בכל אחד ואחד מהן¹³
שעבד עבודת פוכבים, וסוקלין אותם ביחידים¹⁴
שעבדו, וממונם ליורשיהם¹⁵.

(35) (סנהדרין טז:). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנדחת עד שידיחה מדיחיה בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). (36) עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "גלף ונשתחוה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה, וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "וידיחו את יושבי עירם", שמשמעו - שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). (39) הדרושים כדי לעשות עיר הנדחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא:): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממונם פלט; והמרובים בסיף (מיתה קלה) - ולפיכך ממונם אבד".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן וצדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושלל התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ם בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגזרות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר!" עיין לקמן (הלכה ט"ו בבאורנו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכוש. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביבירין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונה אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יחא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

- ז. נְכִסֵּי הַצְּדִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאֵר יוֹשְׁבֵי הָעִיר
שֶׁלֹא הָדְחוּ עִם רֹבָה - נִשְׁרָפִין בְּכָלֵל שְׁלָלָהּ הוֹאִיל
וְיִשְׁבּוּ שָׁם⁵⁵, מִמּוֹנָן אֲבָד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה בְּכָל־
שָׁהוּא⁵⁶, לֹקֶה אַחַת⁵⁷, שְׁנָאֵמֶר: "וְלֹא יִדְבֹק בִּידֶךָ
מֵאֻמָּה⁵⁸ מִן הַחֲרָם".

(55) (סנהדרין קיב). אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת ז). (57) לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקורבתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שנוצניה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד). (58) משמעו: כל שהוא.

- ח. וְעִיר הַנִּידָחַת שֶׁהוּזְמָו⁵⁹ עֲדִיָּה - כָּל הַמִּחְזִיק
בְּנִכְסֶיהָ זָכָה⁶⁰, וּמִתֵּר לְהֵנוֹת בּוֹ, שְׁהָרִי הוּזְמָו⁶¹.
וְלִמָּה זָכָה בָּהּ? שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כִּבֵּר הִפְקִיר מִמּוֹנוֹ
מִשְׁעָה שְׁנִגְמַר דִּינוֹ⁶². וְאִינָה נִבְנִית לְעוֹלָם. וְכָל
הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ לֹקֶה, שְׁנָאֵמֶר: "לֹא תִבְנֶה עוֹד".

וגם צריך להבין, מה שלומדת הגמרא דין זה מסדום, שמה שאמר הקב"ה "ארדה נא ואראה הכזעקתה.. וגו'" היינו אם עשו תשובה, והלא הכלל הוא שאין למדים דין מלפני מתן תורה, והיאך אפשר ללמוד מסדום.

ויש לומר: ברגע שרוב יושביה של עיר הנידחת עבדו עבודה-זרה, הופקעה מכל אחד ואחד מציאות היחיד, והפכו כולם למציאות אחת של "עיר הנידחת", ולכן חייבים כולם מיתה. ומה שמועילה תשובה הוא להפקיע ממנה בחזרה את גדר עיר הנידחת, ומרגע שעשו תשובה נידון כל אחד ואחד לעצמו ב"מעמד" של יחיד.

ועל-פי-זה יובן גם מדוע אפשר ללמוד דין זה מעיר הנידחת, כי הלימוד הוא לא חידוש בדין, אלא לימוד על כך שעיר היא מציאות אחרת של ציבור, ולימוד על מציאות אפשר ללמוד גם מלפני מתן תורה.

(על-פי דק"ש חלק ט' עמוד 106)

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:).
(42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד ויניגמר דינם ביום אחד; אבל כשבת-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שארין דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב?" וחכמי לוגיל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עוון אבות על בנים" - אין זה אלא בעוון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת

- הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). 77 משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.
- 17 **יב. בהמה של עיר הנדחת ששחטה⁷⁹, אסורה**
18 **בהנאה, פשור הנסקל ששחט⁸⁰. שער הראש⁸¹ -**
19 **בין של אנשים בין של נשים שפה - מתר בהנאה⁸²;**
20 **אבל של פאה נכרית⁸³, הרי הוא מפלל שללה**
21 **ואסור⁸⁴.**
- 79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנדחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. (81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין. (82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).
- 22 **יג. פרות המחברין⁸⁵ שבתוכה, מתרין, שנאמר:**
23 **"תקבץ ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוץ**
24 **ושרפה; ויצאו פרות המחברין, שהן מחסרין תלישה**
25 **וקבוץ ושרפה. והוא הדין לשער הראש⁸⁶. ואין**
26 **צריך לומר האילנות עצמן, שהן מתרים⁸⁷, והרי הן**
27 **של יורשיהם⁸⁸. ההקדשות שבתוכה⁸⁹: קדשי מזבח**
28 **ימותו⁹⁰ - "זבח רשעים תועבה"; קדשי בדק הבית**
29 **יפדו⁹¹, ואחר-כך שורפין אותן⁹², שנאמר:**
30 **"שללה", ולא שלל שמים⁹³.**
- 85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה (כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג.). (88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח - בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישום לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגובר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם
- 1 **ומתר לעשותה גנות ופרדסים, שנאמר: "לא תבנה**
2 **עוד" - לא תבנה מדינה⁶³ כמו שהיתה⁶⁴.**
- 59) שנתבדו. שנתברר, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הגידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).
- 3 **ט. ויירא⁶⁵ העוברת ממקום למקום: אם עברה בעיר**
4 **הנדחת והדחה עמה - אם שהתה שם שלשים יום,**
5 **נהרגין פסיה וממונם אבד⁶⁶; ואם לאו - הן**
6 **בסקילה, וממונם ליורשיהן⁶⁷.**
- 65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לז, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנדחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. (67) כיחידים.
- 7 **י. נכסי אנשי מדינה⁶⁸ אחרת שהיו מפקדין בתוכה⁶⁹**
8 **- אף-על-פי שקבלו עליהן אחריות⁷⁰, אין נשרפין⁷¹,**
9 **אלא יחזרו לבעליהן⁷², שנאמר: "שללה", ולא**
10 **שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין**
11 **במדינה אחרת - אם נקבצו עמה⁷³, נשרפין בכללה;**
12 **ואם לאו - אין מאבדים אותם⁷⁴, אלא ינתנו**
13 **ליורשיהם.**
- 68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב.). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.
- 14 **יא. בהמה, חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר**
15 **אחרת⁷⁵, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה⁷⁶. ועסה**
16 **שהיא כן⁷⁷, מתרת, לפי שאפשר לחלקה⁷⁸.**
- 75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר

13 וְרַחֲמִים¹⁰⁷, שְׁנֵאמַר: "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ
14 וְהִרְבֶּךָ"¹⁰⁸.

104 כל המסייע בחורבנה. 105 הנקטרת כולה על המזבח. 106 שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). 107 כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים עיר הנדחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמטעים את העם אחרי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). 108 שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבך" ("מדרש תנאים").

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1 דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

15 א. הַמְּסִית² אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ³ בֵּין אִשָּׁה -
16 הָרִי זֶה נִסְקָל⁴; אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עֲבַד הַמְּסִית וְלֹא
17 הַמוֹסֵת עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁהוֹרָה⁵ לְעַבֵּד.
18 בֵּין שְׁהִיָּה הַמְּסִית הַדְּיוּט⁶, בֵּין שְׁהִיָּה נִבְיָא⁷; בֵּין
19 שְׁהִיָּה הַמוֹסֵת יָחִיד, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ יְחִידִים⁸ -
20 מִיתָתוֹ⁹ בִּסְקִילָה¹⁰.

2 א: המסית, כמו: ברוך בן-נריה מסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה-זרה. 3 מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז). "אחיך - זה איש; בתך - זו אשה. 4 שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). 5 שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). 6 איש פשוט שאינו נביא. 7 המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה-זרה. 8 (שם, סא: רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". 9 מוסב אל המסית. 10 ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתת האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב: - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית - בסקילה (סנהדרין פט:).

21 ב. הַמְּסִית אֶת רֵב אֲנָשֵׁי הָעִיר, הָרִי זֶה מְדִיחַ, וְאִינוּ
22 נִקְרָא מְסִית¹¹. הֵיָּה זֶה שְׁהִדִּיחַ רֵב הָעִיר נְבִיא -
23 מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה; וְהַנְּדִיחִים - הָרִי הֵן בְּיָחִידִים¹²,
24 וְאִינֵם כָּאֲנָשֵׁי עִיר הַנְּדִיחַת, עַד שְׁהִיָּה הַמְּדִיחִים
25 שְׁנֵים. וְאֶחָד הָאוֹמֵר: "אֲמַרְהָ לִּי עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים:
26 עֲבֹדָה!" אוֹ שְׁאֵמַר: "אֲמַר לִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא:
27 עֲבֹדוּ עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים!" - הָרִי זֶה נְבִיא שְׁהִדִּיחַ. וְאִם
28 הִדְּחוּ אַחֲרָיו רֵב הָעִיר - נִסְקָל¹³. הַמְּסִית שְׁהִסִּית -

שלל העיר, כי מאחר שנפרדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור?" אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. 93 ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיחרג יחד עם שלל העיר.

1 יד. הַבְּכוֹר⁹⁴ וְהַמְּעֻשָׁר⁹⁵ שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִים, הָרִי הֵן
2 קֶדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְיָמוֹתוֹ⁹⁶; וּבְעֲלֵי מוֹמִים, הָרִי הֵן בְּכָלֵל
3 בְּהִמָּתָה, וְנִהְרָגִין⁹⁷. הַתְּרוֹמֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ
4 לִנְד פָּהֶן, יִרְקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִכְסִיּוֹ⁹⁸; וְאִם עֲדִין הֵן
5 בְּיַד יִשְׂרָאֵל, יִנְתְּנוּ לָכֶהֱן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת⁹⁹, מִפְּנֵי
6 שֶׁהֵן נִכְסֵי שְׂמִים, וְיִקְדְּשֶׁן קֶדְשֵׁת הַגּוֹי¹⁰⁰.

94 בכור בהמה. 95 מעשר בהמה. 96 כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. 97 בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). 98 ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. 99 של עיר אחרת. 100 וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנדחת אינו חל עליהן.

7 טו. מְעֻשָׁר שְׁנִי¹⁰¹ וְכֶסֶף מְעֻשָׁר שְׁנִי¹⁰² וְכַתְבֵּי-הַקֹּדֶשׁ
8 שֶׁבְּתוֹכָהּ, הָרִי אֵלָיו יִגְנוּזוּ¹⁰³.

101 זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. 102 כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. 103 כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנדחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כן - כתבי-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

9 טז. כָּל הָעוֹשֶׂה¹⁰⁴ דִּין בְּעִיר הַנְּדִיחַת, הָרִי זֶה כְּמִקְרִיב
10 עוֹלָה כָּלִיל¹⁰⁵, שְׁנֵאמַר: "כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ". וְלֹא
11 עוֹד, אֲלֹא שֶׁמִּסְלַק חֲרוֹן-אַף¹⁰⁶ מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר:
12 "לִמְעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוֹ"; וּמִבִּיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה

יִפְּהָ לָנוּ! - הַעוֹמְדִים שָׁם בְּרָחוֹק מִבֵּיִּאֵין אוֹתוֹ
לְבֵית־דִּין וְסוֹקְלִים אוֹתוֹ.²⁹

(21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים כהקדמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו. מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו שיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה. ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד 56): "בסתר לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך? (כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) - מכמנים לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים. ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (28) ביחידות, בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין זז). (29) (סנהדרין זז).

ד. מַצוֹה בְּיַד הַמוֹסֵת לְהִרְגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִדְּךָ תִּהְיֶה בּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה לְהִמִּיתוֹ" וְגו'. וְאָסוּר לְמוֹסֵת לֶאֱהָב אֶת הַמִּסִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָבֶה לּוֹ". וְלִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁוֹנָא: "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" - יְכוֹל אִתָּה עֹזֵב לָזֶה? תִּלְמֹד לֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו". וְלִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ" - יְכוֹל אִי אִתָּה עֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תִּלְמֹד לֹמַר: "וְלֹא תִחֹס עֵינֶךָ עָלָיו". וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִחַמְל". וְאִם יֵדַע לוֹ חֻבָּה, אֵינוֹ רָשָׁאי לְשַׁתֵּק מִמֶּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִכְסֶּה" עָלָיו.³² וְאִיִּזְהָרָה לְהִדְיוּט הַמִּסִּית מִנֵּין? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ"³³.

(30) לא תהא תאב לו; לא תאהבו (רש"י, על התורה). (31) עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב עמו". (32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33) (סנהדרין גז). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

ה. הַמִּסִּית אַחֲרִים לְעִבְדוֹ³⁴ וְאָמַר לָהֶם: עֲבֹדוּנִי! - אִם עֲבֹדוּהוּ, נִסְקָל. וְאִם לֹא עֲבֹדוּהוּ, אֶף־עַל־פִּי שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ הֵן - אֵינוֹ נִסְקָל.³⁵ אָבָל אִם הִסִּית לְעִבְדוֹת אִישׁ אַחֵר אוֹ לְשֶׁאֵר מִיָּגֵי עֲבֹדֹת פּוֹכְבִּים, אִם קָבַל מִמֶּנּוּ וְאָמַר: הֵן, גִּלְף וְנִעְבֵּד! אֶף־עַל־פִּי שֶׁעִדָּן לֹא עָבַד - שְׁנִיָּהּ נִסְקָלִין, הַמִּסִּית

בֵּין בִּלְשׁוֹן רַפִּים, בֵּין בִּלְשׁוֹן יַחִיד - הֲרִי זֶה נִסְקָל. כִּיצַד? הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ: אֶעֱבֹד¹⁴ כּוֹכָבִים! אֵלָּךְ¹⁵ וְאֶעֱבֹד! גִּלְף וְנִעְבֵּד¹⁶ בַּעֲבֹדָה פְּלוֹנִית, שֶׁדִּרְךָ אוֹתָהּ עֲבֹדֹת פּוֹכְבִּים לְהַעֲבֹד בָּהּ; אָזְבַּח! אֵלָּךְ וְאָזְבַּח! גִּלְף וְנִזְבַּח! אֶקְטֹר. אֵלָּךְ וְאֶקְטֹר. גִּלְף וְנִקְטֹר! אָנֹסֶף! אֵלָּךְ וְאָנֹסֶף! גִּלְף וְנִנְסֶף. אֶשְׁתַּחֲוֶה. אֵלָּךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה. גִּלְף וְנִשְׁתַּחֲוֶה!¹⁷ - הֲרִי זֶה מִסִּית. הִסִּית¹⁸ לְשָׁנִים¹⁹ - הֲרִי הֵן עֲדִיּוֹ,²⁰ וְהֵן מִבֵּיִּאֵין אוֹתוֹ לְבֵית־דִּין וְיִמְעִידִין עָלָיו שֶׁפֶה אָמַר לָהֵן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.¹⁰

(11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין זז). ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח - צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסת לא עבר, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המורדחים, והוא - כשהמורדחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמנים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח - אין מכמנים לו. (12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנידחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה־זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). (13) (סנהדרין פט); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). (14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה (כס"מ). (15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה, ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. (16) אם הסיט באחת מלשונות הללו המנויות כאן. (17) על ארבע עבודות אלה המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה־זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. (18) כאן תחילת ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים. (19) והם לא ניסחו ולא אבו שמוע בקולו. (20) הניסחים עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין המסית צריך התראה (סנהדרין פח).

ג. וְאִין הַמִּסִּית צָרִיף הִתְרָאָה. אָמַר לְאֶחָד²¹ - הוּא אוֹמֵר²²: יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ! וּמַעֲרִים²³ עָלָיו, עַד שֶׁיִּסִּית בִּפְנֵי שָׁנִים, בְּדִי לְהִרְגוֹ.²⁴ אִם לֹא רָצָה הַמִּסִּית לְהִסִּית לְשָׁנִים²⁵ - מַצוֹה לְהַכְמִין²⁶ לּוֹ. כָּל חֲבִי מִיתוֹת שֶׁבִּתּוּרָה אֵין מִכְמִינִין עָלֶיהֶן, חוּץ מִזֶּה. כִּיצַד מִכְמִינִין לּוֹ? הַמוֹסֵת מִבֵּיִּאֵין שָׁנִים²⁷ וּמַעֲמִינִין בְּמָקוֹם אָפֶל, בְּדִי שִׁירָאוּ הַמִּסִּית וְיִשְׁמְעוּ דְבָרָיו, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לְמִסִּית: אָמַר מַה שֶׁאִמַּרְתָּ לִּי בִּיחּוּד²⁸! וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַמוֹסֵת מְשִׁיבוֹ: הֵיאָךְ נִגִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים, וְגִלְף וְנִעְבֵּד אֶת הָעֲצִים וְאֶת הָאֲבָנִים? אִם חִזֹּר בּוֹ אוֹ שִׁתַּק - פֶּטוּר. וְאִם אָמַר לוֹ: כֶּף הִיא חוֹבָתְנוּ וְכָף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְהַמּוֹסֵת, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֹאכֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו",
2 הָא אִם שָׁמַע וְאָכֶה, חֵבֵב.³⁶
- 34 אותו עצמו, את המסית. (35) שהם רק משטים בו ומגלגלים עליו באמנם בלבם: אדם הוא כמותו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36) אף על פי שלא עבד.
- 3 וְנִבִּיא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, בִּיצֵד? זֶה
4 הָאוֹמֵר: אֲמַרְה לִי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים פְּלוֹנִית אוֹ כּוֹכֵב
5 פְּלוֹנִי, שְׁמַצְוָה לַעֲשׂוֹת כֶּךָ וְכָךְ, אוֹ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת -
6 אֲפִלּוּ כִּי אֵת הַהִלְכָה, לְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וּלְטַהֵר אֶת
7 הַטָּהוֹר,³⁷ אִם הִתְרוּ בוֹ בְּפָנָי שְׁנֵים, הֲרִי זֶה נִחְנָק,
8 שְׁנֵאמַר: "וְאִשְׁרֵי יִדְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וּמֵת"³⁸
9 הַנִּבִּיא הַהוּא". וְאִזְהִירָה שְׁלוֹ מִכָּלל, שְׁנֵאמַר: "וְשֵׁם
10 אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכִּירוּ"³⁹.
- 37 (סנהדרין פט:). (38) וסתם מיתה האמורה בתורה - היא חנק (סנהדרין נב:). (39) (מכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.
- 11 ז. וְאִסּוּר לַעֲרֹךְ דִּין וְתִשְׁוֹבָה⁴⁰ עִם הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם
12 עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, וְאִין שׁוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפְתִים.⁴¹
13 וְאִם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ - אִין מְשַׁגְּחִין עָלָיו וְאִין
14 מְהַרְהִין בּוֹ.⁴² וְכָל הַמַּחֲשָׁב בְּאוֹתוֹת שְׁלוֹ שְׁמָא
15 אֲמַת הֵן, עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשָׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִשְׁמַע
16 אֶל דְּבָרֵי הַנִּבִּיא⁴³ הַהוּא". וְכֵן נִבִּיא הַשֹּׁקֵר⁴⁴, מֵיתָתוֹ
17 בַּחֲנֹק, אֶף-עַל-פִּי שְׁתַּנְבֵּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף⁴⁵
18 לֹא גִרַע⁴⁶, שְׁנֵאמַר: "אֵךְ הַנִּבִּיא אֲשֶׁר יֵזִיד לְדַבֵּר
19 דְּבָר בְּשֵׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וּמֵת"⁴⁷ הַנִּבִּיא
20 הַהוּא".
- 40 ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). (42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמרו: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ:), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיות עינים. (43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"א, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).
- 21 ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מֵה שְׁלֹא שָׁמַע בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה⁴⁸,
22 אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חִבְרוֹ, וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לֹא
23 נִאֶמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בוֹ - הֲרִי זֶה נִבִּיא שֹׁקֵר⁵⁰, וּמֵיתָתוֹ
24 בַּחֲנֹק.
- 48 (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה. (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות
- 48 (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה. (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ח מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג).
 65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קִים לי. 66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. 67) (סנהדרין סג). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"ספ-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה. ראייתי". 20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

פרק עשוי

1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

14 ב. פיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף²¹, ששמו ידע, בפיו, ומקטיר²², ועושה מעשים אחרים²³, עד שפיל פנכפה²⁴ וידבר בפיו דברים שעתידים להיות. וכל אלו, מיני עבודת פוכבים הן. ואזהרה שלהן מנין? שנאמר: "אל תפנו²⁵ אל האבת ואל הידעונים".

21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? - ידעו. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שירע בלק". 22) (שם, סה:). וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. 23) מוזרים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. 24) החולה במחלת הנופלים. 25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א ה"ד).

ג. הנותן מזרעו למלך²⁶ פרצונו ובדון, חיב כרת; בשוגג - מביא חטאת קבועה. ואם עשה כעדים והתראה, נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך ומת יומת" וגו'. ואזהרה שלו מנין? שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן²⁷ הוא אומר: "לא ימצא כף מעביר בנו ובתו בַּאש". פיצד היו עושים? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת²⁸ זרעו ומזרסו לכהניהם עובדי האש, ואותן הפהנים נותנין²⁹ הן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו בַּאש פרשותו³⁰; ואבי הן הוא³¹ שמעביר בנו על האש פרשות הפהנים, ומעבירו פרגליו³² מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת³³. לא שהוא שורפו למלך פדרף ששורפין פניהם ובנותיהם לעבודת פוכבים אחרת³⁴, אלא בהעברה בלבד³⁵ היתה עבודה זו

1 א. העושה² אוב³ או ידעוני⁴ פרצונו⁵ בדון⁶, חיב כרת. ואם היו שם עדים והתראה - נסקל⁸. היה שוגג⁹ - מביא חטאת¹⁰ קבועה¹¹. פיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידעה, ואחז שרביט של הדס בידו ומניפו¹², והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם¹³, עד שישמע השואל¹⁴ פאלו אחד מדבר עמו¹⁵, ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ¹⁶ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו נכר לאין, אלא במחשבה מרגיש¹⁷ בו. וכן הלוקח גלגלת המת ומקטיר לה ומנחש¹⁸ בה, עד שישמע פאלו קול יוצא מתחת שחייו¹⁹ שפל עד מאד, ומשיבו - כל אלו מעשה אוב הן²⁰, והעושה אחד מהן נסקל.

2) מעשה אוב וידעוני. 3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוב של שואל (שמואל-א כח, ז). 4) מכשף המתיימר לידע תעלומות ומגיד עתידות. 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). 8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). 9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). 10) כמבואר (סנהדרין סה:): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. 11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). 12) מניע אותו הנה והנה. 13) מיני לחש. 14) זה שבא לשאול באוב. 15) עם בעל האוב. 16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). 17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הויית השואל ודמינו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" - היא שומעה כוזבת, כפי מה שישים במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז כהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. 18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. 19) השקע

1 שְׁשֻׁמָּה מִלֶּךָ. לְפִיכָף³⁶ הָעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זֹו לְעִבּוּדֵת
2 כּוֹכְבִּים אַחֲרֵת חוּץ מִמֶּלֶךְ, פֶּטוּר³⁷.

5 וְלֹא הָעֶבֶר, הָעֶבֶר וְלֹא מֶסֶר, אוֹ שְׁמֶסֶר וְהָעֶבֶר
6 שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ⁴² הָעֶבֶר - פֶּטוּר. וְאִינוּ חַיִּב עַד שְׁמֶסֶר
7 מִקְצֵת זָרְעוֹ וְנִגְזֵת מִקְצֵת, שְׁנֵאָמַר: "כִּי מִזְרְעוֹ נִתֵּן
8 לְמֶלֶךְ" - מִקְצֵתוֹ וְלֹא כָּל⁴³.

(38) במזיד, אבל בלי התראה. (39) במזיד ובהתראה.
(40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא
בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ -
שזוהי "דרך העברה". (41) לכהנים. (42) כגון: שהבן
הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל
רגליו למעלה או לצדדין (כסף-משנה). (43) (סנהדרין
סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו:
"היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא
אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה
שהעביר כל זרעו, עונו כל כך גדול שאין לו כפרה -
ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין,
כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם), דיבור-המתחיל:
"העביר כל זרעו" הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר
כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו
הראשון? ותיצרו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו:
או שהקריב כל זרעו בבית אחת.

9 ה. אֶחָד זָרַע פֶּשֶׁר וְאֶחָד זָרַע פֶּסוּל⁴⁴; אֶחָד בָּנָיו
10 וּבְנוֹתָיו, בָּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יִרְכּוֹ הוּא
11 חַיִּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זָרְעוֹ. אֲבָל אִם הָעֶבֶר אָחִיו אוֹ
12 אֲחִיּוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שְׁהָעֶבֶר עֲצָמוֹ, פֶּטוּר.
13 הָעֶבֶר אֶחָד מִזְרְעוֹ וְהוּא יִשָּׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא⁴⁵ -
14 פֶּטוּר.

(44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה.
(45) (שם).

15 ו. מִצָּבָה שְׁאִסְרָה תוֹרָה הִיא בִּנְיָן שֶׁהִפֵּל מִתְקַבְּצִין
16 אֲצֵלָה, וְאִפְּלוּ לְעִבְדָּהּ אֶת ה' ⁴⁶, שֶׁפֶן הָיָה⁴⁷ דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי
17 כּוֹכְבִּים, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצָּבָה". וְכָל
18 הַמְּקִיִּם מִצָּבָה, לֹקְהָ. וְכֵן אָבֶן מִשְׁפִּית⁴⁸ הָאֲמוֹנִי
19 בַּתוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עֲלֶיהָ לֵה'⁴⁹,
20 לֹקְהָ, שְׁנֵאָמַר: "וְאָבֶן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם
21 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים
22 לְהִנִּיחַ אָבֶן לְפָנֶיהָ⁵⁰ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ, לְפִיכָף אֵין
23 עוֹשִׂין כֵּן לֵה'. וְאִינוּ לֹקְהָ, עַד שִׁפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו
24 עַל הָאָבֶן וְנִמְצָא כָּל מוֹטֵל עֲלֶיהָ, שְׁזֹו הִיא
25 הַשְׁתַּחֲוִיָּה הָאֲמוֹנִי בַּתוֹרָה⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו".

ההבדל בין אנבים ללבנים הוא, שאבנים נעשו בידי שמים
ללא התערבות ידי אדם, ואילו לבנים הם בהתערבות יד
אדם.

לכן נבנה בית המקדש מאבנים דווקא, כי הם המרמזים
על דרגה נעלית יותר בקדושה. ומטעם זה נאסרה

(26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקרן בני
עמון (מלכים-א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום
שקרן עמונים (שם, ה). (27) רבינו הביא כאן אזהרה
כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י'), מפני
ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על
הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא"
נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה
שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש",
ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה
בוה ושל זה בוה - ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך
ויעבירו באש (כס"מ). (28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך
לא תתן", "מזרעך" - ולא כל זרעך. (29) בחזרה.
(30) כנוסח אוסקפורד. (31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת
רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:).
והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י),
שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים,
ויטלנו ויעבירונו". (32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא
את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוחז בנו בידו
ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל
(סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה",
כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא
על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה")
ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו. (33) בקפיצה,
שלא יישרף. (34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש
לאדרמלך וענמלך (מלכים-ב יז, לא). (35) השוה דברי
רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ו) האומר: "זו 'העברה'
אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו
הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו
הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך.

(36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו
באש בלבד. (37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת
המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב
מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז
היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא
אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה
בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא)
מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש,
אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה
נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו
ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש
וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים,
כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לזהטו ולובנו. עיין (שם).
והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא
אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים
ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה
האמונה".

3 ד. אִינוּ חַיִּב פֶּרֶת³⁸ אוֹ סְקִילָה³⁹, עַד שְׁמֶסֶר בָּנוּ
4 לְמֶלֶךְ וְיַעֲבִירוּ בְּרַגְלָיו פֶּאֶשׁ דֶּרֶךְ הָעֶבֶר⁴⁰. מֶסֶר⁴¹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ט מנחם-אב – ספר המדע – הלכות עכו"ם קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים 14
ורגלים - משעוה שייכבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵. 15

62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. 63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם). 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. 65) (הוריות ד.). כי לעניין השתחויה לעכו"ם - כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין 16
אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו 17
לנוי למקדש ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא 18
תטע לך אֲשֶׁרֶה כֹּל עֵץ, אֶצֶל⁶⁸ מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ"; 19
מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה זֶה דֶּרֶךְ עֹבְדֵי כּוֹכָבִים, נוֹטְעִין אֵילָנוֹת 20
בְּצַד מִזְבַּח שְׁלֵה, כְּדֵי שִׁיתְקַבְּצוּ שָׁם הָעָם. 21

66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלשים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). 67) אילן שאינו עושה פירות. 68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אסור לעשות אֲכִסְדָּאוֹת⁶⁹ שֶׁל עֵץ בְּמִקְדָּשׁ כְּדֶרֶךְ 22
שְׁעוֹשִׁין בְּחִצְרוֹת, אף-על-פי שהוא בִּבְנֵן וְאִינוּ עֵץ 23
נְטוּעַ - הִרְחֵקָה יִתְּרָה הֵיא, שְׁנֹאֲמַר: "כֹּל עֵץ". אֵלָּא 24
כֹּל הָאֲכִסְדָּאוֹת וְהַסְכָּכוֹת⁷⁰ הַיּוֹצְאוֹת מִן הַבְּתָלִים 25
שֶׁהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁל אֶבֶן הֵיוּ, לֹא שֶׁל עֵץ. 26

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. 70) בנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסככות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק שביעי

1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה הֵיא לְאָבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים 27
וּמְשֻׁמֵּיהָ² וְכֹל הַנַּעֲשֵׂה בְּשִׁבְלָהּ, שְׁנֹאֲמַר: "אָבֵד 28
תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת"³, וְנֹאֲמַר: "כִּי אִם כֹּה 29
תַּעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ". וּבִאֲרָךְ-יִשְׂרָאֵל 30
מִצְוָה לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, עַד שֶׁנֶּאֱבַד אוֹתָהּ מִכָּל אֲרָצוֹ. 31
אֲבָל בַּחוּץ לְאֶרֶץ אֵין אֲנוּ מִצְוִין לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, אֵלָּא 32
כֹּל מְקוֹם שֶׁנִּכְבַּשׂ אוֹתוֹ, נֶאֱבַד כָּל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים 33

(על-פי לקו"ש חלק ו עמוד 16 הערה 31)

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליהם, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). 48) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית - מושרש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:). 50) לפני עבודה-זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, י). מכאן שהשתחויה - זו פישוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

1 ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂאֵר הָאֲרָצוֹת (נ"א 1
הַמְּקוֹמוֹת⁵²); אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ מִתֵּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל 2
הָאֲבָנִים, שְׁנֹאֲמַר: "בִּאֲרָצְכֶם" - בִּאֲרָצְכֶם⁵³ אֵי אֲתֶם 3
מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אֲתֶם מִשְׁתַּחֲוִים עַל 4
הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת⁵⁴ בְּמִקְדָּשׁ⁵⁵. וּמִפְּנֵי זֶה⁵⁶ נִהְגוּ כָּל 5
יִשְׂרָאֵל לְהַצִּיעַ⁵⁷ מַחְצָלָאוֹת⁵⁸ בְּבִתְי-כְּנִסְיוֹת הַרְצוּפוֹת 6
בְּאֲבָנִים, אוּ מִיָּגִי קֵשׁ וְתֵבָה, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּגִיָּהּ וּבֵין 7
הָאֲבָנִים⁵⁹. וְאִם לֹא מִצָּא דְּכָר מְבַדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין 8
הָאֲבָן, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר⁶⁰ וּמִשְׁתַּחֲוָה, אוּ שׁוֹחָה עַל 9
צִדּוֹ וּמִטָּה⁶¹, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְבִּיק פָּנָיו בָּאֲבָן. 10

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגורות במגרה ומסותות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים ב ז, ג: ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטחים קלועים קש או קנים דקים. 59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בחפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אב"י ורבא (מגילה כג.).

ח. כֹּל הַמִּשְׁתַּחֲוָה לָה' עַל הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת בְּלֹא 11
פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם, אֵינוּ לֹקָה⁶², אֵלָּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ 12
מִפְּת מְרֻדוֹת⁶³. אֲבָל לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶחָד 13

ד. מה בין עבודת פוכבים של עובד פוכבים
לעבודת פוכבים של ישראל? עבודת פוכבים של
עובד פוכבים אסורה בהנאה מיד¹¹, שנאמר:
"פסילי אלהיהם תשרפון באש" - משפסלו, נעשה
לו אלוה. ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד
שתעבד¹², שנאמר: "ושם בסתר" - עד שיעשה לה
דברים שבסתר¹³, שהן עבודתה. ומשמי עבודת
פוכבים, בין של עובד פוכבים בין של ישראל, אינן
אסורין עד שישתמשו בהן לעבודת פוכבים¹⁴.

(11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין.
(12) (עבודה-זרה נב). (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה,
עובד אותה בסתר שלא יראוהו, שמא ישמעו בית-דין
ויסקלוהו. (14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדון... אשר
עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם
(עבודה זרה נא:).

ה. העושה עבודת פוכבים לאחרים - אף-על-פי
שהוא לוקה¹⁵, שכרו מותר; ואפלו עשאה לעובד
פוכבים, שהיא אסורה מיד, מפני שאינה נאסרת עד
שתגמר, ומפוש¹⁶ אחרון שגומרה אין בו שוה
פרוטה¹⁷. הלוקח גרוטאות¹⁸ מן העובד פוכבים
ומצא בהן עבודת פוכבים¹⁹ - אם נתן מעות ולא
משך, יחזירם לעובד פוכבים²⁰. וכן אם משך ולא
נתן מעות - אף-על-פי שמשכה בעובד פוכבים
קונה²¹, כמקח טעות הוא²². נתן מעות ומשך -
יוליכם לים המלח²³. וכן עובד פוכבים וגר, שירשו
את אביהן עובד פוכבים - יכול הגר לומר לעובד
פוכבים: טל אתה עבודת פוכבים, ואני מעות²⁴! טל
אתה יין-נסף, ואני פרות! ואם משבאו לרשות הגר
- אסור²⁵.

(15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה
(פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא
גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות
מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי
הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות
מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל
שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה
בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה
כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר
עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה
(עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי
אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את
החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן
לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות.
(21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא
מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם
לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה.
(23) שמימי עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו,
עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא

שבו, שנאמר: "ואפדתם את שמם מן המקום
ההוא" - בארץ-ישראל אתה מצנה לרדף אחריהן,
ואי אתה מצנה לרדף אחריהן בחוץ לארץ.

(2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. (3) אם
אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים
נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תנהו עניין לכלים
שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:).
(4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ
הוא: בארץ - מחוייבים אנו לרדוף אחריה ולאבדה אפילו
במקום שלא כבשנוהו, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה
מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום
שכבשנוהו.

ב. עבודת פוכבים ומשמישה, ותקרבת⁴ שלה, וכל
הנעשה⁵ בשבילה, אסור בהנאה, שנאמר: "ולא
תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מפל
אלו, לוקה שמים: אחת משום "ולא תביא", ואחת
משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

(5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה.
(6) כל נוי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן
בגדים ששוטחים לכבודה. (7) (ספרי, ראה; מכות כב.) אף
על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה,
דרשוהו חז"ל לענין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה,
נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים
ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו
התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על
הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ן ב"ספר
המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים
בנהנה ממשמשי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב.)
שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא
ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי
(עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: "יין נסך
ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק
בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לענין
תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות",
לא-תעשה כה).

ג. בהמה שהקריבוה כלל לעבודת פוכבים⁸, אסורה
בהנאה; אפלו פרשה⁹ ועצמותיה וקרניה וטלפיה
ועורה, הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור
סימן, שיודע בו שזה העור תקרבת עבודת פוכבים
הוא, כגון שהיו עושים, שקורעים קרע עגל¹⁰ כנגד
הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן כף
אסורין בהנאה, וכן כל פיוצא כזה.

(8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת-
כוכבים". (9) (עבודה-זרה לז:) משום שנאמר: "ולא ידבק
בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמותר, שאין
עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה
(עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם
קריעתם כנגד הלב.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ט מנחם-אב – ספר המדע – הלכות עכו"ם קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

זרה פרק ג, משנה ב. (32) (שם). ו"הגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'.

ח. המוציא כלים ועליהן צורת חמה³³ ולבנה¹⁷ ודקרון³⁴ - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני³⁵, או שהיו חקוקים על הנזמים³⁶ ועל הטבעות, הרי אלו אסורין³⁷; ועל שאר הכלים³⁸, מתירין, מפני שחזקתן לנוי³⁹. וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים⁴⁰, חזקתן לנוי ומתירין.

(33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבת" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח). (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה-זרה מג.), והיו מייחסים צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36) תכשיט האף והאזניים. (37) כי צורות אלו נעבדות הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה-זרה (שם, מב:): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים - אסורים: שעל המבזוים - מותרים". (40) אפילו מכובדים.

ט. עבודת פוכבים ומשמשיה וכל התקרבת שלה, אוסרים בכל-שהן⁴¹. פיצד? עבודת פוכבים שנתערבה בצורות של נוי, אפילו אחת בכמה אלפים - יוליה הפל לים המלח. וכן אם נתערב כוס⁴² של עבודת פוכבים בכמה כוסות, או חתיכה מן הבשר⁴³ שנתערבה בכמה חתיכות - יוליה הפל לים המלח. וכן עור לבוב⁴⁴ שנתערב בכמה עורות - הפל אסור בהנאה⁴⁵. עבר ומכר עבודת פוכבים או אחד ממשמשיה או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה, ואסורין בכל-שהן, בעבודת פוכבים, שנאמר: "והיית חרם כמהו" - כל מה שאתה מביא מעבודת פוכבים ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי היא כמוה⁴⁶.

(41) (עבודה-זרה עד.). (42) היא אסורה משום: "משמשי עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בבביתא (זבחים עד.). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה.

קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשירדוש כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחליפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חליפי עבודה-זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה י).

1 ו. צורות שעשואים עובדי כוכבים לנוי, מתירין
2 בהנאה, וצורות שעשואים לעבודת פוכבים, אסורין.
3 פיצד? כל הצורות הנמצאים בפכרים, אסורים
4 בהנאה, מפני שחזקתן של עבודת פוכבים הן
5 עשויות²⁶; והנמצאות במדינה²⁷ - אם היו עומדין על
6 פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור
7 או כדור או סיף²⁸ או עטרה וטבעת, חזקתו שהוא
8 לעבודת פוכבים, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי
9 הוא בחזקת לנוי ומתיר.

(26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר. (28) (עבודה זרה מא.). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידוי, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחיידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

10 ז. צלמי עבודת פוכבים הנמצאים משלכים בשוקים
11 או בתוף הגרנטאות, הרי אלו מתירין²⁹; ואין צריך
12 לומר שבירי צלמיהן³⁰. אבל המוצא יד³¹ מצורת
13 פוכב או מזל או רגלה או אבר מאיבריה משלף -
14 הרי זה אסור בהנאה, הואיל וידע בודאי שזה האבר
15 מן צורת עבודת פוכבים הנעבדת, הרי היא פאסורה,
16 עד שיודע לו שהעובדי כוכבים עובדיה בטלוה³².

(29) מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלו עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה-זרה שביטלה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטלו ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31) "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה-

נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (ובחים עד; משנה-תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנתבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת.

יא. האשרה⁵⁵ - בין שהיתה נעבדת⁵⁶, בין שהיתה עבדת פוכבים מנחת תחתיה⁵⁷ - אסור לישב בצל קומתה⁵⁸, ומתן לישב בצל השריגים⁵⁹ והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת⁶⁰, אסור לו לעבר תחתיה. ואם אין שם דרך אחרת - עובר תחתיה⁶¹ פשהוא רץ⁶².

(55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט): "כל עובדי השמש, נקראו: 'עובדי הבעל', והעובדים לירח נקראו: 'עובדי אשרה'." (56) שעברו לאילן עצמו. (57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה מח). (58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קושיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזהו צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה), אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי. ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוך, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה-זרה מח:). (60) קצרה כמותה. (61) שם, מח:). ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל

(43) שהקריבוה לעבודה-זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (45) (עבודה-זרה עד). (46) (שם, נד): "כל מה שאתה מִהִיָּה (מִהִּיָּה) ממנו - הריהו כמזהו".

י. עבדות פוכבים או אשרה שנושרפה, אפרה אסור בהנאה⁴⁷. וגחלת של עבדות פוכבים אסורה, והשלהבת⁴⁸ מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק עבדות פוכבים אסור; ספק ספקה מתן. ביצד? כוס של עבדות פוכבים שנפל באוצר מלא כוסות, כלן אסורים, מפני שעבדות פוכבים וכל משמשיה אוסרין בכל-שהן. פרש כוס אחד מן המערכת ונפל לכוסות שנים⁴⁹ - הרי אלו מתריץ⁵⁰. טבעת של עבדות פוכבים⁵¹ שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שנים מהן לים הגדול - התרו כלן, שאני אומר: אותה הטבעת היתה בכלל השתים⁵². נתערבה במאה, ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים כלן לטבעות אחרות - כלן מתרות, שאני אומר: אותה הטבעת האסורה ברב היא⁵³. נפלו הששים לטבעות אחרות - כלן אסורות⁵⁴.

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד). (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט). (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (ובחים עד). מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; ואפילו של עבודה-זרה הייתה, שמא כוס זו שהוא משתמש בה מהתערובת השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבו, ומרובא לרבו - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא": שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקשטה בה עבודה-זרה. (52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ט מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויטלוה. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נוליכה לים המלח? ותימצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "ביום המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה. (71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

יד. נטל ממנה פרפר⁷² וארג בו את הפגד - אסור
בהנאה. נתערב בכגדים אחרים, יוליף דמי אותו
הפגד לים המלח, ושאר כל הכגדים⁷³ מתרין. ומתן
לטע תחתיה ירקות - בין בימות החמה, שהן צריכין
לצל, בין בימות הגשמים⁷⁴, מפני שצל האשרה,
שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה נאסרת, גורמין
לירקות אלו לצמח; וכל שדבר אסור ודבר מתן
גורמין לו, הרי זה מתן בכל מקום⁷⁵. לפיכך שדה
שזבלה בזבל עבודת פוכבים, מתן לזרע אותה,
ופרה שפטמה בכרשיני⁷⁶ עבודת פוכבים⁷⁷ תאכל⁷⁸,
וכן כל פיוצא כזה.

(72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. (73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י שם, מט:). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת.

טו. פשר או זין או פרות, שהכינום להקריבם
לעבודת פוכבים, לא נאסרו בהנאה⁷⁹, אף-על-פי
שהכינום לבית עבודת פוכבים, עד שיקריבו
לפניה. הקריבו לפניה - נעשו תקרבת; ואף-על-פי
שחזרו והוציאו⁸⁰, הרי אלו אסורין לעולם⁸¹. וכל
הנמצא בבית עבודת פוכבים⁸², אפלו מים⁸³ ומלח,
אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו פל-שהוא⁸⁴,
לוקה⁸⁵.

(79) (עבודה-זרה כט:); כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבו לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאו. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקריבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפני מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי

זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה).

יב. אפרוחים שקננו בה⁶² ואין צריכין לאמן⁶³ -
מתרין; והאפרוחים והביצים שצריכין לאמן⁶⁴,
אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן⁶⁵. והן
עצמה⁶⁶ שבראשה מתן, מפני שהעוף מביא עציו
ממקום אחר⁶⁷.

(62) באשרה. (63) שגדולים הם. (64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשרה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67) ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתני במקל והם נופלים".

יג. נטל ממנה⁶⁸ עצים - אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור, יצן⁶⁹, ואחר-כך יסיק בעצים אחרים של החר ויאפה בו. אפה בו את הפת ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערבה באחרות, יוליף דמי אותה הפת לים המלח⁷⁰, כדי שלא יהנה בה, ושאר הכפרות מתרין⁷¹.

(68) מהאשרה. (69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זה וזה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יוצץ", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70) כבר גילה הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון: ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכותב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעיין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח:), ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מ"ר בטיא"ה (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר איפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא יכשלו בה בני-אדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשיש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבזים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המבזים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט:) כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה - אסורה, כי חוששים שמהמרקוליס נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

15 יז. עבודת פוכבים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה -
16 נהנים בהם שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה.
17 היה לה ולאחרים⁹⁹ - נהנין בהן אפילו בטובת
18 פהניה, ובלבד שלא יתן שקר¹⁰⁰.

(97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנוטב; "שלא בטובת כוהניה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד:): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

19 יח. מרחץ שיש בה עבודת פוכבים¹⁰¹, מתר לרחץ
20 בה, מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבודה¹⁰²,
21 שגאמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגים בה מנהג
22 אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן; כגון זו שהיא
23 עומדת על הביב¹⁰³ והכל משתינין בפניה¹⁰⁴. ואם
24 היתה דרך עבודתה בכה¹⁰⁵, אסור לפגס בו.

(101) שאליל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחוץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח), מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרחוץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ". דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום.... ומשתין בפניה: וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות ר"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, וזוהי באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא

לתקרובת או לצורך תשיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

~ נקודות משיחות קודש ~

"האוכל ממנו כל שהוא לוקה".

ידוע הכלל - שה'עצם', כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, והגם ש"מקצתו" ו"כולו" הם שני הפכים, בכל זאת כשמדובר ב'עצם', הרי כל נקודה ונקודה שבו היא ככולו.

כך גם כשאדם פוגע בעניין כללי גם אם יפגע במשהו קטן ממנו, הרי הוא פוגע בכולו. לכן יש שני אופנים בגדר "משהו", האחד הוא שיכול להיות משהו שהוא חלק ממשהו, כי מתחלק ונפרד ממנו ונעשה מציאות חדשה, והאופן השני הוא שבכל חלק הכי קטן, ישנו המציאות של ה"משהו".

כך גם באיסורי הנאה מעבודה-זרה, שכל חלק וחלק ממנה אסור מאותה סיבה שאסור הכל, ולכן גם "האוכל ממנו כל שהוא - לוקה".

(ע"פ "לקו"ש חלק כ"ט עמוד 154)

1 טז. המוצא כסות וכלים ומעוֹת בראש עבודת
2 פוכבים - אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתירין;
3 ואם מצאן דרך כבוד, הרי אלו אסורין⁸⁶. כיצד?
4 מצא כיס תלוי בצנארו⁸⁷, כסות מקפלת⁸⁸ ומנחת על
5 ראשו, כלי כפוי על ראשו - הרי זה מתר, מפני
6 שהוא דרך בזיון, וכן כל פיוצא בזה. מצא בראשו
7 דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח⁸⁹ - הרי זה
8 אסור⁹⁰. בפה דברים אמורים⁹¹? בזמן שמצאן חוץ
9 למקום עבודתו; אבל אם מצאו בפנים⁹² - בין דרך
10 כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
11 שאינו ראוי - כל הנמצא בפנים אסור, אפילו מים⁹³
12 ומלח. ופָּעוֹר ומרקוליס⁹⁴, כל הנמצא עמהן, בין
13 בפנים בין בחוץ, אסור⁹⁵ בהנאה. וכן אבני מרקוליס
14 - אבן הנראית שהיא עמו, אסור בהנאה⁹⁶.

(86) (עבודה-זרה נא:): משום נויי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקוציהם... כסף וזהב אשר עימם (דברים כט, טז) - כל שעימם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעוֹת עצמן בלי כיס המונחת על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שיריים הם (ר"ן, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפנים מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין

שלו¹⁸. המשתנה לקרקע עולם¹⁹, לא אסרה. חפר
בה בורות, שיהיו ומצרות, לשם עבודת כוכבים -
אסרה²⁰.

27

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי אדם. (4) (ע"ז מה). שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... את אלהיהם על ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם, כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים, מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן, כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) - להוציא את הנעבד, מכלל שמותר להדיוט באכילה; כי אילו היה נאסר להדיוט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט.). (5) אף על פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע והמים הם הם המגדלים אותן (כסף-משנה). (6) פרט לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, יג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם נתפסים בידי אדם; אבל מעיינות של יחיד אסורים, כי יש לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסר מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים אין לחוש שרבים חפרום לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם נאסרים כדין כל "מחובר" (פרישה, טור יו"ד קמה; ראה ט"ז, יו"ד שם, ס"ק ג.). (8) (תמורה כח:): "דבר שיש בו רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש". (10) שייחודה לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה (תמורה כט.). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או הגרגרת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ.). (14) שהיה לו אליל והחליפו בבהמה (ע"ז נד:). (15) כשהחליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבהמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:): ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא.). ורבינו ביאר בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שסמך על מה שכתב שם (כסף-משנה). ומניין שאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים-ב כט, יט): "ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו, הכנו והקדשנו". ואמרו חז"ל: הכנו - שגזנו, כי נאסרו אף להדיוט;

שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). (105) (שם).

1 יט. ספין של עבודת כוכבים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה
2 מתר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם היתה בהמה
3 מסכנת¹⁰⁹, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן¹¹⁰;
4 והרי זה התקן מהנאת משמש¹¹¹ עבודת כוכבים.
5 וכן אסור לחתוך בה בשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם
6 חתך דרך הפסד¹¹³ והשתתה - מתר.

(106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניו כתקרובת. (107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. (108) שבשחיטתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחייה עמדה לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתו דמיה. (109) חולה. (110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. (111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. (112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מולך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו.). (113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ח.). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן.

פרק שמיני

(1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול עבודה-זרה וכל דיניו.

7 א. כל שאין בו תפיסת יד אדם² ולא עשהו³ אדם,
8 אף-על-פי שנעבד, הרי זה מתר⁴ בהנאה. לפיכך
9 עובדי כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות
10 ואת האילנות הנטועין⁵ מתחלתן לפרות⁶, ואת
11 המענות הנזכרין לרבים⁷ ואת הבהמה⁸ - הרי אלו
12 מתרין בהנאה, ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו
13 במקום גדילתן⁹ ואותה הבהמה. ואין צריך לומר
14 הבהמה שהקצת¹⁰ לעבודת כוכבים, שהיא מתרת
15 באכילה בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה
16 להקריבה¹¹, הרי זו מתרת¹². במה דברים אמורים
17 שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם
18 עבודת כוכבים, אבל עשה בה מעשה כל-שהוא,
19 אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן¹³ לעבודת
20 כוכבים. עשאה חליפין¹⁴ לעבודת כוכבים, אסרה;
21 וכן חליפי חליפין¹⁵, מפני שנעשים דמי עבודת
22 כוכבים¹⁶. במה דברים אמורים¹⁷ בהמה עצמו;
23 אבל אם שחט בהמת חברו לעבודת כוכבים או
24 החליפה, לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו

"אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה".

יש להקשות, מנין לקח הרמב"ם שיש צורך במעשה, והלא מקור הדין הוא בגמרא (ע"ז מו. גג:) ש"כשזקף לבנה, גליא דעת' שניחא ליה בעבודה-זרה, וכיון דאתו עכו"ם ופלח ל' שליוחא דיד' קעביד", והיינו שמספיק גילוי דעת ואין צריך מעשה.

ויש לומר שמקורו בגמ' (ע"ז שם גג:) ששואלת על הפסוק "ואשיריהם תשרפון באש", הלא אין זה אשיריהם של הגויים, שהרי ארץ ישראל היא ירושת עם ישראל, והלא "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", ומתרת ש"כיון שפלחו ישראל לעגל, גלו דעתייהו דניחא להו בעבודה-זרה". ומכאן מוכח שגילוי דעת "דניחא להו" חייב לבוא ביחד עם מעשה, כמו כאן שעבדו לעגל.

על פי זה, תתורץ שאלה כללית, היאך עשה אהרן את העגל, שיש שתירצו שאמר לישראל "פרקו נזמי הזהב כו" והביאו אלי" (ולא אמר "ותנו לי"), והיינו שלא קנה אותו מידם, וכיון שאינו שלו הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ועל תירוץ זה קשה, הרי היה כאן גילוי דעת ש"ניחא להם" בעבודה-זרה, שהרי רצו לעשות העגל, ומדוע שלא יוכל לאסור את הזהב שהביאו אליו. אלא שע"פ הנ"ל יתורץ שמעשה העגל לא יכול להקרא על שם אהרן, כי מה שגילו דעתם ד"ניחא להו" אינו מספיק, כי צריך גם מעשה, וכשפנו ישראל לאהרן שיעשה את העגל, עדיין לא עבדו עבודה-זרה ולא היה כאן גילוי דעת עם מעשה, ואתי שפיר שאהרן לא יכול היה לאסור את הזהב, כי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

על-פי-זו יובן גם המשך הגמרא שם "מיבעי ל' היכא שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה, והא עכו"ם והשתחוה לה אסורה או לא, "לבינה הוא דמינכרא זקיפתה, אבל ביצה לא. או דילמא לא שנא". ולכאורה למאי 'נפקא מינה' אם ניכרת זקיפתה או לא, והרי הכל תלוי בגילוי הדעת של הזקף, וזה יכול להעשות גם על ידי זקיפת ביצה. ועל-פי-זו יתורץ, ששאלת הגמ' אם "מינכרא זקיפתה" שאולי אין זה אלא מעשה זוטא שאינו נחשב, ואף שבוודאי יש בזה גילוי דעת - אינו מספיק כי צריך גם מעשה.

(על-פי "לקו"ש חלק יא עמוד 147)

26 אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחויה אינה נחשבת "מעשה". 27 ובה גילה דעתו שנוח לו לעבוד עבודה זרה, וכשהנכרי משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואוסרה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו.). 28 אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. 29 (שם). 30 אף על פי שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין קכח.): "המשתחוה לחצי

והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד.). 19 קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מכונסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב "המאירי" לסנה' מז.). 20 (ע"ז נד:) הואיל ועשה בה מעשה.

1 **ב. מים שצקן הגל והשתחוה להן, לא אסרן.**
2 **נטלן בידו והשתחוה להן - אסרן.**
3 **שנלדלו** 23 **ועבדן במקומם** 24 **- מתרות, שהרי אין**
4 **בהן תפיסת יד אדם.** 25

21 כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט.). 22 הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו זכה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדן כל מים של יחיד, כפירוש התוספות ר"ד (שם). 23 שנעקרו ממקומן על ידי סערה. 24 שעוד לא הגביהן אדם. 25 (שם, מו.). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייא ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מהיו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, י"ד קמה, ס"ק ג.).

5 **ג. ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ולא השתחוה**
6 **לה, ובא עובד כוכבים והשתחוה לה, אסרה** 26
7 **בהנאה, שזקיפתה - מעשה** 27 **וכן אם זקף ביצה** 28
8 **ובא עובד כוכבים והשתחוה לה - אסרה** 29 **חתך**
9 **דלעת וביצא בה והשתחוה לה - אסרה** 30 **השתחוה**
10 **לחצי דלעת, וחצי האחר מערה** 31 **בו - הרי זה**
11 **אסור** 32 **מספק, שפא זה החצי כמו יד** 33 **לחצי**
12 **הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהיה נעבד, אסור**
13 **בהנאה** 34 **; וזו היא אשירה האמורה בתורה. הנה**
14 **אילן נטוע, וגדעו** 35 **ופסלו** 36 **לשם עבודת כוכבים** 37
15 **אפלו הברין** 38 **והרביב** 39 **בגופו של אילן והוציא**
16 **שריגים** 40 **- פורת את השריגים, והם אסורים**
17 **בהנאה, ושאר האילן מתיר** 41 **וכן המשתחוה לאילן,**
18 **אף-על-פי שלא נאסר גופו** 42 **כל השריגים והעלים**
19 **והלולבין** 43 **והפרות שיוצא כל-זמן שהוא נעבד,**
20 **הרי אלו אסורין בהנאה** 44 **אילן שהיו העובדי**
21 **כוכבים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים**
22 **לעשות שבר לבית עבודת כוכבים פלוני, ועושין**
23 **מהן שבר ושותים אותו ביום חגם - הרי זה האילן**
24 **אסור בהנאה, מפני שסתמו שהוא אשירה, ולפיכך**
25 **עושין בפרותיו כן, שזו היא חקה של אשירה** 45

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ט מנחם-אב – ספר המדע – הלכות עכו"ם קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאילו האילן נטוע מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית מחובר הוא, הרי עצי וואבני תלושים היו טרם שבנוהו, וכל "תלוש ולבסוף חיברו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ, שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג). (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או שוקעות. (51) (ע"ז, מז:). שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל אם אחרי שחידשהו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדין המשתתחה לבית. (52) שלא הקצהו לעבודה-זרה, אלא לפי שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד. (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה. (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה. (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

- ה. אָבֵן שֶׁהָעֵמִיד עָלֶיהָ⁶¹ עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים, הֲרִי זוֹ
- אֲסוּרָה כָּל-זֶמֶן שֶׁהָיָה עָלֶיהָ. סֵלָקָה - הָאָבֵן מִתְּתִירוֹ.⁶²
- מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְעֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים⁶³ וְנָפַל - אֲסוּר
- לְבָנוֹתוֹ.⁶⁴ פִּיֵּצֵד יַעֲשֶׂה? פּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלֹשׁ⁶⁵ וּבֹנֶה,
- וְאוֹתוֹ הָרוֹחַ מְמַלְּאֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, כְּדֵי שְׁלֹא
- יִרְחִיב לְבֵית עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים.⁶⁶ הִיָּה הַפֶּתֶל שְׁלֹשׁ וְשֹׁל
- עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים⁶⁷ - יִדּוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה
- שְׁלֹשׁ⁶⁸ מִתֵּר בִּהְנָאָה, וְשֹׁל עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים, הַכֹּל אֲסוּר
- בִּהְנָאָה. אֲבָנִיו, עֲצָיו וְעֶפְרוֹ, הַכֹּל אֲסוּר בִּהְנָאָה.⁶⁹

(61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את האבן שתשמש בסיס לאליל בקביעות - הרי היא אסורה כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט). (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה. (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו): כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה; וכן הרמב"ם כתב"ד אברבנאל. (66) (ע"ז מז:). (67) שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל. (68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו; אבל אם אינו מכירן - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי חלקן בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם). (69) כנוסח אוקספורד.

- ו. פִּיֵּצֵד מֵאֲבֹד⁷⁰ עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים וְשָׂאָר דְּבָרִים
- הָאֲסוּרִים בְּגִלְלָה, כְּגוֹן מְשֻׁמְשֵׂיהָ וְתִקְרָבָתָהּ שְׁלֵשׁ?
- שׁוֹחֵק וְזוֹרֵה לְרוֹחַ⁷¹, אוֹ שׁוֹרֵף וּמְטִיל לֵים הַמֶּלֶח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים לה, כי הזבל האסור והקרקע המותר מגדלים את הצמחים, וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): כ"שזה וזה גורם - מותר". (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח:), וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרקו לים כשהוא שלם - אסור (ע"ז מג:). ויש מפרשים דברי רבינו לצרדים:

דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"י"ד נדונית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפקו בזה ולא פשטוה, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדין כל "תיקו" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עבדו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרעינים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח.). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לז, א). הערוך, ערך "זבל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכוּפף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם כגפן חדשה, וזוהי: "הַבְּרָכָה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הַבְּרָכָה, ושתייה נזכרות במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילן שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח.). (45) (שם).

- ד. אֵילָן שֶׁמֵּעֲמִידִין תַּחְתָּיו⁴⁶ עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים -
- כָּל-זֶמֶן שֶׁהָיָה תַּחְתָּיו, אֲסוּר בִּהְנָאָה. נָטְלָה מִתַּחְתָּיו,
- הֲרִי זֶה מִתֵּר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבֵד.
- בֵּית שֶׁבָּנָא הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מִתַּחְלָה שֶׁהָיָה הַבֵּית
- עֲצָמוֹ נֶעֱבֵד, וְכֵן הַמְשַׁתְּחִה לְבֵית בְּנוֹי - הֲרִי זֶה
- אֲסוּר בִּהְנָאָה⁴⁸. הִיָּה בְּנוֹי, וְסִיד⁴⁹ וְכִיר⁵⁰ לְשֵׁם
- עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחִדֵּשׁ,
- וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בִּהְנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאֵהוּ לְעֵבֶדוֹ,
- וְשָׂאָר הַבֵּית מִתֵּר⁵¹. הַכֵּנִס עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים לְתוֹךְ
- הַבֵּית⁵² - כָּל-זֶמֶן שֶׁהָיָה שָׁם, הַבֵּית אֲסוּר בִּהְנָאָה;
- הוֹצִיאָה - הִתֵּר הַבֵּית⁵³. וְכֵן אָבֵן שֶׁחֲצָבָה⁵⁴ מִתַּחְלָה
- לְעֵבֶדָה, אֲסוּרָה בִּהְנָאָה⁵⁵. הִיָּתָה חֲצוּבָה, וְצִירָה
- וְכִירָה⁵⁶ שֶׁתַּעֲבֵד - אֶפְלוֹ צִיר וְכִיר בְּגוֹף⁵⁷ הָאָבֵן,
- וְאֵין צִירָה לֹמֵר אִם כִּיר עָלֶיהָ⁵⁸ - נוֹטֵל⁵⁹ מֶה
- שֶׁחִדֵּשׁ, וְהוּא אֲסוּר בִּהְנָאָה, הוּאִיל וְנַעֲשֶׂה שִׁיעֵבֵד,
- וְשָׂאָר הָאָבֵן מִתֵּר⁶⁰.

(46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: בדבור המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו

22 אף-על-פי שאנא ישראל על כף - הרי זו בטלה;
23 ובכלד שיהא הנכרי המבטל עובד עבודת פוכבים;
24 אבל מי שאינו עובד עבודת פוכבים, אין בטולו
25 בטול⁸⁵. המבטל עבודת פוכבים - בטל משמשיה⁸⁶.
26 בטל משמשיה - משמשיה מתרים, והיא אסורה
27 בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרב עבודת
28 פוכבים אינה בטלה לעולם⁸⁷.

(79) סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל... ושם בסתר" (דברים כז, טו) - אין לה תקנה אלא גניזה (ע"ז, שם). (80) וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים: ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את חלקו יהיה חלקו של ישראל מבטל מאליה - אלא ישראל על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בבטול הנכרי שותפו (שם, נג.). (81) קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות (יבמות קד.). (82) (ע"ז סד:). (83) שהנכרי נתן לו רשות לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:). (84) כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. (85) "אמר רבי יהושע בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן ולא אמר לו כלום; מצא נכרי גדול ואמר לו: בטלה! ולא ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו בעל כרחו (ע"ז מג.). (86) (שם, נב:). (87) שנאמר: ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) - מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נ.).

29 י. כיצד מבטלה? קטע ראש חטמה, ראש אזנה,
30 ראש אצבעיה; פחסה⁸⁸ בפניה, אף-על-פי שלא
31 חסרה; או שמכרה לצורף ישראל - הרי זו בטלה.
32 אבל אם משכנה או מכרה לעובד פוכבים⁹⁰ או
33 לישראל שאינו צורף, או שנפלה עליה מפלת ולא
34 פנה; גנביה לסטים ולא תבעיה; רזק בפניה,
35 השתין בפניה, גררה⁹¹, זרק בה את הצואה - הרי
36 זו אינה בטלה⁹².

(88) היכה בפטיש על פניה ומיעך צורתה. (89) כי יודע הוא מראש שהצורף ישרנה ויתכנה לעשות ממנה כלים שונים (שם, נג.); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה, כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדה ולא ישרנה. (90) ואפילו צורף. (91) בטיט, סחוב והשלך (רש"י). (92) כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה, כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עבור כעסו ישוב ויעבדה, וחכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט והנה צרה וגו' (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו

"או שורף", הכוונה לאליל של עץ שאפשר לשרפו ואין צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואליל של מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת אליל של עץ, או הטלה לים המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

1 ז. דבר שאין בו תפיסת יד אדם שנעבד, כגון הרים
2 ובהמה ואילן - אף-על-פי שהנעבד עצמו מתר
3 בהנאה, צפוי⁷³ אסור בהנאה. והנהנה בכל-שהוא
4 מהן, לוקה, שנאמר: "לא תחמוד כסף וזהב
5 עליהם"⁷⁴. וכל צפוי עבודת פוכבים⁷⁵ הרי הן בכלל
6 משמשיה⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא, אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל ש"עליהם", אפילו שעל "נעבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה). ואף על פי ששאר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שתיים, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נעבד מחובר נאסר אלא משום: "לא תחמוד כסף וזהב"; אבל ציפוי של "נעבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים עליהם שתיים ("נר מצוה", בפירושו לספר המצוות לרבינו ל"ח, כב.). (75) של אליילים תלושים. (76) ולוקים עליהם שתיים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם ביטל הנכרי את האליל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר בסמוך (ה"ט).

7 ח. עבודת פוכבים של נכרים שבטלה נכרים קדם⁷⁷
8 שתבא לידי ישראל, הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר:
9 "פסילי אלהיהם תשרפון באש" - כשבאו לדינו
10 והן נוהגין בהם אלהות; אבל אם בטלום, הרי אלו
11 מתרין⁷⁸.

(77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול, כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ו; ע"ז נב.) דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטול) - ולקחת לך.

12 ט. עבודת פוכבים של ישראל אינה בטלה לעולם⁷⁹.
13 אפלו היה לנכרי בה שתפות⁸⁰, אין בטולו מועיל
14 כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה⁸¹.
15 וכן עבודת פוכבים של נכרי שבאת ליד ישראל,
16 ואחר-כך בטלה הנכרי - אין בטולו מועיל כלום,
17 אלא אסורה בהנאה לעולם⁸². ואין ישראל מבטל
18 עבודת פוכבים, ואפלו ברשות עובד פוכבים⁸³.
19 עובד פוכבים קטן או שוטף אינו מבטל עבודת
20 פוכבים⁸⁴. ועובד פוכבים שבטל עבודת פוכבים, בין
21 שלו, בין של עובדי פוכבים אחרים, בעל פרחו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ט מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. (108) קטף. (109) חתך ענף רך. (110) שהחליקה במקצועה. (111) לא כדי ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או לצורך תשמיש אחר. (112) (שם, מט:), מפני שבמעשים אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך. (113) ליפותה. (114) השבכים הדקים הנופלים מתחת המקצועה. (115) (שם).

פרק תשיעי

(1) איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיהם ולפני חגיהם.

א. שלשה ימים לפני חגם של עובדי כוכבים, אסור לקח מהם ולמכור להם דבר המתקנים³; ללות מהן⁴ ולהלוותם⁵, לפרע⁶ מהן ולפרע להם מלוה בשטר⁷ או על המשכון⁸. אבל מלוה על-פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל⁹ מידם. ומתוך למכור להן דבר שאינו מתקנים, כגון ירקות ותבשיל, עד¹⁰ יום חגם. במה דברים אמורים¹¹? בארץ-ישראל¹², אבל בשאר ארצות¹³, אינו אסור אלא יום חגם בלבד. עבר ונשא ונתן עמהן באותן השלשה ימים - הרי זה מתר בהנאה. והנושא ונותן ביום חגם עמהן, הרי זה אסור בהנאה¹⁴.

(2) (ע"ז ב.) כי על ידי זה שהנכרי ירוח במכירת סחורתו, או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת החג, ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר. (3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראהו הנכרי ביום חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקנים ובין דבר שאינו מתקנים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז ו:). (4) שיש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו. (5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום חגו ויודה לעבודה-זרה. (6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר זמן, וישמח למחר ביום אידו (שם, ב.). (7) הואיל והכסף בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם, ו:). (8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). (9) (ע"ז ו:). (10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבר, או שיהיה כבר מקולקל ונשחת ושוב לא ישמח בו ולא יודה (שם). (11) שכל אלה אסורים. (12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים מהם. (13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא:). (14) (שם, ו:). וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע י"ד קמח, סעיף יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן הזה שאינם בקיאים בטיב האילנים - מותר לשאת ולתת עמם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א והתוספות, ע"ז ב.). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות לכהניהם אין איסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

ב. ואסור לשלח דורון¹⁵ לנכרי ביום אידו¹⁶, אלא- אם-כן נודע לו שאינו מודה בעבודת כוכבים ואינו

ואלהיו, חוזר ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו (שם).

יא. עבודת כוכבים שהניחיה עובדיה - בשעת שלום⁹³, מתרת בהנאה, שהרי בטלוה⁹⁴; בשעת מלחמה, אסורה, מפני שלא הניחיה אלא מפני המלחמה. עבודת כוכבים שנשפרה מאליה - שבדיה אסורים⁹⁵ בהנאה, עד שיבטלוה. לפיכך, המוצא שבדי עבודת כוכבים, הרי אלו אסורין בהנאה, שמא לא בטלוה העובדי כוכבים⁹⁶. ואם היתה של פקקים⁹⁷, והדיוט⁹⁸ יכול להחזירם - צריך לבטל כל פרק ופרק מפקקיה⁹⁹. ואם אינו יכול להחזיר - כיון שבטל כבר אחד ממנה, בטלו כל השבירים¹⁰⁰.

(93) ואין דעתם לחזור. (94) ולפיכך לא לקחיה עמהם (שם, ג:). (95) (שם, מא:). כי עובדים הם אפילו לשבירים. (96) אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:). (97) של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. (98) מי שאינו אומן לכך. (99) ואין האחד נותר בביטול חברו. (100) כי הואיל ואין ההדיוט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור, ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

יב. מזבח עבודת כוכבים שנפגם¹⁰¹ - עדין הוא אסור בהנאה, עד שניתן רבו¹⁰² ביד עובד כוכבים. ובימוס¹⁰³ שנפגם - מתר¹⁰⁴. אי-זהו בימוס ואי-זהו הוא מזבח? בימוס - אכן אחת, מזבח - אבנים הרבה¹⁰⁵. וכיצד מבטלין אבני מרקוליס? כיון שפנה מהם פנוי או חפה בהן¹⁰⁶ את הדרכים וכיוצא באלו - הרי הן מתרין בהנאה¹⁰⁷. כיצד מבטלים את האשרה? קרסם¹⁰⁸ ממנה עלה או זרק ממנה יונק¹⁰⁹; נטל ממנה מקל או שרביט, או ששפאה¹¹⁰ שלא לצרכה¹¹¹ - הרי זו בטלה¹¹². שפאה לצרכה¹¹³ - היא אסורה, ושפאיה¹¹⁴ מתרים. ואם היתה של ישראל - בין לצרכה בין שלא לצרכה, בין היא ובין שפאיה - אסורה לעולם¹¹⁵, שעבודת כוכבים של ישראל אין לה בטול לעולם.

(101) שניתן מקצתו. (102) (שם, ג:). כי כל זמן שלא ניתן רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק: בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו אשרים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם, נד.). (103) אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא משמשת בסיס לה. (104) כי הואיל ונפגמה משליכים אותה ונותנים אחרת במקומה. (105) (שם, ג:). (106) כיסה, ריצף. (107) (שם, ג.). בלי כל חשש. ואפילו רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של

ואין חוששים שילכו ויורו לעבודה-זרה ביום חג אדוניהם (ע"ז ח.). (26) משנה לשנה. (27) כגון: מיטתו וכלי תשמישי המת, כדרך ששורפים על המלכים ביום מותם, ככתוב (ירמיה לד, ה): בשלום תמות ובמשפחות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא., ובר"ן שם). (28) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). (29) מרוב חשיבות המת קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח.). (30) משום שלום המדינה שהם חוסים בצלה. (31) (שם, ח.).

ו. דברים שהן מיוחדין למין ממני עבודת פוכבים³² שפאותו מקום, אסור למכור לעובדי אותה עבודת פוכבים³³ שפאותו המקום לעולם³⁴; ודברים שאינן מיוחדין לה, מוכרין אותם סתם³⁵. ואם פרש העובד פוכבים שהוא קונה אותם לעבודת פוכבים - אסור למכור לו³⁶, אלא-אם-כן פסלו מלהקריבו³⁷ לעבודת פוכבים, לפי שאין מקריבין חסר לעבודת פוכבים.³⁸

(32) כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג.). (33) (שם) לפי שיקריבום לעבודה-זרה, ועובר ישראל משום: "ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על עבודה-זרה. (34) אפילו שלא בימי חגם. (35) כל שאינו מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה-זרה הוא קונה. (36) אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה-זרה. (37) כגון שקטע בטרם שמכר אצבע מתרנגול לבן שנהגם להקריבו לעבודה-זרה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו (שם).

ז. היו מערבין דברים המיוחדין עם דברים שאין מיוחדין, כגון לבונה זפה³⁸ בכלל לבונה שהזרה³⁹ - מוכר הכל סתם, ואין חוששין שקמא ילקט הזפה לבדה לעבודת פוכבים, וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

(38) המיוחדת לעבודה-זרה. (39) שאינה מיוחדת. (40) (שם). "מותר למכור לו תרנגול בין התרנגולים", כלומר: אף על פי שתרנגול לבן מיוחד לעבודה-זרה ואסור למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרנגולים מצבע אחר וביניהם נמצא תרנגול לבן - מותר למכרו עם השאר, כי מכיון שקונה גם תרנגולים אחרים, מוכח הדבר שלא לשם עבודה-זרה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים. וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכולם הוא מוכר להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר: שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים לעבודה-זרה", ואין אנו חוששים שיקריבום לעבודה-זרה, כי ודאי לסחורה הם מתכוונים. ושם אמר: עדיין יש חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה-זרה" לשם עבודה-זרה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים שהם יקריבום? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור" חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

ח. פשם שאין מוכרין לעובד פוכבים דברים⁴⁰

עובדה¹⁷. וכן נכרי ששלח דורון לישראל פיוס חגו, לא יקבלנו ממנו. ואם חשש לאיבה¹⁸ - נוטלו בפניו, ואינו נהנה בו עד שיודע לו שזה הנכרי אינו עובד עבודת פוכבים ואינו מודה בה¹⁹.

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כוכבים, מלשון הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז סה.). (18) שיגורם סירובו לקבל ממנו את הדורון. (19) (שם, ו:).

ג. היה אידן של אותן עובדי כוכבים ומזלות ימים הרבה, שלשה או ארבעה או עשרה - כל אותן הימים פיוס אחד הן, וכלן אסורין עם שלשה ימים לפניו²⁰.

(20) (ע"ז ח.). ובמשנה מנו חכמים את חגיהם, וביניהם חגים הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטרנורא" הנמשך שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסור חכמינו גם שלשה ימים לפניהם.

ד. פנענים עובדי כוכבים ומזלות הם, ויום ראשון הוא יום אידם. לפיכך אסור לתת ולשאת עמהם בארץ-ישראל יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת, ואין צריך לומר יום ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן נוהגין עמהם בכל אדיהם²¹.

(21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג.).

ה. יום שמתפננין בו עובדי כוכבים להעמיד להם מלך, ומקריבין ומקלסים לאלהיהם - יום חגם הוא, והרי הוא פשוט חגיהם²². אבל עובד פוכבים שעושה הוא חג לעצמו, ומודה לפוכב שלו ומקלסו פיוס שנולד בו, ויום תגלחת זקנו או בלוריתו²³, ויום שעלה בו מן הים ושיצא מבית-האסורים, ויום שעשה בו משה²⁴ לבנו, וכיוצא באלו - אינו אסור אלא אותו היום, ואותו²⁵ האיש בלבד. וכן יום שימית להן בו מת ויעשוהו חג²⁶ - אותם העושים אסורין אותו היום. וכל מיתה ששורפין בה פלים²⁷ ומקטרים קטרת²⁸, פדוע שיש בה עבודת פוכבים²⁹. אין יום ההג אסור, אלא לעובדיה בלבד, אבל אותם ששומחים בו ואוכלין ושותין, ומשמרין אותו מפני מנהג³⁰ או מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין בו - הרי אלו מתרין לשאת ולתת עמה³¹.

(22) ששלשה ימים לפניהם - אסורים. (23) מניחים השער באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי שנשאר נקרא: בלורית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). (24) סעודת נישואין. (25) פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים למשמעתו אינם בכלל אסור זה ומותר לישא וליתן עמהם,

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום שלישי י"ט מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (ע"ז ט:)
 כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור לבנותה לכתחילה. (שם טז.) "הגיע לכיפה מותר לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק ו). והעיר הט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם, כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

יב. עיר שיש בה עבודת פוכבים, והיו בה חנינות מעטרות⁵⁹ ושאין מעטרות - המעטרות אסור להנות בהן, בכל מה שבתוכן⁶⁰; מפני שהזקתן שפגלל עבודת פוכבים נתעטרו⁶¹; ושאין מעטרות, מותרות בהנאה⁶². חנינות של עבודת פוכבים⁶³, אסור לשקרן, מפני שמהנה עבודת פוכבים⁶⁴.

59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס לכהני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהניה (רש"י ור"ן). (62) (שם). (63) שהם קנין לעבודה-זרה. (64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

יג. המוכר בית לעבודת פוכבים, דמיו אסורים בהנאה⁶⁵, ויוליכם לים המלח⁶⁶. אבל עובדי פוכבים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודת פוכבים, דמיו מתירין⁶⁷, וכותב⁶⁸ ומעלה בערפאות שלהם⁶⁹.

65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר בית לעבודה-זרה. (66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו ה"תוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שחק"): "וכי בכל שעה ילך לים המלח? ותיצו: שאפשר לשחוק ולזרות במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "ים המלח" אלא להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. (67) שהרי אנוס הוא ואין לקנסו. (68) שטר מכירה. (69) בבתי דינים לחתום עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתימם על שטר - מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

יד. וחלילין⁷⁰ של עובדי פוכבים, אסור לספד בהן⁷¹. הולכין ליריד⁷² של עובדי פוכבים, ולוקחין מהן בהמה, עבדים ושפחות, בגיותן⁷³, ובתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה בערפאות שלהן⁷⁴, מפני שהוא כמציל מידם⁷⁵. במה דברים אמורים? בלוקח מבעל-הבית שאינו נותן מֶכֶס, אבל הלוקח שם מן התגר⁷⁶, אסור, מפני שהוא נותן מֶכֶס, והמכס לעבודת פוכבים, ונמצא זה מהנה עבודת פוכבים. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, מנשר⁷⁷ פרסותיה מן הארבה ולמטה; ואם פסות וכלים לקח - ירקבו. לקח מעות וכלי מתכות⁷⁸,

1 שמתזיקין⁴¹ בהן ידיהן לעבודת פוכבים, פך אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים⁴², כגון דבנים ואריות וכלי-זין וקבלים ושלשלאות⁴³; ואין משחזין⁴⁴ להם את הזין⁴⁵. וכל שאסור למכרו לעובד פוכבים, אסור למכרו לישראל החשוד למכור לעובד פוכבים. וכן אסור למכר פלי נזק לישראל לסטים⁴⁶.

41) שמייעים להם. (42) כדי שלא יזיקו בהם את ישראל (ע"ז, טו:). (43) שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם ומענים אותם. (44) מחדדים. (45) כגון: החרב והרומח. (46) (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על שפיכות דמים, אבל מתוך שהוא גזול השומט ממון מידי בעליו ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו, ובינתיים יאבד זה ממנו (מלשון רש"י, שם).

ט. היו ישראל שוכנים בין העובדי פוכבים וקריתו להם ברית - מתר למכר פלי-זין לעבדי המלך וגיסותיו⁴⁷, מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו, שהרי אנו שריוין בתוכם⁴⁸. עיר⁴⁹ שיש בה עבודת פוכבים, מתר להלך חוצה⁵⁰ לה, ואסור להכנס בתוכה⁵¹. היה חוצה לה עבודת פוכבים - מתר להלך בתוכה.

47) חיילות שלו. (48) (שם, טז). (49) בדפוסים האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט' שלפניה, אבל מתוך מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן נראה מתוך הדפוסים הישנים. (50) שאין הם נמשכים אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. (51) (ע"ז יא:). וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם, מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד ידובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

י. ההולך ממקום למקום, אסור לו לעבר⁵² בעיר שיש בה עבודת פוכבים. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת⁵³ לאותו מקום; אבל אם יש שם דרך אחרת, ונקרה⁵⁴ והלך בזה - מתר⁵⁵.

52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. (53) שאין דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא נקרא: "נהנה". (54) וקרה מקרה. (55) כי אין הנאתו ניכרת, הואיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

יא. אסור לבנות עם העובדי פוכבים כפפה⁵⁶ שמעמידים בה עבודת פוכבים. ואם עבר וקנה, שקרו מתר⁵⁷. אבל בונה הוא לכתחלה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכפפה⁵⁸.

16 תִּלְדָּ אֶת הַנְּכָרִית עֲפֹ"ם. אֲבָל מִלְדָּתָהּ הִיא בְּשָׂכָר, 16
17 מְשֹׁם אֵיבָה⁸⁷. וְהַנְּכָרִית עֲפֹ"ם מִלְדָּתָהּ אֶת בֵּת 17
18 יִשְׂרָאֵל וּמִנִּיקָהּ אֶת בְּנָהּ⁸⁸ בְּרִשְׁוֹתָהּ⁸⁹, כְּדִי שְׁלֹא 18
19 תִּהְרָגָנוּ⁹⁰.

(86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להניק משום רפואתה. (87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי להרויח מזונתי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה לילד אפילו בשכר, כי יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (הלכות שבת פ"ב, ה"ב), כי שם מקומה. (88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. (89) בביתא של הישראלית ובנוכחותה. (90) (ע"ז כו). וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק ותינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפכות דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמא ימשכום למינות.

20 יז. ההולִיִּין לְתַרְפוֹת⁹¹ עֲפֹ"ם, אֲסוּר לְשִׂאת וּלְתַת 20
21 עֲמָהֶן⁹², וְהַבָּאִים מִתְּרִין⁹³. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיוּ 21
22 קְשׁוּרִין⁹⁴ זֶה בָּזֶה, שָׂאם הָיוּ קְשׁוּרִין - שְׂמָא דַּעֲתָן 22
23 לְחֹזֵר. יִשְׂרָאֵל הַהוּלִיף לְתַרְפוֹת עֲפֹ"ם - בְּהִלִּיכָה 23
24 מִתֵּר לְשִׂאת וּלְתַת עֲמֹ, שְׂמָא יַחֲזֹר בּוֹ⁹⁵, וּבְחִזְיָהּ 24
25 אֲסוּר⁹⁶. יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר - בֵּין בְּהִלִּיכָה בֵּין בְּחִזְיָהּ, 25
26 אֲסוּר⁹⁷.

(91) כינוי של גנאי ודרך בזיון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק. ולפי "הערות" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מד, יד) מתורגם ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירושו: מלשון "תרפים" הנזכרים בתורה (בראשית לא, יט). (92) (ע"ז כט): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש, שמא יקנו אצלנו דברים ויקריבו לעבודה-זרה. (93) כי אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, לב). (94) שלא ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג). (95) ולא ילך שמה כלל. (96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור להודות לה. (97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז לג).

27 יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלִּף לִירִיד⁹⁸ שֶׁל עֲפֹ"ם - בְּחִזְיָהּ 27
28 אֲסוּר לְשִׂאת וּלְתַת עֲמֹ, שְׂמָא עֲפֹ"ם מְכָר⁹⁹ לָהּ 28
29 שָׁם; וְדָמִי עֲפֹ"ם כִּיד יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, וּבְכִיד 29
30 עֲפֹ"ם מִתְּרִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁰. וּמִפְּנֵי זֶה¹⁰¹ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין

1 יוֹלִיכִם לַיָּם הַמֶּלַח. לָקַח עֶבֶד - לֹא מַעֲלִים⁷⁹ וְלֹא 1
2 מוֹרִידִין⁸⁰.

(70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, כנזכר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג). (74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שיודו לאלילים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר. (77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נישור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסייהם תעקרו". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג). ודוקא "עבד בגיורתו", אבל "עבד כנעני" הנימול - הרי הוא כישראל ומצוה להעלותו (שם).

3 טו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁעָשָׂה לָבְנוֹ אוֹ לִבְתּוֹ מִשְׁתָּה⁸¹, 3
4 אֲסוּר לְהִנּוֹת מִסְּעוּדָתָהּ. וְאִפְלוּ לֶאֱכֹל וּלְשִׂתוֹת 4
5 הַיִּשְׂרָאֵל מִשְׁלוֹ שָׁם, אֲסוּר⁸², הוּאִיל וּבְמִסְבֵּת עוֹבְדֵי 5
6 כּוֹכָבִים אֲכָלוּ. וּמֵאִימָתִי אֲסוּר לֶאֱכֹל אֲצֵלוֹ? 6
7 מִשְׁתֵּחִיל לַעֲסֹק וּלְהִכִּין צָרְכֵי סְעוּדָה, וְכָל יָמֵי 7
8 הַמִּשְׁתָּה, וּלְאַחֵר יָמֵי הַמִּשְׁתָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם 8
9 עָשָׂה סְעוּדָה אַחֶרֶת מִחֻמַּת הַנִּשְׁוֹאִין⁸³ - אִפְלוּ לְאַחֵר 9
10 שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲסוּר, עַד שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ. וְכָל 10
11 הַהִרְחָקָה הַזֹּאת, מִפְּנֵי עֲבֻדָּה שֶׁל כּוֹכָבִים⁸⁴ הוּא, 11
12 שְׁנֵאמַר: "וְקִרְאָ לָהּ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחָהּ⁸⁵, וּלְקַחְתָּ מִבְּנֵיהֶּן 12
13 לְבָנֶיהָ וְזָנוּ" וְגו'.

(81) לשמחת נישואין. (82) (ע"ז ח). (83) שאמר לו בפירוש: שמזמינו למסיבתו מחמת הנישואין. (84) שלא יימשך אחריה לעבדה על ידי התקרבותו היתירה, ולא כדעת רש"י (שם) המנמק את האיסור, מפני שהנכרי יודה לעבודה-זרה ויקריב לה תקרובת. (85) ואמרו (שם): רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה-זרה בטוהרה הם (בלא כוונה, ואינם שמים על לב, רש"י). כיצד נכרי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלים משלהם ושותים משלהם, ושמש שלהם עומד לפנייהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (כינוי לתקרובת עבודה-זרה), שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחו" - משעה שאתה קורא לו, מעלה אני על אכילתו כאילו הוא מזבחו.

14 טז. בֵּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִינִיק אֶת בְּנָהּ שֶׁל עוֹבֵדָת 14
15 כּוֹכָבִים⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁמְגַדֶּלֶת בֵּן לְעִבּוּדָת כּוֹכָבִים; וְלֹא

בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו'). (3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגזירת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורדין" (עבודה-זרה כו.). (7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפנה"ס) שהיה כופר בהישארות נפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשב"י בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). (9) כמאמרם: המינים והמסורות והמורמים - מורדין ולא מעלין (עבודה-זרה כו.). (10) מציקים וצוררים. (11) תלמידי אנטיגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסח אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפסקה.

ב. מפאין¹³ אתה למד, שאסור לרפאת¹⁴ עפ"ם¹⁹ אפלו בשקר. ואם היה מתירא¹⁵ מהן או שהיה חושש משום איבה¹⁶ - מרפא בשקר, אבל בהנם²¹ אסור¹⁷. וגר תושב¹⁸, הואיל ואתה מצוה להחיותו¹⁹, מרפאים אותו בהנם.²³

(13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפאם - חייב בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם. (ג) עבודה-זרה. (ד) שפיכת דמים. (ה) גילוי עריות. (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו.). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה.). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

ג. אין מוכרין להם פתים ושוות²⁰ בארץ-ישראל; ובסוריא²¹, מוכרין להם פתים, אבל לא שדות²². ומשפירין להם פתים בארץ-ישראל, ובלבד שלא יעשו שכונה²³. ואין שכינה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה פתים: מפני שהם²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חנניה

1 עם עפ"ם¹⁰² הבא מן התרפות של עפ"ם¹⁰³, ואין
2 נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות¹⁰⁴
3 ההוא; ולא עם ישראל מומר, לא בהליכתו¹⁰⁵ ולא
4 בחזירתו¹⁰⁶.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא היה מוכר כאן לנו (שם). (100) (שם, סד.). והטעם: כי מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו" (ע"ז נד:). ופסוק זה בישראל נאמר ולא בבן נח, ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם, דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש לחוש שיודה לעבודה-זרה שבידי, כגירסת הרי"ף (ע"ז, פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו - מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן עמהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס קרום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמה ישוב להודות, כי ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבור זמנו אין שם ע"ז. לא כן ב"תרפות" (לעיל, ה"יז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש שמה ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) מכירת בתים ושוות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחו"ל; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

5 א. אין פורחין ברית לשבעה עממין² כדי שנעשה
6 עממן שלום ונניח אותם לעבד עפ"ם³, שנאמר:
7 "לא תכרת להם ברית". אלא יחזרו מעבודתם או
8 יתרגו. ואסור לרחם עליהם⁴, שנאמר: "ולא
9 תחנם"⁴. לפיכך אם ראה מהם אובר או טובע פנה,
10 לא יעלנו; וראה נטוי למות⁵, לא יצילנו. אבל
11 לאבדו בידו או לדחפו לבור ופיוצא בזה, אסור⁶,
12 מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. בזה דברים
13 אמורים? בשבעה עממין; אבל המוסרים⁷
14 והאפיקורסים⁸ מישראל, היה דין לאבדן ביד
15 ולהורגן עד באר שחת⁹, מפני שהיו מצרים¹⁰
16 לישראל ומסירין את העם מאחרי ה', כצדוק
17 ובייתוס¹¹ ותלמידיהם - "שם רשעים, ירקב"¹²
18 (משלי י, ז).

(2) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל

32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש קנה, שלא יהיו חונים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו לתת שבח והודייה לה' שברא בריות נאות ושככה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם).

ה. מפרנסים³⁸ עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל,²⁰ מפני דרכי שלום.³⁹ ואין ממחין⁴⁰ ביד עניי עובדי כוכבים בלקט, שקהה ופאה, מפני דרכי שלום.²² ושואלים בשלומם, ואפילו ביום חגם,⁴¹ מפני דרכי שלום.²³ ואין כופלין⁴² להן שלום לעולם.⁴³ ולא יגנס לביתו של עובד כוכבים ביום חגו⁴⁴ לתת לו שלום.²⁵ מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה ובכבוד²⁶ ראש⁴⁵.

(38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול. (40) אין מעכבים בידם מלקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאילול ביום אידו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאילול ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). (45) (שם).

ו. אין כל הדברים האלו⁴⁶ אומרים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים, או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל; אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם, אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו. ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה⁴⁷, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר: "לא ישוב בארץ" - אפילו לפי שעה⁴⁸. ואם קבל עליו שבע מצות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג⁴⁹, אבל שלא בזמן היובל, אין מקבלין אלא גר⁵⁰ צדק בלבד.³⁸

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישוב בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישוב בארץ" - זו אוהרה שלא יושבו גוי עובד עבודה-זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פן יחטיאו אותך לי". (49) (ערכין כט.).

1 בפקדע²⁷. ומתיר למפר להם בתים וחדות בחוצה
2 לארץ, מפני שאינה ארצנו.

(20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבבית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

3 ד. אף במקום שהתיר²⁸ להשפיר, לא לבית דירה
4 התירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבדות כוכבים,
5 ונאמר: "לא תביא תועבה אל ביתך". אבל משפיר
6 להן בתים לעשותן אוצרי²⁹. ואין מוכרין להן פרות
7 ותבואה וכיוצא בהן במחבר לקרקע³⁰, אבל מוכר
8 הוא משקיף³¹, או מוכר לו על-מנת³² לקץ, וקוצץ.
9 ומפני מה אין מוכרין להן? שנאמר: "ולא תחנם"³³
10 - לא תתן להם חנה בקרקע, שאם לא יהיה להם
11 קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא. וכן אסור לספר
12 בשבחן, ואפילו לומר: כמה נאה עובד כוכבים זה
13 בצורתו³⁴! קל-וחמר שיספר בשבח מעשיו, או
14 שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם"³⁵ -
15 לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו
16 וללמוד ממעשיו הרעים. ואסור לתן להם מתנת
17 חנם³⁶, אבל נותן הוא לגר תושב³⁷, שנאמר: "לגר
18 אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי" -
19 במכירה ולא בנתינה.

(28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה.
(29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי ליין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו (הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג). (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטף - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ' מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב ביובל: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב:). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח).

פרק אחד עשר

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

ב. עפ"י ש'היה מסתפר מ'ישראל - פ'ין ש'הגיע לב'לוריתו¹⁶ קרוב שלש אצבעות לכל רוח, שומט¹⁷ את ידו.¹⁹

(16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א). (17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודה-זרה (ע"ז כט.).

ג. ישראל ש'היה קרוב למלכות וצריך לישוב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי, לפי שלא ידמה להן - הרי זה מתר ללבש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו, כדרך שהן עושין¹⁸.

(18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט:): שאבטלוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז.) על ר' ראובן בן-איסטורבלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

ד. אין מנחשין¹⁹ פ'פ"ם, ש'נאמר: "לא תנחשו". פיצד הוא הנחש? פגון אלו שאומרים: הואיל ונפלה פתיו²⁰ מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלה, אין חפצי נעשים! הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם אצא, יפגעני אדם רמאי! וכן אלו ששומעים צפצוף העוף²¹ ואומרים: יהיה כף ולא יהיה כף! טוב לעשות דבר פלוני, ורע לעשות דבר פלוני! וכן אלו שאומרים: שחט תרנגול זה, שקרא ערבית²²! שחט תרנגולת זו, שקראה פמו תרנגול! וכן המשים סימנים לעצמם: אם יארע לי כף וכף, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי, לא אעשה! פאליעזר עבד אברהם²³; וכן כל פיוצא בדברים האלו, הפל אסור. וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

(19) מלשון: נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל, כז). לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על פי אותות שונים. (20) (סנהדרין סה:). (21) (שם, סו.). (22) כמו עורב (רש"י, שבת סז:). (23) שסמך על נחשו ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך

א. אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן, לא במלבוש ולא בשער² וכיוצא בהן, ש'נאמר: "ולא תלכו בחקת הגוים", ונאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"³, ונאמר: "השמר לך פן תנשך אחריהם" - הפל בענין אחד הוא מזהיר, שלא ידמה להן; אלא יהיה הישראל מבדל מהן וידע במלבושו⁴ ובשאר מעשיו, כמו שהוא מבדל מהן במדעו⁵ ובדעותיו⁶. וכן הוא אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא ילבש⁷ במלבוש המיוחד⁸ להן, ולא יגדל ציצית⁹ ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הנקרא בלורית¹¹. ולא יגלח השער מפגג פניו מאן לאין ויניח הפרע¹² מלאחריו, כדרך שעושין הן¹³. ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עפ"י¹⁴ כדי שיפגסו בהן רבים, כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן - לוקה¹⁵.

(2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) (ספרא, אחרי:): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר (דברים יח, י): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" וכו"ב, ומה תלמוד לומר: "ובחוקותיהם לא תלכו"? - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון: תיאטראות ורקסאות" וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי, ראה): "פן תנשך אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל והם יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא; הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'. ורבינו (ב"ספרי-המצוות, "ל"ת ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובשים מלבוש נכרי", כוונתו להברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל מלבוש שאינו מיוחד להם - אין הישראל חייב להשתנות מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). (10) קווצות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסוק לי פסוקין (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. אִיזְהוּ קוֹסִם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִשְׁאָר
הַמַּעֲשִׂוִּיּוֹת, כְּדִי שִׁישִׁם²⁸ וְתַפְנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל
הַדְּבָרִים²⁹, עַד שְׂיֵאמַר דְּבָרִים שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת,
וְיֵאמַר: דְּבַר פְּלוֹנִי עֲתִיד לְהִיּוֹת אוֹ אֵינוֹ הָיָה, אוֹ
שְׂיֵאמַר שְׂרָאוִי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוֹ מִכָּף! וְשׁ מִן
הַקּוֹסְמִין שְׁמַשְׁמָשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֶבְנִים; וְיֵשׁ מִי
שְׂגוֹהֵר³⁰ לְאַרְץ וְיִנְוֶעַ וְצוֹעֵק; וְיֵשׁ מִי שְׁמַסְתַּכֵּל
בְּמִרְאֵה שֶׁל בְּרוֹל אוֹ בְּעֲשֻׁשִׁית וּמִדְמִין³¹ וְאוֹמְרִים³².
וְיֵשׁ מִי שְׂנוֹשֵׂא מִקַּל בְּיָדוֹ וְנִשְׁעֵן עָלָיו וּמַכֶּה בוֹ, עַד
שֶׁתַּפְנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמִדְבָּר. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמֵר: "עַמִּי
בְּעַצְוִי יִשְׁאָל וּמִקַּל³³ יִגִּיד לוֹ".

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם.
(29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד
שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח
לא): "שיזעק וזקוק משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ,
כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתיד להיות על פי כח
הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו
איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'.
(30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב)
ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ.
(31) הווים בכה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים
לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז
במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

ז. אָסוּר לְקוֹסִם³⁴, וְלִשְׁאֵל לְקוֹסִם. אֲלֹא שֶׁהַשְׂוֹאֵל
לְקוֹסִם, מִפֶּיִן אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסִם
עַצְמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִכָּל אֱלֹהִים³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
לֹאִקָּה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וגו', קוֹסִם
קָסָמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן,
מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא) משמע, שהשואל
לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם
קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם
מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים
בהלכה הקודמת.

ח. אִיזְהוּ מַעֲוֹנִן? אֵלּוּ נּוֹתְנֵי עֵתִים³⁷, שְׂאוֹמְרִים
בְּאַצְטִגְנוֹנוֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנִי רָע! יוֹם
פְּלוֹנִי רָאוִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית! שְׁנֵה פְּלוֹנִית
אוֹ חֲדָשׁ פְּלוֹנִי רָע לְדָבָר פְּלוֹנִי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: ועונתה
לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת
הוברי שמים (אסטרולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד
עתידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה
שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:): איזהו מעונן? - זה
המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי
איצטגנינות הוא אומר.

ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו,
שתיכף אחרי השקוטה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד
בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת
אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו
ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואין
חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן
בן-שאוּל - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו
לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו
האות (שמואל יד, י) - שהם נחשו ועברו על "לא
תנחשו?"! ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו
כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאוּל אינו נחש" - לא
לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש
אחר שלא הותנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו
ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא
נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו
מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת
רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר
ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין
איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את
תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא
תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה
תורה היא רק בתולה את מעשיו בסיוע שאין השכל מחייב
אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו"
וכדומה. אבל התולה מעשהו בסיוע שהשכל מחייב אותו -
וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם
הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את
הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרצה היא וטובת לב וראויה
היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו:
"דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות
הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא
נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשי בני אדם ותחבולותיהם
בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מִי שְׂאֵמַר: דִּיּוֹרָה זֹאת שְׁבִינִיתִי, סִימֵן טוֹב הִיָּתָה
עָלַי²⁴! אִשָּׁה זֹאת שְׁנִשְׂאָתִי וּבִהְמָה זֹאת שְׁקִנִּיתִי מִבְּרִכַּת
הִיָּתָה; מַעַת שְׁקִנִּיתִיהָ, עֲשִׂיתִי! וְכֵן הַשְׂוֹאֵל
לְתִינוּק: אִי-זֶה פְּסוּק אֲתָה לוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פְּסוּק
מִן הַבְּרִכוֹת, שְׁמַח וְיֵאמַר: זֶה סִימֵן²⁵ טוֹב! - כָּל
אֵלּוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִתָּר, הוֹאִיל וְלֹא כֵּן מַעֲשִׂיו וְלֹא
נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת²⁶, אֲלֹא עָשָׂה זֶה סִימֵן לַעֲצֻמוֹ לְדָבָר
שֶׁכִּבֵּר הָיָה - הִרִי זֶה מִתָּר²⁷.

(24) כי מאז שבניתיה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכון
מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון
על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על
פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה
- אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם
בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור
סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים
על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמותר לסמוך על
סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא
ב"כסף-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק:

עם⁴⁸ ואין להם ענין⁴⁹, ומעלה על דעתו בסכלותו,
שאומן הדברים מועילין; עד שהן אומרים,
שהאומר כך וכך על הנחש או על העקרב, אינו
מזיק, והאומר כך וכך על האיש, אינו נזוק. ומהן
- אחוז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא
בדברים האלו, הכל אסור. והחומר עצמו שאחוז
בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו
הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא
כף וגו', וחבר חבר". אבל אם אמר דברים בלבד,
ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום;
וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות, והוא
יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפין אותו
מפת מרדותו⁵⁰, מפני שגשתתה בסכלות החבר. וכל
אותן הקולות והשמות המושגים, המכערים, לא
ירעו, וגם היטב אין אותם⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא בכ... וחבר חבר (דברים יח,
י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב.):
רשין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע
בעצמו מה שמלמל). "וחבר חבר" - תרגומו: ורשין רשין.
רבים מרבותינו מפרשים: חבר - זה המחבר הרבה
נחשים ועקרים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י
על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו
מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם:
"החבר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש
הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיקו
וכדומה. (49) תוכן ומוכן. (50) אבל לא מלקות
מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין
בו מעשה (מכות טז.). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

יא. מי ששכח עקרב או נחש, מתר ללחש על
מקום הנשיכה, ואפלו בשבת⁵², כדי לישב דעתו
ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום,
הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו
עליו⁵³.

(52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד
וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).

יב. הלוחש על המכה⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן
הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה
או תפלין על הקטן בשביל שישן⁵⁵ - לא די להם
שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהן בכלל
הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת
גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו
חיים לנפשך". אבל הכריא שקרא פסוקין ומזמור
מתהלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות
ומנזקים - הרי זה מתר⁵⁶.

(54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו
משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה

ט. אסור לעונן, אף-על-פי שלא עשה מעשה, אלא
הודיע אותן הנזבים שהפסילים מדמין⁵⁷ שהן דברי
אמת ודברי חכמים. וכל העושה מפני
האצטגנינות⁵⁸, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת
שקבעו הוכריא⁵⁹ שמים - הרי זה לוקה⁶⁰, שנאמר:
"לא תעוננו". וכן האוחז⁶¹ את העינים, ומדמה⁶²
בפני הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה
- הרי זה בכלל מעונן⁶³, ולוקה⁶⁴.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו
בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ז), שחכמת הוכרי שמים
(אסטרוולוגיה) חכמת הכל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו:
"לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד
כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים
אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים
שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוו בתורה שלא
לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי
ה"בית יוסף" (על הטור י"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא
מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז
דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל
מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה': שיגן
עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא
ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים קיג:):
מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר:
תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת
הרמב"ם. (40) על פי עצת האיטצטגנינים. (41) (ישעיה מז,
יג). הבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוכרי
שמים" הם האסטרוולוגים הגזורים ומחלקים את השמים
למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים.
וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיין שם).
(42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה
דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה
ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים
שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את
דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים -
כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל
בחסרון תההתפעל לפני אות ד' כדין. וכן: "כאדם מדמה
כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר
משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז
את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם
חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב
עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא
מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים
ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלאו שאין בו
מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו
הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיזת
העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה
אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל
הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן
ה"טו).

י. איזהו חובר? זה שמדבר בדברים שאינן לשון

(ה"י) שאחיות עינים יש בה מעשה. (69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוונת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוזח את העינים, היות שהוא לא שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

טז. ודברים⁷⁰ האלו כלן דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו⁷¹ אחריהן. ואין ראוי לישראל, שהם חכמים מחכמים, להמשיך בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר: "כי לא נחש פיעקב ולא קסם בישראל", ונאמר: "כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו, ואתה לא כן" וגו'. כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה, אכל התורה אסרתן - אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה⁷². אכל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות, שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל, שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה פשהזיהיה על כל אלו ההבלים: "תמים⁷³ תהיה עם ה' אלהיך".

~ נקודות משיחות קודש ~

"תמים תהיה עם ה' אלהיך"

בפירוש הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוך" נחלקו הרמב"ם והרמב"ן. שהרמב"ם פירשו כציווי כללי על שלימות הדעת שכולל קיום כל ציוויי הקב"ה, ומכיון שהוא ציווי כולל - לא מנה אותו כמצוה בפני עצמה. אבל הרמב"ן בהשגותיו (סהמ"צ במנין העשין מ"ע ח) מנאו "שנצטוונו להיות לבנו תמים עמו יתברך וכו'" כי לשיטתו הגם שמדובר בציווי כללי על האמונה, מכל-מקום עוסק בפרטים מסויימים באמונתו ית' "אשר ביכולתו לשנות מערכות הכוכבים כו' שלכן אין צריך לחקור אצלם דברי עתידות.

ורש"י בחומש פירש "התהלך עמו בתמימות", היינו להתנהג כתם שאינו בקי ואינו חריף.

(על-פי לקו"ש חלק יד עמוד 69)

(70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם. (71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדנהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באיגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנהיהם אחריו". (72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ו). (73) וכן אמרו חז"ל (פסחים קיג:): מגיין שאין שואלים בכלדיים (חווים

(סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו ברבי"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: ש"אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להינזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: ש"אסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).

1 יג. איזהו דורש אל המתים⁵⁷? זה המרעיב את עצמו, והולך ולן בבית הקברות⁵⁸, כדי שיבוא מת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא מת פלוני ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף מעביר וגו', ודרש אל המתים".

(57) שאמרה תורה: לא ימצא כף... ודורש אל המתים (דברים יח, י"א). (58) (סנהדרין סה:).

9 יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר: "לא ימצא כף מעביר וגו', ושאל אוב וידעוני". נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן בסקילה⁵⁹, והנשאל בהן - באזהרה, ומפני אותו מפת מרדות⁶⁰. ואם כן מעשיו ועשה פסי מאמרן - לוקה⁶¹.

(59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא, קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ת לו. (60) ולא מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא רק דברים בעלמא. (61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.

14 טו. המכשף - חיב סקילה⁶². והוא, שעשה מעשה כשפים⁶³. אכל האוחז את העינים⁶⁴. והוא, שפגה שעשה והוא לא עשה - לוקה מפת מרדות⁶⁵; מפני שלא⁶⁶ שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא כף"⁶⁷ הוא, ולא שנתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא⁶⁸, ואין לוקין עליו⁶⁹, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

(62) (סנהדרין נג.). (63) כגון: שהיתה שדה מלאה קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. (64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו ממקומם. (65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). (66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. (67) לא ימצא כף... קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י). (68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין אפילו בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיות עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטרו שהרי כבר אמרנו לעיל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ' מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עונשין. (13) כי כשהזהירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

פרק שנים עשר

(1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

- ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה - 10
- פטורה¹⁴, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא 11
- תשחית פאת זקנך" - כל שישנו ב'בל תשחית'¹⁵ 12
- ישנו ב'בל תקיף'; ואשה, שאינה ב'בל תשחית', 13
- לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'¹⁶. לפיכך 14
- העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים¹⁸ בהקפה. 15

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מזהר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (תגיגה ד.). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

- ג. כל מצות לא-תעשה שבתורה, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד 16
- נָשִׁים חִיבִים¹⁹, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל 17
- ישמא כהן²⁰ למתים'. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִיא מְזַמֵּן 18
- לְזַמֵּן²¹ וְאִינֶה תְּדִירָה²², נָשִׁים פְּטוּרוֹת²³, חוץ מְקִדּוּשׁ 19
- הַיּוֹם²⁴, וְאֶכִּילֶת מִצֶּה²⁵ בְּלִילִי הַפֶּסַח²⁶, וְאֶכִּילֶת 20
- הַפֶּסַח וְשִׁחִיטָתוֹ²⁷, וְהִקְהֵל²⁸, וְשִׁמְחָה²⁹, שֶׁהֵנָּשִׁים 21
- חִיבוֹת. 22

(19) (קידושין לה:). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השהו הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-וחומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשעות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצוות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ידך... למען תהיה תורה ה' בפיך (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצוות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצוות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מנין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסומך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד.). (24) של שבת שהוא

- א. אין מגלחין פאתי² הראש כמו שהיו עושין 1
- עובדי כוכבים³, שנאמר: "לא תקיפו פאת 2
- ראשכם". ותיב על כל פאה ופאה⁴. לפיכך המגלח 3
- שני צדעיו⁵, אפלו בבת אחת והתראה אחת - לוקה 4
- שתיים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל 5
- הראש, ואחד המגלח כל הראש פאחד⁶, לוקה⁷, 6
- הואיל וגלח הפאות. במה דברים אמורים⁸? באיש 7
- המגלח, אבל איש המתגלח⁹ אינו לוקה¹⁰, אלא- 8
- אם-כן סייע¹¹ למגלח. והמגלח את הקטן¹² לוקה¹³. 9

(2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העינים והאזניים. (3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכהניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כתב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השגתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך סמיכות הכתובים שלפניהם ושלאחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תעוננו", וכתובת קעקע לא תתנו", שבודאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כתב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכן היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מו"צ ח"ג, לז): שכן היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העינים והאזניים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלח להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלח, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח); ובדיברות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שישנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:). כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במכסת נפשות תכוסו על השם (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות הקהל היתה מתקיימת בזמן שבית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

ז. דרך פהגי עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴². לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מימין, וכן משמאל, ושבלת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה ופאה⁴⁶. ואם נטלן פלן פאת - לוקה חמש. ואינו חיב עד שיגלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" - גלוח שיש בו השחיתה. לפיכך אם גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה עד שיסיע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰.

השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו זקנם". (43) המחבר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה (שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא תשחית זקן, אלא "פאת זקן" - לחיב על כל פאה ופאה, כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י). (48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער למגלח. (50) אבל אסורה.

ח. השפה, מתר לגלחו בתער⁵¹; והוא השער שעל גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתר⁵², לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא יגלח⁵³ קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתיה⁵⁴.

ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חוזר אל השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן (ב"ב, י"ד קפא). (54) (מ"ק, שם).

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵ ובית הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים⁵⁶. והמעבירו, מפין אותו מפת מרדות. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער הנשים ואנשים, אם העביר, אין מפין אותו⁵⁷. ומתו להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום⁵⁸.

השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר נט. מפני שזה מקישוטי נשים ואסור לאיש להתקשט ולתקן

ד. טמטום³⁰ ואנדרוגיניוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום, וחיבים בכל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין. (31) שיש לו זכרות ונקבות. ביוונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גינוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם, מ"ג 9). (35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האיש; ואפלו קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.

(37) אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.

ו. ופאה זו שמניחים בצדעים, לא נתנו בו חכמים שיעור. ושמענו מוקמינו, שאינו מניח פחות מארבעים שערות³⁹. ומתו ללקט⁴⁰ הפאות במספרים; לא נאסר אלא השחיתה בתער⁴¹.

רָשָׁם בְּצִבְעָה, או שְׂרָשָׁם בְּצִבְעָה וְלֹא כָתַב בְּשִׁרְיָה - 21
פְּטוּר, עַד שִׁיכְתָּב וִיקְעֶקֶע, שְׁנֵאמַר: "וְכִתְבָתָּ 22
קְעֶקֶע" 76. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? בְּכֹתֵב 78, אָבֵל זֶה 23
שֶׁכָּתְבוּ בְּכִשְׁרוֹ וְקִעְקְעוּ בוֹ, אֵינוֹ חֵיב, אֶלֶּא-אִם-כֵּן 24
סֵיעַ, כְּדִי שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה 79; אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה 25
כָּלוּם, אֵינוֹ לוֹקָה. 26

(70) וכתובת קעקע לא תתנו בכם (ויקרא יט, כח).
(71) צבע שנשים כוחלות בו את עיניהן. (72) (מכות כא).
(73) שרישומם ניכר. (74) שמסמנים את עצמם להיות חותם
ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכו"ם הם מוקדשים.
(75) שרט. (76) משמע שצריכים שתייה: כתובת וקעקע.
(77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם בעצמו.
(79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה).

יב. השורט שריטה אחת על המת 80, לוקה, שנאמר: 27
"וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ בְּבִשְׂרֵכֶם" - אֶחָד כֵּהָן וְאֶחָד 28
יִשְׂרָאֵל 81. שָׂרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמֵשׁ מַתִּים אוֹ 29
חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד - לוֹקָה חֲמֵשׁ 82; וְהוּא, 30
שֶׁהִתְרוּ בוֹ עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת 83. 31

(80) מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל
כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרש (ויקרא כא, ה), וגם
בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" -
לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם):
"ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה.
(83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל
כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש,
אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל
קרח (ה"טו).

יג. גדידה ושריטה, אחת 84 היא. וכשם שהיו 32
העכו"ם שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער, 33
כֵּן הָיוּ חֹבְלִין 85 בְּעֶצְמָן לְעֹבְדֵת פּוֹכְבִּים 86, שְׁנֵאמַר: 34
"וַיִּתְגַּדְּדוּ כְּמִשְׁפָּטָם" - גַּם זֶה אֶסְרָה 87 תוֹרָה, 35
שְׁנֵאמַר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ". אֶלֶּא שֶׁעַל מַת, בֵּין שָׂרֵט 36
בִּידוֹ בֵּין שָׂרֵט בְּכָלִי, לוֹקָה; לְעֹבְדֵת פּוֹכְבִּים: בְּכָלִי 37
- חֵיב מְלָקוֹת, בִּידוֹ - פְּטוּר 88. 38

(84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו
כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד.
ולפיכך אם גיד בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חייב
(כסף-משנה). (85) בכלי משחית. (86) לא שהיו עובדים
אותה בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה
משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל
פסיליהם לקבל תפילות. כפי דעתם המשובשת (כסף-
משנה). (87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכו"ם
כתוב, בכל זאת אם גיד בכלי על מת - גם כן חייב.
(88) (מכות כא).

יד. ובכלל אזהרה 89 זה, שלא יהיו שניים 90 בתי-דין 39
בעיר אחת, זה נוהג פמנהג זה וזה נוהג פמנהג 40

עצמו בתיקוני נשים: ואפילו במספרים אסור לו להעבירו.
(57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב).
ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים
ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים
להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא
ב"הגהות ימימוניות" "שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד
רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-העורה -
שאין זה יפוי, אלא ניוול הוא לו".

י. לא תעדה 59 אשה עדי 60 האיש, כגון שתשים 1
בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון 61 וכיוצא 2
בו, או שתגלח ראשה כאיש 62. ולא יעדה איש עדי 3
אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב 4
במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים 5
אותו החלי אלא נשים - הכל פמנהג המדינה. איש 6
שעדה עדי אשה, ואשה שעדה עדי איש - 7
לוקין 64. המלקט שערות לבנות מתוך השחרות, 8
מראשו או מזקנו 65 - משילקט שערה אחת, לוקה 66, 9
מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שער שחור - 10
משילבש שער לבנה אחת, לוקה 67. טמטום 11
ואנדרוגינוס אינו עוטף 68 באשה, ולא מגלח ראשו 12
כאיש 69; ואם עשה כן, אינו לוקה. 13

(59) לא תתקשט. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך
מעליך (שמות לג, ה). (61) כ"ר אליעזר בן-יעקב (נזיר נז):
מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא
יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם
אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא.
(62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס:
"ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת
אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד
קפב, ס"ק ח). ובכתב-יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה.
(63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה
(הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ת שבתורה: לא ילבש
גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב,
ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). (66) (שם).
(67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-
משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה אסור לה לגלח
ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים,
פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר
כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב-יד תימן
הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום
צניעות כאשה.

יא. כתבת קעקע האמורה בתורה 70 הוא, שישרט על 14
בשרו, וימלא מקום השריטה כחול 71 או דיו או 15
שאר צבעונים 72 הרושמים. וזה היה מנהג העכו"ם 16
שורשמיין 74 עצמן לעבודת פוכבים, כלומר, שהוא 17
עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם 18
באחד מדברים הרושמיין אחר שישרט באיזה מקום 19
מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב 75 ולא 20

שחייב רק על הגדידה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

1 אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר: 2 "לא תתגדרו" - לא תעשו אגדות אגדות⁹¹.

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ט

הלכות תשובה

מצות-עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ובאור מצוה זו ועקרם הנגזרים עמה בגללה - בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מעלת התשובה, וידי דברים; עבירות שמתכפרות בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות לאחר זמן.

- א. כל מצות שבתורה - בין עשה, בין לא-תעשה - 24
- אם עבר אדם על אחת מהן, בין בודון, בין בשגגה 25
- כשיעשה תשובה² וישוב מחטאו³, חייב להתודות⁴ 26
- לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה כי 27
- יעשו וגו'". והתודו את חטאתם אשר עשו" - זה 28
- ודוי דברים⁵. ודוי זה מצות עשה. כיצד מתודין? 29
- אומר: אָנָּה הָשֵׁם, חַטָּאתִי⁶, עוֹיֹתִי⁷, פְּשָׁעִי⁸ לְפָנֶיךָ 30
- וְעֲשִׂיתִי כְּךָ וְכָךְ, וְהָרִי נִחַמְתִּי וּבִשְׁתִּי⁹ בְּמַעֲשִׂי, 31
- וְלַעֲלֹם אֵינִי חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶהוּ עֲקָרוֹ שֶׁל וְדוֹי. 32
- וְכָל הַמְרִבָּה לַהֲתוֹדוֹת וּמֵאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה - הָרִי זֶה 33
- מִשְׁבַּח. וְכֵן בְּעַלִּי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת¹¹, בַּעַת שְׁמִיכֵינִי 34
- קִרְבָּנוֹתֶיךָ עַל שִׁגְגָתִי אוֹ עַל דִּוְדָנִי¹² - אֵין מִתְּכַפֵּר 35
- לָהֶן בְּקִרְבָנָם עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה¹³ וְיִתְּנוּ וְדוֹי 36
- דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִתְּוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן 37
- כָּל מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית-דִין וּמְחִיבֵי מִלְּקוֹת - אֵין 38
- מִתְּכַפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה 39
- וְיִתְּנוּ¹⁴. וְכֵן הַחוּבָל בְּחֻבּוֹ וְהַמְזִיק מִמוֹנוֹ - 40
- אֶף-עַל-פִּי שְׁשָׁלָם לוֹ מֶה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ, אֵינוֹ 41
- מִתְּכַפֵּר עַד שִׁיתְּוֹדָה וְיָשׁוּב מַלְעֲשׂוֹת פְּזָה לְעוֹלָם, 42
- שֶׁנֶּאֱמָר: "מִכָּל-חַטָּאת הָאָדָם"¹⁵. 43

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו. (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע את חרטתו על זה. (5) שהתוודת צריך לפרוט ולפרש את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בודון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים ב ג, ז). (9) וסדר הוידוי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו,): שכן מצינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידויו: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (10) וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ח, הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם.

(89) של לא תתגודדו. (90) כדברי אביי האומר: "לא תתגודדו" - כגון: שני בתי-דין בעיר אחת, הללו מורים כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל מקום אין הלכה כאביי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים ברעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות: "שלא יהיו כשני בתי-דין", וכרבה האומר (שם): כגון: בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-משנה). (91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודו - אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות אגודות, כתות שונות (שם).

טו. הקורח קרחה על המת, לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד פהן ששרט על המת, אינו לוקה אלא אחת⁹². הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות; והוא, שהתרו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורח בידו או בסם⁹³, או הטביל אצבעותיו בסם והניחם בחמשה מקומות בראשו בבת אחת - הואיל וקרחה חמש קרחות, אף-על-פי שהיא התראה אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין באחת⁹⁴. וחייב על כל הראש⁹⁵ פבין העינים, שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי שיראה מראשו בגדים⁹⁶ פנוי בלי שער.

(92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה יתחייבו הכהנים שתיים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה אלא אחת". (93) משחה חריפה המשירה את השער. (94) (מכות כ:). (95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחה בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו בגזירה שוה' קרחה - קרחה מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:). (96) כחצי הפול, ושיעורו: כשלשים ושש שערות, כמבואר במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

טז. הקורח ראשו או השורט בכשרו על ביתו שנפל ועל ספינתו שנטבעה בים - פטור, ואינו לוקה אלא על המת⁹⁷ בלבד, או השורט לעבודת פוכבים⁹⁸. הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשרו חברו, והכותב כתבת קעקע בכשרו של חברו, והיה חברו מסייע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין⁹⁹; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהם לוקה והשוגג פטור.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"ג),

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הזדון כשונג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השונג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז).

(13) (שבועות יג). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב). (15) ממה שבינו לבין חבירו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.

ג. בַּזְמַן הַזֶּה, שָׁאִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ קָיָם וְאֵין לָנוּ מִזְבַּח-פָּכָה²⁵ - אֵין שָׁם²⁶ אֱלֹא תְּשׁוּבָה²⁷. הַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרֶת עַל כָּל הָעֲבֻרֹת²⁸. אִפְּלוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה - אֵין מִזְכִּירִין לוֹ שׁוֹם דְּבָר מִרְשָׁעוֹ²⁹, שְׁנֹאֲמַר: "רָשָׁעֶת הָרָשָׁע לֹא יִכְשַׁל-בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעוֹ". וְעַצְמוֹ³⁰ שֶׁל יוֹם-הַכְּפּוּרִים מִכְּפָר לְשָׁבִים³¹, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפָּר עֲלֵיכֶם".

(25) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). (27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה ד). (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה אינה מועילה (יומא פו), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד). (31) אבל לא לשאינם שבים.

ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרֶת³² עַל הַכָּל וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם-הַכְּפּוּרִים מִכְּפָר - יֵשׁ עֲבֻרֹת שֶׁהֵן מִתְּכַפְּרִים³³ לְשַׁעֲתָן³⁴, וְיֵשׁ עֲבֻרֹת שֶׁאֵין מִתְּכַפְּרִים אֱלֹא לְאַחַר זְמַן. מִיָּצֵד? עֶבֶר אָדָם עַל מַצּוֹת עֲשָׂה שֶׁאֵין בָּהּ כִּרְת³⁵ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵינוֹ זֶז מִשֵּׁם עַד שְׁמוֹחֲלִין³⁶ לוֹ. וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים, אֲרַפָּה³⁷ מְשׁוּבֵיתֵיכֶם וְגו'". עֶבֶר עַל מַצּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ כִּרְת³⁸ וְלֹא מִיתַת בֵּית-דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה³⁹ וְיוֹם-הַכְּפּוּרִים מִכְּפָר. וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה⁴⁰ יִכְפָּר עֲלֵיכֶם". עֶבֶר עַל כִּרְתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם-הַכְּפּוּרִים תּוֹלָן, וְיִסְוִרִין הַבָּאִין עֲלֵיו⁴¹ גּוֹמְרִין לוֹ הַכְּפָרָה. וְלַעֲוֹלָם⁴² אֵין מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֲלָיו יְסוּרִין. וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "וּפִקְדוֹתַי בְּשִׁבְט פֶּשַׁעַם וּבִנְגָעִים⁴³ עֹנֵם". בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴⁴? בְּשֵׁלֹא חָלַל אֶת הַשֵּׁם⁴⁵ בְּשַׁעַר שְׁעֶבֶר; אֲבָל הַמַּחֲלִל אֶת הַשֵּׁם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ יוֹם-הַכְּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וּבָאוּ עֲלָיו יְסוּרִין - אֵינוֹ מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שִׁיָּמוּת. אֱלֹא תְּשׁוּבָה, יוֹם-הַכְּפּוּרִים וְיִסְוִרִין, שֶׁלְשֹׁתָן תּוֹלָן, וּמִיתָה מִכְּפָרֶת, שְׁנֹאֲמַר: "וְנִגְלָה בְּאֵזְנֵי ה' צְבָאוֹת, אִם יִכְפָּר הָעוֹן הַזֶּה⁴⁶ לָכֶם עַד תָּמִיתוּן"⁴⁷.

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט. (33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כְּפָרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּהֵן גְּדוֹל מִתּוֹדָה עֲלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַתּוֹדָה עֲלָיו אֶת-כָּל-עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכְּפָר עַל כָּל עֲבֻרֹת שִׁבְתוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמוּרוֹת - בֵּין שְׁעֶבֶר בְּדוֹדוֹ, בֵּין שְׁעֶבֶר בְּשַׁגָּה; בֵּין שֶׁהוֹדַע¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֹא הוֹדַע לוֹ - הַכָּל מִתְּכַפֵּר¹⁹ בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שְׁעָשָׂה²⁰ תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְׁעִיר מִכְּפָר לוֹ אֱלֹא עַל הַקְּלוֹת. וְמָה הֵן הַקְּלוֹת וְמָה הֵן הַחֲמוּרוֹת? הַחֲמוּרוֹת הֵן, שֶׁחִבִּין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית-דִּין אוֹ כִּרְת²¹. וְשִׁבְעֵת שָׁא²² וְשִׁקָּר²³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן כִּרְת, הֵרִי הֵן מִן הַחֲמוּרוֹת²⁴. וְשִׁאָר מַצּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וּמַצּוֹת עֲשָׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כִּרְת - הֵם הַקְּלוֹת.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י). (17) שהיה אומר בוידייו עליו: חטאו, עוו, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא סו). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלויה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה); משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט. (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:). (21) כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה א). (22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט). (23) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו והשביעוהו הדיינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב).

קסח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התשובה. (35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה. (37) ומיד כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש שעטנז". (39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלוייה ועומדת. (40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עוונותיו. (42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. (43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עוון קל, וחמור על עוון חמור. (44) שיסורים ממרים עוונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי-התורה פרק ה, הלכה י). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושיתתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

פרק שני

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

א. אי זו היא תשובה גמורה? זה שפא לידו דבר
שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה
מפני התשובה;² לא מיראה³ ולא מפשלון-ב⁴.
ביצד? הרי שפא על אשה בעברה, ולאחר זמן
נתיחד עמה⁵, והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו
ובמדינה שעבר בה⁶, ופרש ולא עבר - זהו בעל
תשובה גמורה. הוא ששלמה אמר: "וזהו את
בוראך בימי בחורותיך"⁷. ואם לא שב אלא בימי
זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה
עושה - אף-על-פי שאינה תשובה מעלה⁸, מועלת
היא לו ובעל תשובה הוא. אפלו עבר כל ימיו,
ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו - כל
עונותיו נמחלין, שנאמר: "עד אשר לא-תחשך
השמש והאור והירח והפוכים, ושבו העבים אחר
הגשם" - שהוא יום המיתה. מפלל, שאם זכר
בוראו ושבו קדם שלימות - נסלח לו⁹.

(2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. (3) משום שהוא מתירא ממי שהוא. (4) חולשת הגוף. (5) נודמו יחד במקרה למקום אחד. (6) כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. (7) כמאמר חז"ל (שבת קנא): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". (8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה! - אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). (9) וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון

ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו
ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשה עוד,
שנאמר: "עזב רשע דרכו וגו'". וכן יתנחם על
שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰
עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא
לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד¹² אלהינו למעשה
ידינו וגו'". וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות
אלו שגמר בלבו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".
מפשטות לשונו משמע, שזהו אחד התנאים לתשובה,
ומביא ראייה על זה מהפסוק "...ולא נאמר עוד אלוקינו
למעשה ידינו כו'", היינו שלוקח עליו את הקב"ה לעד.
ולכאורה קשה:

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו'
שלא יחטא לעולם, הרי לפי-זה אם עבר ושנה אין תשובתו
תשובה, שהרי אתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה,
ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב
לעולם. אדרבה! מצינו שאין ביד עושים בחינה אם
התשובה היא באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן).
ב. "הרשעים פסולין לעדות", והדין הוא ש"אם העידו עליו
שני עדים שעשה עבירה פלונית הרי זה פסול לעדות"
"ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שידוע שעשה
תשובה", וא"כ איך יכולים ביד להוציא ממון בעדותו של
מי שכשרותו מוטלת בספק, ומניין ידעו ביד שעשה
תשובה ולא יחטא עוד לעולם למשך כל ימי חייו.

ג. זה ש"לא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות, כי רואים
בפועל שיש יהודי שעשה תשובה וביד מוציאים ממון על
פיו, ולאחר זמן "עבר ושנה" ואעפ"כ הוא מוחזק כשר
לאותו הזמן.

ויש לומר, שאין כוונתו בהלכה זו "שיעיד עליו" הוא
לעיכובא, אלא שהרמב"ם מבאר כמה דרגות בתשובה,
ובהלכה זו מדבר בתכלית השלימות של תשובה.

א: תשובה מיראה שאינה מרצונו ממש אלא מצד יראת
העונש, ו"זדונות נעשות לו כשגגות".

ב: תשובה מאהבה, ש"זדונות נעשו לו כזכויות".

ג: אחרי שעשה תשובה מאהבה "בא לידו דבר שעבר בו...
ולא עשה מפני התשובה..." והיא שלימות נעלית יותר
בתשובה מאהבה.

ד: והיא תכלית השלימות "שיעיד עליו יודע תעלומות
שלא ישוב לזה החטא לעולם".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז:)
אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם,
ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה -
שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב:
ויוצקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאים" (תהלים
קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את
שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי
ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב:
"וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו'
(יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר
ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית
יב, א). (22) (סנהדרין לו:).

ה. וְשִׁבַּח גָּדוֹל לְשֵׁב, שִׁיתוּדָה בְּרָבִים וְיִוִּדֵעַ פְּשָׁעֵיו
לָהֶם, וּמִגְלָה עֲבֵרוֹת שְׁפִינוּ לְבִין חֲבָרֵי לְאַחֲרֵים²³
וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲמַנְם חֲטָאֵי לְפָלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כָּף
וְכָף, וְהִרְיֵנִי הַיּוֹם שֶׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאִינוֹ
מוֹדִיעַ, אֵלָּא מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה,
שְׁנֵאמֵר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּכָרִים¹⁹
אֲמוּרִים²⁴? בְּעֵבְרוֹת שְׁפִין אָדָם לְחֲבָרֵי; אֲכָל
בְּעֵבְרוֹת שְׁפִין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוֹ צָרִיף לְפָרְסָם²¹
עֲצָמוֹ²⁵, וְעֻזּוֹת־פָּנִים הֵיא לֹא²⁶ אִם גָּלָם²⁷. אֵלָּא שֶׁב
לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּף הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לְפָנָיו, וּמִתְוֹדָה
עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סֶתֶם²⁸. וְטוֹבָה הֵיא לוֹ שְׁלֹא
נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שְׁנֵאמֵר: "אֲשָׁרֵי נָשׂוּי פָּשַׁע כְּסוּי
חֲטָאָה".

(23) (יומא פו:), כדי שיבקשו בעדו מחבירו שימחל לו
(רש"י, שם). (24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם
פשעיו. (25) (יומא פו:), כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי
פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר:
"מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן
בעבירות שבין אדם לחבירו (יפרסם); כאן בעבירות שבין
אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה
שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים
(מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות
המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך
להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם
התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום
אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד
בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש
להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן
בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנוהג שבעולם, אדם
המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות
אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני
וביניך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתי בפניהם, ואני
מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף
ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני וביניך
ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26) חוצפה היא מצדו.
(27) (ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל
אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:):

והגם שמפשוט הלשון שכתב הכל בהמשך אחד "ומה
היא התשובה... שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה
החטא לעולם", משמע שהתחלת התשובה צריכה להיות
באופן זה, אעפ"כ מצד השאלות האמורות י"ל שאין זו
התחלת התשובה כ"א תכלית השלימות של תשובה.

(על"פ י"ן מלכות" 99 המדע סימן לב)

(10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. (11) את
ה', שאין דבר נעלם ממנו. (12) פסוק זה מחובר אל
שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא
נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה:
שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה).
ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל
עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה:
רבונו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו?
אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי
אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים
לשקר ובעושי שקר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני
נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

ג. כָּל הַמִּתְוֹדָה בְּדְּכָרִים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב, הִרְיֵי
זֶה דְּרוּמָה לְטוֹבֵל¹³ וְשָׁרִיץ¹⁴ בִּידוֹ, שְׁאִין הַטְּבִילָה
מוֹעֵלָת לוֹ עַד שִׁישְׁלִיף הַשְּׁרִיץ¹⁵. וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
"וּמִוֹדָה וְעֻזָּב¹⁶ יִרְחֹם". וְצָרִיף לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא¹⁷,
שְׁנֵאמֵר: "אֲנִי חֲטָא הָעֵם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ
לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

(13) להיטהר מטומאתו. (14) מת שמטמא. (15) (תענית
סז:), אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתוודה
ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה?
לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות
שבעולם - לא עלתה לו טבילה; וזרקו מידו, כיון שטבל
בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". (16) אמר ר' יהודה:
"ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). (17) לפרוש
ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת
רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרז) פסק כרבי
עקיבא, דאין צריך לפרוט.

ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיטֵב הַשֵּׁב צוּעֵק תָּמִיד לְפָנֵי
הַשֵּׁם בְּכָכִי וּבְחִתּוֹנִינִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כַחַד¹⁸,
וּמִתְרַחֵק הִרְפָּה מִן הַדְּבָר שֶׁחֲטָא¹⁹ בוֹ, וּמִשְׁנֵה
שְׁמוֹ²⁰, כְּלוֹמֵר: אֲנִי אַחֵר, וְאִינוֹ אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה
אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו כְּלָן לְטוֹבָה וּלְדִרְךָ
יִשְׁרָה, וְגוֹלָה²¹ מִמְּקוֹמוֹ; שְׁגָלוֹת מְכַפֶּרֶת²² עוֹן, מִפְּנֵי
שְׁגוּרָמָת לוֹ לְהַכְנִיעַ וְלְהִיטֵב עָוֹ וּשְׁפָל־רוּחַ.¹³

(18) כפי יכולתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות
עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה
מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן -
עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב):
"שאם היה גבה-לב ינהוג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה
מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא

ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הוידוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עון וחטא. (43) (יומא פו:) "איני סבור שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אין התשובה ולא יום-הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו⁴⁴ או המקלל חברו או גוזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו⁴⁵. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו - צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו⁴⁶. אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים - צריך לפיכך⁴⁷ ולפגוע בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה בני-אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין⁴⁸ ממנו. לא נתרצה להן - מביא לו שנה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא⁴⁹. ואם היה רבו - הולך ובא אפילו אלה פעמים, עד שימחל לו⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:): על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גולה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעור לא פייס את חברו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:). שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פך... לך והתרפס ורהב רעך - הרבה עליו רעים שביקשו עליך מחילה ממנו. (48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב.), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם): "התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אסור לאדם להיות אכזרי⁵¹ ולא יתפס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם⁵² הנכון; אבל העובדי-כוכבים ערלי-לב אינן כן, אלא: "ועברתן

"כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל עונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). (28) לבלי פרוט לפניהם עונותיו בפרוטרוט.

ו. אף-על-פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם - בעשרה הימים שבין ראש-השנה ליום-הכפורים היא יפה ביותר³⁰ ומתקבלת היא מיד, שנאמר: "דרשו ה' בהמצאו"³¹. במה דברים אמורים? ביחיד; אבל עבור - כל זמן³² שעושים תשובה וצועקין בלב שלם, הם נענין, שנאמר: "פה" אלקינו בכל קראנו אליו³³.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביום"כ, ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקדע על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

ז. יום-הכפורים הוא זמן תשובה לכל³⁴, ליחיד ולרבים, והוא קץ³⁵ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום-הכפורים. ומצות ודוי יום-הכפורים, שיתחיל מערב היום קדם שיאכל³⁶, שמה יחנק³⁷ בסעודה קדם שיתודה. ואף-על-פי שהתודה קדם שיאכל, חוזר ומתודה בלילי-יום-הכפורים ערבית, וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה. והיכן מתודה? יחיד - אחר תפלתו³⁸, ושלח-עבור - באמצע תפלתו, בברכה רביעית³⁹.

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה וחק"). (36) את הסעודה המפסקת. (37) (יומא פז:): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמה תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הודוי שנהגו בו כל ישראל: "אבל אנחנו חטאנו (כלנו)"⁴⁰, והוא עקר הודוי⁴¹. עבירות שהתודה עליהם ביום-הכפורים זה - חוזר ומתודה עליהן ביום-הכפורים אחר, אף-על-פי שהוא עומד בתשובתו⁴², שנאמר: "כי פשעי אני אדע וחסאתי נגדי תמיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (41) (יומא פז:): והוא גם ממשך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(קידושין מ:) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושנא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אדם שעונותיו מרביין על זכויותיו, מיד הוא מת בראשעו, שנאמר: "על רב עונך". וכן מדינה שעונותיה מרביין - מיד היא אוכזת, שנאמר: "וצעת סדם ועמרה פי רבה וגו'". וכן כל העולם כלו - אם היו עונותיהם מרביין מזכויותיהן, מיד הן נשחתין, שנאמר: "וירא ה' פי רבה רעת האדם". ושקול זה אינו לפי מנן הזכויות והעונות, אלא לפי גדלם: יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר: "יען נמצא בו דבר טוב". ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות.

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתת ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל:): "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. כל מי שנחם על המצות שעשה ונתהו על הזכויות, ואמר בלבו: ומה הועלתי בעשיתן, הלואי לא עשיתי אותן - הרי זה אבד את פלן, ואין מזכירים לו שום זכות בעולם, שנאמר: "וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו" - אין זה אלא

1 שְׁמֶרָה נֶצַח⁵³. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים לְפִי
2 שְׁלֹא מִחְלוּ⁵⁴ וְלֹא נִתְפִּיסוּ⁵⁵: "וְהַגִּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי
3 יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב.) כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה', כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאול המלך שהמית את הגבעונים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט.). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידבק באומה זו; ואלה הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל-ב, כא, ב).

4 יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שביקש מחילה
5 - מביא עשרה בני-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר
6 בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵⁷ ולפלוגי זה
7 שפן וכף עשיתי לו. ואם היה חיב לו קמון - יחזירו
8 ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-
9 דין⁵⁸ ויתודה.

(57) (יומא פז.) וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבירו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פרק שלישי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

10 א. כל אחד ואחד מבני-האדם יש-לו זכויות ועונות.
11 מי שזכויותיו יתרות על עונותיו - צדיק, ומי
12 שעונותיו יתרות על זכויותיו - רשע. מחצה למחצה
13 - בינוני. וכן המדינה - אם היו זכויות כל יושביה
14 מרבות על עונותיהן, הרי זו צדקת; ואם היו
15 עונותיהם מרביין, הרי זו רשעה. וכן כל העולם
16 כלו⁵⁹.

23 שְׁצַדָּק, הַכָּרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לְזִכּוֹת וְהַצִּילוֹ.¹⁷
24 וּמִפְּנֵי עֲנִיָּה¹⁸ זֶה נִהְגוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהִרְבּוֹת
25 בְּצַדָּקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצּוֹת מְרֹאשׁ-
26 הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכְּפוּרִים¹⁹ יָתֵר מִכָּל הַשָּׁנָה. וְנִהְגוּ
27 כָּלם לָקוּם בַּלַּיְלָה בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוּ וּלְהַתְפַּלֵּל
28 בְּבִתְי־כְנָסִיּוֹת בְּדַבְּרֵי תַחֲנוּנִים וּבְכַבּוּשֵׁין²⁰ עַד שְׁאִיזֹר
29 הַיּוֹם.

1 בְּתוֹהָה עַל הָרֵאשׁוֹנוֹת¹⁰. וּכְשֶׁם שְׁשׁוֹקְלִין זִכּוֹת אָדָם
2 וְעוֹנוֹתָיו בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, כֵּן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שׁוֹקְלִין
3 עוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּאֵי הָעוֹלָם עִם זִכּוֹתָיו
4 בְּיוֹם-טוֹב שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה. מִי שֶׁנִּמְצָא צָדִיק -
5 נִתְּתָם לְחַיִּים, וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע - נִתְּתָם לְמִיתָה.
6 וְהַבִּינּוּנִי - תוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם-הַכְּפוּרִים: אִם עָשָׂה
7 תְּשׁוּבָה - נִתְּתָם לְחַיִּים, וְאִם לֹא - נִתְּתָם לְמִיתָה¹¹.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים. (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבה תשנה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניהם דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, ו). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך). (10) (קידושין מ:): כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

30 ה. בְּשַׁעַת שְׁשׁוֹקְלִין עוֹנוֹת אָדָם עִם זִכּוֹתָיו, אֵין
31 מַחֲשָׁבִין עָלָיו עוֹן שֶׁחָטָא בּוֹ תַחֲלָה וְלֹא שְׁנִי²¹, אֶלָּא
32 מְשַׁלְשִׁי וְאַיִלָּף. אִם נִמְצָאוּ עוֹנוֹתָיו מְשַׁלְשִׁי וְאַיִלָּף
33 מְרַבֵּין עַל זִכּוֹתָיו - אוֹתָם שְׁתֵּי עוֹנוֹת מַצְטַרְפִּים,
34 וְדִנִּין אוֹתוֹ עַל הַכָּל; וְאִם נִמְצָאוּ זִכּוֹתָיו²² כְּפִגְדָּה
35 עוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעוֹן שְׁלִישִׁי וְאַיִלָּף - מַעֲבִירִים כָּל
36 עוֹנוֹתָיו רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן²³, לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נִחָשֵׁב
37 רֵאשׁוֹן, שֶׁכֵּבֶר נִמְחַל הַשָּׁנִים; וְכֵן הַרְבִּיעִי הֵרִי הוּא
38 רֵאשׁוֹן, שֶׁכֵּבֶר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוֹפָן²⁴. בְּמָה
39 דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בִּיחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן-כָּל אֱלֹהִים
40 יַפְעֵל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גִּבּוֹר"²⁶. אֲבָל הַצָּפוּר,
41 תוֹלִין לָהֶן עוֹן רֵאשׁוֹן, שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל
42 שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבוּנֹו".
43 וּכְשֶׁמַּחֲשָׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מַחֲשָׁבִין לָהֶן
44 מְרַבֵּיעִי²⁷ וְאַיִלָּף. הַבִּינּוּנִים - אִם הָיָה בְּכָלל מַחֲצָה
45 עוֹנוֹת שְׁלֵהֶן, שְׁלֹא הֵנִיחַ תַּפְלִין מֵעוֹלָם, דִּנִּין אוֹתוֹ

8 ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁתִּקְיַעַת שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה גִּזְרַת
9 הַכְּתוּב¹² - רָמַז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמֵר: עוֹרוּ יִשְׁנִים
10 מִשְׁנֵתְכֶם, וְנִרְדָּמִים הִקְיָצוּ מִתַּרְדֵּמַתְכֶם וַחֲפָשׂוּ
11 בְּמַעֲשֵׂיכֶם וַחֲזִרוּ בְּתְשׁוּבָה¹³ וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֵלּוּ¹⁴
12 הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן וְשׁוֹגִים¹⁵ כָּל
13 שָׁנָתָם בְּהַבֵּל וְרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ
14 לַנִּפְשׁוֹתֵיכֶם וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעֲלָלֵיכֶם, וְיַעֲזֹב כָּל
15 אֶחָד מִכֶּם דְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה.
16 לְפִכֶּךָ¹⁶ צָרִיךְ כָּל אָדָם שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה
17 כְּאֵלּוֹ חֲצִיו וְזָכָא וְחֲצִיו חֲבִיב; וְכֵן כָּל הָעוֹלָם, חֲצִיו
18 זָכָא וְחֲצִיו חֲבִיב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הֵרִי הַכָּרִיעַ אֶת
19 עֲצָמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לַכְּ-חֻבָּה וְגֵרָם לוֹ
20 הַשְׁחָתָה; עָשָׂה מַצּוֹה אַחַת - הֵרִי הַכָּרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ
21 וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לַכְּ-זִכּוֹת, וְגֵרָם לוֹ וְלָהֶם
22 תְּשׁוּעָה וְהַצִּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "צָדִיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(34) בגינהם. (35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. (36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז: ונוסחה אחרת: המורדים. (37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז). (38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'. כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי-הימים ב, לו, ח): "ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). (39) (ר"ה יז), ומפורשים בסמוך (הלכה יא-יב). (40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפרד"א פ' ג: "כל המספר לשון הרע - אין לו חלק לעולם הבא. (41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מֵיָנִים: הָאוֹמֵר שְׁאִין שָׁם 18
אֱלוֹהִים וְאֵין לְעוֹלָם מְנַהִיג⁴²; וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שָׁם 19
מְנַהִיג, אֲבָל הֵן שְׁנֵי⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שָׁם 20
רְבוֹן אֶחָד, אֲבָל שֶׁהוּא גּוֹף וְכַעַל תְּמוּנָה⁴⁴. וְכֵן 21
הָאוֹמֵר, שְׁאֵינִי לְבָדִי הָרָאוּשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן 22
הַעוֹבֵד פּוֹכֵחַ אוּ מְזַל זִוְלָתוֹ, פְּדִי לְהִיּוֹת מְלִיץ בִּינוֹ 23
וּבֵין רְבוּן-הָעוֹלָמִים⁴⁶; כֹּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה אֵלֵי הוּא 24
מִיָּן. 25

(42) כמו שאמרו (ברכות יב:): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. (43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחידי, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). (44) והרי נאמר: כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: מיין"? וכמה גדולים וטובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזו המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות. וה"כספ-משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים וטובים ממנו?!" וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים

1 פִּי חֲטָאוֹ²⁸, וַיִּשְׁלֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּל
2 הַרְשָׁעִים שֶׁעוֹנֵתִיהֶן מְרַבִּים - דָּנִין אוֹתָן פִּי
3 חֲטָאֵיהֶם²⁹, וַיִּשֶׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שָׁכַל יִשְׂרָאֵל
4 יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲטָאוּ,
5 שְׁנֵאמַר: "וַעֲמֹךְ כָּל־צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" -
6 אֶרֶץ זוּ מִשְׁלַל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם
7 הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם³², יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק
8 לְעוֹלָם הַבָּא³³.

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עון ועובר על פשע (מכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון, ראשון", כלומר: עון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון. כן מתחיל להעביר ולמחול את העון השלישי של בינוני זה שעונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז). (24) ושנא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) וה"בינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עונותיהם. ואם נמצאו עונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנם, זהו רק כשאין בין עונותיהם עון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנם, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסדי אמות העולם", על ד' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה:).

9 ו. וְאֵלֵי הֵן שְׁאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא
10 נִקְרָתִים וְאוֹבְדִים וְנִדְוִינִין³⁴ עַל גְּדֹל רִשְׁעָם וְחֲטָאתָם
11 לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמֵּיָנִים³⁵, וְהָאֶפִיקוֹרְסִין,
12 וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בַּתְּחִית הַמֵּתִים וּבַבִּיאת
13 הַגּוֹאֵל, הַמּוֹדִיִּים³⁶ וּמַחֲטִיאֵי הָרַבִּים וְהַפּוֹרְשִׁין
14 מִדְּרָכֵי צְבוּר³⁷ וְהַעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיַד רְמָה בַּפְּרִסְיָה
15 בִּיהוּקִים³⁸ וְהַמּוֹסְרִים וּמְטִילֵי אֵימָה עַל הַצְּבוּר
16 שֶׁלֹא לָשֵׁם שְׁמֵים³⁹ וְשׁוֹפְכֵי דָמִים וְכַעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע⁴⁰
17 וְהַמּוֹשֵׁף עֶרְלָתוֹ⁴¹.

בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז).⁴⁶ זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

- 1 ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין אֶפִיקוֹרְסִין: הָאוֹמֵר שְׁאִין
- 2 שֶׁם⁴⁷ נְבוֹאָה כָּלֵל, וְאֵין שֶׁם מִדְּעָה⁴⁸ שְׁמַגִיעַ מִהַבּוֹרָא
- 3 לְלֵב פְּנִי-הָאָדָם; וְהַמְכַחֵשׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנֵינוּ⁴⁹;
- 4 וְהָאוֹמֵר שְׁאִין הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂהוּ⁵⁰ פְּנִי-הָאָדָם; כֹּל
- 5 אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלֹו הֵן אֶפִיקוֹרְסִים. שְׁלֹשָׁה הֵן
- 6 הַפּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שְׁאִין הַתּוֹרָה מֵעַם ה'.
- 7 אֶפְלוּ פְּסוּק אֶחָד, אֶפְלוּ תִבָּה אֶחָת - אִם אָמַר: מֹשֶׁה
- 8 אָמַר וּמִפִּי עֲצָמוֹ, הֲרֵי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה⁵¹. וְכֵן הַכּוֹפֵר
- 9 בַּפְּרוּשָׁה וְהוּא תּוֹרָה שְׁבַע-עֶלְפָּה⁵², וְהַמְכַחֵשׁ
- 10 מְגִידִיהָ⁵³, כְּגוֹן צְדוֹק וּבִיתוֹס⁵⁴. וְהָאוֹמֵר, שֶׁהַבּוֹרָא
- 11 הִחְלִיף מִצְוָה זוֹ בְּמִצְוָה אֲחֵרָת, וְכָבֵר בְּטִלָּה תּוֹרָה
- 12 זוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא הִתָּה מֵעַם ה'⁵⁵; כְּגוֹן הַהֲגָרִים
- 13 כֹּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלֹו כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

47 מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). 48 חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקיץ או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". 49 שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. 50 והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). וברימיה (לב, יט) אשר עניך פקחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. 51 (סנהדרין צט). כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים", ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). 52 (סנהדרין צט). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. 53 הם חכמי התורה

ה"כסף-משנה" ואומר: "ואפשר שיעקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שיעקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותר גוף - מצד תפיסתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים וטובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבורא תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבינו צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעתי, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוון, כי דיברה תורה בלשון בני-אדם). "סוף דבר, ממשיך הרמב"ן במכתבו לרבינו צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימרתם צרופה מציאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האיתוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתנו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחיו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והוויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם וזמזומים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחון ומבפנים... 45 שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לברו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. הפורש מדרכי צבור, אף-על-פי שלא עבר
עברות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות
בכלל, ולא נכנס בצרתן, ולא מתענה בתעניתן,
אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו
מהן - אין לו חלק לעולם הבא⁶⁶. העושה עברות
בד רמה ביהויקם - בין שעשה קלות⁶⁷, בין שעשה
חמורות⁶⁸ - אין לו חלק לעולם הבא, וזה הנקרא
מגלה פנים בתורה⁶⁹, מפני שהעז מצחו וגלה פניו
ולא בוש מדבריו⁷⁰.

(66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז).
(67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה.
(69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

יב. שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד עפו"ם
להרגו או להכותו, והמוסר ממון חברו ביד
עפו"ם⁷⁰, או ביד אנס⁷¹ שהוא עפו"ם; ושניהם אין
להם חלק לעולם הבא.

(70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא
שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי
רבינו (הלכות חובל ומוזק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד
(שם). (71) איש זרוע, חמסן.

יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם-שמים - זה
הרודה צבור בחזקה, והם יראים ומפחדים ממנו,
וכונתו לכבוד עצמו, וכל חפציו שלא לכבוד שמים,
בגון מלכי העכו"ם⁷².

(72) הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד
עצמם.

יד. כל אחד ואחד מעשרים-וארבעה⁷³ אנשים אלו
שמינינו - אף-על-פי שהם מישראל, אין להם חלק
לעולם הבא. ויש עברות קלות מאלו, ואף-על-פי-
כן אמרו חכמים, שהרגיל בהן אין להם חלק לעולם
הבא, וכדי הן להתרחק מהן ולהזהר בהן. ואלו הן:
המכנה שם לחברו⁷⁴, והקורא לחברו ככנויו⁷⁵,
והמבלין פני חברו ברבים⁷⁶, והמתפבד בקלון
חברו⁷⁷, והמבזה תלמידיו-חכמים⁷⁸, והמבזה רבותיו,
והמבזה את המועדות⁷⁹, והמתחלל את הקדשים⁸⁰.
במה דברים אמורים, שכל אחד מאלו אין לו חלק
לעולם הבא? כשמת בלא תשובה; אבל אם שב
מרשעו ומת והוא בעל-תשובה - הרי זה מבני
העולם הבא; שאין לה דבר שעומד בפני
התשובה⁸¹. אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה
שב - יש-לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלוש
שלום לרחוק⁸² ולקרוב אמר ה' ורפאתיו". כל
הרשעים והמוקרים וכיוצא בהן, שחזרו בתשובה -
בין בגלוי, בין במטמוניות⁸³ - מקבלין אותן,
שנאמר: "שובו בנים שובבים" - אף-על-פי שעדיין

ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב".
(54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה
כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם
מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי
התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א,
מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו
ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה
לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

ט. שנים הם המוקרים מישראל: המוקר לעברה
אחת, והמוקר לכל התורה כלה. מוקר לעברה אחת
זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בידו
והרגל ונתפרסם בה, אפלו היתה מן הקלות⁵⁶, כגון
שהחזק תמיד ללבש שעטנז⁵⁷ או להקיף פאה,
ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי
זה מוקר לאותו דבר; והוא, שיעשה להכעיס⁵⁸.
מוקר לכל התורה כלה - כגון החוזרים לדתי
העובדי-כוכבים בשעה שגוזרין גזרה⁵⁹, וידבק בהם
ויאמר: מה בצע לי להדבק בישראל, שהם שפלים
ונרדפים; טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה⁶⁰ -
הרי זה מוקר לכל התורה כלה.

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא.
(57) (הוריות יא.). (58) מוקר להכעיס - כל שהיתר ואיסור
מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר
לתאיבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש
לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). (59) קשה על ישראל, ויש
לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר
(הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החזור
לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר
לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?"
כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא
המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו
(ה"ד): והחזור לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר
אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור
זולתי אלהינו.

י. מחטיאי הרבים ביצר? אחד שהחטיא בדבר
גדול, כגון ירבעם⁶¹ וצדוק וביתוס⁶²; ואחד
שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה⁶³;
ואחד האונס אחרים עד שיהטאו במנשה, שהיה
הורג את ישראל עד שיעבדו עבודת-פוכבים⁶⁴, או
שהטעה אחרים והדיחם⁶⁵.

(61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר
לעיל בבאורנו (ה"ח). (63) מבואר בברייתא המובאת
בריי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א):
"המעב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו
לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג): כמו שמעיד עליו
הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב
כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

- 1 שובב הוא, שְהָרִי בַסֶּתֶר שָׁב וְלֹא בְגָלוֹי, מְקַבְּלִין
2 אוֹתוֹ בַּתְּשׁוּבָה⁸⁴.

- 14 וְהָאוֹמֵר: אֶחָטָא וְאֶשׁוּב! וּבְכָלֵל זֶה הָאוֹמֵר: אֶחָטָא,
15 יוֹם־הַכִּפּוּרִים מִכִּפּוּר!⁸⁵

(2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" ("תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את העשירים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. (ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. (ד) שעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). (4) "כדי שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז.). (5) כמו שאמרנו חכמינו על גזוץ: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

(73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (כגוסת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכיני לו אחרים לא קראתי. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח לידי פיגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז יז: ו) והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישאל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלים אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבכם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינים לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינים לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימן). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

- 16 ב. ומהן חמשה דברים הנועלים¹⁰ דרכי התשובה
17 בפני עושיהן. ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור¹¹,
18 לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו
19 זוכה עמהן בזכות שעושים. (ב) והחולק על דברי
20 חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו
21 יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות, שפיון
22 שנתבזו בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם
23 לא יעשה - במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר
24 זה גורם לו לדחפו ולטרונו כגחזיו¹²; ובזמן שנטרד,
25 לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה) והשוניא
26 את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה;
27 שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו
28 לאדם חטאיו ומקלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו
29 שפיתוב בתורה: "זכור ואל תשכח"; "ממרים
30 הייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא
31 חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי

- 3 א. ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה.
4 ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהן, אין
5 הקדוש-ברוך-הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי
6 גדל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים;
7 ובכלל עון זה, המעכב את הרבים מלעשות מצוה.
8 (ב) והמטה את חברו מדרך טובה בדרך לרעה, כגון
9 מסיט ומדיח⁷. (ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה
10 ואינו ממחה בידו; והואיל ובנו ברשותו - אלו מחה
11 בו יהיה פורש, ונמצא כמחטיאו. ובכלל עון זה, פל
12 שאפשר בידו למחות באחרים⁸ - בין יחיד, בין
13 רבים, ולא מחה, אלא יניחם בכשלונם. (ד)

וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שור בדלי"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי אני נוטל". (18) הואיל והשוחר יעזור את העניים אין הדיין המשוחר מרגיש כלל שהיטה את הדין. (19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניזוקו על ידי זה שהיטה את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. ומהן חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו לשו²¹בו. מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא. ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת²² לבעליה, שזה אבק גזל²³ הוא; והוא מדמה שלא חטא ויאמר: כלום אכלתי אלא ברשותי! (ב) המשתמש בעבטו²⁴ של עני²⁵, שהעבט של עני אינו אלא כגון קרדס ומחרשה, ויאמר בלבו: אינן חסרים, והרי לא גזלתי אותו! (ג) המסתפל בעריות²⁶, מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר: וכי בעלתי או קרבתי אצלה! והוא אינו יודע שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"²⁷. (ד) המתכבד בקלון חברו, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בשת ולא בישו, אלא ערוך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חברו או חכמתו, כדי שיראה מקללו שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד בשרים, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה; והוא אינו יודע שזה עון, שמשים אדם בשר בדתו כבעל עברה²⁸.

(21) אלא יאחו בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גזל ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם. (24) במשכנו. (25) גם בעבטו של עשיר אסור להשתמש; אלא עבטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתיים על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום גזילה; לא כן עבטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קרדס ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתיים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). (26) ריבוי מן ערווה. (27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעון זה (שבת צז:).

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותם ימשך אחריהם תמיד וקשים הם לפרש מהן. לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן, והן פלן דעות רעות עד מאד. ואלו הן: רכילות²⁹, ולשון הרע³⁰,

גוי חוטא; "יודע שור קנהו"; "מדעתי פי קשה אתה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר: "קרא כגרון אל תחשך". וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-שמים מנעוריו ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים ומחזיר בתשובה. וזה ששנא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

(10) כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא חולך ומבאר. (11) אינו נכנס בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובזה הוא נועל בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:). (15) כמו שאמר: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו אומות אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות העולם אומרות: אהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא: יוכיחם משה שאהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיחברו הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן, אי אפשר לו שישו¹¹ב בתשובה גמורה, לפי שהם עונות שפין אדם לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו למחל לו. ואלו הן: (א) המקלל את הרבים, ולא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו בפרה. (ב) והחולק עם גנב, שלפי שאינו יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גונב לרבים ומביא לו והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזיק¹⁶ יד הגנב ומחטיאו. (ג) והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה לבעליה - לאחר זמן פשיעשה תשובה, אינו יודע למי יחזיר. (ד) והאוכל שור¹⁷ עניים ויתומים ואלמנות, אלו בני-אדם אמללין הם, ואינם ידועים ומפרסמים, וגולים מעיר לעיר ואין להם מכיר כדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירנו לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין, אינו יודע עד היכן הגיע¹⁸ הטיה זו וכמה היא פחה¹⁹ כדי שיחזיר²⁰, שהדבר יש-לו רגלים; ועוד, שהוא מחזיק יד זה ומחטיאו.

(16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעודדו לבל יעזוב דרכו ויוסיף לחטאו. (17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד "המגדל עוז" שבדק בכתבת יד רבינו ומצא שור בדלי"ת, כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים אחרים: [=כגרסתנו] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד

נוסף באופן התשובה, כי התשובה האמיתית נעשית לא מחמת שבאו צרות על האדם או מפני שירא מהעונש אלא שעושה תשובה מעצמו, מהכרה פנימית שזוהי דרך האמת ומרצון פנימי להדבק בקב"ה, ולכן הקדים כאן עניין הבחירה החופשית ללמדך שכשם שהחטא נעשה בבחירה חופשית, כך גם התשובה הנעלית צריכה לבוא מתוך בחירה חופשית ולא בגלל שבאו עליו צרות וייסורים ח"ו. על-פי-זה תתורץ גם שאלת המפרשים בפרשת מקץ על דברי ראובן לאחיו, שאחרי שאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו כו'" אמר להם "הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם", ולכאורה מה התועלת בדבריו הרי ראה שהאחים כבר מתחרטים על מעשיהם, וכשמישהו נמצא בצרה וצוקה ר"ל המביאתו לידי שבירת הלב ולהכרה שהוא עצמו גרם לזה, הרי שההנהגה האנושית מחייבת להשתדל לדבר על לבו ולנחמו ולא להוסיף צער על צערו.

אלא שראובן התכוון לומר שאמנם הם עושים עכשיו תשובה, אבל התשובה האמיתית הייתה צריכה להיות לפני שבאו הצרות, כשם שהוא עצמו הורה דרך התשובה והיה עסוק ב"שקו ותעניתו" על שבלבל יצועי אביו, ועליהם לחזור בתשובה לא בגלל הצרה שבאה עליהם עכשיו אלא מפני גודל העוון, כפי שהסביר להם אז "אל תחטאו בילד" שלא רק שהוא לאו בר עונשין מחמת גילו אלא שגם לא שמעתם אלי והתאכזרתם אלי "בהתחננו אלינו".

(על-פי "לקו"ש חלק ג' עמוד 198)

(2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפנינו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). (3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב ובייש. בעוד שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אל יעבר בַּמַּחְשָׁבָה דְּבַר זֶה, שְׂאוּמְרִים טַפְשִׁי
אֲמוֹת הָעוֹלָם וְרַב גְּלָמִי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא גִזֵּר עַל הָאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ לְהִיּוֹת
צָדִיק אוֹ רָשָׁע - אֵין הַדְּבָר כֵּן. אֲלֵא כֹל אָדָם רָאוּי
לִּהְיוֹת צָדִיק כְּמִשָּׁה רַבָּנָה אוֹ רָשָׁע כְּרִכְבָּעִם,²⁰ אוֹ
חֶקֶם אוֹ סָכֶלֶם,²¹ אוֹ רַחֲמָן אוֹ אֲכָזְרִי, אוֹ כִּילִי²² אוֹ
שׁוֹעֵר,²³ וְכֵן שָׂאָר כָּל הַדְּעוֹת.²⁴ וְאֵין לֹא מִי שִׁכְפָּהוּ²⁵
וְלֹא גִזֵּר עָלָיו וְלֹא מִי שְׂמוּשָׁכּוֹ לְאַחַד מִשְׁנֵי
הַדְּרָכִים,²⁶ אֲלֵא הוּא מַעְצָמוֹ וּמַדְעֵתוֹ נוֹטֶה לְאִי-זוֹ
דְּרָף שְׁרִירָה. הוּא שְׁרִירָהוּ אָמַר: "מִפִּי עָלִיוֹן לֹא

1 וּבַעַל חֶמָּה, וּבַעַל מַחְשָׁבָה רָעָה²⁷, וְהַמַּחְשָׁבָה לְרָשָׁע;
2 מִפְּנֵי שֶׁהוּא לּוֹמֵד מִמַּעֲשָׂיו וְהֵם נִרְשָׁמִים בְּלִבּוֹ. הוּא
3 שָׂאָמַר שְׁלֵמָה: "וְרָעָה כְּסִילִים יִרְעֶה". וּבְכָר בְּאֲרָנוּ
4 בְּהִלְכוֹת דְּעוֹת דְּבָרִים שְׁצָרִיף כֹּל אָדָם לְנֶהֱג בָּהֶן
5 תָּמִיד, קָל-וְחָמָר לְבַעַל-תְּשׁוּבָה.

(29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות. (30) המספר בגנות חבריו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז, הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחבריו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, ט).

6 ו. כֹּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי
7 שְׂמַעְפִּבִּין אֶת הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין²⁸ אוֹתָהּ; אֲלֵא
8 אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מִהֵן, הָרִי זֶה בַּעַל-תְּשׁוּבָה²⁹,
9 וַיִּשְׁלֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.³⁰

(32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמרו חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

10 א. רְשׁוֹת לְכָל אָדָם נִתּוּנָה, אִם רָצָה לְהִטּוֹת עַצְמוֹ
11 לְדֶרֶךְ טוֹבָה וְלִהְיוֹת צָדִיק - הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה
12 לְהִטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע - הָרְשׁוֹת
13 בְּיָדוֹ.³¹ הוּא שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הֵיךְ כְּאֶחָד
14 מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע"; כְּלוֹמַר: הֵן מִין זֶה שֶׁל אָדָם
15 הֵיךְ יַחֲדִי בְּעוֹלָם וְאֵין מִין שֵׁנִי דוּמָה לוֹ בְּזֶה הָעֶנְיָן,
16 שֶׁיֵּהָא הוּא מַעְצָמוֹ³² בְּדַעְתּוֹ וּבְמַחְשָׁבָתוֹ יוֹדַע הַטּוֹב
17 וְהָרָע, וְעוֹשֶׂה כָּל מָה שֶׁהוּא חָפֵץ וְאֵין מִי שְׂמַעְפִּב
18 בְּיָדוֹ מַלְעָשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרָע. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן-הוּא - "כֵּן
19 יִשְׁלַח יָדוֹ".

~ נקודות משיחות קודש ~

"רשות לכל אדם נתונה לו".

צריך להבין: עניין בחירה חופשית שמזכיר כאן הרמב"ם, הוא עניין יסודי בתשובה, וא"כ מדוע איחרו לסוף ספר המדע, ולא כתבו מיד בתחילת הלכות תשובה, הלא הוא "עיקר גדול... והוא עמוד התורה והמצוה", היינו שהוא עיקר ו"עמוד" של כל התורה והמצוות.

ויש לומר שהשייכות בין בחירה לתשובה היא בעצם מהותם, כי בכל במצוות לא נוגע כל-כך עניין הבחירה כדי לקיימן, ויכול שאדם יקיימן גם ללא כוונה מיוחדת, אבל מהות עניין התשובה היא ההכרה והידיעה שלאדם ישנה בחירה חופשית, והוא שהחליט לעבור על ציווי התורה ורק מתוך כך יכול לבוא לידי תשובה.

ובעומק יותר יש לומר, שהרמב"ם רוצה לרמז כאן עניין

14 פְּלוֹמֶר, שֶׁהָרִשׁוֹת בִּידְכֶם. וְכָל שִׁיחֲפִץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת
15 מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין טוֹבִים, בֵּין רָעִים¹⁹.
16 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין נֶאֱמַר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה
17 לָהֶם"²⁰, פְּלוֹמֶר, שֶׁאֵין הַבּוֹרָא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא
18 גּוֹזֵר עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלֹא הַכֹּל מְסוּר
19 לָהֶם.

(17) שהברירה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. (18) שעליו
נשענת התורה ומצוותיה. (19) והברכה באה מאליה
לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי
אלעזר (דברים-רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נותן"
וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסניני, באותה שעה "מפי
עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה
על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. (20) כאילו
אין הדבר תלוי אלא בהם.

20 ד. אֵלֹהֵי הָאֵל הָיָה גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת צָדִיק אוֹ
21 רָשָׁע; אוֹ אֵלֹהֵי הָיָה שֶׁם דָּבָר שֶׁמּוֹשֵׁף אֶת הָאָדָם
22 בַּעֲקָר תּוֹלְדֵתוֹ²¹ לְדַרְךָ מִן הַדְּרָכִים²², אוֹ לְמַדְעוֹ²³ מִן
23 הַמַּדְעוֹת, אוֹ לְדַעָה²⁴ מִן הַדְּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשֵׂה²⁵ מִן
24 הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שְׂבוּדִים מִלֶּפֶס הַטְּפָשִׁים הוֹבְרֵי
25 שְׂמִים²⁶ - הֵיאָף הָיָה מַצֵּה לָנוּ עַל-יְדֵי הַנְּבִיאִים:
26 עֲשֵׂה כֵךְ וְאֵל תַּעֲשֶׂה כֵךְ! הֵיטִיבֹו דְּרָכֶיכֶם וְאֵל תִּלְכּוּ
27 אַחֲרֵי רָשָׁעֶכֶם! וְהוּא מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּכֹר נִגְזֵר עָלָיו,
28 אוֹ תּוֹלְדֵתוֹ²⁷ תִּמְשֹׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לָזוּז
29 מִמֶּנּוּ? וְמָה מְקוֹם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה? וּבִאֲיָה
30 דִּין וְאֵיזָה מִשְׁפָּט נִפְרָע מִן הָרָשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שְׂכָר
31 לְצָדִיק? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט²⁸?!
32 וְאֵל תִּתְּנָה וְתֹאמַר: הֵיאָף יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מָה
33 שִׁיחֲפִץ וְיִהְיֶה מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יַעֲשֶׂה בַּעוֹלָם
34 דָּבָר שֶׁלֹּא כְּרִשׁוֹת קוֹנֵו וְלֹא חֲפָצוֹ, וְהַקְּתוֹב אוֹמַר:
35 "כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עֲשֵׂה בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ"? ! דַּע,
36 שֶׁהַכֹּל כְּחֲפָצוֹ יַעֲשֶׂה, וְאֶף-עַל-פִּי שִׁמְעֵשִׁינוּ מְסוּרִין
37 לָנוּ! בִּיצֵד? כָּשֶׁם שֶׁהֵיזָר חָפֵץ לִהְיוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ
38 עוֹלִים לְמַעְלָה, וְהַפִּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה,
39 וְהַגְּלָגֶל²⁹ סוֹבֵב בַּעֲגוּלָה, וְכֵן שְׂאֵר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם
40 לִהְיוֹת כְּמִנְהַגָּן³⁰ שֶׁחָפֵץ בּוֹ - כְּכָה חָפֵץ לִהְיוֹת הָאָדָם
41 רְשׁוּתוֹ בִּידוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ,
42 לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁף, אֲלֹא הוּא מַעֲצָמוּ וּבִדְעָתוֹ
43 שָׁנָתָן לוֹ הָאֵל, עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת.
44 לְפִיכָךְ דִּנִּין אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עֲשֵׂה טוֹבָה -
45 מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עֲשֵׂה רָעָה - מְרַעִין לוֹ. הוּא
46 שֶׁהַנְּבִיא אוֹמַר: "מִיִּדְכֶם הֵייתָ זֹאת לָכֶם"; גַּם
47 הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדִרְכֵיהֶם". וּבַעֲנָן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה:
48 "שִׁמְחָ בַּחֲרוּ בִּלְדוּתְךָ... וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֵלֶּה יִבְיֵאֵף
49 הָאֱלֹקִים בְּמִשְׁפָּט"; פְּלוֹמֶר: דַּע שֶׁיֵּשׁ בִּידְךָ כֹּחַ
50 לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אֶתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין!³¹

(21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו.

1 תִּצָּא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב¹⁴, פְּלוֹמֶר: אֵין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל
2 הָאָדָם לִהְיוֹת טוֹב וְלֹא לִהְיוֹת רָע; וְכִינֵן שֶׁכֵּן-הוּא
3 - נִמְצָא, זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְּסִיד אֶת עֲצָמוֹ, וּלְפִיכָךְ
4 רָאוי לוֹ לְכַכּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל חֲטָאיו וְעַל מָה שֶׁעֲשֵׂה
5 לְנַפְשׁוֹ וּגְמָלָה רָעָה. הוּא שֶׁפְּתוֹב אַחֲרָיו: "מָה
6 יִתְּאוּנֵן אָדָם חַי¹⁵ וְגו'", וְחִזֵּר וְאָמַר: הוּאֵיל
7 וּרְשׁוּתָנוּ בְּיָדֵינוּ, וּמִדְּעָתָנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הָרָעוֹת - רָאוי
8 לָנוּ לְחִזֵּר בְּתַשׁוּבָה וְלַעֲזֹב רָשָׁעֵנוּ, שֶׁהָרִשׁוֹת עִתָּה
9 בְּיָדֵינוּ¹⁶. הוּא שֶׁפְּתוֹב אַחֲרָיו: "נִחַפְּשָׁה דְּרָכֵינוּ
10 וְנִחַקְרָה וְנִשְׁוֹבָה וְגו'".

(4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי
התורה פ"ד, ה"ח). (5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל
עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם,
ושאין ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. (6) שכן מצינו
"שכל אחד ואחד מִישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי
למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה).
(7) בן-נבט שחטא והחטיא את הרבים. (8) על זה הקשה
בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו
מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה
ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה:
גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע
שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל
"ההגהות" את התירוץ שתיירץ לו רבו ר' מאיר מרוטנברג
בהיותו אסור במגדל איניסיהיים, והוא: "מה שאמר כאן
רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות,
כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף;
לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה
טז:), שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש",
כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי
שמים". שיתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת
לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב
שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא
יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן
אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור
ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות
בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או
בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן
המלאכות, אבל אפשר יולד בטבע מוכן למעלה או
לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (9) קמצן
נפרז. (10) נדיב פזרן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א).
(11) המידות. (12) שיכריח אותו. (13) הטוב והרע.
(14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר
או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של
האדם. (15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים,
אלא על חטאיו שעשה כרצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו
כל אשר הגיע לו. (16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

11 ג. וְדָבָר זֶה¹⁷ עֶקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמֻד¹⁸ הַתּוֹרָה
12 וְהַמַּצֵּה, שְׁנֹאמַר: "רָאֵה נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת
13 הַחַיִּים", וְכַתִּיב: "רָאֵה אֲנִכִּי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם",

הקדוש-ברוך-הוא מושכו ולא גזר עליו לעשות
 21 כן³⁹. ולא מפני קבלת הדת בלבד⁴⁰ נודע דבר זה,
 22 אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה
 23 נאמר בנבואה, שדנין את האדם על מעשיו כפי
 24 מעשיו אם טוב ואם רע, וזה הוא העקר שכל דברי
 25 הנבואה תלויין בו.
 26

~ נקודות משיחות קודש ~

והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה... כו" **"רע שתשובת
 שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים כו"י."**

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר
 מנהג החכמים... והניח הדבר בקושיא... כו"י."

ב. הרי מובן שידיעת הדבר באה כתוצאה מהתרחשותו,
 ומכיון שאצל הקב"ה עבר הווה ועתיד כאחד, הוא יודע גם
 את העתיד לקרות כי אצלו הדבר כבר קרה, וא"כ קושיית
 הרמב"ם מלכתחילה לא קיימת, ומדוע כתב ש"תשובת
 שאלה זו ארוכה מארץ מדה כו"י."

ו"ל שהכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת ובאה אחרי
 ההתרחשות, הוא ע"פ גדרי השכל, ומכיון שהוא ית' אינו
 מוגדר בגדרי השכל, הרי ידיעתו אינה מצד הדבר שיוודע
 אלא מצד הדבר עצמו, אבל אחרי עצמו עצמו כביכול
 בגדרי השכל, הפכה הידיעה למסובבת מהדבר (אבל גם
 בבחינה זו הוא יודע את העתיד מצד שעבר ועתיד כאחד
 לפניו), וזהו כוונת הרמב"ם ש"אין בנו כח כו"י כי
 כשמדובר "לפני הצמצום" אין מקום לגדרי השכל.

(על-פי דקדוק חלק כ"ט עמוד 474)

32 כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח,
 והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו?
 33 ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם
 בתכלית השלימות. 34 מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא,
 35 ט). הלכה י, וראה בביאורנו שם. 36 מציאותו
 ומהותו האמתית. 37 אופן ידיעתו. 38 שאין כח באדם
 להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד
 השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם
 מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות
 קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה
 לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח
 דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה."
 אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב
 את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל
 זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה
 לשוא היא. התשובות רפויית הן ואין כדאי כלל לעורר
 שאלות כאלה ששכון יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה
 הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה
 לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש,
 סימן קיח; תי"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כסף-משנה" מגין
 על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון,
 שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן

22 טוב או רע. 23 לחכמה מן החכמות; להשקפה
 באמונות ודעות. 24 מידה, תכונת נפש. ואין להקשות
 ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב),
 שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע
 גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב
 שם יתכן באותן הדעות שלא יפול בהן עוון או מצוה, כגון:
 עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת
 מנטובה). 25 העשויים בידי אדם יום יום. 26 החוזים
 בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין
 לשנותו. 27 טבעו ומזגו. 28 למה ישלם שכר טוב
 לאדם, או למה יענישוהו על מעשים שעשה שלא מדעתו
 ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו
 באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי
 האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנז), ובמשנה
 ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו
 הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם
 להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה
 בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר,
 או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן
 התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי
 אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס)
 ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו
 אחריו, כי העינים הן לפניו ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם,
 דפוס ליפסיאה, עמ' כו). 29 הוא הגלגל התשיעי המקיף
 את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע
 שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי
 התורה פ"ג, ה"א). 30 כפי טבען שהטביע בהן מששת
 ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח).
 31 (שבת 30:).

1 ה. שָׁמָּא תֹאמַר: וְהֵלֵא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ כָּל
 2 מַה שְׂיִהְיֶה, וְקֹדֶם שְׂיִהְיֶה יָדַע שֶׁזֶה יִהְיֶה צָדִיק או
 3 רָשָׁע אוֹ לֹא יָדַע: אִם יָדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צָדִיק - אִי
 4 אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה צָדִיק³²; וְאִם תֹּאמַר, שֶׁיָּדַע שְׂיִהְיֶה
 5 צָדִיק, וְאֶפְשָׁר שְׂיִהְיֶה רָשָׁע - הֲרִי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל
 6 בְּרִיּוֹ³³? דַּע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה זוֹ אֲרָפָה מֵאַרְץ מִדְּבָר
 7 וְרַחֲבָה מִנִּי יָם, וְכַמָּה עֲקָרִים גְּדוֹלִים וְהָרִים רַמִּים
 8 תְּלוּיִים בָּהֶּ; אֲבָל צָרִיף אֶתָּה לִידַע וּלְהִבִּין בְּדָבָר זֶה
 9 שְׁאֵנִי אוֹמֵר: כִּכָּר בְּאַרְנוֹ בְּפֶרֶק שְׁנִי³⁵ מֵהִלְכוֹת יִסּוּדֵי
 10 הַתּוֹרָה, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ מִדְּבַר שֶׁהֵיא
 11 חוּץ מִמֶּנּוּ בְּכִנְי־אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנִי³⁶; אֲלֵא הוּא
 12 יִתְעַלֶּה, שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם
 13 יִכּוֹלֶה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וְכַשֵּׁם שְׁאֵין פֶּחַ
 14 בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וּלְמַצֵּא אֶמְתַּת³⁶ הַבּוֹרָא, שְׁנֵאָמַר: "כִּי
 15 לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי" - כֵּךְ אֵין פֶּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיג
 16 וּלְמַצֵּא דַעְתּוֹ³⁷ שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אָמַר: "כִּי
 17 לֹא מִחֻשְׁבוֹתַי מִחֻשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי".
 18 וְכִיּוֹן שְׁנֵי³⁸ הוּא - אֵין בָּנוּ פֶּחַ לִידַע הֵיאָף יָדַע
 19 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל הַבְּרִיאִים וְהַמַּעֲשִׂים; אֲבָל
 20 גִּדַּע בְּלֹא סֶפֶק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בִּיד הָאָדָם, וְאֵין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"ב מנחם-אב – ספר המדע – הלכות תשובה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

19 ב. במה דברים אמורים? בזמן שלא עשה תשובה; 20 אכל אם עשה תשובה - התשובה פתריס¹⁰ בפני הפרענות¹¹. וקשם שהאדם חוטא מדעתו וברצונו, 21 קף הוא עושה תשובה מדעתו וברצונו¹².

9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין. (11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

23 ג. ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים 24 רבים, עד שיתן הדין לפניו דין האמת, שיהא 25 הפרעון¹³ מזה החוטא על חטאים אלו שעשה 26 ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין 27 מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד 28 בחטאו שעשה. הוא שהקדוש-ברוך-הוא אמר 29 על-ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה וגו'"¹⁴, וכן 30 הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים 31 ובזוים דבריו ומתעתעים"¹⁵ בנביאיו עד עלות חמת 32 ה' בעמו עד לאין מרפא; כלומר: חטאו ברצונו 33 והרבו לפשע, עד שנתחייבו למנע מהן התשובה, 34 שהיא המרפא. לפיכך פתוב בתורה: "ואני אחזק 35 את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע 36 לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הבה נתחכמה 37 לו" - נתן הדין למנע¹⁶ התשובה ממנו עד שנפרע 38 ממנו, לפיכך חזק הקדוש-ברוך-הוא את לבו. ולמה 39 היה שולח לו ביד משה ואומר: שלח ועשה 40 תשובה! וכבר אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אין אתה 41 משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך ידעתי וגו'". ואולם 42 בעבור זאת העמידתך? כדי להודיע לבאי העולם, 43 שבזמן שמונע הקדוש-ברוך-הוא התשובה לחוטא, 44 אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה 45 ברצונו. וכן סיחון, לפי צונות שהיו לו¹⁷, נתחייב 46 למנעו מן התשובה, שנאמר: "פי הקשה ה' אלקיך 47 את רוחו ואמץ את לבבו"¹⁸. וכן הפנענים, לפי 48 תועבותיהן מנע מהן התשובה, עד שעשו מלחמה 49 עם ישראל, שנאמר: "פי מאת ה' היתה לחזק את 50 לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החריםם". 51 וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע 52 מאותן המרפאים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה 53 הסבת את לבם אחרנית", כלומר: מנעת מהן

הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שמים כפול שמים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר כי לא כידיעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתנו כידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זה אין לנו עסק כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"ט): "הכל צפוי והרשות נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם, בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו, שם). (40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

פרק ששי

1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

1 א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים, שהן 2 נראין כסותרין עקר זה², ונכשלין בהן רב האדם, 3 וינעלה על דעתו מהן שהקדוש-ברוך-הוא הוא גוזר 4 על האדם לעשות רעה או טובה, ושאין לבו של 5 אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והרי אני 6 מבאר עקר גדול, שמונעו תדע פרוש כל אותן 7 הפסוקים: בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה 8 חוטאים, ועושה החוטא חטא שעושה מדעתו 9 וברצונו כמו שהודענו - ראוי להפרע³ ממנו, 10 והקדוש-ברוך-הוא יודע איך יפרע. יש חטא, 11 שהדין נותן שנפרעים ממנו על חטאו בעולם הזה 12 בגופו⁴ או בממונו⁵ או בבניו הקטנים⁶; שבניו של 13 אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל 14 מציאות, בקנינו הן, וכתוב: "איש בחטאו ימות" - 15 עד שיעשה איש. ויש חטא, שהדין נותן שנפרעין 16 ממנו לעולם הבא, ואין לעובר עליו שום נזק 17 בעולם הזה. ויש חטא, שנפרעין ממנו בעולם הזה 18 ולעולם הבא⁸.

2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. (4) שבאים עליו מיחושים וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם.

א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם).
(20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם
מאת ה' לעזרים²¹ על האמת; כמו שאמר דוד:
"הורני ה' דרךך", כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך
האמת, שממנה אדע דרך ויחוד²² שמך. וכן זה
שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי
לעשות חפצך²³, ואל יגרמו לי חטאי למנעני
מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי²⁴ עד שאחזור
ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו כל הדומה
לפסוקים אלו.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של
הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה.
(24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.

ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה
חטאים בדרךך. ידרך עניים וגו'"²⁵? זה שישלח
נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן
בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהבין;
שמה זה בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך
החכמה והצדק - מתאנה להן ורודף אותם. והוא
מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: בֵּא לְשֹׁהֵר -
מִסִּיעִין אוֹתוֹ²⁶, כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר.
והלוא כתוב בתורה: "ויעבדום וענו אתם" - הרי
גזר²⁷ על המצריים לעשות רע? וכתוב: "וקם העם
הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" - הרי גזר על
ישראל²⁸ לעבד פוֹכְבִּים ומזלות, ולמה נפרע מהן?
לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא
הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבד
פוכבים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה
עובד, ולא הודיע²⁹ הבורא אלא מנהגו של עולם³⁰.
הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה בהן
צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע פֶּכֶר נגזר
עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיו
רשעים בישראל. כענין שנאמר פי לא יחדל אביון
מקרב הארץ³¹. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן
המצרים והמערעים לישראל, אלו לא רצה להרע
להם, הרשות בידי; שלא גזר על איש ידוע, אלא
הודיעו שפוף וזרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם.
וכבר אמרנו³², שאין כח באדם לידע היאך ידע
הקדוש-ברוך-הוא דברים העתידין להיות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה-זרה, ולמה נפרע מהם".
ולכאורה שאלה זו כבר תירץ הרמב"ם בהל' תשובה פרק
ה' שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע

התשובה¹⁹. נמצאת אומר, שלא גזר האל על פרעה
להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא
על הפנענים להתעבד²⁰, ולא על ישראל לעבד
עפ"ם - אלא כל חטאו מעצמו, וכלם נתחייבו
למנע מהן התשובה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפי שחטא מעצמו תחילה... שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן
הדין למנוע ממנו תשובה".

צריך להבין: כיון שהרמב"ם רוצה לתאר כאן את חומרת
מעשיו של פרעה, מדוע לא ציין את הפסוקים המתארים
את פשעיו כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו כו'" וכד'.

אלא שבזה מסביר הרמב"ם מדוע לא היתה לפרעה בחירה
חופשית, כי הן אמת שבתחילה היתה לו בחירה, אבל
מאחר "שהרשע והתריס כנגדו..." נלקחה ממנו הבחירה,
והוא שמרמז הפסוק במילים הבה נתחכמה לו, שהוא ית'
נורא עלילה על בני אדם, וכיון שאמר "מי ה' אשר אשמע
בקולו" וכפר במציאותו ית', הראהו ה' מדה כנגד מדה,
שהוא השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו עד שאפילו אינו
מבין שהמחשבה שנזרקה בו "הבה נתחכמה לו" היא מצד
"נורא עלילה על בני אדם".

(על"פ לקו"ש חלק ר' עמוד 63 הערה 37).

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא
ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה
רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם.
(15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא
חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר
הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע
כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג)
על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן:
מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה
תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" - שיעשה
תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו
ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא
ילין (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה,
שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה,
כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו
בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על
עונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה:
שלא נתן לבני-ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם
ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את
לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו
להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו,
ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו
בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם
וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו
בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל
ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנחם-אב - ספר המדע - הלכות תשובה קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסיא).

יום ש"ק כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

- א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישפיל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפניו מחטאיו ולנער בפניו מחטאיו, פדי שיעמוט והוא בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם הבא.

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"יודי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

- ב. לעולם יראה אדם עצמו פאלו הוא נוטה למות, וישמא ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאו, לפיכך ישוב מחטאיו ומיד; ולא יאמר, כשאזקין אשוב, שמא ימות טרם שניזקין. הוא ששלמה אמר בחקמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומוזמן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רוחץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

- ג. אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הפעם ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתולל ומרדיפת הקממון והפבור ומרדיפת המאכלות וכו' וצא בהן - מן הפל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שפזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש מהם. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו וגו'".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתיה, וסופו גם ללסטם את הבריות. (9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו כידיעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו". ויש לומר שזהו דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של הקב"ה, אבל אם בא בדיבור, הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם כאן, ולכן הוצרך כאן לתירוץ האחר "שלא גזר על איש ידוע כו'".

(על-פי לקו"ש חלק ה' עמוד 132 הערה 3)

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בכחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:). (27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני-ישראל ועניינים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המורים לפשוט את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימוקיו עמו. אחד מהם הוא: כי הכורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות-רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושיעבדום בחוזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מור"ג ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראייתו המכריעת, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת ששייב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי

קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק
שלאחריו: "אמרו לאחים: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי,
פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א,
ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם
ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים
- ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק).
(16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא
לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק
ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה
בן-פדייה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-יכניה, כמפורש בספר
(דברי-הימים א ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים.
(19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט,
ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה
השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: 'חי אני, נאום ה',
כי אם יהיה כניהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם
אתקן; וכתוב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין?
- שנאמר: "כתבו את האיש הזה עירי". וכתוב: "ובני
יכניה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. פמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה
מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו
מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה,
שנאמר: "כי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות
וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת
מידכם רמס חצרי"; "מי גם ככם ויסגר דלתים
וגו'"; והיום הוא מדבק בפשיעה, שנאמר: "ואתם
הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר:
"והיה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות
ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר
רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא
שמתאווים להם, שנאמר: "וערכה לה' מנחת יהודה
ירושלם, בימי עולם²² וכשנים קדמניות"²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו:
דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם
יורטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון
(הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה'
את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על
המזבח כארי (יזמא כא:).

ח. פעלית-תשובה, דרך להיות שפלים וענוים
ביותר. אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם
הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה כך וכך,
ואמש היית אומר כך וכך - אל ירגישו²⁴ להן, אלא
שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם; שכל זמן
שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן -
זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא
לומר לבצל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים!²⁵ או
להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים
וענינים הדומין להם כדי להזכירם מה עשה - הכל

ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק
ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה -
אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא
כאלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו
הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש
יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי-תשובה עומדין,
אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו¹⁰, כלומר:
מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם,
מפני שהן כובשים את יצרם יותר מהם.

(10) (ברכות לד:) שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרב אמר
ה' (ישעיה נז, ט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק"
שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום
ל"קרב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כל הנביאים פלן ציו על התשובה, ואין ישראל
נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף
ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין,
שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו',
ושבת עד ה' אלקיך... ושם ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה -
נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם
אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-
ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל
עושים תשובה ומחזירים למוטב" (סנהדרין צז:).

ו. גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹²,
שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר:
"ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב
ישראל נאם ה', אלי תשוב", כלומר: אם תחזר
בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרכת את
הרחוקים: אמש היה זה שנאווי לפני המקום,
משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד,
קרוב וידידי¹³. וכן אתה מוצא, שכלשון שהקדוש-
ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את
השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה
במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם
בני אל חי"¹⁴. ונאמר ביכניהו פרשעו: "כתבו
את האיש הזה עירי¹⁵ גבר לא יצלה בן-מיר";
"אם יהיה פניהו בן-יהויקים מלך יהודה חותם¹⁶
על-יד ימיני פי משם אתקנה¹⁷ וגו'". וכיון ששב
בגלותו, נאמר בירמיהו בנא¹⁸: "ביום ההוא נאם
ה' צבאות אקחך ורפכל בן-שאלתיאל עבדי נאם
ה' ושמתיך בחותם¹⁹".

(12) (יזמא פו.). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה): כל
העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש-ברוך הוא מוסיף
וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה
נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני

32 בְּרֹאשִׁיהֶן", כְּלוּמָר: דַּעַת שְׂדֵעוֹ¹² - שְׂבֻגְלָה זָכוּ
33 לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא¹³ - מְצוּיָה עִמָּהֶן, וְהִיא הַעֲטָרָה
34 שֶׁלֹּהֶן, כַּעֲנִיָּן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "בַּעֲטָרָה¹⁴ שֶׁעֲטָרָהּ-לוֹ
35 אָמוּ". וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל
36 רֹאשׁ", וְאֵין הַשְׂמִיחָה גוֹף כְּדֵי שְׂתַּנּוּחַ¹⁵ עַל הָרֹאשׁ;
37 כִּף עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאֵן¹⁶ הִיא הַיְדִיעָה. וְמֵהוּ
38 זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: "נִהְיִין מְזִיו הַשְּׂכִינָה" - שְׂוִידֵעִים
39 וּמְשִׁיגִין מֵאֲמַתַּת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מֵה שֶׁאֵינָם
40 יוֹדְעִים וְהֵם בְּגוֹף הָאֶפֶל הַשָּׁפֵל¹⁷.

(8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:).
(10) דרך משל. (11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה
והשלוח. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת
תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא,
המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש,
שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזונו על כל
המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה",
אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). (15) שהרי
"שמחה" שם מופשט הוא. (16) "ועטרותיהם בראשיהם"
משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמיהם.
(17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו
ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין
תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא
היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידיים הצדיקים
שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים
שעתידי הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים
בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה
מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא
ישים גוייתיהם חזקות ובריאות כגויית המלאכים וכגויית
אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא
יהיה משל? וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד
ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין
הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם
שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף
פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם
להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את
המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה:
עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי
אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם
התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתו בתחיית המתים לעיל
(פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין
שלשה-עשר עיקרי הדת בפרושו למשנה (סנהדרין פ"ו),
ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה
רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא
יאמין בזה".

41 ג. כל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה
42 הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה
43 שהשיגה מהבורא פפי כחה, והשיגה הדעות
44 הנפדרות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שפארגו
45 ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא

1 אָסוּר, וּמִזְהָר עָלָיו בְּכָלֵל הַנִּגִּית דְּבָרִים, שֶׁהִזְהִירָהּ
2 תּוֹרָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף
בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

3 א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא,
4 והיא, החיים שאין מות עמה, והטובה שאין עמה
5 רעה. הוא שכתוב בתורה: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ
6 יָמֶיךָ". מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמָדוּ: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ" -
7 לְעוֹלָם שְׁפֵלוֹ טוֹב; "וְהֶאֱרַכְתָּ יָמֶיךָ" - לְעוֹלָם שְׁפֵלוֹ
8 אָרָךְ³, וְזֶהוּ הוּא הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכֵּר הַצְּדִיקִים הוּא,
9 שְׂוִיכּוֹ לְנֶעַם זֶה וְיִהְיֶה בְּטוֹבָה זֹ; וּפִרְעוֹן⁴ הַרְשָׁעִים
10 הוּא, שֶׁלֹּא יִזְכּוּ לַחֲיִים אֵלּוּ, אֶלָּא יִפְּרֹתוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל
11 מִי שֶׁאֵינּוּ זֹכֵר לַחֲיִים אֵלּוּ, הוּא הַמָּת שֶׁאֵינּוּ חֵי
12 לְעוֹלָם, אֶלָּא נִכְרַת בְּרָשָׁעוֹ וְאֶבֶד בְּבִהְמָה, וְזֶהוּ כֶּרֶת
13 הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַכְּרַת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ
14 הַזֶּה"; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ⁵: "הַכְּרַת" - בְּעוֹלָם⁶
15 הַזֶּה, "תִּכְרַת" - לְעוֹלָם הַבָּא; כְּלוּמָר, שֶׁאוֹתָהּ
16 הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרְשָׁה מִן הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֵינָה זֹכֵרָה
17 לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא גַם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרַתָּה⁷.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).
(3) (קידושין לט:). (4) שילום שטר חובב, כלומר: ענשם.
(5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו ועירי. (7) מרן
ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה
שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה"
נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה
בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי
רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת -
והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר
בטענה זו את כל החוטאים מן העונש?! התשובה על כל
זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בבאור).

18 ב. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ גּוֹף וְגוֹיָה, אֶלָּא נִפְשוֹת
19 הַצְּדִיקִים בְּלִבָּד בְּלֹא גּוֹף כְּמִלְאָכִי הַשָּׁרָת. הוֹאִיל
20 וְאֵין בּוֹ גּוֹיּוֹת - אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׂתִיָּה וְלֹא
21 דְּבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שְׂגוּפוֹת בְּנִי-אָדָם צְרִיכִין לָהֶן
22 בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יֵאָרֶע⁸ דְּבָר בּוֹ מִן הַדְּבָרִים
23 שֶׁמֵּאֲרָעִין לַגּוּפוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן יִשְׂכִּיָּה וְעֲמִידָה
24 וְשִׁנָּה וּמִיתָה וְעֶצֶב וְשִׁחּוֹק וְכִיּוּצָא בְהֵן. כִּף אָמְרוּ
25 חֲכָמִים⁹ הָרִאשׁוֹנִים: הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה
26 וְלֹא שְׂתִיָּה וְלֹא תַשְׁמִישׁ, אֶלָּא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין
27 וְעֲטוּרֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶן וְנִהְיִין מְזִיו הַשְּׂכִינָה. הָרִי
28 נִתְּבַר לָךְ שֶׁאֵין שָׁם גּוֹף, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה
29 וְשְׂתִיָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: "צְדִיקִים יוֹשְׁבִים" - דִּרְךְ
30 חִידָה¹⁰ אָמְרוּ, כְּלוּמָר: הַצְּדִיקִים מְצוּיִין שָׁם בְּלֹא
31 עֶמֶל וּבְלֹא יִגִּיעָה¹¹. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ: "עֲטוּרֹתֵיהֶן"

ר' יהודה: אם כן מהו ליתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקו ועודדו שמזומנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתקן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמות ב'ה, ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - "בך" ולא באכילה.

ה. הנקמה, שאין נקמה גדולה ממנה - שתפירת²⁹ הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הפירת תפירת הנפש ההיא עונה בה"³⁰. וזהו האבדון³¹ הוא שקורין אותו הנביאים דרך משל: "באר-שחת"³², ו"אבדון"³³, ו"תפתה"³⁴, ו"עלוקה"³⁵, וכל לשון פליה והשחתה קוראין לו, לפי שהיא הפליה שאין אחריה תקומה, וההפסד שאינו חוזר לעולם³⁶.

כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועונו עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד.) (33) (שם פח, יב.) (34) (ישעיה ל, לג.) מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בניבן-הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בבאורינו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדן הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ם ז"ל וערך אגרת לרבינו צרפת (בשנת ד"א תקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר 'כרת' בכל מקום, ואני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחס-ושלום מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים",

הנקמת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמיהם מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף, ואין שם גוף נקראו צורר החיים שנאמר והיתה נפש אדני צורה בצורר החיים²⁴. וזהו השקר שאין שקר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה והיא שהתאוה לה כל הנביאים²⁵.

כגון: והיתה נפש אדני (שמואל-א כה, כט) וכדומה. (19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). (22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט). (24) החיים הנצחיים הצוררים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא. (25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

ד. וכמה שמות נקראו לה²⁶. דרך משל²⁷: "הר ה'", ו"מקום קדשו", ו"דרך הקדש", ו"הצרות ה'", ו"נעם ה'", ו"אהל ה'", ו"היכל ה'", ו"בית ה'", ו"שער ה'". וחקמים קראו לה דרך משל, לטובה זו המזמנת לצדיקים: סעודה²⁸, וקורין לה בכל מקום: העולם הבא.

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיים. (28) (אבות פ"ג, מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים קיט:): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "והכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא גם לגופות - ויש שם אכילה ושתיה. וכדברי רבינו מפורש גם בזה (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד שישגיגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתיה אלא זו - וזוהי הסעודה. ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לז, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניזון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר

אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו - אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם."

ז. וְכִמְהָ כִּמְהָ דָּוִד וְהִתְאַוָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר: "לֹאֲלֹא⁴² הָאֲמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים". כִּכְּר הוֹדִיעֵנו הַחֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים⁴³, שְׁטוּבַת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בָּהּ בְּאֶדָם לְהַשִּׁיגָה עַל בְּרִיָּה⁴⁴, וְאֵין יוֹדֵעַ גְּדוּלָּה וְיִפְיָה וְעֶצְמָה⁴⁵ אֶלָּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָדוּ; וְשֶׁכֶּל הַטּוֹבוֹת שְׁמִתְנַבְּאִים בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן אֶלָּא לְדַבְּרִים שְׁבִגוּף, שְׁנֵהֲנִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְן שֶׁשָּׁשׁוּב הַמְּמַשְׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲכָל טוֹבַת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵין לָהּ עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן, וְלֹא דְמוּת הַנְּבִיאִים⁴⁷, כִּדְרִי שְׁלֹא יִפְתָּחוּ אוֹתָהּ בְּדִמְיוֹן. הוּא שֶׁיִּשְׁעִיָּהוּ אָמַר: "עֵין לֹא-רָאָתָה אֱלֹהִים זִוְלָתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחֲבֶה-לוֹ", כְּלוּמַר: הַטּוֹבָה שְׁלֹא רָאָתָה אוֹתָהּ עֵין נְבִיא, וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא אֱלֹהִים - עֲשֶׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לְאֶדָם שְׁמִתְנַבְּאָה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁸: כָּל הַנְּבִיאִים כָּלֵן לֹא נִבְּאוּ אֶלָּא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲכָל הָעוֹלָם הַבָּא - עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זִוְלָתָךְ.

(42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד:). (44) כמו שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון תנחומא (פ' ויקרא). (46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלם, כמו שנאמר: וכיד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד:).

ח. זֶה שֶׁקָּרָאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים הָעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי שְׁאִינוּ מְצִיז עִתָּהּ, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹכֵד⁴⁹ וְאֶחָר-כֵּן יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם - אֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא הֵרִי הוּא מְצִיז וְעוֹמֵד, שְׁנֵאֲמַר: "אֲשֶׁר צִפְנָתָה⁵⁰ לִירֵאִיךָ פְּעֻלָּתָ וְגו'". וְלֹא קָרָאוּהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאֵין לוֹ לְאֶדָם אַחֵר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁאֵינוּ קִיָּמִים בּוֹ בְּגוּף וְנִפְשׁ, וְזֶהוּ הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בְּרָאשׁוֹנָה.

(49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין צז:): שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב, ונמצא שהוא עולם חדש? ומתוך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא. וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי הוא קיים, צפון ועומד.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתייטר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאיהם" - ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... זוהי דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפיים, ושמנוהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לוגיל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם איזו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ "אגרות קנאות", לפסיארה).

1. וְשֶׁמָּא תִּקַּל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זֹאת, וְתִדְמָהּ, שְׁאֵין שְׂכָר הַמַּצּוֹת וְהַיּוֹת הָאֲדָם שְׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֲמִת, אֶלָּא לְהַיּוֹת אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבִעֲלָ צוּרוֹת נְאוֹת, וְלִיבֶשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאֶהְלֵי-שֵׁן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, וְדַבְּרִים הַדּוּמִים לְאֵלוֹ, כְּמוֹ שְׁמִדְמִין אֵלוֹ הַעֲרֻכִּים הַטְּפָשִׁים הָאֲוִילִים הַשְּׁטוּפִים בְּזִמְנָה³⁷. אֲכָל הַחֲכָמִים וּבְעֵלֵי-דַעָה יָדְעוּ, שֶׁכָּל הַדַּבְּרִים הָאֵלוֹ דַּבְּרֵי הַבָּאִי וְהַכֵּל הֵם, וְאֵין בָּהֶם תּוֹעֵלָת. וְאֵינָה טוֹבָה גְּדוּלָּה אֲצִלָּנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה; אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאֵנוּ בְּעֵלֵי גוֹף וְגוּיָה, וְכָל הַדַּבְּרִים הָאֵלֶּם³⁸ צָרִיכִי הַגּוֹף הֵם וְאֵין הַנִּפְשׁ מִתְאַוָּה לָהֶם וּמִחֲמִדְתָּן, אֶלָּא מִפְּנֵי צָרָה הַגּוֹף כִּדְרִי שֶׁיִּמְצָא חֲפָצוֹ וְיַעֲמֵד עַל בְּרִיָּה³⁹; וּבְזִמְן שְׁאֵין שֵׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל הַדַּבְּרִים הָאֵלוֹ בְּטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוּלָּה שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ הַנִּפְשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוֹם דֶּרֶךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַשִּׁיגָה וְלִידַע אוֹתָהּ. שְׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא טוֹבַת הַגּוֹף וְלֹא אָנוּ מִתְאַוִּין; אֲכָל אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוּלָּה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ⁴⁰ בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מִשְׁל; אֲכָל בְּדֶרֶךְ הָאֲמִת, שֶׁנֶּעֱרַף טוֹבַת הַנִּפְשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמִאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה - אֵינוּ כֵּן⁴¹; אֶלָּא אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוּלָּה עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן. הוּא שְׁאֲמַר דָּוִד: "מִה רַב טוֹיְכָה אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירֵאִיךָ וְגו'".

(37) (קידושין מט:); עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה נטלה ערביא וכר'. (38) אכילה ושתייה ודומיהן. (39) על בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי - כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן

זוכים לשני העולמות: לחיים טובים בעולם הזה, 46
המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה פה 47
חכמה ומעשים טובים, אין לו במה יזכה, שנאמר: 48
"פי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול"¹². 49
ואם עובתם את ה' וישגיחם¹³ במאכל ובמשקה 50
ונינות¹⁴ ודומה להם - מביא עליכם כל הקללות 51
האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבהלה 52
ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות 53
המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא 54
שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם 55
הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק, לא 56
בחכמה ולא במצוות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא. 57

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט): "למען ייטב לך" - ליום 58
שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: 59
"תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים 60
בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו; דברים, כח). (5) כוונתו 61
לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, סט), והלא מכל אלה 62
משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם 63
הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים 64
והצעתם. ונוסח אוקספורד: הצי. (7) את כל הכתוב בתורה. 65
(8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא 66
כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. 67
שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים 68
בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. 69
(10) במתכוין, בלי אונוס והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו 70
את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא): "במיתם 71
חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן 72
המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים 73
המולכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין 74
ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם, 58
לימות המשיח, כדי שיניחו ממלכות¹⁵, שאינן 59
מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות בהגן, וימצאו 60
להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם 61
הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה 62
והאמת, שנאמר: "פי מלאה הארץ דעה את ה'", 63
ונאמר: "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את 64
רעהו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". 65
מפני שאותו המלך שיעמד מורע דוד, בעל חכמה 66
יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה 67
רבנו¹⁶; ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך-ה', 68
ויבואו כל הגוים לשמנו, שנאמר: "והיה באחרית 69
הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף 70
כל השקר כלול¹⁷ והטובה האחרונה שאין לה הפסק 71
וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח 72
הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא 73
שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים 74

א. מאחר שנודע שמתן שכון של מצוות, והטובה 1
שנוקה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא 2
חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארכת 3
ימים"; והנקה שנוקמים מן הרשעים שעובדו 4
ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הברית, שנאמר: 5
"הברית תכרת הנפש ההיא עונה בה" - מהו זה 6
שכתוב בכל התורה כלה: אם תשמעו - יגיע לכם 7
כף, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כף; וכל אותן 8
הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה 9
ושלום, ומלכות ושפלות, וישיבת הארץ וגלות, 10
והצלחת מעשה והפסדו¹⁸, ושאר כל דברי הברית - 11
כל אותן הדברים אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו 12
עושים כל מצוות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם 13
הזה כגון: יבזמן שאנו עובדין עליהן, תקראנה 14
אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן 15
הטובות הן סוף מתן שכון של מצוות ולא אותן 16
הרעות הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל 17
המצוות. אלא כף הוא הכרע¹⁹ כל הדברים, הקדוש 18
ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עין-חיים היא, וכל 19
העושה כל הכתוב בה ויודע²⁰ דעה גמורה נכונה²¹, 20
זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב 21
חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה 22
אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד, 23
שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, 24
כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו 25
כל הטובות המוזיקות את ידינו לעשות התורה, 26
כגון שבע ושלום ורבי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק 27
כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב 28
פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנוקה 29
לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר 30
שהבטיח בטובות העולם הזה: "ויצדקה תהיה לנו 31
וגו"²². וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה 32
מדעת²³ ונעסוק בהבלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן 33
ישרון ויבעט", שדני האמת יסיר מן העוברים כל 34
טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט²⁴, 35
ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות 36
העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעם. הוא שכתוב 37
בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת 38
את איביך אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל 39
אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר: אם 40
עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו - משפיע 41
לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם, עד 42
שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי 43
שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך - לעולם שכלו 44
טוב, ותאריך ימים - לעולם שכלו ארך, ונמצאתם 45

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ז מנחם-אב – ספר טהרה – הלכות כלים קפט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ממשה (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה).
(17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי.
(18) (שבת סג). (19) שנפרוק מעל צוארנו עול הגויים.
השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר
שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

1 הָרָאשׁוֹנִים¹⁸: "אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיָמֹת הַמַּשִּׁיחַ
2 אֵלָּא שְׁעָבוֹד מַלְכִּיּוֹת בְּלִבָּד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה
ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו
נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז-כ"ג מנחם-אב תשע"ט

יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. (9) בעיא בשבת שם
ונפשטה לקולא. (10) שהוא קטן מרימון. (11) על יד
הסתימה. (12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד.
(13) ואפילו כולו סתום. (14) הכלי הראשון נפסד מפני
הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי
חדש שלא נטמא.

ג. בָּלִים שֶׁעָשָׂאן מִתַּחֲלָה נְקוּבִין בְּמוֹצֵי רְמוֹן, כְּגוֹן¹⁶
17 הַסֵּל וְהַפֶּחֱלִץ¹⁵ שֶׁל גְּמָלִים וְהַאֲפִיפִירוֹת¹⁶ - מְקַבְּלִין¹⁷
18 טִמְאָה עַד שִׁיקְרָע רֶבֶן.

(15) כעין שבכה עשויה מחבלים שמניחים על גבי גמלים.
(16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אֲפִיפִירוֹת¹⁷ שֶׁעָשָׂה לָהֶן קָנִים¹⁸ לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה¹⁹
20 לְחִזָּק - טְהוֹרוֹת¹⁹. עָשָׂה לָהֶן גְּפִיּוֹת²⁰ כֹּל שֶׁהֵן, אֵף²⁰
21 עַל פִּי שֶׁכָּלָה נְקוּבָה בְּמוֹצֵי רְמוֹן - מְקַבְּלֵת טִמְאָה.

(17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים
שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים
פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן.
(18) חיבר להם קנים. (19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא
היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא
נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חיזוקם בקנים.
(20) כעין מסגרת.

ה. כָּל הַפָּלִים שֶׁאֵינָן יְכוּלִין לְקַבֵּל רְמוֹנִים²¹, כְּגוֹן²²
23 הָרִבֵּעַ²² וְחִצֵּי רִבֵּעַ וְהַקְּנוֹנִים²³ הַקְּטָנִים - שֶׁעוֹרָן
24 בְּמוֹצֵי זֵית. נִגְמָמוּ²⁴ שִׁפְתוֹתֵיהֶן, אִם נִשְׁאַר בָּהֶן כְּדֵי
25 לְקַבֵּל כֹּל שֶׁהוּא²⁵ - טִמְאִין.

(21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. (22) רובע
הקב. הקב = ארבעה לוגים. (23) מין סל. (24) נקרעו,
ניטלו. (25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

ו. הַסֵּלִין שֶׁל פֶּת - שֶׁעוֹרָן כְּכַפְרוֹת שֶׁל פֶּת²⁶.

(26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה.
שיעור זה גדול ממוצאי רימון, ומפני שהסל עשוי במיוחד
לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו
וז.

ז. קַפֶּת הַגְּנָנִים²⁷ - מְשִׁתּוֹצִיָּא אֲגָדוֹת שֶׁל יִרְקָ²⁸

יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ט

הלכות כלים

פרק נשיי

(1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור
השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוצאי
זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוצאי רימון. ודין
כלים שעשאו מתחלה נקובים כמוצאי רימון. כל כלי
שנחלק לשנים וכו'.

א. כָּל כְּלִי² שֶׁנִּטְמָא וְנִשְׁבַּר אַחֵר שֶׁנִּטְמָא וְנִפְסְדָה³
4 צוּרְתוֹ וְתִשְׁמִישׁוֹ³ - טָהוֹר בְּשִׁבְרֵיתוֹ. וְכֵן כָּלִים⁴
5 שֶׁנִּשְׁבְּרוּ כְּשֶׁהֵן טְהוֹרִין - שִׁבְרֵיהֶן אֵינָן מְקַבְּלִין⁵
6 טִמְאָה.

(2) כלים פרק ב משנה א. (3) אינו ראוי לשימושו שלפני
שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשמיש אחר.

ב. בְּמָה שֶׁעוֹר הַשֹּׁבֵר שֶׁנִּשְׁבַּר בְּכָלִי עֵץ או כְּלִי עֲצָם⁴
8 וְיִהְיֶה טָהוֹר? כָּל כְּלִי בְּעָלֵי בָתִּים - שֶׁעוֹרָן בְּרִמּוֹנִים.
9 בִּיצֵד? מְשִׁינֶקֶב הַכְּלִי בְּמוֹצֵי רְמוֹן⁵ - טָהוֹר⁶.
10 וְהִרְמוֹן שֶׁאֵמְרוּ - בִּינוֹנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי
11 דַּעַת הָרֹאֶה⁷, וְיִהְיֶה בְּכָלִי שֶׁלִּשָּׁה רְמוֹנִים אֲחוּזִים זֶה
12 בְּזֶה⁸. נִקֵּב הַכְּלִי⁹ בְּמוֹצֵי זֵית¹⁰ וּסְתָמוֹ, וְחִזַּר וְנִקֵּב¹¹
13 בְּמוֹצֵי זֵית וּסְתָמוֹ, [עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ¹² לְמוֹצֵי] רְמוֹן,
14 אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא סָתוּם¹³ - טָהוֹר, שֶׁחֲרִי נַעֲשׂוּ
15 לוֹ פְּנִים חֲדָשׁוֹת¹⁴.

(4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים".
ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת
שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט.
(5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי.
(6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת
שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוצאי רימון.
(7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה
ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם
ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. (8) לשון המשנה. פירוש,
שלושה רימונים יוצאים מבד אחד וכובדם של שניים מהם
לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה

(45) שם. קופה גדולה, שמובילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. (46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכלך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. (47) דופנותיה נמוכות. (48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפחתו. (49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. (50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. (51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. (52) ונשארה טבלא ויש אנשים שאוכלים על גבי טבלא. (53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.

יא. כלי נסרים⁵⁴ ששפלתו שפלותיהן - טהורין⁵⁵. ואם נשאר מחסום שפלותיהן כל שהוא - מקבלין⁵⁶ טמאה⁵⁷.

(54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. (55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. (56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבתחילתן".

יב. טבלא שטמאה עצים⁵⁷ ותקעה⁵⁸ - טהור⁵⁹. חפה בנסרים⁶⁰ - מקבלת טמאה⁶¹.

(57) הניח עצים על פני כולה. (58) נראה לפרש, שנעץ בה יתדות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד, כב) "ותתקע היתד ברכתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. (59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. (60) קרשים מהוקצעים. (61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.

יג. ספסל שנתפרק⁶² - טהור. סרגל⁶³ במשיחות או בחבלים - מקבל טמאה.

(62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשטטו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשי טהור". (63) קשרו.

יד. הסלים של גמלים⁶⁴, התיירן - טהורין, חזר וקשרן - מקבלין טמאה. נמצאו מתטמאין ומתטהרין אפלו עשור פעמים ביום.

(64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.

טו. השלחן⁶⁵ או הדלפקי שחפן בשיש ושיר בהם

טהור; ושל בעלי בתים²⁹ - במוציא תבין³⁰; של בלנין - בבבבא³¹.

(27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. (28) שיעור זה גדול ממוציא רימון. (29) החסים על כליהם. (30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפחתו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. (31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

ח. בית קערות³² שאינו מקבל קערות³³, הואיל ומקבל התמחוין³⁴ - הרי זה מקבל טמאה³⁵. וכן בית הרעי³⁶ שאינו מקבל משקין, הואיל ומקבל את הרעי - הרי זה מקבל טמאה.

(32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. (33) ניקב כמוציא קערה. (34) קערות גדולות. (35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. (36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.

ט. כל כלי עץ שנגחלק לשנים - טהור, ואף על פי שמקבלין על דפנותיהן באלפסין³⁷, חוץ מבליים של עץ שחצין או מקצתן כלי בפני עצמו מתחלת עשייתן. כגון השלחן הפסול, שמתחלה נעשה שני חלקים והרי הוא נכפל ונפשט³⁸, וכגון התמחוין המזונות³⁹, שהוא קערות קערות והרי בכל חלק מחלקיו קערות שלמות, וכגון הפסא הפסול, וכל כיוצא באלו. וכן בית לגנין⁴⁰ ובית הפוסות⁴¹ של עץ שנפחת אחד מהן⁴² - זה שנפחת טהור ואינו חביר לשאר הבתים⁴³. נפחת השני - טהור ואינו חביר לו⁴⁴. נפחתו שלשתן - פלן טהורין. וכן כל כיוצא בכלים באלו.

(37) אלפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. (38) אפשר לכפלו כשאנו צריך לשולחן גדול, ולפשטו ולחבר את שני חלקיו בצירים. (39) קערה גדולה עשויה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזונהו" ומזה "מזונן" כלי קיבול למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה. (40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבול לכל כד וכד. (41) שיש בו בית קיבול לכל כוס וכוס. (42) אחד מבתי הקיבול. (43) אין אנו אומרים שהנפחת הוא חלק משאר בתי הקיבול שלא נפחתו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. (44) לכלי.

י. משפלת⁴⁵ שאמצעיתה גבוהה⁴⁶ וזויותיה יורדות⁴⁷ ונפחתה מצד אחד - טמא, מפני שהיא מקבלת מצד השני⁴⁸. נפחתה מצד השני - טהורה. השלחן והדלפקי שנפחתו - מקבלין טמאה עד שיחלקו ויבדל כל חלק מחברו. נטלה⁵⁰ אחת מרגליהן - טהורה⁵¹. וכן אם נטלה השניה. נטלה השלישית⁵²: אם חשב⁵³ עליהם שיאכל על שלחן זה או על דלפקי זו כמו אוכל בטבלא - מקבלין טמאה, ואם לאו - טהורין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ח מנחם-אב - ספר טהרה - הלכות כלים קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפיכך, בף של עור¹⁹ שקושרין לוקטי קוצים על
כפותיהן כדי שלא יכס קוץ - אינו מקבל טמאה,
מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי. וכן
העור שמלקטין בו גללי הבקר²⁰, ועור שחוסמין בו
פי הבתמה, ועור שמושיבין²¹ בו הדבורים בשעה
שלוקחין הדבש, ועור שמניפין בו את הרוח מפני
החם - טהורין ואין מקבלין טמאה.

(19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם
כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה
האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה.
(20) שם משנה ז. (21) צ"ל שמושיבים (כן הוא בדפוס רומא
ובכתי"י תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו,
שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני
העשן.

ג. כל בית²² האצבעות²³ של עור - טהורות; חוץ
משל קניצין²⁴, מפני שהיא מקבלת את האוג²⁵ -
טמאה. נקרעה, אם אינה מקבלת את רב האוג -
טהורה.

(22) שם פכ"ו מ"ג. (23) כסיות להכניס בהן את האצבעות.
(24) קוטפי פירות. (25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים
מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

ד. האבנט²⁶ של עורות ועורות שתופרין הקטעים²⁷
על ארכבותיהן כדי שיתגלגלו²⁸ בהן על הקרקע -
מקבלין טמאה, שהרי צורת כלי עליהן. וכן העורות
העשויות קצין טבעות שמכניסין אותן האמנין
בזרועותיהן כדי להגביה בגדיהן מעליהם בשעת
מלאכה²⁹ - מתטמאין³⁰ בשאר כלי עור הפשוטים³¹.

(26) שם. (27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים,
ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים
על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים.
(28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על
הקרקע. במשנה: "הבורכיים". (29) שלא יפלו על הידיים
ויפריעו. במשנה: השרוולין. (30) כל אלה שנימנו למעלה
- יש עליהם תורת מלבוש. (31) שמקבלים טמאה מדברי
סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור
הפשוטים גזרו טמאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום
פירוש רבינו למשנתנו).

ה. עור³² שתופרין ממנו כסוי ליד ולזרוע: של
זרעני גנות³³ ושל הולכי דרכים ושל עושי פשתן³⁴
- מקבלין טמאה; ואם היה של צבעים ושל
נפחים³⁵ - אינו מקבל טמאה. זה הכלל: כל העשוי
לקבלה כדי שלא יבהו קוץ וכדי שיאחזו יפה יפה³⁶
- מקבל טמאה; והעשוי מפני הצעה כדי שלא יפסד
הדבר שמתעסק בו בוצע ידו - אינו מקבל טמאה.

(32) שם פט"ז מ"ו. (33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו
גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות,

מקום הנחת הפוסות - מקבלין טמאה; ואם חפה
הכל - טהור⁶⁶. בין בצפוי עומד⁶⁷ בין בצפוי שאינו
עומד, בין שחפה את לבזבזיו⁶⁸ בין שלא חפן, בין
שהיו של עצים חשוכים, כגון אשפרע וכיוצא בו,
בין שהיו של שאר עצים, הואיל וחפן כלן -
טהורין, כמו שבארנו.

(65) משנה שם פרק כב, א. (66) רבינו בפירושו למשנה
מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב:
"אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ש מפרש, מפני שכלי
אבנים אינם מקבלים טמאה. (67) מחובר במסמרים.
(68) המסגרות.

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טמאה. וכמה שיעור
הנקב שיינקב כלי העור וייטהר. ודין תפילה של ראש
שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה
שנטמאה מאימתי טהרה.

א. כלי עור² מאימתי מקבלין טמאה? התורמל³
וכיוצא בו - משיחם שפתותיו⁴ ויכרת הקופין⁵
הקטנים היוצאין על גבי העור ויעשה קיחותיו⁶.
סקורטיה⁷ - משיחם ויכרת ויעשה ציצתה⁸.
קטבוליה⁹ - משיחם ויכרת. הפר והפסת של עור
- משיחם שפתותיהן ויכרת הקופין היוצאין. וכן
כל פיוצא בהן. התפלין - משיגמר הקציצה¹⁰, אף
על פי שהוא עתיד לתת בה את הרצועה, מקבלת
טמאה¹¹. עור העריסה¹² שהוא עתיד לעשות לו
טבור¹³ - עד שיעשנו לו. הסנדל - משיקמיע¹⁴.
המנעל - משיגוב [על] האמום¹⁵. ואם עתיד
לכרכם¹⁶ וילשרטט¹⁷ - עד שיכרכם וישרטט¹⁸.

(2) כלים פט"ז מ"ד. (3) ילקוט שהרועים נותנים בו את
המזון, ותולים אותו בצוארם. (4) שיכפול את השפה
ויתפור. (5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה.
(6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. (7) טבלא של
עור שאוכלים עליה. (8) טס של מתכת שתופרים באמצעה
לנוי. (9) עור שמכסים בו את המיטה. (10) הבית של עור
שמכניסים בו את הפרשיות. (11) מפני שנגמרה מלאכת
הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה.
(12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"א. (13) רגילים
לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את
רגל העריסה (מנחת ביכורים). (14) שם. הגר"א גורס
בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים.
(15) משעה שנתנו על האמום (אימום = דפוס של עץ
שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים).
(16) לצבוע בכרכום. (17) לעשות ציורים לנוי על-ידי
שריטות. (18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

ב. עור שאין עליו צורת כלי - אינו מקבל טמאה.

(52) שם פכ"ו מ"א. (53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושיכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". (54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. (55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. (56) מי שאינו אומן. (57) לא נתבאר פירוש מלה זו. (58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיוט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

י. כִּסּוּי שֶׁל שְׁנֵצוֹת שֶׁנִּשְׁלָו שְׁנֵצָיו - עֲדִין הוּא מְקַבֵּל טִמְאָה, שֶׁהִי הוּא מְקַבֵּל. נִפְשֵׁט וְחִזֵּר עוֹר פְּשׁוּט - טְהוֹר. טָלָה עָלָיו אֶת הַמְטָלֶת מִלְמָטָה - מְקַבֵּל טִמְאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּשׁוּט, שֶׁהִי יֵשׁ עָלָיו צוּרַת כְּלִי.

יא. עוֹר שֶׁכָּרַף בּוֹ אֶת הַקָּמִיעַ⁵⁹ - מְקַבֵּל טִמְאָה⁶⁰; פְּשׁוּט - טְהוֹר⁶¹; חִזֵּר וְכָרַף בּוֹ - מְקַבֵּל טִמְאָה. מִתְטָמֵא וּמִתְטָהֵר אֶפְלוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר שֶׁכָּתַב עָלָיו אֶת הַקָּמִיעַ - טְהוֹר. וְאִם פָּרַת מִמֶּנּוּ⁶² וְעָשָׂה חֲלִיָּא⁶³ לְתַכְשִׁיט - מְקַבֵּל טִמְאָה⁶⁴.

(59) קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים. (60) מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א). (61) שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. (62) מן הקמיע. (63) חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד). (64) בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

יב. הַתְּפִלָּה⁶⁵ שֶׁל רֹאשׁ⁶⁶ אַרְבָּעָה כְּלִים הִיא⁶⁷. הֲרִי שֶׁנִּטְמָאֵת בְּמַת⁶⁸ וְהִתִּיר קִצְיָהּ⁶⁹ הִרְאִשׁוּנָה וְתִקְנָהּ⁷⁰ - הֲרִי הִיא⁷¹ אֵב טִמְאָה כְּשֶׁהִיתָהּ⁷². וְכֵן אִם הִתִּיר הַשְּׁנִיָּה וְתִקְנָהּ. וְאִם הִתִּיר אֵף הַשְּׁלִישִׁית וְתִקְנָהּ, וְהִתִּיר אֵף הָרְבִיעִית וְתִקְנָהּ - נִעֲשִׂית כְּלָה רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה⁷³; שֶׁהִי הִתִּיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחִזֵּר וְתִקְנָם כָּלם, וְכֹאֲלוֹ זֶה תִּפְלִין אַחֲרֵינוֹת שֶׁנִּגְעוּ בְּרֹאשׁוֹנוֹת. חִזֵּר וְהִתִּיר אֶת הִרְאִשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְנָהּ - הֲרִי הִיא רֹאשׁוֹן כְּשֶׁהִיתָהּ⁷⁴. וְכֵן אִם הִתִּיר אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית. חִזֵּר וְהִתִּיר אֵף הָרְבִיעִית וְתִקְנָהּ - הֲרִי כְּלָה טְהוֹרָה; שְׁאִין הִרְאִשׁוֹן מִטְמָא כְּלִים⁷⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֹד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁶. וְכֵן סִנְדֵּל⁷⁷ שֶׁהוּא טָמֵא מִדֶּרֶס⁷⁸ וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאֲזוּנָיו וְתִקְנָהּ - טָמֵא מִדֶּרֶס⁷⁹. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְנָהּ - הֲרִי הוּא טְהוֹר מִן הַמִּדְרָס⁸⁰, שֶׁהִי נִעֲשִׂית לֹד אֲזוּנִים חֲדָשׁוֹת⁸¹, אֲבָל טָמֵא מִגַּע מִדְרָס⁸². לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הִרְאִשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה⁸³ אוֹ שֶׁנִּפְסְקָה עֲקָבוֹ אוֹ נָטַל חֲטָמוֹ אוֹ נִחַלֵּק לְשָׁנִים - טְהוֹר.

(65) שם פי"ח מ"ח. (66) המחוברת מארבעה בתים, ובכל

ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברתח. [רבינו בפירושו אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה ג]. (34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירורי עץ מן המקלות. (35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוחז בו. (36) כגון מקל של עוברי דרכים.

ו. כְּמָה³⁷ שֶׁעוֹר הַנֶּקֶב שֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי הָעוֹר וְיִטְהַר? הַחֲמַת³⁸ - מִשְׁתַּנָּקֵב כְּמוֹצִיא פְּקָעִיּוֹת³⁹ שֶׁל שְׁתִּי⁴⁰. וְאִם אֵינָה יְכוּלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִּי⁴¹, הוֹאִיל וּמְקַבֵּלָתָּהּ שֶׁל עֶרְב⁴² - מְקַבֵּלָתָּהּ טִמְאָה עַד שֶׁתִּנָּקֵב רַבָּה⁴³.

(37) שם פרק יז משנה ב. (38) נוד. (39) כדור. (40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. (41) שהם נופלים דרך הנקב. (42) כדורי חוטי הרוחב. (43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הוֹאִיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

ז. הַתּוֹרְמִיל⁴⁴ שֶׁנִּפְתַּח הַכִּסּוּ שֶׁתּוֹכּוֹ - עֲדִין הַתּוֹרְמִיל מְקַבֵּל טִמְאָה⁴⁵, וְאִינוּ חֲבוּר לֹד⁴⁶.

(44) שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. (45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. (46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

ח. הַחֲמַת⁴⁷ שֶׁהִבִּיצִים שָׁלָה⁴⁸ מְקַבֵּלָתָּהּ עֲמָה⁴⁹ וְנִפְתַּח⁵⁰ - טְהוֹרֹת⁵⁰, שְׁאִינָן מְקַבֵּלָתָּהּ כְּדִרְכָּן⁵¹.

(47) שם. (48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשארו כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. (49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. (50) הכיסים. (51) אף-על-פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הוֹאִיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם ככלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

ט. כְּלִי עוֹר⁵² שֶׁיֵּשׁ לוֹ לולָאוֹת⁵³ וּשְׁנֵצוֹת, כְּגוֹן סִנְדֵּל עֲמָקִי⁵⁴ וְכִסּוּי שֶׁל שְׁנֵצוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּשָׁהּן מִתְרִין⁵⁵ אֵין עָלֶיהֶן צוּרַת כְּלִי - הֲרִי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טִמְאָה כְּשָׁהּן מִתְרִין, הוֹאִיל וְהִדְיוּט⁵⁶ יְכוּלָּה בְּמַהֲרָה לְהַכְנִיס הַשְּׁנֵצוֹת בְּלוּלָאוֹת וְיִחְזֹר כְּלִי קָבּוּל כְּשֶׁהִיָּה. וְכֵן⁵⁷ אִם נִטְמָאוּ וְהִסִּיר הַשְּׁנֵצוֹת מִהֶן וְנִפְסְדָה צוּרַתָּהּ - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין⁵⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵפְשֶׁר לְהַחֲזִירָן שֶׁלֹּא בְּאֶמָן.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י"ט מנחם-אב – ספר טהרה – הלכות כלים קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אוחה במקום קביעתה בדף של עור (תיתורא), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). (88) שיש לה ארבע קציצות. (89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

טו. הפדור⁹⁰ והאמום⁹¹ והקמיע⁹² והתפלין שנקרעו
אחר שנטמאו, הנוגע בהן - טמא, ובמה שבתוכן -
טהור⁹³. האכור⁹⁴ שנקרע, הנוגע במה שבתוכו -
טמא, מפני שהתפר מחברו⁹⁵ ונעשה פלו כגוף
אחד.

(90) משנה כלים כג, א. (91) דפוס שנותנים עליו את המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. (92) נתבאר בהלכה יא. (93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). (94) אוסף שרוכבים עליו. (95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק שמיני

(1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

א. כל כלי מתכות² אינן מקבלין טמאה עד שתגמר
מלאכתן כלה ולא יהיה הכלי מחסר מעשה כלה.
אבל גלמי כלי מתכות אינן מקבלין טמאה.

(2) ברייתא, חולין כה, א.

ב. ואילו הן³ גלמי כלי מתכות? כל שעתידי לשהו⁴
אותו או לשבץ⁵ או לגרר⁶ או לכרפף⁷ או להקיש⁸
בקורנס⁹, או שהיה מחסר אין או אין⁹ - הרי זה אינו
מקבל טמאה עד שיתקנו וינפחו ולא תשארו בו
מלאכה כלה. כיצד? הסיף¹⁰ אינו מקבל טמאה עד
שישופנו¹¹, והסכין - עד שישחיזנה. וכן כל פיוצא
במעשים אלו. לפיכך, העושה פלים¹² מן העשת של
ברזל¹³ או מן החררה¹⁴ של מתכת, ומן הסובב של
גלגל¹⁵, ומן הטטטין ומן הצפוניין¹⁶, ומפני¹⁷ הפלים
ומאגני הפלים¹⁸ ומאגני הפלים, ומן השחולה¹⁹ ומן
הנדודת²⁰ - הרי אלו טהורים²¹, מפני שכל אלו
שנעשו גלמי כלי מתכות הן²². אבל העושה כלי
משברי כלי מתכות ומן הפלים²³ ששחקו מרב הזמן
ומן המסמרות שידוע שנעשו מן הפלים - הרי אלו
מקבלין טמאה, לפי שאינם גלמים²⁴. אבל מסמרות
שאין ידוע אם נעשו מן הפלים או מן העשת - הרי הן

בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפלין. (67) אף-על-פי שארבעתן מחוברות למטה. (68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. (69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". (70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. (71) כל התפילה. (72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. (73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הוא הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקויה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. (74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. (75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. (76) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ו. (77) שם פכ"ו מ"ד. (78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. (79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. (80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף-על-פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. (81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב. (82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. [רש"י בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה למלך כאן]. (83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

1 יג. מנעל⁸⁴ שנפחת, אם אינו מקבל רב הרגל -
2 טהור⁸⁵.

(84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. (85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

3 יד. תפלה⁸⁶ שנטמאת מאימתי טהרתה? של יד -
4 משיתיר אותה⁸⁷ משלש רוחות; ושל ראש⁸⁸ -
5 משיתיר משלש רוחות⁸⁹ וכן קציצה לחברתה.

(86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (87) יחתוך

1 טְהוּרִין. אֶפְלוּ הַתְּקִין אוֹתָם לְכָלִי²⁵ - אֵינָם מְקַבְּלִין
2 טְמֵאָה.

(3) שם. (4) לשפשף בשופין כדי להחליקו. (5) להסיר "הקליפה אשר יתרועע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פ"א מ"ג). (6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגדרים אותן בכלי מיוחד לכך. (7) ללטוש כדי שיבריק. (8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. (9) שפה. (10) כלים פ"ד מ"ה. (11) ימרח אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשוף). (12) כלים פ"א מ"ג. (13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. (14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. (15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוק של מתכת לחזקו. (16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלין]. (17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. (18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. (19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". (20) צ"ל הגרודת (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתינו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. (21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וכסף-משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו – טהרו. חזר ועשה מהם כלים – חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים – טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם – הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם – הרי אלו טמאים, שמה היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק – הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה – חזקה טהורה. [מלשוננו של רבינו בה' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא

הגינות]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פ"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליה שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים?] ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה – הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף-על-פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתנו לפירושנו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה בלי השיפורים], ומשנתנו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורין" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. (22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. (23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמרות שלא היו חלק מכלי – אינם מקבלים טומאה. (24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמים]. (25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף-משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגרודת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

3 ג. כְּלֵי מִתְכוֹת שְׂאִינוּ מְחֹסֵר אֶלָּא פְּסוּי - מְקַבְּל
4 טְמֵאָה, שְׂאִין הַפְּסוּי חָשׁוּב מְגוּף הַכָּלִי.

5 ד. מַחֲטָה²⁶ שְׁלֹא נִקְבְּהָ אֶלָּא שְׁפָה²⁷ וְתִקְנָהּ לְכָף²⁸
6 מִתְחַלְתָּהּ - מְקַבְּלַת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שְׁמוּצִיאוֹתֶיהָ אֵת
7 הַקּוֹיִן²⁹. אֲבָל אִם עֲתִיד לְנִקְבָּהּ - הִרִי הִיא כְּשֶׁאֵר
8 גִּלְמֵי כָּלִי מִתְכוֹת וְאִינָהּ מְקַבְּלַת טְמֵאָה³⁰.

(26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פ"א הי"ד. (27) החליקה. (28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. (29) שנתחב בכשר האדם. (30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

9 ה. מֵאֲחֵר שְׂפָאֲרָנוּ, שְׁגָלְמֵי כָּלִי מִתְכוֹת טְהוּרִים
10 וְגִלְמֵי כָּלִי עֵץ טְמֵאִים³¹, וּפְשׁוּטֵי כָּלִי מִתְכוֹת
11 טְמֵאִים³² וּפְשׁוּטֵי כָּלִי עֵץ טְהוּרִים³³ דִּין תוֹרָה,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ט מנחם-אב - ספר טהרה - הלכות כלים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 נמצא³⁴: הטמא³⁵ בכלי עץ - טהור בכלי מתכות,
- 2 טמא בכלי מתכות - טהור בכלי עץ.
- 31 נתבאר למעלה פ"ה ה"א. (32) נתבאר למעלה פ"א ה"ט. (33) שם ה"י. (34) יוצא מזה. (35) חולין כה, א.
- 3 ו. כל כלי המלחמה³⁶, כגון הסיף והרמח והכובע³⁷
- 4 והשריון והמגפיים וכיוצא בהן - מקבלין טמאה.
- 5 וכל תכשיטי האדם, כגון הקטלה³⁸ והנזמים³⁹
- 6 והטבעות⁴⁰, בין שיש עליהן חותם⁴¹ בין שאין
- 7 עליהם חותם, וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. אפלו
- 8 דינר⁴² שנפסל⁴³ והתקינו לתלותו בצואר קטנה -
- 9 מקבל טמאה⁴⁴. וכן קמיע של מתכת⁴⁵ - מתטמא
- 10 בכל תכשיט אדם⁴⁶.
- 36 כלים פ"א מ"ח. (37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. (38) רביד של זהב שתולים על הצואר. (39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. (40) שמישים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טמאה (תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). (41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. (42) מטבע רומית עתיקה. (43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. (44) שם פ"ב מ"ז. (45) תוספתא פ"א ה"ד. (46) ב'ספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טמאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".
- 11 ז. כל תכשיטי הבהמה והכלים⁴⁷, כגון הטבעות
- 12 שעושין לצואר הבהמה ולאזני הכלים - טהורין
- 13 ואינן מקבלין טמאה⁴⁸ בפני עצמן⁴⁹; חוץ מזוג⁵⁰
- 14 של בהמה וכלים המשמיע קול לאדם⁵¹. כיצד?
- 15 העושה⁵² זוגין⁵³ למכתשת⁵⁴ ולעריסה⁵⁵, למטפחות
- 16 ספרים⁵⁶ ותינוקות⁵⁷ - טהורים⁵⁸. עשה להן ענבולין
- 17 - מקבלין טמאה; הואיל ונעשו להשמיע קול
- 18 לאדם, הרי הן כתכשיטי אדם. ואפלו נטלו
- 19 ענבוליהן⁵⁹ - מקבלין טמאה⁶⁰, שהרי הוא ראוי
- 20 להקישו על החרס⁶¹.
- 31 כלים פ"ב מ"א. (48) לא ריבו חכמים לטמאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). (49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. (50) פעמון קטן. (51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טמאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש".
- ח. זוג⁶² העשוי לאדם: אם נעשה לקטן - אינו
- 22 מקבל טמאה אלא בענבול שלו, שהרי לקול
- 23 נעשה⁶³; נעשה לגדול⁶⁴ - הרי זה תכשיט ומקבל
- 24 טמאה אף על פי שאין לו ענבול.
- 62 שבת, שם. (63) ולא נגמרה מלאכתו. (64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי ענבול עשוי מכסף או זהב.
- ט. כל⁶⁵ הפרצופות⁶⁶ מקבילות⁶⁷ טמאה, וכל
- 26 החותמות טהורין, חוץ מחותם של מתכת שבו
- 27 חותמין בלבד⁶⁸. וכל הטבעות טהורות, חוץ מטבעת
- 28 אצבע; אבל טבעת שחוגר בו את מתניו, שקושרה
- 29 בין כתפיו - טהורה. טבעת השירי⁶⁹ של בהמה,
- 30 הואיל והאדם מושך בה את הבהמה - מקבילת
- 31 טמאה⁷⁰. וכן מקל⁷¹ של בהמה של מתכת, הואיל
- 32 ואדם רודה אותה בו - מקבילת טמאה.
- 65 תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (66) מסכות שנותנים על הפנים. (67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טמאה. (68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טמאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. (69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. (70) שבת נב, ב. (71) שם.
- י. כל הכלים⁷² יורדים לטמאה⁷³ במחשבה⁷⁴, ואין
- 34 עולין מידי טמאה⁷⁵ אלא בשנוי מעשה. והמעשה
- 35 מבטל מיד המעשה⁷⁶ ומיד המחשבה⁷⁷, והמחשבה
- 36 אינה מבטלת לא מיד המעשה ולא מיד המחשבה.
- 37 כיצד? טבעת בהמה או כלים שחשב עליה
- 38 להחזירה טבעת אדם - הרי זו מקבילת טמאה

- 92 שם. (93 רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות.
94 תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד,
שאינ דרכם לגדל בהמות.
טו. אָמַר לְאֶמֶן⁹⁵; עָשָׂה לִי שְׁנֵי זֻגִים, אֶחָד לְדָלֶת
וְאֶחָד לְבִהמָה; עָשָׂה לִי שְׁתֵּי מַחְצָלוֹת, אֶחָת
לְשִׁכְבָּה⁹⁶ וְאֶחָת לְאֹהֲלִים⁹⁷; עָשָׂה לִי שְׁנֵי סְדִינִים,
אֶחָד לְצוּרוֹת⁹⁸ וְאֶחָד לְאֹהֲלִים⁹⁹ - שְׁנֵיהֶן מְקַבְּלִין
טְמָאָה, עַד שִׁיפְרֹשׁ וַיֹּאמֶר: זֶה לְכָךְ וְזֶה לְכָךְ¹⁰⁰.
- 95 שם. (96 שהיא מקבלת טומאה. (97 שאינה מקבלת
טומאה. (98 מצויירות בהם צורות שונות המשמשות
דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה
אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד,
ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים
פכ"ד מ"ג). (99 במשנה, אמרו: לזילון - טמא טומאת
מת. (100 ואז הראוי לקבל טומאה - יקבל, ושאינו ראוי
- לא יקבל.

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

- 1 יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי.
שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן.
א. כָּל כְּלִי מִתְכוּוֹת שִׁישׁ לָהֶן שֵׁם בְּפָנָיו עֲצָמָן -
מְקַבְּלִין טְמָאָה, חוּץ מִן הַדָּלֶת וְהַנִּגְגֵּר³ וְהַמְנַעֵל
וְהַפּוֹתֶה⁴ שֶׁתַּחַת הַצִּיר וְהַצִּיר וְהַקֶּזֶרֶה וְהַצִּנּוֹר⁵; מִפְּנֵי
שָׂאֵלוֹ עֲשׂוּיִין לְקַרְקַע⁶ אוֹ לְשִׁמְשׁ אֶת הָעֵץ⁷ אֵינֶן
מְקַבְּלִין טְמָאָה, וְאִפְלוּ קֹדֶם שִׁיִּקְבְּעוּ⁸. וְכָל כְּלִי
מִתְכוּוֹת שִׁישׁ לוֹ שֵׁם לוֹי - אֵינֶנּוּ מִתְטַמָּא בְּפָנָיו עֲצָמוֹ,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַקֵּצַת כְּלִי. בִּיצֵד? עֲקָרָב שֶׁל פְּרָמְבִּיא⁹
- טְמָא¹⁰, וְלִחְיִים שֶׁלָּה שְׁעַל לִחְיֵי הַבִּהמָה מְבָאָן
וּמְבָאָן - טְהוֹרִין, וְאֵין מְקַבְּלִין טְמָאָה בְּפָנָיו עֲצָמָן,
מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בְּפָנָיו עֲצָמָן. וּבִשְׁעַת חֲבוּרוֹ¹¹ -
הַכֹּל מְקַבֵּל טְמָאָה¹².
- 2 כלים פרק י"א משנה ב. (3 מוט של ברזל המשמש
בריה לשער של עץ. (4 כעין כוס של מתכת שמשקיעים
בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים-א ז, ט:
והפחות לדלתות הבית"). (5 העשוי להניח בקרקע.
(6 כלל הוא בידיו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע.
(7 נגר ומנעול. (8 מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם
בקרקע. (9 פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה וכו'
חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב.
(10 מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש
לו שם בפני עצמו. (11 כשהם מחוברים לרסן. (12 ואם
נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.
- ב. טָסִין שֶׁל בְּרוֹזַל שֶׁמְנִיחִין עַל לִחְיֵי הָאָדָם¹³
בִּשְׁעַת מְלַחְמָה - אֵינֶן מְקַבְּלִין טְמָאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין
לָהֶם שֵׁם בְּפָנָיו עֲצָמָן¹⁴. וְאֵם יֵשׁ בָּהֶן פִּית קָבוּל
מֵיָם¹⁵ - מִתְטַמָּאִין בְּכָל כְּלִי קָבוּל¹⁶.
- 1 בְּמַחְשָׁבָה זֹו, וְכֹאֲלוֹ נַעֲשִׂית לְאָדָם מִתְחַלֵּת עֲשִׂיתָהּ⁷⁸.
חֲזוֹר וְחָשַׁב עָלֶיהָ לְהִנִּיחָה טַבַּעַת בְּהִמָּה כְּשֶׁהִנִּיחָה,
אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַשְׁט בָּהָּ הָאָדָם⁷⁹ - הֲרִי זֹו
מְקַבֵּלֶת טְמָאָה; שֶׁאֵין הַמַּחְשָׁבָה מְבַטֵּלֶת מִיד
הַמַּחְשָׁבָה עַד שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שִׁישׁוּף אוֹתָהּ אוֹ
יִתְקַעָה⁸⁰ בְּמַעֲשֶׂה שֶׁל בְּהִמָּה. הִנֵּה הַטַּבַּעַת לְאָדָם
וְחָשַׁב עָלֶיהָ לְבִהמָה - עֲדִין הִיא מְקַבֵּלֶת טְמָאָה
כְּשֶׁהִנִּיחָה; שֶׁאֵין הַכָּלִים עוֹלִין מִיָּדִי טְמָאָתָן
בְּמַחְשָׁבָה. עָשָׂה בָּהָּ מַעֲשֶׂה וְשָׁנָה לְבִהמָה - אֵינָה
מְקַבֵּלֶת טְמָאָה; שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיד הַמַּעֲשֶׂה.
- 2 משנה, כלים פכ"ה מ"ט. (73 נעשים ראויים לקבל
טומאה. (74 מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא
רבינו דוגמאות. (75 כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין
מחשבה מועילה לבטל הכשרתו לכך. (76 אפילו אם עשה
בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. (77 וגם
חישב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף-על-פי-
כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו.
(78 דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". (79 ואם כן לא
השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. (80 נראה שצ"ל
יתקנה.
- יא. חֲרֹשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה⁸¹ וְאֵין לָהֶן
מַחְשָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ לְמַעֲלָה בְּעִנְיַן הַכֶּשֶׁר
אֲכַלְיָן⁸².
- 81 מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא.
82 פ"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק
כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.
- יב. זֻג⁸³ שֶׁל דָּלֶת⁸⁴ שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְבִהמָה - מְקַבֵּל
טְמָאָה⁸⁵; וְשֶׁל בְּהִמָּה שֶׁעֲשָׂאָהּ לְדָלֶת, אֲפִלּוּ חֲבוּרָו
בְּקַרְקַע וְאִפְלוּ קָבְעוּ בְּמִסְמָר - מְקַבֵּל טְמָאָה כְּשֶׁהִנִּיחָה,
עַד שִׁישְׁנָה בּוֹ מַעֲשֶׂה בְּגוֹפּוֹ⁸⁶.
- 83 שבת נח, ב. (84 שאינו מקבל טומאה מפני שהוא
בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. (85 נתבאר למעלה ה"ז
שזוג של בהמה מקבל טומאה. (86 בזוג.
- יג. אֶמֶן⁸⁷ שֶׁעוֹשֶׂה וּמְנִיחָה⁸⁸ זֻגִין לְבִהמָה
וְלְדָלֶתוֹת⁸⁹; אִם רַב הָעֲשׂוֹי לְדָבָר שֶׁמְקַבֵּל טְמָאָה⁹⁰ -
הֲרִי הַכֹּל מְקַבֵּל טְמָאָה, עַד שִׁיפְרִישׁ מְקַצָּתָן לְדָבָר
שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה⁹¹; וְאִם רַב הָעֲשׂוֹי לְדָבָר שֶׁאֵין
מְקַבֵּל טְמָאָה - הֲרִי הַכֹּל טְהוֹר, עַד שִׁיפְרִישׁ מְקַצָּתָן
לְדָבָר הַמְקַבֵּל טְמָאָה.
- 87 תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (88 מכין מלאי
של זוגים על-מנת למכרם. (89 הזוגים מתאימים גם
לבהמה וגם לדלתות. (90 הוא מתכוון למכור רוב הזוגים
לצרכי בהמה. (91 ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.
- יד. זֻגִין⁹² הַנִּמְצָאִין בְּכָל מְקוֹם - מְקַבְּלִין טְמָאָה⁹³;
חוּץ מִהַנִּמְצָאִים בְּכַרְכִּים, מִפְּנֵי שֶׁרָבֶן לְדָלֶתוֹת⁹⁴.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ' מנחם-אב - ספר טהרה - הלכות כלים קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. כל הפסוין של מתכת טהורין ואין מקבלין
טמאה, מפני שאין להם שם בפני עצמן³¹, חוץ
מפסויה המצח³² ומפסויה טני³³ של רופאין³⁴; מפני
שמניחין בו את האספלגית³⁵, נעשה כלי קבול.³⁷

(31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם
כמשמשי כלים. (32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים
להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. (33) טנא = סל.
(34) הרופאים ורוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת.
(35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.

ז. פסוי של מתכת ששפו ולטשו ונעשה מראה -
הרי זה מקביל טמאה.³⁶

(36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק
כחכמים שם.

ח. כל המשקולות³⁷ של מתכות מקבילות טמאה.
והן הנקראין אונקיות. קנה מאזנים של עץ שהיו
אונקיות של ברזל תלויות בו - מקביל טמאה³⁸,
מפני האונקיות התלויות בו³⁹. במה דברים
אמורים? במאזנים של מוכרי פשתן ומוכרי
צמר⁴⁰; אבל של פעלי בתים אינו מקביל טמאה עד
שיהיו האונקיות קבועות בו⁴¹.

(37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו
תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם
הדברים הנשקלים, ו"משקולות" שנאמר כאן - הכוונה
לאותם הווים. (38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט.
(39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. (40) מאזניים שלהם
גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול
ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר
רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן
הכלי. (41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם
מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי
האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן
העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני
עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא
בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים
כדי למכור מקפידים על משקל מדויק ומשתמשים תמיד
באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל
ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ם מפרש שאונקיות
היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים.
פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].

ט. משקלות⁴² שנשתברו, אף על פי שהחזירן⁴³
ושוקל בהן - אינן מקבלין טמאה⁴⁴. יחד מהן⁴⁵
חצאי ליטרין, שלישי ליטרין, רביעי ליטרין - הרי
אלו מקבלין טמאה⁴⁶.

(42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את
המשאות. (43) צירף יחד את שבריהם. (44) שאינם
ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. (45) קבע חתיכה

(13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות
את החזה. (14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה
את הראש. (15) לשתות במלחמה. (16) למדנו מזה,
שכלי שיש לו בית קיבול - מקבל טומאה אף על פי שאין
לו שם בפני עצמו.

ג. נזם העשוי בקדרה¹⁷ מלמטה וכעדשה מלמעלה
ונפסק - הקדרה שלו¹⁸ מקבילת טמאה בפני עצמה,
שהרי יש לה בית קבול, והעדשה¹⁹ מקבילת טמאה
בפני עצמה, מפני שיש לה שם בפני עצמה,
והצנירה²⁰ שלה שיהא נכנסת באין או באף אינה
מקבילת טמאה בפני עצמה²¹. הנה הנזם עשוי כמין
אשכול²² ונפרק²³ - טהור, מפני שאין בו בית קבול,
ואין לכל גרגיר ממונו שם בפני עצמו, והרי אינו
ראוי לתכשיט²⁴ משנפרק.

(17) מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה
ובו הצינור הנכנסת לנקב שבאליה האוזן, והחלק התחתון
תבניתו כקדירה חלולה. (18) שאין לה שם בפני עצמה.
(19) שאין לה בית קיבול. (20) שאין לה בית קיבול ולא
שם בפני עצמו. (21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא
כחלק מכלי שלם. (22) גרגירי מתכת דבוקים יחד בתבנית
אשכול ענבים. (23) נפרדו הגרגירים זה מזה.
(24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל
טומאה.

ד. טבעת אחת שמניחין הפנות ברגל אחת - היא
הנקראת בירית, ואינה מקבילת טמאה, מפני שאין
עליה צורת כלי תכשיט, אלא כמו טבעת הפלים
או טבעת שקושר בה בין כתפיו. אבל שתי טבעות
שמשימות הפנות ברגליהן ושלשלת מטלת ביניהן
מזו לזו²⁵ - מקבלין טמאה, מפני שהן תכשיטי
הפנות. והן הנקראין פבלים.¹⁶

(25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע
פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדורות.

ה. קטלא של חליות²⁶ של מתכת, והם בחוט של
צמר או של פשתן, ונפסק החוט - החליות מקבילות
טמאה, שכל אחד ואחד כלי בפני עצמו²⁷. הנה
החוט שלה של מתכת והחליות של אבנים טובות
ושל מרגליות או של זכוכית, ונשברו החליות
והחוט קים - הרי זו מתטמא בפני עצמו²⁸. שירי
קטלא²⁹ - כמלא צואר קטנה³⁰.

(26) גרגירי זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים
בצוואריהן. (27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר,
ישנן נשים התולות על צווארן חולייא אחת של זהב או
כסף. (28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר
לקישוט. (29) קטלא שנקרעה. (30) אם נשאר כדי לקשור
סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט.
המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.

במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. (57) במשנה: "של אקן", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשויה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. (58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. (59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. (60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. (61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. (62) במשנה כתוב סתם: "המחובר לטמא - טמא, והמחובר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחובר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. (63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. (64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. (65) כחלק מכלי. (66) שאינה חלק מכלי. (67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.

יב. שלשלת שיש בה בית נעילה⁶⁸ - מתטמאה⁶⁹,
והעשויה לכפיתה⁷⁰ - טהורה⁷¹.

(68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגנבוהו. (69) שהוא כלי לצורך האדם. (70) שקושרים בצוואר הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. (71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחיה.

יג. שלשלת של סיטונות⁷² - מתטמאה, מפני שהן
נועלין בה את החיות; ושל בעלי בתים - טהורה,
שאינה עשויה אלא לנוי⁷³.

(72) לסגור בהם את דלתות החנויות. (73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחובר לקרקע.

יד. שלשלת של מושחי קרקע⁷⁴ ויתדותיהן
שתוקעין בקרקע בשעה שמושחין - מקבלות
טמאה⁷⁵; ושל מקוששי עצים⁷⁶ - טהורה, לפי
שהיא משמשת את העץ⁷⁷.

(74) מודדי קרקע, מהנדסים. (75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. (76) לקשור בה חבילת עצים. (77) והעץ עיקר.

טו. שלשלת דלי גדול - ארבעה טפחים⁷⁸ ממנה
סמוך לדלי מתטמאה עם הדלי, מפני שהיא צריך

שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן שליש או רביע הליטרא. (46) לפי שהם משקלות חדשים בלתי שבורים.

י. סלעי⁴⁷ שנפסלה והתקינה⁴⁸ להיות שוקל בה -
מקבלת טמאה.

(47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים. (48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

יא. אונקלי של בתים⁴⁹ - טהורה⁵⁰, ושל רוכלים⁵¹
- מתטמאה⁵². אונקלי של נקליטי המטמא⁵³ -
טהורה⁵⁴, ושל הרגש⁵⁵ - מתטמאה⁵⁶. אונקלי של
פורת הציידים שצדין בה הדגים⁵⁷ - טהורה⁵⁸, ושל
שדה⁵⁹ - מתטמאה. אונקלי של מנורות העץ -
טהורה⁶⁰, ושל שלחן - מתטמא⁶¹. זה הפלל: פל פלי
שמקבל טמאה בפני עצמו מן התורה⁶² - הרי
האונקלי של מתכת שלו ושלשלת שלו מקבלת
טמאה; וכלי שאינו מקבל טמאה, כגון פשוטי כלי
עץ וכלי עץ הבאים במדה וכיוצא בהן - אונקלי
של מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלות טמאה.
וכל אחת ואחת⁶³ בפני עצמה⁶⁴ טהורה, שאין
האונקלי או השלשלת פלי בפני עצמו, אלא הרי
הן במקצת פלי⁶⁵. ואפלו אונקלי שפכתלים⁶⁶
שתולין בה הפלים והבגדים וכיוצא בהן -
טהורה⁶⁷.

(49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. (50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. (51) מוכרי בושם. (52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. (53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשות המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. (54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. (55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוככים עליו. (56) מפני שמצד העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר טהרה - הלכות כלים קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שצירפנו באש ובמים כדי לחזקו, ובלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

- ב. מִסְמָר⁶ הַעֲשׂוֹי בְּסִימָן לְשִׁמִּירַת הַפֶּתַח⁷ - אֵינוֹ 20
מִקְבֵּל טְמָאָה. וְכֵן מִסְמָר שֶׁל שְׁלֹחֵי שְׂתוּלָה בּוֹ 21
הַמְאֻזְנִים וְהַפִּיס - טָהוֹר⁸. וְכֵן תְּלוּיֵי הַמַּגְרָדוֹת⁹ - 22
טָהוֹרוֹת¹⁰. אֵף עַל פִּי שְׂמִסְמָרִין אֵלּוּ מְשֻׁנִּין בְּצוּרָתָן 23
מִשְׁאָר מִסְמָרֹת הַתְּקִיעָה. 24

שם. (7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפוחת את הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. (8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. (9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי-מגרדות. (10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף-על-פי שדרכם של הבלנים להוציאם במקום זה ולתוקעם במקום אחר (תפארת ישראל).

- ג. מִסְמָר¹¹ הַגֶּרֶע¹², וְהוּא הַכִּלִּי שְׂמִקְיָזִין - מִקְבֵּל 25
טְמָאָה. וּמִסְמָר שֶׁל אָבֶן הַשְּׁעוֹת¹³ - טָהוֹר¹⁴. 26

שם מ"ד. (12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. (13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעותה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. (14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (כתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

- ד. מִסְמָר¹⁵ הַגֶּרְדִּי¹⁶, וְהוּא הַמִּסְמָר הָאֶרֶץ כְּעֵין 27
שְׂפוד שְׂמִכְנִים בּוֹ הָאֹרֶג¹⁷ שְׂפּוּפֶרֶת הַקֶּנֶה אוֹ הָעֵץ 28
וְלוֹפֶה¹⁸ עָלֶיהָ חוּטִים - מִקְבֵּל טְמָאָה¹⁹. 29

שם. (16) של האורג. (17) הסגנון אינו ברור. והכוונה היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. (18) כורך. (19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

- ה. אֵלּוּ²⁰ כִּלִּי מִתְכוֹת הַמִּתְטַמְּאוֹת בַּעֲגֻלָּה: הַעֲלִי 30
שֶׁל מִתְכָּה, וְהַקְטֵרֵב²², וְהַכְּנָפִים²³ הַמִּקְבָּלוֹת אֶת 31
הַרְצוּעוֹת, וּבִרְזֵל שֶׁתַּחַת צִיּוּרֵי הַבְּהֵמָה²⁴, וְהַסּוּדָה²⁵, 32
וְהַמַּחְגֵּר²⁶, וְהַמַּחְוִיּוֹת²⁷, וְהַעֲנָבוֹל²⁸, וְהַצְּנִינָה²⁹, 33
וּמִסְמָר הַמַּחְבֵּר אֶת פִּלָּם³⁰. וְאֵלּוּ טָהוֹרִים בַּעֲגֻלָּה³¹: 34
הַעֲלִי שֶׁל עֵץ הַמַּצְפָּה³², וְכִנְפִים הַעֲשׂוּיִין לָנוּי, 35
וְהַשְּׂפּוּפִּיּוֹת הַמְשֻׁמֵּינּוֹת אֶת הַקּוֹל, וְהָאֶבֶר³³ שֶׁבְּצֵד 36
צִיּוּרֵי בְּהֵמָה³⁴, וְהַסּוּבֵב שֶׁל גִּלְגֹּל³⁵, וְהַטְּסִין³⁶ 37
וְהַצְּפּוּיִין³⁷. וְשֹׁאֵר כָּל הַמִּסְמָרוֹת שֶׁבָּה - טָהוֹרִין. 38

(20) שם פי"ד מ"ד. (21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה

- הַדְּלִי; וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, לְפִי שְׁאֵין לוֹ שֵׁם בְּפָנָי עֲצָמוֹ. 1
וְשִׁלְשֵׁלַת דְּלִי קֶטֶן - עֲשָׂרָה טַפָּחִים⁷⁹. 2

(78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. (79) שלשלת של דלי גדול אוחזים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

- טז. הַפְּדוּר שֶׁל מִתְכָּה, וְהַסֵּדֵן, וְהַקְּנֵטֶר⁸⁰ שֶׁל 3
בְּנָאי, וְהַדֶּקֶר⁸¹ שֶׁל חֶרֶשׁ⁸², וְחִמּוֹר שֶׁל נִפְח⁸³, 4
וְהַמְטִלְטֵלַת⁸⁴ וְהַמְשְׁקוּלוֹת שֶׁל בְּנָאִים, וְהַכִּירִים 5
שֶׁל בִּרְזֵל שֶׁחֻבְטִין בָּהֶם הַזֵּיתִים, וְהָאֶפְרָכִס⁸⁵ שֶׁל 6
מִתְכָּה, וְהָאֹלָר שֶׁפּוֹרְתִין בּוֹ הַסּוּפְרִים רֹאשׁ 7
הַקְּלָמוֹס שֶׁל קֶנֶה, וְהַקְּלָמוֹס שֶׁל מִתְכָּה, וְהַכֶּן⁸⁶ 8
וְהַפָּנָא שֶׁמְשַׁרְטִטִין בּוֹ הַסּוּפְרִים - כָּל אֵלּוּ 9
מִקְבָּלִין טְמָאָה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ שֵׁם בְּפָנָי 10
עֲצָמוֹ. 11

(80) משנה שם פרק י"ד ג': "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזור) בו העץ. (81) יתד חדה. (82) נגר. (83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. (84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשויה בצורה אחרת קצת. (85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימעא קימעא על האבנים הטוחנות. (86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

- א. מִסְמָרוֹת² שְׂמִחְזִיקִין בָּהֶן הַתְּקִיעָה, הַעֲשׂוּיִין 12
לְתַקֵּעַ אוֹתָן בַּעֲצִים - אֵינָן מִקְבָּלִין טְמָאָה. וְכֵן 13
הַמִּסְמָרוֹת שְׂתוּקְעִין אוֹתָן בַּכְּתִלִּים לְתוֹלֹת בָּהֶן. וְאֵם 14
הַתְּקִינוּ לְהִיּוֹת כִּלִּי בְּפָנָי עֲצָמוֹ³ - מִקְבֵּל טְמָאָה. 15
כִּי צִיד? מִסְמָר שֶׁהַתְּקִינוּ לְהִיּוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ אוֹ 16
לְהוֹצִיא אֶת הַפֶּתִילָה, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ בִּרְחִים שֶׁל יָד אוֹ 17
שֶׁל חִמּוֹר - הֲרִי זֶה מִקְבֵּל טְמָאָה. הַתְּקִינוּ לְפִתַּח בּוֹ 18
אֶת הַחִבִּית - טָהוֹר, עַד שִׁיִּצְרָפְנוּ⁵. 19

(2) כלים פי"ב מ"ה. (3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. (4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. (5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. (22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. (23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור בנקבים וקושרים אותן בעגלה. (24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. (25) "יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה" (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. (26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). (27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קעוררי, כדי שלא תיפולנה האבנים. (28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך. (29) האונקלי (ו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי שלא יפול (שם). (30) את כל חלקי העגלה. (31) שם מ"ה. (32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמני פ"ז ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפוי כלים אינם מקבלים טומאה. (33) עופרת. (34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה. (35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את הגלגל. (36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי. (37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.

1 ו. עֶקֶרֶב³⁸ בֵּית הַבַּד³⁹ - מְקַבֵּל טֹמְאָה. אֲרוֹן⁴⁰ שֶׁל
2 גְּרוֹסוֹת⁴¹, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טְהוֹר⁴², אִם הִיָּתָה
3 תַּחְתּוֹ עֲגָלָה שֶׁל מִתֶּכֶת - הִרִי זֶה מְקַבֵּל טֹמְאָה⁴³.
4 (38) שם פ"ב מ"ג. (39) ברזל שבקורה שכותשים בה הזיתים. (40) שם מ"ד. (41) ארון של מוכרי גריסים. (42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. (43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון ומשמשת אותו.

4 ז. רִיחִים⁴⁴ שֶׁל פִּלְפְּלִין⁴⁵ מְקַבֵּל טֹמְאָה מִשּׁוּם
5 שְׁלִשָּׁה פְּלִים⁴⁶: מִשּׁוּם פְּלִי מִתְּכֹת⁴⁷, וּמִשּׁוּם פְּלִי
6 קְבוּל⁴⁸, וּמִשּׁוּם כְּבִרָה⁴⁹.
(44) משנה ביצה כג, ב. (45) הריחים ששוחקים בהם פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו; והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק. (46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה בפני עצמו. (47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא כלי מתכת, ואף-על-פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל הפלפל נופל למטה. (48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. (49) החלק האמצעי. גזור טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא,

7 ח. הַדֶּלֶת⁵⁰ שֶׁל מִתֶּכֶת שֶׁבְּמַגְדֵּל⁵¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים -
8 אֵינָה מְקַבֵּל טֹמְאָה⁵²; וְשֶׁל רוֹפְאִים - מְקַבֵּל
9 טֹמְאָה, מִפְּנֵי שְׂמִינִיחִים בָּהּ אֶת הָאֶסְפִּלְנִית⁵³ וְתוֹלָה
10 בָּהּ אֶת הַמְּסָפְרִים⁵⁴.

(50) כלים פ"ב מ"ג. (51) ארון גדול. (52) מפני שאינה כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה. [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה לגבי המגדל]. (53) תחבושת. (54) ולפיכך היא כלי בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

11 ט. טְסִין⁵⁵ שֶׁל מִתֶּכֶת⁵⁶ שֶׁנִּנְעֲרִין בָּהֶן אֶת הַקְּדֵרָה⁵⁷
12 - מְקַבֵּל טֹמְאָה⁵⁸, וְהַקְּבוּעִין בְּפִירָה⁵⁹ - טְהוֹרִין⁶⁰.

(55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה. (56) במשנה: "הייתוכין טמאים, והפרכין טהורים" ובתוספתא: אלו שהחנווני מנער בהן את הקדירה, והפרכים - הקבועים בכירה (גירסת רבינו). (57) רבינו השמיט כאן את המילה "החנווני" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא על-ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא מקיים את הגירסא "שהחנווני", ומבאר שהמדובר בקדירה שיש בה כסף מהותך ומייקים אותו לכלי אחר בעזרת מלקחיים. ומכאן השם "ייתוכין"). (58) שהרי הם כלים. (59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף-משנה). והמדובר בכיריים קבועים בבנין. (60) מפני שהם קבועים במחבר לקרקע.

13 י. הַמְּלֻקָּחִים⁶¹ שֶׁנִּמְעַף בָּהֶן אֶת הַפְּתִילָה⁶² - מְקַבֵּל
14 טֹמְאָה; וְהַצְנוּרוֹת⁶³ שֶׁתּוֹפְסוֹת אֶת הָרִחִים מְלַמְעָלָה
15 - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֹמְאָה, מִפְּנֵי שְׂאִינָן עֲשׂוּיוֹת אֲלָא
16 לְחִזְקָה⁶⁴.

(61) צבת. (62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת, דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת למחוט את הפתילה. (63) ברזלים. (64) תוספתא שם ה"ו.

17 יא. קְלוֹסְטְרָא⁶⁵ שֶׁנּוֹעֲלִין בָּהּ הַדֶּלֶתוֹת: אִם הִיָּתָה
18 שֶׁל מִתֶּכֶת - מְקַבֵּל טֹמְאָה; הִיָּתָה שֶׁל עֵץ וּמִצָּפָה מִתֶּכֶת
19 - טְהוֹרָה⁶⁶.

(65) בריח שראשו אחד עבה. בפתח שיש לו שתי דלתות קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסגור מנכניסים את הקלוסטרטא בטבעות (שם פ"א מ"ד). (66) נתבאר למעלה הלכה ה, ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה.

20 יב. הַפִּיץ⁶⁷ וְהַפּוֹרְנָא⁶⁸ - טְמֵאִים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"א מנחם-אב - ספר טהרה - הלכות כלים רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

(67) שם. (68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.

12 טז. הַקָּצָה⁸⁴ שְׁמַנִּיחִין הִפָּה עָלָיו בְּשַׁעַת תְּקִיעָה⁸⁵ -
13 מְקַבֵּל טִמְאָה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁸⁶; וְהַקָּצָה הָאֲחֵר הֶרְחֵב⁸⁷
14 - אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁸⁸; וּבְשַׁעַת חֲבוּר -
15 הַכֹּל טָמֵא⁸⁹. בַּיּוֹצֵא בּוֹ⁹⁰: קָנִי מְנוּרָה⁹¹ בְּפָנָי עֲצָמָן -
16 אֵינֶן מְקַבְּלִין טִמְאָה, מִפְּנֵי שֵׁישׁ לָהֶן שֵׁם לֹוִי⁹²; וְ
17 הַפֶּרֶחַ שֶׁלָּהּ⁹³ וְהַבְּסִיס - מִתְּטַמְּאִין בְּפָנָי עֲצָמָן⁹⁴; וְ
18 וּבְשַׁעַת חֲבוּר - הַכֹּל טָמֵא.

1 יג. פָּקָה⁶⁹ שֶׁל מִתְּכַת - טְהוּרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשֻׁמֶשֶׁת
2 אֶת הָעֵץ⁷⁰.

(69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת טויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו למשנתנו). (70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי, והפיקה היא תוספת להקל את הטווייה.

3 יד. הַפּוֹשֵׁי⁷¹ וְהַפִּימָא⁷² וְהַמְקַל וְסִמְפוּנָא וְחִלְלִיל⁷³
4 שֶׁל מִתְּכַת⁷⁴ - מְקַבְּלִין טִמְאָה. הֵיוּ שָׁל עֵץ וּמִצָּפִין
5 מִתְּכַת - טְהוּרִין⁷⁵; חוּץ מִן הַסִּמְפוּנָא, שָׁאֵם הִיָּה
6 בֵּה בֵּית קְבוּל פְּנָפִים⁷⁶, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מְצַפָּה -
7 טִמְאָה⁷⁷.

(71) פלך (שם מ"ו). (72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. (73) כלי נגינה. (74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. (75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפוי, כי הציפוי גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. (76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. (77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו ('תוספות יום טוב'). ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפוי משפיע לרעה על צליל הכנפים. [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

19 יז. קוֹרֵת הַחֲצִיצִים⁹⁵, שֶׁהִיא הַמְּטָרָה⁹⁶, שֵׁישׁ בֵּה
20 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מִתְּכַת - מְקַבְּלֵת טִמְאָה; וְשְׁמַנִּיחִים
21 אוֹתָהּ בְּרִגְלֵי הָאֲסוּרִים⁹⁷ - טְהוּרָה⁹⁸. וְהַקּוֹלָרִי⁹⁹ -
22 מְקַבֵּל טִמְאָה. מְגִירָה¹⁰⁰ שֶׁעָשָׂה שְׁנֵיהָ לְחוּר הַדֶּלֶת¹⁰¹,
23 אָף עַל פִּי שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּה¹⁰² - אֵינָה מְקַבְּלֵת
24 טִמְאָה¹⁰³. וְאֵם מְשֻׁמֶשֶׁת מֵאֵת עֲשָׂאָהּ לְחוּר הַדֶּלֶת - הֵרִי
25 זֶה בְּטִמְאָתָהּ עַד שֶׁיִּקְבַּעֶנָה בְּמִסְמָרִים¹⁰⁴. הַפָּקָה¹⁰⁵, בֵּין
26 מְלַמְעָלָה בֵּין מְלַמְטָה¹⁰⁶ בֵּין מִן הַצְּדִידִים -
27 טְהוּרָה¹⁰⁷.

8 טו. הַחֲצוּצֶרֶת⁷⁸ שְׁמִפְצָלֶת חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת⁷⁹: אֵם אֵין
9 יוֹדֵעַ לְהַחֲזִירָה אֶלָּא אֶמָן⁸⁰ - הֵרִי זֶה מְקַבְּלֵת טִמְאָה
10 מִשֶּׁהִיא מִחֲבֶרֶת⁸¹; וְאֵם יוֹכֵלִין⁸² הַכֹּל לְפָרְקָהּ
11 וּלְהַחֲזִירָה - אֵינָה מְקַבְּלֵת טִמְאָה⁸³.

(78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. (79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. (80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. (81) מפני שהוא כלי שלם. (82) שהיא קרן פשוטה. (83) חיבור חלש כזה אינו חיבור

(95) שם פי"ב מ"א. (96) לוח שקולעים אליו את החיצים. (97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). (98) מפני שאינה כלי כלל. (99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. (100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. (101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל-ב יב, לא) וישם במגירה]. (102) כשהיא מחוברת. (103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פי"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

[הר"ש מפרש שבדלי וקומקום מדובר כשנדרש, פירוש שנשחקו ונחלשו, וממיהם ואילך - בניקבו. ומסתמך בפירושו זה על התוספתא, שם פ"ד ה"א. וגם בהלכה שלפנינו אין לפרש את כל הכלים באותו קלקול עצמו, שהרי רבינו מתחיל "שנשבר" ונותן שיעורים מתאימים לכלי שבור בדלי וקומקום, ואחר מכאן הוא קובע שיעורים של קיבול מטבעות, שהם מתאימים לכלים שניקבו. ונראה שרבינו מפרש דלי וקומקום שנשברו, ונשאר בדלי מקום לשאוב מים, ובקומקום כדי לחמם בו מים, ובכלים האחרים מדובר כשניקבו (ראה 'תפארת ישראל').] (13) כלים המיוחדים למדידת יין שניקבו. (14) אם אין היין יוצא דרך אותו הנקב, הכלי מקבל טומאה. [יש מפרשים, שאפילו אם טיפות זעירות מתמצות לאט לאט דרך הנקב - הכלי מקבל טומאה, מפני שאינו מפריע למדידה שהיין מתעכב בכלי זמן קצר]. (15) שמן הוא יותר סמיך מיין, ואינו יוצא אלא דרך נקב יותר גדול. (16) רגילים היו לשרות את החרדל במים או בחומץ ולהעבירו דרך מסננת ששוליה אריגה של חוטי מתכת. (17) נקרו חוטי האריגה בשלושה מקומות סמוכים זה לזה. (18) שלושת הנקבים התלכדו לחור גדול אחד, והחרדל נופל דרך החור. (19) אע"פ שיכולה לקבל דברים גסים יותר מחרדל. (20) כלים פ"ג מ"ד. ופירש רבינו, תרוד גדול שבו חשים בו את התבשיל, ובית יד שלו עשוי בתבנית קורנס (פטיש) ואפשר להשתמש בו לתקוע מסמרים. (21) כל הדומה לזה, כל כלי שנשבר ואינו ראוי למלאכתו הראשונה אינו מקבל טומאה, אף-על-פי שהאדם משתמש בו למלאכה אחרת.

ג. מסרק²² של צמר²³ שנטלו שניו, אם נשתיר בו שלש במקום אחד²⁴ - טמא. היתה החיצונה²⁵ אחת מן השלש - טהור, לפי שאינו יכול לסרק בו פשתן²⁶, שהחיצונה אינה מועלת לסרק, וכל שאינו עושה מעין מלאכתו בכלי מתכת - טהור. נטלו מן המסרק שתיים ועשאון²⁷ למלקטת²⁸ - טמאות. אחת²⁹ והתקינה לגר³⁰ או ללפף³¹ עליה החוט לרקום - מקבלת טמאה. ואם היתה השן עבה וגדולה, אף על פי שלא התקינה - הרי זו מתטמאת בפני עצמה³².

(22) שם פ"ג מ"ח. (23) שסורקים בו את הצמר. בית היד של המסרק עשוי מעץ, ומחטים של ברזל תחובות בו. (24) ראוי הוא עדיין לסרוק בו. (25) השן החיצונה שהיא רחבה ואינה ראויה לסרוק בה. (26) תיבה זו נשתרבה ל כאן בטעות ויש למוחקה. מסרק של צמר שמחטיו דקות, אינו ראוי כלל לסרוק בו פשתן. (27) את שתי המחטים. (28) כעין מלקחים להוריד בהן את השיער מן הגוף. (29) ניטלה שן אחת. (30) כפף קצה אחד בתבנית מתאימה להוציא בה את הפתילה מהגר. (31) לכרוך. (32) מפני שהיא ראויה לכתוב בה על לוח של שעווה. כרב פפא ביבמות מג, א (ראה כסף-משנה).

ד. מסרק³³ של פשתן³⁴ שנטלו שניו ונשתיר בו שתיים - טמא³⁵; נשתיר בו אחת - טהור³⁶.

המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים נזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. (104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. (105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. (106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החרין שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי-אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. (107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק אחד עשר

(1) יבאר כמה שיעור השבר שיישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה. ודין כלי מתכת שניקבו.

א. במה שיעור השבר² שישבר כלי מתכת ולא יקבל טמאה או יטהר מטמאתו?³ הכל לפי מה שהוא⁴.

(2) כלים פ"ד מ"א. (3) שירדה עליו לפני שנשבר. (4) אין שיעור אחיד לכל הכלים, השיעורים השונים יתבאר בהלכות הבאות.

ב. כל זמן⁵ שהכלי יכול לעשות מעין מלאכתו - עדין הוא כלי וחשוב כלי שלם. כיצד? כלי של מתכת⁷ שנשבר והרי הוא יכול למלאות בו - הרי הוא כלי כשהיה. הקמקום - כדי לחם בו חמין. המחם⁸ - כדי לקבל סלעים⁹. הלפס¹⁰ - כדי לקבל קיתונות¹¹ של מתכת. הקיתון - כדי לקבל פרוטות¹². מדות היין¹³ - כדי למד בהן היין¹⁴. וכן מדות השמן¹⁵ - כדי למד בהן השמן. מסננת של חרדל¹⁶ שנפרצו בה שלשה נקבים מלמטה¹⁷ זה לתוך זה¹⁸ - טהורה¹⁹, לפי שאינה משמשת מעין מלאכתה. מגרפה²⁰ שנטלה בפה, אף על פי שהיא בקורנס - טהורה; שאינה עושה מעין מלאכתה אלא מעין הקורנס, והיא לא נעשית לתקע בה בקורנס. וכן כל פיוצא בזה²¹.

(5) שם. (6) שלפני שברתו. (7) במשנה: "דלי". וגם רבינו מתכוון לדלי שמלאכתו הקבועה היא מילוי מים. (8) שהוא גדול יותר מקומקום. (9) ולא יפלו דרך הנקב. סלע = מטבע כסף עתיק (ראה פ"ט ה"י). מפני שהוא כלי גדול נתנו לו שיעור גדול, נראה שרגילים היו להשתמש לפעמים במיהם להניח בו סלעים, שאם לא כן - הרי אינו ראוי למלאכתו הראשונה ('תפארת ישראל'). (10) כלי גדול מאוד שמחממים בו מים ומנקים בו כלים קטנים. (11) כדים. (12) גם כשהוא שלם הניחו בו מטבעות קטנות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ויותר חזק (כנראה הכוונה לפלדה). ואם נסדק החלק שאינו חזק כל-כך אין הסדק עובר את גבול הברזל הקשה, כאילו זה חוסם את המעבר, ולפיכך נקרא חלק זה "חיסום". (53) הברזל הקשה. (54) חלק זה הוא עיקר הכלי. (55) לארכן. (56) שהרי נשאר כלי קטן שהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. (57) בדפוסים שלנו בפירוש המשניות, כתוב: "ומקדח שם המקבת", אולם מכאן הוכחה שטעות הדפוס או המעתיק היא, וצ"ל "מנקבת". (58) ה'ערוך' מפרש שהוא הכלי שמחליקים בו העצים, אולם רבינו פירש כך "מפסלת" שנאמרה במשנתנו, ולא ביאר כאן רונקי מה הוא, וכתב רק שהוא כלי מורכב משני חלקים וכל חלק בפני עצמו אינו כלי שלם ולכן אינו מקבל טומאה.

ח. הסיף⁵⁹ והספין, והספין העקם פמו מגל⁶⁰,
והרמח ומגל יד⁶¹ ומגל קציר⁶² וזוג מספרים קטנים
של בעלי בתים וזוג מספרים גדולים של ספרים⁶³
שנחלקו⁶⁴ - כל חלק מהן מקבל טמאה, מפני שהוא
עושה מעין מלאכתו⁶⁵.

(59) שם מ"א. (60) רבינו מפרש כך פגיון שנאמר במשנה. והר"ש מפרש סכין שיש לו שני פיות. (61) שמשמשים לצרכי הבית. (62) שקוצרים בו תבואה. (63) מדובר בכלים של חוליות מחוברות או שיש להם בית יד המחובר בהם. ראה 'משנה אחרונה'. (64) נתפרקו בחלקים ולא נשברו. (65) אפשר לחתוך שערות בכל חלק מהם.

ט. מספרים⁶⁶ שנחלקה לשנים⁶⁷ - טהורה, לפי
שאינה מעבירה את השער⁶⁸ אלא בדיקה.

(66) במשנה כתוב "מספרת". כלי זה אינו מורכב משני סכינים. רב האי גאון, מפרש: "יביאו רדיד (טס דק) של ברזל ויחודו אותו משני ראשי ומכפלים אותו לצד אחד". (67) נשברה. (68) שערות סבוכות. [בתוספתא, שם פ"ג ה"ב, אמרו: "רבי יהודה מטמא, מפני שהוא כבתחילתו, בתחילה חותך בה את הסבך ועכשיו חותך בה את הסבך, וחכמים מטהרים". ופירש שם הגר"א חותך סבכי אילנות, ורבינו מפרש סבכי שערות.

י. שריון⁶⁹ שנחלק לארפו - טהור⁷⁰; לרחבו⁷¹, אם
משמש מעין מלאכתו ראשונה - טמא. מאימתי
טהרתו? משיבילה⁷² ואינו משמש מעין מלאכתו.
בלה ונשתיר בו רבו: אם מלמעלה⁷³ - טמא⁷⁴, ואם
מלמטה - טהור. קצין ממנו ועשה חליא לתבשית
- הרי זו מקבלת טמאה⁷⁵.

(69) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ג. (70) אינו ראוי להגן, שהרי אינו מכסה כל רוחב הגוף. (71) ונשתיר חלק מכסה חלקו של הגוף לכל רחבו. (72) על-ידי חלידה. (73) החלק העליון נשאר. (74) מפני שהוא מכסה את הלב ואת החזה. (75) כלי חדש בא לכאן – תכשיט אדם שהוא מקבל טומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ו).

יא. שפופרת⁷⁶ של זהבים⁷⁷ ושל זוגין⁷⁸ ושל
נפחים⁷⁹ ושל עושי זכוכית⁸⁰ שנחלקה לארבה -

(33) שם. (34) חוטי הפשתן הם יותר עבים, ושיני המסרק עבות ומרוחקות זו מזו יותר מבמסרק של צמר. (35) ראוי הוא עדיין לסרוק בו פשתן. (36) שתי הלכות אלו ג' וד' מנוגדות לשיטת הסוגיא ביבמות (שם). העיר על זה ב'כסף משנה' בהלכה הקודמת. ראה שם).

ה. הכדומים³⁷ שנשברו ואונקלי³⁸ שלחן קומת -
טמאין³⁹, שהרי אפשר להוציא בהן הדלי מן
הבאר⁴⁰ פשהיו מקדם.

(37) שם מ"ז: הכדומים האשקלונים. (38) השלשלת עם הווים. (39) באשקלון היו רגילים להשתמש בכלי זה המורכב ממוט עץ ארוך, ובו קבועות שלשלאות של ברזל שבראשיהן ווים כפופים, בכלי זה מוציאים כלים שנפלו לבור. והוא מקבל טומאה אף-על-פי שהמוט הוא עץ פשוט, מפני שהשלשלאות והווים הם עיקר הכלי, והעץ משמש אותם. (40) כשהבאר אינה עמוקה או אם יקשור בה חבל.

ו. מגירה⁴¹ שנשלה שן אחת מבינתים⁴² - טהורה.
נשתיר בה⁴⁴ מלא הסיט⁴⁵ במקום אחד - טמאה,
שהרי אפשר לגר⁴⁶ בנשאר.

(41) משור (שם מ"ד). (42) מבין כל שתי שיניים ניטלה אחת [כל שן שנייה ניטלה, ולא נשארו שתי שיניים בלי הפסק ביניהן]. (43) כי אי-אפשר לנסר בה. (44) מקום שלא ניטלו שיניה. (45) כשיעור ארבעה אגודלים. רבינו בפירושו למשנתנו מבאר, שיש הבדל בין מלוא הסיט לרוחב הסיט, מלוא הסיט שיעורו כמו שאמרנו, ורוחב הסיט הוא המרחק בין ראש האגודל וראש האצבע כשמרחיקים אותו זה מזו עד קצה האפשרות. [בפירושו למשנה שבת קה, ב - כותב רבינו, שמלוא הסיט הוא שתות הזרת, ושיעור זה הוא פחות מחצי השיעור האמור כאן, שהרי הזרת הוא חצי אמה = שתיים עשרה אצבעות (לא אגודלים), וצע"ג, ראה פירושו לערלה פ"ג מ"ב]. (46) לנסר.

ז. המעצד⁴⁷ והאזמל⁴⁸ והמפסלת⁴⁹ והמקדח⁵⁰
שנפגמו⁵¹ - עדין מקבלין טמאה⁵². נטל חסומין⁵³ -
טהורין⁵⁴. וכלן שנחלקו לשנים⁵⁵ - טמאין⁵⁶; חוץ
מן המקדח, שהרי אינו יכול לנקב בו⁵⁷. והרונקי⁵⁸
בפני עצמה - אינה מקבלת טמאה, מפני שהיא
מקצת כלי.

(47) כלים, שם. גרזן שמשמשים בו נגרים. (48) רבינו במשנה מפרש: ברזל ארוך מחודד בקצהו התחתון, והנגר אווזו אותו בשתי ידיו וחותך בו את העצים. (49) סכין חדה מורכבת בבית יד של עץ, ומחליקים בה את הקרשים. (50) כלי שהנגרים קודחים בו נקבים בעץ, ראה לקמן הערה נו. [פירשנו כל הכלים האמורים למעלה ע"פ פירוש רבינו במשנה, אולם כיום משתמשים במונחים אלה לכלים אחרים]. (51) נסדקו. (52) מפני שהם עדיין ראויים למלאכתם. רבינו שם מפרש, שכל הכלים האלה עשויים משני חלקים מרוחקים זה לזה, האחד הוא ברזל פשוט, והשני – החלק שבו יחתכו וינקבו – עשוי מברזל יותר קשה

- ולזה היא ראויה גם אחר השבירה. חוטי שני וחוטי זהב הם דקים מאד, ולכן לופפים אותם על מחטים דקים.
- טז. מחט¹⁰² שהעלתה חלודה: אם מצבבת התפירה¹⁸ - טהורה, ואם לאו - טמאה.¹⁹
- (102) שם.
- יז. הספיין¹⁰³ והספיין שהעלו חלודה - טהורין; שפאן¹⁰⁴ והשחיזון¹⁰⁵ - חזרו לטמאתן הישנה. וכן¹⁰⁶ צנורא¹⁰⁷ שפשטה - טהורה; כפפה - חזרה לטמאתה הישנה.
- (103) תוספתא, שם בבא-מציעא פ"ג ה"ו. (104) נמשך לסייף. (105) נמשך לסכין. למעלה פ"ח ה"ב כתב רבינו שגמר מלאכת הסייף הוא משישופנה, ושל הסכין משישחיזנה, ומשום כך אנו מוכרחים לחלק ולבאר כלמעלה. ב'מנחת ביכורים' על התוספתא מבאר, שסייף אינה טעונה השחזה מפני שמכים בה בכוח, אולם סכין אינה ראויה למלאכתה לפני ההשחזה. (106) משנה, שם פ"ג ה'. (107) הברזל שעל ראש הפלך וראשו מעוקם, ואם נפשט העיקום אינו ראוי לטויה (ע"פ פירוש רב האי גאון. והר"ם מפרש מזלג מעוקם שמהפכים בו את הבשר הניצלה על גחלים).
- יח. מפתח¹⁰⁸ עקם כמו ארכבה¹⁰⁹ שנשבר מתוך ארכבותיו; - טהור¹¹⁰. וכן מפתח העשוי כמין גב¹¹¹ שנשבר מתוך גבו - טהור. שהרי אינו יכול לפתח בהן. והרי אינן משמשין מעין מלאכתן. היו בה¹¹² שנים¹¹³ ונקבים¹¹⁴ - טמא, שעדין הוא מפתח¹¹⁵. נטלו השנים - טמא מפני הנקבים¹¹⁶; ונסתמו הנקבים - טמא מפני השנים. נטלו השנים ונסתמו הנקבים או שנפצצו הנקבים זה לתוך זה¹¹⁷ - טהור.
- (108) שם פ"ד מ"ח. (109) שמקום העקימה הוא עגול כמו ברך ('תפארת ישראל'). (110) אף-על-פי שנשאר קצת עיקום במקום השבירה. והטעם, מפני שהעיקום אינו מגיע עד מקום הברית ולא יעתיקו ממקומו. (111) אות יונית שצורתה כך: ? (112) צ"ל בו, פירוש בחלק השבור. (113) בליטות שאפשר לאחוז בהן את הברית ולהעתיקו. (114) ואפשר להכניס בהם את הברית ולהעתיקו. היו להם מנעולים שקצה הברית הסוגר נכנס לנקבי המפתח המסיע אותו ממקומו, וסוג שני נפתח על ידי שיניים שבמפתח כדוגמת המפתחות שלנו. (115) אפשר לפתוח בו מנעול בדוחק בעזרת השיניים או הנקבים. (116) ראוי עדיין לפתוח בו מנעול מהסוג הראשון שאמרנו. (117) ונעשה חור אחד גדול שאינו ראוי להזיז את הברית ממקומו.
- יט. פליי¹¹⁸ שיש בראשו האחד בף להרים בו הדשן¹¹⁹ ובראשו השני מזלג לצלות בו הבשר; נטלה בפיו¹²⁰ - טמא מפני שניו¹²¹; נטלו שניו - טמא מפני כפו. וכן מכחול¹²² שננטלה בפו שגורפין¹²³ בה הפחול¹²⁴ - טמא מפני הזכר¹²⁴ שפוחלים בו העין; נטל הזכר - טמא מפני הפך.
- 1 טהורה; לרחפה: אם משמשת מעין מלאכתה
2 ראשונה - טמאה, ואם לאו - טהורה.
76) תוספתא, שם ה"ו. (77) מפות קטן שמנפחים בו הגחלים כדי להתך את הזהב. (78) בתוספתא כתוב: זגגין. (79) מפות לליבון ברזל. (80) הגר"א גורס בתוספתא "עושי כלי זכוכית". נראה שהוא מפרש שזגגים הם המהתכים את הזכוכית ומשתמשים במפותים גדולים, ועושי כלי זכוכית משתמשים בזכוכית מהותכת או רכה.
3 יב. פלביא⁸¹ של ספרים⁸² ושל רופאים ושל עושי
4 זכוכית שנחלקה לשנים - טהורה⁸³; ושל נפחים⁸⁴
5 - טמאה, מפני שהוא פתחלה [חותה בה את
6 הגחלים]⁸⁵ ועכשו חותה בה את הגחלים.
(81) תוספתא, שם. (82) כלי מיוחד להניח בו את הכלים השונים שמשתמשים בהם רופאים, ספרים ועושי זכוכית בשעת מלאכה. (83) עיקר תשמישה הוא לקבץ את הכלים במקום אחד כדי שלא יצטרך לחפשם, ואם נחלקה לשניים - נופלים הכלים מתוכה ומתפזרים. (84) ב'ערוך השלם' מפרש, כלי שתחובים בו מסמרים מעוקמים בראשיהם, ובהם מוציאים הברזל החם מן הכור. (85) כשהנפח רוצה להוציא את הברזל החם מן הכור, הוא חותה את הגחלים שעל גביו ומצדדיו.
7 יג. מראה⁸⁶ של מתכת שנשברה או שנשטטשה⁸⁷:
8 אם אינה מראה רב הפנים - טהורה; היתה מראה
9 רב הפנים - עדין היא פלי פשהיתה⁸⁸.
(86) משנה, כלים פ"ד, ו. (87) אינה מבריקה ואינה מחזירה תמונה ברורה. (88) מפני שאפשר להשתמש במראה קטנה כזו.
10 יד. מחט⁸⁹ שנטל קצתה הנקוב או עקצה -
11 טהורה⁹⁰. ואם התקינה⁹¹ ללפף⁹² עליה החוט לרקם
12 בה⁹³ - טמאה⁹⁴. אבל מחט של שקין⁹⁵ שנטל קצתה
13 הנקוב - טמאה, מפני שהוא רושם⁹⁶ בקצה השני⁹⁷.
(89) משנה, שם פ"ג מ"ה. (90) אינה ראוייה לתפירה. (91) עשה בה מעשה כדי להתאימה. (92) לכרוך. (93) כשהחוט כרוך על איזה חפץ עגול, נוח יותר לרקום. (94) אע"פ שאינה ראוייה למלאכתה הראשונה - מועיל התיקון. (95) שהיא עבה מאד. (96) חורט בחומר רך. (97) גם לפני שנשבר הקצה הנקוב משתמשים בה לרשום, ואם כן ראויה היא למלאכתה שלפני שבירתה.
14 טו. הפחט⁹⁸ שלופפין עליה⁹⁹ השני¹⁰⁰ או הזב
15 וכיוצא בהן פדרף שעושים הרקמין, בין שננטל
16 הנקוב שלה בין שננטל עקצה - טמאה, שאין
17 מלאכתה התפירה¹⁰¹.
(98) שם. (99) שנעשתה בעיקרה לשם כך, ולפעמים משתמשים בה גם בחודה ובעוקצה. (100) צמר צבוע אדום. (101) עיקר מלאכתה אינה התפירה אלא הליפוף,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ג מנחם-אב - ספר טהרה - הלכות כלים רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

118) שם פ"ג מ"ב. (119) רבינו מפרש כך "קוליגריפון" שנאמר במשנה. (120) ואינו ראוי לגרוף בו את האפר. (121) שאפשר להשתמש בהן לצלות בשר, ועדיין תורת כלי עליו. (122) כלי שתשמישו לצבוע את העיניים, קצהו האחד עגול ככף קטנה ובה נוטלים את הצבע, וקצהו השני ישר. (123) הצבע. (124) הקצה הישר של המכחול, שבו מכניסים את הצבע לתוך העין.

140) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ג ה"ה (בדפוס ראם וילנא, כתוב "מרדה". וצ"ל "מרדע"). (141) שנותנים על צואר הבהמה ליישר הילוכה. (142) ע"פ דפוס רומא. בדפוסים מאוחרים, הושמטה המילה "בר".

143) מניקת¹⁴³ של מתכת, שהיא כמו שפופרת¹⁴⁴, שנטמאה - משניקבעה במקל¹⁴⁵ או בדלת¹⁴⁶ ויחברנה¹⁴⁷ עם העץ תטהרה¹⁴⁸. לא נטמאה וקבעה במקל¹⁴⁹ או בדלת¹⁵⁰ - הרי זו מקבלת טמאה במקומה¹⁵¹; שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכתל - מקבלין טמאה פשהיו עד שישנה¹⁵² את מעשיהם. לפיכך, דף של נחתומין¹⁵³ של מתכת שקבעו בכתל - טמא¹⁵⁴. וכן כל פיוצא בזה משאר כלי מתכות שנקבעו¹⁵⁵, בין מקבליהן בין פשוטיהן - מקבלים טמאה פשהיו.

143) שם פ"ד מ"ב. (144) שמשתמשים בה לשאוף יין מן החבית. (145) יש אנשים שמרכיבים שפופרת של מתכת קטנה על מקל - לנוי. (146) לנוי, [ויש מפרשים שנותנים אותה תחת הדלת, כדי לשמור על העץ שלא ירקב]. (147) במסמרים (רבינו בפירושו למשנתיו). (148) מפני שהאדם שינה תשמישה במעשה בגופה ממש, שתקע בה מסמרים וניקבה, ועכשיו היא משמשת את העץ. (149) תחב בה את המקל ולא חיברה במסמרים. (150) הכניסה בחריץ שבדלת ולא קבעה במסמרים. (151) ומכל-שכן אם נטמאה, לא פקעה ממנה טומאתה. ומדובר כשלא עשה השפופרת לכתחילה בכוונה לקבועה בדלת או במקל, אבל אם עשאה לכתחילה לשם כך - לא ירד עליה תורת כלי, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. (152) ע"י מעשה בגופם. [כל פירוש הלכה זו מיוסד על פירוש רבינו למשנתיו]. (153) שהנחתום עורך עליו את הלחם. (154) מקבל טומאה, מפני שלא עשה מעשה בגופו. (155) ולא נעשה שינוי בגופם.

יום ש"ק כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

1) יבאר כלי עץ ועור ועצם שנשברו ועשה משבריהם כלי. ודין חזרת כלי מתכות לטומאתם הישנה. ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור וכו'. ודין כלי זכוכית שנטמאו ונשברו אם טהרו בכל הכלים. ושבריהם אם מקבלים טומאה. ודין כל כלי זכוכית המקבלים טומאה ושאינן מקבלים.

א. כלי עץ² וכלי עור וכלי עצם שנשברו - טהרו³⁴ משמא³⁵. חזר ועשה כלי³⁶ משבריהם או שקבץ את שבריהן ועשה מהן כלים אחרים - הרי אלו פשאר הפלים הטהורים שלא נטמאו מקדם⁴, שהן מקבלין

כ. כלי¹²⁵ שבראשו אחד כף בסבכה¹²⁶ לצלות עליו ובקצה השני שנים להוציא מהן הפשר מן הקדרה או מעל האש¹²⁷: נטלה פפו - טמא מפני שניו; נטלו שניו - טמא מפני פפו. וכן עט של מתכת¹²⁸ שפותבין בראשו האחד ובראשו השני מוחקין¹²⁹: נטל הפותב - טמא מפני המוחק; נטל המוחק - טמא מפני הפותב. וכן פיוצא באלו. והוא שיהיה הנשאר יכול לעשות מעין מלאכתו. כיצד? עט שנטל המוחק שלו ונשאר הפותב, אם נשאר מארכו כדי שיגיע לקשרי אצבעותיו¹³⁰ - טמא, שהרי אפשר שילאחז בו ויכתב בו. נטל הפותב ונשאר המוחק, אם נשאר מארכו מלוא פס ידו¹³¹ - טמא, שהרי אפשר לו למוחק בו. נשאר פחות מזה - טהור. וכן כל פיוצא בזה.

125) שם. (126) רשת. מניחים עליה את הבשר ונותנים אותה על גחלי אש. (127) זהו לדעת רבינו "זומא לסטרא" שנאמרה במשנה. [הראב"ד וכן ה'כסף משנה' הסבירו, שהלכה יט היא פירוש של זומא לסטרא, והלכה כ' של "קוליגריפון". כנראה לא הגיע לידם פירוש למשניות אלו, שעליו מסתמך פירושו כאן]. (128) שכותבים בו על השעווה או חומר רך אחר. (129) ראשו זה הוא רחב קצת ומחליקים בו את השעווה שחרטו בה אותיות. (130) למקום שהאצבעות מחוברות לפס היד. (131) כדי שיוכל לאחזו את המכתב בכף היד ולמוחק בו.

כא. קרדם¹³² שנטל עשפו¹³³, והוא הצד שהחריש מנגר בו - טמא מפני בית בקועו; נטל בית בקועו - טמא מפני בית עשפו. נשבר מקופו¹³⁴ - טהור¹³⁵.

132) שם מ"ג. (133) הקורדום שני קצותיו מחודדים, האחד רחב מאד ומשתמשים בו הנגרים, והשני קצר ומעוגל קצת ומבקעים בו עצים במשק הבית. הראשון נקרא עושף, מפני שהוא דומה למחרישה [במחרישתו] (שמואל-א יג, כ) מתרגם יונתן עושפיה], והשני נקרא "בית ביקוע". (134) בית קיבולו של הקת (ראה 'הגהות מים טהורים' לפירוש המשניות, שם). (135) מפני שאינו ראוי למלאכתו.

כב. חרחור¹³⁶ שנטמא¹³⁷ - עדין הוא כלי עד שינטל רבו¹³⁸. נשבר מקופו¹³⁹ - טהור.

(136) הברזל שמכניסים בו ראש המרדע ומנערים בו את העפר מן המחרישה וגם חותכים בו שרשים, ראה הלכה כג. (137) נטל חלק מחודו. (138) של החוד. (139) ראה בהלכה הקודמת. [בפירושו למשנתיו, גורס רבינו "קופור"].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומפרש רש"י שם, הרוואה שמשתמשים בכלי ביום שנטמא ואינו יודע שהתיכוהו יחשוב שהטבילוהו ומשתמשים בו לפני הערב שמש. אולם רבינו במשנתנו פירש כאמור כאן]. בגמרא שם אמרו: מעשה בשלומציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל הכלים ושברתם ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים ואמרו חכמים יחזור לטומאתן ישנה.

1 טַמְאָה מִכָּאֵן וְלִהְיָא. וְכֵן כָּלִי מִתְכוּתָּהּ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אַחֵר
2 שֶׁנִּשְׁטַמְאוּ - טְהוּרָו. הִתִּיכֵן וְחִזְרוּ וַעֲשֵׂה מֵהֵן כָּלִים
3 אַחֲרֵיהֶם⁶ - חִזְרוּ לִטְמֵאָה הַיְשָׁנָה. וְאֵין לְכָלִי מִתְכוּתָּה
4 טְהוּרָה גְמוּרָה עַד שֶׁיִּטְבִּילֵם בְּמִקְוָה בְּשֵׁהֶם שְׁלֵמִים⁸
5 אוּ יִשְׁאַרוּ שְׁבוּרִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו טהרו מטומאתן חזר ועשה כלי משבריהם .. הכלים טהורים".

כלי עץ, כלי עור וכלי עצם רומזים על כל אחד ואחד מישראל, עץ - "כי האדם עץ השדה", ועור שאינו מציאות לעצמו אלא טפל לבשר ומגן עליו, מרמז על יהודי ש"אני נבראתי לשמש את קוני", ועצם מרמז על עצמיותו של יהודי - "חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו".

וכולם הם כלים כיהודי שהוא כלי לאלוקות, אלא שירד לעוה"ז ויש לו יצר הרע וכו' ובגלל זה יכול להיות אצלו היפך הטהרה. והעצה לזה שבירת הכלי שהוא ענין "לב נשבר" - עבודת התשובה ואז "טהרו מטומאתן". אמנם אין הכלי צריך להשאר שבור, וכל ענייני הקדושה צריכים להיות בכלים שלמים ומלאים, וכך גם האדם צריך להיות כלי שלם גם בענייניו הגשמיים - בני חיי ומזונא רויחא. ולכן אחרי השבירה: "חזר ועשה כלי משבריהם" חוזר והופך להיות כלי שלם ובאופן נעלה יותר ממה שהיה קודם השבירה כשאר כלים הטהורים שלא נטמאו מקודם.

(על פי י"ן מלכות ספר טהרה סימן כח)

(2 כלים פרק ב משנה א ופרק טו משנה א. 3) כמו שהיה לפני שבירתו. (4) הטומאה הישנה פקעה לחלוטין ואינה חוזרת. (5) המלה "וכן" נמשכת לדין "נשברו טהרו" בלבד ולא לדין "חזר ועשה כלי". (6) אפילו שלא כדוגמת הכלים שנשברו. (7) מוחלטת, שאינה חוזרת לעולמים, אפילו על ידי היתוך ועשיית כלים חדשים. (8) טבילת השברים אינה מונעת חזרת הטומאה, מפני שהם טהורים אין טבילתם מוסיפה ולא גורעת.

6 ב. וְחִזְרָת כָּלִי מִתְכוּתָּהּ לִטְמֵאָתָן הַיְשָׁנָה - מִדְּבָרֵי
7 סוֹפְרִים⁹. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל כָּלִי מִתְכוּתָּהּ שֶׁיִּחְזְרוּ
8 לִטְמֵאָתָן הַיְשָׁנָה? גָּזְרָה שְׂמָא יִטְמָא לוֹ כָּלִי
9 וְיִתִּיכְנוּ וַיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כָּלִי אַחֵר בּוֹ פִּיּוֹם. אִם יֹאמְרוּ
10 שֶׁהוּא טְהוֹר כְּדִין תּוֹרָה, יָבוֹא לוֹמֵר: הַשְּׁבִירָה
11 מְטַהֶרֶת וְהַטְבִּילָה מְטַהֶרֶת; בְּשֵׁם שְׂאֵם נִשְׁבְּרוּ
12 וְהִתִּיכּוּ וַעֲשֵׂה מִמֶּנּוּ כָּלִי בְּשִׁהָיָה - הֲרִי הוּא טְהוֹר
13 בּוֹ פִּיּוֹם¹⁰, כֵּן אִם הִטְבִּילוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא
14 בְּשִׁהָיָה - הֲרִי הוּא טְהוֹר בּוֹ פִּיּוֹם, וַיָּבוֹאוּ לוֹמֵר
15 שֶׁאֵין הַכָּלִים צָרִיכִין הָעֶרֶב שְׂמֵשׁ. מִפְּנֵי זֶה הִחָשׁ
16 גָּזְרוּ טְמֵאָה עֲלֵיהֶם¹¹.

(9) גזירת חכמים. (10) לפני הערב שמש. (11) כרבא שם. [לשון רבא: "שמא יאמרו טבילה בת יומה עולה לה",

17 ג. אֶחָד כָּלִי שֶׁנִּשְׁטַמָּא בְּמַת אִי¹² בְּשֹׂאֵר הַטְּמֵאוֹת¹³,
18 אִם הִתִּיכּוּ - חִזְרוּ לִטְמֵאָתָן הַיְשָׁנָה עַד שֶׁיִּטְבִּיל.
19 נִטְמָא בְּמַת וְהָיָה עָלָיו בְּשִׁלְיִשִּׁי¹⁴ וְאַחֵר כֵּן הִתִּיכּוּ
20 וַעֲשֹׂאָהוּ כָּלִי אַחֵר וְהָיָה עָלָיו בְּשִׁבְעִי וְהִטְבִּילוּ -
21 הֲרִי זֶה טְמָא, וְאֵין הָיָה שְׂקָדָם הַתּוֹף מִצְטַרְפָּת
22 לְהִזָּאָה שְׂאֵחֵר הַתּוֹף. וְאֵין לוֹ טְהוּרָה עַד שֶׁיִּהְיֶה עָלָיו
23 שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי וְיִטְבִּיל בְּשֵׁהוּא כָּלִי לְדָם שְׁבִירָה, אוּ
24 יִהְיֶה עָלָיו שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי וְיִטְבִּיל אַחֵר שֶׁיִּתִּיכְנוּ¹⁵.

(12) בין ... ובין. (13) כחכמים, שלא גזרו אלא על טומאת מת בלבד, כדי שלא תיבטל הזאת מי אפר פרה אדומה בכלים, כי בעל הכלים שנטמאו במת לא ירצה לחכות שבעה ימים ולטרוח ולהזות פעמיים ויעדיף לשוברים ולהתיכם ולעשות כלים חדשים, וחשש זה אינו בשאר טומאות שאינן צריכות הזאה. (14) כלי שנטמא במת צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. (15) מלשונו משמע, שאם הזה וטבל את השברים המהותכים - ניטהר. וכן כתב בפירוש בביאורו למשנה (שם פרק י"ד ז): ויצטרך הזאת שלישי ושביעי על הכלי או על הנתך, וזה מנוגד לדבריו בהלכה א: "שיטבילם במקווה כשהם שלמים". ונראה שכוונתו כאן עד שיתכנו ויעשה כלים חדשים וזה יתאים ללשונו של רבי יהושע במשנה (שם משנה ז) "אין מיטהרין אלא שלמים" וכן תתפרש המלה "נתך" שהבאנו למעלה.

25 ד. בְּרִזָּל טְמָא שֶׁבָּלְלוּ עִם בְּרִזָּל טְהוֹר¹⁶: אִם רַב מִן
26 הַטְּמָא - טְמָא; וְאִם רַב מִן הַטְּהוֹר - טְהוֹר; מִחֲצָה
27 לְמִחֲצָה - טְמָא¹⁷. וְכֵן טֵיט¹⁸ שֶׁבָּלְלוּ בְּגִלְלִים¹⁹ וְשֹׁרֶף
28 הַכֹּל בְּכֶבֶשׂן וַעֲשֹׂאָהוּ כָּלִי: אִם רַב מִן הַטֵּיט - הֲרִי
29 זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּלִי חָרָס; וְאִם רַב מִן
30 הַגִּלְלִים - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה.

(16) התיכם יחד ועשה מהם כלי. (17) אף על פי שהברזל הטמא נטהר מן התורה על ידי התכתו, גזרו חכמים טומאה ישנה גם על מחצה למחצה. (18) כלי העשוי מטיט שרוף בכבשן הוא כלי חרס ומקבל טומאה. (19) צפיעי בהמה. נתבאר למעלה (פרק א הלכה ו), שכלי גללים אינם מקבלים טומאה.

31 ה. כָּלִי מִתְכוּתָּהּ הַטְּהוּרִין שֶׁאֵנָּכֶן²⁰ בְּאַנְךָ²¹ טְמָא -
32 טְמֵאִים. אֲבָל הַעוֹשֶׂה כָּלִים מִן הָאֲנָךְ הַטְּמָא - הֲרִי
33 הֵן הַטְּהוּרִין²².

(20) ציפה אותם. (21) מתכת מתוקנת למלאכת ציפוי. (22) בתוספתא מוחלתת הגירסא: ברישא כתוב "טהורין"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(30) שלא כדין כלי חרס. (31) אין דרכו של אדם להשתמש בכלי זכוכית שבור משום שמקום השבר חד ועלול לפצוע את היד האוחזת בו. (32) המדובר בשוליים שלהם שפה סביב וכשהופכים את הכלי על פיו אפשר להשתמש בבית הקיבול שלהם. (33) הוריד את הגבשושיות שבמקום השבר. (34) החליקו בפצירה דקה. (35) מפני שאפשר להשתמש בשוליים ללא סכנת פציעה.

יא. צלוחית³⁶ קטנה הנטלת ביד אחת שנשטל פיה - 25
מקבלת טמאה, מפני שאין מכניסין היד לתוכה אלא 26
יוצק ממנה³⁷. אבל גדולה הנטלת בשתי ידים שנשטל 27
פיה - טהורה, מפני שהיא חובלת ביד בשעה 28
שמכניס ידו לתוכה. וכן צלוחית של פליטון³⁸, אף 29
על פי שהיא קטנה, אם נטל פיה - טהורה, מפני 30
שחובלת באצבעו בשעה שמוציא הבשם מתוכה. 31

(36) בקבוק. (37) ואפשר להשתמש בה ללא חשש פציעה. (38) מין בושם סמך ואינו נשפך מעצמו וצריך להוציאו באצבע.

יב. לגינים הגדולים שנשטל פיהן - עדין הן פלים, 32
מפני שמתקנים הוא לכבשנים³⁹. 33

(39) משתמש בהם לכבוש ירקות ופירות והם נשארים שם זמן רב ללא כל טיפול.

יג. פוס⁴⁰ שנפגם רב⁴¹ - טהור. נפגם בו שליש 34
הקפו פרב גבהו - טהור⁴². נקב וסתמו, בין בפעץ 35
בין בזפת - טהור. והפוס והצלוחית שנקבו, בין 36
מלמעלה בין מלמטה - טהורין. 37

(40) של זכוכית. (41) רוב היקף השפה. (42) אין אדם משתמש בכלי פגום שכזה.

יד. התמחו⁴³ והקערה שנקבו: מלמעלה - 38
טמאין⁴⁴, מלמטה - טהורין. נסדקו: אם יכולין 39
לקבל את החמין בצונגין⁴⁵ - טמאין, ואם לאו - 40
טהורין. 41

(43) קערה גדולה. (44) שהרי אפשר להשתמש בחלק השלם. (45) אם יש ביקוע בכלי ונותנים לתוכו חמים מתרחב הסדק ולפעמים הוא מתפוצץ ולכן אינו מקבל טומאה, אלא אם כן הכלי עבה או חזק וראוי לקבל חמים.

טו. הכוסות החתוכין⁴⁶, אף על פי ששפתותיהם 42
סורכין⁴⁷ את הפה - מקבלים טמאה⁴⁸. 43

(46) השפה חתוכה ואינה חלקה כל כך. (47) מסרטים קצת. (48) ראויות הן לשימוש, מפני שאינן גורמות חבלה ממשית.

טז. האפרס⁴⁹ של זכוכית - טהור, שהרי הוא כמו 44
מחץ שאינו מקבל. 45

(49) משפך גדול רחב מלמעלה וצר מלמטה.

יז. זכוכית שעושין אותה למראה⁵⁰ - טהור, אף על 46
פי שהיא מקבלת⁵¹, לפי שלא נעשית לקבלה. 47

ובסיפא "טמאין", ויש להתאים את דברי רבינו כאן לגירסת התוספתא. וביאור הדברים: אנכם - הם טהורים לשיטת רבינו, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה. ובסיפא מלמדת התוספתא, שמתכת שבעיקרה עומדת לציפוי ולא לעשות ממנה כלים, גם כן חוזרת לטומאתה הישנה אם עשה ממנה כלי.

ו. קרדם שעשאאו מן הפרזל הטהור ועשה עשפו 1
מן הטמא - הרי זה טמא. עשה עשפו מן הטהור 2
והקרדם מן הטמא - הרי זה טהור. שהכל הולך 3
אחר עושה המלאכה. 4

ז. קרדם טהור שחסמו²³ בפרזל טמא - טהור²⁴. 5

(23) ציפה את חודו בברזל קשה (=פלדה). (24) ציפוי דק זה בטל לגבי הכלי.

ח. קיתון²⁵ שעשאאו מן הטמא ושוליו מן הטהור 6
- טהור. עשאאו מן הטהור ושוליו מן הטמא - 7
טמא. שהכל הולך אחר המקבל²⁶ העושה מלאכה²⁷. 8

(25) כוס גדולה. (26) השוליים הם המקבלים העיקריים. (27) מלאכת הקיבול.

ט. כלי מתכות שנטמא בטמאה שהיא מדברי 9
סופרים, כגון שנטמא בעבודה זרה וכיוצא בה, 10
ונשבר והתיכו וחדר ועשה ממנו כלי אחר - הרי זה 11
ספק אם חזר לטמאתו הישנה או לא חזר. 12

י. כלי זכוכית שננטמאו ונשברו - טהור ככל 13
הפלים. ואפלו התיכן ועשה מהן פלים אחרים - 14
אינם חוזרים לטמאה הישנה; לפי שעקר טמאתם 15
מדברי סופרים²⁸, כמו שבארנו, לא גזרו עליהן 16
בטמאה ישנה. וכן כלי זכוכית שנשברו, אף על 17
פי ששבריהן פלים²⁹ וראויין לתשמיש, הואיל 18
והם שברי פלים - אינן מקבלין טמאה³⁰, לפי 19
שאינן דומין לכלי חרס³¹. כיצד? קערה של 20
זכוכית שנשברה והתקין שוליים³² לתשמיש - אין 21
השוליים מקבלין טמאה, אף על פי שהן כקערה. 22
ואם קרסם³³ את מקום השבר ושפו בשופין³⁴ - 23
הרי זו מקבלת טמאה³⁵. 24

(28) כלומר, עיקר טומאת כלי זכוכית היא גזירת חכמים, שאפילו אם נגעו בשרץ או במת אינם מקבלים טומאה מן התורה. באמרו "שעיקר" התכוון רבינו להסביר את ההבדל בין ההלכה הקודמת ובין זו, ואומר שכלי מתכת עיקר טומאתם היא מן התורה, אלא שכאן המדובר כשנטמאו בטומאה דרבנן ולפיכך אפשר שגזרו בהם חכמים על טומאה ישנה, מה שאין כן בכלי זכוכית (וכן הסבירו גם התוספות עבודה זרה שם דיבור המתחיל תיבעי ושבת טז, א דיבור המתחיל בטומאה). (29) שאפשר להשתמש בהם כמו בכלים שלמים, כגון כד שנשבר דופנו וחלק ממנו נשאר וראוי הוא לקבל משקין, אמנם לא כשיעורו שלפני שברתו.

- 1 התרוד של זכוכית שהוא מקבל, אף על פי
2 שששמיחו על השלחן נהפך על צדו⁵² ואינו מקבל
3 - הרי זה מקבל טמאה.
4 יח. תמחוי של זכוכית שעשאו מראה⁵³ - מקבל
5 טמאה⁵⁴. ואם מתחלה עשאה למראה כדי שיהיו
6 דברים שמיחין בו נראין מאחוריו⁵⁵ - הרי זה
- 7 טהור. וכל כלי זכוכית אין מקבלין טמאה עד
8 שתגמר מלאכתן, ככל הכלים.
- 53) מתחילה נעשה לתבשיל ואחר-כך ייחדו להשתמש בו כבמראה. 54) לא יצא מתורת כלי, שהרי לא עשה שינוי בגופו ממש ודבר המקבל טומאה אינו יוצא מידי קבלת טומאה על ידי מחשבה. 55) במשנה כתוב "אספקלריא" ורבינו מפרש שם: זכוכית שקופה ומפני ששיטחה מעוגל רואים את הדברים שמאחריה בתבנית מוגדלת או מוקטנת ושלא במקומם, ואין מראה זו דומה למראות הצובאות (שמות לח, ב) המחזירות את התמונה כמו שהיא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז ב"ג מנחם-אב תשע"ט

- עצמו: "ופן-תשא עיניך השמיקה וראית את-השמש ואת-
הירח וגו'" (שם ד, יט), כי לא הזהיר לכל ימים אדם
את-ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתכל בעין
הלב במה-שמיקים להם עובדיהם. וכן אמרו: "ופן-
תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את
אלהיהם ואעשה-כן גם-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר
מלשאול על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי
שכל-זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענן זה —
חייב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מצרובין (ז);
כשאמרו: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו
ראיה מאמרו: "אל-יצא איש ממקומו" (שמות טז, כט);
והקשו ואמרו: היאך ילקה על לאו שבא בלשון "אל" ולא
בא בלשון לא? והשיבו בדרך קשיא ואמרו: אם פלג-מה
שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מצתה "אל תפנו
אל-האלילים" הכי נמי (האמנם כך) דלא לאקי? הרי
משמע מכאן שענן זה לוקין עליו.
- המצוה המ"ז — האזהרה שהזהירו מלהיות חפשיים
במחשבותינו, עד שנאמין דעות המנגדות לדעות שהביאה
התורה, אלא נגביל את-מחשבתנו ונעשה לה סיג
שתעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא
אמרו יתעלה: "ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"
(במדבר טו, לו). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם"
— זו מינות בענין שנאמר: "ימוצא אני מר ממות" וגו'
(קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנאמר:
"ויאמר שמשון אל-אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הפונה
באמנם זו זנות — רדיפת התענוגות והתאות הגופניות
והעסקת המחשבה בהן תמיד.
- המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזהירו
מלקוב (לקלל) את-השם הגדול — יתעלה על מה
- יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ט
- מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.
- מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.
- 9 המצוה העשירית — האזהרה שהזהירו מלפנות אל
10 עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לענן וללמוד אותן
11 התזיות והתבליים שאומרים מוסדיה, שרוחנית פלוגית
12 (כוח עליון מסוים) מורידים אותה באופן כך וכך, והיא
13 עושה כך וכך; והכוכב הפלוגי מקטרים לו ועומדים לפניו
14 כך וכך, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדברים אלו.
15 שהמחשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא
16 ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק
17 שבו הזהירו על ענן זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-
18 האלילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י):
19 "אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם
20 אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר:
21 אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשיתו
22 אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק
23 "שואל אדם מחברו" (שבת קמט): "כתב המהלך (הכתוב)
24 תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר
25 עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה)
26 עצמה אף בחל אסור להסתכל בה, משום שנאמר: 'אל-
27 תפנו אל-האלילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה)
28 אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבליים אשר
29 אתם בודים) וכבר נכפל הלאו בענין זה עצמו, כלומר
30 באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השקירו
31 לכם פני-יפתה לבבכם וסרתם ובעבדתם" (דברים יא, טו),
32 כלומר: אם תועה לבך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן
33 הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה

47 שְׁהָרִי אָמַר יִתְעַלֶּה: "אֵיכָה (באותו אופן ש) יִעָבְדוּ הַגּוֹיִם
48 הָאֵלֹהִים אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אֲנִי" (דברים יב, ל).
49 הַעֹבֵד עַל לֹא זֶה בְּמִזֵּיד — חֵיב סְקִילָה וְכִרְתּוֹ, וּבִשְׁוֹגֵג
50 קָרְפֵּן. וַיִּכָּר נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵהֶדְרִין.
51 וְשֵׁם (סד): אָמְרוּ: "שְׁלֹשׁ כְּרִתוֹת בַּעֲבוּדָה זָרָה לָמָּה? אַחַת
52 לְכִדְרָפָה, וְאַחַת לְשִׁלָּא בְּדִרְפָּה, וְאַחַת לְמִלְחָה". כְּלוּמַר:
53 שֶׁהַעֹבֵד לְאִיזָה דָּבָר שֶׁהוּא מְמַיֵּי עֲבוּדָה זָרָה בְּאִיזָה מִין
54 שִׁיחָה מְמַיֵּי הַעֲבוּדָה — הָרִי זֶה חֵיב כְּרִת, בְּתַנְאֵי שִׁיעָבֵד
55 בְּדִרְפָּה, כְּלוּמַר: בְּדָבָר שֶׁדִּרְפָּה לְהַעֲבֵד בּוֹ, כְּגוֹן פּוֹעֵר
56 לְפַעוּר וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמִקְרָאִים, וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לְכַמוֹשׁ, וְכֵן מִי
57 שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת לְאִיזָה נֶעֱבֵד שִׁיחָה — הָרִי
58 זֶה חֵיב כְּרִת, אֶף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָךְ, כְּגוֹן אִם
59 הִקְרִיב לְפַעוּר אוֹ הִשְׁתַּחֲוָה לְמִקְרָאִים — וְזֶהוּ 'שִׁלָּא
60 בְּדִרְפָּה'. וְהַכְּרִית הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּמַעֲבִיר בָּאֵשׁ לְמִלְחָה כְּמוֹ
61 שֶׁאָבָאָר (במצוות לא־תעשה ז — סוף שיעור יד).

62 הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הַאֲזָהָרָה שֶׁהַזֶּהֱרַנּוּ מִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת
63 לְעֲבוּדָה זָרָה. וּכְרוּר, שְׁמַח־שָׁאֲנִי אוֹמְרִים, עֲבוּדָה זָרָה, —
64 הַכְּנָה בּוֹ: כְּלָמָה שֶׁנֶּעֱבֵד זֹלַת ה', וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: 64
65 "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שם, ה). וְאֵין הַכְּנָה
66 אִסוּר הַהִשְׁתַּחֲוָה לְבָדָה — לְהוֹצִיא (וּלְמַעֲט) זֹלַתָּה —
67 אֲלֹא הַזְכִּיר (כְּרוּגְמָה) דֶּרֶךְ מִדְּרָכֵי הַעֲבוּדָה, כְּלוּמַר
68 הַהִשְׁתַּחֲוָה, וְכֵן מְזַהְרִים מִלְּהִקְרִיב לָהּ וּמִלְּקַטֵּר; וְהַעֹבֵד
69 עַל אַחַת מֵאלוֹ הַהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ הִקְרִיב אוֹ נָסַף אוֹ הִקְטִיר —
70 חֵיב סְקִילָה. וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שְׁמוֹת כב, יט): "זֹכַח
71 לְאֱלֹהִים יִחָרֵם (שם) — עֲנֹשׁ שְׁמַעְנֹ, אֲזָהָרָה לֹא שְׁמַעְנֹ,
72 תִּלְמֹד לֹמַר: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם". זִכִּיתָה
73 בְּכָל הַיָּתֵה וְיִצְאָת לְלֹמֵד: מִה זִכִּיתָה מִיַּחַד שְׁפִיּוּצָא בָּהּ
74 עוֹבְדִין לְשָׁמַיִם וְחִיבִין עֲלֶיהָ בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁהוּא
75 דֶּרֶךְ עֲבוּדָתָה) בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁאֵינָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתָה), אֶף
76 כֹּל־שְׁפִיּוּצָא בּוֹ עוֹבְדִין לָשֵׁם — חֵיב עֲלִיו, בֵּין שֶׁהוּא
77 עוֹבְדוֹ בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ". וְעֵינֵן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁאַרְבַּעַת
78 מִינֵי עֲבוּדָה אֵלֶּה, וְהֵם: הַהִשְׁתַּחֲוָה, וְהַזִּכִּיתָה, וְהַקְטִיר,
79 וְהַנִּסּוּף שֶׁבָּהֶם נִתְחַיְבוּ לְעֲבוֹד אֶת ה' יִתְעַלֶּה — כְּלָמִי
80 שִׁיעָבֵד עֲבוּדָה זָרָה בְּאַחַד מֵהֶם — חֵיב סְקִילָה, אֲפֹלוּ
81 אוֹתוֹ הִנָּעֵבֵד אֵין דֶּרְכוֹ לְעָבְדוֹ בְּאַחַת מֵאלוֹ. וְזֹהוּ שֶׁקּוֹרְאִים
82 לָהּ: "שִׁלָּא בְּדִרְפָּה", כְּלוּמַר: אֶף־עַל־פִּי שֶׁעֲבַד אוֹתָהּ שִׁלָּא
83 כְּדֶרֶךְ עֲבוּדָתָה, בֵּינָן שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאלוֹ חֵיב סְקִילָה אִם
84 הוּא מִזֵּיד, וְהוּא בְּכִרְתָּ אִם לֹא נִדְעָ (לְבִית דִּין) עֲלִיו, אוֹ לֹא
85 נֶעֱנֹשׁ (כִּשְׁלֹא נִתְקִימוּ תַנְאֵי הַעֲנִישָׁה כִּהְתֵּרָא וּכְדוּמָה); אֶף
86 אִם הוּא שׁוֹגֵג, יִקְרִיב קָרְפֵּן תַּחַת קְבוּעָה. וְכֵן אִם קָבַל
87 עֲלִיו בְּאֵלּוּהַ (אָמַר לוֹ "אֵלֵי אַתָּה") אִיזָה דָּבָר שֶׁקָּבַל עֲלִיו
88 — הָרִי זֶה חֵיב (סְקִילָה). וַיִּכָּר נִכְפָּל הִלְאוּ בְּעֵינֵן זֶה,
89 כְּלוּמַר: בְּאִסוּר עֲבוּדָתָה בְּאַחַד מֵאַרְבַּעַת מִינֵים אֵלּוּ אֲפֹלוּ
90 שִׁלָּא בְּדִרְפָּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִזְכְּחוּ עוֹד אֶת
91 זִכְרֵיהֶם לְשָׁעִירִים" (ויקרא יז, ז) וְלִשּׁוֹן סְפָרָא (שם): "אֵין
92 שְׁעִירִים אֲלֹא שְׂדִים". וּבִגְמָרָא זִכְרִים (קו). נִתְבָּאָר, שִׁלָּאוּ

1 שְׂאוּמְרִים הַכּוֹפְרִים לְעִילָא לְעִילָא — וְזֶהוּ הַעֲנֵן שֶׁמְכַנִּים
2 אוֹתוֹ (בִּלְשׁוֹן סִגְיָהוֹר) "בְּכִרְתָּ הַשֶּׁם". וְעֲנֹשׁ הַעֹבֵד עַל לֹא
3 זֶה הוּא מִפְּרָשׁ בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא נִסְקַל, הוּא אָמְרוּ
4 יִתְעַלֶּה: "וְיִקָּב שֶׁ־ה' מוֹת יוֹמָת רְגוֹם יִרְגְּמוּ־בּוֹ כָּל־
5 הָעֹדֶה" (ויקרא כד, טז). אָבֵל הַאֲזָהָרָה, לֹא בָּאָה בְּכַתוּב
6 אֲזָהָרָה מִיַּחַד עַל חֲטָא זֶה לְבָדוֹ, אֲלֹא בָּאָה אֲזָהָרָה
7 הַכּוֹלְלָת עֲנֵן זֶה וְזֹלַתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל"
8 (שְׁמוֹת כב, כז). וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שם): "לִפִּי
9 שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְיִקָּב שֶׁ־ה' מוֹת יוֹמָת' עֲנֹשׁ שְׁמַעְנֹ,
10 אֲזָהָרָה לֹא שְׁמַעְנֹ — תִּלְמֹד לֹמַר: 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל'".
11 וּבִסְפָרָא (פֶּרֶשׁת אִמּוֹר שם): "עַל הַשֶּׁם הַמִּיָּחֵד (שֵׁם הַמְפּוֹרֵשׁ
12 בִּן ד' אוֹתִיּוֹת: אֶל־פֶּדֶל־תְּנוּ־יִדּוּ, יוֹד־הָא־וָא־הָא־הֶלְכוֹת עֲבוּרִים
13 פֶּרֶק ב' הִלְכָה ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שֶׁאֵר הַכְּנֻיִין (שֶׁאֵר שְׁמוֹת
14 שְׁאֵינָן נִמְחָקִים: אֵל, אֱלֹהִים, אֱלֹהִים, אֱלֹהִים, אֱלֹהִים, אֱלֹהִים) —
15 בְּאֲזָהָרָה (לֹא) (בִּלְבַד). וְעוֹד בְּמִכְלָתָא (דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן
16 יוֹחָאי): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" לְתַן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל בְּכִרְתָּ
17 הַשֶּׁם". וַיִּכָּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵהֶדְרִין.
18 וְדַע (שֶׁאֵף שֶׁהָאֲזָהָרָה "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" הִיא אֲזָהָרָה עַל כִּמְהָ
19 אִיסוּרִים שׁוֹנִים, הָרִי) שֶׁשּׁוּג זֶה מִן־הַאֲזָהָרוֹת הַכּוֹלְלִים שְׁנֵים
20 שְׁלִישֶׁה עֲנָנִים — אֵינוֹ מְסוּג לֹא שֶׁבְּכָלִּלּוֹת (לֹא) אֶחָד
21 הַכּוֹלֵל כִּמְהָ אִיסוּרִים — שְׁאֵין לֹקוּן עֲלֵיו, וְרֹאה לְעִיל הַכּוֹלֵל
22 (הַשּׁוֹרֵשׁ) הַתְּשִׁיעִי (—) לִפִּי שֶׁבָּאָר הַכְּתוּב אֶת־הַעֲנֹשׁ
23 בְּכָל־עֲנֵן וְעֵנֵן מִהֶם וְהוֹדִיעֵנוּ בְּהִכְרַת, שֶׁכָּל־עֲנֵן וְעֵנֵן
24 מְזַהְרִים עֲלֵיו וְשֶׁהוּא מִצְוָה לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ
25 בְּהַקְדָּמוֹת שֶׁשְׁעִינוֹ לְמִאֲמָר זֶה (בַּהֲקָדְמַת הַסֵּפֶר שֶׁאֲחֵר י"ד
26 הַכּוֹלֵלִים (הַשּׁוֹרֵשִׁים)). וְכִיּוֹן שֶׁהַכָּלֵל הוּא: לֹא עֲנֹשׁ אֲלֹא־
27 אִם־כֵּן הַזִּהִיר — חוֹקִרִים אֵנוֹ עַל הַאֲזָהָרָה בְּהִכְרַת. וְיֵשׁ
28 שֶׁהִיא נִלְמַדָּת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בְּכָלֵל עֲנֵן אֲחֵר,
29 כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יָהּ לֹא שֶׁבְּכָלִּלּוֹת אֲלֹא אִם
30 לֹא קָדְמָה לָנוּ יִדְעָה כָּלֵל, שֶׁעֲנֵן מֵאוֹתָם הַעֲנָנִים מְזַהְרִים
31 עֲלֵיו (רַק כִּאֲשֶׁר אֵין מִקּוֹר נוֹסֵף לְאִיסוּר), אֲלֹא מִחֲמַת אוֹתוֹ
32 הִלְאוּ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי; אָבֵל אִם קָדְמָה יִדְעָה
33 שֶׁאוֹתוֹ הַדְּבָר מְזַהְרִים עֲלֵיו — וְהוּא בְּאָמְרוֹ שֶׁהַעֲשֶׂה כֵּן
34 וְכֵן יַעֲשֶׂה בּוֹ כֵּן — אֵין לְחַשׁ (לְהַבְדִּיל) אִם הַאֲזָהָרָה הִיא
35 בְּפֶרֶשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בְּפֶרֶשׁ אוֹ בְּכָלֵל. וְדַע זֹאת, וְיִבְאוּ לָךְ
36 מַעֲנֵן זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

37 הַמִּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הַאֲזָהָרָה שֶׁהַזֶּהֱרַנּוּ מִלְּעֲבוֹד עֲבוּדָה
38 זָרָה אֲפֹלוּ בְּזֹלַת אֶרְבַּע הַעֲבוּדוֹת הַנּוֹזְכּוֹת (בְּמִצְוֹת לֹא
39 תַעֲשֶׂה ה) — אֶף בְּתַנְאֵי שִׁיחָה זֶה בְּדִרְפָּה, כְּלוּמַר:
40 שִׁיעָבֵדְנָה בְּמָה שֶׁדֶּרֶךְ אוֹתוֹ הִנָּעֵבֵד לְהַעֲבֵד, כְּגוֹן שִׁיעָבֵד
41 (גִּלְגָּה) עֲצָמוֹ לְפַעוּר אוֹ יְזוּרֵק אֶבֶן לְמִקְרָאִים (שֵׁם אֵלִיל).
42 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּאֲזָהָרָה עַל כֵּן: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שְׁמוֹת
43 כ, ג). וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא
44 תַעֲבֹדֵם" — לְחֵיב עַל הַעֲבוּדָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה וְעַל
45 הַהִשְׁתַּחֲוָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה. לְפִיכָךְ מִי שֶׁזוּרֵק אֶבֶן לְפַעוּר אוֹ
46 פּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְמִקְרָאִים — אֵינוֹ חֵיב לִפִּי שֶׁאֵין זֶה עֲבוּדָתוֹ,

מתוך מהדורת חזק

46 זה, כלומר, זה שנקמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל
47 גם ענינים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשטיה
48 דקרא מדבר במה שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

49 המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה
50 ורה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרום לקה,
51 כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובד, ולא עשה
52 שום מעשה מן-המעשים וזלת הקריאה אליה. וזה אם
53 קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה:
54 "יצאו אנשים בני-כליעל מקרפך וידיחו את-ישיבי עינם
55 לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם
56 — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "כי יסיתך
57 אחיד בך-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח
58 בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו יתעלה: "לא
59 ישמע על-פיך" (שמות כג, יג). ובנקרא סנהדרין (סג)
60 אמרו: "ולא ישמע על-פיך" — אזהרה למסית, מסית
61 בקדוה כתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל
62 ישמעו ויזאו ואל-יוספו לעשות" (דברים יג, יב)! אלא
63 אזהרה למדיח. וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא
64 ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה —
65 חייב סקילה. ולשון סנהדרין (סו): מדיחי עיר הנדחת —
66 בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסקי י' מסנהדרין
67 (קיא).

68 המצוה הקפ"ו — הצווי שצטוינו להרג אנשי עיר
69 הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה שבתוכה, וזהו
70 דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה: "וישרפת כאש
71 את-העיר ואת-כל-שלה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני
72 מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא).

73 המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלכנות עיר
74 הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה
75 עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה אינה דבר חייב מלקות,
76 כלומר: שיישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני
77 מצוה זו בפסקי י' מסנהדרין.

78 המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש
79 ומלחנות באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו
80 יתעלה: "ולא-ידבק בדרך מאומה מן-החרם" (שם, יח),
81 והלוקח ממנה כל-שהוא — חייב מלקות. וכבר נתבאר
82 דיני מצוה זו בפסקי י' מסנהדרין (קיא).

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כז. כח. כט. יד. ח. ט. ז.

83 המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו
84 שינקא אחד מישראל לעבוד עבודה ורה, וזהו הנקרא:
85 מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון

1 זה הוא דוקא בשוחט לעבודה ורה, אפלו אם אין דרקה
2 בשחיטה. אמרו: מנין לזכות בהמה למקולים שהוא
3 חייב? שנקמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחייהם לשעירים". אם
4 אינו ענין (אין המקרא משמש) לכדרקה, דכתיב (כי כבר ישנו
5 על-כך הפסוק) "איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם"
6 (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תגהו ענין
7 (השתמש בו) לשלא בדרקה. אם כן, העובר על זה אם הוא
8 מזיד — הריהו בכרת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג —
9 יקריב קרבן. ולשון הפתוב: "וזבח לאלהים יחרם". וכבר
10 נתבאר דיני מצוה זו בפסקי י' מסנהדרין (ס).

11 המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
12 פסילים אשר יעבדו. ואין הקבל בין שיעשם בידו או
13 יבקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-
14 תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו
15 זה — חייב מלקות, כלומר: על עשיית עבודה ורה או
16 בקשה (לאחר) לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא
17 עבדה.

18 המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
19 עבודה ורה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה
20 המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה:
21 "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון
22 ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא
23 תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה ורה
24 לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר
25 על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר
26 במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה ורה
27 ורהי היא ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו
28 שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר
29 נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-שולפניה במסכת עבודה
30 ורה (מג).

31 המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
32 צורת האדם מן-המתכות, האבנים, העצים ודומיהם,
33 אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק
34 מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-
35 שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה ורה, שחושבים
36 שיש לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון
37 אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו
38 בדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות
39 כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על
40 דרך הפירוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" —
41 שלא תאמר: הריני עושה לנוי בדרך שאחרים עושים
42 במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו
43 זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו
44 צורה מתר לפתח ואיזו אסור ואיך יהא אפן הפתוח, וזולת
45 זה, בפסקי ג' מעבודה ורה. ונתבאר בסנהדרין (טו) שלא

המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם
אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו
בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיתה האמורה בתורה סתם
— חנק. וכבר ידוע לך היסוד שבאיתי לך בכלל י"ד מן
הכללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש הכתוב
אלא אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה-שנאמר: "ושם
אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן-
הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין
לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
ומזה יבואו הגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו
בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהירו מלשמוע נבואת
מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמר) —
אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו
שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם נתמיד בטענתו —
נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
ולא לראיותיו. ועל זה הזהירו באמרו יתעלה: "לא
תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהירו על נבואת שקר,
והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה',
או מה שאמרו יתעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון
האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד
לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
(ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל ה"ד). וגם העובר על
לאו זה חייב חנק; וכשמנו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין
פט.): "ונביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי
אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
שלא שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו
צויתי" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
ויכללן גאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני
נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהירו שלא לירא
מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא
בשם ה', אלא לא נירא מענש כלל כיון שנתבאר לנו
שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב).
ולשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו" — אל תמנע עצמך
מללמד עליו חובה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר
היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.

אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה במסית: "ולא-יוספו
לעשות כדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); העובר
על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו
שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם אשר
המסית רצה שיוסט לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו
שבאר יתעלה ואמר: "ידך תהיה בו בראשונה להמיתו"
(שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה ביד המוסת
להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין
(טו).

המצוה הי"ז — האזהרה שהזהיר המוסת מלאהב
את-המסית, ושלא יאכה לדבריו, והוא אמרו יתעלה:
"לא תאכה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם):
"מכלל שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח)
יכול אתה אהב לזה? תלמוד לומר: 'לא-תאכה לו'."

המצוה הי"ח — האזהרה שהזהיר המוסת שלא יקל
בנטינה (בשנאה) למסית, אלא חייב לנטור לו בהקרח;
וכשאנו נוטר לו — עובר על מצות לא-תעשה, והוא
אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), ובא הפרוש
(המשך דברי הספרי שם): מכלל שנאמר: "עזב תעזב עמו"
(שמות כג, ה) יכול אתה עוזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד
לומר: "ולא תשמע אליו".

המצוה הי"ט — האזהרה שהזהיר המוסת מלהציל
את-המסית, אם יראהו במצב של אבוד וכליה, והוא
אמרו: "ולא-תחס עינך עליו" (דברים יג, ט). ובא הפרוש
(המשך הספרי שם): מכלל שנאמר: "לא תעמד על-ידם
רעך" (ויקרא יט, טז) יכול אי אתה עומד על דמו של זה
(המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחוס עינך".

המצוה העשרים — האזהרה שהזהיר המוסת מללמד
זכות על המסית: ואפלו ידע לו זכות — אסור לו
להזכירו ולא ללמד עליו זכות, והוא אמרו יתעלה: "ולא-
תחמל" (דברים שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמל,
לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"א — האזהרה שהזהיר המוסת מלשתק
מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה שמביא (לפסק
דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו
יתעלה: "ולא-תחמול עליו" (שם). ובא הפרוש (ספרי,
שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהיר אדם מלהתנבא
בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר שה' צוהו לעבדה
או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש,
כמו שמדמים נביאי הבעל ונביאי האשורה. ולא בא
בכתוב לאו מפרש מיוחד בענין זה, כלומר: אזהרת
מתנבא בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון

מקצת בגינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "ומזרעך
לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה
זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד),
שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בגיו ומוסרו
בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות
עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד
לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלוא על מעשה זה
ואמר: "לא-ימצא בך מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח,
י). והעובר על לאו זה במזיד — חייב סקילה, וכתר אם
לא נסקל, ובשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות מצבה
(מבנה) שיתקבצו אליה ויכבדוה, אפלו נעשית לעבוד
עליה את ה', כל-זה כדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה
לעובדי עבודה זרה, לפי שכן היו עושים: בונים מצבות
ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה
על כך: "ולא-תקים לך מצבה אשר שגא ה' אליה" (דברים טז,
כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אבנים
מוכנות להשתחות עליהן, אפלו אותה ההשתחיה היא
לה' יתעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי
פסילים, לפי שכן היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן
לפני הפסילים, ולעליהן היו משתחיים לאותו הפסל. אמר
יתעלה: "ואכן משכית (מציירת) לא תתנו בארצכם
להשתחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה —
חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו
בארצכם — בארצכם אין אתם משתחיים על האבנים,
אבל משתחיים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות
במקדש או אצל המזבח לנוי לו ולייפי, אפלו נתפנו בך
לעבודת ה', כיון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו
נטועים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר
יתעלה: "לא-תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח ה' אליה" (דברים טז,
כב), העובר על לאו זה — חייב
מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח),
ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישיעם בה, כמו
שבארנו לנו באמרם (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע
לגוי ביראתו. והוא אמרו יתעלה: "ושם אלהים אחרים
לא תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו,
ושם אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור
בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג): "לא תזכירו" — שלא
יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלוגית".
והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רומונות בדרך
מכל-הנבראים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות —
חייב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, בשהזכירו מלחבק
עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
הכבוד והאהבה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
בשמה והמקום (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים
מסימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחי
(מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
ששאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו:
"אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא
(פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא
נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת
קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיקח
עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת
ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה
למצב המתעלה ותבואהו תדמה וידבר עתידות. אמרו
(סנהדרין סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא
מדבר מאליו". ובא הלוא על ענין זה בלשון זה: "אל
תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב
שהוא לאו שבכללות — לפי שכבר חלקם בשהזכיר את
הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה
וכרת למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה כי-
יהיה בהם אוב או ידעני מות ימות" (שם כ, כז). ולשון
ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה
כי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא
שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל-
הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג
— חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ז' מסנהדרין (סה).

המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור

45 (כ.): "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה זרה
46 שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה
47 יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא
48 עבודה זרה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן
49 להם חן — בלא-תעשה.

50 המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו
51 עובדי עבודה זרה בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם, והוא
52 אמרו יתעלה: "לא יִשְׁבוּ בְּאֶרֶץ פֶּן-יִחַטְּיאוּ אִתָּךְ לִי" (שמות כג, לג). ואפלו רצה הגוי לעבור במושביו אינן
53 זה מתר לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבור עבודה זרה, הפונה
54 ואז זה מתר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה
55 בזה שהוא "גר" לענין שמותר לו לדור בארץ בלבד. וכן
56 אמרו (עבודה זרה סד): "אִיזוּהוּ גֵר תוֹשֵׁב? זֶה שֶׁקִּבֵּל עָלָיו
57 שלא לעבור עבודה זרה, דברי רבי יהודה*"; אבל עובד
58 עבודה זרה אל ידור ואין מוכרין לו קרקעות ולא
59 משפירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם
60 חנה בקרקע. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין
61 ובעבודה זרה.

62 המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו
63 מללכת אחרי הכופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו
64 במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו
65 בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג).
66 וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ויבחקתיכם לא תלכו" (שם
67 יח, ג). ובא הפרוש (ספרא פרשת אחרי-מור): לא אמרתי
68 אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא
69 (שם): "ויבחקתיכם לא תלכו" — שלא תהלכו בנמוסות
70 שלכם, בדברים החקוקים להם, כגון תרסיות (מקום
71 משחק לאדם) וקרקסיות (מקום משחק לחיות) והאסטריות
72 (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות
73 שהיו מתכנסים בהן לעבודת האלילים; רבי מאיר אומר:
74 אלו דרכי האמורי שמנו חקמים; רבי יהודה בן-בתיא
75 אומר: שלא תנחור (יגלו שערותיו כחררה — עוגה) ולא
76 תגדל ציצית (בלורית בראשו) ושלל תספור קומי" (גילוח
77 השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — חייב
78 מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו:
79 "השמר לך פן-תנקש אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון
80 ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן" —
81 — (בטוי של) בלא-תעשה; "תנקש אחריהם" — שמא
82 תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא
83 תאמר: הואיל והם יוצאין בארצן (צבע אדום) אני אצא
84 בארצן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא
85 בתלוסין — וזה (תלוסין) מין ממיני תכשיטי הצבא.

86 וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "ויהי ביום ההוא
87 ופקדתי (אעניש) על-השרים ועל-בני המלך... ועל כל-
88 הלבשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל-זה לשם הרחקה
89

1 המצוה הקפ"ה — הצווי שנגזטונו להשמיד כל-
2 עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשחטה: לשבר,
3 לשורף, להרוס ולכרות — כל-מין במה-שראוי לו,
4 כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי
5 שהפונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו יתעלה:
6 "אבד תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר:
7 "כי אם-פה תעשו להם מזבחתיהם תתצו וגו'" (שם ז, ה),
8 ואמר עוד: "ונתצתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך
9 אגב שנתבאר בגמרא סנהדרין (צ). מצות עשה דעבודה
10 זרה, אמרו בתמיהה: "בַּעֲבוּדָה זָרָה מֵאֵי (איזו) מִצְוָה
11 עֲשֵׂה אָכָּא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא:
12 'ונתצתם'. ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מניין אִתָּה
13 אומר שאם קצץ אשירה והחליפה אפלו עֵשׂוֹר פְּעָמִים
14 שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם
15 אמרו: "ואבדתם את-שם מן-המקום שהוא (שם)
16 בארץ-ישראל אִתָּה מִצְוָה לְרֹדֹף אַחֲרֵיהֶם, וְאֵין אִתָּה
17 מִצְוָה לְרֹדֹף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ".

18 המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף
19 כלום משל עבודה זרה על ממוננו אלא נתרחק ממנה
20 ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו יתעלה: "ולא
21 תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהגה מאיזה דבר
22 ממנה — לוקה. ובסוף מפות (כד). בארו, שהמבשל
23 בעצי אשירה — לוקה שתיים: אחת משום "ולא-תביא
24 תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך
25 מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור
26 יג); והבן זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג'
27 מעבודה זרה.

28 המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות
29 בתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו
30 יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה).
31 ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו, שצפוני נעבד
32 אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו יתעלה: "לא-תחמד
33 כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות.
34 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מעבודה זרה (מה).

35 המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית
36 עם הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבִּעֲשֵׂה
37 עִמָּמִין. והוא אמרו יתעלה: "לא-תכרת להם ברית" (שם
38 ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפו, שמלחמת
39 שבִּעֲשֵׂה עִמָּמִין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין
40 דינו במצות שאינן נוהגות לדורות.

41 המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו
42 מלחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבת שום
43 דבר מכל מה שמיתד להם, והוא אמרו יתעלה: "ולא
44 תחנם" (שם ז, ב), ובא בקבלה (ויקילו חו"ל בעבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

העמידות, אף-על-פי שהם שוים בדיעת המשפטים 44
(חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים 45
האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא: 46
קוסם, אומר ה' תעלה: "לא-ימצא כף [וגו'] קסם 47
קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם? 48
זה האוחז במקלו ואומר: אם אלף, או לא אלף. ועל סוג 49
זה של עזרות המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי 50
בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר 51
במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד 52
עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את- 53
הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין 54
חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה 55
מקומות בגמרא סנהדרין (סה). ובתוספתא שבת (פרק ז, 56
ח) ובספרי.

המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלכונן מצוינו 58
בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגניונו), 59
והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפון 60
לעשותו, או יום זה לא ראוי לעשות בו פעלה פלונית 61
ונמנע מלעשותה. וזה אמרו תעלה: "לא-ימצא כף וגו' 62
מעונן" (דברים שם). וכבר נכלל לאו זה ואמר: "ולא 63
תעוננו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב): 64
לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן 65
"עונה", כלומר: לא יהיה בכם קובע עתים האומר: עת 66
פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם העובר על לאו זה 67
— חייב מלקות, כלומר: המודיע את-העונות, לא זה 68
השואל עליהן; אבל גם השאלה על דבר זה — אסורה 69
נוסף על היותה דבר בלתי אמת. והמכונן מעשיו לזמן 70
מסים מתוך חשבוש שישאש או יצליח באותה הפעלה — 71
הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שעשה 72
מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחיות 73
העינים. ולשון חקמים (סנהדרין סה): "מעונן — זה 74
האוחז את-העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות 75
ונוסף לכך קלות (וריוות) תנועת ה'ד, עד שנגמרים לאדם 76
דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם עושים 77
תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו בכנף בגדו לציני 78
בני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאור 79
ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיות 80
העינים המפרסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו 81
אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים והוא מין 82
ממיני הפשעים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת 83
הבריות. והתפסד הנגזר על-ידי כך עצום מאד, לפי 84
שהדברים הנמצעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני 85
הסקלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתנגלת לקבל 86
את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. והבן זאת. 87

מהם וגנוי לכל-מנהגיהם — אפלו במלבוש. וכבר 1
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז). וגם בתוספתא 2
שבת (פרק ז, ח).

המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר), 4
כגון זה שאומרים ההמון: כיון שחורתי מן-הדרך לא 5
אצליה במעשי; או: הדרך הראשון שראיתי היום הוא 6
דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוז מאד 7
אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי 8
הנחוש — לוקה, לפי שאמר תעלה: "לא-ימצא כף וגו' 9
מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר כפל צווי זה ואמר: 10
"לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח): 11
"מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי 12
מדי, עבר נחש מימיני ושוועל משמאלי". ובספרא 13
(ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים 14
בחלדה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר 15
נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סז) ובתוספתא 16
שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

המצוה הל"א — האזהרה שהזהרנו מלקסום, 18
כלומר: לעורר את-כח ההשערה (לעתיד) באחד ממיני 19
העזרות. לפי שכל-בעלי הכחות המגידיים מה שיהיה 20
קדם היותו — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שכל 21
ההשערה שלהם חזק ונאיר על-פירכ כפי האמת 22
והנכון; לפיכך מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה 23
על זה כמו שיש לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-כח 24
מכחות הנפש. והכרחי הוא לבעלי הכחות ההשעריים 25
האלו לעשות איזה מעשה כדי לעורר בו את-כחו ולעודד 26
את-פעלתו (של כח ההשערה). יש מהם מי שמכה במטה 27
על הארץ הכאות תכופות וצועק צעקות משונות ומפנה 28
מחשבתו ועושה כך זמן ממשך עד שיאירע לו מעין מצב 29
התעלפות ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם 30
במערב הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות 31
ביריעת עור ומאריך להביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה 32
מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק חגורת 33
עור ארפה על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הפונה בכל-אלו 34
לעורר את-הכח שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל 35
משהו או מורה על משהו. וזהו טעות ההמון: כי כאשר 36
מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו 37
מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדרך 38
אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעלות הן 39
הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בצלי משפטי 40
הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג 41
הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עזירות-הכח 42
(בנפש); לכן אין שגי בני אדם שוים באמתת הגדת 43

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. מט. מא. מה. מעא.

1 המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלחבור (לאסוף)
2 קבוצות של שרצים ו"לחברים" יחד, ולקבל מהן עצות שונות,
3 והוא שיאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של
4 "שמות" ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לכך וכך,
5 ומזיקים לכך וכך, ולשון ספרי: "וחבר חבר — אחד
6 חובר (אוסף) את-הנפש ואחד חובר את-העקרב",
7 כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא ישכחו
8 לפי דמינו. או שאומרים על מקום נשיכתם כדי להשקט
9 הפאב; והעובר על לאו זה — לוקה, וכבר נתבאר גם
10 דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סז).

11 המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה
12 מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם
13 (הרשעים) שהם מתים באמת (שלהם ראוי באמת התואר
14 "מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומרגישים (שהרי
15 "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי
16 שעושה כך ולובש כך יבואהו המת בשנתו ויגיד לו
17 מה שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך
18 וגו' ודרש אל-המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סח):
19 "דרש אל-המתים — זה המרעב עצמו והולך ולן בבית
20 הקברות, כדי שתשרה עליו ריח טמאה"; והעובר על
21 לאו זה — חייב מלקות.

22 המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול
23 (להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו
24 יתעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר
25 על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חייב
26 מיתה, אבל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
27 — שיעור יד).

28 המצוה הל"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול
29 (להתייעץ) בעל ידעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא
30 תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך
31 וגו' ושאל אוב וידעני" (שם). ולשון ספרא (פרשת
32 קדושים): "'אל-תפנו אל-האבת ואל-הידענים' (ויקרא יט,
33 לא), אוב — זה פיתום (שם מכשף שתרגומו: מגלה
34 נעלמות) המדבר משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור
35 של הזרוע אל הכתף); וידעוני — המדבר בפיו — הרי
36 אלו (הם עצמם) בסקילה; והנשא (המתייעץ) בהם
37 באזהרה".

38 המצוה הל"ד — האזהרה שהזהרנו מכל-מעשה
39 הקשפים, והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך וגו'
40 ומכשף" (דברים יח, י) והעובר על לאו זה — חייב סקילה

אם הוא מזיד, וחסאת קבוצה (שאינה תלויה בהשגת-ידו
של המקריב) אם הוא שוגג. אמר יתעלה: "מכשפה לא
תחיה" (שמות כב, יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ז' מסנהדרין (סז).

45 המצוה המ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלות
46 הצדעים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו יתעלה:
47 "לא תקפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז). וגם הלאו הזה
48 הוא כדי שלא להתדמות לעובדי עבודה זרה, לפי שקר
49 היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלים צדעיהם בלכוד.
50 ולפיכך הצרכו לכאור במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת
51 כל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית
52 האסור הוא גלות הצדעים והנחת שאר השער בדרך
53 שעושים כמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הכל הרי אין
54 בכך התדמות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלות
55 הצדעים כלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחיוב מלקות
56 על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח כל-
57 ראשו. והטעם שלא נקמה אלו כשתי מצות, אף-על-פי
58 שחלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו
59 אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
60 ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שמים פי אז
61 היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון
62 אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
63 (שקבלנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים
64 מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחיב
65 שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף
66 מכות (כ); ולא זו אין הנשים חייבות בו.

67 המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלות את-
68 הזקן, ויש בו תמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין,
69 והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין,
70 והלחי התחתון מצד שמאל, ושבולת הזקן. וכבר בא
71 הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי
72 שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא
73 אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
74 תשחית אף פאה אחת מפלל הזקן. ובא הפרוש שהן
75 חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחיוב חמש מלקיות אם
76 גלח הכל, ואפלו גלחן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות
77 כ): "ועל הזקן (אם גלחו) תמשה (מלקיות): שמים מכאן
78 ושמים מכאן ואחת מלמשן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן
79 כלן באחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם
80 כא): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי
81 אליעזר טובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתפא
82 קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם תמשה לאוין וכך
83 היא ההלכה. וגם זה היה דרך כמרי עבודה זרה, כמו
84 שמפרסם היום בקשוט נזירי האירופים שהם מגלחים
85 את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי

מתוך מהדורת חזק

הַמִּצְוָה שֶׁבָּה נֶאֱמָרָה בְּלִשׁוֹן יְחִיד וְהוּא עֲנִין אֶחָד, כְּמוֹ
שֶׁבָּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלִּפְנֵיהָ. וְכָבֵד נִתְבָּאֵר וְדִינִי מִצְוָה זוֹ
בְּסוּף מִכּוֹת; וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ.
הַמִּצְוָה הַמְשַׁלֵּמָה אַרְבָּעִים — הַמִּצְוָה שֶׁהִזְהִירוּ
גַּם הַגִּבְרִים מִלְּהִתְקַשֵּׁט בְּתַכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים, וְהוּא אָמְרוּ
יְתַעֲלָה: "וְלֹא-יִלְבַּשׁ גִּבֹּר שְׂמֶלֶת אִשָּׁה" (דברים כב, ה).
וְכָל-גִּבֹּר שֶׁנִּתְקַשֵּׁט אוֹ לְבַשׁ מֵה שִׂידוּע בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם
שֶׁצִּוְרָה זֶה מִיְחָדֶת לְנָשִׁים — לוֹקָה. וְדַע שֶׁמַּעֲשֵׂה זֶה,
כְּלוּמֹר: שֶׁהַנָּשִׁים מִתְקַשְׁטוֹת בְּתַכְשִׁיטֵי הַגִּבְרִים אוֹ
הַגִּבְרִים בְּתַכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים — יֵשׁ שֶׁהוּא נֶעֱשֶׂה לְעוֹרֵר
אֶת-הַטְּבָעִים לְזִנוּת, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָסֵם אֵצֶל הָעַמִּים, וְיֵשׁ
שֶׁנֶּעֱשֶׂה לְמִינֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּסִפְרֵים
הַמִּיְחָדִים לְכָף. וּפְעָמִים רַבּוֹת שִׁמְתָנִים בַּעֲשִׂית מִקְצַת
הַקְּמָעוֹת וְאוֹמְרִים (שְׂכָדִי שִׁיחִיחוּ הַקְּמָעוֹת, רֹאוּ): שֶׁאִם
הַמִּתְעַסֵּק בָּזֶה הוּא אִישׁ — יִלְבַּשׁ בְּגָדֵי נָשִׁים וְיִתְקַשֵּׁט
בְּדָהָב וּמַרְגְּלִיּוֹת וְדוּמִיָּהִם; וְאִם הִיא אִשָּׁה — תִּלְבַּשׁ
שָׂרִיף וְתַחְגּוּר כְּלֵי זָיִן. וְזֶה מִפְּרָסֵם מֵאֵד אֵצֶל בְּעָלֵי הָעֲנָן
הַזֶּה.

הַמִּצְוָה הַקַּע"א — הַמִּצְוָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְתַּלֵּשׁ שָׂעִר
הָרֹאשׁ עַל הַמֵּתִים כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים הַסִּבְלִים, וְהוּא אָמְרוּ:
"וְלֹא-תִשְׁמְרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (דברים יד, א).
וְכָפַל לֹא זֶה בַּפְּהִינִים וְאָמְרוּ: "לֹא-יִקְרַחַה קִרְחָה
בְּרֹאשָׁם" (ויקרא כא, ה), כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַדִּין, לְפִי שִׁמְמָה-
שֶׁאָמַר "בֵּין עֵינֵיכֶם" הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁרָק מִפָּאֵת פָּנִים
בְּלִבָּד אָסוּר — לְפִיכָף בָּאֵר וְאָמְרוּ: "לֹא יִקְרַחַה קִרְחָה
בְּרֹאשָׁם" לְחִיב עַל כָּל-הָרֹאשׁ כִּבְיָן הָעֵינִים. וְגַם אִלּוּ
אָמַר: "לֹא יִקְרַחַה קִרְחָה בְּרֹאשָׁם" בְּלִבָּד, הֵינּוּ אוֹמְרִים:
בֵּין עַל הַמֵּת בֵּין שְׁלֵא עַל הַמֵּת — לְפִיכָף בָּאֵר שֶׁם
"לְמֵת". וְכָל-הַמְגַלָּה (הַקּוֹרָח) כְּגַרְסַּם מִשְׁעַר רֹאשׁוֹ
בְּתַלְשִׁיהָ עַל הַמֵּת דּוֹקָא — לוֹקָה, בֵּין שֶׁהוּא כְּהֵן גָּדוֹל
אוֹ יִשְׂרָאֵל לוֹקָה עַל כָּל-קִרְחָה וְקִרְחָה מִלְּקוֹת אֶחָת. וְכֵן
מֵה-שֶׁכָּפַל בַּפְּהִינִים: "וּפָאֵת זָקֵנִים לֹא יִגְלַחוּ וּבִכְשָׁרָם לֹא
יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָה" (שם) לֹא בָּא אֵלָּא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמִּצְוָה,
כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוּף מִכּוֹת (כא).

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג — הוּא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהוֹדוֹת
בְּחֻטָּאִים שֶׁחֻטָּאֵנוּ לִפְנֵינוּ יְתַעֲלָה (לְהַתּוֹדוֹת עֲלֵיהֶם) בְּדַבּוּר,
כְּשֶׁנֶּשְׁבַּח מֵהֶם — וְזֶה הַדִּין וְעֲנִינוּ, שִׁיאָמַר: "אֲנִי
הַשֵּׁם! חֲטָאִי, עֲוִיתִי, פָּשַׁעִיתִי וְעָשִׂיתִי כֹף וְכָף". וְיִרְחִיב
אֶת-הַדַּבּוּר וּבִקְשׁ בִּפְרָה בְּעֲנִין זֶה כְּפִי צָחוֹת לְשׁוֹנוֹ. דַּע,
שֶׁאִפְלוּ חֲטָאִים שֶׁחִיבִים עֲלֵיהֶם מִיגֵי הַקְּרַבְנוֹת הָאֵלֶּה
שֶׁנֶּזְכְּרוּ מִקֵּדָם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יְתַעֲלָה, שְׁמִי שֶׁמִּקְרִיבֵם
נִתְכַּפֵּר לוֹ — צָרִיךְ עַל-כָּל-פָּנִים גַּם לְהַתּוֹדוֹת בְּשַׁעַת
הַקְּרַבְתָּם. וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ

הַמִּצְוָה הַל"ט — הַמִּצְוָה שֶׁהִזְהִירוּ גַּם-בֵּן מִלְּלַחַת
בְּדִרְכֵי הַכּוֹפְרִים בְּמָה שֶׁהַנָּשִׁים לּוֹבְשׁוֹת בְּגָדֵי הַגִּבְרִים
וּמִתְקַשְׁטוֹת בְּתַכְשִׁיטֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא-יִהְיֶה
כְּלִי-גִבֹּר עַל-אִשָּׁה" (שם). וְכָל-אִשָּׁה הַמִּתְקַשְׁטֶת בְּתַכְשִׁיט
מִתְכְּשִׁיטֵי הַגִּבְרִים, שִׂידוּע בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁתְּכַשִּׁיט זֶה
מִיְחָד לְגִבְרִים — לוֹקָה.

הַמִּצְוָה הַמ"א — הַמִּצְוָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְרִשּׁוֹם בְּגוּפֵנוּ
בְּצִבְעֵי הַכֶּחָל וְהַסִּקְרָא (צִבְעַת גִּבּוֹן יִרְקָא אִדּוּם) וְזוּלָתָם, כְּדֶרֶךְ
שְׁעוֹשִׁים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה מִפְּרָסֵם אֵצֶל בְּנֵי מִצְרַיִם עַד
הַיּוֹם. וְהַמִּצְוָה עַל כָּף, הוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "וּכְתַבְתָּ קֶצֶקַע
לֹא תִתֵּנוּ בָכֶם" (ויקרא יט, כח); הַעוֹבֵד עַל לֹא זֶה — חִיב
מִלְּקוֹת, וְכָבֵד נִתְבָּאֵר וְדִינִי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף מִסְּכַת מִכּוֹת.

הַמִּצְוָה הַמ"ה — הַמִּצְוָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְשְׂרוּט
אֶת-עַצְמָנוּ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא
אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ" (דברים יד, א). וְכָבֵד נִתְבָּאֵר
לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן אֶחָד, וְהוּא אָמְרוּ: "וְיִשְׂרָט לְנִפְשׁ לֹא תִתֵּנוּ
בְּבִשְׂרָכֶם" (ויקרא יט, כח). וְכָבֵד נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא יְבִמּוֹת
(יג): שֶׁגּוֹפִיָּה דְקָרָא (עִיקָר הַפּוֹסֵק) "לֹא תִתְגַּדְּדוּ" מִבְּעִי
לִיָּה (נִצְרָר) לְגּוֹפִיָּה (לְמַשְׁמַעוֹת הָרֹאשׁוֹנִים) דְּאָמַר רַחֲמָנָא:
(הַתּוֹרָה אוֹמַרְתָּ) לֹא תַעֲשׂוּ חֲבוּרָה עַל מַת (לֹאוֹת אֲבֵל).
וּבְגִמְרָא מִכּוֹת (כא). אָמְרוּ: "שְׂרִיטָה וְגִדְיָה אֶחָת הִיא".
וְשֶׁם נִתְבָּאֵר שֶׁעַל הַמֵּת בֵּין בֵּיד בֵּין בְּכָלִי — חִיב; וְעַל
עֲבוּדָה זָרָה, בְּכָלִי חִיב, בֵּיד פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּסִפְרֵי
הַנְּבִיאִים: "וְיִתְגַּדְּדוּ כְּמִשְׁפָּטִם בְּחֲרָבוֹת וּבְרַמְחִים"
(מַלְכִּים-א יח, כח) — (מִכָּאן שֶׁדֶּרֶךְ הַשְּׂרִיטָה לְעַבּוּדָה זָרָה
הִיא רַק בְּכָלִי). וְכָבֵד אָמְרוּ (יבְמוֹת יג): שֶׁכָּבַל לֹא זֶה, גַּם

26 שְׁנָאֵמַר הַצּוּרִי הַזֶּה, כְּלוּמַר "וְהַתְּנוּדוֹ", יָחַד עִם חַיִּיב
27 הַקָּרְבָּן, הֵיךְ יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעְתָּנוּ, שְׁאִין הַיּוֹדִי לְבַדּוֹ
28 מִצִּוָּה בִּפְנֵי עֲצָמָה אֲלֵא הוּא מִהֲנַגְרָרִים אַחֵר הַקָּרְבָּן,
29 לְפִיכָף הַצָּרִיכוּ לְבָאָר אֶת-זֶה בְּמַכְלָתָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל
30 בְּזִמָּן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קָרְבָּן) מִתְּנוּדִין; וּמִנִּין אִף בְּזִמָּן שְׁאִין
31 מְבִיאִין? אָמַר: דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַתְּנוּדוֹ (בְּכָל מִצְוָה).
32 אִין בְּמִשְׁמַע וְדוּי אֲלֵא בְּאַרְצָא; מִנִּין אִף בְּגָלוּת? אָמַר:
33 וְהַתְּנוּדוֹ אֶת-עֵינֵם וְאֶת-עֹן אֲבֹתָם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיָּאל
34 אָמַר: "לָךְ אֲדִנִּי הַצָּדִיקָה וְלָנוּ בִּשְׁתֵּי הַפָּנִים" (דְּנִיָּאל ט, ז).
35 הֵנָּה נִתְבָּאָר לָךְ מִכָּל מַה-שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַיּוֹדִי מִצִּוָּה בִּפְנֵי
36 עֲצָמָה וְחוּבָה עַל הַחוּטָא עַל אִיזָה חֵטָא שֶׁחֲטָא, בֵּין
37 בְּאַרְצָא בֵּין בַּחוּצָה לְאַרְצָא, בֵּין שֶׁהִבִּיא קָרְבָּן וּבֵין שֶׁלֹּא
38 הִבִּיא קָרְבָּן, חֵיב לְהַתְּנוּדוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְתַעֲלֶה: "וְהַתְּנוּדוֹ
39 אֶת-חֲטָאָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". וְלִשׁוֹן סְפָרָא (ויקרא טז, כא),
40 פִּרְשֵׁת אַחֲרֵי מוֹת) גַּם-כֵּן: "וְהַתְּנוּדָה — זֶה וְדוּי דְּבָרִים".
41 וְכֵךְ נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק אַחֲרוֹן מִכְּפוּרִים (פז).

יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפַס בְּיוֹם הַקּוֹדֶם

יום ש"ק כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפַס בְּיוֹם חֲמִישִׁי

1 אוֹ-אֲשֶׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חֲטָאֵת הָאֵדָם וְגו' וְהַתְּנוּדוֹ אֶת-
2 חֲטָאָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (בַּמִּדְבָּר ה, יז), וְלִשׁוֹן הַמַּכְלָתָא
3 בְּפִרְוֹשׁ פְּסוּק זֶה: "לְפִי שְׁנָאֵמַר: 'וְהֵיכָה כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת
4 מֵאֵלֶּה] וְהַתְּנוּדָה אֲשֶׁר חֲטָא' (ויקרא ה, ה) — יְתַנּוּדָה עַל
5 חֲטָא אֲשֶׁר חֲטָא; 'עֲלִיה' — עַל הַחֲטָאֵת כְּשֶׁהִיא קִיָּמָה,
6 לֹא מִשְׁנִשְׁחֲטָהּ. אִין בְּמִשְׁמַע שֶׁיְתַנּוּדָה הַיָּחִיד אֲלֵא עַל
7 בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לְפִי שֶׁפְּסוּק זֶה, כְּלוּמַר אָמַר: יְתַעֲלֶה
8 "אֲשֶׁר חֲטָא עֲלֶיהָ" (שם) נֶאֱמַר בְּפִרְשֵׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמָא
9 מִקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ וְהִנָּזְכָּרִים עִמּוֹ (קְבוּצַת חֲטָאִים שְׁחִיבִים
10 עֲלֵיהֶם קָרְבֵּן חֲטָאֵת, עוֹלָה וְיֹרֵד) כְּמוֹ שֶׁכָּבַד בְּאַרְנוֹ (מִצְוָה
11 עב — שִׁיעוּר קצ), לְפִיכָף אָמַר כָּאֵן בְּמַכְלָתָא, שֶׁלֹּא הֵינֵנוּ
12 לְמִדִּים מִפְּסוּק זֶה אֲלֵא חַיִּיב הַיּוֹדִי לְמִטְמָא מִקְדָּשׁ
13 (קְבוּצַת הַחֲטָאִים מֵאוֹתוֹ סוּג בַּלְבַּד); "מִנִּין אֶתָּה מְרַבֵּה שְׁאָר
14 כָּל-הַמִּצְוֹת? אָמַר (פְּסוּק נוסף בַּחוּמֵשׁ בַּמִּדְבָּר): דְּבַר אֵל בְּנֵי
15 יִשְׂרָאֵל וְהַתְּנוּדוֹ. וּמִנִּין אִף מִיתוֹת וּבִרְתוֹת? אָמַר:
16 חֲטָאָתָם, כָּל-חֲטָאָתָם — לְרִבּוֹת מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; כִּי
17 יַעֲשׂוּ — לְרִבּוֹת מִצְוֹת עָשָׂה". וְשֵׁם אָמַר עוֹד: "מִכָּל-
18 חֲטָאֵת הָאֵדָם" — מִמָּה שֶׁבִּינּוּ לְבֵין חֲבֵרוֹ: עַל הַגְּבֻחוֹת
19 וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לִשׁוֹן הָרַע; 'לְמַעַל' — לְרִבּוֹת הַנִּשְׁבָּע
20 בְּשֵׁם לְשֹׁקֵר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאֲשָׁמָה הַנֶּפֶשׁ' — לְרִבּוֹת כָּל-
21 חֵיבֵי מִיתוֹת שֶׁיְתַנּוּדוּ. יָכוֹל אִף הַנִּהְרָגִין עַל-פִּי זִמְמִין?
22 לֹא אָמַרְתִּי אֲלֵא 'וְאֲשָׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' כְּלוּמַר שְׁאִינוּ חֵיב
23 לְהַתְּנוּדוֹת אִם יָדַע שֶׁלֹּא חֲטָא, אֲלֵא הִעִידוּ עֲלֵיו עֲדֵי
24 שֶׁקָּרָא. הֵנָּה נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁעַל כָּל-סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים
25 וְהַקְּלִים וְאֶפְלוּ עַל מִצְוֹת עָשָׂה חֵיבִים עֲלֵיהֶם וְדוּי, וְלְפִי

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעשירי במנחם, בו כותב אשר לפעמים מרגיש כמו שנעשה צר לו בהקנה

וכו'.

והנה אין זה אלא ענין הקשור בעצבים (ניערווין) שמזה מובן שבאם יסיח דעתו מזה ויחזק בטחונו בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות שהוא נותן התורה והמצוה, תחול הטבה בדרך ממילא, אלא שצריך לעשות גם איזה אחיזה בדרך הטבע על ידי שאלת רופא ולמלאות הוראתו, ופשוט שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בתורת הנגלה ובתורת החסידות ולהשפיע גם על חבריו בזה וטוב יהי' לו בגשמיות וברוחניות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ירמיה פרק יט ה-טו

ה וּבָנֹו אֶת־בָּמֹות הַבָּעַל לְשַׂרְף אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֹלֹת לְבַעַל אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עָלִי־לִבִּי: ו לִכֹּן הַנְּהִי־יָמִים בָּאִים נֹאֵם־יְהוָה וְלֹא־יִקְרָא לְמָקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֶּפֶת וְגִיא בֶן־הַנֶּגֶם כִּי אִם־גִּיא הַהֲרָגָה: ז וּבִקְרִיתִי אֶת־עֶצֶת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהַפְלֵתִים בְּחֶרֶב לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וְכִיד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וְנָתַתִּי אֶת־נִבְלָתָם לְמֹאכְל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ: ח וְשִׁמְתִי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת לְשִׁמָּה וּלְשַׂרְקָה כָּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשָּׂרַק עַל־כָּל־מִפְתָּהָ: ט וְהֶאֱכַלְתִּים אֶת־בֶּשֶׂר בְּנֵיהֶם וְאֵת בֶּשֶׂר בְּנֹתֵיהֶם וְאִישׁ בֶּשֶׂר־רֵעֵהוּ יֹאכְלוּ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם וּמִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם: י וְשָׁכַרְתָּ הַבִּקְבָק לְעֵינַי הָאֲנָשִׁים הַהֵלֵכִים אוֹתָךְ: יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת כִּכָּה אֶשְׁפֹּר אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת בָּאֲשֶׁר יֵשֵׁב אֶת־כָּל הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יִוָּכַל לַהֲרֹפֶה עוֹד וּבְתֶפֶת יִקְבְּרוּ מֵאִין מָקוֹם לְקָבוֹר: יב כִּן־אֶעֱשֶׂה לְמָקוֹם הַזֶּה נֹאֵם־יְהוָה וְלִישׁוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּתֶפֶת: יג וְהָיוּ בְּתֵי יִירוּשָׁלַם וּבְתֵי מַלְכֵי יְהוּדָה בְּמָקוֹם הַתֶּפֶת הַטָּמְאִים לְכָל הַבְּתִים אֲשֶׁר קָמְרוּ עַל־נַגְתֵיהֶם לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְהַסֶּדֶק נִסְכִּים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים: יד וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ מִהַתֶּפֶת אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה שָׁם לְהַנְבֵּא וַיַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם: טו כֹּה־אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲנִי (מבי) מֵבִיא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־כָּל־עַרְיָה אֵת כָּל־הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ כִּי הִקְשׁוּ אֶת־עַרְפָם לְבַלְתִּי שְׁמוֹעַ אֶת־דִּבְרֵי:

רש"י

(ז) ובקותי. ורוקנתי לי בוקה ומבוקה (נחום ב) ועל שם בקבוק שהוא מדבר בו לקח לשונו כן: (ט) ובמצוק. לשון צרה כמו צוקה: (יא) (אשר לא יוכל להרפה. אהעם קאי אבל העיר אעש' כתופת ואטהר לעתיד): (יב) העיר הזאת כתופת. כולה מליאה הרוגים כמו התופת שהורגין שם את הילדים למולך:

מצודת דוד

(ה) עולות לבעל. להיות לעולות לבעל: אשר לא צויתי. אפילו לפני לא צויתי להקריב בנים ובנות: ולא דברתי. אפילו דבור בעלמא מבלי ציווי ואזהרה: ולא עלתה וכו'. לשאול דבר כזאת: (ו) ולא יקרא. אז לא יקרא: התופת. בית הבמות קראו תופת לפי שהיו מקישים שם בתופים לכל ישמע האב בנהימת הבן כשהוא נשרף ויכמרו רחמיו: בן הנם. הגיא שעמד בו בית הבמות קראו בן הנם ע"ש נהימת הבן הנשרף: גיא ההרגה. כי יפלו שם הרוגים רבים: (ז) ובקותי. ארוקן עצתם ר"ל לא ימצאו עצה להנצל: מאכל וכו'. כי לא יקברו: (ח) לשמה. לתמהון ולהיות שורקין עליה: (ט) במצור. בסיבת המצור יהיו חסרים ממאכל ויאכלו בשר בניהם וכו': (יא) ככה אשבור. כמו שנשבר הבקבוק כן אשבור וכו': כאשר ישבור וכו'. ר"ל כשבירת כלי יוצר אשר ישבור מי שאין למצוא תקנה לעשותו שלם כן ישבר העם והעיר מבלי תקנה: ובתופת. ההרוגים יקברו בתופת הרבה מאד עד שלא ימצא שם מקום לקבור עוד: (יב) כן אעשה. כמו שאמרתי כן אעשה וכו': כתופת. ר"ל מלאה הרוגים כתופת שהיא מלאה מהרוגי הילדים המומתים לעכו"ם: (יג) והיו וכו'. ר"ל הם יהיו מקום קברות ההרוגים כמקום התופת: הטמאים. מוסב על הבתים לומר הבתים הטמאים יהיו כתופת וחוזר ומפרש מי הם מהבתים ואמר לכל הבתים אשר קטרו וכו': (יד) להנבא. הנבואה האמורה למעלה: (טו) ועל כל עריה. הערים הסמוכים לה: כי הקשו. לכל יוכלו להפך אלי פניהם והוא ענין מליצה:

מצודת ציון

(ז) ובקותי. ענין ריקות כמו הבוק תבוק הארץ (ישעיה כד) והוא לשון נופל על לשון בקבוק: (ח) לשמה. לתמהון: ולשרקה. ענין השמעת קול בקיבוץ השפתים ודרכו לעשותו כשרואים דבר חשוב שנחרב: ישום. יתמה: (ט) במצור. ענין הקפת גייסות סביבות העיר לכבשה ולהצר להם: ובמצוק. יציקו. מל' צוקה וצרה: (י) אותך. עמך: (יא) ככה. כן: היוצר. אומן חרס: להרפה. הוא מלשון רפואה ועם כי היא בה"א ור"ל לתקנה ואמר בל' שאלה וכן וירפא את מזבח ה' (מ"א יח): (טו) הקשו. מל' קשה: ערפם. הוא אחורי הפנים:

כמו שנשבר הבקבוק כן אשבור וכו': כאשר ישבור וכו'. ר"ל כשבירת כלי יוצר אשר ישבור מי שאין למצוא תקנה לעשותו שלם כן ישבר העם והעיר מבלי תקנה: ובתופת. ההרוגים יקברו בתופת הרבה מאד עד שלא ימצא שם מקום לקבור עוד: (יב) כן אעשה. כמו שאמרתי כן אעשה וכו': כתופת. ר"ל מלאה הרוגים כתופת שהיא מלאה מהרוגי הילדים המומתים לעכו"ם: (יג) והיו וכו'. ר"ל הם יהיו מקום קברות ההרוגים כמקום התופת: הטמאים. מוסב על הבתים לומר הבתים הטמאים יהיו כתופת וחוזר ומפרש מי הם מהבתים ואמר לכל הבתים אשר קטרו וכו': (יד) להנבא. הנבואה האמורה למעלה: (טו) ועל כל עריה. הערים הסמוכים לה: כי הקשו. לכל יוכלו להפך אלי פניהם והוא ענין מליצה:

קהלת פרק ז טו-כא

טו אֶת־הַכֹּהֵל רִאִיתִי בִּימֵי הַכֹּהֵל יֵשׁ צָדִיק אֲבָר בְּצַדִּיק וַיֵּשׁ רָשָׁע מֵאַרְיֵךְ בְּרַעְתּוֹ: טז אֶל־תְּהִי צָדִיק הַרְבֵּה וְאֶל־תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר לָמָּה תִּשּׁוּמָם: יז אֶל־תִּרְשָׁע הַרְבֵּה וְאֶל־תְּהִי סָכָל לָמָּה תָמוּת בְּלֹא עֵתָךְ: יח טוֹב אֲשֶׁר תֵּאָחַז בְּזֶה וְגַם־מִזֶּה אֶל־תִּנָּח אֶת־יָדְךָ בִּיְיָרָא אֱלֹהִים וַיֵּצֵא אֶת־פִּלָּם: יט הַחֲכָמָה תַּעֲזוּ לַחֲכָם מַעֲשֶׂהָ שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר: כ כִּי אָדָם אֵין צָדִיק בְּאַרְצָן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טוֹב וְלֹא יִחָטָא:

רש"י

שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאול אל יקל בעיניך לפקפק בו: יצא את כולם. ידי שניהם לקיים הצדק והרשע כהלכתן: (יט) החכמה תעזו לחכם. לפי שאמר אל תרשע הרבה אם רשעת מעט אל תוסף עליו אלא פשפש במעשיך ותהא תוהא על החטא אמר החכמה תעזו לחכם שהיא יועצתו לשוב בתשובה: מעשרה שליטים. מצינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב (מלכים ב כג) וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפשפש במעשיו וטוב לו מעשרה מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכם: אשר היו בעיר. בירושלים רחבעם אביה אחזיה יואש אחרי מות יהוידע אמציה אחז מנשה אמן יהויקים צדקיהו: (כ) כי אדם אין צדיק בארץ. לפיכך צריך לפשפש במעשיו:

(טו) יש צדיק אובר בצדקו. אע"פ שהוא אובר עודנו עומד בצדקו. מעשה ביוסף בן פנחס הכהן שעלתה נימא ברגלו קראו לרופא לחתוך רגלו אמר לו כשאתה מגיע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קרא לחוניא בנו אמר לו בני עד כאן היית חייב ליטפל בי מכאן ואילך אין אתה חייב ליטפל בי שאין כהן מטמא לאבר מן החי מאביו: (טז) אל תהי צדיק הרבה. כשאל שדימה להיות צדיק וריחם על הרשעים: ואל תתחכם יותר. לדון ק"ו של שטות ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה וכו': (יז) אל תרשע הרבה. אפי' רשעת מעט אל תוסיף להרשיע: למה תמות בלא עתך. כשאל שנאמר (ד"ה א י) וימת שאול במעלו אשר מעל בנוב עיר הכהנים ובעמלק: (יח) טוב אשר תאחז בזה וגו'. אחוז בצדק וברשע אם אמר לך הנביא הצדיק דבר

מצודת ציון

(טז) תשומם. מלשון שממון: (יז) תרשע. ענין חרדה ובלבול. כמו ובכל אשר יפנה ירשיע (ש"א יד): (יח) תנח. מלשון הנחה ועזיבה:

מן העולם כאשר יחטא מעט, שזהו בעבור רב צדקו, כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ואילו לא היה צדיק גמור לא היה נענש על זה: מאריך ברעתו. מאריך ימי טובה, וזהו בעבור רעתו אשר גברה כי אז יאריך ימי טובה להיות מוטרד מעולם הבא: (טז) אל תהי צדיק הרבה. לאסור על עצמן מה שהתירה התורה למען עשות סג וגדר: ואל תתחכם יותר. מאשר גזרה חכמתו יתברך: למה תשומם. למה תעשה כזאת לשבת משומם מבלי בוא מי להתחבר עמך בעבור מרבית הפרישות ותהיה מובדל מן האנשים: (יז) אל תרשע הרבה. אם בא לך דבר המחריד, אל תחרד יותר מדאי ולא תבלבל דעתך: ואל תהי סכל. לבלי הרגיש כלום בדבר המחריד: למה תמות בלא עתך. למה תעשה כזאת אשר בעבורם תמות בעוד שלא נשלם ימך, כי תחרד ביותר הנה החרדה ממיתו, ומי שאינו מרגיש כלום אינו נשמר מדבר המחריד והמות נכון בידו: (יח) טוב וגו'. רוצה לומר להחריד מדבר המחריד: וגם מזה וגו'. רוצה לומר לאמן הלבב לבלי ירגיש הרבה להטריד ביותר: כי ירא אלהים. מי שהוא ירא אלהים הוא יוצא ידי שניהם מעט להחריד ומעט לאמץ הלבב, כי תחרד ביותר הוא כאילו מסיר בטחונו מה, ומי שאינו מרגיש כלום הוא כאילו אינו חושש על גזרת המקום אשר שלח עליו החרדה: (יט) תעזו לחכם. תתן חזק אל החכם: מעשרה. יותר ממה שיתחזק האדם במעו עשרה שליטים אשר היו בעיר למשול בה. (ואמר מנין עשרה בעבור היותו סך חשבון): (כ) כי אדם וגו'. אין בכל הארץ אדם צדיק בכל דרכיו אשר תמיד יעשה הטוב ולא יחטא לעולם. והחכמה היא למעוז לחכם כי היא מועצתו לפשפש במעשיו ולמהר לשוב:

מצודת דוד

(טו) את הכל. כל הדברים המתהווים והנעשים בעולם השגחתי בהם בהתבוננות רב בכל ימי למען דעת תוכן הדברים ועומק הענינים: בימי הבלי. כן יקראו ימי האדם, לפי שאינם נצחיים: יש צדיק. והנה השכלתי אשר יש צדיק נאבד

ב שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כִנְסַת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר: עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים.

ג אֲנִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכֵי קָבֵל מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵל תִּהְיוּ פְּעֻבָּדִים, הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מִנַּת לִקְבֵּל פָּרֶס; אֲלֵא הוּוּ פְּעֻבָּדִים, הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מִנַּת לִקְבֵּל פָּרֶס; וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

פירוש ברטנורא

ב משיירי. משיירי. שלאחר שמתו כולן נשתירה הקבלה בידו. והוא היה כהן גדול אחר עזרא: הוא היה אומר. כלומר כך היה מרגלא בפומיה תמיד. וכן כל ר' פלוני אומר, הוא היה אומר, שבמסכתא זו, פירושן היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל שלשה דברים הללו: על התורה. שאלמלי לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ, דכתיב (יזמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (שבת פ"ה ע"א): ועל העבודה. עבודת הקרבנות. שכן שנינו במסכת תענית (כ"ז ע"ב), אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. ומצינו שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מבול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב (תהלים פ"ט) עולם חסד יבנה. וגמילות חסדים הוא, לשמח חתנים ולנחם אבלים ולבקר חולים ולקבור מתים, וכיוצא בזה:

ג פֶּרֶס. לשון ערך. בערך, מתרגומנין פורסניה. והוא מה שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום, כמו מה שיתן אדם לבנו קטן או לאשתו או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפילו לתקות פרס כזה לא יעבד אדם את בוראו, אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם. אע"פ שאתה עובד מאהבה עבד ג"כ מיראה. שהעובד מאהבה זריו במצות עשה, והעובד מיראה נזהר במצות לא תעשה, ונמצאת דעבודתו שלימה. וכן אמרו חז"ל, עבד מאהבה עבד מיראה. עבד מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבד מיראה, שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ש ו

ב אור משנה ב

שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כִנְסַת הַגְּדוּלָּה – כלומר האחרון לאנשי כנסת הגדולה. **הוּא הָיָה אוֹמֵר** – כך היה רגיל לומר; **עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים** – בזכות שלושה דברים אלו העולם מתקיים:

א. בזכות לימוד התורה. שכן אמרו חז"ל (נדרים לב, א): גדולה תורה, שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (יזמיה לג, כח): "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", כלומר אלמלא התורה שכתוב בה (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך, והגית בו יומם ולילה", לא היה העולם קיים. ב. בזכות עבודת הקרבנות.

שכל זמן שעבודת בית המקדש קיימת, העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדים בזמנם, שכתוב (דברים יא, יג-יד): "ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, ונתתי מטר ארצכם בעתו" (אבות דרבי נתן); ומשחרב בית המקדש, באה התפילה שהיא עבודה שכלל, במקום עבודת הקרבנות. אחרים מפרשים: עבודה – קיום המצוות בכלל. ויש

מפרשים: עבודה ממש, כגון חרישה, זריעה, קצירה וכיוצא בזה, שהרי על ידי העבודה נעשה האדם שותף להקב"ה במעשה בראשית, כמו שנאמר (בראשית ב, ג): "אשר ברא אֱלֹהִים לעשותו" – על מנת שיוסיף האדם לעשות ולעסוק ביושבו של עולם ובתיקונו (ספר המאור בשם

"לב אבות"). ג. בזכות גמילות חסדים. שאדם עושה חסד עם חברו, שכתוב (תהלים טז, ג): "עולם חסד יבנה". ואמרו חכמים: "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שהצדקה בממונו, וגמילות חסדים

בין בממונו בין בגופו (כגון יניחם אבליים, ביקור חולים וכדומה); צדקה לעניים, וגמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים; צדקה לחיים, וגמילות חסדים בין לחיים בין למתים". – במדרש שמואל מבואר, ששמעון הצדיק בא לבאר למה הזהירו אנשי כנסת הגדולה על שלושת הדברים הנזכרים במשנה א', שכן על שלושה דברים העולם עומד, עומד

ובאו אנשי כנסת הגדולה לחזק שלושת עמודי עולם אלו; כנגד התורה אמרו: "הועמידו תלמידים הרבה". כנגד העבודה. שהוא קיום התורה והמצוות, אמרו: "ועשו סייג לתורה". וכנגד גמילות חסדים אמרו: "הווי מתונים בדין", שאין גמילות חסדים גדולה כמציל עשוק מיד עושקו על ידי שהוא דן דין אמת לאמתו.

ב אור משנה ג

אנטיגנוס תלמידו של שמעון הצדיק, בא להורות דרך בעבודת ה', שיקיים אדם

את מצוות ה' מתוך הכרת מעלת המצוה ומתוך אהבה לבורא שקדשנו במצוותיו, כאדם שמשתדל תמיד להפיק רצון אהובו; והשכר אמנם יבוא מאליה. וכן אמרו (עבודה זרה, ט, א): "אשרי איש ירא את ה' במצוותיו חפץ מאד" (תהלים קיב, א) – במצוותיו ולא בשכר מצוותיו. ועוד אמרו (ספרי עקב): "שמה תאמר: הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר לעולם הבא, תלמוד לומר (דברים ל, ו): "לאהבה את ה' אֱלֹהֶיךָ" – כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה". ברם, נוסף לאהבה צריך גם יראה, כפי שיבואר.

אֲנִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכֵי – בן העיר סוכו שבנחלת יהודה, ויש מפרשים: גדול העיר ומנהיגה (רמב"ם; חסאדיו). **קָבֵל מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק** – היה תלמיד של שמעון הצדיק ועמד אחריו בראש ישיבת החכמים בזמן בית שני. הוא – אנטיגנוס – הָיָה אוֹמֵר: **אֵל תִּהְיוּ פְּעֻבָּדִים**

הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מִנַּת לִקְבֵּל פָּרֶס – אל תעבדו את ה' על מנת שייטיב לכם יגמלכם חסד, כאותם העבדים העובדים את אדניהם על מנת לקבל פרס; לפי הרמב"ם "פרס" ייקרא הגמול אשר יגמול האדם למי שאין לו טובה עליו (שאינו חייב להטיב לו מושם

איזו טובה שהלה נעשה לו). אבל יעשה זה על דרך החסד והחנינה; **אֲלֵא הוּוּ פְּעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מִנַּת לִקְבֵּל פָּרֶס** – כעבדים שאינם מקוים להטבה ולתגמול, כלומר שתהיו עובדים את ה' מאהבה, כמו שבארנו בהקדמה; **וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם** – אף על פי שתעבדו מאהבה, מצוים אתם גם על יראת שמים, מצד רוממותו וגדולתו של הבורא, שנאמר (דברים ו, ג): "את ה' אֱלֹהֶיךָ תירא"; ואמנם אהבת ה' מביאה לידי זריזות במצוות עשה, ויראת ה' מביאה לידי זהירות במצוות לא תעשה, ונמצאת עבודת ה' שלמה. – באבות דרבי נתן (פרק ה) מובא: "אנטיגנוס איש סוכו היו

לו שני תלמידים שהיו שונים בדבריו (שם האחד צדוק ושם האחר ביתוס) והיו שונים תלמידים ותלמידים לתלמידים; עמדו ודקדקו אחריהם, ואמרו: מה ראו אבותינו לומר דבר זה? אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית? אלא אילו היו יודעים אבותינו שיש עולם אחר...לא היו אומרים כך. עמדו ופירשו מה התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות: צדוקים וביתוסים". – על כגון זה נאמר (יהושע יד, י): "כי ירשים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם", שכן אנטיגנוס רבם לא נתכוון לשלול את האמונה בשכר ועונש, אלא רצה לזרז את תלמידיו שיעבדו את ה' מאהבה ומיראה, שכן עבודה זו יותר נעלה ויותר נשגבה, ומרוממת היא את האדם להיות עובד ה' באמת ובאמונה, וסוף השכר לבוא.

ד יוסי בן יעזר איש צרדה, ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יעזר אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם.
ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה, והיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמר, קל וחמר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים: כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה – גורם רעה לעצמו ובטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם.

פירוש ברטנורא

ד יוסי בן יעזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הראשון מהם נשיא והשני אב בית דין: **יהי ביתך בית ועד לחכמים.** כשרצו החכמים להתקבץ ולהתועד, יהיה ביתך מוכן לדבר זה, שיהיו רגילים לומר נתקבץ בביתו של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם איהו דבר חכמה. משלו משל למה הרבר רומה, לנכנס לחנותו של בשם, אע"פ שלא לקח כלום, מ"מ ריח טוב קלט והוציא עמו: **והוי מתאבק בעפר רגליהם.** כלומר שתלך אחריהם. שהמהלך מעלה אבק ברגליו, וההולך אחריו מתמלא מאבק שהוא מעלה ברגליו. פירוש אחר, שתשב לרגליהם על הארץ. שכן היו נוהגים שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: **והוי שותה בצמא את דבריהם.** כאדם צמא ששותה לתיאבון, ולא כאדם שבע ששקן במזונו שמואם אפילו בדברים הערבים וטובים:

ה יהי ביתך פתוח לרוחה. כביתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח: **והיו עניים בני ביתך.** ולא יקנה עבדים לשמשו. מוטב שיהיו ישראל מנכסיו ולא זרע כנען הארור: **באשתו אומר.** מודקאמר עם האשה ולא אומר עם אשה, למדנו שבאשתו אומר. אית דמפרשי, באשתו נדה בלבד, שלא יבא לידי הרגל עבירה. ומדברי המשנה נראה, דאפילו באשתו מותרת. וכן אמרו חז"ל [חגיגה ה'] מגיד לאדם מה שיח, אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגדיל לו בשעת הדיון, אלא א"כ צריך לפייסה לדבר מצוה, כגון רב דשח ושחק ועשה צרכיו: **מכאן אמרו חכמים.** רבינו הקדוש ססיד המשניות כתבה, מדברי חכם זה שאמר ואל תרבה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. מצאתי כתוב, כשאדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני, היא מלמדתו לחרור ריב, כגון קורח שסיפר לאשתו מה שעשה משה שהנפיק את הלום תנופה, והביאתו בדבריה לידי מחלוקת. אי נמי, מתוך שהוא מספר לה שחבריו גינוהו וביישוהו אף היא מכזה אותו בלבד, וזה גורם רעה לעצמו: **ובטל מדברי תורה.** שנמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה:

משניות מבוארות – קהתי

קשיים, ולמצוא בו סעד ללבם, מנוחה לגופם ונחמה לנפשם; וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵּיתְךָ – קבל את העניים בכבוד ובסבר פנים יפות, שירגישו עצמם כאילו הם בני ביתך, וְאֵל תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה – שסופך לבוא לידי עבירה (עיני נדדים כ, א). יש מפרשים: לפי שהנשים בטבען נוטות אל הכילות (הקמצנות). ותרע עינין במתנות העניים והכנסת אורחים, כמו שאמרו (בבא מציעא פז, א): "אשה עיניה צרה באורחים", לכן מזהיר יוסי בן יוחנן, שבעניין צדקה וגמילות חסדים לא ירבה שיחה עם אשתו ולא ישאל בעצתה (אברבנאל). **בְּאִשְׁתּוֹ אָמַר** – חכמים פירשו, שמה שאמר יוסי בן יוחנן "אל תרבה שיחה עם האשה". הכוונה היא לאשתו, קל וחמר באשת חברו – שלא ירבה עמה שיחה. מכאן אמרו חכמים: כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו – שמטויד מחשבתו בדברי הבל, ובטל מדברי תורה – שלבו נמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה, וְסוּפּוֹ יוֹרֵשׁ גִּיהֵנָם – שעתיד הוא להיכשל בעבירה ולירד לגיהנם. המשנה נקטה לשון "שיחה" להודיע שלא הזהירו לדבר עמה (עם אשתו) כפי הצורך אם מעט ואם הרבה, במה שיש מקום לדבר עם האשה בעניין צרכי הבית, בכלליו ובפרטיו וענייני הוצאותיו... שכל שדיברו עמה בדברים הצריכים, אין הדבר גורם רעה... אבל הזהיר על הדיבור שאין בו צורך, בדברי הבאי וכיוצא באלו (המאיר). וב"אבות דרבי נתן" מובא: "אל תרבה שיחה עם האשה, כיצד? בזמן שאדם בא לבית המדרש ולא היו נוהגים בו כבוד, או שערער עם חברו, אל ילך ויאמר לאשתו: כך וכך ערערתי עם חברי, כך וכך אמר לי, כך וכך אמרתי לי, מפני שבזזה את עצמו ואת אשתו ואת חברו".

יוסף שליש

באור משנה ו

יהושע בן פרחיה מורה דרך לאדם, שלא יחא בודד לנפשו, שכן הבודד עלול לטעות, להיכשל, להתייאש ולהתנוון. לפיכך זקוק האדם לשלושה דברים: א. שיהא לו רב, שילמדוהו תורה ודעת, יתיר ספקותיו וינחהו בדרך הסברה הישרה והנכונה. ב. שיהא לו חבר ישר ונאמן, שיחדר את שכלו בלימוד התורה, יעודד את רוחו בדרכי בחיים, ויעזור לו בגופו ובממונו בשעת צרה ומצוקה. ג. שיהא לו יחס חיובי לכל אדם, וימנע מחשדות ומלימוד חובה על חבריו, שכן בדרך זו יחא מעורב עם חבריו וילמד את הטוב מכל אדם, ויפיק תועלת מרובה מתורת רבו ומעצת חברו.

יוסף שליש

באור משנה ד

אחרי אנטיגנוס איש סוכו התחילה תקופת הוגות, דהיינו שבראש הסנהדרין וישיבת החכמים עמדו שניים: הראשון מהם היה נשיא, והשני – אב בית דין (עיני חגיגה ג, ב). בפרקנו נזכרים חמישה זוגות. משנתנו מביאה דבריהם של הוגי הראשון, שהם: יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן, שהיו תלמידיו של אנטיגנוס. יוסי בן יעזר נתן דעתו על הכבדת השפעתם של חכמי התורה בעם, ובמיוחד לאחר שצדוק וביתוס התחילו להפיץ את דעותיהם הכוזבות, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת, ואף השפעתה של תנועת ההתיוונות הלכה וגברה.

יוסי בן יעזר איש צרדה – מעיר צרדה שבנחלת אפרים (מלכים א יא, כו) שהיה נשיא הסנהדרין, וְיוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם – שהיה אב בית דין, כמבואר לעיל, קָבְלוּ מֵהֶם – מאנטיגנוס ובית דינו (המאיר); ויש מפרשים: משמעון הצדיק, ולאחר פטירתו חזרו ללמוד לפני אנטיגנוס למדו תורה משמעון הצדיק, ולאחר פטירתו חזרו ללמוד לפני אנטיגנוס שמילא מקומו (עיני "תוספות יום טוב"), ויש גורסים: ממנו. וזו היא, כנראה, הגירסה הנכונה. **יוסי בן יעזר אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים** – השתדל שבייתך ישמש מקום להתוועדותם של חכמים, שעל ידי כך תקלוט דברי תורה וחכמה, תידבק בחכמים, ותלמד מהליכותיהם; וְהָיוּ מֵתְאֵבִק בַּעֲפֹר רַגְלֵיהֶם – כלומר שתלך אחריהם לכל מקום; המהלך בדרך מעלה אבק ברגליו, וההולך אחריו מתכסה באבק זה. ויש מפרשים: שתשב לרגליהם, שכן היו נוהגים, שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על הקרקע; וְהָיוּ שוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם – הקשב תמיד לדבריהם של חכמים ברצון ובתשוקה כאדם השותה מים מתוך צמאון.

באור משנה ה

"כל שלוש החכמים הבאים אחרי שמעון הצדיק נמשכו אחרי דבריו, שאמר: "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", וכל אחד דיבר באחד משלושת הדברים הללו. אנטיגנוס דיבר על העבודה, ועל כן אמר: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס"... יוסי בן יעזר דיבר על התורה, ולכן הזהיר: "יהי ביתך בית ועד לחכמים"; ויוסי בן יוחנן – במשנתו – דיבר על גמילות חסדים, ולכן אמר: "יהי ביתך פתוח לרוחה"... (מדדש 281000).

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה – לאורחים, שיוכלו כל רעב וצמא וכל עיף ויגע להיכנס לביתך ללא

ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב, וקנה לך חבר, והיו דן את כל האדם לכה זכות.

ז נתאי הארכלי אומר: הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע, ואל תתיאש מן הפרענות. ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך פעורכי הדינין; וכשיהיו

פירוש ברטנורא

ו עשה לך רב. רמב"ם פירש, אע"פ שאינו ראוי להיות לך רב, עשה אותו רב עליך ולא תלמוד בינך לבין עצמך. ואני שמעתי, עשה לך רב, שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו תמיד, ולא ילמוד היום ממנו ולאחר מן האחר. ואע"פ דבמסכת עבודת זרה (דף י"ט) אמרו הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה, כבר פירשו ואמרו הני מולי בסברא, שטוב לו לשמוע סברת הרבים, אבל לענין גמרא, מחד רב מעלי, כי היכי דלא לפגום לישינה; וקנה לך חבר. ואפילו אתה צריך לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו מנוח כדי שתקנה אהבתו. אבל ברב לא שייך לומר קנה לך רב, שהרב צריך ללמוד בחנם; והיו דן את כל האדם לכה זכות. כשהדבר בכף מאונים ואין לו הכרע לכאן ולכאן, כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם צדיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדנו לזכות ואפשר לדנו לחובה, מדת חסידות היא לדנו לכה זכות. אבל אדם שהחזק ברשע, מותר לדנו לחובה, שלא אמרו אלא החושד בכשרים לוקה בגופו (שבת צ"ג), מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה:

ז הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד, שלא תלקה עמו במפלותו, דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכן אמרו חכמים, כל המתדבק לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם. למה הדבר דומה, לנכנס לביתו של בורסי, אע"פ שלא לקח ממנו כלום מ"מ ריח רע קלט והוציא עמו: ואל תתיאש מן הפרענות. שלא תאמר רשע זה מעשיו מצליחין אלא ואדבק עמו הואיל והשעה משחקת לו, לכך אמר ואל תתיאש מן הפרענות, כלומר דע שמהרה תבא עליו פורענות כי פתאים יבוא אידו:

ח אל תעש עצמך כעורכי הדינין. כאותן אנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך כשביל שתוכה בדין, ואע"פ שיודע שהדין עמו. פירוש אחר, כעורכי הדינין, כגדולי הדיינים, ובתלמיד היושב לפני רבו מדרב, שלא יעשה

משניות מבוארות – קהתי

(נתן): לא זו בלבד שלא תתחבר עמו, כדי שלא תלמד ממעשיו, אלא עליך להתרחק ממנו, שלא תלקה עמו במפלותו, כי "אוי לרשע ואוי לשכנו" (נגעים ב.ו). ואל תתחבר לרשע – ואפילו לתורה" (אבות דרבי נתן). שכל המדבק ברשעים, אף על פי שאינו עושה כמעשיהם, נוטל שכר כיוצא בהם; משל למה הדבר דומה? לנכנס לבית הבורסי, אף על פי שלא לקח כלום, מכל מקום ריח קלט והוציא עמו (ברטנורא: פרקי דרבי אליעזר). ואל תתיאש מן הפרענות – שלא תאמר, הרי אני רואה שזה הרשע השעה משחקת לו ודרכיו מצליחים, ואיני מפסיד כלום בחברתו, לכן אמר: "ואל תתיאש מן הפרענות", כי פתאים יבוא אידו, ויאבד הוא וכל המתחברים עמו (רשב"ץ; ברטנורא). ויש מפרשים: ואל תתיאש מן הפרענות – שאם אתה עשיר, אל תבטח בעשרך, לפי שהפרענות עלולה לבוא; לכן תהיה כל שעה כפחד, וכן הוא אומר (משלי כח, יד): "אשרי אדם מפחד תמיד"; כן אם באה עליך רעה, אל תתיאש, לפי שהישועה קרובה לבוא, וכן הוא אומר (ישעיה נט, א): "הן לא קצרה יד ה' מהושע" (רש"י).

יום רביעי

באור משנה ח

יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח – הוזג השלישי – עמדו בראש הסנהדרין גם כן בימי ינאי המלך ואחריו בימי אשתו המלכה שלומית. שמעון בן שטח היה אחיה של המלכה, וכשהרג ינאי את חכמי ישראל (עיין קדושין ט, א), החביאתו אחרת, והודות להשפעת המלכה על בעלה יצא לאחר זמן ממחבואו וחזר לשבת בתוך הסנהדרין, שכל חבריה היו מכת הצדוקים. ביום ברוב חכמתו השכיל להוציא את הצדוקים מהסנהדרין ולהשיבם במקומם כחכמים מן הפרושים, וכן "החזיר את התורה ליושנה" (שם טו, א). אז שלח אחר יהודה בן טבאי, שברח לאלכסנדריה של מצרים, ושניהם עמדו בראש הסנהדרין ופעלו לחיקוקם של חיי התורה, ובראש ובראשונה שמו לבם לחיקוקם של המשפט ולחידוש כבודו בקרב העם. משנתנו מביאה דברי יהודה בן טבאי, שהורה כיצד יתהלך הדיין עם בעלי הדין, ומה יהא יחסו אליהם. יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם – מיהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי. יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך פעורכי הדינין – המלמדים את בעל הדין כיצד לטעון, שאסור לדיין לגלות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו: תהא טוען כך כדי שתזכה בדין, ואפילו הוא יודע שהדין עמו, לפי שעל ידי כך יתשדוהו וידיברו עליו רע (רמב"ם; ודנו יונה); ויש גורסים: כעורכי (כארכי) הדיינים – היינו כגדול שבדיינים, שיודע את הדין על בוריו ואינו צריך לעיין בו (עיין אבות דרבי נתן פרק י; מחזור ויטרי; ר' יונה); ויש מפרשים: אל תעש עצמך כגדולי הדיינים לכוף בעלי דינים שיבואו לדין לפניך;

יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי – מן העיר ארבל שבגליל התחתון (חושב"ט י, יד), והם הוזג השני שעמד בראש הסנהדרין בימי ינאי המלך כמאתיים שנה לפני חורבן בית שני, קבלו מהם – מיוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן. יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב – שתלמד ממנו תורה בקביעות; וכן מבואר באבות דרבי נתן: "עשה לך רב כיצד? מלמד שיעשה לו את רבו קבע, וילמד ממנו מקרא, משנה, מדרש, הלכות ואגדות. טעם שהניח לו במקרא – סוף שיאמר לו במשנה; טעם שהניח לו במדרש – סוף שיאמר לו בהלכות; טעם שהניח לו בהלכות – סוף שיאמר לו באגדה; נמצא האדם ההוא יושב לו במקומו ומלא טוב וברכה. היה רבי מאיר אומר: הלומד תורה מרב אחד למה הוא דומה? לאחד שהיתה לו שדה אחת, וזרע מקצתה חיטים, ומקצתה שעורים, מקצתה זיתים, ומקצתה אילנות, ונמצא האדם ההוא מלא טובה וברכה. ובזמן שהוא לומד משניים או שלושה, דומה למי שיש לו שדות הרבה: אחד זרע חטין, ואחד זרע שעורים, ואחד נטע זיתים, ואחד אילנות – ונמצא האדם ההוא מפוזר בין הארצות בלא טוב וברכה". וקנה לך חבר – השתדל בכל מאורך לרכוש לך חבר טוב ונאמן, והידיבק בו, וקנה לך את אהבתו וידידותו; וכן אמרו (תנא דבי אליהו): "לעולם יקנה אדם חבר לעצמו ויאכל עמו ויקרא עמו וישנה עמו ויגלה לו סתרי תורה וסתרי דרך ארץ, שנאמר (במדבר כז, יח): "קח לך את יהושע בן נון" – מאי "קח לך"? אלא ללמדך שאין חבר קנה אלא בלקיחה, ואין חבר קנה אלא בדמים". והיו דן את כל האדם לכה זכות – אם רואה אתה חברך עושה דבר, שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות, הכריעו לצד זכות ואל תחשדהו בעבירה (רש"י שבעות ל, א); וכן אמרו (שבת קנח, ב): "הדן את חברו לכה זכות, דנים אותו לזכות". ויש מדייקים: והיו דן את כל האדם לכה זכות – את האדם כולו, בכללותו, שאף שברב מסויים אינו מתנהג כשורה, ייתכן שיש בו סגולות אחרות ומידות טובות המכריעות את הרע שאתה רואה בו (שפת אמת).

באור משנה ז

נתאי הארכלי בא להוסיף על דברי יהושע בן פרחיה, שאין לדון את האדם לכה זכות אלא כשאנו מוחזק רשע, אבל אם הוא מוחזק רשע, ראוי הוא ליחס של חוסר אמון, וכשם שצריך להתקרב אל הטובים ולדוןם לכה זכות, כך צריך להתרחק מן הרעים ולדוןם לכה חובה.

נתאי הארכלי אומר: הרחק – את עצמך, משכן רע – אחד שכן שבבית, ואחד שכן שבחוץ, ואחד שכן שבשדה" (אבות דרבי

בְּעָלֵי דִינִים עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יְהִי בְּעֵינֶיךָ פְּרָשָׁעִים; וּכְשֶׁנִּפְתָּרִים מִלְּפָנֶיךָ, יְהִי בְּעֵינֶיךָ כּוֹפָאִין, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עָלֵיהֶם אֶת הַדִּין.

ז' שְׁמַעוֹן בֶּן שָׁטָח אוֹמֵר: הָיוּ מְרַבֵּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים; וְהָיוּ זְהִיר בְּדַבְרֶיךָ, שֶׁמָּא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשֹׁקֵר.
י' שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר: אֵהָב אֶת הַמְּלָאכָה, וְשִׁנָּא אֶת הַרְבֵּנוֹת, וְאֵל תִּתְּנוּעַ לְרִשּׁוֹת.
יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר: חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שֶׁמָּא תַּחֲבוּבוּ חוֹבַת גְּלוּת וְתִגְלְלוּ לְמָקוֹם מִיַּם הָרַעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלִמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיִמְתּוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמִים מִתְּחִלָּה.

פירוש ברטנורא

עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין. עורכי, לשון ערכאות של נכרים [גישן ט' ע"ב ח' ע"ב] ערכאות של בית דוד. ומפי אחרים שמעתי, אל תעש עצמך כגדולי הדיינים לכופ בעלי דינים שיבואו לדין לפניך: יהיו בעיניך ברשעים. שלא יטה לכך לאחר מהם לומר איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון טענת שקר. שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה: כשקבלו עליהם את הדין. שלא תחשוד החייב לומר גולן היה זה. אלא תאמר שמא טועה היה ולא נתכוין לגול. אי נמי, נתחייב אחד מהם שבועה ונשבע, לא תאמר לשקר נשבע:

ט והיו זהיר בדבריך. שלא יאמר הדין שמא כך וכך היה מעשה, או אם היה הדבר כך היה פלוני זכאי, ומתוך דברים הללו לומר בעל הדין או העדים לומר דבר שלא היה:

י' שמעיה ואבטליון. גרי צדק היו, ומבני בניו של סנחריב הם. ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין נקרא בשם זה, שפירשו אב לקטנים. כי מליא בלשון ארמי, קטן, כמו [מגילה ה' ע"ב] א"ר יוחנן כד הוויא מליא, כשהייתי קטן. ליתו מליא ומלייתא [יבמות ק"ד ע"א] יבואו קטן וקטנה. אף כאן אבטליון אביהן של יתומים קטנים: אהוב את המלאכה. אפילו יש לו במה להתפרנס, חייב לעסוק במלאכה. שהבטלה מביאה לידי שיעמום [כתובות נ"ט ע"ב]: ושנא את הרבנות. ולא תאמר אדם גדול אני וגנאי לי לעסוק במלאכה. דאמר ליה רב לרב כהנא [פסחים ק"ז ע"א], פשוט נבלתא בשוק וטול אנרא, ולא תימא כהנא אנא נברא רבא אנא וסניא בי מלתא. פירוש אחר, ושנא את הרבנות, התרחק מלנהוג שררה על צבור, שהרבנות מקברת את בעליה: ואל תתודע לרשות. כדי ליטול רבנות על ידיה. אי נמי, אל תתודע לרשות, שלא יעבירוך על דעת קונך, כמו שאירע לדואג האדומי: לרשות. השררה קרויה רשות, מפני שהרשות בידה לעשות כרצונה:

יא הזהרו בדבריכם. שלא תניחו מקום למנינם לטעות בדבריכם: שמא תחובו חובת גלות. כלומר, אע"פ שבמקום שאתם בו אין שם מנינם, יש לחוש שמא יגרום החטא ותתחייבו גלות, ותגלו למקום שיש שם אנשים שמראים פנים תורה שלא כהלכה, והם כינוי למינים הרעים, ויבינו מתוך דבריכם דברים

משניות מבוארות – קהתי

טוב שתעסוק במלאכה ואל תשב בטל, שהבטלה מביאה לידי שעמום. וכן אמרו (אבות דדבי נתן י"א): מי שאין לו מלאכה לעשות, מה יעשה? אם יש לו חצר חרבה או שדה חרבה, ילך ויתעסק בה. כשם שהתורה ניתנה בכרית, כך המלאכה ניתנה בכרית, שנאמר (שמות כ, ח-ט): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלהיך". ואף אדם הראשון לא טעם כלום עד שעשה מלאכה, שנאמר (בראשית ב, טו): "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" ואחר כך (שם שם, טז): "מכל עץ הגן אכל תאכל". וישנא את הרבנות – התרחק מן הגאווה והשררה, שקללה היא לאדם, וכן אמרו (ברכות נח, א): שלושה דברים מקצרים ימיו של אדם, ואחד מהם: המנהיג עצמו ברבנות, שכן יוסף מת קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות. ואל תתודע לרשות – אל תשתדל שיהא השלטון יודע ומכיר אותך, שאדם שיש לו שם בשלטון ומכירים אותו, סופו שנותנים עיניהם בו והורגים אותו ונוטלים ממנו כל ממנו (אבות דדבי נתן). פירוש אחר: אל יכוון אדם ליטול את הרשות (שררה על ידי השלטון). שאף על פי שבראשונה פותחין לו פתח הנאה, באחרונה פותחין לו פתח הקשה לו (שם), שאין מקריבים לו לאדם אלא לצורך עצמים (רש"י).

באור משנה יא

אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר: חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם – שלא תניחו מקום לטעות בדבריכם, שֶׁמָּא תַּחֲבוּבוּ – תתחייבו, חוֹבַת גְּלוּת – ותהיו מוכרחים לעזוב מקום מגוריכם, וְתִגְלְלוּ לְמָקוֹם מִיַּם הָרַעִים – למקום שאין בו תורה ויראת שמים אלא "מים רעים", והם כינוי לדעות נפסדות ואמונות כוזבות, ושם יבינו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים, המתאימים לדעותיהם ולרוחם, ויִשְׁתּוּ הַתְּלִמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם – מן המינים הרעים, כלומר התלמידים שיבואו אחריכם למקום גלותכם – או פירושו: התלמידים של הדור הבא אחריכם – יקבלו את הדברים הללו בתור דעות שלכם, וְיִמְתּוּ – בעוונם, או: ימותו מיתה רוחנית, שיעזבו את התורה ויהיו לכופרים, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמִים מִתְּחִלָּה – על ידם; ורמז בזה: מה שאירע לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק וביתוס (רמב"ם), כמו שהבאנו בבאור משנה ג'.

או שמדובר כאן בתלמיד היושב לפני רבו, שלא יעשה עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין (ברטנורא). וּכְשֶׁיִּקְבְּלוּ עָלֵיהֶם אֶת הַדִּין – יהיו בעיניך פְּרָשָׁעִים – בשעת בירור הטענות תתייחס לשניהם כאחד בחוסר אמן, ותחשוד בהם שטוענים הם טענות שקר, שעל ידי כך תחקור אותם היטב ותעמיד את הדברים על אמתותם, וּכְשֶׁנִּפְתָּרִים מִלְּפָנֶיךָ, יְהִי בְּעֵינֶיךָ כּוֹפָאִין, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עָלֵיהֶם אֶת הַדִּין – לאחר שקיבלו עליהם את פסק הדין, תדון אף את החייב לכף זכות, שמא טועה היה בדעתו ולא נתכוון לגזול וכיוצא בזה.

באור משנה ט

שמעון בן שטח נותן אף הוא את דעתו על תיקון המשפט, ומזהיר את השופט בענין חקירת העדים.

שְׁמַעוֹן בֶּן שָׁטָח אוֹמֵר: הָיוּ מְרַבֵּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים – שעל ידי החקירה והדרישה תוכל לברר אם עדי אמת הם, וְהָיוּ זְהִיר בְּדַבְרֵיךָ – בשעה שאתה חוקר את העדים, שֶׁמָּא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשֹׁקֵר – מתוך דבריך יבינו מה שבלבך וילמדו לומר דברים שלא היו, כדי לזכות בדין.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה י

שמעיה ואבטליון – חונן הרביעי – עמדו בראש הסנהדרין בסוף תקופת החשמונאים ובתחילת ימי הורדוס; לפי הגמרא (גיטין נז, ב) היו גרים או בני גרים, "מבני בניו של סנחריב". הם היו גדולי הדור בתורה ובחכמה, "חכמים גדולים ודרשנים גדולים" (פסחים ע, ב). בברייתא בגמרא מובא (יומא עא, ב): "מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש (אחרי העבודה ביום הכיפורים). והלכו כל העם אחריה (ללחון). כיון שראו את שמעיה ואבטליון, הניחו אותו והלכו אחרי שמעיה ואבטליון. לסוף באו שמעיה ואבטליון להיפדר מהכהן הגדול, אמר להם (הכהן הגדול). שנפגע בכבודו על ידי התנהגות העם: יבואו בני העמים לשלום (ישון) גנאי הוא לפי שבאו מבני בניו של סנחריב – רש"י). אמרו לו: יבואו לשלום בני העמים שעושים מעשה אהרן. (רודפי שלום). ואל יבוא בן אהרן לשלום, שאינו עושה מעשה אהרן".

שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם – מיהודה בן טבאי ומשמעון בן שטח. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר: אֵהָב אֶת הַמְּלָאכָה – שגדול ערכה של המלאכה, שמביאה ברכה לאדם, ואפילו אינך זקוק לה לשם פרנסה,

יב הלל וְשְׁמַאי קָבְלוּ מֵהֶם. הֵלֵל אָמַר: הָיוּ מִתְלַמְּדֵי שֶׁל אֶהְרֵן, אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבֵן לַתּוֹרָה.

יג הוּא הָיָה אָמַר: נִגְדַּ שְׁמַאי אֶבְדַּ שְׁמִיה, וְדָלָא מוֹסִיף יִסְיָ, וְדָלָא יִלְיָ קִטְלָא חֵיב, וְדִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַנָּא חֵלְף.

פירוש ברטנורא

שאינם הגונים וישתו התלמידים הבאים אחרים מאותם דברים דברי מינות וימותו בעונם: ונמצא שם שמות מתחלל. שישארו אותן דעות בטלות בעולם. כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק ובייתוס תלמידיו, שאמר להם אל תהיו עובדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ואמרו הם, אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח ולערב אינו מקבל פרס. ויצאו למינות הם ותלמידיהם, ונקראים צדוקים ובייתוסים עד היום: **יב** הוּ מִתְלַמְּדֵי שֶׁל אֶהְרֵן אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם. פירשו באבות דרבי נתן, כיצד היה אהרן אוהב שלום, כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מרדעת חברו ואומר לו, ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאבא אליך שתמחול לו, ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב את הבריות לתורה, כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות, והיה אותו אדם מתבייש ואומר אילו היה יודע צדוק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני, ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו (מלאכי ב') בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוק:

יג נִגְדַ שְׁמַאי אֶבְדַּ שְׁמִיה. מי שנמשך שמו למרחוק מתוך שררה ורבנות, מורה יאבד שמו, שהרבנות מקברת את בעליה. נגד לשון משיכה. תרגום משכו, נגדו: ודלא מוסיף. מי שאינו מוסיף על לימודו: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד וישבח תלמודו. ויש שגורסין יאסף, כלומר יאסף אל עמיו וימות בלא עתו: ודלא ילף. קשה מולא מוסיף, הלכך קטלא חייב, כלומר ראוי הוא שיהרגוהו, כמו שאמרו (פסחים מ"ט:) עם הארץ מותר לקרעו כדג, ומגבו: ודישתמש בהתנא. המשתמש בכחיה של תורה כאדם המשתמש בכליו, חלף ועבר מן העולם. תנא בלשון ישמעאל כתר. ויש מפרשים, תנ"א ר"ת תלמיד ג'ביא א'חרינא. שאסור לאדם להשתמש בתלמידים שאינם תלמידיו. ואני שמעתי, ודישתמש בתנא, המשתמש בשם המפורש, חלף ואבד, שאין לו חלק לעולם הבא:

משניות מבוארות – קהתי

לא היה מדבר עמי" ומתוך כך היה אותו אדם חוזר למוטב. זהו שאמר עליו הנביא (מלאכי ב, ו): "בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוק".

י ו ם ש ו י

באור משנה יב

הלל ושמאי – הונו האחרון מחביו הונונו – עמדו בראש הסנהדרין ושיבת החכמים בימי מלכות הורדוס, כמאה שנה לפני חורבן בית שני. הלל היה הנשיא, ושמאי – אב בית דין. הלל התייחס מצד אמו על דוד המלך. היה יליד בבל ועלה לארץ לשמוע "דברי א־להים חיים מפי שמעיה ואבטליון". אחרי מות שמעיה ואבטליון היו בני בתירא הנשיאים וראשי ישיבה. "פעם אחת חל ארבעה עשר בניסן להיות בשבת, ושכחו בני בתירא ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לא. אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת או לא? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור, שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת, אם לא. שלחו וקראו לו... אמר להם: נאמר "במועד" בפסח (ויעשו בני ישראל את הפסח במועד" – במדבר ט, ב), ונאמר "במועד" בתמיד ("את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועד" – במדבר כח, ב); מה "מועד" האמור בתמיד דוחה שבת, אף "מועד" האמור בפסח דוחה את השבת... – מיד הושיבוהו בראש ומינהו נשיא עליהם" (ברייתא בגמרא פסחים טו, א). הלל הריבין תורה בארץ ישראל, ואמרו עליו: "בתחילה כשנשתכחה תורה מישראל, עלה עזרא מבבל ויסדה; חזרה ונשתכחה – עלה הלל מבבל ויסדה" (סוטה כ, א). הוא הצטיין ברוב ענוותנותו ואהבתו לבריות (ענין שבת 2-לא). רוחו זו מובעת במאמרו שבמשנתנו, שיש לקרב את האדם לתורה על ידי אהבת השלום ואהבת הבריות. – (על שמאי ראה להלן בהקדמה למשנה ט"ו).

הֵלֵל וְשְׁמַאי קָבְלוּ מֵהֶם – משמיעה ומאבטליון. **הֵלֵל אָמַר: הָיוּ מִתְלַמְּדֵי שֶׁל אֶהְרֵן** – למד ממידותיו של אהרן הכהן, להיות: **אוֹהֵב שְׁלוֹם** – בינך וביני אחרים, **וְרוֹדֵף שְׁלוֹם** – שתהא גם משתדל לעשות שלום בין אדם לחברו, שנאמר (תהלים לד, טו): "בקש שלום ורדפהו" – בקשהו במקומו ורדפהו במקום אחר. באבות דרבי נתן פירשו: כיצד היה אהרן אוהב שלום ורודף שלום? כשראה שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם; אמר לו: בני, ראה חברך מהו אומר? מטריף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר: "אוי לי! היאך אשא את עיני וראאה את חברי?! בושת הימנ, שאני הוא שסרחתני (שחטאתני) עליי". והוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. והולך אהרן וישב אצל האחר ואומר לו גם כן כדברים הללו עד שמסיר קנאה גם מלבו. ומתוך כך כשהיו נפגשים, היו מחבקים ומנשקים זה את זה. **אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת** – שעל ידי אהבת הבריות תהא מחבב עליהן את מצוות הבורא, וּמִקְרָבֵן לַתּוֹרָה – כדרך שהיה עושה אהרן, שכשהיה יודע באדם שאין תוכו כבדו, היה מקדים בשלומו ומראה לו חיבה יתירה, עד שאותו אדם היה מתבייש ואומר: "אוי לי! אילו היה יודע אהרן את מחשבותי ומעשי הרעים,

ש ב ת ק ו ד ש

באור משנה יד

משנתנו מביאה מאמר נוסף של הלל, בו הוא מלמדנו שלושה דברים: א. תיקונו של האדם אינו תלוי אלא באדם עצמו ובמאמציו שהוא עושה למען ה"אני" שלו.

יד הוא הִיָּה אוֹמֵר: אִם אֵין אָנִי לִי, מִי לִי? וְכִשְׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אָנִי? וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אֵימָתִי? מִזֶּשְׁמַאי אוֹמֵר: עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קָבֵעַ, אָמֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הֶרְבֵּה, וְהָיוּ מְקַבְּלִים אֶת כָּל הָאֲדָם בְּסֹבֵב פָּנִים יְפוֹת.

פירוש ברטנורא

יד **אם אין אני לי**. אם אין אני זוכה לעצמי מי זוכה בשבילי: **וכשאני לעצמי**. ואפילו זכיתי לעצמי, מה הוא הזכות הזו? ובמה נחשב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: **ואם לא עכשיו**. בעולם הזה: אימתי. כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד. פירוש אחר, אם לא עכשיו בימי הבחירות, אימתי, שמה בימי הזקנה לא יעלה ליד:

טו עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה, ובשתייה נע מן הלמוד תעשה מלאכה. ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה ובשתייה מן המלאכה תעסוק בתורה. ומצאתי כתוב, עשה תורתך קבע, שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים, או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך, אלא תהא תורתך קבע לך כמו לאחרים, וכן הוא אמר בעזרא (י"ז) כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד לבני ישראל, כמו שהכין לבו לעשות כך היה מלמד לבני ישראל: **אמור מעט ועשה הרבה**. כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה, שאמר תחלה (בראשית י"ד) ואקחה פת לחם, ובסוף ויקח בן בקר רך וטוב: **והיו מקבל את כל האדם**. כשאתה מכניס אחרים לביתך לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע, שכל הנותן ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן כל מתנות שבעולם מעליו עליו כאילו לא נתן כלום. שלש אזהרות הזהיר שמאי, כנגד שלש מעלות שהזכיר ירמיה, חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר עשה תורתך קבע, כנגד עשיר אמר אמור מעט ועשה הרבה, כנגד גבור אמר היו מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, שיכבוש יצרו וילחם כנגד לבו הרע, ושנינו איזהו גבור הכובש את יצרו:

משניות מבוארות – קהתי

(סם ה, א): "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", וכן בעזרא הוא אמר (עזרא ז, י): "כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות, וללמד בישראל חוק ומשפט". ויש מפרשים, שכונת הדברים באבות דרבי נתן היא כדלקמן: "עשה תורתך קבע" – שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים או להיפך, אלא תהא תורתך קבע לך ולאחרים, שנאמר: "כי עזרא הכין".... – כמו שהכין לבו לעשות, כך היה מלמד לבני ישראל (בנינו יהושע בשם הרשב"י: ברטנורא). **אָמֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הֶרְבֵּה** – כאברהם אבינו שאמר תחילה (בראשית יח, ח): "ואקחה פת לחם", ואחר כך "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם" (סם ט, ח): ומכאן צעדיקים אומרים מעט ועושים הרבה; ואילו רשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושים, מניין? מעפרון, שתחילה אמר (בראשית כג, טז): "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא", ובסוף כתוב (סם ט, טז): "וישקול אברהם לעפרון... ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר" (בבא מציעא פז, א). **וְהָיוּ מְקַבְּלִים אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֹבֵב פָּנִים יְפוֹת** – כשאתה מכניס אחרים לביתך, לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע (ברטנורא), שאם נתן אדם לחברו כל מתנות שבעולם ופניו זעומות, מעלה עליו הכתוב, כאילו לא נתן לו כלום; אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם (אבות דרבי נתן) – "שלוש אזהרות הזהיר שמאי, כנגד שלש מעלות שהזכיר ירמיה: חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר: "עשה תורתך קבע"; כנגד עשיר אמר: "אמור מעט ועשה הרבה"; כנגד גבור אמר: "היו מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", שיכבוש יצרו ויילחם כנגד לבו הרע, ושנינו: "איזהו גבור? הכובש את יצרו" (ברטנורא). ויש מבארים ששלשת הדברים הללו שאמר שמאי כנגד שלשת הדברים שאמר שמעון הצדיק: "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". כנגד התורה אמר שמאי: "עשה תורתך קבע"; כנגד העבודה אמר שמאי: "אמור מעט ועשה הרבה", בבחינת "טוב אשר לא תידור"; כנגד גמילות חסדים אמר שמאי: "והיו מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" (תפארת ישראל).

ב. דאגת האדם לעצמו בלבד ולא לזולתו, מבטלת את כל ערכו של האדם. ג. הזמן אינו נתון בידו של האדם, שאין אדם יודע מה ילד יום, ולפיכך כל רגע שעובר לבטלה הוא הפסד גדול.

הוא הִיָּה אוֹמֵר – הלל היה אומר: **אִם אֵין אָנִי לִי** – אם אין אני דואג לתיקוני ולהשתלמותי, **מִי לִי** – מי ידאג לי ומי יתקן אותי? **וְכִשְׁאֲנִי לְעַצְמִי** – אבל כשאני דואג לעצמי ואיני עושה דבר גם לטובת אחרים, **מָה אָנִי** – מה ערכי ומה חשיבותי? **וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ** – אם אין אני עושה מיד מה שאני מחוייב לעשות, **אֵימָתִי** – מתי אעשה? הלא כל רגע עובר ואינו חוזר, ומי יודע אם הזמן יעמוד עוד לרשותי, שאוכל למלא את חובותי? – ויש מפרשים: וכשאני לעצמי – ואפילו אני עושה לעצמי, לתקן את מעשי, מה אני – איזה ערך יש למעשי לעומת מה שהיה עלי לעשות כדי להיות שלם בתכלית? ואם לא ענשיו – אם לא אקנה לי המעלות השכליות והמוסריות בימי הבחירות, אימתי – מתי אקנה אותן? בימי הזקנה לא, כי קשה אז להשתחרר מהתכונות שנשתרשו בנפש האדם. וכן כתוב (משלי כב, ח): "חנך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" (ספר המאור להרמב"ם).

באור משנה טו

שמאי היה שונה בתכונותיו מהלל חברו; הוא היה קפדן (ענין שבת ז-ל, א. בענין הנכרים שבאו אליו להתגייר). ואמרו חכמים: "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל, ואל יהא קפדן כשמאי", ברם, קפדנותו לא היתה מתוך יחס רע לבריות, אלא מתוך שמירה על כבודה של התורה. ומכאן שלא היה נוהג בקפדנות אלא כלפי מי שפגע בכבוד התורה, אבל בעצם היה אף הוא טוב ונוח לבריות, כפי שמעיד מאמרו במשנתו.

שְׁמַאי אוֹמֵר: עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קָבֵעַ – עשה לימוד התורה עיקר, וכל שאר עסקיך טפל (ומב"ם). וכן אמרו (יומא יט, ב): "ודברת בם" (דברים ו, ז) – עשה אותם קבע ואל תעשם ארעיים. באבות דרבי נתן פירשו: "עשה תורתך קבע". כיצד? מלמד שאם שמע אדם דבר מפי חכם בבית המדרש, אל יעשה אותו ארעיי, אלא יעשה אותו קבע (שיחזור על הדבר וישמרנו בלבו). ומה שלמד אדם יעשה, וילמד לאחרים ויעשו, שנאמר

זה שכל אחד מישראל, גם קל שבקלים, מוסר נפשו על קידוש השם, הוא לא מצד הרגש האהבה. . אלא מפני שאינו יכול להיפרד חי־שולום מאחדותו יתברך.

ממאמר שבת פרשת עקב, ה'תשכ"ח

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אחר ישובו בני ישראל — אחר ישובו לבית המקדש, ובקשו הקדוש ברוך הוא ואת דוד מלכם. **זובח תודה** — אחר זביחה תן הודאה. **וירד מעשות החמאת והעולה וגו'.** חדא מילתא היא — אף הודאה עבודה של מקום הוא. **אסור לספר** — בקביעות ברכה. **למי שיכול** — ואין מי שיכול לספר את כולו, לפיכך אין נראה לספר מדעתו אלא את מה שתקנו חכמים. **היוסופר לו כי אדבר** — הכי דריש ליה: היסופר שבחו כולו כי ארבה לו דברי שבח, אם אמר לעשות כך — כי יבולע. **סמא דכולה משתוקא** = מבחר כל הסממנים היא השתיקה, שלא להרבות דברים. והיינו "לך דומיה תהלה". **מלה בסלע משתוקא בתרין** — אם תרצה לקנות הדבור בסלע, תקנה השתיקה בשנים.

דף יח ע"א: המשך ביאור סדר הברכות: **וְהִיכֵן מִתְרוֹמְמֵת קֶרֶן** של הצדיקים, **בִּירוּשָׁלַם, שְׁנַאמֶר** (תהלים קכב ו) **'שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֹהֲבֶיהָ'**, דהיינו שאוהבי ירושלים שהם הצדיקים ישבו בשלום, ולכן נסמכה ברכת בנין ירושלים לאחר ברכת הצדיקים. **וְכִיּוֹן שְׁנִבְנִית יְרוּשָׁלַם כָּא דְּוֹד לְמַלּוּךְ בֵּה שְׁנַאמֶר** (הושע ג ה) **'אֲחֵר יִשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דְּוֹד מִלְכָּם'**, שאחר שישבו לירושלים יבקשו את ה' ואת דוד ויבוא, ולכן נסמכה ברכת 'צמח דוד' לבנין ירושלים. **וְכִיּוֹן שְׁכָא דְּוֹד כְּאַתָּה תַּפְלָה, שְׁנַאמֶר** (ישעיה נז ז) **'וְהִבְיֹאוּתִים אֶל הָר קִדְשִׁי וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תַּפְלָתִי'**, שלאחר שיבואו לבית המקדש ויבוא דוד יוכלו להתפלל, ולכן נסמכה ברכת 'שומע תפילה' לברכת 'צמח דוד'. **וְכִיּוֹן שְׁכָא תַּפְלָה כְּאַתָּה עֲבֹדָה** של הקרבנות, **שְׁנַאמֶר** (שם) **'וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תַּפְלָתִי עֲזֻלוֹתֵיהֶם וּזְבֻחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי'**, שלאחר שיתפללו יעלו זבחים לרצון, ולכן נסמכה ברכת העבודה [רצה] 'לשומע תפילה'. **וְכִיּוֹן שְׁכָא עֲבֹדָה כְּאַתָּה תֹּדָה, שְׁנַאמֶר** (תהלים נ כג) **'זֹבֶחַ תֹּדָה יִבְכְּדֶנּוּ'**, ודורשים מלשון הפסוק שלאחר זביחה באה הודאה, ולכן נסמכה ברכת 'מודים' לאחר ברכת העבודה.

הגמרא ממשיכה בביאור סדר התפילה: **וּמָה רָאוּ לִזְמַר בְּרַבְת כְּהֵנִים אַחֵר בְּרַכַּת הַזֶּה, דְּכֵתִיב** (ויקרא ט כב) **'וַיִּשָּׂא אֹהֶרֶן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֶכֶם וַיֵּרֶד מִעֲשֻׂוֹת הַחֲטָאִת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים'**, הרי שלאחר שסיים עבודת הקרבנות ביין ברכת כהנים. שואלת הגמרא: **אִימָא** שנאמרת **קוֹדֶם בְּרַכַּת עֲבֹדָה**, שהרי בפסוק נאמרה ברכת הכהנים קודם עשיית החטאת והעולה והשלמים. משיבה הגמרא: **לֹא סָלְקָא דְּעֵתָהּ, דְּכֵתִיב וַיֵּרֶד מִעֲשֻׂוֹת הַחֲטָאִת וגו', וּמִי כְּתִיב וַיֵּרֶד לְעֲשׂוֹת הַחֲטָאִת**, שנפרש שלאחר שבין את העם הלך להקריב את הקרבנות, הרי **'מִעֲשֻׂוֹת כְּתִיב**, ומבואר שכבר הקריב קודם לכן. שואלת הגמרא: **וְלִימַרְהָ לְבְּרַכַּת כְּהֵנִים אַחֵר הָעֲבֹדָה** לפני 'מודים'. משיבה הגמרא: **לֹא סָלְקָא דְּעֵתָהּ**, שהרי כבר למדנו לעיל מ**דְּכֵתִיב 'זֹבֶחַ תֹּדָה'** שהודאה באה לאחר זביחה ואין להפרידם. שואלת הגמרא: **מֵאִי חֲזוּת דְּסִמְכַת אַהֲאִי** - על הפסוק 'זובח תודה' להסמיק ברכת מודים לברכת העבודה קודם ברכת כהנים, **סְמוּךְ אַהֲאִי** - על הפסוק 'ויברכם וירד מעשות' וגו' להסמיק ברכת כהנים לעבודה. משיבה הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא** לומר הודאה מיד לאחר עבודה, שכן **עֲבֹדָה וְהוֹדָא חֲדָא מִלְתָּא הִיא**, שגם ההודאה עבודה היא.

המשך ביאור סדר התפילה: **וּמָה רָאוּ לִזְמַר בְּרַכַּת 'שִׁים שְׁלוֹם' אַחֵר 'בְּרַבְת כְּהֵנִים', דְּכֵתִיב** (במדבר י כז) **'וַיִּשְׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם'**, שלאחר שיברכו הכהנים את ישראל, יברכם ה', ו**בְּרַכָּה דְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלוֹם** היא, **שְׁנַאמֶר** (תהלים כט יא) **'ה' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם'**.

הגמרא חוזרת למה שנתבאר לעיל (יז): שאנשי כנסת הגדולה סדרו התפילה, וכן נתבאר (שם) ששמעון הפקולי הסדיר את התפילה לפני רבן גמליאל. מקשה הגמרא: **וְכִי מֵאַחֵר דְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים זְמָנִים וּמִתְחַבֵּר בְּמָה נִבְיָאִים תִּקְנוּ תַּפְלָה עַל הַסֶּדֶר, שְׁמַעוֹן הַפְּקוּלִי** שהיה אחריהם **מֵאִי הַסֶּדֶר**. מיישבת הגמרא: לאחר זמן **שְׁכֻחוּם** - שכחו טעם סדר הברכות, ו**תְּחִינָה** שמעון הפקולי **וְסִדְרוּם** כפי סדר אנשי כנסת הגדולה.

דין נוסף השייך לסדר התפילה: **מִכָּאֵן וְאַחֲרָהּ** - לאחר שסיים שמונה עשרה ברכות, **אֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא** בקביעת ברכה נוספת, **דְּאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, מֵאִי דְּכֵתִיב** (תהלים קו ב) **'מִי יִמְלֹל גְּבוּרוֹת ה' יִשְׁמִיעַ כָּל תַּהֲלָתוֹ, לְמִי נָאָה לְמִלָּל גְּבוּרוֹת ה' וּשְׁבַחֵי, לְמִי שִׁיבּוֹל לְהַשְׁמִיעַ כָּל תַּהֲלָתוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין אָדָם כֹּזֵה, אֵין לְמוֹנוֹת שְׁבַחֵי ה' כָּלל מִלְּבַד הַבְּרִכוֹת שֶׁתִּקְנוּ אֲנָשֵׁי כִּנְסַת הַגְּדוּלָה**.

מאמר נוסף בענין זה: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְּסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִדָּאִי, נִעְקָר מִן הָעוֹלָם, שְׁנַאמֶר** (איוב לז כ) **'הַיּוֹסֵפֶר לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם אָמַר אִישׁ כִּי יִבְלַע, כְּלוּמָר, אִם אָמַר אִישׁ שְׁסִיפֵר כֹּל שְׁבַחוֹ שֶׁל ה', יִבּוֹלַע [יעקב] מִן הָעוֹלָם**. דרשה נוספת בענין זה: **דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כָּפַר גְּבוּרָאִי, וְאָמַרִי לָהּ אִישׁ כָּפַר גְּבוּרָא חֵיל, מֵאִי דְּכֵתִיב** (תהלים סה ב) **'לָךְ דּוֹמִיָּה תִּהְיֶה, סְמָא דְּכֹלָה** - הסם הטוב מכל הסממנים הוא **מִשְׁתַּוְּקָא** [-השתיקה]. וזהו 'לך דומיה תהלה' שהשתיקה היא גופה תהילה ה'. וכן **כִּי אֵתָא רַב דִּימִי מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבַלְבֵּל אָמַר, אָמַרִי בְּמַעֲרָבָא, אִם תִּרְצָה לְקוֹנוֹת מִלָּה בְּסָלַע, טוֹב יוֹתֵר שֶׁתִּקְנָה מִשְׁתַּוְּקָא בְּתֵרִין** - בשני סלעים, כלומר, למצוא מילה ודבור הגון שווה סלע, ולמצוא השתיקה ולעצור דיבור שאינו הגון, זה שווה כפלים.

מִשְׁמַע לֹן דָּלָא – לכך השמיע לנו התנא במשנה שאין הדבר כן, 46
אלא אף במגדף סוברים חכמים שפטור מקרבן, הואיל ואין בו 47
מעשה, והוא הדין שהם פוטרים את בעל אוב מחמת שהקשת 48
וזרעותיו אינה נחשבת מעשה. 49
הגמרא מביאה ביאור אחר, מדוע לא נחלקו חכמים על בעל אוב 50
שנשנה במשנתנו, לומר שאין חייבים עליו קרבן: עוֹלָא אָמַר, בְּעַל 51
אוב דְּקִתְנָא במשנתנו, מדובר בו בְּמִקְטָר לְשַׁד – מקטיר קטורת לשר 52
השדים, ובדבר זה יש מעשה ממש, ולכן אף חכמים מודים שחייב 53
עליו קרבן. 54
רבא דוחה ביאור זה במשנה: מִתְקַיָּף לָהּ – הקשה רָבָא, אִם כֵּן, 55
ש'בעל אוב' היינו מקטיר לשד וזהבנה הגמרא שהוא מתכוין 56
לעובדו בקטורת זו, הִינּוּ – זהו עוֹבֵד עֲבוּדָת פּוֹכְבִּים, שכבר נשנה 57
במשנתנו. 58
רבא מבאר באופן אחר את 'בעל אוב' שנשנה במשנתנו: אִלָּא אָמַר 59
רָבָא, בעל אוב המוזכר במשנתנו היינו מִקְטָר לְשַׁד, שאינו מקטיר 60
לו לשם אלוה, אלא עושה כן עַל מִנְתַּל חֲבֵרֵי – שיתחבר אליו כדי 61
לסייעו בכשפיו, שבוה אינו נחשב לעובד עבודה זרה, וכיון שיש 62
בוה מעשה, מודים חכמים שיש בו חיוב קרבן. 63
מקשה הגמרא: אָמַר לִיה אֲבִי, אִם כֵּן ש'בעל אוב' האמור במשנה 64
היינו מקטיר לשד, הרי הִינּוּ – זהו חוֹבֵר חֲבֵר האמור בתורה, שאינו 65
חייב מיתה ולא כרת, אלא עובר בלא תעשה בלבד, ואילו 66
במשנתנו מנה התנא רק את אלו שיש בהם חיוב כרת. מתרצת 67
הגמרא: אָמַר לִיה רבא, הַתּוֹרָה אָמְרָה שחֲבֵר חֲבֵר כְּגוֹן זֶה, שמקטיר 68
לשד, דינו בְּמִקְלָה, ועל אופן זה שנה התנא במשנתנו שאם עשה 69
כן במזיד וללא התראה חייב כרת, ואם עשה כן בשוגג חייב קרבן. 70
ולא חלקו על כך חכמים כיון שיש בו מעשה. 71
הקשה לו אבִי: וְאִלָּא חוֹבֵר חֲבֵר דְּבָלָא, הִדִּין הוּא – ואיזה הוא 72
חובר חבר שאינו בסקילה, אלא רק בלאו. תירץ לו רבא: אָמַר לִיה, 73
זהו בְּרִיתָא בברייתא, נאמר בתורה (דברים י) 'וְחוֹבֵר חֲבֵר, וּבְכָל־ 74
אִסּוּר זה אֶחָד חוֹבֵר גָּדוֹל וְאֶחָד חוֹבֵר קָטָן – בין אם קיבץ חיות 75
גדולות על ידי לחשים וכשפים, ובין אם קיבץ חיות קטנות, וְאִפִּילוּ 76
חוֹבֵר לְנִחְשִׁים וְעֶקְרָבִים, שהם בעלי חיים קטנים, חֵיִב מַלְקוֹת, 77
ובאופנים אלו אין באיסור זה אלא לאו. 78
אגב דברים אלו, מביאה הגמרא מימרא בענין זה: אָמַר אֲבִי, הֵא 79
מֵאן דְּבָעֵי לְמִצְטָר יוֹבֵרָא וְעֶקְרָפָא – מי שרוצה לחבר צרעה 80
ועקרב, אִסּוּר, אף שאינם בעלי חיים חשובים, שהרי הוא בכלל 81
'חובר חבר' שאסרה תורה. וְאִמְנָם אֵי קְאָתָא בְּתִירָה – אם הם באים 82
אחריו להזיקו, שְׂרִי – מותר לעשות כן, כיון שאינו מתכוין לחברו, 83
אלא רוצה רק שלא יזיקוהו. 84
הגמרא חוזרת עתה לדון בשיטת רבי יוחנן, שהברייתא המחייבת 85
קרבן על השתחואה לעבודת כוכבים יכולה לסבור כחכמים, 86
הפוטרים מקרבן בלאו שאין בו מעשה, כיון שכפופת קומתו 87
בהשתחואה נחשבת כמעשה. מקשה הגמרא: לְרִבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר 88
שְׂכִפִּיפַת קוּמָתוֹ הִוּוּ מַעֲשֵׂה, ולכן גם לדעת חכמים חייב על כך 89
קרבן, עֲקִימָת 90

מקום הם סוברים שהקשת זרועותיו נחשבת מעשה המחייב קרבן, 1
ולכן לא נחלקו חכמים במשנתנו אלא על מגדף, ולא על מה 2
שנשנה התנא בעל אוב בכלל חייבי כריתות שחייבים קרבן על 3
שגגתם. ומקשה עתה הגמרא: מִיִּתְיָב, שנינו בברייתא, כְּגוֹן שְׂיִיבָה 4
כּוֹכְבִּים אִינוּ חֵיִב קרבן אִלָּא עַל דְּבִר שֵׁשׁ בו מַעֲשֵׂה, כְּגוֹן שְׂיִיבָה 5
לעבודה זרה, וְכֵן אִם קִיפָר, וְנִיפָר, וְהִשְׁתַּחֲוָה. וְנִיפָרָא לֹן – והוקשה 6
לבני הישיבה, הרי הַשְׁתַּחֲוָה לִית ו-אין בָּה מַעֲשֵׂה, ומדוע חייב 7
עליה קרבן. וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ בתירוץ קושיא זו, הָא מְנִי – כדעת מי 8
שנויה הברייתא, כְּרִבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, לֹא בְּעֵינִי – אין צורך 9
בעשיית מַעֲשֵׂה כדי להתחייב בקרבן, ולכן המשתחווה לעבודה זרה 10
חייב קרבן. וְרִבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִפִּילוּ תִימָא דְּרִבִּנָּן – יכול אתה לומר 11
שהברייתא סוברת אף כחכמים, שאין חייבים על לאו שאין בו 12
מעשה, ומכל מקום בְּשִׁפִּיפַת קוּמָתוֹ הִוּוּ – נחשבת היא לַמַּעֲשֵׂה. 13
ומדיקת הגמרא: מְכַלל – משמע ממנה שלא פירש ריש לקיש כְּרִבִּי 14
יוחנן, דְּסָבִירָא לִיה לְרִישׁ לְקִישׁ אִלֵּיבָא דְּרִבִּנָּן – שריש לקיש סובר 15
בדעת חכמים החולקים על רבי עקיבא, שְׂכִפִּיפַת קוּמָתוֹ לְרִבִּנָּן לֹא 16
הִוּוּ מַעֲשֵׂה, ולכן אינם יכולים לסבור שיש חיוב על השתחואה 17
לעבודה זרה, ואילו הַקִּשָּׁת זרועותיו לרבנן הִוּוּ מַעֲשֵׂה, בתמיחה, 18
והרי לא מסתבר לחלק ביניהם. 19
ממשיכה הגמרא את קושייתנו: וְאִלָּא – אם תרצה לומר, דְּבִי 20
קְאָמַר – מה שאמר ריש לקיש שהַקִּשָּׁת זרועותיו של בעל אוב הִוּוּ 21
מַעֲשֵׂה זוּמָא, היינו אִלֵּיבָא דְּרִבִּי עֲקִיבָא, והוא הסובר במשנתנו 22
שבעל אוב חייב קרבן, אִמָּל לְרִבִּנָּן הסוברים שאין חייבים על לאו 23
שאין בו מעשה, אף הקשת זרועותיו לֹא הִוּוּ מַעֲשֵׂה. אִי חֲבִי – אם 24
כן קשה, אֲמַאי תִּנִּי – מדוע שנה התנא במשנה שלדעת חכמים וְאִם 25
מְגִדָּף שֵׁאִין בו מַעֲשֵׂה, נִתְּנִי – היה לתנא לומר יִצְא מְגִדָּף וּבְעַל אוב, 26
שהרי אף בבעל אוב סוברים חכמים שאין חיוב קרבן כיון שאין בו 27
מעשה. 28
מתרצת הגמרא: באמת ריש לקיש אמר את דבריו בדעת רבי 29
עקיבא, ואילו לחכמים אף הקשת זרועותיו אינה נחשבת מעשה, 30
ומכל מקום לא כתבה כן המשנה בפירוש, משום דחָדָא מִתְרַתִּי 31
קְתָנִי – נקט התנא עבירה אחת מתוך אותן שנים שאין חייבים 32
עליהן קרבן, מחמת שאין בהן מעשה, והיינו מגדף, והוא הדין 33
לבעל אוב. 34
ממשיכה הגמרא ומקשה: מדוע נקט התנא בשיטת חכמים 35
החולקים, דוקא את המגדף, וְלִיתְנִי – ומדוע לא שנה את דינו של 36
בְּעַל אוב, שחכמים פוטרים בו מחמת שאין בו מעשה, וְלֹא לִיתְנִי 37
מְגִדָּף. מתרצת הגמרא: מְגִדָּף אִיִּצְטְרִיךְ לִיה – הוצרך התנא 38
להשמיענו את דעת חכמים לגבי מגדף, כיון שלא היינו יודעים 39
זאת אם היה התנא מביא את דעת חכמים רק לענין בעל אוב, 40
דְּכִלְקָא דְּעִתָּה אֲמִינָא – היית סבור לומר, הוּאִיל וְכִתְיָב בְּרַת דִּילִיה 41
בְּמִקּוֹם קְרָבָן – כיון שכתבה התורה את חיוב הכרת של מגדף בתוך 42
פרשת קרבן של עובד עבודה זרה בשוגג, אִיִּקָא מוֹדָה לִיה לְרִבִּי 43
עֲקִיבָא – אפשר לומר שחכמים מודים שיש בו חיוב קרבן, אף שאין 44
בו מעשה, ומחמת כן כתבה התורה את דינו בפרשת קרבן, קָא 45

צריך לאהוב כל אחד מִישראל, אפילו מי שנמצא בריחוק ביותר ממנו, גם במובן הרוחני. . באופן ש"מקרבן לתורה": לקרב את פלוני לתורה, ולא להוציא את התורה ממקומה, כדי לשנות ולהתאים אותה לרצון (וליתר דיוק: לתאוה) של אדם פלוני או מקום פלוני.

מהתוועדות כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ט

אסור – עשרת הטלאים שנטל הראשון אסורים משום 'מחיר כלב' 48
 שהרי נלקחו גם תמורת הכלב, וְשָׁעָם הַכֶּלֶב מוֹתֵר – ותשעת 49
 הטלאים שנטל השני עם הכלב מותרים להקרבה. 50
 אֲתָנָן הַכֶּלֶב – טלה שנתן אדם לחבירו כדי לבעול את כלבתו, 51
 וּמַחִיר זֹנָה – וטלה שנתן לזונה כדי לקנותה לשפחה, הָרִי אֱלוֹ 52
 מוֹתְרִין למוזב, שֶׁנֶּאֱמָר לגבי אתנן זונה ומחיר כלב, 'שָׁנִים' ככתוב 53
 (דברים כג יט) 'כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ גַּם שָׁנִים', ומשמע שדוקא שני 54
 אלו אסורים וְלֹא אֶחָדָה – ולא אתנן כלב ומחיר זונה. ועוד יש 55
 ללמוד מתיבת 'שניהם' שוֹלְדוֹתֵיהֶן של אתנן זונה ומחיר כלב 56
 מוֹתְרִין למוזב, כי משמע שדוקא הן אסורים, וְלֹא וְלֹדוֹתֵיהֶן. 57

גמרא

הגמרא מבררת מהו מחיר כלב: תנו רבנן, 'מחיר כלב' זהו חליפין 58
 כלב – טלה הניתן תמורת כלב. וכן הוא אומר בלשון הפסוק (תהלים 59
 מד יא) 'תִּמְכֹּר עֶמְךָ בְּלֹא הוֹן וְלֹא רֵבִית בְּמִחְרֶיהֶם', כלומר שמכרתם 60
 לגויים במחיר מועט, ומבואר שמחיר הוא דבר הניתן בתמורה. 61
 שנינו במשנה שאתנן הכלב מותר. מקשה הגמרא: אִמָּא אֲתָנָן זֹנָה 62
 [ואֲתָנָן כֶּלֶב] – שמא אסרה תורה בין אתנן זונה ובין אתנן כלב. 63
 הגמרא הבינה שכונת המקשן לשאול שמא אסרה תורה גם אתנן 64
 זונה וכלב וגם מחיר כלב, ועל כן מתרצת הגמרא: (אם כן) שאף 65
 אתנן כלב אסור, נמצא דלא קרֵב הוּוּ תִּלְתָּא – שאסרה התורה 66
 שלשה להקרבה, אתנן זונה, אתנן כלב ומחיר כלב, והרי נאמר 67
 (דברים כג יט) 'כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ גַּם שָׁנִים' ומשמע וְלֹא שְׁלֹשָׁה. 68
 המקשן מבאר שלא לשאלה זו היתה כוונתו: מִי קִאֲמַרִּין אֲנִי אֲתָנָן 69
 ומחיר – וכי הקשינו שיהא אסור גם אתנן כלב וגם מחיר, אֲתָנָן 70
 וְלֹא מַחִיר קִאֲמַרִּין – כוונתנו להקשות שמא 'מחיר' אין פירושו 71
 כלל חליפין הכלב אלא שבר ביאתו דהיינו אתנן, ויהיו אסורים רק 72
 אתנן זונה ואתנן כלב. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שְׁלֹא נִאֲסְרוּ אֵלָּא 73
 אתנן זונה ואתנן כלב, נִימָא קָרָא – יאמר הפסוק 'לֹא תִּבְרֹא אֲתָנָן 74
 זֹנָה וְכֶלֶב', ומדוע לגבי כלב נאמר לשון 'מחיר', אלא מִדְּבָרִים 75
 'אֲתָנָן זֹנָה וּמַחִיר כֶּלֶב', שֶׁמַּע מִנָּה שמחיר אינו אתנן, אלא חליפין 76
 ותמורה כמבואר לעיל. 77
 שנינו במשנה: הַשּׁוֹתֵפִין שְׁחֵלְקוּ, אֶחָד נָטַל כו' עשרה טלאים ואחד 78
 תשעה טלאים וכלב, הטלאים שעם הכלב מותרים למוזב, 79
 ושכנגד הכלב אסורים משום מחיר כלב. מקשה הגמרא: מדוע 80
 נאסרים כל הטלאים שכנגד הכלב, נִיפּוּק הָרָא לְהָרִי כֶּלֶבָא – נוציא 81
 מביניהם טלה אחד ונאמר שהוא מחיר הכלב, וְהָנָה מוֹלְהוּ לִישְׁתְּרוּ 82
 – וכל האחרים יותרו למוזב, שהרי נתברר הדבר שאין הם תמורת 83
 הכלב אלא תמורת הטלאים שעמו. מתרצת הגמרא: לעולם אם 84
 יש טלה אחד ששוי כשווי הכלב יהיה הוא מחיר הכלב והשאר 85
 מותרים, וְהָכָא בְּמֵאִי עֲקָרִינוּ, כְּגוֹן דְּמַפִּי דְּמִי כֶּלֶב מִיֵּיחֵיהּ – 86
 שדמי הכלב הם מעט יותר מדמי טלה אחד, ועל כן אחד הטלאים 87
 כולו כנגד הכלב, וְהָאִי טִיפּוּנָא דְּכֶלֶב שְׂדִי כְּבוֹלְהוּ – ותוספת 88
 הדמים ששזה הכלב יותר מאותו טלה, מוטלת בין כל הטלאים 89
 האחרים, ונמצא שבכל אחד מהם מעורב מעט מחיר כלב, ולפיכך 90
 כולם אסורים. 91
 שנינו במשנה: אֲתָנָן כֶּלֶב וּמַחִיר זֹנָה, מוֹתֵר כו' למוזב. הגמרא 92
 מבררת מנין שאתנן כלב מותר: אָמֵר לִיה רָבָא מְפָרְקָא לְרַב אִשִּׁי, 93
 94

רַבִּי אֱלֶעָזָר הוּא, דְּאָמַר פְּנִי הָבָא עַל הַפְּנוּיָה שְׁלֹא לְשׁוֹם אִישׁוֹת 1
 עֲשָׂאָה זֹנָה ואסורה לכהן, וכיון שלשיתו כל ביאה שאינה 2
 באשתו קרויה ביאת זנות, הוא סובר שאיסור אתנן חל אף באשה 3
 שתופסים לו בה קידושין, אך אב"י סובר כחכמים הסוברים שפני 4
 הבא על הפנויה לא עשאה זונה, ולשיתם אין אתנן אלא באשה 5
 שלא תופסים בה קידושין. 6
 מקשה הגמרא: אִי ברייתא זו כשית רַבִּי אֱלֶעָזָר הוּא, מֵאִי אִירֵא 7
 אֶלְמָנָה – מדוע נקט התנא בספא דווקא אלמנה לכהן גדול כמובא 8
 לעיל, נִתְּנִי שאפילו אתנן פְּנוּיָה אסור, שהרי לשיתו גם זו ביאת 9
 זנות. מתרצת הגמרא: באמת לרבי אלעזר אף אתנן פנויה אסור, 10
 וְאֶלְמָנָה אִיצְטְרִיךְ – אך הוצרכה הברייתא להשמיענו שגם אתנן 11
 כהן גדול לאלמנה אסור, סָלָא דְּעֵתָא דְּאִמָּנָא – שהיית מעלה על 12
 דעתך לומר, הוֹאִיל וּבְנִין אֵב הוּא לֹא נִתְּפָרוּ – כיון שלרבי אלעזר 13
 'זונה' האמורה בכהן היינו פנויה, שמא נלמד בבנין אב שגם דין 14
 אתנן זונה נאמר רק בפנויה, אבל ביאה שיש בה איסור אחר אינה 15
 קרויה ביאת זנות, על כן קָא מְשַׁמַּע לָן הַתְנָא שאף אלמנה האסורה 16
 לכהן גדול אתננה אסור. 17
 שנינו במשנה: הָאוֹמֵר לְחִבְרֵי הָא לָךְ טֵלָה זֶה כו' ותלין שפחתך 18
 אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן וחכמים אומרים אתנן. מקשה 19
 הגמרא על חכמים: וְהָא שְׁפָחָה לְעָבֵד כְּנַעֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל שָׂרְיָא 20
 [מותרת], ואין אתנן אלא בביאת איסור. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב 21
 הוּנָא, אֲצִילוּ קָאֲמַר – האומר 'תלין שפחתך אצל עבדי' הכוונה 22
 שתלין על האדון עצמו, ועל כן הטלה אתנן הוא שהרי אסור 23
 לישראל לבוא על שפחה. וְהָא דְּקָתְנִי [עָבֵד] לִישְׁנָא מְעַלְיָא קָאֲמַר 24
 – ומה שנקט התנא 'אצל עבדי' הוא כדי לדבר בלשון נקיה, 25
 ופירוש 'עבדי' הוא אבר התשמיש. 26
 דוחה הגמרא: אִי הָכִי שהמשנה עוסקת בישראל הבא על השפחה, 27
 מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי המתיר את אתננה, והרי זו ביאת איסור. על כן 28
 מתרצת הגמרא באופן אחר: אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר רַב יֶצְחָק, לְעוֹלָם 29
 'עבדי' האמור במשנה היינו עָבְדֵי מַמְשָׁה, וְכִי קָתְנִי, בְּעָבֵד עָבְרִי – 30
 דין זה עוסק בעבד עברי ולא בכנעני. 31
 שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי שהמשנה עוסקת בעבד עברי, שוב 32
 קשה מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי האוסרים את האתנן, הרי שְׁפָחָה לְעָבֵד 33
 עָבְרִי מִיִּשְׂרָאֵל שָׂרְיָא – מותרת לו, ואין כאן ביאת איסור. מתרצת 34
 הגמרא: הָכָא בְּמֵאִי עֲקָרִינוּ, כְּגוֹן דְּלִית לֵיהּ [שאינו לו לעבד] אִשָּׁה 35
 וּבָנִים, ועל כן הוא אסור בשפחה, דְּתִנְיָא, עבד עברי שאין לו אִשָּׁה 36
 וּבָנִים אֵין רַבּוּ מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, ואם יש לו אִשָּׁה וּבָנִים רַבּוּ 37
 מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית בעל כרחו כדי שיוליד לו בנים ממנה. וכיון 38
 שאם אין לו אשה ובנים הוא אסור בשפחה, אם בא עליה סוברים 39
 חכמים שאתננה אסור. אמנם לדעת רבי גם באין לו אשה ובנים 40
 רבו מוסר לו שפחה, ולשיתו אין זו ביאת איסור ועל כן אתננה 41
 מותר. 42

משנה

ביאור דיני 'מחיר כלב': וְאִתְּוֵיהּ מַחִיר כֶּלֶב האסור למוזב, הָאוֹמֵר 43
 לְחִבְרֵי (חוליד) [הא לך – קח לך] טֵלָה זֶה תַּחַת [מותרת] כֶּלֶב, 44
 אותו טלה אסור למוזב. וְכֵן שְׁנֵי שוֹתֵפִין שְׁחֵלְקוּ, אֶחָד נָטַל עֲשֵׂרָה 45
 טלאים וְאֶחָד נָטַל כְּגוֹן תִּשְׁעָה טלאים וְכֶלֶב, מִה שְׁכַנְגֵּי הַכֶּלֶב 46
 47

התורה היא עניין אחד שלם, ואי אפשר להסיר ממנה חלק מסויים.

תמורה. פרק שישי - כל האסורין דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י
תוספות

רבי אלעזר חי' דאמר פניו הבה בו' – בעילת זנות קרי 'זונה'. הולכך נתנו אמר, ד'אתן זונה' קרינא ביה, וזנא דאמר – כרבנן. בנין אב הוא – אי קט מפניה, הנה אמינא: פניה – אין, דליכא איתורא – אבל כל אתנן של אשה האסורה לו – לא ניתסר. דהא כתיב בקרא 'זונה', 'זונה' – היינו בפניו ופניה לרבי אלעזר. ובנין אב הוא ללמד שאין אסור אלא פניה ופניה,

אבל מאלמנה דאסרא ליה לכהן גדול לא
קמשמע לך. לישנא אחריתא: הא מני דקתני
"אלמנה לכהן גדול אנתנה אסור" – רבי עקיבא
היא, דאמר בפרק "החולץ": אין קדושין תופסין
בחיבי לאוין. הלכך בעירות דבריות דמיין.
ולרבא דאמר: כל זונה חרי אנתן, מאי שנא
דקתני "כגון אלמנה?" אפילו פגרה נמי דהא
בבא לא דריש להאי "תועבה" כאביי, אף זונה
ממי לא מתסר עד דאמר לה בהדיא "חילך
אתנן", אבל בסתמא – מתנה בעלמא הוא, דלא
הויא זונה כהדא בעילה בסתמא, ודלא כרבי
אליעזר. אבל הדיבא דזונה מעיקרא – היא –
לרבא נמי בסתמא קאמר דאמר, ואפילו פגרה
משיא שריא – ואמאי קאמר רבנן דהוי אתנן?
הא ליתא תנא דאסר אתנן המותרת, אלא רבי
אלעזר לחדויה. אצלו – אצל הישראל עצמו,
ולדריה אסורה שפחה. לישנא מעליא –
רעבד" – היינו אבר המשמש. כך שמעתי.
שפחה לעבד עברי משיא שריא – דכתיב:
"שפחה שבר סיחף עבדך" – שגבד בן ביום
ובין בלילה, שהוליד לרבו בנים משפחה. אין
רבו מוסר לו ב' – דכתיב: "אם בגפו יבא בגפו
ינא". ורבי, דאמר לא הוי אתנן – לית ליה האי
סברא. דודאי אפילו אין לו אשה ובנים מוסר לו
רבו שפחה כנענית. יש לו אשה ובנים רבו מוסר
לו שפחה כנענית – בעל כרחו יש עבד. דגזירי:
הבתוב וכתב, דכתיב (שמות כא) "אם בעל אשה
הוא", וכתב בתריה: "אם אדוני יתן לו אשה"
וגו'. **משנה** שכנגד הכלב אסורין – להקרה,
ד"מחיר כלב" הן. אתנן כלב – "חילך טלה זה
ותלין לבלבן אצלי". מחיר זונה – שהחליף
טלה בזונה, וקנתה לשפחות באותה טלה.
לדחיתין – מדחיר אותן. מותרין – שנאמר
"שניהם" – ולא ולדחותיה. **גמרא** ולא רביא
במחיריהם – אלאמא "מחיר" היינו דמים. **אמא**
אתנן – ממש, דהא "מחיר כלב" היינו אתנן.
ומחיר כלב כתיב – כלומר, מדכתיב וי' גבי
"ומחיר" – מוסק על ענין ראשון, ובין חליפין
ובין אתננו אסור. ומשני שנים ולא שלשה –
דכתיב אתנן זונה, ואתנן ומחיר כלב. מחיר
מינייהו – שאין אתנן שכנגדו שום שלש שעה זמי הכלב,
בבולוה. כגון שאתנן שכנגדו שוה כל חד ודנר, דהווי עשרה דירין. ואתנן תשעה
שעמו שוין כל חד דינר חסר מעה, דהיינו תשעה דירין פחות תשעה מעות, והכלב שוה
דינר ותשעה מעות, הרי עשרה דינרים. נמצא בתשעה מאותן שכנגדו מגיע מדמי הכלב,
והעשירי כולו כנגדו. לישן ירושלמי: כגון דשוי כלב חד וחד מאותן שכנגדו ארבע זוזי
ופלגי תומשא דזוזא, דהווי כלב חן כולוהו ארבעים ואחד זוזא. ואתנן שעמו לא שוה כל חד
וארבעה זוזי, דהווי שלשים ושש זוזי, וכלבא שוי מחשא, והווי ארבעים ואחד. נמצא
בתשעה מעשרה שכנגדו, בכל אתר חצי תומשא ומדמי הכלב והעשירי כולו כנגדו.

אין
פרץ כל כך בפשיטות "ואידך לישתרר?" ויש לומר: משום דאיכא תנאי דאית להו ברירה, פריך
נטול האיסור, וסומכין על ברירה לומר שזהו האיסור שנסתלק, לכן בהודיא ד"הלוקח יין מבין ד'
ולומר שזהו החילוק שהוא שותה. וכן הדיא ד"שילש שלקחו קניניה בשותפות ומתה אחת מה
משום ברירה! ואם כן בכל איסור המעובר בהיתר נסמך אבריה, ונשקול כשיעור האיסור, וא
חיים חשיבי ואם בטלי, מכל מקום נשקול חד מניניהו, ואידך לישתרו ואומר מורי הרמיר: כל
אבריה, כיין שתערובתו היה באיסור, אבל בני תערובתו בהיתר, כדאמר ר' יוחנן:

תמורה. פרק שישי - כל האסורין דף ל עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

מנא האמילתא דאמרי רבנא אין זנות לבחמה - דקתני במתניתין אתנן כלב מותר, לשון רש"י.
וקשיא: וכי לא היה יודע דמתניתין קרא דריש, דשנים ולא ארבעה? ועוד: מאי מקהדר לא
לישתמש בו, וכי (לא) היה רוצה לומר סברא חדשה שאינה במשנה? ועוד: כי מייתי ברייתא
דשנים ולא ארבעה, אמאי לא מייתי מתניתין דקתני נמי הכי? ונראה למורי דדאי רב אחא

מנא הא מילתא דאמור רבנא אין זנות לבחמה? **אמר** ליה:
לא נישמוט קרא לבתוב "**אתנן זונה וכלב**". **תניא** נמי **הכי**:
מנן לאתנן כלב ומחיר זונה שמונתין? שנאמר "שנים" -
ולא ארבעה. ולדויתיהן מותרין, שנאמר "גם שניהם" - הם
ולא ולדויתיהן. אמר רבא: ולד הנרבעת אסורה - היא וולדה
נרבעו, נזנחת אסורה - היא וולדה נזנח. ולד מוקצה ונעבד -
מוחר, מאי טעמא? לאימיה אקציה, לאימיה פלחי לה. איפא
דאמרי: ולד מוקצה ונעבד - אסור, מאי טעמא? - דניחא
ליה בגניפחיה. אמר רב אחריבוי בר אמי, אמר רב: המקדש
בפרש שור הנסקל - מקדשת, בפרש עגלי עבודה זרה -
אינה מקדשת. מאי טעמא? אי בעית אימא קרא, ואי בעית
אימא סברא. אי בעית אימא סברא: נחיא ליה גבי עבודה זרה
בגניפחיה, גבי שור הנסקל - לא נחיא ליה בגניפחיה. אי בעית
אימא קרא: גבי עבודה זרה כתיב "והיית חרם כמזהו" - כל
"לא יאכל את בשרו" - בשרו אסור, פירשו מותר. משנה
נתן לה מעות - הרי אלו מותרין. ינות ושמנים וסלחות, וכל
דבר שפיציא בו קרב על גבי המזבח - אסור. נתן לה מוקדשין
- הרי אלו מותרין. עופות - הרי אלו אסורין. שהיה בדין, מה
אם המוקדשין שהמום פוסל בהן - אין אתנן ומחיר חל עליהן.
עוף שאין המום פוסל בו - אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר
חל עליו? תלמוד לומר: "לכל נדר" - להביא את העוף. כל
האסורין לגבי מזבח - ולדויתיהן מותרין. רבי אליעזר אמר:
ולד מרפה לא יקרב על גבי המזבח. רבי חנינא בן אנטיגנוס
אומר: בשרה שינקת מן המרפה - פסולה מעל גבי המזבח.
כל הקדשים שנגעשו מרפה - אין פודין אותן, שאין פודין את

הקדשים להאכיל לכלבים. גמרא תנו רבנן: נתן לה חיפין ועשאתן סולת, ויתים ועשאתן שמן, ענבים
ועשאתן יין. תני תרא: אסורים, ותניא אידך: מותרין. אמר רב יוסף, תני גוריון דמן אסופור: בית שמאי
אוסרין, ובית הלל מותרין. בית הלל סברי: "הם" - ולא ולדויתיהן, "הם" - ולא שינוייהן. בית שמאי סברי:
"הם" - ולא ולדויתיהן, "גם" - לרבות שינוייהן. ולבית הלל, הקתיב "גם"! - "גם" לבית הלל קשה. תנו
רבנן: "בית ה' אלתיך" - פרט לפרה שאין באה לפית, דברי רבי אלעזר. ותקמים אומרים: לרבות את
הריקועין. מאן חקמים? אמר רב חסדא: רבי יוסי ברבי יהודה היא. דתניא: נתן לה זב, רבי יוסי בר
יהודה אומר: אין עושין ריקועין, אפילו אחורי בית הכפרת. "נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרין" כו'. והיו
מוקדשין אתנן ומחיר חל עליהן מקל וחומר: ומה עופות, שאין המום פוסל בהן - אתנן ומחיר חל עליהן.
מוקדשים, שהמום פוסל בהן - אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן? תלמוד לומר "לכל נדר" - להוציא את
הנדור. טעמא - דמעטינהו קרא, הא לא מעטינהו קרא - הוה אמינא: כי יתיב לה מוקדשין, חל עליהן אתנן
ומחיר, והא לאו כמזבח הוא! אמר רב הושעיא: כממנה על פסחו, ורבי היא. דתניא: "ואם ימנע הבית
מקויות משה" - התייהו משה, מבדי אכילה ולא מבדי מקח. רבי אומר: אף מבדי מקח, שאם אין לו - כמנה
אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעויותיו חולין, ששלל מנת בן הקדשיו ישראל פסחיהן. "כל האסורים
לגבי מזבח" וכו'. אמר רב: כל האסורים לגבי מזבח, ולדויתיהן מותרים. ותני עלה: ורבי אליעזר אוסר.
אמר רב הונא בר חנינא, אמר רב נחמן: מחלוקת שעבירו ולבסוף נרבעו, דרבי אליעזר סבר: עובר ורך

אבל נרבעו ולבסוף עבירו - דברי הכל מותרין. רבא אמר: מחלוקת פשוטו ופסחו, דרבי אליעזר
סבר: זה וזה גורם - אסור. ורבנן סברי: זה וזה גורם - מותר. אבל עבירו ולבסוף נרבעו - דברי הכל אסורין. ורבא
אסורה - היא וולדה נרבעו, ולד נזנחת אסור - היא וולדה נזנח. אמר רב הונא בר חנינא, אמר רב נחמן: מחלוקת פשוטו
פשוטו, דרבי אליעזר סבר: ביוזי מילתא, ורבנן סברי: לא. אבל נרבעו פשוטו חולין, הואיל ואשתנו - דברי הכל אסורין. ורבא
מחלוקת פשוטו פשוטו, דרבי אליעזר סבר: ביוזי מילתא, ורבנן סברי: הואיל ואשתנו מותרין, אבל נרבעו פשוטו מוקדשין - דברי הכל אסורין.

אין זנות לבחמה - דקתני מתניתין: אתנן כלב מותר. תניא נמי הכי מנן בו' - גרסין לה.
ומתניתין היא, אלא משום דתני בברייתא "מנן לאתנן" כו' ומפרשה בהדיא - להכי מייתי
לה, וגמגום. ונראה לי דלא גרסין לה. ולד מוקצה ונעבד מותר - דלא אקציה אלא לידדה,
ולא פלחא אלא לידדה. **משנה** נתן לה מוקדשין - לא חיל עליוהו אתנן, כדמפרש
בגמרא. נתן לה עופות - חולין, הרי אלו אסורין
שוב להקרות. ולד מרפה לא יקרב - אבל
להדיוט - דברי הכל מותר, דלאו מוקצה קא רבי.
גמרא איספור - שם מקום. לפרה - אדומה.
וריקועין - ציפור למזבח, אם נתן לה זב. אחורי
בית הכפרות - דאמרין בפרק קמא דיומא
(כא,א): אחת עשרה אמה היו נותרים בעורה
אחורי חומת בית הכפרות. דאפילו התם דקילא
קדושתה - אסור האתנן, אם יש בין לעשות
והוא נתן לה אבנים באתננה. אתנן ומחיר חל
עליהו - כדריבין במתניתין: "לכל נדר" -
להביא את העוף. כממנה על פסחו - הא
דאיצטרך קרב למעוטיה. כגון שהפריש פסחו
ולאחר זמן אמן לזונה" הבעלי לו ודימני על פסחו
באתנן. ויכין דאמר רבי שמאי אדם למנות
אחריים אם יצטרך למנות לשום דבר - אלא
ממונו הוא. ואימא ליחול עליה אתנן. להכי
איצטרך "לכל נדר" - להוציא הנדור. ואם ימנע
- דריש הכי: שומעט ביתו, שאין לו מה שהוא
צריך ולקנות לצורך פסחו, דהיינו "מקויות משה"
- החיידו משה, שימנה אחרים עמו על פסחו,
ויתנו לו מעות. מבדי אכילה - אם נתמעט הבית
מבדי אכילה - יקבל חיותו ומזונו מן השם שאין
לו מה שיאכל החיידו משה. אם אין לו עצים
לצלולו - מבדי אכילה הוא והחיידו, ולא
החיידו משה. (ולא) מבדי מקח - שאם רוצה
לעשות סודרה ונתמעט ביתו מבדי אותו מקח,
שאיין לו ליתן בו - אף ממנה אחרים על
פסחו בכך. עובר ורך אמר הוא - אמר עצמו
נרבע. זה וזה גורם - הזכר שבא על בחמה זו והיא
גרמו לולד שיבא, והרי גרמוהו אסור והיתה,
דאביו מותר ואמו אסורה.

למאן

אמו הוא, ורבנן סברי: לאו ירך אמו הוא. אבל נרבעו ולבסוף עבירו - דברי הכל מותרין. רבא אמר: מחלוקת פשוטו ופסחו, דרבי אליעזר
סבר: זה וזה גורם - אסור. ורבנן סברי: זה וזה גורם - מותר. אבל עבירו ולבסוף נרבעו - דברי הכל אסורין. ורבא
אסורה - היא וולדה נרבעו, ולד נזנחת אסור - היא וולדה נזנח. אמר רב הונא בר חנינא, אמר רב נחמן: מחלוקת פשוטו
פשוטו, דרבי אליעזר סבר: ביוזי מילתא, ורבנן סברי: לא. אבל נרבעו פשוטו חולין, הואיל ואשתנו - דברי הכל אסורין. ורבא
מחלוקת פשוטו פשוטו, דרבי אליעזר סבר: ביוזי מילתא, ורבנן סברי: הואיל ואשתנו מותרין, אבל נרבעו פשוטו מוקדשין - דברי הכל אסורין.

תמורה דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליים ראשון) רלא

שפודים בעלי מומים, שאין פורין את הקדשים להאכלין לכלבים, 58
וטרפה אינה ראויה אלא לאכילת כלב, אלא ירעו עד שימותו 59
ויקברו. 60

גמרא

מחלוקת בדין אתנן שנשתנה: תנו רבנן, נתן לה לזונה חישין 62
ועשאתן סולת, או זיתים ועשאתן שמן, או ענבים ועשאתן יין, תני 63
בבביתא קדא שהן אסורים למנחות ונסכים, ונתניא איך – 64
בבביתא אחרת, שהן מותרין. ומי הם החולקים, אמר רב יוסף, תני 65
גוריון דמן אפפורק, בית שמאי אוסרין אתנן שנשתנה, ובית הלל 66
מותרין. ומה טעמם, בית הלל כברי, נאמר באתנן (דברים כג ט) כי 67
תועבת ה' אלהיך גם שניהם, ומשמע דווקא הם אסורים ולא 68
ולדותיהן, והם ולא שניהן, על כן אתנן שנשתנה מותר. ובית 69
שמאי כברי שיש לדרוש רק הם ולא ולדותיהן, כי תיבת 'גם' באה 70
לרבות שאין שניהן אסורים. 71

מקשה הגמרא: ולבית הלל, התיב 'גם' שניהם, ומה נרבה מתיבה 72
זו. משיבה הגמרא: 'גם' לבית הלל אכן קשה. 73

בריתא בדיני אתנן ומחיר: תנו רבנן, נאמר (שם) 'לא תביא אתנן 74
וזנה ומחיר כלב בית ה' אלהיך', ומשמע פסל לפרה אדומה שאין 75
באה לבית – לבית המקדש, שמורה להביאה מאתנן ומחיר, דברי 76
רבי אלעזר. וחכמים אומרים, אף פרה אדומה אין מבאין מאתנן 77
ומחיר, ותיבות 'בית ה' אלהיך' באו לרבות את הריקועין – טסים 78
מזהב, שאם ניתנו באתנן אסור לצפות בהם את המזבח. 79

שואלת הגמרא: מאן (מי הם) חכמים אלו. משיבה הגמרא: אמר 80
רב חסדא, רבי יוסי ברי יהודה היא, דתניא, נתן לה לזונה זהב 81
באתננה, רבי יוסי ברי יהודה אומר, אין עושין ממנו ריקועין לציפוי 82
המזבח, ואפילו באחת עשרה אמות שמאחורי בית הקפדת – בית 83
קדש קדשים, שקדושתם קלה יותר, אין לבנות מאבנים שניתנו 84
לזונה באתננה. 85

שנינו במשנה: נתן לה לזונה מוקדשין חרי אלו מותרין למזבח כו', 86
שואלת הבביתא: והיו מוקדשין אתנן ומחיר חל עליהן מכל וחומר, 87
וקה עופות שאין תמים פוסל בהן כמבואר לעיל (יד), אתנן ומחיר 88
חל עליהן כמבואר במשנה, מוקדשים שהמים פוסל בהן כנאמר 89
בתורה (ויקרא כב כ), וכי אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן, משיבה 90
הבביתא: תלמוד לומר (דברים כג ט) 'לא תביא אתנן וגו' לכל נדר', 91
ומשמע להוציא את הנדר כבר לגבוה לפני שניתן באתנן או מחיר, 92
שאין חל עליו האיסור. 93

הגמרא מבררת מדוע נצרך לכך פסוק. מקשה הגמרא: בבביתא 94
מבואר דמקרא דמקדשיה קרא – שטעם היתר מוקדשים הוא 95
המיעוט מ'לכל נדר', הא לא מקדשיה קרא – ומשמע שאם לא היה 96
הפסוק ממעט, הוה אמרינן – הייתי אומר שאף כי יהיה (אם נתן) 97
לה מוקדשין חל עליהן אתנן ומחיר, וקשה, והא לא ממונא הוא – 98
זהו מוקדשים אינם ממונו אלא ממון הקדש, ואין אדם אוסר דבר 99
שאינו שלו, ומדוע נצרך הפסוק למעט. משיבה הגמרא: אמר רב 100
הושעיא, הבביתא עוסקת בממנה על פסח – במי שהפריש בהמה 101
לקרבן פסח, ולאחר זמן אמר לזונה שתבעל לה, ובשכרה תהיה 102
מנויה על קרבן זה. ובביתא זו רבי היא המתיר למנות אחרים על 103
פסחו בדמים אף אם אינו נצרך לדמים לצורך אכילת הפסח. 104
ולשיטתו קרבן זה ממונו הוא, ועל כן נצרך מיעוט ללמד שאין חל 105
עליו אתנן כיון שכבר הוקדש. 106

והיכן שנה רבי כן, דתניא, נאמר בקרבן פסח (שמות יב י) 'ואם ימנע 107
הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו' וגו', ודרשה 108
אם נתמנע ביתו, שאין לו צרכי הפסח, התייהו משה – המצא לו 109
חיותו משה זה על ידי שימנה אחרים על פסחו ויקבל מהם מעות. 110
אמנם היתר זה נאמר רק כשנתמעט מקרי אכילה – שאין לו במה 111
לאכול את הפסח כגון עצים לצלותו, ולא אם נתמעט מקרי מקה 112
– אם אין לו במה לעשות סחורה, שאסור למנות אחרים על פסחו 113
לשם כך. זו דעת חכמים, אך רבי אומר, החייהו משה אף אם 114

מנא הא מילתא – מנין דבר זה דאמור רבנן אין זנות לכהמות, כפי 1
ששינו לעיל (ע"א) שהנותן טלה לחבירו תמורת בעילת כלבתו אין 2
זה אתנן זונה. אמר ליה, אם נאסר אתנן כלב, לא נישמוט קרא – 3
לא היה משמטי הפסוק מלכתוב 'אתנן זונה וכלב', וכיון שלא כתב 4
כן, למדנו שאין זנות לבהמות, ואתנן כלב מותר. 5

תניא נמי הכי, מנין לאתנן כלב ומחיר זונה וטלה שקנו בתמורתו 6
וזנה לשפחה? שמוקדשין למזבח, שנאמר באתנן זונה ומחיר כלב 7
(דברים כג ט), 'תועבת ה' אלהיך גם שניהם', ומשמע שנים אלו 8
אסורים ולא ארבעה – ולא היפוכם דהיינו אתנן כלב ומחיר זונה. 9
מוסיפה הבביתא: וכן ולדותיהן של אתנן זונה ומחיר כלב מותרין, 10

שנאמר (שם) 'גם שניהם', ומשמע הם אסורים ולא ולדותיהן. 11
דינם של ולדות פסולי מובח נוספים: אמר רבא, וליד הנרבעת על 12
ידי אדם כשהיתה מעוברת, אסורה להקרבה כאמה, שהיא וולדה 13
נרבעו יחד. וכן וליד הנזנחת אדם ומת אסורה כאמה, שהיא וולדה 14
ננחו יחד. אך וליד של מוקצה – בהמה שהוקצתה להקרבה 15
לעבודה זרה, וכן וליד של הנקבד עבודה זרה, מותר. מאי טעמא, 16
לאימה אקציה – את אמו הקצה להקרבה ולא אותה, לאימה פלתי 17
לה – את אמו עבד עבודה זרה ולא אותה. 18

אימא דאמר בשם רבא בלשון אחרת, אף וליד מוקצה ונקבד אסור, 19
מאי טעמא, דניחא ליה בגיפהיה – נוח לבעלים שעל ידי העובר 20
הבהמה נפוחה יותר לכבוד העבודה זרה, וכונתו להשתחוות או 21
להקריב לכל הנפח. 22

הלכה נוספת מטעם נוחא ליה בגיפהיה: אמר רב אחריביו בר אמי 23
אמר רב, המקדש אשה בפריש (גלגלין) שור הנסקל, אף שהשור 24
אסור בהנאה ואין לו שווי, הרי היא מקודשת, שהפרש מותר 25
בהנאה. אך המקדש בפריש עולי עבודה זרה אינה מקודשת, שאף 26
הפרש אסור בהנאה. מאי טעמא, אי בעית אימא קרא – אם תרצה 27
אמור הטעם מפסוק, ואי בעית אימא סברא – ואם תרצה אמור 28
מסברא. אי בעית אימא סברא, ניחא ליה גבי עבודה זרה בגיפהיה 29
– בעבודה זרה הפרש שבבהמה נוח לבעלים, כיון שהיא נפוחה 30
יותר, ועל כן חל גם עליו שם עבודה זרה. אך גבי שור הנסקל לא 31
ניחא ליה בגיפהיה – אין לבעלים הנאה מנפחו, ועל כן אין הפרש 32
נאסר. 33

ממשיכה הגמרא: אי בעית אימא קרא, גבי עבודת כוכבים כתיב 34
(דברים יב כו) 'והיית תרם כמזבח', ודרשו, כל דבר שאותה מיתה ממונו 35
– שנהיה ממנו כגון פרש, חרי הוא כמזוה ואסור בהנאה. אך גבי 36
שור הנסקל כתיב (שמות כא כח) 'סקול וסקל השור ולא יאכל את 37
בשרו', ומשמע שבשרו אסור, אך פרישו מותר בהנאה. 38

משנה

המשנה מפרטת את הדברים שחל עליהם איסור אתנן ומחיר: נתן 40
לה לזונה מעות בשכרה, חרי אלו מותרין לקנות בהם קרבן, ואינם 41
אסורים משום אתנן. נתן לה יינות, ושמינים, וסלתות, וכל דבר 42
שבייצא בו (אם ממינו) קרב על גבי המזבח, אסור משום אתנן, ואין 43
להביא מהם מנחות ונסכים. 44

נתן לה מוקדשין – בהמות שכבר הוקדשו למזבח, חרי אלו מותרין, 45
שאין אתנן חל עליהם. 46

נתן לה עופות חולין, חרי אלו אסורין. וחידוש יש בדבר, שהיה 47
אפשר להיתירם בדין – בקל וחומר, מה אם המוקדשין שהמים פוסל 48
בהן כמפורש בתורה (ויקרא כב כ), אין אתנן ומחיר חל עליהן, עוף 49
שאין המים פוסל בו כמבואר לעיל (יד), וכי אינו דין שלא יהא אתנן 50
ומחיר חל עליו, תלמוד לומר (דברים כג ט), 'לא תביא אתנן וגו' לכל 51
נדר', להביא אף את העוף בכלל האיסור. 52

כל האסורין לגבי מזבח, ולדותיהן מותרין. רבי אלעזר אומר, וליד 53
של מרפה לא יקרב על גבי המזבח. 54

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, בהמה כשירה שנגקה מן המרפה, 55
פסולה מעל גבי המזבח. 56

כל הקדשים שנעשו מרפה, אין פורין אותן להוציאם לחולין בדרך 57

52 דְּמִסְתָּמָא מִינָהּ – אם מפני שהתפטמה מהטריפה והמתפטם
53 מאיסור אסור להקריבו, אֵלָא מִעֲתָה שנתחדש דין זה, בהמה
54 שְׁהֶאֱכִילָהּ כְּרִשְׁיָי עֲבֻדָּה וְזֶה הָכִי נִמְי דְּאִסְרָא – וכי אף היא תאסר
55 להקריבה, הרי למדנו לעיל (טו) שרק בהמה שהקצוה לעבודה זרה
56 נאסרת משעה שהאכילה כרשיני עבודה זרה, ומוכח שאם לא
57 הקצוה אינה נאסרת בכך.
58 על כן מבארת הגמרא באופן אחר: אֵלָא תִּנִּי רַבִּי חֲנִינָא טְרִיטָא
59 קָמִית וּלְפָנֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לעולם כשירה שינקה מן הטריפה בדרך
60 מקרה אינה נאסרת בכך, ודינו של רבי חנינא בן אנטיגנוס נאמר
61 כְּגֹון שֶׁהִנִּיקָה הַטְרִיפָה אֶת הַכְּשִׁירָה חֲלָב רוֹתֵחַ כֹּל יְמֵיהּ מִשְׁחָרִית
62 לְשַׁחְרִית – בשחרית כל יום ויום, הואיל ויכולה הכשירה לַעֲמֹד
63 עַלֶּיהָ מֵעַתְּ לַעַת – להתקיים על ניקת אותו חלב יממה שלימה בלא
64 אכילה אחרת, ולמחרת חזרה וינקה, נמצא שכל גדילתה היא מן
65 הטריפה, ובאופן זה נאסרת הכשירה לקרבן כיון שכל גדילתה
66 באה מן האיסור.
67 שנינו במשנה: כָּל הַקִּדְשִׁים שֶׁנֶּעְשׂוּ טְרֵפָה אֵין פְּדִינִן כו' אותן, שאין
68 פודין קדשים להאכילן לכלבים. הגמרא מבררת מהו מקור הדין:
69 מִנָּא הֵי מִילֵי – מניין שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים.
70 משיבה הגמרא: דְּתַנּוּ רַבִּנּוּ, נאמר בקדשים שנפסלו ונפדו (דברים יב
71 טו) דַּק בָּכֵל אֵת נִפְשָׁךְ תִּזְבֹּחַ וְאֶבְלָתְךָ בָּשָׂר וְגו', כלומר שמותרים
72 באכילה לאחר פדיונם מיד ההקדש. ודרשו מכאן, 'תִּזְבֹּחַ' וְלֹא גֵיזָה
73 – התורה התירם רק לשחיטה ואכילה אך אסור לגזוז את צמרם,
74 'וְאֶבְלָתְךָ' וְלֹא לְכָלֶיךָ – אין להאכילם לכלבים, 'בָּשָׂר' וְלֹא חֲלָב –
75 מותר לאכול את בשרם אך אסור לשתות את חלבם, מִכָּאֵין שָׂאִין
76 פְּדִינִם אֶת הַקִּדְשִׁים לְהֶאֱכִילָן לְכָלֵבִים.
77 מוסיפה הגמרא: אֵיכָא דְאָסְרִי – ויש תנאים החולקים ודורשים את
78 הפסוק כר, 'תִּזְבֹּחַ וְאֶבְלָתְךָ' אֵין לָךְ בָּתָן וּבִפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁים) הֵיתִיר
79 אכילה והנאה אֵלָא מִשְׁעַת וְכִיחָה וְאֵילָךְ – משעת שחיטתם והלאה,
80 אך אסור להנות מהם בחייהם כגון מחלבם או מצמרם. וכיון שלפי
81 דרשה זו תיבת 'ואבלת' אינה מיותרת לדרוש ממנה 'ולא לכלבך',
82 נמצא דקסבר תנא זה פְּדִינִן אֶת הַקִּדְשִׁים לְהֶאֱכִילָן לְכָלֵבִים.

הדרן עלך כל האסורין

פרק שביעי – יש בקדשי מזבח

משנה

85 ישנם שני מיני הקדש, הקדש בדק הבית, והוא עשוי לתיקון בנין
86 בית המקדש, והקדש מזבח, והוא כולל כל דבר העומד להקרב על
87 גבי המזבח. בתחילת הפרק, עוסקות המשניות בחילוקי הדינים
88 שישנם בין קדשי בדק הבית לקדשי מזבח.
89 יֵשׁ דִּינִים בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שָׂאִין נוהגים בְּקִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת. וְיֵשׁ דִּינִים
90 בְּקִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת שָׂאִין נוהגים בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ.
91 המשנה מונה את הדינים שבהם חמורים קדשי מזבח מקדשי בדק
92 הבית: שְׁקָרִישׁ מִזְבֵּחַ עוֹשִׂין תְּמוּנָה – שאם אמר על בהמה של חולין
93 הרי זו תחת בהמה של קדשי מזבח, חלה קדושה על הבהמה של
94 חולין, ושתי הבהמות קדושות. (וְקִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת אֵין עוֹשִׂין תְּמוּנָה
95 קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ) וְתִיבִין עָלָיו כֵּרַת עַל אכילתו, מִשּׁוֹם שִׁיגוֹל נֹתֵר וְטָמֵא.

1 שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר, וְלֹד טְרֵפָה כו' לא יקרב, ונחלק
2 על חכמים המתירים. הגמרא מבררת במה נחלקו: בחולין (טו)
3 נחלקו תנאים האם בהמה יכולה להתעבר לאחר שנטרפה, ולפי
4 כל שיטה יבואר במה נחלקו כאן רבי אליעזר וחכמים. לְמָאן דְּאָסְרִי
5 טְרֵפָה לָלֶךְ – יכולה להתעבר, מִשְׁפַּחַת לָהּ – מוצא אתה מחלוקת
6 זו כְּגֹון שֶׁנִּטְרַפָּה וְלִכְסוּף עֵיפָרָה וילדה ולד זה, וְכֵהָ פְּלִיגִי – ובזה
7 נחלקו, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר האוסר את הולד כֵּכָר, זֶה וְזֶה גֹרֵם אִסּוּר –
8 דבר הנגרם מחמת איסור והיתר יחד כגון ולד טריפה שאביו מותר
9 ואמו אסורה, אסור. וְרַבִּנּוּן המתירים כֵּכָר, זֶה וְזֶה גֹרֵם מוֹתֵר, וכיון
10 שהאב מותר גם הולד מותר, אף שהאם אסורה.
11 ממשיכה הגמרא: וְלְמָאן דְּאָסְרִי טְרִיפָה אֵינָה (חיה) [וילדת] – אינה
12 יכולה להתעבר, מִשְׁפַּחַת לָהּ מחלוקת זו כְּגֹון שֶׁעֵיפָרָה וְלִכְסוּף
13 נִטְרַפָּה, וְכֵהָ פְּלִיגִי, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֵּכָר, עוֹבֵר וְדָךְ אִמּוֹ הוּא וְהָרִי
14 הוא כאחד מאיבריה, וכשנטרפה האם נאסר גם הולד שבמעיה,
15 וְרַבִּנּוּן כֵּכָר, עוֹבֵר לֹא יָדָךְ אִמּוֹ הוּא, ולכן כאשר נטרפה האם לא
16 נאסר הולד שבמעיה.

17 הגמרא מביאה אופן בו מודים חכמים שולד טריפה אסור: אָמַר רַב
18 הוּנָא, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּאִפְרוּחַ הַנּוֹלֵד מִבִּיצַת יוֹנָה טְרֵפָה
19 שְׂאִינֵי לְהַקְרִיבוֹ, מֵאִי מַעֲמָא, מִשּׁוֹם שֶׁדָּךְ כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי חֲכָמִים
20 עָלֶיהָ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵלָא בְּזֵל בְּהִמָּה, כִּיּוֹן דְּמֵאִוּרָא קָא רִבְּנָא –
21 שהעובר אינו אדוק ומחובר בגוף הבהמה אלא תלוי באויר
22 ומעצמו הוא נוצר וגדל והולך, ונחשב הדבר שאביו ואמו גרמו לו
23 יחד שיתבאר. אֵכָל בִּיצַת טְרֵפָה דְּמִנְגּוּלָתָא קָא רִבְּנָא – כל
24 זמן שהביצה גדילה היא אדוקה ומחוברת בתרנגולת, ונחשבת
25 חלק ממנה כיון שנעשית ונגמרת מגופה, ועל כן אֲפִילוּ רַבִּנּוּן מוֹדוּ
26 שהאפרוח היוצא מביצה זו אסור.
27 רבא מביא ראיה לדינו של רב הונא: אָמַר לִיה רַבָּא לִרַב הוּנָא, תִּנִּיא
28 דְּמִסְתָּמָא לָךְ – שנינו ברייתא המסייעת לדברך, מֵלֹא תִרְדּוּ רִימָה –
29 מלוא כף בשר שהתלעל תִּבְּרָא מִבְּשַׂר אִדָּם הִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַטְמָא,
30 מִשּׁוֹם שֶׁתּוֹלַעִים אֵלוֹ נחשבים חלק מבשרו, וְחֲכָמִים מַטְמָרִי, לפי
31 שהרימה היוצאת מבשר אדם חי אינה נחשבת חלק מגופו. ומפרש
32 רבא: עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבִּנּוּן עָלֶיהָ אֵלָא בְּרִימָה דְּפִירְשָׁא בְּעֻלְמָא הוּא
33 – חכמים נחלקו על רבי אליעזר רק בתולעים שיצאו מן הבשר לפי
34 שהם סתם פרש, אֵכָל בִּיצַת דְּמִנְגּוּלָתָא דְּתִרְנַנְגּוּלָתָא הוּא נַעֲשִׂית, אֲפִילוּ
35 רַבִּנּוּן מוֹדוּ שנחשבת חלק ממנה, ואם התרנגולת אסורה גם הביצה
36 אסורה. ומבואר כרב הונא שאף לחכמים ביצה נחשבת חלק מגוף
37 אמה.

38 אָמַר לִיה אַבִּי לרבא, אִדְרַבָּה, אִיכָא מִסְתַּבְּרָא – מסתבר יותר
39 לומר להיפך, דַּעַךְ כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עָלֶיהוּ דְּרַבִּנּוּן אֵלָא
40 בְּרִימָה, דְּאִיקְרִי וּשְׁקָרִיין אִדָּם מַתִּים 'רִימָה' דְּכַתִּיב (איוב כה ו)
41 (ותקות) [אף כי] אִנּוּשׁ רִמָּה וְכֵן אִדָּם תּוֹלַעֲךָ, אֵכָל גַּבִּי בִיצַת [אימת
42 גְדֻלָּה לְכִי מִסְרָה – אימתי גדל ויוצא האפרוח מן הביצה, לאחר
43 שהסריחה, וְכִי אִסְרָהָ עֲפָרָא בְּעֻלְמָא הוּא – וכשהסריחה הביצה
44 היא נחשבת כעפר, ופוקע ממנה האיסור], ולכן אֲפִילוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
45 מוֹדָה שֶׁאֵין איסור טריפה חל על אפרוח שנוצר מביצת טריפה.
46 וְעוֹד רֵאדִּיה, שהרי תִּנִּיא בְּהִרְיָא – בפירוש, מוֹדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
47 לְחֲכָמִים בְּאִפְרוּחַ בִּיצַת טְרֵפָה שְׂמוּתָר.
48 אָמַר לִיה רבא, אִי תִנִּיא כֵךְ בפירוש ברייתא, תִּנִּיא, וְנֹלֵךְ אַחֲרֵי
49 ברייתא זו, וחוזר אני מדברי.

50 שנינו במשנה: רַבִּי חֲנִינָא בֶן אֲנְטִיגֶנוֹס אָמַר, כִּשְׂרָה כו' שינקה מן
51 הטרפה פסולה לקרבן. מבררת הגמרא: מֵאִי מַעֲמָא, אֵילִימָא

מבואר בחסידות, ש"חבלי משיח" יצאנו כבר ידי-חובה לכל הדעות, עליידי גזירות שהיו כבר, ומכאן ואילך צריכים להיות כל העניינים בטוב הנראה והנגלה.

מהתוועדות כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ט

תמורה. פרק שביעי - יש בקדשי מזבח דף לא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלג
רש"י תוספות

למאן דאמר טרפה אינה יולדת - ומשכחת לה שעברה ולבסוף נטרפה, ובעובר ירך ואיכא למאן דאמר אינה יולדת. זה וזה גורם - וליכא לפלוגי בשובר ירך אמו הוא אלא אם כן עברה ואחר כך נטרפה, דהתם למאן דאמר ירך אמו הוא - אירע הטרפות בגופו. אבל דהכא דנטרפה ולבסוף עברה - ליכא למימר ירך אמו הוא, שהרי יש בו צד היתר, אלא בזה וזה גורם פליגי. אפירוח - שגולד במביצת יונה

ו"לד מרפה" כו'. למאן דאמר מרפה (אינה) יולדת משפחת לה - פגון שנמרפה ולבסוף עברה. ובהא פליגי, דרבי אליעזר סבר: זה וזה גורם - אסור, ורבנן סברי: זה וזה גורם - מותר. למאן דאמר מרפה אינה יולדת משפחת לה פגון שעברה ולבסוף נמרפה. ובהא פליגי, דרבי אליעזר סבר: עובר ירך אמו הוא, ורבנן סברי: עובר לאו ירך אמו הוא. אמר רב הונא: מודים חכמים לרבי אליעזר באפירות ביצת מרפה - שאסור, מאי מעמא? עד כאן לא פליגי עליה דרבי אליעזר אלא בולד בהמה - דמאוריא קא רביא. אבל ביצת מרפה, מוגופה דתרנגולתא קא רביא - אפילו רבנן מודו. אמר ליה רבא לרב הונא: תניא דמסייע לך, מלא תרוד רימה בהמה מאדם חי - רבי אליעזר מטימא, וחכמים מטהרין. עד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא ברמה, דפירשא בעלמא הוא. אבל ביצה, דמוגופה דתרנגולת הוא - אפילו רבנן מודו. אמר ליה אביי: אדרבה, איפכא מסתברא. עד כאן לא פליגי רבי אליעזר עליה דרבנן אלא ברמה, דאיקרי אדם מתיים "רימה". דכתיב: "ותקנת אנוש רמה וכן אדם תולעה". אבל גבי ביצה אימת גולה - לבי מסרחא, וכי אסרחא - עפרא בעלמא הוא - אפילו רבי אליעזר מודה! ועוד, תניא בהדיא: מודה רבי אליעזר לחכמים באפירות ביצת מרפה שמוטה! אמר ליה: אי תניא - תניא. "רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר בשרה" כו'. מאי מעמא? אילמא דמפמא מינה, אלא מעטה - האכילה פרשיני עבודה זרה, הכי נמי דאסירא? אלא תני רבי חנינא מריטאא קמיה דרבי יוחנן: פגון שהניקה חלב רותח משחרית לשחרית, הואיל ויכולה לעמוד עליה מעת לעת. "פל הקדשים שנעשו מרפה אין פודין" כו'. מנא הני מילי? דתנו רבנן: "תופח" - ולא גזיה, "ואכלת" - ולא לכלבד, "בשר" - ולא חלב, מפאן שאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים. איפא דאמרי: "תופח ואכלת" - אין לך פה היתר אלא משעת זביחה ואילך, קסבר: פודין את הקדשים להאכילן לכלבים.

הדרן עלך כל האסורין

יש בקדשי מזבח שאין בקדשי בדם הבית, ויש בקדשי בדם הבית שאין בקדשי מזבח. שקדשי מזבח עושין תמורה, וקדשי בדם הבית אין עושין תמורה. קדשי מזבח חייבין עליו משום פיגול נותר וטמא, ולכן

טעמא? ויש לומר: דאינו אלא לרווחא דמילתא. דכי נמי אדם לא מיקרי "רימה", מכל מקום לא דמי לביצת אפירות. שניקה חלב רותח - דהוא הדין בברשיני עבודה זרה. אם אכלה כל ימיה, שעיקר גידולתה מן, שהוא אסור, ולפום ריהטא - אפילו להריוט.

הדרן עלך כל האסורין

יש בקדשי מזבח וכו' (אין בהן) משום פיגול - כדאמר סוף פרק "בית שמוא" בובאים (מוא); שלש בריות בשלמים למח? אחת לכלל, ואחת לפרט, כלומר, לזון דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל שהיו מרוחקים. ומה שלמים קדשי מזבח, אף כל קדשי מזבח, ונותר - "עוף" עוף מפגיל, וטמא - "חילול" "חילול" מנותר.

למאן דאמר טרפה אינה יולדת - ומשכחת לה שעברה ולבסוף נטרפה, ובעובר ירך אמו הוא פליגי. תימה: דאמר לעיל אבל עברה ולבסוף נרבעה - דברי הכל אסור, משום דהיא יולדת נרבעו. והכא אמר דלמאן דאמר טרפה אינה יולדת משכחת לה בשעברה ולבסוף נטרפה, דרבנן סברי מותר, ולאו ירך אמו הוא. וקיימא לן "אלו טרפות" (חולין נחא). דטרפה אינה יולדת, ואם כן נימא רבא דלא כרבנן ויש לומר: דודאי טרפות שהוא תלוי בחיות ובראיית, כיון שאנו רואין הולד חי ובריא - אין לנו לומר שנטרף הולד עם אמו, ואין לנו לפסולו בשביל פסול טרפות. אבל גבי רביעה וגיזה - דאי כירך אמו הוא. ומיהו קצת קשה: דאם כן הוי מתני לצדיק, דגבי ולד נרבע צריך לומר שנרבע ולבסוף עברו, ובולד טריפה צריך לומר שעברו ולבסוף נטרפו, דמסקנא היא פיר "אלו טרפות" (שם) דטרפה אינה יולדת! ויש לומר: כיון דבטרפה לא שייך עובר בענין אחד - לא הוי לצדיק, שאינו יורד להגיד לך אלא כל היתר הולדות של כל האסורים לגבי המבות, ובנרבע דאיכא שני צדיקין, ואינו מותר אלא לצד אחד - חשיב ליה בשביל אותו צד המותר. ובטרפה וליכא אלא צד אחד - חשיב אותו צד המותר. דמאוריא קא רבי - פירוש: ולד במעי בהמה אינו אדוק בגופה, אלא תלוי הוא באויר, ומעצמו הוא נוצר וגולד. אבל ביצה מעורה היא באשכול. לישנא אחרינא: מאוריא הוא קרבי - לאחר שגולד חולך וגולד, הלכך עיקר גידולו אינו בא מאמו. אבל ביצה, מנופה דתרנגולת קרבי, והדבר מוכיח שלאחר שגולדה - אינה גידלה. שני הלשונות פירש רש"י. מלא תרוד רימה הבאה מאדם חי ואחר כך מת רבי אליעזר מטמא דגופה הוא ועד כאן לא פליגי רבנן עליה כו' - עוד פירש רש"י, ונראה בעיני: דאפילו בחייו נמי מטמא רבי אליעזר, דאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאכל, ביהודי והרובט" (חולין קכב). תימה: דבמסכת נזיר פרק "כחן גדול" (גא.ב). בעי: הרקוב כשהוא חי, ומת, מהו? ומאי קמביעא ליה, הא רבי אליעזר מטמא לפירוש ראשון, ולפירוש שני - אפילו לא מת, וכל שכן מת! ויש לומר: דמביעא ליה אליבא דרבנן, דלימא עד כאן לא מטמא רבנן אלא במת, דפירשא בעלמא, ואינו מגוף האדם אלא בריה בפני עצמה. אבל רקב - מודו. ובגמרא מייתי למיפשח הבעיא שהבאית מהדאי (ד"העור דהרובט") (דף קכב) אמר רבי יוחנן: לא אם אמרת במת שיש לו רוב ורובע ורקב, תאמר בחי שאין לו רוב ורובע ורקב. ואומר רבינו יצחק: דרבי יוחנן הווי רבנן דהבא, דסברי דחי אין לו רימה. דאי לרבי אליעזר, כיון דיש לו רימה - כל שכן שיש לו רקב. והקשה ר"י אזי מורי: דהכא תני "מלא תרודו (רקב) רימה", ובמשניות (אהלות פרק ב משנה ב) תני: כותי רימה. בין היה בין מיתה מטמא, דברי רבי אליעזר, וחכמים מטהרין. ונראה למורי דהיינו דוקא כשפירש מאדם חי, ואז השמיט מלא תרודו. ולא דאי? דמכל מקום שיעור תרוד מאי בעי הכא? אלא באדם מקרי רימה כו' - אבל ביצה (לכי) אימת גולה? לבי מסרחא, וכי מסרחא - עפרא בעלמא הוא. תימה: למח הוצרך לומר האי שניקה חלב

ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונו - בבבורות (ידא) מוקי לה באיעבור קודם פדיונו ואולי
לאחר פדיונו. דאי איעבור ואולי קודם פדיונו, אמר לעיל בפרק "אלו קדשים"
(ח.ב.) "אם" - לרבות ולד בעלי מומין, או ליקרב למאן דאית ליה, או לרעייה למאן דאית
ליה. ואי איעבור לאחר פדיונו - ולד איל זבאי מיקרו. אלא ודאי מיירי דאיעבור קודם

ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונו, והשוחטן בחייו -
חייו. אין נותנין מהן לאומנין בשכרן - מה שאין פן
בקדשי בדר הבית. יש בקדשי בדר הבית: שפתם
הקדשות לברך הבית, הקדש בדר הבית חל על הכל,
ומועלין בגידוליהן, ואין בהן הנאה לפעלים. גמרא
וקללא הוא דכל קדשי מזבח עושין תמורה? והרי
עופות - דקדשי מזבח הן, ותנן: המנחות והעופות
אין עושין תמורה! - כי קתני - אבהמה. - והרי ולד
קדשי מזבח הוא, ותנן: אין הולד עושה תמורה! -
הא מני - רבי יהודה היא, דאמר: ולד עושה תמורה.
- והרי תמורה עצמה, דקדשי מזבח, ותנן: אין תמורה
עושה תמורה! - כי קתני - אעיקר זבחה. השתא
דאיתיה להכי, אפילו תיקא רבנן, כי קתני - אעיקר
זבחה. "ואין נותנין מהן לאומנין" כו'. הא קדשי בדר
הבית נותנין? אמר רבי אבהו: דאמר קרא "ועשו לי"
- משלי. "יש בקדשי בדר הבית" כו'. אמר מר: סתם
הקדשות לברך הבית, וחל על הכל. מאן תנא?
אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן: דלא פרבי
יהושע. תנא: המקדש נכסיו והיה בהן בהמה
ראויה לגבי מזבח, זכרים ונקבות. רבי אליעזר אומר:
זכרים - ימכרו לצרכי עולות, ונקבות - ימכרו לצרכי
שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לברך הבית.
רבי יהושע אומר: זכרים - הן עצמן יקברו עולות,
ונקבות - ימכרו לצרכי שלמים, ויביא בדמיהן עולות,
ושאר נכסים לברך הבית. ופליגא דרב אדא בר
אבהו, דאמר רב אדא בר אבהו, אמר רב: בעדר
שכולו זכרים - אפילו רבי אליעזר מודה, דלא שבק
איניש קדשי מזבח ומקדש לברך הבית. לא נחלקו
אלא בעדר שיש בו מחצה זכרים ומחצה נקבות,
ורבי אליעזר סבר: אין חולק את נדרו, ומדנקבות -
לאו עולות, זכרים נמי - לאו עולות. ורבי יהושע
סבר: חולק את נדרו. לישנא אחרינא, אמרי לה,
אמר רב אדא בר אבהו, אמר רב: בשלא הקדש
אלא בהמה - אפילו רבי אליעזר מודה, דלא שבק
איניש קדשי מזבח ומקדש לברך הבית. לא נחלקו
אלא בשיש שאר נכסים עמה. ורבי אליעזר סבר:
אין אדם חולק את נדרו. מדשאר נכסים - לא לקדשי
מזבח, בהמה נמי - לא לקדשי מזבח. ורבי יהושע
סבר: אדם חולק את נדרו. "ודמיהן יפלו עם שאר
נכסים לברך הבית. בשלמא ללישנא בתרא - היינו
דקתני "עם שאר נכסים לברך הבית", אלא ללישנא קמא - ליתני "יפלו לברך הבית"! -
תנאי נמי הכי: "ודמיהן יפלו לברך הבית". הקדש בדר הבית חל על הכל. לאיתויי מאי?
אמר רבינא: לאיתויי שפויי ונבא. "ומועלין בגידוליהן". לאיתויי מאי? אמר רב פפא: לאיתויי
בקדשות מזבח חלב המקדשין וביצי תורין. פרתניא: חלב המקדשין וביצי תורין - לא נהנין
ולא מועלין. בפה דברים אומרים? בקדשי מזבח. אבל בקדשי בדר הבית, הקדש תרנגולת - מועלין בביצתה, תמורה - מועלין
בחלבה. ואפילו למאן דאמר מועלין בגידולי מזבח, הני מילי - גידולין דחוז למזבח, אבל גידולין דלא חוז למזבח - אין מועלין בהן.
משנה

פדיונו ואולי לאחר פדיונו, דלא מהני להו פדיון
אמן, שהן תמימים בבית אמן, אפילו אם יפול בהן
מום בשילוחו - אין מותרין, כדתניא התם, דלא
אלימי למיתפס פדיונו. והם קדושי, דכיון
דאיעבור לפני פדיונו קדשו מיד, למאן דאמר
במעי אמן דם קדשים. ואפילו למאן דאמר
בהיתין, ובשעת הויית אמן חולין - מכל מקום
תפסיגו קדושה בשעת הויית אמן.
הא קדשי בדר הבית נותנין כגון הני מילי -
תמיה: אלא מאי עבדין מנייהו? אי לא
דיהבין להו לאומנין בשכרן לחוק בדר הבית?
ואומר מורי הרמ"ר: דסלקא דעתך דאין מותר
לקנות אלא עצים ואבנים שהן צורך הבנין,
וקדושתן נשארה עליהן. אבל ליתן לאומנין
בשכרם, להוציאן לחולין - אסור. אלא מתנדבין
מעות בפני עצמן לפרוע לאומנין. משום הכי
איצטרך קרא, דמאותן עצמן שהקדשו נותנין
לאומנין.
זכרים ימכרו לצרכי עולות - משום דקיימא
לן לקמן (לג.ב.) דמתפס תמימים לברך
הבית אינו יוצאין מיד מזבח, ורבי יהושע סבר:
זכרים יקברו עולות, דלא שבק איניש קדשי מזבח
ומקדש קדושת דמים. אלא מאי רבי יהושע אין
סתם הקדשות לברך הבית.
ופליגא דרב אדא בר אבהו - דאמר: אפילו
לרבי אליעזר אין סתם הקדשות לברך
הבית, והכא היינו טעמא משום דאין אדם חולק
נדרו, וכיון שיש כאן הנקבות - צריכות לימכר.
לאיתויי שיפו ונביה - ומיירי במקדש את
הקדוה. דאי בגוברים שלקחו עצים,
אומר במעילה סוף פרק "ולד חטאת" (ידא) דאין
מועלין בשיפוי ולא בנביה. והשתא צריך לומר
פירוש מאי "מה שאין פן בקדשי מזבח" דהכי שייך
שיפו ונביה בקדשי מזבח: ויש לומר: כגון מקדש
שני דהוה עצים למעברה.
ומועלין בגידוליהן לאיתויי מאי - הלשון
קשה, דהוה ליה למימר "למעוטי"
מאי. ואפילו למאן דאמר מועלין בקדשי מזבח
הני מילי גידולי דחוז למזבח - פירש רש"י: כגון
ולדות. ולי נראה ודאי ולדות אינן קדושים
מטעם דילין, אלא מטעם דכתיב "ידיו לך"
(תמורה ז.ב.) - אלו עולות. ועוד קשה: דלא
אשכחנא שום תנא דאית ליה מועלין בגידולי
מזבח. ודאי בגידולי קדשי בדר הבית אשכחנא
תנאי דפליגי במעילה (ג.ב.) אבל בקדשי מזבח
לכולי עלמא אין מועלין! ואומר מורי הרמ"ר:
דשנא היינו זעיר, דאמר במעילה פרק "ולד
חטאת" (ח.ב.) המקדש דם לבהמת קדשים - מועלין
בו. ופרך עלה דהמנזא, דהתנין: חלב מוקדשין
וביצי תרנגולים - לא נהנין ולא מועלין. ומדפרך
ליה מגדולין - אלמא חשיב דם לגידולין. ולהכי
קאמר "אפילו למאן דאמר מועלין בגידולין", דהכי
פירושו: אפילו למאן דאמר יש מעילה בדם - הני
מילי דם, דחוי לזרק. אבל גידולין, כגון חלב
המוקדשין וביצי תורין - לא.
מקדשין

ולדן וחלבן - נפקא לן לעיל בסוף פרק "כל האסורין: בשר" - ולא חלב. ולדן - מפרש
בפרק שני דבבורות (ידא) בדאיעבר לפני פדיונה ואתיליד לאחר פדיונה, דלית ליה
תקנתא: ליקרינהו? - מכח קדושה דהויה אחי, ליקרינהו? - לא אלימי למתפס פדיונו.
אבל נתעבר לאחר פדיונה - ולד צבי ואיל נינהו ומותרין. ובקדשי בדר הבית, אפילו
דאיעבור קודם פדיונו, שור, דלא אקדשינו
אלא דלמי, ולא חמירא קדושתיהו כולי האי.
חל על הכל - אפילו על האבנים ועל העצים.
ומועלין בגידולין - מפרש טעמא בגמרא.
גמרא אמר מר פתם הקדשות לברך הבית -
ואפילו בהמה במשמע. מאן תנא - דאפילו
בהמות, אי אקדשינו סתם, דלא אמר "למזבח"
- אמרנן: לברך הבית אקדשינו, דלא כרבי
יהושע. דמיתן יפלו עם שאר נכסים כו' -
קסבר רבי אליעזר: סתם הקדשות - לברך
הבית, ואפילו בהמה. ומידה, כל הראוי למזבח,
כשהוא פדוה מיד הגזבר - אינו פדוה אלא
למזבח, דאינו יוצא מיד מזבח לעולם. כדתניא
לקמן בהאי פירקא: התמימים תמימים לברך
הבית, כשהן נפדין - אין נפדין אלא למזבח.
רבי יהושע אומר כו' - אלמא מידי דחוי למזבח
- סתם קדושתיה למזבח. ופליגא דרב אדא -
הא דאוקמיא מתניתין כרבי אליעזר - פליגא
אדרב אדא, דאמר לרבי אליעזר נמי סתם
מקדש בהמה - למזבח מקדש לז. והכא היינו
טעמא - משום דאין אדם חולק נדרו, חצי
לחרא קדושה וחצי לחרא קדושה. אדר חולק
את נדרו - זכרים לעולה ונקבות לדמי עולה.
דשלמים ליכא למימר דליקברו בלא פדיון,
דכיון דאינו אכיל לזו - אחי לזי מעילה,
דמתסמא לא אמר שלמים נינהו, וכיון דהקדש
הכל - אינו יכול ליהנות מהן, אלא בהמה
כל בהמותיה, אפילו רבי אליעזר מודה. דאף על
גב דאיכא נקבות, הואיל וחזין כל בהמות
למזבח - אמרנן: סתמיהו למזבח, וזכרים
יקברו עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים
ודמיהן עולה. הואיל דאיכא למימר: כל הנדר
למזבח. אלא ללישנא קמא - דאמר רב אדא
בעדר שהוא מחצה זכרים ומחצה נקבות אמר
רבי אליעזר אין אדם חולק נדרו, דחצי להקדש
הגוף וחצי להקדש דמים. ואפילו ליכא שאר
נכסים, ואיכא למימר דכל הנדר למזבח, פליג
רבי אליעזר, אמאי תני "דמיהן יפלו עם שאר
נכסים לברך הבית", הא יזמנין דליכא שאר
נכסים כלל. שפויי ונביה - שאם הקדש אילן
לברך הבית - יש מעילה בשפאין, אם שפא.
יש מעילה בנביה - עליו נגשרין בימות
החורף, והיוין לו לובל. חלב המוקדשין - חלב
של מוקדשין. גבי קדשי מזבח נקט תורין, לגבי
מזבח וגבי קדשי בדר הבית נקט תרנגולת ולא
תורין. דאורחא דמילתא נקט, דאין דרך
להקדש לברך הבית דבר הראוי למזבח. חמורה
- רבנא היא. דאף על גב דטעמא היא -
חיילא עלה קדושת בדר הבית כדבר טהור.
גידולין דחוז למזבח - כגון ולדות קדשים.

משנה

תמורה דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלה

שסובר כן, שהמקדיש בהמה סתם חלה עליה קדושת בדק הבית.
משיבה הגמרא: **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן**, משנה זו
היא **דלא כרבי יהושע**, (דתנא) [דחנן] (שקלים פ"ד מ"ז), **המקדיש את**
נקביו ולא פירש לשם מה מקדישו, והיה כהן בהמה שהיה ראוי
להקריבה **לנבי מוזה**, והיו שם בהמות זכרים ונקבות, **רבי אליעזר**
אומר, הזכרים **ימכרו לצרכי עולות** – למי שחייב עולה, שיקריב
אותם לעולה, ונקבות **ימכרו לצרכי שלמים** – למי שחייב שלמים,
שיקריב אותן לשלמים, **ויהיה יפלו עם שאר הנכסים שהקדיש**,
לכך הכתוב. שסובר רבי אליעזר, שסתם הקדשות לבדק הבית,
ואפילו אם מקדיש בהמות, מקדישן לבדק הבית, אבל צריך למכור
דווקא למי שיביא לקרבן, כיון שהמקדיש תמימים לבדק הבית,
אין פודים אותם, אלא להקריבם, וכשימכרו דמיהם יפלו לבדק
הבית. **רבי יהושע אומר**, זכרים הן **עצמן יקרבנו לעולות**, בלא
מכירה, ונקבות **ימכרו לצרכי שלמים**, ויביא דמיהן של הנקבות
עולות, וישאר הנכסים יהיו **לכך הכתוב**. ומכך שלא הצריך להביא
דמיהן לבדק הבית, מוכח שסובר רבי יהושע, שהמקדיש בהמה
סתם, הרי היא קדושה למזבח, ולא לבדק הבית, ואם כן המשנה
שאמרה שסתם הקדשות לבדק הבית, ואף אם הוא מקדיש בהמה,
היא כרבי אליעזר, ולא כרבי יהושע.
אומרת הגמרא: **ופליגא דרב אבהו בר אבהו** – רבי יוחנן שהעמיד
את המשנה בשיטת רבי אליעזר, ולדבריו רבי אליעזר סובר שסתם
הקדשות לבדק הבית, חולק בכך על רב אדא בר אבהו. **דאמר רב**
אבהו בר אבהו אמר רב, **בער שכולו זכרים ואפילו רבי אליעזר**
מוזה, שאם הקדיש את העדר, כולם יקרבו לעולה, כיון **דלא שביק**
אניש – שאין אדם מניח מלהקדיש את בהמתו **לקדשי מוזה**
ומקדיש אותה **לכך הכתוב**, דהיינו שסתם הקדשות למזבח, ולא
נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא **בער שיש בו מוזה זכרים**
ומוזה נקבות, ורבי אליעזר **כבר שאין אדם חולק את נדרו**, שיהיה
חציו לקדושה אחת, וחציו לקדושה אחרת, ולכן אין לומר שדעתו
היא שחלק יקרבו בעצמם לעולות, וחלק רב ימכרו לצרכי עולות,
ומדנקבות לא עולות – וכיון שהנקבות לא הקדישן כדי שהן עצמן
יקרבו עולות, זכרים נמי לא עולות – גם כן אינם מקבלים קדושת
עולה, ולכן אמר רבי אליעזר שכולם ימכרו לצרכי קרבנות
ודמיהם יהיו לבדק הבית. ורבי יהושע **כבר שאדם חולק את נדרו**,
ולא איכפת לו אם יהיה חלק מנדרו לקדושה אחת, וחלק מנדרו
לקדושה אחרת, ולכן אמר שהזכרים יהיו לעולה, והנקבות ימכרו
על מנת שיקריבו שלמים, ובדמים יקנו עולה. נמצא שלדברי
רב אדא בר אבהו בשם רב אף רבי אליעזר סובר שאדם שמקדיש
בהמה סתם, היא קדושה למזבח, ואם כן המשנה שאמרה שסתם
הקדשות לבדק הבית, אף אינה כרבי אליעזר, וזה שלא כדברי רבי
יוחנן.
הגמרא מביאה את השמועה של רב אדא בשם רב באופן אחר:
לישנא אחרניא אמרי לה – באופן אחר אמרו שמועה זו, **אמר רב**
אדא בר אבהו אמר רב, באופן שלא הקדיש אלא בהמה – את כל
בהמותיו בין זכרים ובין נקבות, **אפילו רבי אליעזר מודה שכולם**
קדושים למזבח, דכיון שהם ראויים למזבח, לא שביק אניש – אין
אדם מניח מלהקדיש את בהמתו **לקדשי מוזה ומקדיש אותה**
לכך הכתוב, והזכרים יקרבו לעולה, והנקבות ימכרו לצרכי
שלמים, ויביא בדמיהן עולות, שכיון שאף הנקבות ראויות למזבח,
אין זה נקרא חולק את נדרו. ולא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע,
אלא **כשיש שאר נכסים עמהן** – עם הבהמות, ורבי אליעזר **כבר אין**
אדם חולק את נדרו, ומה שאר – וכיון ששאר הנכסים לא ראויים
לקדשי מוזה, בהמה נמי – גם לגבי הבהמות יש לומר שלא
הקדישן **לקדשי מוזה**, ורבי יהושע **כבר, אדם חולק את נדרו**, ולכן,
הבהמות הראויות למזבח דהיינו הזכרים, יש לומר שהקדישם
למזבח ויקרבו לעולות, והנקבות ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהן
יפלו עם שאר נכסים **לכך הכתוב**.
מקשה הגמרא: **בשלקא ללישנא בתרא** – המשנה מובנת לפי
הלשון האחרון בדברי רב אדא בר אבהו בשם רב, שנחלקו רבי

יחנן ויחלון של קדשי מזבח אסור אף לאחר פדיון, שאם נתעברה
הבהמה קודם שפדאה וילדה לאחר שפדאה, אסור הולד בהקריבה
ובהנאה.
והשושקן כחיוץ – מחוץ לעזרה, חייב כרת. וכן אין נותנין מהן
לאומנין שבונים במקדש, בשכרן. כל הדינים האלו אינם קיימים
אלא בקדשי מזבח, מה שאין כן בקדשי כרך הכתוב.
המשנה מונה את הדברים שבהם חמורים קדשי בדק הבית מקדשי
מזבח: ויש דינים בקדשי כרך הכתוב שאינם בקדשי מזבח, שפחתם
הקדשות – אדם המקדיש סתם בלי לפרט לאיזה דבר הוא מקדיש,
הרי זה קדוש לכך הכתוב הכתוב, וכן, שהקדש כרך הכתוב על חל
אפילו על האבנים ועל העצים, ואילו קדשי מזבח, חל רק על
דברים הראויים להקריבה על המזבח. וכן שמועלן בגידוליהן – יש
איסור להשתמש גם בדבר שגדל מהם, כגון חלב של בהמה, או
ביצים של תורים, ואילו בקדשי מזבח אין איסור מעילה
בגידוליהן. וכן שאין מהן הנאה (לבעלים) [לבעלים], אבל קדשי
מזבח רובם יש בהם הנאה לכהנים, שיש קרבנות שהכהנים
אוכלים את הבשר, ויש קרבנות שהכהנים נוטלים את העור.

גמרא

מבואר במשנה שקדשי מזבח עושים תמורה. מקשה הגמרא:
ובכלל הוא – האם כלל מוחלט הוא דכל קדשי מוזה עושה תמורה,
והרי קרבנות הבאים מן העופות קדשי מוזה הן, ויתנן (לעיל יג),
המנחות והעופות אין עושה תמורה. מתרצת הגמרא: כי קתני –
כשאמרו במשנה שקדשי מזבח עושים תמורה, אמרו כן אבהו –
על בהמה, אבל עופות אף קדשי מזבח אין עושים תמורה.
מקשה הגמרא: והרי אף בבהמה של קדשי מזבח, יש שאין עושים
תמורה, שכן וילד של בהמת קרבן, קדשי מוזה הוא, ויתנן (לעיל יב),
שאין חולד של בהמת קדשים עושה תמורה אף שגם הוא קדוש
כמו אמו. מתרצת הגמרא: הא מני – משנה זו בשיטת מי היא
הולכת, בשיטת רבי יהודה היא, דאמר (סו) וילד של בהמת קדשים
עושה תמורה.
ממשיכה הגמרא להקשות: והרי תמורה עצמה – בהמה שהיא
קדושה מחמת שהמירו אותה בבהמה של הקדש, דקדשי מוזה
היא, ויתנן – ושנינו במשנה (סו), שאין תמורה עצמה עושה תמורה,
כלומר אם יאמר אדם שבהמת חולין תתקדש במקום בהמת
התמורה, אין בזה דיני תמורה. מתרצת הגמרא: כי קתני אעיקר
זבחא – כשאמרו במשנה שקדשי מזבח עושים תמורה, אמרו כן
רק על בהמה שהיא עיקר הקרבן, ולא על בהמה שהיא קדושה רק
מכח שהמירו בה בהמה של הקדש.
אומרת הגמרא: השתא דהיתית להי – עתה שהוצרכת לתירוץ זה,
שלא דיברה המשנה אלא בבהמה שהיא עיקר הקרבן, אפילו
תימא רבנן – אפילו אם תאמר שמשנה זו היא בשיטת רבנן,
הסוברים שולד אינו עושה תמורה, יש ליישב, כי קתני אעיקר
זבחא – כשאמרו במשנה שקדשי מזבח עושים תמורה, אמרו כן
על כל בהמה שהיא עיקר הקרבן, ואין בכלל זה וילד הקדש, משום
שאינו עיקר הקרבן.
שנינו במשנה: ואין נותנין מהן לאומנין בו בשכרן.
מדייקת הגמרא: הא ו-אבל מקדשי כרך הכתוב נותנין לאומנים
בשכרם. שואלת הגמרא: [מנא הני מילי] – מדייק למדנו דברים
אלו. משיבה הגמרא: **אמר רבי אבהו**, דאמר קרא – ממה שאמר
הכתוב לגבי הקמת המשכן, (שמות כה) ויעשו לי מקדש, יש לדרוש
שיעשו אף משלי, דהיינו שיכולים ליתן לאומנים ממעות של
הקדש.
שנינו במשנה: ויש בקדשי כרך הכתוב הכתוב, ובפשטות
הבית.
אמר מר – הובא במשנה, סתם הקדשות לכך הכתוב, ובפשטות
משמע שדין זה הוא אף באופן שמקדיש בהמה שאין בה מום וחס
על הכל. שואלת הגמרא: מנא תנא – מיהו התנא של המשנה,

משנה

במשנה הקודמת שנינו כמה חילוקי דינים בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, עתה המשנה מביאה דין השוה בשניהם: **אָחֵר קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת שׁוּם הֵם לַעֲנֹן זֶה שֶׁאֵין מִשְׁנֵן אוֹתָן מְקֻדָּשָׁה שְׁלֹחַ לְקֻדְשָׁה אַחֲרָה, כְּגוֹן שֶׁאֵם הַקֹּדֶשׁ קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת לְקֻדְשֹׁת מִזְבֵּחַ, או שֶׁהַקֹּדֶשׁ קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ לְבֵדֵק הַבַּיִת, לֹא עֲשֵׂה כָלֹם. וְכֵן בְּקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ יֵשׁ אִיסוּר לֹא לִשְׁנוֹת, כְּגוֹן מַעֲוֵלָה לְשִׁלְמִים או מִשְׁלָמִים לַעֲוֹלָה.**

המשנה מביאה דין נוסף שאינו נוגע אלא בקדשי מזבח: וְקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ מְקַדְּשִׁין אוֹתָן הִקְדָּשׁ עֵלְיוֹ, כְּלוּמָר בַּהֲמַת קָרְבַּן שְׁאוּמֵר עֲלֶיהָ שְׁתִּיחָה לְבֵדֵק הַבַּיִת, צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לְבֵדֵק הַבַּיִת כִּפִּי עֶרֶךְ הַדָּמִים שִׁישׁ לוֹ בַּבְּהֵמָה זֶה, דִּהְיִינוּ, שֶׁאֵם הוֹקְדָשָׁה לְקָרְבַּן בְּנֶדֶר וְשֶׁאֵמֵר הִרִי עֲלֵי קָרְבַּן וְהַפְרִישׁ בַּהֲמָה זֶה לְנִדְרוֹ, שֶׁאֵם תֹּאבֵד הַבְּהֵמָה חַיִּיב לְהֵבִיא בַּהֲמָה אַחֲרָה, נִמְצָא שֶׁהָיָה שׁוֹה לוֹ כִּפִּי עֶרֶךְ בַּהֲמָה, וְלֹכֵן צָרִיךְ לִיתֵן אֶת כָּל דָּמֶיהָ לְבֵדֵק הַבַּיִת. וְאֵם הוֹקְדָשָׁה לְקָרְבַּן בְּנִדְבָה וְשֶׁאֵמֵר הִרִי זֶה לְקָרְבַּן, שֶׁאֵם תֹּאבֵד פֶּטוּר הוּא מִלְּהֵבִיא בַּהֲמָה אַחֲרָה, נִמְצָא שִׁישׁ לוֹ בִּה רַק אֶת עֶרֶךְ טוֹבַת הַהֲנָאָה שִׁיכּוֹל לִטְוֹל מִיִּשְׂרָאֵל אַחֵר, תְּמוּרַת שִׁיתָן לִבָּן בְּתוֹ שֶׁהוּא כְּחֹן לְהַקְרִיב בַּהֲמָה זֶה, כְּדִי שִׁיטּוֹל אֶת עוֹרָהּ, וּבִאֻפֶּן זֶה צָרִיךְ לִתֵּן לְבֵדֵק הַבַּיִת רַק כְּדִי טוֹבַת הֲנָאָה זֶה. וּמִתְרַיְמִין אוֹתָן – וְכֵן אֵם אִמֹר עַל קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ שִׁיחִיו חֶרֶם, נוֹתֵן לְכֹהֵן מַעוֹת כִּפִּי הַחֶלֶק שִׁישׁ לוֹ בָּהֶם.

וְקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ וְקָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת, שְׁנֵיהֶם אֵם מְתוֹ יִקְבְּרוּ, שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְפָדוֹתָם, כִּיּוֹן שֶׁלְצוּרוֹךְ הַפְדִּיּוֹן צָרִיךְ לְהַעֲרִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה, וְאֵין מַעֲרִיכִים בַּהֲמַת הַקֹּדֶשִׁים אֵלָּא בַּהֲעֲמָדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת, אֵף אֵם מְתוֹ יִפְּרוּ, לִפִּי שֶׁרֶךְ בְּקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ נִאֻמֵּר הַדִּין שֶׁצָּרִיךְ הַעֲמָדָה בְּשַׁעֲהָ שֶׁמַּעֲרִיךְ אוֹתָהּ.

גמרא

הגמרא מביאה את דברי רב הונא, כדי להקשות עליהם מהמשנה: **אָמַר רַב הוֹנָא, קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהַתְּפִסִּין לְחֶרֶם בְּהֵנִים – שֶׁאִמֵּר שִׁיחִיו לְחֶרֶם, לֹא עֲשֵׂה כָלֹם, וְאִפְּלוֹ כִּפִּי הַהֲנָאָה שִׁישׁ לוֹ בְּקָדְשִׁים אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לְכַהֲנִים. מָאִי מַעֲמָא, מִשּׁוּם דְּאָמַר קָרָא – שֶׁנִּאֻמֵּר בַּפֶּסֶק (ויקרא כז כח) 'כָּל חֶרֶם קָדֵשׁ קָדְשִׁים הוּא לַה', שֶׁהַפֶּסֶק נִדְרָשׁ בִּאֻפֶּן זֶה, שֶׁכָּל חֶרֶם דִּקְדָּשׁ קָדְשִׁים הוּא, כְּלוּמָר כָּל חֶרֶם שֶׁעוֹשִׂים עַל דְּבַר שֶׁהוּא כֹּהֵן קָדֹשׁ בְּקֻדְשֹׁת מִזְבֵּחַ, הֵהוּא לַה' לִיתֵּן – אוֹתוֹ קָדֵשׁ קָדְשִׁים יִהְיֶה רַק לַה' וְאֵין לְכַהֲנִים חֶלֶק בּוֹ, דִּהְיִינוּ שֶׁהַחֶרֶם לֹא חָל.**

הגמרא מקשה על דברי רב הונא מברייטא: מִיתִיבִי, שְׁנֵינוּ בְּבֵרִיטָא, קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת שֶׁהַתְּפִסִּין וְהַקֹּדֶשִׁים, בֵּין לְקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין לְחֶרֶם בְּהֵנִים, לֹא עֲשֵׂה כָלֹם. חֶרֶם בְּהֵנִים, שֶׁהַתְּפִסִּין בֵּין לְקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ, וּבֵין לְקָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת, לֹא עֲשֵׂה כָלֹם, שֶׁאִחֵר שֶׁהַחֲרִימָם לְכַהֲנִים, שׁוֹב אֵין לוֹ חֶלֶק בָּהֶם, וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְהַקְדִּישָׁם. מִדִּיּוּקָה הִגְמָרָא: מִכָּךְ שֶׁהַבְּרִיטָא הוֹכִירָה רַק קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת וְחֲרָמֵי כַהֲנִים שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְהַתְּפִיס בָּהֶם קֻדְשָׁה אַחֲרָה, מִשְׁמַע, הָאֵא (אבל) קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהַתְּפִסִּין לְחֶרֶם בְּהֵנִים, מִה שֶׁעֲשֵׂה עֲשׂוֹי, וְקֻשָּׁה עַל רַב הוֹנָא שֶׁאִמֵּר שֶׁלֹּא עֲשֵׂה כָלֹם. מִסִּימַת הַגְּמָרָא: תִּיּוֹבָתָא דְּרַב הוֹנָא – לְכַאֲוֵרָה יֵשׁ מִבְּרִיטָא זֶה פִּירְכָא לְדַבְּרִי רַב הוֹנָא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב הוֹנָא, שְׁבִאמַת אֵף קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ אֵם הַחֲרִימָם לֹא עֲשֵׂה כָלֹם, וְכִי שְׁיִינָה אֶחָדָּה שְׁיִינָה – וְהִתְנַח שְׁשִׁיר וְלֹא הוֹכִיר זֹאת מִשּׁוּם כִּךְ שִׁיר, מִשּׁוּם דִּקְדָּשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהַתְּפִסִּין לְבֵדֵק הַבַּיִת מִה שֶׁעֲשֵׂה עֲשׂוֹי, אָכֵל אֵם הַקֹּדֶשִׁים לְחֶרֶם בְּהֵנִים אֵכֵן לֹא עֲשֵׂה כָלֹם, וּבִדְרָשָׁת רַב הוֹנָא שֶׁמִּיעֵטָה הַתּוֹרָה שֶׁאֵין חֶרֶם חָל עַל קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ.**

מקשה הגמרא: וְלִיתֵּינָהּ גַּבִּי הִנֵּה – שִׁיּוֹכִיר הַתָּנָא דִּין זֶה יָחִיד עִם הַדִּינִים הַמְּבֹאֲרִים בְּבֵרִיטָא, וְלֹא יִזְכִּיר קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהַתְּפִסִּין לְבֵדֵק הַבַּיִת. מתרצת הגמרא: הַתָּנָא שֶׁל בְּרִיטָא, דְּאִיתִי בֵּית תְּרַבִּי קָתְנִי – דְּבַר שֶׁאֵינוֹ יִכּוֹל לְהַקְדִּישׁוֹ לֹאֵף אַחַת מִשְׁנֵי הַקֻּדְשוֹת הָאֲחֵרוֹת שֶׁנֶּה בְּבֵרִיטָא. דְּלִית בֵּית תְּרַבִּי לֹא קָתְנִי. כְּיוֹן שֶׁקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ, לְקֻדְשָׁה אַחַת יִכּוֹל לְהַקְדִּישָׁם וְלְקֻדְשָׁה אַחַת אֵין יִכּוֹל לְהַקְדִּישָׁם, לֹא שֶׁנִּאֻמֵּר הַתָּנָא כָּלֵל.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא ממשנתנו: תָּנִן, מְקַדְּשִׁין אוֹתָן הִקְדָּשׁ עֵלְיוֹ וּמַחֲרִימִין אוֹתָן. מָאִי לָאו – וְכִי אֵין כּוֹנוֹת הַמִּשְׁנָה, שֶׁמְקַדְּשִׁין אֶת קָדְשִׁי הַמִּזְבֵּחַ הִקְדָּשׁ עֵלְיוֹ לְבֵדֵק הַבַּיִת, וּמַחֲרִימִין אֶת קָדְשִׁי הַמִּזְבֵּחַ לְחֶרֶם בְּהֵן, וְקֻשָּׁה עַל רַב הוֹנָא שֶׁאִמֵּר שֶׁקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ אֵי אִפְשָׁר לְהַתְּפִיס בְּחֶרֶם כַּהֲנִים. מתרצת הגמרא: לֹא – אֵין זֶה כּוֹנוֹת הַמִּשְׁנָה, אֵלָּא אִידִי וְאִידִי (זה וזה) קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת, כְּלוּמָר, גַּם כֹּאשֶׁר הַמִּשְׁנָה אִמְרָה 'מַחֲרִימִין' כּוֹנוֹתָה חֶרֶם לְבֵדֵק הַבַּיִת, וְנִקְטָה בִּלְשׁוֹן זֶה כְּדִי לְחַדֵּשׁ שֶׁלֹּא שָׁנָא – לֹא מִשְׁתַּנָּה הַדִּין אֵם מִפִּיק לָהּ – הוֹצִיא אֶת דְּבָרֵינוּ בִּלְשׁוֹן הִקְדָּשׁ לְבֵדֵק הַבַּיִת, וְלֹא שָׁנָא מִפִּיק לָהּ בִּלְשׁוֹן (חֲרָמִי) [חֶרֶם] לְבֵדֵק הַבַּיִת, בְּשֵׁנִי הָאוּפְנִים צָרִיךְ לִתֵּן לְבֵדֵק הַבַּיִת כִּפִּי מִה שִׁישׁ לוֹ בְּקָרְבַּן. אֲבָל אֵם הַחֲרִים קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ לְכַהֲנִים, יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁלֹּא עֲשֵׂה כָלֹם.

הגמרא דוחה שאי אפשר לפרש כך את המשנה. מקשה הגמרא: וְהָאֵל תָּנִי הָכִי – וְהָרִי לֹא שְׁנֵינוּ כֵּן בְּבֵרִיטָא הַמְּפִרָשָׁת אֶת מִשְׁנַתָּנוּ, דְּתִנָּא בְּבֵרִיטָא, מִה שֶׁאִמְרוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ מְקַדְּשִׁים אוֹתָן הִקְדָּשׁ עֵלְיוֹ, הֵינִי קָדְשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת, וְמִה שֶׁאִמְרוּ שֶׁמְחַרְמִין אוֹתָם, הֵינִי חֶרֶם בְּהֵנִים. וְאֵם כֵּן נִמְצָא שֶׁמְפִרָשׁ בַּמִּשְׁנָה שֶׁקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ אִפְשָׁר לְהַתְּפִיס בְּחֶרֶם לְכַהֲנִים. וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, הָאֵל תָּנִי בְּפִירוּשׁוֹ, שֶׁקָדְשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהַתְּפִסִּין לְחֶרֶם בְּהֵנִים, מִה שֶׁעֲשֵׂה עֲשׂוֹי.

אומרת הגמרא: תִּיּוֹבָתָא דְּרַב הוֹנָא – לְכַאֲוֵרָה נִמְצָא שִׁישׁ פִּירְכָא לְדַבְּרִי רַב הוֹנָא. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: תִּיּוֹבָתָא – אֲבָן פִּירְכָא הִיא, וְנִדְחוּ דְּבָרֵינוּ.

שואלת הגמרא: וְהָאֵל רַב הוֹנָא קָרָא קָאֵמֵר – הִרִי רַב הוֹנָא לְמַד אֶת דְּבָרֵינוּ מִהַפְּסוֹק, 'כָּל חֶרֶם קָדֵשׁ קָדְשִׁים הוּא לַה', שֶׁכָּל חֶרֶם שֶׁעוֹשִׂים עַל דְּבַר שֶׁהוּא כֹּהֵן קָדֹשׁ בְּקֻדְשֹׁת מִזְבֵּחַ, יִהְיֶה קָדֹשׁ רַק לַה' וְלֹא לְכַהֲנִים. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר עוֹלָא, מִה שֶׁדִּרֵּשׁ רַב הוֹנָא מִהַפְּסוֹק אֵינוֹ נִכּוֹן, מִשּׁוּם שֶׁכֹּאשֶׁר אָמַר קָרָא 'חֶרֶם', הוֹסִיף וְאִמֵּר 'כָּל חֶרֶם', וְתִיבַת 'כָּל' הִיא רִיבּוּי, וּבִהְכָּרָה יֵשׁ לְדִרְשׁ פֶּסוּק זֶה בִּאֻפֶּן אַחֵר, שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה לְרִבּוּת שֶׁעַל כָּל דְּבַר חָל הַחֶרֶם, גַּם עַל דְּבַר שֶׁהוּא קָדֵשׁ קָדְשִׁים.

הגמרא מקשה סתירה בדברי עולא: מִמַּה שֶׁפִּירֵשׁ עוֹלָא: מִמַּה שֶׁפִּירֵשׁ עוֹלָא אֶת הַפֶּסוּק שֶׁלֹּא כֹּהֵן הוֹנָא, מוֹכֵחַ שֶׁסָּבַר עוֹלָא, שֶׁחֶרֶם חָל עַל קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ. מקשה הגמרא: וְכִי אָמַר עוֹלָא הָכִי – וְכִי עוֹלָא סוֹבֵר שֶׁחֶרֶם חָל עַל קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ, וְהָאֵל – וְהָרִי אָמַר עוֹלָא, הַתְּפִסִּין עוֹלָה שֶׁהִיא קָדְשִׁי מִזְבֵּחַ לְבֵדֵק הַבַּיִת, אֵין בָּהּ אֵלָּא עֵיכּוֹב

תובעים מהקדוש־ברוך־הוא שהוא מחוייב לקיים את יעודו להוציא את כל אחד מישראל, "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", מעומק הגלות.

מהתוועדות כ"ף מנחם־אב, ה'תשכ"ט

תמורה. פרק שביעי – יש בקדשי מזבח דף לב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלז רש"י תוספות

משנה מקדשה לקדושה – דקדשי בדק הבית שהקדשם למזבח – לא עשה כלום, ובקדשי מזבח אין משנין מקדושת עולה לשלמים ומשלמים לעולה. ומקדישין אותן – אקדשי מזבח קאי. הקדש עילוי – כגון אם אמר על עולה "דדי זו לבדק הבית" – מעלין אותה בדמים לפי מה שיש לו בה, ונותן לגובר. דתנן בערבין בפרק "המקדש" (כחבא).

מחזיר אדם את קדשיו, אם נדר – נותן דמיהם, ואם נדבה – נותן את טובתם. כלומר, אם בהמה זו הייתה נדר, כגון דאמר "הרי עלי עולה" והפריש זו לנדרו, כיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריות – נמצא שכולה שלו, ונותן כל דמיה לחרם הכהן. והוא הדין נמי לבדק הבית, אם התפיס קדשי מזבח לבדק הבית, ואם נדבה, דאם מתה אינו חייב באחריותה – נמצא שאין לו חלק בה – אלא טובת הנאה, ורשאי לשתול דבר מועט מישראל חבירו כדי שיתן עולתו וזאת לכן בתו כהן להקריבה, כדי שישול את העור, וכפי אותה טובת הנאה יתן לבדק הבית. ופחרישין אותם – אם חזירים קדשי מזבח נותן לכהן העילוי, כמו שפירשתי. אם מתו – קדשי מזבח, אפילו לאחר שהוממו אבל עדיין לא נפדו – יקברו, ואינו יכול לפרוהם ולהאכילן לכלבים. ואפילו למאן דאמר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים – הני מילי בשעשוי טרפה, דאיכא העמדה והערכה. אבל מתו – לא, דבעינן העמדה והערכה. אי נמי, דאי "מתו" – כגון שעבר ושחטם קודם פדיונן, וקאמר דשוב אינו יכול לפדותן ולאוכלן, דבעינן העמדה והערכה, וקברו. יפדו – דלא היו בכלל העמדה והערכה, כדמוכח טעמא בגמרא. **גמרא** חרמי כהנים – היינו סתם חרמין. ולהכי נקט לשון "חרמי כהנים", דוימנן דחרמים לבדק הבית, כגון אי פירש ואמר: הרי זה חרם לבדק הבית. לא עשה כלום – ואפילו זה קדש עילוי לא חייב לכהנים. כל חרם דקדש קדשים חוי – שהיה מתחילה קדש לה' הוא, ואין בה כהן חל עליו. לא עשה כלום – דגפיייהו לא מפיפק מנדב הבית, וטובת הנאה לא שייכא בהו. וכן חרמי כהנים – אין לו שום חלק בהם ואפילו טובת הנאה, משום דאינו רשאי ליתן אלא לכהן שבאותו משמר, ואליבא דמאן דמקש מטלטלין לחרמי כהנים בערבין בפרק "המקדש" (כחא). הא קדשי מזבח – דשייך בהו טובת הנאה, מה שעשה עשוי, ויהיב הטובת הנאה לכהן. הא דשייריה – לקדשי

מזבח דלא תנייה בהדי זני. **אחר** שייריה – ואם הקדישין לבדק הבית – מה שעשה עשוי, ויהיב הקדש עילוי. אבל לחרמי כהנים – לא, דבהדיא מיעטיה קרא. **ולא תנייה בהדי חנך** – ונימא: קדשי מזבח שהתפיסין לחרמי כהנים – לא עשה כלום. תרתי – דאינו יכול להתפיס אפילו לאחד משתי קדשות. **מאי לאו** הקדש עילוי – מקדישין אותו לבדק הבית. ומחרימין דקתני – היינו לחרמי כהנים, ויהיב לכהנים העילוי. **לא שני** כי מפיס קדשי מזבח לבדק הבית בלשון הקדש לא שני בלשון חרם – היינו העילוי לגוברין. **אמר עולא** – קרא לא כרב הונא משמע, מודהו ליה למכתב "חרם קדשי קדשים הוא", ובתבי "וכל חרם", הכי משמע: על הכל חייל חרם, ואפילו אמר דקדש קדשים הוא.

גוברין

הבית. ומשני: מדרבנן. כלומר, הך ברייתא דלעיל דשייריה לקדשי מזבח, לומר דחיילי עליה בקדשי עילוי – מדרבנן הוא דחייל, דמדרבנן יליבא אלא עיבוב גוברין, ועולא נמי, כי תריצה – מדרבנן תירצה, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ועיקר קרא לרבות חרמים למעילה, כדכתיב בהו "לה", עד כאן לשונו. וקשיא טובא: דאם כן תיקשי מתניתין דלעיל, דאמר: מקדישין אותן הקדש עילוי ועוד קשה: השתא אסיקא דהו דרבנן, ובערבין (שם) דריש "כל חרם לה" – מלמד שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים, משמע דהו עיקר דרשא. לכן נראה לפרש דלעולא רדאי חייב ליתן הוא הדמים לבדק הבית, כדתנן במתניתין "ומקדישין אותן הקדש עילוי", וכן בערבין. ועולא הכי קאמר: אין בה אלא עיבוב גוברין, כלומר, אין להקדש בגוף הבמה אלא שזהו גוברין

מקדישין אותן הקדש עילוי – לשון שומא, כמו מעלין בדמים. כלומר, שמינ כמה כח יש לו בה. כדמפרש בערבין (כחבא). המתפיס עולה לבדק הבית, אם נדר – נותן את דמיה, שהרי אם היה נאבד היה חייב לשלם. ואם נדבה – נותן לפי טובת הנאה שבה. פירוש: ומצי שקיל דבר מועט מישראל חבירו כדי להקריב במשמר בן בתו כהן, לשון רש"י. ולא נהירא, דלא מצניז זה הלשון דליתב לכן בתו כהן כי אם גבי כבוד (בכורות כזא). לכן נראה לפרש כדתנן בהדיא בערבין (שם): ואם נדבה – אומדן כמה אדם רוצה ליתן בשור זה לעולה, ואף על פי שאינו רשאי. פירוש: אף על פי שאינו חייב. כמו (חולין נדבא). אין בעלי אומנן רשאין לעמוד – פירוש: חייבין. ובערבין (שם) מפיק הקדש עילוי מדכתיב "כל חרם קדש קדשים" – מלמד שזהו חרם אלא אקדשי קדשים ועל קדשים קלים. והקדש עילוי – אקדשי מזבח קאי. דאי אקדשי בדק הבית – אמר בגמרא דקדשי בדק הבית שהקדיש לקדשי מזבח לחרמי כהנים – לא עשה ולא כלום. ופירש רש"י בגמרא: דלא שייך טובת הנאה בקדשי בדק הבית. ולא נהירא למורי האי טעמא, דאטו מי לא שייך ביה לומר כמה אדם רוצה ליתן לבדק הבית אף על פי שאינו רשאי, כמו בקדשי מזבח? ונראה למורי: דטעמא משום דבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותן כשהוממו, אבל בקדשי בדק הבית שהקדישין – אין לבעלים עליהן יותר משאר אדם, לפיכך אין בידו להתפיס. **כל** חרם קדש קדשים לה' – לפום ריהטא דרב הונא סבר לה כרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה בן בתירא, במסכת ערכין פרק "המקדש" (כחבא). דאמר רבי יהודה בן בתירא: סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר "כל חרם קדש קדשים לה'", והכנים אומרים: סתם חרמים לכהנים, מה תלמוד לומר "כל חרם קדש קדשים"? – מלמד שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים. ולאווה תנא ניתא שפיר דרשא דרב הונא. דהא דאמר מלמד שחל על קדשים – היינו דזוקא חרמים דלה, אבל לרבי יהודה בן בתירא לא שייך למדרש הכי, דהא לא מיירי כלל בהתפסה דהקדש עילוי. הרמיר. **קדשי** בדק הבית שהתפיסין בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים לא עשה ולא כלום – פירש רש"י: דבשלמא קדשי מזבח יש בהו טובת הנאה כדמפרש במתניתין, אבל בקדשי בדק הבית מה טובת הנאה יש בהו. **חרמי** כהנים שהתפיסין כו' – פירש רש"י: דאין לו בהו טובת הנאה, שצריך הוא ליתנו

לכהן (בעל ברחו) שבאותו משמר. ואפילו למאן דלא מקיש מטלטלין לקרקעות – הני מילי מקדיש, עד כאן לשונו. ואומר מורי: דהך מילתא דמקיש מטלטלין לקרקעות בערבין בפרק "המקדש" (כחא), אמר רב חסדא: המחזיר מטלטלין – נותן לכל כהן שירצה, שנאמר: "כל חרם בישראל לך יהיה". החרים שדותיו – נותן לכהן שבאותו משמר. ופריך: ולקיש מטלטלין לקרקעות! ומשני: ולא תנאי היא? דאיכא דמקיש, ואיכא דלא מקיש. ומה שפירש אפילו למאן דלא מקיש, הני מילי במקדש, לא הכין רבי לשונו. אלא נראה לפרש למורי (שיחיה) בדחיה כהן, דהא איתא במאן דלא מקיש. **והאמר** עולא המתפיס עולה לבדק הבית אין בה אלא עיבוב גוברין – פירש רש"י: שאינה קריבה עד שיבואו גוברין לעמוד על גבה. כדאמר התם: היאך קרבנו של אדם קרב ואינו עומד על גביו. אבל שום דמים לא יהיה לבדק הבית, וכל שכן לחרמי כהנים. דהא אפילו רב הונא דפליג אחרמי כהנים, מודה בבדין גוברין

שהגוברין

שהגזברין יעבכו אותה לשוחטה עד שישומו אותה, ומתחייב דמי שומא לבדק הבית. ואשמעין שאין הקדש חל על גופה של עולה ואלא לענין שתאסר לשוחטה עד שיפדנה. הלכך ממתניתין נראה ליה, דלא קאמר במתניתין שיחול על גוף הבמה אלא בחוב בעלמא. אבל קשיא ליה: כיון דמכל מקום עולה דיכול להתפס לחרמי כהנים — אם כן על כרחך

סבירא ליה דהקדש חל על גוף הבמה, דאם לא כן — על מה יחול חרם הכהן? דלא דמי להבית בדק הבית, שאם אמר "חרי" על מנה לבדק הבית" — חייב, דאמריה לגבנה במסירה להדיוט. אבל חרמי כהנים, ודאי אם אמר "חרי" על מנה לחרמי כהנים" — אם ירצה יחזור בו, דאמריה להדיוט לאו כלום היא. וחרמי כהנים לא הוה אלא באומר "זה חרי לחרמי כהנים", שאז ודאי החרמיהם על גוף התפס, ואם כן על כרחך סבר עולה שהחלים חל על גוף הבמה, אם כן למא אין בה אלא עיכוב גזברין ואמאי, הרי איכא איסורא לשחוט עד שיפדנה ומשני: מדרבנן, כלומר, מדאורייתא אינו חל כלל על גוף הבמה, ומדרבנן הוה דחל על גוף הבמה ואסור לשוחטה. ועיקר קרא דאי אתא לומר שחל על הקדש בכל הפחות להתחייב מטעם חוב, ועוד מצא רבי בשם רבנא יצחק דפריך מעולא דאמר המתפס עולה לבדק הבית ולא אמר לחרמי כהנים, שמע מינה דסבר דחרמי כהנים לא אמר כלום, כרב הונא. וקשיא למילתא דדרשי דיכול להתפס לחרמי כהנים, ומשני: מדרבנן היא דרשי מ"כל חרם", דחרמי כהנים היינו מדרבנן. למעילה (קדש קדשים כתיב) — קצת חוב, בעד דאמר רישין "כל חרם" לומר דמיירי בחרמי כהנים, אם כן קדשי קדשים בחרמי כהנים היכא כתיב? ואומר מורי הרמ"ה: דסמך אקרא אחרינא, דכתיב גבי חרמי כהנים (ויקרא כז): "זהו השדה בצאתו ביובל קדוש (קדשים) לה' כבשה החרם לכות תהיה אחותו", ו"קדש קדשים" לא ודאק, אלא שלמחר, קדש לה'. ומורי ורבי אומר: דאפילו נמי לא דרשי (כלל דרשי) "כל" לרבות חרמי כהנים, מכל מקום הוא יודע דפשיטה דקרא וקדש קדשים קאי לחרמי כהנים, דכתיב בתריה "לא יגאל ולא ימכור", והיינו חרמי כהנים דאין כל פדיון, דאילו חרמי כהנים אדרבה, כל עיקר פדיון קיימו, ומיהו, מכל מקום היה צריך יחזור לרבות להקדש עילוי משום קדש לה', דמשמע דממעט להו, אבל לענין מעילה — מפשטה שמעינן.

גופא והמקדש עולה לבדק הבית אין בה אלא עיכוב גזברין — כלומר, שומת הגזברין שיעבכו אותה מלשוחטה עד שישומו אותה לו ויכלו לעכב לשחוט עד שיפדנה, דהקדש עילוי אינו אלא חוב מגזירת הכתוב. **מיתבי** והמקדש עולה לבדק הבית אסור לשוחטה עד שתפדה — שהחרם נתפס על גוף העולה, ומשני: מדרבנן הוא דאסור לשוחטה,

ובא דלא מן התורה מתחייב הוא לשלם הדמים לבדק הבית. ובפרק "טבול יום" (ובחים קגא) אמר: לא מביעא למאן דקדש בדק הבית מדאורייתא, אלא אפילו למאן דאמר אין תפסי — דהני מילי בשא, ודעתא קשה טובא: דהא מי איכא למאן דאמר קדש בדק הבית לא תפסי בהקדש עילוי? ומתוך הלכה זו מיישוב רש"י לשם, ופירש דלמאן דאמר תפסי — היינו מקשיא דהכא, דבעי לאוכוחי דאסור לשחוט מן התורה, אלא אפילו

למאן דאמר לא תפסי, היינו מהבא דמסיק היינו מדרבנן, מכל מקום הני מילי בשר, אבל עור תפסי, ובעי פרייה. **ואי** מדרבנן אמאי שתי מעילות — ואם תאמר: והא משכחת בכמה מקומות ומועלין מדרבנן, גבי דם וביצי תורין (מעילה יב) ויש לומר: דהני מילי במידי דלא בדילי מיניה, אבל הכא בדילי כבר מחמת הקדש קמא. **אמר** רבי יוחנן (לרבנן) אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה — ומתניתין ד"אם מתו יקברו" קאי גם אקדשי קדשים דסיפא, ורבי שמעון פליג ואמר: קדשי בדק הבית לא הוה בכלל העמדה והערכה. **ורבי** שמעון בן לקיש אמר (לרבנן) קדשי מזבח לא הוה קדשי בדק הבית — דהא מי איכא למאן דאמר קדשי "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משני אותם", משמע דקאי כולה מתניתא אתרייהו — לא קשיא הא. דהא על כרחך לא אבולה קאי, דהא הקדש עילוי דלא קאי אלא אקדשי מזבח. ורבי שמעון פליג אדרבנן, ואמר: דאדרבה, איפכא מסתברא, דקדשי בדק הבית לא היו, וקדשי מזבח היו, וסברת הפכות זו מזו, **ודברי** הכל בעל מום מעיקר לא היה — ודוקא בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית, אפילו למאן דאית ליה — הרי אין חילוק בין חל בעל מום מעיקר, וחבי מוכח כל הסוגיא. **אלא** לרבי שמעון בן לקיש — דאמר דרבנן לא איירי בלל בקדשי מזבח ולא היו בכלל העמדה והערכה, "ואם מתו יפדו" מביע ליה. קצת קשה: מנא ליה? דילמא מיירי בקדשי מזבח, וטעמא דאין פדיון וקדשים להאבילן לכלבים. דא

גזברין — שאינה קריבה עד שיבאוו הגזברין לעמוד על גבה, כדאמרין בעלמא (תענית כו.א): האך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? אבל שום דמים לא יהיב לבדק הבית, וכל שכן לחרמי כהנים, דהא אפילו רב חונא דהוה פליג אחרמי כהנים הוה מודה אבדק הבית. ומשני מדרבנן — האך ברייתא דלעיל דשיירא לקדשי מזבח, למימרא דחיל

עלייהו הקדש עילוי — מדרבנן הוא דחיל, דמדאורייתא ליכא אלא עיכוב גזברין. ועולא נמי, כי תירצה — מדרבנן תירצה, וקרא לאסמכתא. ועיקר קרא למעילה אתא, לרבות חרמי כהנים למעילה. וחבי משמע: כל החרם הוי לה, דאי איתנהי מיניה פורתא — מעל. לרבות אימורי קדשים קלים למעילה — דכתיב "לה". מחזיק דרבי פמך רבי ינאי נמי קדשי קדשים, ד"כל חלב" כתיב. ורבי היינו טעמא דקדשים קלים, דלדידיה שמענו ליה דתנא דאמא ואשם בכלל "קדשי ה'", הואיל ואין לבעלים בהן כלום, ולא איצטריך לרביי אימורים. ולרבי ינאי מידא איצטריך לרבינוהו, ואף על גב דכתיב בין בחטאת בין באשם "קדשי קדשים" ב"צו את אהרן", לישנא אחרינא ירושלמי: מנל? כלומר, מאי משמע האי "וכל קדשי בדק הבית, ואי מדרבנן מי קרי" — כלומר, אם התפסים לבדק הבית אמאי מקריבניהו ליה בלא פדיון, דקאמר "אין בה אלא עיכוב גזברין"? והאי קרא כתיב לעיל "כל חרם קדש", דמשמע דחרם חיל אבל הקדש, וקדש אסור לשחיטה ולהקריבה עד שתפדה הקדש בעילוי. שתי מעילות — אחת משום קדשי מזבח, ואחת משום קדשי בדק הבית. ואי מדרבנן — הא לא חילא קדושת בדק הבית אלא מדרבנן. ראיה — אילו הוה קדושה בתריתא מדאורייתא ורואי, אי לאו (ומדרבנן בהוה) דהקדש ולא דאורייתא. אחד קדשי מזבח ב' — והאי "אם מתו יקברו" — אבולה קאי. רבי שמעון ורבנן תרייהו ליפ' טעמיהו מקרא לקמן, כי באלבא דרבי יוחנן בין אליבא דריש לקיש. זה וזה — רבי יוחנן וריש לקיש מודין דלרבי שמעון קדשי בדק הבית לא היו, אבל קדשי מזבח היו. מוקדש קדשי "בדק הבית יפדו", ולא אמר סתמא "יפדו" — מכלל דדוקא קאמר. ודברי הכל — ועוד שניהם מודין, דלדברי הכל, בין לרבי שמעון בין לרבנן בעל מום מעיקר לא הוה בהעמדה והערכה כדשי מזבח, כדמפרש טעמא לקמן. ובקדשי בדק הבית לא מיירי מדי. דבעל מום מעיקר דמזבח, דלרבנן קדשי בדק הבית כשיהעמדה והערכה — לא שנא בעל מום אחר הקדש ולא שנא קדם מומו להקדש, בעי העמדה והערכה. ובקדשי בדק הבית לא שאני לן בין בעל מום מעיקר, לם נעשה בעל מום, שהרי על עצים ואבנים חן חלק. היינו דאיצטריך רבי שמעון לפרושי — דאי הוה אמר סתמא "יפדו", כיון דתנא קמא בתרייהו איירי — הוה משמע דאתרייהו פליג, להכי פריש.

אלא לריש לקיש — דאמר: רבנן לא קיימי אלא אקדשי בדק הבית. לפי ליה — לרבי שמעון לפרושי. ליפא — סתמא, ואנא דינא דלא קאי אלא אבדק הבית, דהא בקדשי מזבח לא איירי כלל לעיל, לא בפרייה ולא בקבורה. רבי שמעון — ומתניתין דלא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, וסבר דרבנן אתרייהו קיימי.

ואמר

בכמה משכחת בכמה מקומות ומועלין מדרבנן, גבי דם וביצי תורין (מעילה יב) ויש לומר: דהני מילי במידי דלא בדילי מיניה, אבל הכא בדילי כבר מחמת הקדש קמא. **אמר** רבי יוחנן (לרבנן) אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה — ומתניתין ד"אם מתו יקברו" קאי גם אקדשי קדשים דסיפא, ורבי שמעון פליג ואמר: קדשי בדק הבית לא הוה בכלל העמדה והערכה. **ורבי** שמעון בן לקיש אמר (לרבנן) קדשי מזבח לא הוה קדשי בדק הבית — דהא מי איכא למאן דאמר קדשי "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משני אותם", משמע דקאי כולה מתניתא אתרייהו — לא קשיא הא. דהא על כרחך לא אבולה קאי, דהא הקדש עילוי דלא קאי אלא אקדשי מזבח. ורבי שמעון פליג אדרבנן, ואמר: דאדרבה, איפכא מסתברא, דקדשי בדק הבית לא היו, וקדשי מזבח היו, וסברת הפכות זו מזו, **ודברי** הכל בעל מום מעיקר לא היה — ודוקא בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית, אפילו למאן דאית ליה — הרי אין חילוק בין חל בעל מום מעיקר, וחבי מוכח כל הסוגיא. **אלא** לרבי שמעון בן לקיש — דאמר דרבנן לא איירי בלל בקדשי מזבח ולא היו בכלל העמדה והערכה, "ואם מתו יפדו" מביע ליה. קצת קשה: מנא ליה? דילמא מיירי בקדשי מזבח, וטעמא דאין פדיון וקדשים להאבילן לכלבים. דא

תמורה דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רלט

בדק הבית אף לענין זה שצריך לתת מעות לבדק הבית.
מתרצת הגמרא: עולא יבאר שמה שאמר הברייתא שצריך לתת
מעות לבדק הבית, אין זה אלא מדרבנן. מוסיפה הגמרא: הָיָה נָמִי
מְסַתְּרָא – ומסתבר לומר כתידין זה, מְסַתְּרָא סִיפָא – ממה
שנשנה בסוף הברייתא, שֶׁאֵם עָבַר וְשִׁחַטָה קודם שפדאה מקדושת
בדק הבית, מָה שֶׁעָשָׂה עָשִׂי, יוצא ידי חובתו בקרבן זה. שאין
הפדיון מעכב. ואם נאמר שצריך לפדותה מדאורייתא, איך יצא
בה ידי חובתו, אלא ודאי שהברייתא הצריכה פדיון רק מדרבנן.
שואלת הגמרא: אֵלֶּא מֵאֵי מְדַרְבְּנָן – אלא מה תאמר, שצריך
לפדותה רק מדרבנן, אִי הָיָה אִמָּא סִיפָא – אם כך אמור ובאר את
הסיפא של הברייתא, ומועילין בבהמה זו שְׁתֵּי מַעֲלֹת, אחת משום
קדשי מזבח, ואחת משום קדשי בדק הבית. וְאִי (מַעֲלִיָּה) אין צריך
לפדותה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין בה קדושת בדק
הבית, אִמָּא – מדוע מועלים בה שְׁתֵּי מַעֲלֹת, והרי מדאורייתא
אין בה אלא קדושה אחת. מתרצת הגמרא: הָיָה קָאָמֵר – כך
מתפרשת הסיפא, וְהָאִיָּה היתה בהמה זו לַמַּעֲוֹל בְּתֵּי שְׁתֵּי מַעֲלֹת,
אילו קדושת בדק הבית שבה היתה מדאורייתא.
שנינו במשנה: וְאֵם מְתוּ יִקְרְוּ בִּי, רבי שמעון אומר, קדשי בדק
הבית אם מתו יפדו. הגמרא מביאה מחלוקת בין רבי יוחנן לריש
לקיש, במה נחלקו התנאים במשנה: אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, לִרְבֵּנָן, שאמרו
שֶׁאֵם מְתוּ יִקְבְּרוּ, אֶחָד קָדָשִׁי מִזֶּבֶחַ וְאֶחָד קָדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית הֵיוּ בְּכָלֵל
הדין שצריך בפדיון בהמה קדשים הַעֲקֵרָה וְהַעֲרָכָה – שתעמוד
הבהמה ויעריך ויפדו את שויה, וכיון שמתה הבהמה ואינה יכולה
לעמוד, אי אפשר לפדותה ולכן תיקבר, ומה שאמרו במשנה שֶׁאֵם
מְתוּ יִקְבְּרוּ, אמרו כן בין על קדשי מזבח ובין על קדשי בדק הבית.
וְרִישׁ לְקִישׁ אָמֵר, לִרְבֵּנָן, קָדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית הֵיוּ בְּכָלֵל הַעֲקֵרָה
וְהַעֲרָכָה, קָדָשִׁי מִזֶּבֶחַ לֹא הֵיוּ בְּכָלֵל הַעֲקֵרָה וְהַעֲרָכָה, ומה שאמרו
רבנן שֶׁאֵם מְתוּ יִקְבְּרוּ, לא אמרו כן אלא על קדשי בדק הבית.
וְהָיָה מוֹדָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן – ובין רבי יוחנן ובין ריש לקיש שנחלקו
בדעת רבנן, מודים במתעב רבי שמעון, שהוא סובר דְּקָדָשִׁי בְּדֵק
הַבֵּית לֹא הֵיוּ בְּכָלֵל הַעֲקֵרָה וְהַעֲרָכָה, וכמו שאומר במשנה שֶׁאֵם
מְתוּ יִפְדוּ, וְקָדָשִׁי מִזֶּבֶחַ הֵיוּ בְּכָלֵל הַעֲקֵרָה וְהַעֲרָכָה, שכן ממה
שהוזכר בדבריו 'קדשי בדק הבית' ולא אמר דבריו בסתם, מדויק
שבקדשי מזבח אם מתו אי אפשר לפדותם.
וְעוֹד הֵם מוֹדִים, שְׁלֹדְרֵי הַבֵּל, בין לרבנן ובין לרבי שמעון, בַּעַל
מוֹם מַעֲקֵרוֹ – שהיה בעל מום קודם שהוקדש, לֹא הָיָה בְּכָלֵל הַדִּין
שצריך הַעֲקֵרָה וְהַעֲרָכָה.
הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש: תָּנִן – שנינו במשנתנו, רַבִּי
שְׁמַעוֹן אָמֵר, קָדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית שְׁמָתוֹ, אין צריך לקברם, אלא יִפְדוּ,
לפי שקדשי בדק הבית אין צריכים העמדה והערכה. אומרת
הגמרא: בְּשִׁלְמָא – המשנה מובנת לדברי רַבִּי יוֹחָנָן, דָּאָמֵר לִרְבֵּנָן
אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית הֵיוּ בְּכָלֵל
הַעֲקֵרָה וְהַעֲרָכָה, הֵינִי דָּאִיצְטְרִיף – שמשום כך הוצרך רַבִּי שְׁמַעוֹן
לְפָרְשֵׁי – לפרש בדבריו שקדשי בְּדֵק הַבֵּית שְׁמָתוֹ יִפְדוּ, שהיה
צריך לומר באיזה דבר חולק הוא על רבנן, אֵלֶּא מֵאֵי לְרִישׁ לְקִישׁ
שאמר שרבנן לא דיברו אלא על קדשי בדק הבית, לָמָּה לִיָּה לרבי
שמעון לְפָרְשֵׁי – לפרש בדבריו קדשי בדק הבית, לִיָּמָא – הרי היה
יכול לומר סתם שֶׁאֵם מְתוּ יִפְדוּ, ודבריו היו מתפרשים שעל קדשי
בדק הבית שאמרו רבנן שיקברו, אמר הוא שיפדו.
מתרצת הגמרא: אָמֵר לָךְ רִישׁ לְקִישׁ, שמה שרבי שמעון הוזכר
בדבריו קדשי בדק הבית, הוא משום שרַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא הָיָה יָדַע מֵאֵי
דָּאָמֵר תָּנָא קָאָמֵר, ובאמת הוא חשב שתנא קמא אמר כן בין בקדשי
מזבח, ובין בקדשי בדק הבית, וְהָיָה קָאָמֵר לִיָּה – וכך אמר רבי
שמעון לתנא קמא, אִי [אם] בְּקָדָשִׁי מִזֶּבֶחַ אֲנִי עוֹטְקִים, בזה
מוֹדִינָא לָךְ – מודה אני לך, אבל בְּקָדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית אֲנִי מוֹדָה לָךְ,
ובהם אני סובר, שֶׁאֵם מְתוּ יִפְדוּ. ולכן אף שלפי האמת רבנן
עוֹטְקִים רק בקדשי בדק הבית, מכל מקום מובן מדוע הוצרך רבי
שמעון לפרט ולהזכיר בדבריו 'קדשי בדק הבית'.

וְנִפְרִין בְּלָבָד, כלומר, שלא חלה עליה קדושת בדק הבית, אלא
לענין זה שצריך שיהיו הגזברים עומדים בעורה בשעת הקרבתה,
כמו כל קרבן שצריך שיהיו בעליו עומדים בעורה בשעת הקרבתו,
אבל אינו צריך לתת שום מעות לבדק הבית. וקשה על עולא,
שהרי אפילו רב הונא שאמר שהמחרים לכהנים קדשי מזבח לא
עשה כלום, מודה שחרם לבדק הבית חל על קדשי מזבח, ואם כן
עולא שאמר שֶׁאֵם הַקִּדִּישׁ קדשי מזבח לבדק הבית, אין צריך לתת
כלום לבדק הבית, ודאי שהוא סובר שהמחרים לכהנים קדשי
מזבח לא עשה כלום, וכיצד דרש מהפסוק 'כל חרם' לרבות שחרם
כהנים חל על קדשי מזבח.
מתרצת הגמרא: באמת סובר עולא שאי אפשר להתפסס שום
קדושה על קדשי מזבח, ומה שתיריך עולא את הברייתא שאמר
שהמחרים קדשי מזבח חל החרם, כוונתו שחייב (לעולם רבנן)
[מְדַרְבְּנָן] ליתן לכהנים, אבל מדאורייתא באמת לא חלה שום
קדושה על קדשי מזבח. וקָאָמֵר – והפסוק 'כָּל חָרֵם', שאמר עולא
שיש לדרוש ממנו שחרם חל על קדשי מזבח, אין זו דרשה גמורה,
אלא אסמכתא בלבד, ועיקר הפסוק לַמַּעֲלִיָּה דָּאָמֵר – הוא בא,
ללמדנו שכל החרמים הם לה', דהיינו שיש בחרמים איסור
מעילה.
שואלת הגמרא: לַמַּעֲלִיָּה לָמָּה לִיָּה קָאָמֵר – מדוע צריך דרשה
מיוחדת ללמדנו שיש איסור מעילה בחרמים, והלא 'קָדָשִׁי קָדָשִׁים'
בְּתֵיב בָּהֶן, וכיון שנאמר בחרמים (בפסוק זה) שהם קדשי קדשים,
ממילא אינו יודעים שיש בהם איסור מעילה.
הגמרא משיבה שאין ללמוד איסור מעילה מהתיבות 'קדש'
קדשים', ומוכיחה זאת מדברי רבי ינאי. אומרת הגמרא: וְלִיָּשֶׁעֲמִיד
– ולדברך שכל שנאמר בו קדש קדשים יש בו מעילה, יש
להקשות, הָאֵם דָּאָמֵר רַבִּי ינאי (מעילה טו), אֵין מַעֲלִיָּה מִפְּוֹשְׁתָּ מִן
הַתּוֹרָה אֵלֶּא בַּעֲוִיָּה וְקָדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית בְּלָבָד, שְׁנֵאָמֵר (ויקרא ה טו),
'נֶפֶשׁ כִּי תַמְעַל מַעַל וְהִטָּאָה בְּשִׁנְיָה מִקְדָּשִׁי ה'', וממה שנאמר 'קדשי'
ה' משמע, שיש מעילה רק בקדשים הַמִּיּוֹחָדִין לה', דהיינו שאין
בהם חלק לאדם אחר מלבד לה', ורק עולה ובדק הבית מיוחדים
לה' בלבד, ומבארת הגמרא שם, שרבי ינאי לא בא לומר שאין
מעילה בשאר קדשים, אלא רק אמר מה למדים מהפסוק של
'נֶפֶשׁ וגו', אֶבֶל תִּפְסָת וְאִשָּׁם, שאינם לה' לבד, שיש בהם חלק
שנאכל לכהנים, לֹא נִפְסָת אֵלֶּא מְדַרְבְּנָן – אין למדים בהם איסור
מעילה אלא מהדרשה של רבי, דְּתֵנָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיָּהוּ, נאמר
לגבי קרבן שלמים (ויקרא ג טו) 'כָּל חֵלֶב לָהּ', ומכך שקרא הפסוק
לחלבי הקדשים 'לה', יש לרבות את אֱיִמּוֹרֵי קָדָשִׁים קָלִים לְאִיסוֹר
מַעֲלָה, שכן 'כל חלב לה', נאמר על החלבים והאימורים, ואמר
עליהם הפסוק 'לה', דהיינו שאף הם בכלל קדשי ה' שנאמרו
בפרשת מעילה (ויקרא ה טו). וכמו שדרש רבי מפסוק זה אימורי
קדשים קלים, כך יש לדרוש מפסוק זה אף לאימורי חטאת ועולה.
מסיימת הגמרא את ההוכחה: ואם נאמר שכל דבר שנאמר בו
'קדש קדשים', יש בו מעילה, לָמָּה לִיָּה קָאָמֵר – למה צריך פסוק
לרבות שיש מעילה בחטאת ואשם, והרי 'קָדָשִׁי קָדָשִׁים' בְּתֵיב בָּהֶן
– נאמר בהם. אֵלֶּא ודאי צריך לומר, שֶׁאֵף עַל גַּב דְּ'קָדָשִׁי קָדָשִׁים'
בְּתֵיב בָּהֶן, בְּעֵי קָאָמֵר לְרִבּוּיָהּ לַמַּעֲלָה – צריך פסוק לרבות שיש
בהם מעילה. מסיימת הגמרא את התשובה: אם כן בְּחָרְמִים נָמִי
[וגם], אֵף עַל גַּב דְּקָדָשִׁי קָדָשִׁים בְּתֵיב בָּהֶן בְּעֵי קָאָמֵר לְרִבּוּיָהּ
לַמַּעֲלָה – צריך פסוק לרבות שיש בהם איסור מעילה, ויש לומר
שהפסוק שנאמר 'כָּל חָרֵם קָדָשׁ קָדָשִׁים הוּא לָהּ', בא לרבות
שחרמי כהנים שיש בהם איסור מעילה, ומה שאמר עולא שלומדים
מפסוק זה שחרם חל על קדשי מזבח, אין זה אלא אסמכתא.
הגמרא חוזרת לבאר את דברי עולא: גִּיפָא – נשוב לעצם דברי
עולא ונבאר אותם. הַמְקִדִּישׁ עוֹלָה שהיא קדשי מזבח לְבֵדֵק הַבֵּית,
אֵין בָּהּ – לא חל בה הקדש אֵלֶּא לענין עֵיבּוֹב וְנִפְרִין בְּלָבָד. מִתִּיבִי,
שנינו בברייתא, הַמְקִדִּישׁ עוֹלָה לְבֵדֵק הַבֵּית, אִסוֹר לְשׁוֹחֲטָה עַד
שְׁתַּפְּחָה מקדושת בדק הבית שעליה. ומוכח שחלה עליה קדושת

מוֹב לְרַע' מוֹכֵשׁ לָהּ וְ-הִיא צָרִיךְ לְהִכְתּוּבָה, וְאִיזָה מִשְׁמַע דְּבַר
 שִׁישׁ בּו חִילּוּק בֵּין טוֹב לְרַע, אֲבָל בֵּין טוֹב וּבֵין רַע, מִשְׁמַע 'אֲחָד
 טוֹב וְאֲחָד רַע' דִּהְיוּ שְׁתֵּי שִׁישׁ וְאִין חִילּוּק בֵּינֵיהֶם. אֹמֶרֶת
 הַגְמָרָא: קָשְׁיָא – אֲכַן קֶשֶׁה הַדְּבַר.
 הַגְמָרָא מְבַיָּא בְּרִייתָא לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: מִיִּתְיָב, שְׁנִינוּ
 בְּבִרְייתָא, קְדָשִׁים שְׁמֹתָ, אִם הִיוּ קוֹדֶם שְׁמֹתוֹ תְּמִימִין, וְיִקְרְבוּ
 שְׁכִינָה שְׁהִיוּ רְאוּיִים לְהַקְרֵבָה, גִּזְרָה בְּהֵם חֲכָמִים שְׁלֵא יִפְדּוּ, מִשּׁוּם
 מַעֲלָתָם. וְאִם קוֹדֶם שְׁמֹתוֹ הִיוּ בְּעָלִי מוֹמִין וְיִפְדּוּ, יִכּוּלִים לְפַדּוֹתָם
 אֶף לְאַחַר מִיתָה, שְׂאִינִם צָרִיכִים הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. אֹמֶרֶת
 הַבְּרִייתָא, בְּמָה דְּקָרִים אֲמוּרִים שְׂאִם מֵתוּ בְּעָלִי מוֹמִים יִכּוּלִים
 לְפַדּוֹתָם, בְּקָדְשֵׁי מוֹכֵשׁ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בְּדָק הַבֵּית, בֵּין אִם קוֹדֶם שְׁמֹתוֹ
 הִיוּ תְּמִימִין, וּבֵין אִם קוֹדֶם שְׁמֹתוֹ הִיוּ בְּעָלִי מוֹמִים, וְיִקְרְבוּ, וְאִי
 אֲפֻשֶׁר לְפַדּוֹתָם, כִּינן שְׁקָדְשֵׁי בְּדָק הַבֵּית צָרִיכִים הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אֲחָד קָדְשֵׁי מוֹכֵשׁ, וְאֲחָד קָדְשֵׁי בְּדָק הַבֵּית, שְׁנִינֵיהֶם
 אִם קוֹדֶם שְׁמֹתוֹ הִיוּ תְּמִימִים וְיִקְרְבוּ, וְאִם קוֹדֶם שְׁמֹתוֹ הִיוּ בְּעָלִי
 מוֹמִין, וְיִפְדּוּ.
 אֹמֶרֶת הַגְמָרָא: תִּיּוֹבָתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מְרִישָׁא – קֶשֶׁה עַל דְּבָרֵי רַבִּי
 יוֹחָנָן מְהִירֵשָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא, שֶׁמְבֹאֵר בְּדָבָרֵי חֲכָמִים שֶׁבַּהֲמָה שֶׁל
 קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ, אִם הִיא בְּעֵלֶת מוֹם, יִכּוּלִים לְפַדּוֹתָהּ, וְאִינָה צָרִיכָה
 הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וּמוֹכֵשׁ שְׁמָה שְׂאִמְרוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָה שְׁצָרִיךְ
 הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אִין זֶה אֵלָּא בְּבַהֲמָה שֶׁל בְּדָק הַבֵּית וּכְדָבָרֵי רִישׁ
 לְקִישׁ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אָמַר לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן – יֵשׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן לוֹמֵר
 לָךְ, הֵכָּא בְּמָא עֲסָקִינוּ – כָּאן בְּבִרְייתָא בְּמָה מְבַיָּא, בְּכַעֲלָ מוֹם
 מְעִיקְרָה – בְּבַהֲמָה שְׁהִיתָה בְּעֵלֶת מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, שֶׁבַּהֲמָה
 זֶה גַם חֲכָמִים מוֹדִים שְׂאִינָה צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 אֹמֶרֶת הַגְמָרָא: הֵכִי נִמְיָ מְסַתְּבָרָא – כִּךְ גַּם מִסְתַּבֵּר לוֹמֵר,
 שֶׁהַבְּרִייתָא מְדַבֵּרֶת בְּבַהֲמָה שְׁהִיתָה בְּעֵלֶת מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ,
 דְּאִי תִּימָא – שְׁהָרִי אִם תֹּאמַר שֶׁהַבְּרִייתָא מְדַבֵּרֶת כְּשֶׁקָּדְשָׁם הִקְדִּישׁוּ
 אֶת מוֹכֵשׁ – שְׁנַעֲשֵׂתָה בְּבַהֲמָה בְּעֵלֶת מוֹם רַךְ לְאַחַר שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ,
 וְמָה שְׂאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁבַּהֲמָה שֶׁל קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ מוֹכֵשׁ בְּעֵלֶת מוֹם
 תְּפַדָּה, הוּא מִשּׁוּם שֶׁבַּהֲמָה שֶׁל קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ אִינָה צָרִיכָה הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה, לְיִפְלֹג רַבִּי שְׁמַעוֹן עֲלָהּ – הִיא צָרִיךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁסוּבֵר
 שֶׁבַּהֲמָה שֶׁל קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, לְחַלּוֹק עַל דִּין
 זֶה, וְלוֹמֵר שְׂאֵף בְּעֵלֶת מוֹם תִּקְרָב, וְאִילוּ בְּבִרְייתָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
 שׁוֹבְעִילִי מוֹמִין יִפְדּוּ. אֲלָא לֹא שְׁמַע מוֹכֵשׁ – אֵלָּא וְדָאִי מוֹכֵשׁ מוֹכֵשׁ,
 שְׁמָה שְׂאִמְרוּ בְּבִרְייתָא שֶׁבַּעֲלָ מוֹם יִפְדּוּ, הִיינוּ בְּכַעֲלָ מוֹם מְעִיקְרָה
 – בְּבַהֲמָה שְׁהִיתָה בְּעֵלֶת מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, וְכֹזֵה אֶף רַבִּי
 שְׁמַעוֹן מוֹדֵה שְׂאִינָה צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֲלָא, לְאַחַר שֶׁהוֹכַחְנוּ מִדְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן שׁוֹדָאִי
 בַּעַל מוֹם שְׂנֵאֲמַר בְּבִרְייתָא, הִיינוּ בְּבַהֲמָה שְׁהִיתָה בְּעֵלֶת מוֹם קוֹדֶם
 שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ, לִימָא תִּהְיִי תִּיּוֹבָתָה דְּרִישׁ לְקִישׁ – הָאִם נֹאמַר
 שֶׁתִּהְיֶה מִכָּאן קוֹשִׁיָא עַל רִישׁ לְקִישׁ שְׂאִמְרָה שֶׁלְדַעַת חֲכָמִים קְדָשִׁים
 מוֹכֵשׁ אִינִם צָרִיכִים הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, שְׁהָרִי יֵשׁ לְדִיק בְּבִרְייתָא
 שְׁדוּקָא מִשּׁוּם שְׁהִיתָה בַּעַל מוֹם קוֹדֶם לְהִקְדִּישָׁה לִכְךָ אָמַר
 חֲכָמִים שֶׁתְּפַדָּה, אֲבָל אִם נַעֲשֵׂתָה בְּעֵלֶת מוֹם לְאַחַר שֶׁהִקְדִּישָׁה אֶף
 לְחֲכָמִים תִּקְרָב, וְהִיינוּ מִשּׁוּם שְׁקָדְשֵׁי מוֹכֵשׁ צָרִיכִים הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה, וְדָלָא כְּרִישׁ לְקִישׁ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: רִישׁ לְקִישׁ מוֹכֵשׁ לָהּ
 – מַעֲמִיד אֶת הַבְּרִייתָא, בְּשִׁקְשָׁם הִקְדִּישׁוּ אֶת מוֹכֵשׁ – שֶׁהִקְדִּישָׁה
 כְּשֶׁהִיתָה תְּמִימָה, וְכַפִּי שְׁבִיאָרְנוּ בְּתוּלָהּ, שֶׁתְּמִימִים יִקְבְּרוּ מִשּׁוּם
 גִּזְרָה, וּבְעָלִי מוֹמִין יִפְדּוּ מִשּׁוּם שֶׁלְרַבֵּן אִין צָרִיךְ הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: אִי הֵכִי – אִם כֵּן קֶשֶׁה וְמָה שְׁהוֹכִיחָה הַגְמָרָא לְעִיל
 בְּהִכִּי נִמִּי מִסְתַּבְרָא, דְּנִיפְלוֹג רַבִּי שְׁמַעוֹן עֲלָהּ – שְׁהִיא צָרִיךְ רַבִּי
 שְׁמַעוֹן לְחַלּוֹק גַּם בְּקְדָשֵׁי מוֹכֵשׁ, שְׁהָרִי לְדָבָרֵי הַכֹּל רַבִּי שְׁמַעוֹן
 סוּבֵר שֶׁבַּהֲמָה שֶׁל קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְהִיא
 צָרִיךְ לוֹמֵר שֶׁבְּקְדָשֵׁי מוֹכֵשׁ אֶף בְּעֵלֶת מוֹם תִּקְרָב, וּמָמָה שְׂאִמְרָה
 שֶׁבְּעֵלֶת מוֹם תְּפַדָּה, מוֹכֵשׁ שֶׁהַבְּרִייתָא מְדַבֵּרֶת, כְּשֶׁהִיתָה הַבְּמָה
 בְּעֵלֶת מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: רִישׁ לְקִישׁ מוֹכֵשׁ
 אֲפִיךְ – מִצָּא בְּרִייתָא אַחֲרָת שֶׁבָּה נִשְׁנו דְּבָרֵי תָנָא קָמָא הַפּוֹךְ,

הָא מָה אִנִּי מוֹכֵשׁ – אִם כֵּן בְּמָה נַעֲמִיד אֶת הַפְּסוּק (וִיקָרָא כו יא) 'וְאִם
 [כָּל] בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרְבוּ מוֹכֵשׁ קֶרֶן לָהּ', בְּהַכְרַח שִׁישׁ
 לְהַעֲמִידוֹ בְּכַעֲלִי מוֹמִין, שְׁיִפְדּוּ. מְבַרֶּרֶת הַבְּרִייתָא: יְכּוּל – שְׂמָא
 תֹּאמַר שֶׁבַּהֲמוֹת בְּעָלִי מוֹמִין יִפְדּוּ גַם עַל מוֹם עוֹבֵר – אִם יֵשׁ בָּהֶם
 מוֹם שְׁסוּפּוֹ לְעוֹבֵר. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: תְּלָמוּד לְאִמֵּר – מִלְּמַדִּינוּ
 הַכְּתוּב 'וְאֲשֶׁר לֹא יִקְרְבוּ מוֹכֵשׁ', שְׂאִמְרָה לֹא יִקְרְבוּ בְּלִשׁוֹן עֵתִיד,
 שֶׁבַּהֲמָה זֶה שְׁמֹדֵב בַּהּ הַפְּסוּק, הִיא בְּהֵמָה שְׂאִינָה קָרִיבָה כָּל עֵינֶךָ,
 יִצְתָה בְּהֵמָה זֶה שִׁישׁ בַּהּ מוֹם עוֹבֵר, שְׂאִינָה קָרִיבָה הַיּוֹם אֲלָא לְאַחַר
 – שְׂאֵף שְׂאִינָה רְאוּיָה עֲכָשִׁי לְהַקְרֵבָה, רְאוּיָה הִיא לְהַקְרֵבָה לְאַחַר
 שִׁיעוּבֵר הַמוֹם, שְׂאִי אֲפֻשֶׁר לְפַדּוֹתָהּ.
 מְסִימָת הַגְמָרָא: וְאִמֵּר רַחֲמָנָא – וְאִמְרָה הַתּוֹרָה עַל בְּהֵמָה זֶה שְׁהִיא
 קְדָשִׁי מוֹכֵשׁ, עָבִיד לָהּ – שִׁיעֲשׂוּ לָהּ בְּפִדְיוֹנָהּ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 וּמִקּוֹבֵל בִּידְיָנוּ שֶׁבְּרִייתָא זֶה הִיא דַּעַת רַבֵּן הַחוּלָקִים עַל רַבִּי
 שְׁמַעוֹן, אִם כֵּן מוֹכֵשׁ כְּדָבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שְׁלֵפִי רַבֵּן צָרִיךְ הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה בְּקְדָשֵׁי מוֹכֵשׁ.
 הַגְמָרָא מְבַאֵרֶת אֶת שִׁטַּת רִישׁ לְקִישׁ: אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, מָאִי
 מְעָמָא דְּרִישׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר לְרַבֵּן קְדָשִׁים בְּדָק הַבֵּית הִיוּ בְּכַלֵּל הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה, וְקְדָשֵׁי מוֹכֵשׁ לֹא הִיוּ בְּכַלֵּל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דְּאָמַר קָרָא –
 שְׂנֵאֲמַר בַּפְּסוּק שֶׁדְּרָשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁבְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה צָרִיךְ הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה (וִיקָרָא כו יב) 'וְהַעֲרִיף תְּכֵלֶת אוֹתָהּ בֵּין מוֹב וּבֵין רַע', טוֹב הִיינוּ
 תְּמִימָה וְרַע הִיינוּ בְּעֵלֶת מוֹם, וּמִשְׁמַע שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּהַקְדָּשׁ כּוֹזֵה
 שְׁהָרִי שׁוּה בּו כְּטוֹב וּבָרַע, וְאִיזָהוּ דְּכָר שְׂאִינָה לִכְוֵן בֵּין מוֹב לְרַע –
 וְאִיזָהוּ הַקְדָּשׁ אִין בּו חִילּוּק בֵּין בְּהֵמָה תְּמִימָה לְבַהֲמָה בְּעֵלֶת מוֹם,
 הֵיוּ אִמֵּר – יֵשׁ לָךְ לוֹמֵר שְׁזֶה קְדָשִׁים בְּדָק הַבֵּית, וְאָמַר קָרָא – וְנֹאמַר
 עַל כֵּךְ בַּפְּסוּק, 'אוֹתָהּ', וּמִתִּיבָה זֶה יֵשׁ לְדְרוֹשׁ שֶׁרַךְ בְּבַהֲמָה זֶה
 שְׁדִיבֵר בַּהּ הַפְּסוּק, נֹאמַר הָדִין שְׁצָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, לְמַעֲשֵׂי
 קְדָשֵׁי מוֹכֵשׁ, שֶׁבָּהֶם אִין צָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּי יוֹחָנָן שְׂאִמְרָה שְׂנֵאֲמַר 'וְהַעֲרִיף הַכֹּהֵן
 אוֹתָהּ' לְפִי רַבֵּן זֶה נֹאמַר גַּם עַל קְדָשִׁי מוֹכֵשׁ, 'אוֹתָהּ' לְמַעֲשֵׂי מָאִי
 – אִיזָהוּ בְּהֵמָה מְקֻדָּשֶׁת מוֹכֵשׁ בְּכַעֲלִי מוֹם הַפְּסוּק לְמַעַם בְּלִשׁוֹן זֶה, שְׁלֵא תִּהְיֶה
 צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: לְמַעֲשֵׂי מוֹכֵשׁ מוֹכֵשׁ מְעִיקְרָה
 – בְּהֵמָה שְׁהִיא בַּהּ מוֹם קוֹדֶם שֶׁהִקְדִּישׁוּהָ לְמוֹכֵשׁ, לוֹמֵר שְׂאִינָה
 צָרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה בְּפִדְיוֹנָהּ.
 מֵאֲחֹר שֶׁתִּבְאֵר שְׁלֵפִי כּוֹלֵם הַתִּיבָה 'אוֹתָהּ' נִדְרַשְׁתָּ לְמַעַם בְּהֵמָה
 מִהַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, הַגְמָרָא מְקַשָּׁה שֶׁמִּצָּאָנוּ תָנָא שְׁלִישִׁיתוֹ אִין
 מָה לְמַעַם מִתִּיבָה זֶה. שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְלִתְנָא דְּבִי לִי – וְלִתְנָא שֶׁל
 הַבְּרִייתָא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בְּבֵית מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל לִי, דְּאָמַר דְּאִפִּילוּ בְּעָל מוֹם
 מְעִיקְרָה הִיא הוּא בְּכַלֵּל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, דְּתֵנִי לִי – שְׁשֵׁנָה לִי
 בְּרִייתָא בְּבֵית מִדְּרָשׁוֹ, תְּכֵלֶת הִיא בְּכַלֵּל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְאִפִּילוּ בְּעָל
 מוֹם מְעִיקְרָה. [כָּן תִּנִּי (רַבִּי) לִי בְּמִתְנִיתִיהּ – בְּסִדֵּר הַבְּרִייתוֹת שֶׁלוֹ,
 שְׁכֵל דְּבַר שֶׁהוֹקְדֵשׁ צָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְאִפִּילוּ תִּהְיֶה וְאִפִּילוּ
 עוֹפּוֹת כְּגוֹן אוֹדוּם וְתִרְגוּלִים שְׂאִינִם רְאוּיִים לְהַקְרֵבָה, וְדָאִי
 שֶׁבַּעֲלָ מוֹם מְעִיקְרָה צָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְלִדְבָרֵינוּ קֶשֶׁה, וְהִתְיָב
 – וְהָרִי נֹאמַר 'אוֹתָהּ', וְמָה בָּא פְסוּק זֶה לְמַעַם. אֹמֶרֶת הַגְמָרָא:
 קָשְׁיָא – אֲכַן קֶשֶׁה הַדְּבַר.
 עַד כָּאן בְּהֵמָה הַגְמָרָא אֶת דַּעַת רַבֵּן לְשִׁית רַבִּי יוֹחָנָן וְלִשְׁטִית
 רִישׁ לְקִישׁ, עֵתָה הַגְמָרָא מְבַאֵרֶת אֶת שִׁטַּת רַבִּי שְׁמַעוֹן: אָמַר רַב
 יְהוֹדָה אָמַר רַב, מָאִי מְעָמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאָמַר קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ הִיוּ
 בְּכַלֵּל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקְדָשֵׁי בְּדָק הַבֵּית לֹא הִיוּ בְּכַלֵּל הַעֲמָדָה
 וְהַעֲרָכָה, דְּאָמַר קָרָא – שְׂנֵאֲמַר בַּפְּסוּק שֶׁדְּרָשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁבְּפִדְיוֹן
 בְּהֵמָה צָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה (וִיקָרָא כו יג) 'וְהַעֲרִיף תְּכֵלֶת אוֹתָהּ בֵּין
 מוֹב וּבֵין רַע', וְאִיזָהוּ דְּכָר שְׁחִלּוּק בּו הָדִין בֵּין מוֹב וּבֵין רַע – בֵּין
 בְּהֵמָה תְּמִימָה לְבַעֲלֵת מוֹם, הֵיוּ אִמֵּר זֶה קְדָשִׁים מוֹכֵשׁ, שְׁהָרִי בְּקְדָשִׁים
 בְּדָק הַבֵּית אִין חִילּוּק בֵּין בְּהֵמָה תְּמִימָה לְבֵין בְּעֵלֶת מוֹם, וְאָמַר
 קָרָא – וְנֹאמַר עַל כֵּךְ בַּפְּסוּק, 'אוֹתָהּ', וּמִתִּיבָה זֶה יֵשׁ לְדְרוֹשׁ שֶׁרַךְ
 בְּבַהֲמָה זֶה שְׁדִיבֵר בַּהּ הַפְּסוּק, נֹאמַר הָדִין שְׁצָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,
 וְלְמַעֲשֵׂי קְדָשֵׁי בְּדָק הַבֵּית שֶׁבָּהֶם אִין צָרִיךְ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.
 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִי הֵכִי – אִם כֵּן, שְׁטַעֲמֵנוּ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא מִשּׁוּם
 שֶׁבֵּין טוֹב וּבֵין רַע' פִּירוּשׁוֹ דְּבַר שִׁישׁ בּו חִילּוּק בֵּין טוֹב לְרַע, בֵּין

תמורה. פרק שביעי – יש בקדשי מזבח דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמא רש"י תוספות

ואמר רחמנא עבדי לה העמדה והערכה – דכתיב בתריה "והעמיד והעריך" וגו'. והא דרבי קדשי מזבח היא, מדבעין מוס קבוע, דאי בדר הבית – תמימים נמי מפרקי, דמאי איכפת להו אי תם אי בעל מוס? אלמא קדשי מזבח נמי היו בכלל העמדה והערכה לרבנן. דהא ברייתא רבנן היא. דהא סתם סיפרא היא, וסתם סיפרא – רבי יהודה (בכורות סא.א), בר פלוגתא דרבי שמעון. והיינו

כרבי יוחנן, ומחאב שמעון קדשי מזבח לרבנן, וממתניתין שמעון קדשי בדר הבית, מדיקאמר רבי שמעון: קדשי בדר הבית יפרו – מכלל דשמעיהו לרבנן, דאמר: יקברו. בין טוב ובין רע – משמע: אחד טוב ואחד רע. דשנייהו שוין, תם ובעל מוס. אותה למעוטי קדשי מזבח – ולא קאי האי "והעמיד והעריך" ארישא דקרא דאוקימנא בקדשי מזבח ואסיפא דמשתעי בבקר הבית קאי. ו"אותה" – למעוטי בעל מוס מעיקרו בקדשי מזבח. ולריש לקיש לא צריך בעל מוס מעיקרו למעוטי, דהוא אמר לרבנן קדשי מזבח לא היו, ואפילו קדם הקדשין למזבח, וכל שכן האי. ואפילו היה ועופות – כגון אווזין והתרנגולין, דלא שייכי כלל למזבח. בין טוב לרע מבני ליה – משמע דהוי חילוק בין טוב לרע רבין טוב ובין רע' משמע: אחד טוב ואחד רע, ושניהו שוין. מתו תמימים יקברו – אפילו דהו דליתיהו בכלל העמדה והערכה, היבא דמתו תמימים – עבוד רבנן מעלה דיקברו, הואיל והוו חזי להקברה. בקדשי מזבח – קסלקא דעתך השתא: משום דלא היו בכלל העמדה והערכה. אבל בקדשי בדר הבית ב' – דהיו בהעמדה והערכה. רבי שמעון אומר ב' תמימים יקברו – משום מעלה. ובעלי מוסין יפרו – לקמיה פריך: היכי קאמר רבי שמעון קדשי מזבח ויפרו? הא בין רבי יוחנן בין ריש לקיש אמרי דלרבי שמעון קדשי מזבח הוו בכלל העמדה והערכה. מרישא תיובתא לרבי יוחנן – דקתני לרבנן בקדשי מזבח יפרו. ובעל מוס מעיקרו – משום הכי יפרו, ובקדשי בדר הבית יקברו, דהתם לא שני בין בעל מוס מעיקרו לקדם הקדשין למזבח. והכי מסתברא – דאי בשקדם הקדשין את מוסו, ותעמייהו דרבנן כדריש לקיש, קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה – ליפלו רבי שמעון עלה, ולימא בקדשי מזבח יקברו, דהא לרבי שמעון קדשי מזבח היה בהעמדה והערכה. אלא מודא פליג – שמע מנה בבעל מוס מעיקרו קאי, ומשום הכי קדשי מזבח יפרו. וקדשי בדר הבית נמי יפרו, דלרבי שמעון (נמי) קדשי בדר הבית לא היו. לימא תיבהו תיובתא דריש לקיש – דהא מגופה שמעון דאבעל מוס מעיקרו קאי, והשתא יש לומר טעמא דבעל מוס מעיקרו. האי קדם הקדשין למזבח – לרבנן נמי יקברו. בשקדם הקדשין את מוסו –

ותעמייהו דרבנן: משום דקדשי מזבח לא היו. נפלו רבי שמעון עלה – דקדשי מזבח, ונימא: יקברו. ואמאי קתני לרבי שמעון: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדר הבית יפרו? ומשנ: ריש לקיש מיפך אפיך והכי מותיב מסבילתא אחריית – דאשכח ברייתא אחריית דמחזק לה ומותיב לה הכי לרבי יוחנן. דרבי שמעון בן לקיש לא מייתי לה ליה תיובתא לרבי יוחנן כדגרסין לה הכא. דקתני רבי שמעון בהדיא "קדשי מזבח יפרו". אלא מיפך אפיך והכי מותיב לה כראשונה במסבילתא אחריית בין תמימים ב' – ואף על גב דבין האי לישנא ללישנא דלעיל כי דייקת בה ליכא מידא, אלא (לאו) דקתני בהדיא לרבי שמעון "קדשי מזבח יפרו". במה דברים אמורים – דקאמר תנא קמא "בעלי מוסין יקברו" – בקדשי בדר הבית, אבל קדשי מזבח – יפרו, דלא היו בהעמדה והערכה. ואתא רבי שמעון לחלוק בקדשי בדר הבית, דאמרת יקברו – לרבי יפרו. תיובתא דרבי יוחנן מהך סיפא – דקתני לתנא קמא "אבל בקדשי מזבח – יפרו". בבעל מוס מעיקרו – ובבדר הבית – יקבר, דהתם לא שני לן בין תם מעיקרו לבעל מוס מעיקרו. גיפלו רבי שמעון עלה – ונימא תרתי: קדשי בדר הבית – יפרו, וקדשי מזבח – יקברו. אלא מודא פליג אלא בקדשי בדר הבית, דקאמרי אינהו יקברו ואינהו יפרו, ובקדשי מזבח שתיק ממאי דאמרי רבנן יפרו – שמע מנה: בבעל מוס מעיקרו איירי. הכי נמי דפליג – ותנא לך פלוגתיהו בבדר הבית, והוא חזין דפליג עלייהו נמי בקדשי מזבח דיקברו. לריש לקיש דאמר לרבנן ב' – הא דקתני בדר ברייתא "קדשי מזבח יפרו" – מוקים לה אפילו בקדם הקדשין את מוסו, שמע מנה ב'. בשלמא לרבי יוחנן דמוקים לה בבעל מוס מעיקרו – לא איכפת לן אם נפדה לכלבם, דהא לא נחא מועלם קדושה לנפדה. אלא לריש לקיש איכא למיבעי.

הא מה אני מקיים (כל בהמה) אשר לא יקריב ממנה בבעלי מוסין שיפרו – ואין לומר דאימא איפכא דקרא ד"אשר ולא" יקריבו" משמע דאיה פסולה אלא להקרה, אבל להדיש – שריא. ואמר רחמנא עבדי לה העמדה והערכה – דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה, אלמא רבנן דעלמא אית להו

העמדה בקדשי מזבח, ובקדשי בדר הבית קשיא ליה ממתניתין, מדיקאמר רבי שמעון יפרו, מכלל דלרבנן – לא יפרו. אי נמי: קדשי בדר הבית קשיא ליה מדכתיב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", – איזהו דבר שאין חילוק בין טוב לרע? הוי אומר: זה קדשי בדר הבית. רבינו שלמה. אפילו היה ואפילו עוף – כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרין מנחות (קב) אין לעופות פדיון – הני מילי בשקדשה קדושת הנוף הנוף מנחות. תמימים יקברו בעלי מוסין יפרו – והשתא סלקא דעתך משום דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. ותמימים יקברו – דאין בון מוס, ואין רשאי לפדות בלא מוס. רבי שמעון אומר תמימים יקברו – דכי נמי קדשי בדר הבית לא היו, כדמפשיט לקמן טעמא: משום דחוו להקברה. הכא במאי עסקין? בבעל מוס מעיקרו – ואפילו הכי בקדשי בדר הבית יקברו, דבכל ענין דהו, דלא שייך לפלוגי בין תם מעיקרו לבעל מוס מעיקרו, הואיל ואין עומדות אלא לדמיה. רבי שמעון בן לקיש מפיק ותני במכילתין אחריית – ודך דלעיל משבששתא, אלא בין תמימים בין בעלי מוסין יקברו. ומיירי בקדשי בדר הבית, ובדרבנן, דאמרי שהיו (ובכלל ב'). רבי שמעון אומר: ותמימים יקברו, כדאמר לקמן: משום דחוו להקברה, ומחמירין ביה קדושת מזבח. "במה דברים אמורים? בקדשי בדר הבית" – אתאן לתנא קמא, ולכך אמר: יקברו. אבל קדשי מזבח ב'. רבי שמעון אומר: תמימים יקברו, אבל בעלי

הכי, "בין טוב לרע" מיבעי ליה! – קשיא. מתיבי: מתו תמימים – יקברו, ובעלי מוסין יפרו. במה דברים אמורים? – בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדר הבית – בין תמימים בין בעלי מוסים, יקברו. רבי שמעון אומר: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדר הבית, תמימים – יקברו, בעלי מוסין – יפרו. תיובתא דרבי יוחנן מרישא! אמר לך רבי יוחנן: הכא במאי עסקין? בבעל מוס מעיקרו. הכי נמי מסתברא, דאי תימא ששקדם הקדשין את מוסין – ליפלו רבי שמעון עלה! אלא לאו שמע מנה – בבעל מוס מעיקרו. אלא לימא תיבהו תיובתא דריש לקיש! – ריש לקיש מוקים לה בשקדם הקדשין את מוסין. – אי הכי, גיפלו רבי שמעון עלה! – ריש לקיש מיפך אפיך, והכי מותיב מסבילתא אחריית: מתו, בין תמימים בין בעלי מוסין – יקברו. רבי שמעון אומר: תמימים – יקברו, ובעלי מוסין – יפרו. תיובתא דרבי יוחנן מסיפא! אמר לך רבי יוחנן: הכא במאי עסקין? בבעל מוס מעיקרו. הכי נמי מסתברא, דאי תימא בשקדם הקדשין את מוסין – גיפלו רבי שמעון עלה. אלא לימא תיבהו תיובתא דריש לקיש! אמר לך ריש לקיש: הכא במאי עסקין? – בשקדם הקדשין את מוסין. – גיפלו רבי שמעון עלה! אמר לך ריש לקיש: הכי נמי דפליג רבי שמעון. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זורא: לריש לקיש, דאמר: לרבנן, קדשי מזבח – לא היו בכלל העמדה והערכה, וקתני: קדשי מזבח בעלי

ותעמייהו דרבנן: משום דקדשי מזבח לא היו. נפלו רבי שמעון עלה – דקדשי מזבח, ונימא: יקברו. ואמאי קתני לרבי שמעון: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדר הבית יפרו? ומשנ: ריש לקיש מיפך אפיך והכי מותיב מסבילתא אחריית – דאשכח ברייתא אחריית דמחזק לה ומותיב לה הכי לרבי יוחנן. דרבי שמעון בן לקיש לא מייתי לה ליה תיובתא לרבי יוחנן כדגרסין לה הכא. דקתני רבי שמעון בהדיא "קדשי מזבח יפרו". אלא מיפך אפיך והכי מותיב לה כראשונה במסבילתא אחריית בין תמימים ב' – ואף על גב דבין האי לישנא ללישנא דלעיל כי דייקת בה ליכא מידא, אלא (לאו) דקתני בהדיא לרבי שמעון "קדשי מזבח יפרו". במה דברים אמורים – דקאמר תנא קמא "בעלי מוסין יקברו" – בקדשי בדר הבית, אבל קדשי מזבח – יפרו, דלא היו בהעמדה והערכה. ואתא רבי שמעון לחלוק בקדשי בדר הבית, דאמרת יקברו – לרבי יפרו. תיובתא דרבי יוחנן מהך סיפא – דקתני לתנא קמא "אבל בקדשי מזבח – יפרו". בבעל מוס מעיקרו – ובבדר הבית – יקבר, דהתם לא שני לן בין תם מעיקרו לבעל מוס מעיקרו. גיפלו רבי שמעון עלה – ונימא תרתי: קדשי בדר הבית – יפרו, וקדשי מזבח – יקברו. אלא מודא פליג אלא בקדשי בדר הבית, דקאמרי אינהו יקברו ואינהו יפרו, ובקדשי מזבח שתיק ממאי דאמרי רבנן יפרו – שמע מנה: בבעל מוס מעיקרו איירי. הכי נמי דפליג – ותנא לך פלוגתיהו בבדר הבית, והוא חזין דפליג עלייהו נמי בקדשי מזבח דיקברו. לריש לקיש דאמר לרבנן ב' – הא דקתני בדר ברייתא "קדשי מזבח יפרו" – מוקים לה אפילו בקדם הקדשין את מוסו, שמע מנה ב'. בשלמא לרבי יוחנן דמוקים לה בבעל מוס מעיקרו – לא איכפת לן אם נפדה לכלבם, דהא לא נחא מועלם קדושה לנפדה. אלא לריש לקיש איכא למיבעי.

בעלי מומין יפדו. דלא היו בכלל העמדה, תיובתא דרבי יוחנן. אמר לך רבי יוחנן כו. תיובתא דרבי שמעון בן לקיש. הכי נמי דפליג רבי שמעון. ודוקדק רש"י: דברייתא קמייתא נמי נימא הכי, ומאי אולמיה דהאי בתרייתא? ויש לומר: דלא דמי, דהא אקמייתא ליכא למימר הכי, דאם בעלי מומין דתנא קמא מיירי שהוממו אחר הקדש, ובקדשי מזבח סברא הוא לומר דרבי

שמעון דקאמר במילתיה "אחד קדשי מזבח יפדו"

— בבבלי מומין דתנא קמא מיירי, שהוממו אחר

שהוקדשו. אבל בדרבנן ברייתא. דרבי שמעון 2

איירי במילתיה כלל בקדשי מזבח, ובחד מילתיה

הוא דרבנן דאמר "אבל בקדשי מזבח בעלי מומין

יפדו" — מיירי שפיר בשקום הקדש, ורבי שמעון

פליג עליהו. אבל לכך שנה התנא למילתיה,

משום דבמילתיה לא הוכיח כלל קדשי מזבח, ולא

גילה בדעתו כלל מה אמר בקדשי מזבח.

בדתניא כל הקדשים שנולדו בהן מום ושחטן

רבי מאיר אומר יקברו — איירי

בקדשי מזבח, דסבר: דהיו בכלל העמדה, רבי

שמעון. ולרבי יוחנן, אפילו רבנן. וחכמים אומרים

יפדו, דסבירא להו: לא היו בכלל העמדה. לרבי

שמעון בן לקיש ניתא שפיר, דהוא רבנן דמתניתין

דאמר קדשי בדרביתא דהו, קדשי מזבח לא היו.

אלא לרבי יוחנן דאמר בין לרבנן בין לרבי שמעון

קדשי מזבח היו — מאן ניהו רבנן דהכא? וליכא

למימר: שקדם מומן להקדשו, ופליגי בפלוגתא

דתנא דבי לוי דלעיל, דבסוף פרק "הנהגה מן

הקדש" (מעילה יט,ב) גריס בהדאי: קדשי מזבח

תמימים, ונעשו בכלל מומין, ועבר ושחטן, רבי

מאיר אומר: יקברו, וחכמים אומרים: יפדו.

ובספרים כתוב: רבי מאיר כרבי שמעון, רבנן

דהבא כרבנן דהתם. נימא תיזוי תיובתא דרבי

יוחנן! אמר לך רבי יוחנן: רבנן דהבא לחוד, רבנן

דהתם לחוד. מיהו מהך דהבא איכא לדחויי,

דמיירי בקדשי בדרביתא, וחכמים היינו רבי

שמעון, אבל בפרק "הנהגה" במעילה (שם) תניא:

קדשי מזבח תמימים — רבי אומר: יקברו, וחכמים

אומרים: יפדו. ומזהדיא דאיכא לשנויי דרבנן

דהבא לחוד ורבנן דהתם לחוד, ואין לתמוה לרבי

יוחנן למא לז לומר כן דשלש מחלוקות ויש, לימא

דרבנן דהבא כרבנן דהתם, קדשי מזבח לא היו? יש

לומר: דמתניתין קשיא, דמדקאמר רבי שמעון

דקדשי בדרביתא אמר מתי יפדו, מדאיצטרך

לפרשי בדרביתא — מכלל דתנא קמא מיירי בהן,

כדפריש כל הסוגיא בספרים.

משום דחזו להקריבה — וקשיא: דאם כן, מאי

קאמר בפרק קמא דשבתות (יא,ב) גבי

פרה שנשחטה תפדה, ופריקין: דא בעיא העמדה

כו, ומקיל לה כרבי שמעון, דאמר: קדשי בדרב

הבית לא היו. ומה בכך? הא תמימים הוא, ותקבר

מבעי ליה? ויש לומר: דיש חילוק בדבר, דודאי

כשהקדש קדשי בדרביתא תמימים — עבר בכל

תקדישו, ושינה בהן להקדש שלא במצותו,

דמצות תמימים למזבח — דין הוא לקוברן כשמתו.

אבל פרה, שלא שניה במצותו — תפדה. (למה

נקט אותה. עוד יש לומר: דודאי תמימים לבדך

הבית שעומדין למזבח יש לנו להחמיר, דאמרת

מבחו. **אלו** הן הנשרפין ערלה וכלאי הכרם —

צריך עיון: בשלמא בכלאי הכרם, דהא תניב "פן

תקדש המלאה" — פן תוקד אש, אלא ערלה צריך

עיון טעמא אמאי בשרפה? ופירש רש"י: משום

דאייתקש לכלאי הכרם.

הנשרפין אפרן מותר ונקברים אפרן אסור — צריך עיון: טעמא מאי? ואומר מורי הרמ"ר:

דנשרפין, כיון שצוה הכתוב לשורפו, אחר שעשה — כאילו נעשית מצותו,

ואין לך דבר שנעשית מצותו ומועילין בו. הכי נמי, כיון שנעשית מצותו — הלא אסוריה, והא

דאמר: אשירה אסורה לעולם, אף על פי שהזיק הכתוב לשורפה (דברים יב) — היינו משום דכתיב (שם יג) "לא ידבק בידך מאומה מן החרם". אבל הנקברים, דלא הטעין הכתוב לשורפו —

משום איסוריהו לעולם.

בעלי מומין - יפדו, ומוקמינן לה בשקדש הקדשין

את מוקן, שמוע מנה: פודין את הקדשים להאכילן

לכלבים; הכא במאי עסקינן - בשעבר ושחטן. דתניא:

כל הקדשים שנפל בהן מום ושחטן, רבי מאיר אומר:

יקברו, וחכמים אומרים: יפדו. אמר ליה רבי ירמיה

לרבי יוירא: לרבי שמעון, דאמר קדשי בדרביתא -

לא הוה בכלל העמדה והערכת, אמאי תמימים יקברו?

משום דחזו להקריבה, דתניא: המתפס תמימים לדרב

הבית, פשהו נפדין - אינו נפדין אלא למזבח, שכל

הראוי למזבח - אינו יוצא מידו מזבח לעולם. אמר ליה

רב פפא לאביי, ואמרי לה רבא, לרבי יוחנן, דמוקים

לה בבבלי מום מעיקרו, וכוילי עלמא סבירא להו דבעל

מום מעיקרו דלא הוה בכלל העמדה והערכת, ולא?!

והתנן: כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדש, ונפדו

- תיבינן בבבירה ובמתנות, ויוצאין לחולין ליגזו וליעבר.

ולרן וחלבן - מותר לאחר פדיונו, והשוחטן פחזין -

פטור, ואין עושין תמורה, ואם מתו - יפדו. ואמר רב

יהודה, אמר רב: זו דברי רבי שמעון, דאמר קדשי

מזבח - היו בכלל העמדה והערכת, קדשי בדרביתא

- לא היו. דתנן, רבי שמעון אומר: קדשי בדרביתא,

אם מתו - יפדו, ומודה רבי שמעון בבבלי מום מעיקרו

שנפדה, מאי טעמא - דאמר קרא "אתה", "אתה" -

למעוטי בעל מום מעיקרו. אבל חכמים אומרים: אפילו

בעל מום מעיקרו היה בכלל העמדה והערכת! אמר

ליה: מאן חכמים - תנא דבי לוי. אי הכי, "זו דברי

רבי שמעון" ותו לא? "זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו"

מיבעי ליה! אמר ליה: האי דלא קתני הכי - משום

דרב סבר לה פריש לקיש, דאמר: לרבנן, קדשי בדרב

הבית - היו בכלל העמדה והערכת, קדשי מזבח - לא

היו. ורישא קתני: ואם מתו - יפדו, וסיפא קתני: אם

מתו - יקברו. ואיבעית אימא: רב פריי יוחנן סבירא

ליה, ודקא קשיא לך "זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו"

מיבעי ליה, אימא: הכי נמי. משנה ואילו הן הנקברים:

קדשים שהפילה - יקברו, הפילה שלא - תקבר. ושור

הנסקל, ועגלה ערופה, וצפרי מצורע, וישער נזיר,

ופטר חמור, ובשר בחלב, וחולין שששחטו בעזרה.

רבי שמעון אומר: חולין שששחטו בעזרה - ישרפו,

וכן היה שששחטו בעזרה. ואילו הן הנשרפין: חמין

בפסח - ישרף, ותרומה טמאה, והערלה, וכלאי הכרם.

את שדרבן לשורף - ישרוף, ואת שדרבן להקבר -

יקבר. ומדליקין בפת ובשמן של תרומה. כל הקדשים

שששחטו חוץ לזמנן וחוץ למקומן - הרי אלו ישרפו.

אשם

מנת לאכלן חוץ לזמנן, או לאכלן חוץ למקומן. ישרפו — כדפירשתי לעיל, לימד על כל

פסולין שבקדש כו.

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

הבא במאי עסקינן — הא דקתני "אם מתו" — לא מתו ממש, אלא שעבר ושחטן קודם

פדיון, דקאמר: יפדו ואכלו. רבי מאיר אומר יקברו — כרבי שמעון, דאמר: קדשי מזבח היו

בהעמדה והערכת. יפדו — שלא היו בהעמדה והערכת. משום דחזו להקריבה — עובר להו

מעלה בתמימים דמזבח. לרבי יוחנן דמוקים לה בבבלי מום מעיקרו — ואמר משום הכי לא

פליג רבי שמעון עלה, אלאמד דכולי עלמא בעל

מום מעיקרו לא בעי העמדה והערכת, והתנן כו.

דבשלמא לרש לקיש שמוע מנה, דרבי שמעון, דהוא

מוקים לה בתם ונעשה בעל מום לאחר הקדש.

ואיכא למימר דבעל מום מעיקרו היו כהקדש

בדרביתא, דאף על גב דלמזבח אקדישה —

אפילו הכי כבדק הבית דמי, דלא קדיש אלא

לדמי, והוי בהעמדה והערכת לרבנן. אלא לרבי

יוחנן קשיא. ובפסח — ורוע לחיים וקובל. ליגזו

וליעבר — לאחר פדיונו, ולזן וחלבן מותר —

אפילו איבער קודם פדיונו ואיתיליד לאחר

פדיונו, ואמר רב עלה — בפרק שני דבבבירה, הא

דתנן "יפדו" — זו דברי רבי שמעון, דאמר: קדשי

בדרביתא אם מתו — יפדו. והאי בעל מום

מעיקרו, כקדשי בדרביתא חשיב ליה. אבל

חכמים כו. ומחלוקתו — דהא רבנן דפליגי עליה

נמי אוקמת דבעל מום מעיקרו לא הוה בכלל

העמדה והערכת. להכי לא אמר רב זו דברי רבי

שמעון ומחלוקתו — דאיהו סבר לא רבי שמעון

בן לקיש, דאמר: לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל

העמדה והערכת, והלכך לא מיתוקמא דהיא

בבבירה כולה לרבנן — משום דרישא דהיא

דמיירי בבבלי מום מעיקרו, דתני "יפדו", מתוקמא

אפילו לרבנן. אבל סיפא קתני "אבל קדשים

שקדם הקדשין את מומן, אם מתו — יקברו", לא

אתיא לרבנן. הלכך לא מיתוקמא לרבנן דהבא.

ואיבעית אימא רב כרבי יוחנן סבירא ליה —

דאחר קדשי מזבח אבד קדשי בדרביתא בעי

העמדה והערכת, חוץ במבול מום מעיקרו, ובין

רישא וסיפא דהדאי מצי לאוקומה נמי לרבנן

וכרבי שמעון, ותני: "זו דברי רבי שמעון

ומחלוקתו". **משנה** יקברו — הנפלים. **שליא**

תקבר — שאין שליא בלא ולד. וכל הני נקברים,

משום דאסורי היינו. גינה. חולין שנשחטו

בעזרה — ישרפו — משום דמחלוקתו בין קדשים

שאירע בהו פסול. דאי אמר "יקברו", כיון דלא

מוכחא מילתא אי חולין הווי אי קדשים — אתו

למימר נמי קדשים שאירע בהו פסול טומאה או

פסול נותר יקברו. וקיימא לן בפסחים בפרק שני

(כד,א): "בקדש באש תשרף" — לימד על כל

הפסולין שבקדש שזו בשפחה. וכן היה שנשחטה

בעזרה — אפילו אם חולין היא. דליכא למימר

משום דלא ליקברו קדשים פסולין, דהא כולל

עלמא ידעי דדיה במקדשים ליכא, ולא אתי

לחלוף — אפילו הכי תשרף. חמין בפסח —

בפסחים מפרש טעמא בפרק "כל שעה" (כו,ב)

דגמר ליה מנותר. **תשובה** **טמאה** — נמי תשרף

"ביבמות מדליקין" (שבת כה,א), מפרש טעמא

דמותר בהנאה, דאמרין נמי דהם בפרק "כל

שעה" (פסחים כג,א) לך ניתנה, להסיקה תחת

תבשילך. **כלאי הכרם** — "פן תקדש המלאה" וגו'

— פן תוקד אש. וערלה מכלאים מגר. **את**

שרבן בו — אערלה וכלאי הכרם קאי, אוכלין

ישרפו, ומשקן — יקברו. ומדליקין — ליהנות

בפת ובשמן של תרומה. חוץ לזמנן — כלומר, על

מנת לאכלן חוץ לזמנן, או לאכלן חוץ למקומן. ישרפו — כדפירשתי לעיל, לימד על כל

פסולין שבקדש כו.

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

אשם

63 (ע"א), שאמר שאף מי שהיה בעל מום קודם הקדשו, צריך העמדה
64 והערכה, אבל חכמים שחולקים על רבי שמעון במשנה, סוברים
65 שאינו צריך העמדה והערכה.
66 חור רב פפא והקשה: אי הכי – אם כן יש להקשות על מה שאמר
67 רב 'זו דברי רבי שמעון, וזה לא – וכי אין עוד תנאים שסוברים כן,
68 אלא 'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו' – וחכמים החולקים עליו
69 מיפגי' ליה – היה צריך רב לומר, שהרי גם חכמים החולקים על
70 רבי שמעון במשנתו סוברים כן, ומכך שלא הזכיר משמע שלפי
71 רב גם חכמים של משנתו סוברים שבעל מום מעיקרו היה בכלל
72 העמדה והערכה.
73 אמר ליה – השיב לו אביי או רבא, האי דלא קתני הכי – מה שלא
74 אמר רב שמשנה זו היא אף בדברי חכמים שחולקים על רבי
75 שמעון, הוא משום דרב קבר לה פריש לקיש, דאמר לרבנן קדשי
76 בקב תפית היו בכלל העמדה והערכה, אבל קדשי מופת לא היו
77 בכלל העמדה והערכה, ורישא קתני ואם מתו יפרו, וסיפא קתני
78 אם מתו וקברו. כלומר אמנם הרישא יכולה להתיישב עם דברי
79 חכמים, שמדובר שם שהיו בעלי מומין קודם הקדש, וגם הם
80 סוברים שבעל מום מעיקרו לא צריך העמדה והערכה, אבל
81 הסיפא עוסקת בבעלי מומין אחר הקדש, ואומרת יקברו, דהיינו
82 שאי אפשר לפדותם כיון שהם צריכים העמדה והערכה, אם כן
83 מהסיפא מוכח שמשנה זו סוברת שקדשי מופת צריכים העמדה
84 והערכה, ואילו חכמים סוברים שקדשי מופת אינם צריכים
85 העמדה והערכה, ומשום כך לא היה יכול רב לומר שמשנה זו
86 בדברי חכמים.
87 ואיפשיטא איתא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, שלעולם רב
88 כרבי יוחנן סבירא ליה – סובר כרבי יוחנן, שלחכמים קדשי מופת
89 צריכים העמדה והערכה, אלא אם כן היה בעל מום מעיקרו, ודקא
90 קשיא לה – ומה שהיה קשה לה, זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו
91 מיפגי' ליה, איתא – יש לך לומר, הכי נמי – שכך באמת יש לשנות
92 את דברי רב, שמשנה זו היא בדברי רבי שמעון ומחלוקתו, ולא
93 בדברי תנא דבי לוי.

משנה

94 המשנה מבארת אלו איסורי הנאה צריך לקברם, ואלו איסורי
95 הנאה צריך לשורפם: ואלו הן הנקברין – הדברים שאסורים
96 בהנאה וצריך לקברם. בהמת קדשים שהפילה, הנפלים וקברו, וכן
97 אם בהמה של הקדש הפילה שליו, תקבר, כיון שאין שליא שאין
98 בה ולד. וישור הנסקל – שור שהרג אדם ודינו להיסקל. ועגלה
99 ערופה שמביאים כשנמצא אדם מת ולא נודע מי הכה, וערופים
100 את העגלה. וצפור מצורע שצריך להביא לטהרתו. ושיער נזיר
101 שנטמא שגמלח כשמתחיל למנות שוב את נזירותו. ופסח חמור
102 שלא פדו אותו בשוה וערף. ובשר חלב. וחולין שנשחטו בעזרה.
103 רבי שמעון אומר, חולין שנשחטו בעזרה לא יקברו אלא ישרפו.
104 שכיון שנשחטו בעזרה ואין מכירים בהם אם הם חולין או שהם
105 קדשים שנפסלו בטומאה או בנותר שדינם בשריפה, גזרו לשרפם,
106 כדי שלא יבואו לומר שאף קדשים שנפסלו יקברו. וכן תיה
107 שנשחטו בעזרה גזרו עליה שתישרף.
108 ואלו הן הנשרפין – הדברים שאסורים בהנאה וצריך לשרפם. חמין
109 בפסח ישרף. ותרומה טמאה. והעגלה, וכלאי תפרים – שורע חטים
110 או שערות בברם.
111 מוסיפה המשנה: בערלה וכלאי הכרם, את שדרבן לשורף ישרוף,
112 כגון אוכל או שמן שיש אפשרות לשורפו, אכן יקיים בו מצות
113 שריפה, ואת שדרבן לתקבר – אבל משקין שאין דרך לאבדן
114 בשריפה אלא בקבורה יקברו.
115 מוסיף התנא לבאר, שאמנם תרומה טמאה נמנית ביחד עם אותם
116 החייבים שריפה, מכל מקום חלוקה מהם בכך שמותר להנות
117 ממנה בשעת שריפה: ומדליקין – מותר להדליק כדי להנות בפסח
118 ובשמן של תרומה טמאה.
119 כל הקדשים שנשחטו על מנת לאכלם חוץ לזמן – לאחר הזמן
120 שמותר לאוכלם, שנשחטו על מנת לאכלם חוץ למקומן – למקום
121 שמותר לאוכלם, הרי אלו ישרפו.
122

1 אם היו קודם שמתו בעלי מומין, ויפדו – צריכים לפדותם, ומוקמינן
2 לה – ולדברי ריש לקיש מעמידים את הברייתא, באופן שקדם
3 הקדשין את מוקן, שחלה עליהם קדושת הגוף, ומאחר שמתו
4 ואסורים באכילה, בהכרח שפודים אותם כדי להאכילם לכלבים,
5 ואם כן לכאורה שמע מינה – יש להוכיח מכאן שפודין – ומותר
6 לפדות את הקדשים להאכילן לכלבים.
7 דוחה רבי זירא: קמא במאי עסקינן – כאן בברייתא במה מדובר,
8 בשעבר על איסור מעילה ושהחן, דהיינו, מה שאמרו בברייתא
9 שמתו, אין הכוונה שמתו מעצמם שנעשו נבילה, ואסורים הם
10 באכילה, אלא הכוונה שמתו על ידי ששחטם. ברתנא – וכמו
11 ששנינו בברייתא, כל הקדשים שנפלו בהן מום ושחטן, רבי מאיר
12 אומר וקברו, שסבר כרבי שמעון שקדשי מופת צריכים העמדה
13 והערכה, וחכמים אומרים ויפדו, שאינם צריכים העמדה והערכה.
14 הגמרא מבארת מדוע אין פדיון בתמימים שמתו: אמר ליה רבי
15 ירמיה לרבי יודא, לרבי שמעון דאמר במשנה (לעיל לב) שקדשי בקב
16 תפית לא היו בכלל העמדה והערכה, ולכן יפדו, אמאי – (מדוע)
17 אמר בברייתא לעיל (ע"א) שקדשי בקב תפית שמתו כשהם תמימים
18 יקברו, והלא מאחר שאינם צריכים העמדה והערכה לכאורה
19 צריך לפדותם לאחר מיתה. משיב רבי יודא, מה שאמר רבי שמעון
20 שיקברו, הוא משום דהוה להקברה – שהיו ראויים להקברה.
21 ברתנא – וכמו ששנינו בברייתא, שהתמימים תמימים שהם ראויים
22 להקברה, לקדושת בקב תפית, בשמן נפדו, אינן נפדו למופת
23 להקריבם לקרבן, לפי שקל תרואי מופת אינו יוצא מיד מופת
24 לעולם – בהמה הראויה להקברה שהוקדשה, אי אפשר שלא
25 להקריבה, ואף אם הקדישה רק לבדק הבית. וכיון שהיו מיועדים
26 למופת בעודם חיים, עשו בהם חכמים מעלה, שאם מתו יקברו.
27 הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן ממשנה: אמר ליה רב פפא
28 לאבאי ואתרי לה – ויש שאמרו שאמר כן רב פפא [ל]רבא, לרבי
29 יוחנן דמוקים לה – שמעמיד את מה שאמרו בברייתא שבעלי
30 מומין יפדו, בפעל מום מעיקרו – שהיה בעל מום קודם שהקדישו,
31 ומשום כך לא נחלק רבי שמעון על דין זה, ולדבריו בולי עלמא
32 סבירא להו – בין רבנן ובין רבי שמעון סוברים דבעל מום מעיקרו
33 דלא היו בכלל העמדה והערכה, יש להקשות, ולא – וכי חכמים
34 לא סוברים שבעל מום זה צריך העמדה והערכה, והתנן בבבורות
35 (יד.) כל הקדשים, שקדם מום קבוע להקדשן, שלא יכולה לחול
36 עליהם קדושת הגוף, אלא קדושים לדמיהם, שימכרו ויביא
37 בדמיהם קרבן, ונפדו, תיבין בפבוקה – שאם ילדו לאחר שנפדו,
38 הולך קדוש בקדושת כבור, ובפבוקה – שאם שחטם חייב ליתן
39 לבקו את הזורע לחיים וקידה, כמו בכל חולין, ויוצאין לחולין
40 לגמרי אף לינו ולעקר – שיהיה מותר לגזוז את צמרם, ולעבוד
41 בהם, ולידן ולתכן מותר לאחר פדיון. והשוחטין בחוץ אף קודם
42 פדיונם פטור מהעונש של שחט קדשים בחוץ, ואין עושין תמורה
43 – שאם אמר על בהמה של חולין שתהיה תמורת בהמה זו, לא
44 חלה קדושה על הבהמה של חולין. ואם מתו קודם שנפדו, ויפדו
45 לאחר שמתו, שאינם צריכים העמדה והערכה. ואמר רב יהודה
46 אמר רב בבבורות (יד.) זו דברי רבי שמעון – מה ששנינו שאם מתו
47 יפדו זה רק לפי רבי שמעון דאמר קדשי מופת היו בכלל העמדה
48 והערכה, וקדשי בקב תפית לא היו בכלל העמדה והערכה, ברתנא
49 (לעיל לב), רבי שמעון אומר קדשי בקב תפית אם מתו קודם שנפדו,
50 יפדו, וביאר רב שמונה רבי שמעון בפעל מום מעיקרו, שנפדה לפי
51 שאינו צריך העמדה והערכה, אף שהוא קדשי מופת. וביאר רב
52 מאי מצטא – מה הטעם של רבי שמעון, משום דאמר קרא –
53 שנאמר בפסוק לגבי פדיון קדשים (ויקרא כו.) 'והעריך הכהן אותה
54 בין טוב ובין רע', ומחמילה אותה, יש למעוטי בעל מום מעיקרו,
55 אבל חכמים אומרים, שאפילו בעל מום מעיקרו היה בכלל העמדה
56 והערכה, ולדבריהם אם מתו יקברו. ומדברי רב אלו, יש להקשות
57 על רבי יוחנן, איך אמר בדעת חכמים שאם היתה הבהמה בעלת
58 מום קודם שהקדישה, אינה צריכה העמדה והערכה.
59 אמר ליה – השיב אביי או רבא, לרב פפא, מאן חכמים – מי הם
60 החכמים שאמר רב, שהם סוברים שאף מי שהיה בעל מום קודם
61 שהקדישו צריך העמדה והערכה, תנא דבי לוי – התנא של
62 הברייתא שנשנתה בבית מדרשו של לוי, שהביאה הגמרא לעיל

הקשה טבי: ציפורתא – אם מדובר שארג את האיסור בצורת
 ציפור, הרי ניכר בבגד איזה חלק הוא מהאיסור, אם כן מדוע כל
 השק ישרף, לישלופיניהו – שיוציא מהשק את כל החלק של
 האיסור. מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, הא מני – המשנה
 בערלה בשיטת מי היא הולכת, בשיטת רבי יהודה היא, דאמר
 במשנה כאן, אם רצה להחמיר על עצמו ולשרוף את הנקברים,
 רשאי, הרי חסובר רבי יהודה, שיש מקום להחמיר בכל הדברים
 הנקברים, ומשום כך הוא מחמיר אף לשרוף את כל השק.
 מקשה הגמרא: אמר ליה טבי, קא קשיא לן לישלופיניהו – היה קשה
 לנו מדוע צריך לשרוף את כל השק, והרי יש לו תקנה שיכול
 להוציא את האיסור, ואת מוקפת לה – ואתה מתרץ שיש להעמיד
 את המשנה כרבי יהודה שהוא מחמיר, והרי ודאי במקום שיש לו
 תקנה על ידי שישלוף את האיסור, לא אמר רבי יהודה שצריך
 לשרוף את כל השק. מתרץ רבי ירמיה: הכי קאמינא – כך הייתה
 כוונתו לומר, אם אפשר לישלופיניהו מושב, ואין צריך לשרוף את
 כולו, ואם לאו – ואם אי אפשר להוציא את האיסור, על זה אמרה
 המשנה שישרף, ומה שהיה קשה שבמשנתנו אמרו ששער נזיר
 ופטר חמור יקברו, אוקמה – יש לך להעמיד את המשנה בערלה
 כרבי יהודה, דאמר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים,
 רשאי. ומעתה אין צריך לתרץ את התירושים האמורים לעיל,
 לחלק בין נזיר טהור לטמא, או בין שק לשיער.
 שנינו במשנה: ואלו הן הנשרפין חמץ בפסח.
 אמר מר – הובא לעיל במשנה שהמין בפסח שרף. אומרת הגמרא:
 כאן קתם לו – ולנו התנא של המשנה, כדברי רבי יהודה דאמר
 במסכת פסחים (כא) שאין ביעור חמץ אלא בשרפה.
 שנינו במשנה: תרויפא ממוה ותרעלה כו' את שדרכן לשרוף ישרוף
 ואת שדרכן להקבר יקבר.
 מבררת הגמרא: הא כיצד – כיצד מתקיים דין זה. כלומר, מה הם
 הדברים שדרכן בשריפה ומה הם הדברים שדרכן בקבורה.
 משיבתי הגמרא: אובלין שאפשר לשרפם הדרך לאבדם הוא
 בשרפה, ובשקין שאי אפשר לשרפם, הדרך לאבדם הוא בקבורה.
 שנינו במשנה: תפאת העוף כו' רבי יהודה אומר יטילנה לאמה.
 הגמרא מביאה ברייתא המשלימה את דברי רבי יהודה: תניא –
 שנינו בברייתא, אמר רבי יהודה, תפאת העוף תפאתה על הפסק –
 שאין ידוע אם חייבים להביאה, ויטילנה לאמה – לאמת המים
 שהייתה עוברת בעזרה. וקודם וזיקתה היה מנתתה אבר אבר,
 וזרקן לאמה, ומתלכללת החטאת והלכת לנהל קדרון, וכיון שהיה
 מנתנת אבר אבר, ועוף רך הוא, הרי הוא מתמוסס ויוצא בקילוח
 המים.
 שנינו במשנה: כל הנקברין לא ישרפו בו.
 מבררת הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם שכל הנקברים לא ישרפו.
 משיבתי הגמרא: משום דנקברין אם ישרפם יהיה אפרן אסור
 בהנאה, ואילו נשרפין אפרן מותר בהנאה, ואם ישרוף את
 הנקברים יש לחשוש שיהנה מאפרם כדן הנשרפים. שואלת
 הגמרא: וכי הנקברין אפרן אסור, והתניא – והרי שנינו בברייתא,
 דם הנדה ובשר הפת שנשרפו ונעשו עפר, מהוין הם. מאי לאו –
 האם אין הכוונה במה שאמרו שטהורים הם, שמהוין ומהוין
 בהנאה, שלאחר שנעשו עפר, שוב אין זה דם הנדה ובשר המת.
 ואף על פי שבשר המת הוא מהנקברים, אמרו שלאחר שנשרף,
 הרי הוא מותר בהנאה. מתרצת הגמרא: לא – אין כוונת הברייתא
 שכאשר נפרכו מותרים בהנאה, אלא מהוין ועדיין אסורין הם
 בהנאה.
 מוסיפה הגמרא להקשות: קתיב – מקשה רב פנחס, שנינו
 בברייתא, עולת העוף שנתמצה דמה – הוקז דמה על המזבח
 כמצותה, מוצאתה – הזפק שלה ונוצה שלה יצאו מידי איסור
 מעילה לאחר שמשליך אותם כדינם במזרחו של כבש המזבח,
 שכיון שנעשתה מצותן אין מועלים בהם עוד, ורק גוף העולה
 שצריך עוד להקריבו על המזבח, יש בו מעילה. והרי מוראתה
 ונוצתה של עולת העוף, הם מהנקברים, ואמרו בברייתא שיצאו

אשם תלוי שהוא בא על ספק חטא, אם לאחר ששחטוהו וקודם
 שנוזק דמו, נודע שלא היה חטא, ישרף. משום שהוא כמו זבח
 פסול. רבי יהודה אומר הקרבן יקבר.
 תפאת העוף תפאתה על הפסק, כגון אשה שהפילה, ואין ידוע אם
 הפילה ולד וחייבת בקרבן חטאת העוף של יולדת, או שאינו ולד
 ופטורה, שמביאה קרבנה מספק, אבל אי אפשר לאוכלו, כיון שאם
 אינה חייבת, הרי עוף זה חולין הוא, וחולין שנמלקו אטורים
 באבילה משום נבילה, ולכן תשרף החטאת כמו שאר קדשים שאי
 אפשר לאכלם מחמת שנפסלו. רבי יהודה אומר, אין צריך
 לשרופה, אלא יטילנה – (ישליכנה) לאמה – לאמת המים שהייתה
 עוברת בעזרה, ויוצאת לנהל קדרון, וכיון שעוף רך הוא, הרי הוא
 מתמוסס ויוצא בקילוח המים.
 כל הנקברין השנויים במשנה, צריך לקברם דווקא ולא ישרפו,
 משום שהנשרפים אפרם מותר, והנקברים אפרם אסור, ואם
 ישרוף את הנקברים, יש חשש שיבוא להשתמש באפרם. וכל
 הנשרפין השנויים במשנה, מצותם היא דווקא בשריפה ולא יקברו,
 שיש לחשוש שימצאם שם אדם ויאכל אותם. רבי יהודה אומר אם
 רצה להחמיר על עצמו ולשרוף את הנקברין, רשאי. אמרו לו חכמים
 אינו מותר לשנות ולשרוף את הנקברים, שאף שהוא מחמיר
 לשרפם, הרי יבוא להקל ולהשתמש באפרם.

גמרא

(שער הנזיר יקבר) רמי ליה – הקשה מבי לרב פנחס, תנן שער הנזיר
 יקבר, וירמיהו – ויש להקשות על כך ממה ששנינו בערלה (פ"ג מ"ג)
 האורג, חוט באורך של מלא הפס – המרחק שיש בין אצבע
 לאגודל, מאמר של כבוד שהוא אסור בהנאה [בבבב], ודלל כל
 הפנה, וכן אם ארג משער הנזיר ומשער של פטר חמור בשק, ודלל
 כל השק, אם כן מפורש ששער נזיר דינו בשריפה ולא בקבורה.
 אמר ליה רב נחמן לטבי, פאן במשנה שלנו מדובר בשיער של נזיר
 טמא, שכשנטמא הנזיר בתוך ימי נזירותו, אחר שנטהר צריך לגלח
 את שערו, ולהתחיל למנות שוב את נזירותו, ופאן במשנה של
 ערלה, שאמרו שישרף, מדובר בשיער של נזיר טהור, ובשיער של
 נזיר טהור נאמר מפורש בתורה שצריך לשרפו, אבל בשיער של
 נזיר טמא, לא נאמר לשרופו, ולכן יש לקברו כשאר הדברים
 שאפרן אסור בהנאה.
 חזר ואמר ליה טבי לרב נחמן, שנית נזיר אגור – תירצת את
 הקושיא ששער נזיר על שיער נזיר, אבל עדיין פטר חמור אפטר
 חמור קשיא, שבמשנתנו אמרו שפטר חמור יקבר, ואילו במשנה
 בערלה אמרו שהאורג שיער של פטר חמור בשק, השק ישרף.
 אישתק ואלא אמר ליה ולא מידי – שתק רב נחמן ולא ענה לו דבר.
 אמר ליה רב נחמן, מידי שמיע לך כהא – האם שמעת איזה דבר
 בדיון זה, אמר ליה טבי, הכי אמר רב ששת, פאן בשק פאן בשער.
 כלומר, תירוצו זה מיישב גם את הקושיא מנזיר וגם את הקושיא
 מפטר חמור, שהמשנה בערלה שאמרה ששיער נזיר ופטר חמור
 ישרף, הוא דווקא כשאין השיער עומד בפני עצמו, אלא הוא
 ארוג, שהוא יכול לעמוד זמן מרובה, ויש לחשוש שאם יקברנו,
 ימצאנו אדם ויבוא להשתמש בו, ובמשנה שאמרו ששיער נזיר
 יקבר, מדובר שלא נארג בשק, ששיער עצמו אינו עומד לזמן
 מרובה, ואין לחשוש שמא ימצאנו אדם. ומביאה הגמרא סייע
 לשני התירושים שנאמרו לעיל: איתמר נמי – וכן נאמר בבית
 המדרש, אמר רבי יוסי ברי רבי ינאי, פאן בשק פאן בשער, ורבי
 אלעזר אמר, פאן בנזיר טהור, פאן בנזיר טמא.
 שואלת הגמרא: אמר ליה – טבי לרב נחמן, מדוע אם ארג שיער
 אחת בשק, כל השק ישרף, ליבטל (שק) בריבא – שיתבטל החוט
 האסור ברוב חושים מותרים הארוגים בבגד. מתרצת הגמרא: אמר
 רב פפא, מדובר באופן שארג את החוט האסור בצורה של
 ציפורתא – ציפור, שכיון שחוט זה מיפה את כל השק, הרי הוא
 דבר חשוב ואינו בטל.

תמורה. פרק שביעי – יש בקדשי מזבח דף לר עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמה רש"י

אשם תלוי ישרה – אם שחטו, וקודם זריקת דמו נודע לו שלא חטא, והשחט הוא חולין שנשחטו בעורה. אבל אם לא נודע לו – יאכל כשאר אשמות. ד"אשם" קרייה רחמנא בפרשת ויקרא, לכפר על הספק ולהגין מן היסורים עד שיוודע לו אם ודאי חטא ויביא חטא, כדאמרין בבביתא בפרק בתרא (כ"ב). חטאת העוף כו' – כגון אשה שהפילה, ספק ולד ספק אינו ולד. כיון דחטאת ויולדת מן העוף היא, כדכתיב "ובן יונה או תור לחטאת" – מבאיאתה על הספק, דהואיל ואינה נקטרת – לא איכפת לן אי זריק דם על הספק, ואינה נאכלת – דשמא לא ולד היה, וחולין היא זו, ונבלה היא ואין חולין נאכלין במליקה ותשרף. דהוי לה כשאר קדשים פסולין, ובמסכת נזיר (כ"טא), לפיגין שפיר דחטאת העוף באה על הספק, ויולתה לאמה – אמת המים עוברת בעורה ויוצאה לנחל קדרון, ואידי דעור רך הוא – מתמקמק ואינו עומד בקילוח המים. כל הנשרפין לא יקברו – דלמא אתי איניש ואשבח להו ואכל להו, ונקברין לא ישרפו – בגמרא מפרש טעמא. גמרא מלא חסין – מלא החרקת גורל מאצבע מה שהוא יכול להרחיק, צמר כבד – אסור בהנאה, וקדשים הוא, ודילק – גבי צמר נקט בגד, וגבי שער נקט שק, כי אורחא דמילתא, שער נזיר טהור ישרה – דשרפה כתיבא ביה, דכתיב "ונתן על האש" וגו', שער נזיר טמא לא כתיב ביה שרפה. כאן בשק – הא דקתני "ידלק" – היינו שארג שער נזיר ופטר חמור בשק, ואי אמרת יקבר – אתי איניש ומתנייה בה, הואיל ואינו כלה עד לאחר זמן, ומתניתין – בשער עצמו שלא נארג, ואידי ואידי, בטחור או טמא, ורבי אלעזר אומר כו' – ואידי ואידי בשק, ופטר חמור, לקמן משני לה

ומוקים לה כרבי יהודה, ליבפל ברובא – דהא קתני "שער נזיר ופטר חמור בשק" – במשמע, מעט ממנו בבגד גדול של חיתר, ואי קשיא הא דאמרין במסכת נדה (ס"א), בגד שאבד בו כלאים – הרי זה לא ימכרו לגוי, ואמאי אסור למוכרו? וליבטל ההוא חוט ברובא, כי הכי דאמרין הכא! הא לאו פירכא היא, דבכלאים לא אמר ליבטל ברובא, דעיקר איסור כלאים לא אסרה תורה אלא על ידי תערובת, ו"כלאים" מותרגמין: עירובין, ולא שייך בהו ביטול. בצפורתא – שעשה מן האיסור צורת צפור בשק, דחשיב דמיפה ליה לכולי שק, ולא מיבטל, הא מני – דהשחטא סלקא דעתך דהכי מותר; הא מני דאזיל לחומרא – רבי יהודה היא, אפר ליה קשיא לן לשלופניהו – דאפשר בתקנה, ואת מוקמת כרבי יהודה, היכא דאיכא תקנתא מי אמר רבי יהודה? אמר ליה: הכי קאמינא לה, אי אפשר לשלופניהו – מוטב, ודקא קשיא לך פטר חמור אפטר חמור, הא דקתני "ישרף", ובמתניתין "יקבר" – לא תישיב בגזיר, (כאן בטמא כאן בטחור), אלא אוקמה כרבי יהודה כולה, ומיתוקמא שפיר. מאי טעמא – נקברין לא ישרפו? – משום דנקברים אפרן אסור, ואתו למישרייא, דם הנדה ובשר המת – אף על גב דקיימא לן במסכת נדה (נד"ב), מטמאין לחין ויבשין, היכא דנעשו אפר בעלמא – טהורין, אם אין שם מלא תרדור רקב, ומותר בהנאה, ובשר המת מן הנקברין הוא, ושרי אפרו, שנתמצה דמה – שנעשית מצותה, מוראא ונוצה שלה – נקברין גינהו, דאמרין בפרק קמא דיומא (כ"א), מוראא ונוצה ודישון מוצה הפנימי וחמורה – נבלעין במקומן, ומותרין – אפילו לכתחלה, אם חפר ונטלן, כל הנשרפין – כגון חמין, ותרומה, וערלה, וכלאי הזכרים – אפרן מותר לזכרים בגדים, לעולם אסור ומיערב לא עירב כו' – האי מקשה מפרש ואזיל לברייתא דלא תיקש ליה היא גופה, כיון דאפר עצי אשורה ואפר הקדש שניגון אסורין – אמאי פליג להו מהדדי ולא תני "חוץ מעצי אשורה ואפר הקדש"? ולא ליתני "לעולם אסור"? ומפרש: משום דאין שוין, דאשירה יש לה ביטול ביד גוי, כדקיימא לן במסכת עבודה זרה: מנין לגוי שפוסל אלוהו – דכתיב "פסילי אלהים", וכתיב "ולקחת לך", בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נ"א), בגמרא: עבודה זרה של גוי אסור בו, הכי גרסינן: לא הוא איניש דלמעול – דאי הדליקה אדם – מעל חמסיק, ונפק אפר לחולין, ודחך דטענין שרפה בלא שום מעילה יצא אפרן לחולין, דקלישא קדושתיהו הואיל ונפסלו, והא דקתני "אפר הקדש אסור" – היכא דליכא מעילה, ולא הוא איניש דלמעול, ובעצי הקדש קאמר, כי תניא הא – דאפר הקדש אסור – במלא קומץ של הדרשן קאמר, שהכחן תורם בכל יום שחרית ותונתו אצל המזבח, כדאמר בפרק שני דיומא (כ"ד), נאמר כאן "והריס", ונאמר להלן "והריס" – מה להלן בקומצו, כאן באפר בקומצו, ושמו אצל המזבח ושמו בולו – וכיון דטענין גניזה, אסור בהנאה.

אם אפשר למישלפניהו מוטב – (כלל) לא קאי כלל אקושיא דליבטלניהו ברובא, אלא אקושיא קמייתא, דהתם קתני "ידלק" ובמתניתין – "יקבר", והלשון לא דוקא. ונשרפין מותרין (הקדש קשיא) וניחא אי גרסינן "נשרפין אפרן מותר", וכן גרסינן במקצת ספרים, מיהו, יש ליישב דלאלימותא נקטוה אפר הקדש כבא, דמתניתין דנשחטין חוץ לזמנן דאפרן מותר, ומשום דבסמוך מותבי מנייהו, דקאמר: ונשרפין דהקדש דאפרן מותר, והתנא נסיב ליה הכא.

הדרן עלך יש בקדשי מזבח וסליקא לה מסכת תמורה

מותר לשנות. גמרא שער הנזיר יקבר. רמי ליה מבי לרב נחמן: תנן, שער הנזיר יקבר, ורמיניהו: האורג מלא הפיט מצמר כבד כבד – ידלק הנזיר, משער הנזיר ופטר חמור בשק – ידלק השק! אמר ליה: כאן – בגזיר טמא, כאן – בגזיר טהור. אמר ליה: שנית גזיר אגזיר, פטר חמור אפטר חמור קשיא! אישיתק, ולא אמר ליה ולא מידי. אמר ליה: מידי שמיע לך בהא? אמר ליה, הכי אמר רב ששת: כאן – בשק, כאן – בשער. איתמר נמי, אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כאן – בשק, כאן – בשער, רבי אלעזר אומר: כאן – בגזיר טהור, כאן – בגזיר טמא. אמר ליה: ליבטל שק ברובא! אמר רב פפא: בצפורתא, ציפורתא – לישלופניהו! אמר רבי ירמיה: הא מני – רבי יהודה היא, דאמר: אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים – רשאי, אמר ליה: קא קשיא לן לשלופניהו, ואת מוקמת לה ברבי יהודה! הכי קאמינא: אם אפשר לשלופניהו – מוטב, ואם לאו – אוקמה ברבי יהודה, דאמר: אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברין – רשאי. "ואלו הן הנשרפין", אמר מר: חמין בפסח – ישרף. סתם לן תנא ברבי יהודה, דאמר: אין ביעור חמין אלא שרפה. "תרומה טמאה והערלה" כו', הא פיצד: אוכלין – בשרפה, משקין – בקבורה. "חטאת העוף" כו', תניא, אמר רבי יהודה: חטאת העוף הבאה על הספק – ויולתה לאמה, ומנתתה אבר אבר וזרקון לאמה, ומתגלגלת והולכת לנחל קדרון, "כל הנקברין לא ישרפו" כו', מאי טעמא? משום דנקברין – אפרן אסור, ונשרפין – אפרן מותר. ונקברין אפרן אסור? והתניא: דם הנדה ובשר המת שנפרכו – טהורין, מאי לאו – טהורין ומותרין? – לא – טהורין ואסורין, מתיב רב פנחס: עולת העוף שנתמצה דמה – מוראתה ונוצה שלה יצאו מידי מעילה, מאי לאו – יצאו מידי מעילה, ומותרין? – לא, יצאו מידי מעילה, ואסורין. ונשרפין דהקדש אפרן מותר? והא תניא: כל הנשרפין אפרם מותר, חוץ מאפר אשירה ואפר דהקדש, לעולם אסור, ומיערב הוא דלא קעריב להו, ותני להו, משום דאשירה יש לה בטילה בגוי, הקדש – אין לו בטילה עולמית, קתני מיהא: אפר הקדש לעולם אסור! אמר רמי בר חמא: כגון דנפלה דליקה בעצי הקדש מאליה, כיון דלא ידע מאן דלא הוי איניש דלמעול – דליפוק אפרן לחולין, רב שמעיה אומר: כי תניא הא מתניתא – בתרומות הרשן תניא, דלעולם אסור, דתניא: "ושמו" – בנחת, "ושמו" – פולו, "ושמו" – שלא יפור.

הדרן עלך יש בקדשי מזבח וסליקא לה מסכת תמורה

ודקא קשיא לך פטר חמור אפטר חמור, הא דקתני "ישרף", ובמתניתין "יקבר" – לא תישיב בגזיר, (כאן בטמא כאן בטחור), אלא אוקמה כרבי יהודה כולה, ומיתוקמא שפיר. מאי טעמא – נקברין לא ישרפו? – משום דנקברים אפרן אסור, ואתו למישרייא, דם הנדה ובשר המת – אף על גב דקיימא לן במסכת נדה (נד"ב), מטמאין לחין ויבשין, היכא דנעשו אפר בעלמא – טהורין, אם אין שם מלא תרדור רקב, ומותר בהנאה, ובשר המת מן הנקברין הוא, ושרי אפרו, שנתמצה דמה – שנעשית מצותה, מוראא ונוצה שלה – נקברין גינהו, דאמרין בפרק קמא דיומא (כ"א), מוראא ונוצה ודישון מוצה הפנימי וחמורה – נבלעין במקומן, ומותרין – אפילו לכתחלה, אם חפר ונטלן, כל הנשרפין – כגון חמין, ותרומה, וערלה, וכלאי הזכרים – אפרן מותר לזכרים בגדים, לעולם אסור ומיערב לא עירב כו' – האי מקשה מפרש ואזיל לברייתא דלא תיקש ליה היא גופה, כיון דאפר עצי אשורה ואפר הקדש שניגון אסורין – אמאי פליג להו מהדדי ולא תני "חוץ מעצי אשורה ואפר הקדש"? ולא ליתני "לעולם אסור"? ומפרש: משום דאין שוין, דאשירה יש לה ביטול ביד גוי, כדקיימא לן במסכת עבודה זרה: מנין לגוי שפוסל אלוהו – דכתיב "פסילי אלהים", וכתיב "ולקחת לך", בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נ"א), בגמרא: עבודה זרה של גוי אסור בו, הכי גרסינן: לא הוא איניש דלמעול – דאי הדליקה אדם – מעל חמסיק, ונפק אפר לחולין, ודחך דטענין שרפה בלא שום מעילה יצא אפרן לחולין, דקלישא קדושתיהו הואיל ונפסלו, והא דקתני "אפר הקדש אסור" – היכא דליכא מעילה, ולא הוא איניש דלמעול, ובעצי הקדש קאמר, כי תניא הא – דאפר הקדש אסור – במלא קומץ של הדרשן קאמר, שהכחן תורם בכל יום שחרית ותונתו אצל המזבח, כדאמר בפרק שני דיומא (כ"ד), נאמר כאן "והריס", ונאמר להלן "והריס" – מה להלן בקומצו, כאן באפר בקומצו, ושמו אצל המזבח ושמו בולו – וכיון דטענין גניזה, אסור בהנאה.

הדרן עלך יש בקדשי מזבח וסליקא לה מסכת תמורה

פרק ראשון - שלשים ויש

משנה

משנתינו מונה את העבירות שהעושה אותם במזיד חייב כרת: שלשים ויש עונשי כריתות אמורים בתורה, והן עבירות שהעובר עליהם במזיד ללא עדים והתראה חייב כרת.

המשנה מביאה תחילה את כל אותם חייבי כריתות המנויים בפרשת עריות: הַבָּא עַל הָאִם – על אמו. וְעַל אִשֶּׁת אָבִי. וְעַל הַכֹּהֵן – על כלתו. הַבָּא עַל הַזֵּכֶר, וְעַל הַכֹּהֵנָה, וְאִשֶּׁת הַמִּבְיָאָה אֶת הַכֹּהֵנָה עֲלֶיהָ. הַבָּא עַל אִשֶּׁת זִמְתָּהּ, וְהָבֵא עַל אִשֶּׁת אִישׁ. הַבָּא עַל אֲחֻתּוֹ, וְעַל אֲחֻת אָבִיו, וְעַל אֲחֻת אָמּוֹ, וְעַל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשֶּׁת אָחִיו לְאַחֵר מִיַּתָּת אָחִיו, וְעַל אִשֶּׁת אָחִי אָבִיו, וְעַל אִשֶּׁת אָחִי אָמּוֹ, וְעַל הַנֶּזֶף.

המשנה מביאה עתה את אותם חייבי כריתות שאם היו עליהם עדים והתראה היו חייבים סקילה: וְהַמִּנְדֵּף, וְעוֹבֵד עֲבֹדֹת זָרִים, וְהַנּוֹתֵן מִדָּעוֹ לְמוֹלָךְ – מִן עֲבֹדַת זֶרָה, שְׁמוֹסֵר בְּנוֹ לְכַמְרִים, וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מִדּוֹרוֹת אֵשׁ, וְכַעַל אוֹב – מִן כִּישׁוֹף שְׁעוֹשָׂה בַעֲצֵם שֵׁל הַמֵּת, וּמַעֲלָה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ, וְכֹחֵל שֶׁבֶת.

עתה מביאה המשנה את אותם חייבי כריתות שהעובר עליהם בעדים והתראה חייב מלקות: וְטָמֵא שְׂאֵבֵל קֹדֶשׁ – בִּשְׂר קִרְבָּנוֹת, וְהָבֵא אֶל הַמִּקְדָּשׁ כִּשְׁהוּא טָמֵא, וְהָאוֹכֵל חֶלֶב שֶׁל בְּהֵמָה טְהוֹרָה,

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מובן אשר למכור עתה השערס של הסטאק שיש לו, שמכירה זו קשורה בהפסד, אין לזה מקום כלל.

וזכות ההתחייבות שלו למוסדות ליובאוויטש שאודותה מסרו לי הנוסעים שי', בודאי שתעמוד לו בההבטחה דעשר בשביל שתתעשר כפשוטה, זאת אומרת להרחבת הפרנסה, שמזה מובן שיש להתעכב עם מכירת השערס עד כשיהי' במכירה זו ריוח.

והרי מתקרבים אנו לימי חדש הרחמים והשמחה, והרי ידוע דאלו"ל ר"ת איש לרעהו ומתנות לאביונים, וידוע דרז"ל איש זה הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה וגו' וקורא הוא לכל אחד מבני ישראל בשם אחים ורעים, ואפילו זה שאינו זוכה לתואר הני"ל הרי נכנס הוא בסוג השני דמתנות לאביונים, אביון מלשון התאב לכל דבר.

ויהי רצון אשר בשמחה ובטוב לבב יוסיף בעניני תורה ומצוה, ומהם הוספה בקביעות עתים בלימוד תורת החסידות והוספה בעניני צדקה, והרי אתמול נכנסנו ביום שהבטיחו רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו.

ברכה לבשו"ט.

וְהָאוֹכֵל דָּם. וְהָאוֹכֵל גִּזְיָר – בִּשְׂר קִדְשִׁים שֶׁעָבַר זְמַן אֲכִילָתוֹ, וְהָאוֹכֵל פִּיגוּל – בִּשְׂר קִרְבֵּן שֶׁהִתְפַּגֵּל עַל יְדֵי מַחֲשַׁבַּת פְּסוּל בַּעַת אַחַת מִהֶעֱבֹדוֹת. וְהַשּׁוֹחֵט וְכֵן הַמַּעֲלָה וְ-מִקְרִיב קִדְשִׁים בַּחוּץ – מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ. וְהָאוֹכֵל חֵמֶץ בַּפֶּסַח. וְהָאוֹכֵל, וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַכַּפֻּרִים. וְהַמַּפְסֵם אֶת הַשֶּׁמֶן – הַמִּכִּין אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עֲבוּר סִיכָת עֲצָמוֹ. וְהַמַּפְסֵם אֶת הַקְּטֹרֶת – הַמִּכִּין אֶת הַקְּטֹרֶת בְּסַמְמָנִיה וְהַסֵּף עַל גּוֹפוֹ אוֹ עַל גּוֹף חֲבִירוֹ אֶת הַשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה.

הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַמִּבְטֵל אוֹתָן חַיִּיב כִּרְתִּי: וְהַפֶּסַח – מִי שֶׁאִינוֹ מִקְרִיב קִרְבֵּן פֶּסַח. וְהַמִּלָּה – מִי שֶׁאִינוֹ מֵל אֶת עֲצָמוֹ, אִלּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁישׁ בָּהֶן כִּרְתִּי.

אוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה: עַל כָּל אֶחָד מֵאלוֹ, חַיִּיבִין עַל יְדֵינוֹ כִּרְתִּי, וְעַל שְׁנֵיתֵי – שְׁטַעַה וְסָבַר שֶׁאֵין כָּאֵן עֲבִירָה, חַיִּיב קִרְבֵּן הַפֶּסַח.

הַמִּשְׁנָה מְבַרֶּרֶת מִתִּי יֵשׁ חַיִּיב 'אִשֶּׁם תְּלוּי': וְכָבֵל הֶעֱבִירוֹת הַלָּלוּ, עַל 'לֹא הוֹדַע' שְׁלֶחֶם – שֶׁלֹּא הִתְכוּן לַעֲבוּר אִיסוּר, וְאִינוֹ יוֹדֵעַ אִם בִּאֲמַת עֶבֶר אִיסוּר אוֹ לֹא, חַיִּיב אִשֶּׁם תְּלוּי, חוּץ מִן הַמַּטְמֵא מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי – הַנִּכְנָס בְּטוֹמָאָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ אֲכָל קִדְשִׁים בְּטוֹמָאָה, שֶׁאִינוֹ חַיִּיב אִשֶּׁם תְּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁאִם עֶבֶר עֲבִירוֹת אִלּוּ בְּשׁוּגָה הוּא חַיִּיב בְּקִרְבֵּן עוֹלָה וְיֹדֵד, וְלֹא בַּחֲטָאָה, וְאֵין אִשֶּׁם תְּלוּי בֹּא אִלָּא עַל דְּבַר שֶׁבִּשְׁגָּתוֹ חַיִּיבִים חֲטָאָה שֶׁהִיא קִרְבֵּן קְבוּעָה, דְּרַבִּי רַבִּי מֵאִיר.

וְחֻמִּים אוֹמְרִים, אִף הַמִּנְדֵּף, אֵין מְבִיא עַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאָה, וְלֹא עַל 'לֹא הוֹדַע' שְׁלוֹ אִשֶּׁם תְּלוּי, שְׁנֵאֲמַר (בְּמַדְרָס טו כט) 'תּוֹרָה אֶחָת וְהָיָה לָכֶם לְעוֹשֶׂה בְּשִׁגָּגָה, יֵצֵא מִנֶּזֶף מִכָּלל זֶה, שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, שְׁדִּבּוּרוֹ אִינוֹ נֶחֱשָׁב מַעֲשֶׂה.

רמז **כריתות.** פרק ראשון – שלשים ושש דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ)
רש"י רש"י

משנה כל הֵנָּה כְּרִיתוֹת — בְּמִדֵּי בֵּלָא הַתָּרָא, אַבְל אֵי אִיכָא הַתָּרָא — יֵשׁ מִזֶּן בְּחֻקָּהּ, וְיֵשׁ מִזֶּן בְּסִקְלָהּ, וְיֵשׁ מִזֶּן בְּמִלְכוּתָהּ. וּבִשְׁוֹגָה בְּחֻטָּאתָהּ, וְהָאֵי דִּנְקֻט אִיזִירִי לְמִיתוּנִי בְּרִישָׁא עֵרִיזוֹ דָּאָם וְדֹאשֵׁת אֵב כֹּר, וְהוֹדֵר פְּסִיק וְתַנִּי בְּנִי וְבִנֵּי הָבָא עַל הַחוּבֹר וְעַל הַבְּהוּמָה הַהוּמְבִיאיָה אֶת הַבְּהוּמָה עֲלֶיהָ, וְהוֹדֵר מִתְחִלָּה אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְלֹא קִתְּנִי כּוֹלְדוֹ בְּחֵדִי הַדְרִי בְּכִימָתָא, מִשּׁוּם דִּקְסִין לֵךְ בְּסִנְדְרִיזִין (ג.נא.) דְּכָל יֵשׁ דִּנְקֻט בְּרִישָׁא: אִם וְלֹאשֵׁת אֵב וְכָלֵה וְהָבָא עַל הַחוּבֹר וְעַל הַבְּהוּמָה — דִּינִיעִיזוֹ בְּסִקְלָהּ, וְלִחְדֵּי תַנְגְּרוֹ בְּרִישָׁא, מִשּׁוּם דְּחֻמְרוֹת מִשְׁאֵר מִיתוּת בֵּית דִּין (וְלִחְדֵּי תַנְגְּרוֹ בְּרִישָׁא: אִשָּׁה וּבִתָּה — וּבֵת תַּהָּ וּבֵת בְּנָה בְּכָלֵל, וּבֹן) וּבֹן וּבֵת וּבֵת בְּתוֹ וּבֵת בְּנִי, חֻמְרוֹת אֵי אֵי חֻמְרוֹת אֵי חֻמְיִי בְּכָלֵל וְכוּ'. מִנְּדָף — אִיכָא לֵמָּאן דְּרַמְרֵי (סִטְרֵי) וְכוּרִיתוֹת ג.ב.ז. מְבֹרֵךְ אֶת הַשֶּׁם, וְאִיכָא לֵמָּאן דְּרַמְרֵי: מִזְמֹר וּמִשְׁוֹרֵר לַעֲבוּדָה וְזֹרֵה. כֶּרֶת הַנּוֹתֵר — מִפְּרֵשׁ לִקְנוֹן (כְּרִיתוֹת ה.א.) בְּחֵא"פ פִּירְקָא: "וְאוֹכֹלֵי עֵזוֹ שְׂאֵא כִי אֵת קִדְשׁ ה' חָלַל וְנִבְרַתָּה" וּמוֹקְמִין לִיהָ לִקְנוֹן בְּנוֹתֵר. וְכֶרֶת דִּפְיּוּל נִמִּי מִפְּרֵשׁ לִקְנוֹן בְּפִירְקָא (שֶׁם) דִּילִף "עוֹן" עֲוֹן, מְנוֹתֵר, דְּבִפְגוּל תַּכְּתִּי: וְזֶאֱם תֵּאֱכַל יִצְחָק מְבוֹשֶׁה כֹּדֶם שְׁלֹמִי בֵּינִי שְׁחֵשִׁי, לֹא יִרְצֶה מִקְרִיב אוֹתוֹ לֹא יִחַשֵׁב לִי פְגוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאוֹכֵלֶת מִמֶּנּוּ עוֹנֶה תִּשְׂא, וְכֹתִיב בְּנוֹתֵר: "וְאוֹכֹלֵי עֵזוֹ יִשָּׂא", מִה הֶחֱם כֶּרֶת בְּנוֹתֵר דְּכֹתִיב בִּיה "עוֹן", אִף בְּפִגּוּל דְּכֹתִיב בִּיה "עוֹנֶה תִּשְׂא" — כֶּרֶת, שׁוֹחֵט קוֹדְשִׁים בְּחוּץ בְּכֶרֶת אִפְּלוֹ לֹא הֶעֱלָה, דְּכֹתִיב (וִיקָרֵא ט.) "וְלֹא פָתַח אֹתוֹ מוֹעֵד לֹא הִבְיֹא אֹתוֹ" דֵּם יִחַשֵׁב לֵאשִׁי הַזֶּהוּא דֵּם שַׁפֵּן וְנִבְרַתָּהּ, מוֹעֵלָה נִמִּי בְּכֶרֶת, דְּכֹתִיב (וִיקָרֵא יז.) "אִשֶּׁר יַעֲלֶה עוֹלָה אוֹ זָבַח וְלֹא פָתַח אֹתוֹ מוֹעֵד לֹא יִבְיֹאֵר וְגו', וְזֶאֱם שִׁנֵּי שׁוֹחֵט וְהֶעֱלֶה בִּשְׁוֹגָה — חֲדִיב שְׁתֵּי אֲטוּתוֹת, וְפִסַּח וּמִילָה מְצוּת עֵשָׂה — וּבְכֶרֶת; פִּסַּח בְּכֶרֶת — דְּכֹתִיב (בְּמִדְבָּר טז.) "וְהָאִשָּׁה אֲשֶׁר זָכָה וְהוֹרֵת" וְגו', מִלָּה בְּכֶרֶת — דְּכֹתִיב (בְּרַאשִׁית יז.) "וְעַד זֶכֶר אִשֶּׁר לֹא

ימול וגו' ונברתה. והני פסח ומילה מצות עשה ואין קרבן על שגגתו, אבל אינך כולו מצות
לא תעשה ניהו ויחייבם בקרבן, דאין קרבן אלא על לאו כדמפרש לקמן, ובגון לאוי דעריית
דמפרשין קון, ובגמגור מצניו לאו — (שמות כב) 'אלהים לא תקלל', וברת נמי — דרבינ (במדבר
טו): 'ודגפס אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונברתה. ובכל הני עריות לדעיל כתיב
ברת, בדלול להו כסיפא "ונברתו הנפשות העושות", ולאמו כתיב בזה בעריות כולו — (ויקרא
יח) "ערות אמן לא תגלה", ובכולהו נמי "לא תגלה" כתיב, ובגדה נמי "לאו" — (ויקרא יח)
אשה בגדת שומטתה לא תקרב, וברת דגדה כולל עס אחיני, דלברת עריות כולוהו כתיב:
"ונברתו הנפשות העושות", האי דלא כתיב ברת לא באשת אחי אמו ולא באם אם חמות —
דשניית קון מדברי פוספרי, דלא כתיבי באחיינתא. והעביד עבדה וזה נמי לאו וברת: לאו —
דכתיב (שמות לד) "אל תשתחווה לא אחר", וברת — דכתיב (במדבר טו) "כי דבר ה' בזה ואת
מצותי הפר תברתה". ובעבדה וזה מיידי, בדוה דבר ה' כדאמר מן בסנהדרין (בבא, ה):
"אבינ' ר'אליהו קל' מפי הגבורה משענבם, "לא יהיה קל' בעבדה וזה דברב, לאו — ומדלך —
(ויקרא יח) "ומדורעך לא תתן להעביד למולך", אני (דברס יח): לא ימצא כך מעביד בנו ובתו
באש". ברת נמי אית בזה, דכתיב (ויקרא כ): "זאל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל וגו'
אשר נתן מדרעו למולך מות יומת" וכתיב ברתיה: "ושמתי אני את פני באש ההוא והכרתי אותה"
וגו. ובעל אוב נמי אית ביה אחרה — דכתיב (ויקרא יט): "אל תפנו אל האובות" וגו', וברת נמי
דכתיב (ויקרא כ): "ודגפס אשר תפנה אל האובות ונברתו", ובגמרא מפרש מאי עטמה לא
הני באבא ידעינן, והמחלל את השבת אחרה אית ביה — דכתיב (שמות כ) "אל תעשה כל
מלאכה, וברת נמי — דכתיב (שמות לא): "כי כל העושה בה מלאכה ונברתה" וגו', וטמא שאכל
את הקדש בלאו — "ולא יאכל עד אשר יטהר", ובכרת דכתיב (ויקרא כב): "אמור אליהם
לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' וטמאתו עליו ונברתה", ובא אל המקדש טמא לאו —
דכתיב (ויקרא יב): "ואל המקדש אל תבא ולא יטמאו את מציחיהם", ברת — "כי את משכן ה'
טמא ונברתה", אוכל חלב עד בלאו — דכתיב (ויקרא א): "כל חלב וכל עד לא תאכלה", ברת
נמי — (ויקרא יז): "כי כל אוכל חלב ונברתה", ברת דרס — (ויקרא יז) "כי פש כל בשר דמו
בנפשו הוא וגו' לא אוכליו יכרת", אחרה דנותר — (שמות כ) "זרשפר את הנותר באש לא
יאכל", ברת — כדאמרן: "ואוכליו ענו ישא כי את קדש ה' חלל ונברתה", אחרה בפגול נפקא
לן מהאי קרא: "ואם יותר מנשר זבח שלמי לא יאכל כי קדש הם" כדגמרינן בפסחים בפרק שני
(ברא): "לא יאכל כי קדש הם" — כל שנקדש פסול בא הכתוב ליתן אל תעשה על אבילותו
וברת — כדאמרן, ליתן "עץ" ונברתה. שוחט בחוץ מפרש ברייתא פירקא (עירובין ג.) בלאו
למאן דגמרינן גיוריה שיה הכאה ובתא. דכתיב בהעלאת: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו,

עַל־עַיִן

וְיִשָּׁשׁ בְּרִיתוֹת בְּתוֹרָה: הָבָא עַל הָאֵם, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֵב, וְעַל הַפֶּלֶא. הָבָא עַל הַזָּכּוּר, וְעַל הַחֲבֻמָּה, וְאִשָּׁה הַמְבִיאה הַחֲבֻמָּה עֲלֶיהָ. הָבָא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְאִשְׁתּוֹ אִישׁ. הָבָא עַל אֲחֻתוֹ, וְעַל אֲחֻת אָבִיו, וְעַל אֲחֻת אִמּוֹ, וְעַל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִיו, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִי אָבִיו, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִי אִמּוֹ, וְעַל הַנְּדָה. וְהַמְגֵדֶף, וְעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְהַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לְמוֹלָדָה, וְכַעַל אוֹכ, וּמַחֲלֵל שִׁבְתָּ. וְסוֹמֵא שְׂאֵכֶל קֶדֶשׁ, וְהָבָא אֶל הַמְקַדֵּשׁ טָמֵא. וְהָאוֹכֵל חֶלֶב, וְדָם, וְגוֹתֵר, וּפְגִיל. וְהַשּׁוֹחֵט וְיַעֲלֶה בַחוּץ. וְהָאוֹכֵל חֻמֵּץ בַּסֶּפֶס, וְהָאוֹכֵל וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְהַמִּפְטֵם אֶת הַשֶּׁמֶן, וְהַמִּפְטֵם אֶת הַקְּמִיר, וְהַפֶּדֶף אֶת הַשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה מִצּוֹת עֲשֵׂה. עַל אֵלּוּ חִיבִין עַל וְדוֹנוֹ בֵּרַת, וְעַל שִׁנְגָּתוֹ חֲטָאָה, וְעַל לֹא הוֹדַע שְׁלֹחֶם אִשִּׁם תָּלוּ. חוּץ מִן הַמִּטְמָא מִקְדָּשׁ וּקְדָשִׁיו, מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד, דְּבַרֵּי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵף הַמְגֵדֶף, שְׁנָאֵמַר: "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשֶׂה בְּשִׁנְגָּה", יֵצֵא מִגְדָּף שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה.

גמרא

וְנֹאמַר כֹּאן בַּחֲשִׁיטָהּ הַבְּהֵא: "וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִירָנוּ וְגו', מִה לְהֵלֵךְ לֹא עָנַשׁ אֵלָא אֶם כֵּן הוֹדִיר" — אָף כֹּאן נִמְי לֹא עָנַשׁ אֵלָא אֶם כֵּן הוֹדִיר. וְלִמָּוֶן דִּמְיִיתָ לֵה דְּחִיקָשָׁא, אִמֵּר קֵרָא: "שֶׁם תַּעֲלֶה עֲלוֹתָיוֹךְ וְשֶׁם תַּעֲשֶׂה" מִה הַעֲלָאָה לֹא עָנַשׁ אֵלָא אֶם כֵּן הוֹדִיר — אָף שְׁחִיטָה נִמְי. מַעֲלָה בַּחוּץ בִּלְאֹן — "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה" וְגו' (דְּבָרִים יב), וְכֵל מְקוֹם שְׁנֹאמֵר "פֶּן רֹאֵל" אִינוּ אֵלָא לֵה תַעֲשֶׂה. וְכֵרֵת — כִּדְמָרָן קִיעִל: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֲלֶיךָ אוֹ כֹּהֵן וְגו' וְנִבְרַחְתָּ", אוֹכֵל חֲמִץ בִּלְאֹן — "כֹּל מִחֲמֶצֶת לֹא תֹאכְלֶה" (שְׁמוֹת יב) — כֵּרֵת — "כֹּל אוֹכֵל חֲמִץ וְנִבְרַחְתָּ" (שְׁמוֹת יב), וְהַאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּלְאֹן — מִפְּרֵשׁ כִּיּוֹמָא (פֶּא, א), "כֹּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה", וְגַמֵּר עֵינָיו עֵינָיו מִהֶחֱם "עַל דֶּבֶר אֲשֶׁר עֵינֶה אֵת אֲשֶׁת רִיעוּהָ" (דְּבָרִים כב), מִה תַּחֲשֶׁם לֹא עָנַשׁ אֵלָא אֶם כֵּן הוֹדִיר — אֵלָא נִמְי לֹא עָנַשׁ אֵלָא אֶם כֵּן הוֹדִיר. וְכֵרֵת נִמְי אִית בִּיה בְּאוֹכֵל, דְּכֵיבִית בִּיה: "וְנִבְרַחְתָּ" בְּאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיִקְרָא (כב): "כֹּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה וְנִבְרַחְתָּ". וְהֵאֵל "לֹא תַעֲנֶה" בְּעֵינָיו אִבְלֵה קִיּוּרִי, דְּגַמֵּר (יּוֹמָא עֲד, ב) "עֵינָיו" עֵינָיו מִהֶחֱם, דְּכֵיבִית (דְּבָרִים ח): "וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעִיבֶךָ" עַד חֲלֵה עֵינָיו רַעְיָן — אָף כֹּאן עָנַשׁ רַעְיָן. הַעֲשֶׂה מִלֵּאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אִית בִּיה אוֹדֶרָה — "וְכֹל מִלֵּאכָה לֹא תַעֲשֶׂה בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַהוּא" (וְיִקְרָא כב), כֵּרֵת — דְּכֵיבִית (וְיִקְרָא כב): "וְהֵאֵלָה", חֲדָה כֵּרֵת. וְחֲמִפְּסָת אֵת הַשְּׁמֵן, לֹא — "וְנִבְרַחְתָּנוּ לֹא תַעֲשֶׂה מִמּוֹד", כֵּרֵת — "אֲשֶׁר יִדְרֹךְ כְּמוֹד וְנִבְרַחְתָּ" וְגו' (שְׁמוֹת לב). וְחֲמִפְּסָת אֵת הַקְּטֹרֶת לַעֲרֹב לְדִרְתִּי. מִפְּסָת אֵת הַשְּׁמֵן — וְכַעַן שְׁעֵשֶׂת מִצְוָה בְּמִדְבַר, דְּכֵיבִית: "וְאֵתָה קָח לָךְ בִּשְׂמִינִם רֹאשׁ" (שְׁמוֹת לב). מִפְּסָת אֵת הַקְּטֹרֶת — וְמוֹעֵרֵת אֶחָד עֶשֶׂר שַׁמְנִי הַקְּטֹרֶת כְּמוֹ דְּכֵיבִית: "קָח לָךְ סִמִּים טָבָא וְשִׁחֲלֵת וְחִלְבָנָה". הַסֵּךְ שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה נִמְי לֹא — "עַל בֶּשֶׁר אֵדֵם לֹא יִסֵּךְ" (שְׁמוֹת לב) — כֵּרֵת — "אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל דֹּר וְנִבְרַחְתָּ עֵינֵיכֶם" (שֶׁם) מֵאוֹתוֹ שְׁעֵשֶׂת מִשְׁחָה לְשִׁמֵּן הַמִּשְׁחָה. מִפְּסָת אֵת הַקְּטֹרֶת, אוֹדֶרָה — "בִּמְחַנְתָּהּ לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם" (שֶׁם). כֵּרֵת — "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמוֹד לְהִרְחִיב בֵּה וְנִבְרַחְתָּ" (שֶׁם). אִבֵּל הַמִּוִּרִיז כְּקִטְרֵת שֶׁל בֵּית מִקְדָּשׁ — לֹא אוֹדֶרָה וְלֹא כֵרֵת, דִּרְחִי אֵין כֵּן שְׁשׁוֹם מַעֲלִיָּה, וְלֹא דִמֵּי לֶסֶךְ שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה. דְּהֵחֶם אִית בִּיה מַעֲשֶׂה, מִשׁוֹם הֵכִי בִּיה לֹא וְכֵרֵת. **פֶּסַח וּמִילָה מִצְוֹת עֲשֶׂה** — פֶּסַח, דְּכֵיבִית (דְּבָרִים טז): "וְחֹבֵב פֶּסַח" וּמִילָה (שְׁמוֹת י): "וְיֹצִיט שְׁמִינִי יִמּוֹל" וְגו', וְכֵרֵת בֵּיה, כִּדְמָרָן. וְכֵינִי אִית בְּהוּ דְּכֵיבִית מִפְּסָת בֵּין דִּין, כְּגֹן הַעֲבִיר עֲבִירָה וְדֵה וְהַמְחִיל וְיִשְׁחָב, וְאִפְּלוּ הֵכִי דְּכֵיבִית כִּרְיֹת הֵן בְּמוֹדִי בִּלְאֹן תִּהְיֶה, וְאִי אֶתְרֵה בֵּהן — יֵשׁ מִתָּן בְּחֵק, וְיֵשׁ מִתָּן בְּסִקְלָה, כִּדְמָרָן בְּרִישָׁא. וְאִי לֹא אֶתְרֵה בְּהוּ — מִיִּדִּי מִיִּתֵּת בֵּית דִּין יִצְאוּ, מִיִּדִּי כֵרֵת לֹא יִצְאוּ. וְכֵרֵת הוּא שְׁמֵת בִּלְאֹן בְּנִים. **עַל שְׁנֵעֵי חֲטָאֵת** — דְּמִפְּסָת לִיָּה מַעֲבִירָה זֹהָ, דְּכֵיבִית בֵּה (בְּמִדְבַר ט): "כִּי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כֹּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה" וְגו', וְאִמֵּר מִר (חֲזוֹרִית ז, ט) שְׁקוּלָה עֲבֹדָה וְדֵה כְּגַנֵּי לֵה תִּהְיֶה, דֵּהָ תַכִּיב כֵּן "מִצְוֹת", וְכֵיבִית בֵּה קִרְבֵּן (בְּמִדְבַר ט) "וְהִקְרִיבָה עוֹלָה בְּשֶׁנֶּחֱתָ, וְגַמְרִינָה: מִה עֲבֹדָה וְדֵה שְׁחִיבִין עַל דְּזֹרֵת כֵּרֵת חִיבִין עַל שְׁנֵעֵי חֲטָאֵת, אָף לֹא שְׁחִיבִין עַל דְּזֹרֵת חֲטָא — שְׁחִיבִין עַל שְׁנֵעֵי חֲטָאֵת, כְּגֹן נִיזִי כִרְיֹת, שְׁנֵעֵי דְּעִירֹת — כְּסִבֹּר שְׂחִיבָא אֲשֶׁתוּ. וְחָבָא עַל חֹכֵר וְעַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוּגָא — כְּסִבֹּר לֵבָא עַל אֲשֶׁתוּ שְׁלֹא כִדְרַכָּה וְכֹא עַל חֹכֵר אֵל עַל הַבְּהֵמָה, וְאוֹחֵר כֵּן נִדְּרֵה לֹו דְּכֹכֵר הוּא אוֹ בְּהֵמָה הִיא — מִכֵּיבִית ח

גמרא מניינא — שלשים ושש. מחוסרי פרה — דאינן אוכלים בקדשים עד שיביאנו כפרה, ובפרק שני (בריתות חג) מפרש לזה. עד שיוידק הדם — כדמפרש בפרק שני (שם ט"א) "ככם כגר יידיה" — מה אבותיכם לא נכנסו לבית אלא במילה וטבילה והריצת דמים בו. **אחי' תנא ארבעה** — וכל דיכא דרנא וחושבנא — דוקא קתני, ולא תימא: תנא ושייך.

במדרש מניינא למה לוי? אמר רבי יוחנן: שאם עשאן פולין בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת. ותו, הא דתנן: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, מניינא למה לוי? - שאם עשאן פולין בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת. תו, הא דתנן: ארבעה מחוסרי כפרה, מניינא למה לוי? - לאפוקי מדרבי אליעזר בן עקיב, דאמר: חמשה נזרי; דתניא, רבי אליעזר בן עקיב אומר: גר מחוסר כפרה עד שיתקדש עם עליו - אהכי תנא: ארבעה. תו, הא דתנן: ארבעה מביאין על הודון פשגגת, מניינא למה לוי? - לאפוקי מדרבי שמעון; דתניא, רבי שמעון אומר: שביעת הפקדון לא ניתן ודונה לכפרה - אהכי תנא: ארבעה. תו, הא דתנן: חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה, מניינא למה לוי? - משום דקא בעי למיתנא סיפא; נזיר אם נמקא טומאות הרבה, ומשפחת לה - גנזן דאיסמי בשביעי וחזר ונמקא בשביעי, ומנז? רבי יוסי ברבי יהודה היא. דאמר: נזירות דטהרה מן שביעי הוא דחיל עליה. דאי תאמר רבי היא, פון דנזירות דטהרה עד שמיני לא חילא עליה, הוי משפחת לה? אי דנמקא בשביעי וחזר ונמקא בשביעי - פולח חדא טומאה אירכתא היא, ואי דנמקא בשמיני וחזר ונמקא בשמיני, פון דיצא בשעה הראויה להביא בה קרבן, חייב על כל אחת ואחת! אלא שמע מינה רבי יוסי ברבי יהודה היא. מאי רבי ומאי רבי יוסי ברבי יהודה? דתניא: "וקדש את ראשו ביום ההוא" - ביום הכאת קרבנותיו, דברי רבי; רבי יוסי ברבי יהודה אומר: ביום תגלחתו. תו, הא דתנן: חמשה מביאין קרבן עולה וזר, מניינא למה לוי? - משום דקתני סיפא: נשיא ביצא בהן - חמשה, לאפוקי מדרבי אליעזר, דאמר: נשיא מביא שעיר. תו, הא דתנן: ארבעה אבות נזיקין, מניינא למה לוי? - לאפוקי מדרבי אושעיא, דאמר: שלשה עשר אבות נזיקין הן. ולרבי אושעיא מניינא למה לוי? - לאפוקי מדרבי חייא, דאמר: עשרים וארבעה אבות נזיקין. ולרבי חייא מניינא למה לוי? - לאפוקי מסור ומפגל. אמר מר: על כל אחת ואחת. בשלמא פטור לגמרי לא מצית אכתי הוועבת האלה ונכרתו", אלא אימא: עבר חדא - גתאנו חייב אלא אחת! אמר רבי יוחנן: לך דיצא פרת

אחורו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם', אחורו דרשם' ויב' עלה ידיה חדא, ואידך כולוה חדא. ואי תיבעי שאר עריות למה יצאת תריץ' לאשמועינן דאיתנהו בבו (ויקרא יח) "מות יומת", ויש מהן בסקילה, ויש מהן בתנאן, ויש מהן דכתיב ברו שריפה. ודע דאיתנהו ברת מפרש להו כיבמות (גמ', דפט' בה קרא, "ואחותו" דבעי האב לא מפרש. בבבלי כל הקדשים — "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים" (ויקרא כב), והאי "יקרב" ליכא למימר דנגיעה היא ממש, בדנגיעה ליכא נטילת נגמזח, כדגרסינן במסכת בבבית (דכ"ב מ"בבל קרש לא תגע', והניו אבילה ולא נגיעה. והאי "יקרב" נמי מפרש במסכת מעילה (י"ב) דאינו נגיעה, אלא דבר המוכשר ליקרב. אמר רבי אלעזר: וכי יש נוגע שהוא חיוב? אם כן למה נאמר "אשר יקרב" — לומר שאין חיובן עליו עד שיובשר ליקרב, כלומר אינו חיוב כל ממשותו סתמאה, דאיתנהו שויבשר ליקרב. וצאי קרש בריק ביה — שאינו ענוש כרת האוכלן בטומאת הגוף. והכא נמי ליגמר כולוה מאחורו! אשת איש שיש לה היתר בחיי אויסה — שמגורשת בגט. להלך לא גמיר לא מהאחורו, ופלו משכחת בה בטאסת בהעלם. בפני עצמה — אפילו עשאה עם האחרים. דענו כרת על פלילות — והיה למלמד על הכלל כולו. דלית ליה חיובי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתות, כ"אלו הן הולקין" (מכות כגא), ואל אשה — היה ליה למיכתב: "ולנהו לא תקרב". ורבנן — דאית להו נפטרו מידי כריתות, ומפקי כרת דאחוריה לחלק. תיפוק להו מואל אשה — חלק. על אחורו עלו ואתח אביו ועל אחות אמו ודסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיסור דוד דאחיה אבולוה — לא נחייב אלא חדא. חיי שמת וגופים מוחליקן — מ"וואל אשה" נפקא. מקראות מוחליקן — דמתלחא קראי נפקי אחורו ואחות אביו ואחות אמו. אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו — מפרש לקמן בפרי' "אמרו לו" (כריתות טוא) ברישעא בר שריעא, (כותי) הבא על אמו והוליד שתי בנות, ובא על אחת מהן והוליד בן, ובא הבן על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו. ועלה איצטריך קרא לחלק, משום דגוף אחוד חדא. מאחורו דרשינא', דקרא, דכרת דלעיל נמי עלה פסא.

ממטב כדמפרש התם. מסור = מלשין. ומפגל —
 כן שפול בקרבנו של ישראל לאוכלו חץ
 לזמנו, דחייב, אינו משלם ממטב. דהאי חזקא
 ידורא דעלמא מאל, חזקא שמינן ניכר נינהו.
 אחותו — בבבלי עריות היתור, דכתיב בהו (ויקרא
 יח) "ונכרתו הנפשות והדור כתיב" 32

חייא מונינא למה ליה? - לאפוקי מסור ומפגל. אמר מר: שאם עשאן פולן בהעלם אחת -
 על כל אחת ואחת. בשלמא פטור לגמרי לא מציית אמת - דכתיב: "כי כל אשר יעשה מפל
 התועבת האלה ונכרתו", אלא אימא: עבר חדא - נתחייב חדא, עבר פוליהו בהעלם אחת -
 אינו חייב אלא אחת! אמר רבי יוחנן: לכך יצאה פרת באחותו, לחלק. מתקופ לה רב ביבי בר
 אבין, אימא: אחותו דפרט קרא - ניתייב חדא עליה, וכולן, פין דבהעלם אחת - לא ניתייב, אלא
 אחת! - ולרב ביבי בר אבין, מי לית ליה חדא דתניא: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמוד, לא ללמוד על עצמו יצא אלא ללמוד
 על הכלל פולו יצא, כיצד? "והנפש אשר תאכל בשר" וגו' - והלא שלמים בכלל הקדשים היו, למה יצאו? לחקיש אליהן, מה שלמים
 שהן קדשי מזבח ותייבין עליהן - אף כל שהן קדשי מזבח תייבין עליהן, יצאו קדשי בדם הבית! - אמר ליה רב ביבי: בר מניה, לאו מי
 אמת? הים: יצאו קדשי בדם הבית? הכא נמי, מה אחותו מיוחדת שהיא ערוה ואין לה היתור בחיי אוסרה - אף כל שאין לה היתור
 בחיי אוסרה - יצאה אשת איש שיש לה היתור בחיי בעלה. אמר רבי יונה, ואיתקיא רב הונא בריה דרב יהושע, אמר קרא: "כי כל
 אשר יעשה מפל התועבת" וגו', הואיל וכך תקיש הוא, הוקישו כל העריות פולן לאחותו: מה אחותו תייבין עליה בפני עצמה - אף כל
 תייבין עליה בפני עצמה. וירבי יצחק דאמר: תייבין בריות בכלל היו, ולמה יצאה פרת באחותו - לדונה בברת ולא במלקות, לחלק
 מנא ליה? - נפקא ליה מ"ואל אשה בנות טומאתה לא תקרבו", לחלק על כל אשה ואשה. ורבנן נמי, תיפוס להו מ"ואל אשה בנות
 טומאתה"! - אין הכי נמי. - אלא ברת דאחותו למא אחת? - מיבעי ליה לחלק על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו. - הני למה
 להו לחלק? הרי שמות מוחלקין והרי גופים מוחלקים! אלא אימא: לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו. ורבי יצחק, קא
 מילתא מנא ליה? - נפקא ליה מן סיפא דקרא, דכתיב: "ערות אחות גלה". ורבנן, "אחותו" דסיפא דקרא מאי עבדי ליה? - מיבעי ליה

גמרא

שנינו במשנה: 'שליש ושש כריתות בתורה'. מבררת הגמרא: מניין למה לי – מדוע הוצרך התנא לומר את מנין חייבי הכריתות, ומדוע לא כתב רק 'על אלו חייבים על זדונם כרת'. מבארת הגמרא: אמר רבי יוחנן, בא התנא ללמד שאם עשאון בולן בקעלם אחר – שאם עבר בשוגג על כל שלשים ושש העבירות המנויות במשנה בהעלמה אחת, כלומר, שלא נודע לו שחטא אלא לאחר שעבר על כל אותן עבירות, חייב קרבן על כל אחת ואחת, כיון שהם חלוקים זה מזה בחטאם, וממילא חייב להביא כפרה על כל חטא וחטא.

הגמרא מביאה משניות נוספות שבהן הקדים התנא את מנין הדברים המובאים במשנה, ומבררת מה הטעם בכך: תו – ועוד יש לברר, הא דתנן במשנה (שבת ב.) 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת', לשם מה נכתב מנין המלאכות האסורות בשבת. מבארת הגמרא: אף במשנה זו בא התנא להשמיע שאם עשאון בולן – לכל המלאכות בקעלם אחר, ולא נודע לו חטאו בין מלאכה למלאכה, חייב חטאת על כל אחת ואחת.

ממשיכה הגמרא: תו – ועוד יש לברר, הא דתנן להלן (חג, ארבעה מחוסרי כפרה כו') הוב והזבה והיולת והמזורע, שחייבה אותם התורה להביא קרבן חטאת אף שלא חטאו, רק כדי להתירם לאכול בקדשים, מניין למה לי – לשם מה נכתב מניינם. מבארת הגמרא: שנה התנא את המנין לאפוקי – להוציא ולמעט מדבריו דרבי אליעזר בן יעקב, דאמר, חמשה הוו – יש חמשה מחוסרי כפרה, (דתינא) [דתנן] בהמשך המשנה שם, רבי אליעזר בן יעקב אומר, גר שנתגייר, מחוסר כפרה הוא ואסור לו לאכול בקדשים עד שיוקד דם עליו, והיינו דם קרבן העולה שהוא מביא, אהכי תנא ארבעה – לכן נקט התנא לשון 'ארבעה מחוסרי כפרה', להורות שאין כוונתו לכלול את הגר.

ממשיכה הגמרא: תו, הא דתנן להלן (שם, ארבעה מביאין על הודן כשנגה, והם הבא על שפחה, וניזר שנטמא, ושבועת העדות ושבועת הפקדון, מניין למה לי. מבארת הגמרא: לאפוקי מדעתו דרבי שמעון, דתנא בברייתא, רבי שמעון אומר, שבועת הפקדון [הנשבע לשקר שאין ממון של חברו בידו] לא ניתן ודונה לכפרה – המיזר בה פטור מקרבן, אהכי תנא ארבעה – לכן נקט התנא במשנה שהם ארבעה, לומר ששבועת הפקדון בכללם.

תו, הא דתנן להלן (טו, חמשה מביאין קרבן אחר על עבירות הרבה, מניין למה לי. מבארת הגמרא: הטעם שנשנה המנין הוא משום דקא בעי למיתנא סיפא – משום שרצה התנא לשנות בסיפא של המשנה שאחד מאותם חמשה הוא נזיר, אם נטמא מומאות הרבה, שמביא קרבן אחד על כולם, ומשפחת לה – והאופן שבו מצינו שניזר שנטמא בכמה טומאות יפטר בקרבן אחד, הוא בגין ניזר שנטמא בתוך ימי נזירותו, שעליו לספור שבעה ימים, ולהתחיל שוב למנות נזירות טהרה, דאפמי בשביעי – וביום השביעי שספר נטמא שוב, וספר שבעה ימים נוספים, וחוור נטמא ביום השביעי, ונמצא שנטמא שלש פעמים, ומגין – וכדעת מי שנייה משנה זו שאינו חייב אלא קרבן אחד, כרבי יוסי יהודה היא, דאמר, נזירות דטהרה מן שביעי הוא דחילא עליה – מנין הנזירות החדשה, שחוזר ומונה לאחר שנטהר, מתחילה מיום השביעי, אף שאינו מביא את קרבנו עד היום השמיני. ונמצא אם כן שאף שהיו שלשת הטומאות הללו ביום השביעי שהוא זמן הראוי לתחילת נזירות טהרה, ונחשבת כל טומאה כמחייבת קרבן, מכל מקום אינו מביא קרבן אלא על הטומאה האחרונה, כיון שהיו שאר הטומאות בזמן שאינו ראוי להקרבת קרבן, ועל כן אמרה המשנה שניזר זה מביא קרבן אחד על עבירות הרבה, והיינו על כמה טומאות שכל אחת מהן ראויה לחייבו קרבן בפני עצמו.

ממשיכה הגמרא ומבארת: דאי [שם] תאמר שמשנה זו כרבי היא, הרי בגין דלדבריו נזירות דטהרה עד שמיני לא חילא עליה – אין מנין הנזירות החדשה מתחיל אלא מהיום השמיני, אם כן תיבי משפחת לה – באיזה אופן תמצא שמביא קרבן אחד על כמה

טומאות, והרי ממה נפשך, אי מדובר דנטמא בשביעי, וספר שבעה ימים וחוור נטמא בשביעי, הרי כיון שעדיין לא יכל להתחיל את מנין נזירות הטהרה, נמצא דכולה חתא טומאה אריכתא היא – שכל הטומאות שנטמא הם כטומאה אחת ארוכה, ואין זה נחשב כ'עבירות הרבה' שנקט התנא. ואי מדובר באופן דנטמא ביום השמיני, לאחר שכבר התחיל את נזירות הטהרה, וספר שבעה ימים, וחוור נטמא ביום השמיני, כשהתחיל למנות שוב נזירות טהרה נוספת, שהוא גם הזמן הראוי להקרבת הקרבן, הרי בגין דיצא בשעה הראויה להביא ביה קרבן – כיון שקודם הטומאה החדשה כבר הגיע הזמן הראוי להקרבת הקרבן, חייב קרבן על כל אחת ואחת, ואילו המשנה אומרת שאינו מביא אלא קרבן אחד. ולכן לא יתכן לומר שהמשנה היא כשיטת רבי, אלא שפע מינה – מוכח מכאן שמשנה זו כדברי רבי יוסי דרבי יהודה היא. ולכן הוצרך התנא של המשנה לומר את המנין בתחילה 'חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה', שאם לא כן היינו סבורים שאין ניזר בכלל, ומשנה זו כרבי היא.

מבררת הגמרא: טאי רבי וטאי רבי יוסי דרבי יהודה, כלומר, היכן מצינו שנחלקו במחלוקת זו. מבארת הגמרא: דתנא בברייתא, נאמר בפסוק (במדר 1 יא) 'וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא', ומשמעות הלשון 'וקדש את ראשו' היינו שיתחיל למנות נזירות טהרה, ואותו יום שמתחיל למנות בו נזירות טהרה אחרת שנקרא בפסוק 'ביום ההוא', הוא ביום הקבא קרבנותיו, והיינו ביום השמיני, דגר רבי. רבי יוסי דרבי יהודה אומר, 'ביום ההוא' שאמרה תורה הוא ביום תגלחתו, והיינו ביום השביעי.

ממשיכה הגמרא ומבארת: תו – ועוד יש לברר, הא דתנן להלן (טו) 'חמשה מביאין קרבן עולה ויורד, ומבואר בגמרא (שם ט) שהם הנשבע לחבירו שאינו יודע לו עדות, והנשבע שבועת ביטוי לשקר, טמא שאכל קדש או נכנס למקדש בשוגג, יולדת ומזורע, מניין למה לי. מבארת הגמרא: משום דתנא בסיפא – משום שמבואר במשנה בהוריות (חג) העוסקת באותם חמשה אופנים שחייבים עליהם קרבן עולה ויורד, שביט דין שטעו והורו שמותר לעבור עבירה מסוימת חייבים קרבן פר העלם דבר של ציבור רק אם היתה הוראתם בעבירה שיחיד מביא עליה חטאת קבועה, ולא אם הורו בעבירה שיחיד מביא עליה קרבן עולה ויורד, ואף נשיא שעבר עבירה שכפרתה אצל יחיד בקרבן עולה ויורד, דינו ביוצא ביה – כבית דין, ואינו מביא קרבן, [תנא] חמשה – לכן שנה התנא את מנין המחויבים בקרבן עולה ויורד שהם חמשה, לאפוקי – להוציא ולמעט מדרבי אליעזר, דאמר שבחטא של טומאת מקדש וקדשיו אין יחיד מביא קרבן עולה ויורד, אלא חטאת קבועה, וממילא נשיא מביא שיערי, כמו שאר עבירות שבתורה, שיחיד מביא עליהם חטאת והנשיא מביא שעיר. שאם לא היה התנא מונה את מנין החייבים בקרבן עולה ויורד, היינו סבורים שאין חטא של טומאת מקדש וקדשיו בכלל אלו שיש בהם קרבן עולה ויורד, אלא יש למוחקן מהמשנה, ומביאים עליו חטאת קבועה. לכן נקט התנא את מניינם, להשמיענו שאף על טומאת מקדש וקדשיו מביא הדיוט קרבן עולה ויורד, ויש להעמיד את משנתנו או כדעת רבי יוסי הגלילי, שנשיא פטור לגמרי, או כדעת רבי עקיבא ורבי שמעון (שם טו) שנשיא מביא קרבן עולה ויורד כהדיוט. ממשיכה הגמרא ומבארת: תו, הא דתנן במסכת בבא קמא (ב.ב.) ארבעה אבות נזיקין, השור, הבור, המבעה וההבער [ו-אש], מניין למה לי – לשם מה נאמר מנין אבות הנזיקין. מבארת הגמרא: בא התנא לאפוקי – להוציא ולמעט מדרבי אישעיא, דאמר, מלשכה עשר אבות נזיקין הן, והם ארבעה מיני שומרים וחמשה מיני תשלומים של אדם המזיק, מלבד אותם ארבעה שנשנו במשנה. שואלת הגמרא: ולרבי אישעיא עצמו, שמנה שלשה עשר אבות נזיקין, מניין למה לי – לשם מה הוצרך לומר את מנינם. משיבה הגמרא: לאפוקי מדרבי תימא, דאמר, עשרים וארבעה אבות נזיקין הן, והם שלש עשרה אבות נזיקין ששנה רבי אושעיא, והוסיף

ללמוד על אחרות, שהיא גם בת אביו וגם בת אמו, שהרי בפסוק
נאמר איסור באחרות מאביו לבד ובאחרות מאמו לבד, ולא
התפרש איסור על אחרות שהיא גם מאביו וגם מאמו, ויש צורך
ללמוד זאת מדרשה, וזוהי באה התורה לומר – ללמודנו, שאין
עונשין מן הדין – מקל וחומר, ואין לומר שאחר שחייבה התורה על
אחרות מאביו ועל אחרות מאמו, כל שכן שיתחייב על אחרות
שהיא גם מאביו וגם מאמו, אלא יש צורך ברבי מיוחד של ערות
אחרות גלה ללמוד שחייב אף על אחרות מאביו ומאמו.
מבאר הגמרא את דעת רבי יצחק: ורבי יצחק, שלומד מפסוק זה
חילוק חטאות לאחרות שהיא גם אחות אביו וגם אחות אמו, אינו
צריך פסוק זה כדי ללמוד ממנו עונש באחרות שהיא גם מאביו וגם
מאמו, כיון דרבי, עונשין מן הדין, ויש ללמוד אחרות זו בקל וחומר,
שאם חייבה התורה על אחרות מאביו או מאמו, כל שכן שיתחייב
על אחרות מאביו ומאמו. ביאור נוסף בדעת רבי יצחק: ואיכתי
אף, שרבי יצחק אינו צריך פסוק זה ללמוד ממנו עונש לאחרות
שהיא בת אביו ובת אמו, כיון דגליף – שהוא לומד עונש מאוהרה,
כלומר, כשם שהזהירה עליה התורה, כך ענשה עליה בכרת.
הגמרא מביאה דין נוסף בחילוק חטאות: אמר רבי אלעזר, אמר רבי
הושעיא, כל מקום שאמרה מוצא שני לאוין – שני דברים שכתבה
עליהם התורה שני לאוין נפרדים, וברת אחד – אף שכללה את
שניהם בחיוב כרת אחד, יש (חלק חטאות) [חילוק חטאות] ביניהן,
שאם עבר על שניהם בהעלם אחד, חייב שתיים. ואף שחיוב קרבן
הוא במקום שיש כרת, ונאמר על שניהם כרת אחד, מכיל מקום
כיון שחילקה אותם התורה לשני לאוין, הרי זה כאילו נכתב כרת
בכל אחד ואחד, לחייבו בקרבן בפני עצמו. ופאי היא – ומהי
הדוגמא לכלל זה, מפסוק וסף – המכין את שמן המשחה, והסך
אותו על גופו, שנאמר בהם שני לאוין חלוקים, דכתיב (שמות ל א)
על גשר אדם לא יסך ובמקבתו וגו' לא תעשו כמזה, אך נאמר
על שניהם ברת אחת, דכתיב בפסוק שאחרי, איש אשר יקח
כמהו ואשר יתן מפניו על זר ונכרת מעמיו.
מקשה הגמרא: וכן מאחר דלאוין מוחלקים – כיון שכל הלאוין של
איסורי עריות חלוקים, וכתבה התורה אזהרה על כל איסור
ואיסור, ורק בחיוב כרת כללה התורה את כולם יחד, ברת דאחרות
דכתיב דחמא למה לי – מדוע הוצרכה התורה לכתוב כרת
באחרות כדי ללמוד על אחרות שהיא גם אחות אביו ואחות אמו,
שחייב עליה שלש חטאות, כמבואר לעיל (ב), והרי כיון שיש בה
לאוין חלוקים, אף אם לא היתה התורה כותבת בה בפירוש כרת,
היינו יודעים שחבא עליה חייב שלש חטאות, וכמו במפטם וסך
שממן המשחה.
מתרצת הגמרא: לרבי יצחק, בראית ליה – כפי שביארנו לדבריו
(לעיל ב), שבא הפסוק ללמוד שבכל חייבי כריתות יש רק עונש כרת,
ולא עונש מלקות. ולרבינן, הסוברים שיש עונש מלקות אף בחייבי
כריתות, מופיעא להו – נצרך הפסוק לומר שאין עונשין מן הדין,
ומשום כך אף שכתבה תורה עונש כרת באחרות מאביו ובאחרות
מאמו, הוצרכה ללמוד גם שיש עונש כרת באחרות, כלומר אחרות
מאביו ומאמו, ומכאן יש ללמוד גם למקומות אחרים, שאין
עונשים מכח קל וחומר. (לרבי יצחק מפיס ליה לחייב על אחרות
שהיא אחרות אביו ושהיא אחרות אמו ורבינן דנפקא להון מן אחרות
דרישא ורבי יצחק כבר אחרות דרישא אוהותיה דקרא היא ומפיס
לחלק מאחרות דפיסיה דקרא לחלק על אחרות שהיא אחרות אביו
ושהיא אחרות אמו).
הגמרא מסייעת ממשנתנו לכלל זה של רבי הושעיא: אמר רב נחמן
בר אבהו, אף אמן נמי תניא – אף אנו שנינו במשנה דין זה, שאם
נכתבו שני לאוין אף שלא נאמר אלא כרת אחד, חייב על כל אחד
ואחד, שהרי שנינו, המפטם את השמן – המכין כדוגמת שמן
המשחה, והמפטם את הקמח – המכין קטורת לפי הסממנים
שאמרה תורה, שלא לשם הקטרתה במקדש, והפך בשמן המשחה,
חייבים במזיד כרת ובשווג קרבן. ולכאורה קשה, למה לי דתניא –
מדוע שנתה המשנה את המפטם את הקמח דמפיס – באמצע,
בין המפטם את שמן המשחה לבין הסך ממנו, והרי היה לה לנקוט

תחילה המפטם את השמן, והסך בו, ורק אחר כך את המפטם את
הקטורת, שהוא ענין אחר. לאו הא קא משמע לן – האם לא באה
המשנה להשמיענו דבר זה, דמה קמרת יש בה לאו בפני עצמו,
החלוק מהלאו של שמן המשחה, ותנייבם עליה ברת בפני עצמו,
אף המפטם את שמן המשחה וסף בו נמי – גם כן דינו כן, דכיון
דבכל אחד ממעשיו יש לאו בפני עצמו, חייבים עליו חטאת בפני
עצמה, ואף שנאמר כרת אחד על שני המעשים, כמבואר לעיל.
מנסה הגמרא לדחות ראייה זו: וכן תיבא – ואם תרצה לומר שאין
זה הטעם שכתב התנא למפטם את הקטורת ביניהם, אלא הטעם
הוא כיון דקא פני למיתנא פיוטין ברת הדי – שרצה התנא
לשנות בסמיכות את שני האיסורים של 'פיוטין', בשמן המשחה
ובקטורת, ואחר כך לנקוט את איסור הסיכה, אם כן תינחא איפוד
– היה לתנא לשנותם בהיפך, ובסדר זה, המפטם את הקמח, ו
המפטם את השמן, והסך בשמן המשחה, ואז היו שני הפיוטין
סמוכים, וגם איסור הסיכה משמן המשחה היה סמוך לאיסור
הכנתו, אמאי פליגי לשמן – ומדוע חילק התנא את שני האיסורים
שבשמן המשחה, וכתב ביניהם את איסור הכנת הקטורת, לאו הא
קמשמע לן – בודאי דבר זה בא התנא להשמיענו, דיש חילוק
חטאות ביניהן, שיש לחייב עליהם שתי חטאות כיון שנאמרו בהם
שני לאוין, שמינ מניה.
שנינו במשנה: שלשים ושש כריתות וכו', תבא על הבור, ועל
הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה.
מקשה הגמרא: הרי הבאור לעיל (ב) שהמנין של חייבי הכריתות
במשנתנו בא ללמוד שאם עשה את כולם בהעלם אחד, חייב
שלשים וארבע קרבנות חטאת, ואם כן יש לברר, תנא זה של
משנתנו, בפיא קא חשיב – במי הוא מונה ומחשב שיש שלשים
וארבע עבירות המחייבות קרבן, באנשים או בנשים, והרי ממה
נפטר קשה, אי בנכרי – אם הוא מונה את החיובים השייכים
באנשים, דל – יש להוריד מהמנין את האשה הנרצעת, והיינו
האשה המביאה את הבהמה עליה, ובכריא לה חטא – אם כן יפחת
קרבן אחד ממנינו. ואי בנשי קחשיב – אם הוא מונה את מנין
הכריתות בנשים, דל מניחון – יש להוריד מהמנין את תבא על
הבור ועל הבהמה, שהן עבירות השייכות רק באיש, ובכריא להו
תרתי – ויפחתו שני חיובי קרבן מהמנין של משנתנו. מתרצת
הגמרא: אמר רבי יוחנן, לעולם תנא נכרי קחשיב – התנא במשנתנו
מונה חיובי כרת השייכים באנשים, והני חגי – וכך יש לשנות
במשנה, תבא על הבור, ותבא וכו', ואין לגרוס 'ואשה'
המביאה הבהמה עליה, ומשנתנו כרבי ישמעאל היא, דאמר, הבא
על הזכר ומביא את הזכר עליו בהעלם אחד, חייב שתיים, כיון
שלוומדים כל איסור מפסוק אחר, ואין זו נחשבת עבירה אחת.
מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שמשנתנו סוברת כרבי ישמעאל,
והא מדקתני 'מנח' בפיסיה – בסוף המשנה, ומקמינן לה – ואנו
מעמידים דין זה כשיטת רבי עקיבא, וכמו שיבואר להלן (א), שרבי
עקיבא הוא הסובר ש'מנח' זה המבכר את השם, והמשנה נשנתה
בשיטתו, אם כן הרישא נמי כרבי עקיבא היא, ולא כרבי ישמעאל.
מנסה הגמרא לתרץ: וכן תיבא – ואם תרצה לומר שבאמת
משנתנו כרבי עקיבא היא, וכמו שמוכח ממגדף, וברישא כבר לה
כרבי ישמעאל, שהבא על הזכר ומביא זכר עליו חייב שנים. דוחה
הגמרא: והרי אין לומר כן, דהאמר רבי אבהו, תבא על הבור ותבא
וכו' עליה, לרבי ישמעאל דפיס ליה מתרתי קרא – שלומד שני
איסורים אלו משני פסוקים שונים, את חיובו של הבא על הזכר
הוא לומד מהפסוק 'ואת זכר לא תשכב משכבי אשה' (ויקרא יח ב),
ואת החיוב של המביא זכר עליו הוא לומד מ'ולא יהיה קדש מבני
ישראל' (דברים כג ח), אם כן העושה את שניהם בהעלם אחד חייב
שתיים. ואילו לרבי עקיבא, העושה את שניהם אינו חייב אלא אחת,
דמתח קרא נפיק ליה – שהרי הוא לומד את שני האיסורים מאותו
פסוק, שנאמר 'את זכר לא תשכב משכבי אשה', וזו אזהרה לבא
על הזכר, קרי פיה – ויש לקרוא את הפסוק גם כאילו נאמר בו 'לא
תשכבי', והיינו שלא יביא את הזכר עליו, וכיון ששני האיסורים
נלמדים מפסוק אחד, אם כן העושה את שניהם בהעלם אחד חייב

כריתות. פרק ראשון – שלשים ושש דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רנא רש"י

שאינו עונשין מן הדין – דלא אמרינן: מה אחרות מן האב גרידא או מן האם גרידא ענש עליה, וכן האב ומן האם לא כל שכן. אי בעית אימא – לרבי יצחק אין עונשין מן הדין וענש באחרות מן האב ומן האם לרבי יצחק נפקא ליה דיליף עונש מאוהרה, כשם שהזהיר עליה כשאר עריות – כך ענש עליה. ואוהרה דידה מפרש במסכת מכות (יד,א)

לאחרות שהיא בת אבי וכן אמו, לומר שאין עונשין מן הדין, ורבי יצחק סבר: עונשין מן הדין, ואיבעית אימא: יליף עונש מאוהרה. אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא: כל מקום שאמה מוצא שני לאוין וברת אחד – חלק חטאת ביניהן, ומאי היא? מפפם וסך, דכתיב: "על פשר אדם לא יוסף ובמפתנת" וגו', ברת אחד – דכתיב: "אשר ירקח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו". וכי מאחר דלאוין מוחלקים, ברת דאחרות דכתב רחמנא למה לי? – לרבי יצחק פדאות ליה. לרבנן מיבעיא להו – לומר שאין עונשין מן הדין. לרבי יצחק – מפיק ליה לחייב על אחרות שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו. – ורבנן? דנפקא להון מן "אחת" דרישא. ורבי יצחק סבר: "אחרות" דרישא אורחיה דקרא, ומפיק לחלק מ"אחרות" דסיפיה דקרא, לחלק על אחרות שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו. אמר רב נתנן בר יצחק, אף אנן נמי תנינא: המפפם את השמן, המפפם את הקמח, והסך בשמן המושחה; למה לי דתנינא המפפם את הקמח במיצעא? לאו הא קא משמע לן: מה קמח לאו בפני עצמו, ותייבם עליה ברת בפני עצמו, אף מפפם שמן וסך נמי, כיון דלאו בפני עצמו – תייבם עליו בפני עצמה. וכי תימא, דקא בעי למיתנא פיתומין ברהי הדין – ניתנו איפוד: המפפם את הקמח, והמפפם את השמן, והסך שמן המושחה! אמאי פלגיה לשמן? לאו הא קמישמע לן, דיש חילוק חטאות ביניהן, שמע מינה. "הא על הזכור". תנא במאי קא חשיב? אי גנברי – דל האשה הגורפת, ובצרא לה חדא! אי בנשי קחשיב – דל מיהון הפא על הזכור ועל הבהמה, ובצרי להו תרתי! אמר רבי יוחנן: לעולם תנא גברי קחשיב, ותני הכי: הפא על הזכור והביא זכור עליו, ורבי ישמעאל היא, דאמר: חייב שתיים. – והא מדרקתני מגרף בסיפיה, ומוקמינן לה פרבי עקיבא, רישא נמי רבי עקיבא! וכי תימא: רבי עקיבא היא, וברישא סבר לה פרבי ישמעאל – והאמר רבי אבהו: הפא על הזכור והביא זכור עליו, לרבי ישמעאל דמפיק ליה מתרתי קרא, מ"ואת זכר לא תשכב" ומ"ולא יהיה קרש מבני ישראל" – חייב שתיים, לרבי עקיבא – אינו חייב אלא אחת, דמחד קרא נפיק ליה: "את זכר לא תשכב", קרי ביה: "לא תשכב"! – אלא רישא רבי ישמעאל, ובמגרף סבר לה פרבי עקיבא. – אי הכי, ניתני נמי: הפא על הבהמה והביא בהמה עליו! – הפא על הבהמה והביא בהמה עליו, אף לרבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת, דכי פתיב קרא – גנברי פתיב. רבי אלעזר משמיה דרב אמר: תנא תני שלשים ושלש חטאות, ותני שלש פירות לסיומניהו בכריתות. דקתני סיפא: פסח ומילה במצות עשה; פסח ומילה אמאי קתני להו? ואימא לאיתני קרבן עליהו, מי מיתני? והתניא: הוקשה כל התורה כולה לעבודה זרה, דכתיב: "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה. והנפש אשר תעשה ביד רמה", מה עבודה זרה כולה רמה – כעבודה זרה הכתוב מדבר. מה תנא שלשים ושלש חטאות מאן דעבדי בשוגג, והדר תנא שלש פירות לסיומניהו לכריתות, שמע מינה. "המחלל את השבת". אמרי: שבת איבעים חסר אחת הויין! אמר רבי יוחנן: תנא שגגת שבת וודון מלאכות, דלא מחייב אלא חדא, דתניא: "הנה" שהיא "אחת" – שגגת שבת וודון מלאכות. – וניתני וודון שבת ושגגת מלאכות, דמחייב ארבעים חסר אחת! דתניא: "ועשה מאחת מהנה" – פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת, דתניא: "אחת" שהיא "הנה" – וודון שבת ושגגת מלאכות! – תנא, שגגת שבת וודון מלאכות עדיפא ליה, דמחטאות מיהא לא מפיטור. וכן אתה מוצא גבי עבודה זרה, דקתני שגגת עבודה זרה וודון עבודות. שגגת עבודה זרה היכי דמי? אלימא דעמד בבית עבודה זרה וסבר בית הכנסת היא והשתחוה – הרי לבו לשמים! ואלא דחזא אנדרטא וסגיד לה; אי דקבליה עליה באלוה – פר סקילה הוא, ואי דלא קבליה באלוה – לאו מיד יהוא! – אלא מאהבה ומיראה. – הניחא לאפי דאמר חייב, אלא לרבא דאמר פטור, מאי איפא למימר?

מיקרי קדירות. רבי אלעזר אמר – גנברי חשיב, ודקא קשיא לך דאשה נרבעת, תנא שלשים ושלש חטאות חשיב בחד גברא בהעלם אחד, ותנא אשה נרבעת ופסח ומילה לסיומניהו לכריתות. והנפש אשר תעשה ביד רמה – כעבודה זרה הכתוב מדבר. מה עבודה זרה שב אלא תעשה – וחייבין על זדונה ברת ועל שגגת חטאת, כדכתיב לעיל מיניה: "עו בה שנתה לחטאת". אף כל שב ואל תעשה – שזדונה ברת ושגגת חטאת. איבעים חסר אחת הון – ליתני שבעים חטאות בכריתות. תנא שגגת שבת – דסבור שהיום חול. וודון מלאכות – שיועד שמלאכות הללו אסורות בשבת. דאי נמי עבדי לכלולו אבות מלאכות – אינו חייב אלא אחת, דליכא אלא חדא שגגה, ומתניתין ברת חיוב חטאת נקטינן בכריתות. הנה שהיא אחת – דכתיב: "ועשה מאחת מהנה", והוה ליה למיכתב "אחת מהנה", מאי "מאחת"? משמע פעמים שחייב מעבירה אחת "הנה" כלומר כמה חטאות, ומ"הנה" מעבירות הרבה, חטאת אחת. שגגת שבת וודון מלאכות – ועשה מלאכות הרבה, אינו חייב אלא אחת. וודון שבת – דיועד שהיום שבת, ושגגת מלאכות – דאינו יודע שמלאכות הללו אסורות, אבל יודע מצות שבת בדבר אחד, כגון דידע שאסור לצאת חוץ לתחום. אחת שהיא הנה – על מצוה אחת, כגון שבת, חייב כמה חטאות. שגגת שבת וודון מלאכות עדיפא ליה – למיתני, לאשמעין חדוש, דקא על גב דהדין במלאכות – לא מפיטור חדוש חטאת. לישנא חריגא: שגגת שבת וודון מלאכות עדיפא ליה – דמילתא פסיקא ליה, דמכי שגג אשבת לא מפיטור מידא מחד חיובא חטאת, דאי נמי שגג אף במלאכות מחייב חדא. אבל שגגת מלאכות דליחייב בכל חדא חדא – לא פסיקא ליה, דוינמין דמפיטור מחד חיובא, כגון שגג אף בשבת, הדעלם זה וזה בידו, ואמרינן במבטח שבת (עב), דלא מחייב אלא חדא. והכי מסתברא דבשגגת שבת קמייר, ומדחשיב גבי עבודה זרה במתניתין חדא וחו לא. מכלל דבשגגת עבודה זרה וודון עבודות קמייר. דאי בשגגת עבודה איכא ארבע חטאות בארבע עבודות: זיבן וקטור וניסך והשתחוה. הרי לבו לשמים – דאי נמי בבית עבודה זרה השתחוה לשמים – לאו איסורא עבר, וליכא חטאת. הכי גריסין: ואי דא קבליה עליה באלוה לאו כלום הוא – דכיון דלא נעשה לשם עבודה זרה, והשתחוה דידה לאו כלום היא. אלא – השתחוה לעבודה זרה מאהבת אדם ומיראת אדם, דסבר מותר לעבוד עבודה זרה מאהבה ומיראה. וודון מלאכות קרי משתבחין לעבוד.

אלא

היה קרש מבני ישראל – חייב שתיים, לרבי עקיבא – אינו חייב אלא אחת, דמחד קרא נפיק ליה: "את זכר לא תשכב", קרי ביה: "לא תשכב"! – אלא רישא רבי ישמעאל, ובמגרף סבר לה פרבי עקיבא. – אי הכי, ניתני נמי: הפא על הבהמה והביא בהמה עליו! – הפא על הבהמה והביא בהמה עליו, אף לרבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת, דכי פתיב קרא – גנברי פתיב. רבי אלעזר משמיה דרב אמר: תנא תני שלשים ושלש חטאות, ותני שלש פירות לסיומניהו בכריתות. דקתני סיפא: פסח ומילה במצות עשה; פסח ומילה אמאי קתני להו? ואימא לאיתני קרבן עליהו, מי מיתני? והתניא: הוקשה כל התורה כולה לעבודה זרה, דכתיב: "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה. והנפש אשר תעשה ביד רמה", מה עבודה זרה כולה רמה – כעבודה זרה הכתוב מדבר. מה תנא שלשים ושלש חטאות מאן דעבדי בשוגג, והדר תנא שלש פירות לסיומניהו לכריתות, שמע מינה. "המחלל את השבת". אמרי: שבת איבעים חסר אחת הויין! אמר רבי יוחנן: תנא שגגת שבת וודון מלאכות, דלא מחייב אלא חדא, דתניא: "הנה" שהיא "אחת" – שגגת שבת וודון מלאכות. – וניתני וודון שבת ושגגת מלאכות, דמחייב ארבעים חסר אחת! דתניא: "ועשה מאחת מהנה" – פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת, דתניא: "אחת" שהיא "הנה" – וודון שבת ושגגת מלאכות! – תנא, שגגת שבת וודון מלאכות עדיפא ליה, דמחטאות מיהא לא מפיטור. וכן אתה מוצא גבי עבודה זרה, דקתני שגגת עבודה זרה וודון עבודות. שגגת עבודה זרה היכי דמי? אלימא דעמד בבית עבודה זרה וסבר בית הכנסת היא והשתחוה – הרי לבו לשמים! ואלא דחזא אנדרטא וסגיד לה; אי דקבליה עליה באלוה – פר סקילה הוא, ואי דלא קבליה באלוה – לאו מיד יהוא! – אלא מאהבה ומיראה. – הניחא לאפי דאמר חייב, אלא לרבא דאמר פטור, מאי איפא למימר?

אלא

1 אלא באומר מותר – לעבוד עבודה זרה, והיינו שגגת עבודה זרה ושגגת עבודות, דעך כאן
2 לא בעא מיניה רבא מרב נחמן – העלה זה וזה בידו מהו? בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין
3 סבא), רב פפא אמר משכחת לה בתינוק שנשבע לבין תנאים – שגגת עבודה זרה וזרן עבודות
4 – כגון שחור ושמע שאותה עבודה זרה שישנה שם אסורה בארבע עבודות הללו, והני
5 עבודות הרוב ידעי דאסירן. שגגת עבודה זרה –

6 דסבור אין עבודה זרה כל ענין, רב אחא בריה רבב
7 איקא משימיה רבב ביבי אמר – ולעולם וזרן שבת
8 ושגגת מלאכות נמי קחשיב, ודקאמרת: ליחשיב
9 טפי – תנא לא מוהר אלא על מצות שחיבין
10 עליון כרת, שם שבת קתני שם עבודה זרה קתני
11 – ולעולם כרת חדא וחדא איכא טובא, וואיאכא
12 בתו מטיבסכו – דלא כתיבא, אלא אחא וזה הנה
13 אתיא וזה וזה – במסכת חגיגה בשליה פרק
14 קמא (יא,א), רב אחא רמי – דרב ביבי אדרב ביבי,
15 והאיתמר – במסכת זבחים בפרק "השוחט" (קק,א)
16 (קק,א), אברי פנים – ששוחטה בעזרה, אברי חוץ
17 – בהמת קדשים שנשחטה בחוץ, וקשיא ליה לרב
18 ביבי – התיב מוכחים: אם כן, דתרי גווני העלאה
19 איכא, ניתני בכריתות המעלה חוץ לעזרה אברי
20 פנים, והמעלה נמי אברי חוץ מי דמי – שבת
21 חשבון חיוביה תנא במסכת שבת (עג,א) ודעבודה
22 זרה במסכת סנהדרין (טז,ב), נגביהון = במקומותן,
23 וגבי כריתות דארייא – הוא גררא בעלמא,
24 דחשיב ליה למצות שחיבין עליון כרת – איכא
25 לשוני: שם שבת, שם עבודה זרה, אבל נבי
26 העלאה – לא אשכחן ביה נכא, דליתני במשנה
27 תרי גווני העלאה, בעא מיניה רבי ירמיה [ובי]
28 מתי – אם עשאן בהעלם אחת חייב אחת או
29 שתיים, מי מיתלקן כריתות לחטאות כלאוין, אי
30 לא? שוחט ומעלה – איכא שתי כריתות ביאחרא
31 מות' וזהו לאו בראה אנבי: "השחור כל כך תעלה
32 עולותיך בכל מקום" וכו', וכל מקום שנאמר
33 "השחור" "מן" ואל" אינו אלא לא תעשה, אבל
34 בשחיטה ליכא לאו בהדיא, והאי דכתיב בפרשת
35 (ויקרא יז): "ולא יזכו עד את ובזחיהם" וגו' –
36 מוקים ליה בובחים בפרק "השוחט והמעלה" (קק,א)
37 (קק,א) בובחם בהמה למקדלים, גורא שחי – התיב
38 בובחים, בשחיטה נאמר הבאה (שם); ואל פתח
39 אהל מועד לא הביאו, ובהעלאה נאמר (שם)
40 "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו", מה להלן
41 בהעלאה ענש והזהיר, ויטע תעשה – וה'נ' שוחט,
42 אוב וידעוני – איכא שתי מיתות, דכתיב (שם כ):
43 "אוב או ידעוני מות יומת", ד"א' מחלק, אי זו
44 ענישה מיתת, ולא אמת, דכתיב: "לע ימצא" ב' –
45 וגו' ושואל אוב וידעוני, ובני קרבן ניתנו, דכתיב

אלא באומר מותר, דעד פאן לא קבעי מיניה רבא מרב נחמן
אלא אי חדא מתיב אי תרתי מחייב, אבל מיפפאר לנמרי לא
בעא מיניה, רב פפא אמר: משכחת לה בתינוק שנשבע לבין
הגוים, דידע דאסירא עבודה זרה, והני עבודה זרה לא ידע
דאסירן, ואי בעית אימא: אפילו תימא בגדול – כגון דקא טעי
בהרין קרא: "לא תעשון אתי אלתי כסף ואלתי זהב" וגו',
סבר: כי אסירא השתתחווא לעבודה זרה דכסף וזהב, אבל
דימיני אחרני שריא, והיינו שגגת עבודה זרה וזרן עבודות.
רב אחא בריה דרב איקא משימיה דרב ביבי אמר: תנא, שם
שבת ושם עבודה זרה קתני, מפאי? מדקתני: הבא על אשה
ובתה ועל אשת איש; והא' יש בתו מאנוסותו דלא קתני לה!
אמרי: דכתיבין קתני, דלא כתיבין לא קתני – והאיכא פת
אשתו ובת פתה ובת בנה, דכתיבא ולא קתני! אלא שם אשה
ובתה קתני, הכי נמי – שם שבת ושם עבודה זרה קתני, רב
אחא בריה דרב איקא רמי דיליה אדיליה: מי אמר רב ביבי בר
אבוי הכי, שם שבת קתני ושם עבודה זרה קתני? והאיתמר:
המעלה אברי פנים בחוץ – חייב, אברי חוץ בחוץ – חייב;
וקשיא ליה לרב ביבי בר אבוי: אי הכי, הא דתנן: שלשים
ושש כריתות בתורה – חלחין ושבע ניתנו, דאיכא המעלה
והמעלה! מאי קשיא ליה? נישני: שם העלאה קתני! – מי
דמי? שבת ועבודה זרה תנא יתהון אפניכיהון, גבי כריתות
דארייא – מישני: שם שבת קתני שם עבודה זרה קתני, גבי
העלאה מי תנא יתהון פינכיהון דשני? הכי? בעא מיניה רבי
ירמיה מרבי וירא: שתי כריתות ולאו אחר, מהו? אמר ליה:
שוחט והעלה קאמרתי? הני שני לאוין ניתנו; אי למאן דנמר
מזורה שוה, נאמר פאן הבאה ונאמר להלן הבאה, מה להלן
לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף פאן לא ענש אלא אם כן
הזהיר; למאן דמיתני לה בהיקש, אמר קרא: "שם תעלה...
ושם תעשה", מקיש שחיטה להעלאה, מה העלאה לא ענש
אלא אם כן הזהיר, אף שחיטה לא ענש אלא אם כן הזהיר!
דלמא שתי מיתות ולאו אחר קאמרתי, מה היא – אוב וידעוני.
אמר ליה דהא פלוגתא דרבי יוחנן ורש לקיש, דתנו גבי

סנהדרין בעל אוב וידעוני, וקשיא לן: ומאי שנא גבי סקילות תני ידעוני, וגבי כריתות לא תני ידעוני? אמר
רבי יוחנן: הואיל וישניהם בלאו אחר נאמר. – ונימא ידעוני ולא נימא בעל אוב! – קסבר: הואיל ופתח

הכתוב בפעל אוב, ורש לקיש אמר: הואיל ואין בו מעשה, ורש לקיש מאי טעמא לא אמר פרבי יוחנן? אמר רב פפא: דהא חלוקין הן בפריות.
– ורבי יוחנן אמר לך: חלוקה דלאו – הוי חלוקה, חלוקה דמיתה – לא הויא חלוקה. ורבי יוחנן, מאי טעמא לא אמר פריש לקיש? – קסבר: זמאן
תנא כריתות – רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה. – ורש לקיש? נהי דרבי עקיבא לא בעי מעשה רבה, מעשה זמאן געי. – בעל אוב מאי
מעשה אית ביה? – הקשת וזרועותיו הוי מעשה. – מגדף מאי מעשה אית ביה? – עקימת שפתיו הוי מעשה, קא סלקא דעתין, הקשת וזרועותיו
הוי מעשה וזמאן אפילו לרבנן. מיתבי: בעבודה זרה אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון שזיבה, וקיסור, וגיפור, והשתתחוה; וקשיא לן,
השתתחווא לית בה מעשה! ואמר רש לקיש: הא מני? רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה; ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן, כפיפת קומתו
הוי מעשה. מכלל דסבירא ליה לרש לקיש אליבא דרבנן כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה, הקשת וזרועותיו הוי מעשה! ואלא כי קאמר רש
לקיש, הקשת וזרועותיו הוי מעשה וזמאן – אליבא דרבי עקיבא, אבל לרבנן לא הוי מעשה. – אי הכי, אמאי תני: יצא מגדף שאין בו מעשה? ניתני:
יצא מגדף ובעל אוב! – חדא מתרתי קתני. וליתני בעל אוב ולא ליתני מגדף! – מגדף איצטרך ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב ברת דיליה
במקום קרבן, אימא מודה ליה לרבי עקיבא, קא משמע לן דלא. עולא אמר: בעל אוב דקתני – כמקפאר לשד. מתקוף לה רבא: אם כן, היינו עובר
עבודה זרה! אלא אמר רבא: מקפאר לשד על מנת לחברו. אמר ליה אבוי: אם כן, היינו חובר חבר! אמר ליה, התורה אמרה: חובר חבר כגון זה
בסקילה. – ואלא חובר חבר דכלא רדין הוא? אמר ליה, בדתנא: "חובר חבר" – אחד חובר גדול ואחד חובר קטן, ואפילו חובר לנחשים ועקרבים
– חייב. אמר אבוי: האי מאן דבעי למיזמר ויבדא ועקרבא – אסור, ואי קאתו בתריה – שרי. לרבי יוחנן דאמר: כפיפת קומתו הוי מעשה, עקימת

בהו כרת (ויקרא כ) "והנפש אשר תפנה אל האבות", וקמיעי לך אי מיתות מחלוקת
לחטאות, והעושן בהעלם אחד חייב שתיים, לא אי. הא פלוגתא דרבי יוחנן ורש לקיש –
ב"אלו הן הנסקלין" ב"ארבע מיתות" (סנהדרין סה,א), דשמעינן דתרווייהו דאין חייבין עליון
אלא אחת, הואיל בלאו אחד נאמר, הלכך אין חילוק חטאות ביניהן, להכי לא חשיב אלא
חד מיניהו, דכוליה כריתות תנן במתניתין
למינאן חטאות תננהו, כדאמרינן בירש פירקין:
אם עשאן בולן בהעלם אחת חייב על כל כאל
ואחת, הואיל ואין בו מעשה – היכלר לאו בר
קרבן הוא, אבל אוב יש בו מעשה, שמנשק
בוזרעותיו ומדבר משחיו, ידעוני – מכניס עצם
חיה ששמה ידוע, לתוך פיו, ומדבר, דהא חלוקין
הן במיתות – ואי לא תסעם לדליא מעשה –
מיתות מחלקן לחטאות, דהא חלוקין הן במיתות,
וזהו ליה למיתנינהו אי הוה בר קרבן, רבי עקיבא
היא דאמר – (כריתות דא,א) מגדף מבאי קרבן,
דלא בעינן מעשה, נהי דלא בעי מעשה רבה –
מדקתני מגדף, קא סלקא דעתך – מדקאמר רש
לקיש הקשת וזרועותיו הוי מעשה, וחזוין
במתניתין דפליגי רבנן אמגוף, ולא פליגי אבעל
אוב – שמע מינה דאפילו לרבנן חשיב מעשה,
כרת דיליה – כרת דמגדף מישתעי קרא בקרבן
עבודה זרה ססור "שלח לך"; "עש כי תטאט
בשגגה והקריבה עת בו שנתה" וגו' ובמדבר טו,
ובהדיא פירשתי כתיב: "והנפש אשר תקשה ביד
רמה וגו' ונכרתה"; משתעי במגדף, וקא סלקא
דעתך אמנא: הואיל וכתיב במקום קרבן ליחייב
קרבן אף על גב דלית ביה מעשה, קא משמע לן
יצא מגדף, עולא אמר – היינו טעמא דלא פליגי
רבנן אבעל אוב, דלאו בהקשת וזרועותיו מיירי,
אלא מקטר לשר השדים, על מנת לחברו –
שיתחבר אליו ויסיענו בבשפא, ולא קטיר לו לשם
אלוה, היינו חובר חבר – ולא בכרת הוא ולא
במיתה הוא, אלא בלאו חובר חבר כגון זה –
שמקטר לשר השדים הוא, אחד חבר נחול –
שמחבר חיות גדולות ומצמד יחד, חבר קטן –
לחיות קטנות ולחש ומחברן בבשפא יחד, אפילו
יזיבא ועקרבא – דלא חשיב, אסור ללחושן,
ומכאן שייך לעמוד הבא וישנו בלב – עיקר
איסורו תלוי ברע לבו, ידע למי גידך, היכלר לא
חשיב מעשה, אבל השתתחווא – אנו דאין
מששתתחוה לעבודה זרה, גליין – הואיל וישנו
בלב – עיקר איסורו במחשבת הלב ואין כאן
מעשה, ומה שמדבר – אינו אלא משמעי אסור,
אבל כפיפת קומתו היינו עיקר איסורו, דלוא היה
מודבר במקבל עבודה זרה בלא השתתחווא – לא
מחייב, דאין עיקר בלב, אלא כפיפה היא החיוב,
נראה לי.

מכאן שמנה התנא רק את שמות האיסורים, ולא את מנין החטאות
שבאיסורים.
הגמרא מתרצת את הקושיא, ומעמידה את הראיה מבית
מאנוסות: כיצד ניתן לומר ששנה התנא את אותם איסורים
הכתובים בתורה בפירוש, ולא שנה את אותם הנלמדים בדרשה,
והאיקא (בת אשתו) (בת (בתה) [בת], ובת בנה, דכתיבא ולא קתני
– שזן כתובות בפירוש בתורה, שנאמר 'ערוך אשה ובתה לא
תגלה את בת בנה ואת בתה לא תקח נגלות ערוכה שארה
הנה זמה הוא' (ויקרא יז יז), ומכל מקום לא שנאן התנא, אלא ודאי
הטעם הוא כיון ששם אשה ובתה קתני – שנה התנא את שם
האיסור של אשה ובתה, ובכלל זה בת אשתו, ובת בתו, ובת בנה,
שכל אלו נאסרו בכלל 'אשה ובתה', והכא נמי – אף כאן, שם שבת
ושם עבודת פוכבים קתני, ואף ששייך בהם חיוב כמה חטאות, אם
היתה השגה במלאכות שבת או במנין העבודות לעבודה זרה.
המשיכה הגמרא להקשות על סברא זו, שנקט התנא את שמות
האיסורים בכללות, אף שיש בהם כמה חטאות: רב אהא בריה דרב
איקא, רמי דיליה אדיליה – הקשה סתירה בדברי רב ביבי בר אבי
עצמו, מי אמר רב ביבי בר אבי הכי – וכי יתכן שכך אמר רב ביבי
בר אבי, ש'שם שבת' קתני ו'שם עבודת פוכבים' קתני, אף אם יש
בעבירה אחת כמה חטאות, והאיתמר – והרי שנינו דין זה, המעלה
אברי פנים בחוץ – המקריב מחוץ לעזרה אברי קרבן שנשחט
בעזרה, חייב כרת, אברי חוץ בחוץ – וכן המקריב בחוץ אברים של
קרבן שנשחט כרת, לעזרה של אדם, חייב כרת. וקשיא ליה –
והוקשה לו לרב ביבי בר אבי, אי הכי – שיש בשני אופנים
אלו חיוב כרת, הא דתנן במשנתנו (ב) 'שלישים ושש ברייתות
בתורה', תלתין ושבע נינהו – הרי שלשים ושבע הם, דאיכא –
שהרי יש שני אופנים לחיוב בהעלאת קרבן בחוץ, המעלה אברי
פנים בחוץ, המעלה אברי חוץ בחוץ, ואם נאמר שרב ביבי עצמו
אמר כאן שנקטה המשנה את שם עיקר העבירה אף שיש בה כמה
חיובי חטאות, פאי קשיא ליה – מה הוקשה לו על העלאת קרבנות
בחוץ, ניצני – היה לו לתרץ ש'שם העלאת' קתני, ואף שיש באיסור
זה שתי אפשרויות של חיובי כרת, בהקרבת אברי פנים בחוץ
והקרבת אברי חוץ בחוץ, אין בכך קושיא על המנין של משנתנו.
מתרצת הגמרא: מי דמי – וכי אפשר לדמות את איסורי שבת
ועבודת כוכבים לאיסור העלאת קרבנות בחוץ, והרי שבת ועבודת
פוכבים, תנא יתהון אפינייהון – שנה התנא את דיניהם במקום
הראוי להם, במסכת שבת (עג) ובמסכת סנהדרין (סו) ונבי ברייתות
דאיירא – ומה ששנאם במשנתנו בכלל מנין הכריתות שבתורה,
אין זה אלא בדרך אגב, משום שמנה את שאר חיובי הכריתות
שבתורה, ולכן משני – תירץ רב ביבי ש'שם שבת' קתני ו'שם עבודת
פוכבים' קתני. אבל נבי העלאת – הקרבת קדשים בחוץ, מי תנא
יתהון בינייהון – וכי שנה אותם התנא במקומם, דשני הכי – שנוכל
לתרץ כן, והרי לא שנה התנא דינים אלו בשום משנה, ולכן תמה
רב ביבי מדוע לא מנה התנא שלשים ושבע כריתות, להשמיענו
שיש בזה שני אופני חיוב, ולא היה לו לכוללם באיסור אחד.
הגמרא מבשרת האדם יש חילוק חטאות על שני מעשים שיש בהם
לאו אחד ושני חיובי כריתות: נצא מיניה רבי ירמיה מרבי וירא –
שאל רבי ירמיה את רבי זירא שאלה זו, שתי ברייתות ולא אהר
מהו, אדם שעשה בהעלם אחד שתי עבירות שנאמר על כל אחד
מהם עונש כרת בפני עצמו, אך לא נאמר בהם אלא 'לא תעשה'
אחד, האם הוא חייב שתי חטאות, כמנין הכריתות, או חטאת
אחת, כאיסור ה'לא תעשה'.

מתרצת הגמרא: אלא, לדברי רבא יש לומר שמשנתנו עוסקת
באיסור מותר – באדם הסובר שמותר לעבוד עבודה זרה ואין בכך
כל איסור, והרי הוא שוגג גם בעבודה זרה עצמה וגם בעבודותיה.
ומוכיחה הגמרא שאף בזה סובר רבא שחייב חטאת, דעך כאן לא
קנעי מיניה – שהרי כל מה ששאל רבא מרב נחמן בענין דומה לזה,
אינו אלא באדם שאינו יודע שיש איסור שבת ולא איסור מלאכות,
ועשה שתי מלאכות בהעלם אחד, אי חרא מתייב אי תרתי מתייב
– האם חייב חטאת אחת, או שתי חטאות כמנין המלאכות שעשה,
אבל מיפטר לנפרי לא נצא מיניה – אך לא היה לרבא צד בשאלתו
שמה הוא פטור לגמרי. ואף כאן, שגגת עבודה זרה המוזכרת
במשנתנו היינו באומר מותר, שאינו יודע כלל שיש איסור לעבוד
עבודה זרה, שחייב קרבן אחד.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף, כיצד יתכן שיהיה חיוב חטאת אחד
על שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות: רב פפא אמר, משפחת לה
ניתן למצוא אופן זה, בתינוק שנשפה לבין העובדי פוכבים, וגדל
ביניהם, דאף לאחר שגדל ידע רק דאיסור עבודת פוכבים – שיש
איסור בעבודת כוכבים, והאיסור הוא בארבעת העבודות של
זיבוח הקטרה ניסוך והשתחואה, והני עבודת פוכבים לא ידע
דאיסור – ולא ידע שאותם עבודות כוכבים שהוא עובד הם בכלל
האיסור, נמצא שהוידע בעבודות ושגג בעבודה זרה, וממילא חייב
רק חטאת אחת.
תירץ נוסף: ואי נצית איכא – ואם תרצה תתיר, דאפילו תימא
בגדול – יכול אתה לומר שמשנתנו עוסקת גם באדם גדול, וכן
דאמרי קתני קרא – ובאופן שטעה בהבנת הפסוק, שנאמר 'לא
תעשון אתי אלילי כסף ואלילי זהב וגו' לא תעשו לכם' (שמות כב),
וכבר אותו אדם, דכי אסירא השתחואה – מה שאסרה התורה
להשתחות לעבודה זרה, היינו רק לעבודה זרה דכסף וזהב, אבל
דמיני אחרני – אבל עבודה זרה העשויה ממזנים אחרים, כגון עץ,
שריא – מותר להשתחות לה, דהיינו שגגת עבודת פוכבים וזדון
עבודות, שהרי ידע שעבודות אלו אסורות, אך לא ידע שהאיסור
הוא גם בעבודה זרה ממין זה, וחייב רק חטאת אחת.
עד כאן הביאה הגמרא ביאורים לכך שמשנתנו עוסקת בשגגת
שבת וזדון מלאכות, ולכן מנתה את כל המלאכות האסורות
בשבת כחיוב קרבן אחד, וכן בעבודת כוכבים מדובר בשגגת
עבודת כוכבים וזדון מלאכות. עתה מבארת הגמרא את המשנה
באופן אחר: רב אהא בריה דרב אהא, משמיא – (משמו) דרב
ביבי אמר, באמת משנתנו עוסקת אף בזדון שבת ושגגת מלאכות,
שבאופן זה חייב על כל מלאכה ומלאכה קרבן בפני עצמו, והתנא
של משנתנו, שם איסור של שבת ושם איסור של עבודת פוכבים
קתני, כלומר, לא מנה התנא אלא את שמות העבירות שיש בהם
חיוב כרת במזיד, שהם שלשים ושש, ואף שבשבת ועבודת כוכבים
יתכן שיתחייב חטאות רבות, כגון אם הוידע בשבת ושגג במלאכות,
שחייב על כל מלאכה ומלאכה. וכן אם הוידע בעבודת כוכבים
ושגג בעבודות, שחייב על כל אחת ואחת.
ומוכיח רב אחא בריה דרב איקא את דבריו: פפא – מה הראיה
לדבר זה, שמנה התנא את שמות ועיקרי האיסורים אף אם שייך
בהם יותר מחיוב חטאת אחד, מןקתני במשנה בכלל חייבי כרת
'הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש' וכו', והיינו כל חייבי כריתות
שבפרשת ערויות, ולכאורה קשה, הא יש את בתו מאנוסתו, ולא
קתני לה – שלא שנאה התנא במשנתנו, אף שיש בה חיוב כרת,
והיינו משום שהיא כלולה ב'בתו' האמורה במשנה. ומוכח שלא
מנה התנא את כל האפשרויות להתחייב בקרבן הכלולות בכל
עבירה, אלא מנה רק את שמות העבירות המזכירות כרת.
מקשה הגמרא על רביה זה: אמרי – אמרו בני הישיבה שאין זו
ראיה, כיון שאפשר שרק את אותם עבירות דכתיבן – הכתובות
בפירוש בתורה, קתני – שנה התנא במשנתנו, אבל אותם לא
כתבן בפירוש, לא קתני, וכיון שבתו מאנוסתו אינה כתובה
בפירוש, אלא נלמדת בגזירה שוה, לא שנאה התנא, ואין להוכיח

הקרבתו, ולומר, **מָה שְׁלָמִים שָׁחַן קָדְשִׁי מִזֶּבֶחַ** – כשם שלמים הם קדשים הקרבים על גבי המזבח, והאוכלים אותם בטומאת הגוף חייבין עליהן כרת, **אִם בַּל שָׁחַן קָדְשִׁי מִזֶּבֶחַ**, חייבין עליהן כרת, ויצאו מכלל זה קדשי **בֶּדֶךְ חֵבֶרֶת**, והיינו הקדש שאינו קרב על גבי המזבח, שהאוכלו בטומאה אינו חייב כרת. ואם כן אף כאן, כשהוציאה התורה את אחותו מכלל העריות ללמד שבעבירה זו יש חיוב כרת בפני עצמו, באה התורה ללמד בזה על כל העריות, שחייב על כל אחת ואחת, אף אם עבר על כולם בהעלם אחד. וכיצד הקשה רב ביבי שנאמר שרק באחותו הדין כן, ולא בשאר עריות.

מבאר הגמרא את קושייתו של רב ביבי: **אָמַר (לֵה) [לָךְ] רַב בִּיבִי (בְּרַ מִינָה) [בְּרַ אֲפִי, וּמִינָה]** – מברייתא זו עצמה יש סיוע לדברי, **לֹא מִי אֲמַרְתָּ הֵתָם** – האם לא אמרנו בברייתא שם, שאף שיצאו שלמים ללמד על הכלל כולו, מכל מקום הם לימדו רק על קדשי מזבח הדומים להם, ויצאו מכלל זה קדשי **בֶּדֶךְ חֵבֶרֶת**, ואם כן הֲבֵא נָמִי – אף כאן, לגבי חייבי כריתות, אף שלימדה התורה באחותו שיש חיוב קרבן על כל חטא וחטא, יש לדרוש כך, **מָה אֲחֹתוֹ מִיִּתְדֶּה בְּכָךְ שְׁחִיא עָרְוָה** ואין לה היתר בְּחֵי אִסְרָה – לעולם אינה מותרת לאחיה בחייו, וחייבים עליה קרבן בפני עצמו, **אִם בַּל עֲרֹה שְׂאִין לָהּ הִיתֵר בְּחֵי אִסְרָה**, שלעולם לא תהא מותרת למי שהיא אסורה לו, חייבים עליה קרבן בפני עצמו, **יִצְאָה אִשָּׁת אִישׁ**, שנאסרת על ידי קדושי בעלה, **שְׂאִישׁ לָהּ הִיתֵר** להנשא לאחר בְּחֵי בְּעֻלָּה, על ידי גט, שאינה בכלל זה, ואין חייבים עליה קרבן בפני עצמו, וזהו שהוקשה לרב ביבי על דברי רבי יוחנן, מנין לנו שאף באשת איש הדין כן, שחייב עליה קרבן בפני עצמו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, וְאִיתִימָא – ויש אמורים שאמר כן רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשֻעַ, אָמַר קָרָא** – נאמר בפסוק בסיום פרשת עריות (שם יח כט) **כִּי בַל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת וְגו'** האלה ונִבְרָתוֹ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת מִקְרָב עִמָּם, (הואיל וְכָךְ הַקִּישׁ הוּא) וב לשון 'כל התועבות' הוקשו **כָּל הָעֲרִיּוֹת בּוֹלֵן לְאֲחֹתוֹ, מָה אֲחֹתוֹ חִיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עֲצָמָה**, שהרי יצאה מן הכלל וכתבה בה התורה חיוב בפני עצמה, **אִם בַּל עֲרֹה חִיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עֲצָמָה**, ואין לדחות כמו שדחינו לעיל שאחותו מיוחדת בדברים מסוימים, לפי שאין משיבים על ההיקש.

מקשה הגמרא: **וְלָרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר (מכות יג) שיש לדרוש את הפסוקים באופן אחר, וכך הוא דורש, חִיבִי בְּרִיתוֹת בְּכָלֵל הִיוּ** – נכתבו כולם יחד להתחייב כרת, שנאמר (ויקרא יח כט) **כִּי בַל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה וְנִבְרָתוֹ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת מִקְרָב עִמָּם**, ולמה יצאה בְּרַת להכתב בפירוש באחותו, זהו כדי לדוֹנֶה רַק בְּבִרַת וְלֹא בְּמִלְקוֹת, וללמד על הכלל כולו, שאף שאר חייבי כריתות אינם לוקים, ולדבריו, **לְחֻלְקִי מָנָא לִיה** – מנין הוא לומר את הדין שאמר רבי יוחנן, שהעובר בשוגג על כמה חייבי כריתות בהעלם אחד חייב קרבן על כל אחד ואחד.

מתרצת הגמרא: **נִפְקָא לִיה** – רבי יצחק לומד זאת מ'וְאֵל אִשָּׁה בְּנֶגְתָּ מִטְּמֵאָתָה לֹא תִקְרַב' (שם יח יט), ממה שלא כתבה התורה וְאֵל נדה בטומאתה לא תקרב, אלא וְאֵל אִשָּׁה, שבאה בזה לְחֻלְקִי וללמד שחייב קרבן על כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה שבפרשה זו של איסורי עריות, שהרי פסוק זה נסמך לפרשת עריות. שואלת הגמרא: **וְיִקְרָן נָמִי** – אף חכמים החולקים על רבי יצחק וסוברים שחייבי כריתות לוקים, שלדבריהם לא יצאה כרת באחותו ללמד שאין בה מלקות אלא לחלק, מדוע הוצרכו ללמוד מאחותו לחייב על כל אחת ואחת, תִּפְסֹק לָהּ – יש להם ללמוד דין זה מ'וְאֵל אִשָּׁה בְּנֶגְתָּ מִטְּמֵאָתָה', וכמו שביארנו לדעת רבי יצחק. משיבה הגמרא: **אֵין הֲכִי נָמִי** – אכן, אף לדעת חכמים יש ללמוד חילוק חטאות מנדה.

מקשה הגמרא: **אָלָא** – אם כן, שאף לחכמים נלמד חילוק חטאות מנדה, בְּרַת דְּאֲחֹתוֹ לְמֵאִי אָתָא – מה באה התורה ללמדנו בכך

עליהם רבי חייא תשלומי כפל של גנב, תשלומי ארבעה וחמשה של טובח ומוכר, גנב, גולן, עדים וזוממים, קנס של אונס ושל מפתה ושל מוציא שם רע, המטמא פירות תרומה של חבירו, המדמע ו–מערב תרומה בחולין, והמנסך יין חבירו לעבודה זרה.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְלָרַבִּי חִיָּיא** עצמו, **מִנִּינָא לָמָּה לִי**. משיבה הגמרא: **לְאִפְסִיקִי מִסּוּר** – המוסר ממון חבירו לגויים, וּמִפְּגִיל – כהן שחשב בעת העבודה לאכול את בשר הקרבן חוץ לזמנו, שבכך הוא מפגל את הקרבן, ששני אלו, אף שהם חייבים בתשלומים אינם נמנים כאבות נזיקין, שהאבות משלמים דוקא ממיטב, כמו שדרשו בגזירה שוה (ביק ה), ואילו מזיקים אלו משלמים ממה שירצו.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יוחנן שבתחילת הסוגיא: **אָמַר מִר** – רבי יוחנן ביאר שמשנתנו כתבה את מנין חייבי הכריתות כדי ללמד **שָׂאֵם עֲשָׂאן בּוֹלֵן בְּהֶעֱלֵם אֶחָד חִיבִי עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת**, ואין אמורים שיביא קרבן אחד ויפטר.

מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא פְּטוּר לְנִיבִי לֹא מִצִּית אֲמַרְתָּ** – אמנם מובן שאין לומר שהעובר רק על חלק מאיסורי עריות המנוכרות בפרשה פטור מקרבן, עד שיבוא על כולם, דְּכֵתִיב (ויקרא יח כט) **כִּי בַל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה וְנִבְרָתוֹ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת מִקְרָב עִמָּם**, ומלשון 'מכל התועבות' משמע שאף העובר על מקצתן חייב קרבן, ולא רק העובר על כולם, **אֵלָּא אִימָא** – אך עדיין קשה, שמה נאמר שבין אם עָבַר על חֲדָא – עבירה אחת, נִתְחַיֵּב חֲדָא – יתחייב קרבן אחד, ובין אם עָבַר על בּוֹלָהּ – על כל העבירות שיש בהן כרת, בְּהֶעֱלֵם אֶחָד – בהעלמה אחת, שלא נודע לו האיסור בין חטא לחטא, **אֵינוּ חִיבִי אֵלָּא חֲטָאֵת אֶחָת**, כיון שכללה התורה את כל העריות בכרת אחד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, לָכֵךְ** – כדי ללמד שהעובר על כמה חייבי כריתות בהעלם אחד חייב קרבן על כל אחד ואחד, **יִצְאָה בְּרַת בְּאֲחֹתוֹ, לְחֻלְקִי** – כתבה תורה בפירוש עונש כרת בבא על אחותו, שנאמר (ויקרא כ ז) **וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ וְגו'** ונִבְרָתוֹ לְעִינֵי בְנֵי עִמָּם, אף שכבר נאמר עונש כרת בפרשת עריות, שנאמר (שם יח כט) **כִּי בַל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה וְנִבְרָתוֹ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת מִקְרָב עִמָּם**, ובכללה אף לאיסור הכא על אחותו, כדי לחלק וללמד שבכל איסור ערירה יש עונש בפני עצמו, ואף שעבר על כמה מהן בהעלם אחד, מביא קרבן על כל חטא וחטא.

מקשה הגמרא על לימוד זה של רבי יוחנן: **מִתְקִיף לָהּ רַב בִּיבִי בְּרַ אֲפִי**, מנין לרבי יוחנן ללמוד מאחותו לכל חייבי כריתות, **אִימָא** – שמה נאמר, שדוקא הבא על אֲחֹתוֹ, דְּפִרְשׁ קָרָא – שפירש בה הכתוב דין זה, במה שכתב בה עונש כרת בפני עצמו, נִתְחַיֵּב חֲדָא עֲלֶיהָ – ויתחייב עליה קרבן בפני עצמו, אף אם עבר יחד עמה על איסורי עריות נוספים, ואילו בּוֹלֵן – שאר העבירות שיש בהן כרת ועבר עליהן בשוגג, בִּינֵן דְּעִשָּׂאן בְּהֶעֱלֵם אֶחָד, לֹא נִתְחַיֵּב אֵלָּא אֶחָת. תמזהה הגמרא על קושיא זו: **וְלָרַבִּי בִּיבִי בְּרַ אֲפִי**, שהקשה כן על רבי יוחנן, מִי לִית לִיה דְּרָא דְּתִנָּא – וכי אינו סובר לכלל זה ששנינו בברייתא, אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן היא זו, **כָּל דְּכָךְ שְׁחִיחַ בְּכָלֵל** – כל דבר שהיה כלול בפרשה אחת עם דברים הדומים לו, ויָצָא מִן הַכָּלֵל לְלֵמָּד – והוציאה אותו התורה מן הכלל בכך שכתבה אותו בפני עצמו, לֹא לְלַמַּד עַל עֲצָמּוֹ בַּלְבַּד יִצָּא, אֵלָּא לְלַמַּד עַל הַכָּלֵל בּוֹלֵן יִצָּא. ומביאה הברייתא דוגמא לדבר: **בִּיצֵר**, נאמר בתורה (שם כז) **וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר וְגו'** מִזֶּבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָהּ וּטְמֵאָתוֹ עָלֶיו וְנִבְרָתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִעֲמִידָה, וְהָלֹא שְׁלָמִים בְּכָלֵל [כָּל] הַקְּדָשִׁים הֵיוּ, שנאמר (ויקרא כב א) **אֲמַר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זָרְעֶכֶם אֶל הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָהּ** וּטְמֵאָתוֹ עָלֶיו וְנִבְרָתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִלִּפְנֵי אֱנִי ה', וּפְסוּקוֹ דַּהּ עוֹסֵק בְּאוֹכַל קְדָשִׁים בְּטוֹמְאָה, וְלָמָּה יִצָּאוּ שְׁלָמִים מִכָּלֵל כֹּל הַקְּדָשִׁים, ונכתב דינם בפירוש, לְחֻלְקִי אֲלֵיהֶן את שאר

הַכְּתוּב בְּכַעַל אוֹב, שְׁנֵאמֹר (ויקרא כ ב) 'וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם
 אוֹב אוֹ יִדְעוֹנִי מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאָבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם' וְכִיּוֹן
 שֶׁהַקִּדְּשִׁים הַכְּתוּב בַּעַל אוֹב לִידְעוֹנִי, אָף הַתָּנָא בְּמִשְׁנָה נִקְטָ בַּעַל
 אוֹב וְלֹא יִידְעוֹנִי.
 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא אֶת בִּיאורוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ: וְרִישׁ לְקִישׁ אֲמַר, הֵטַעַם
 שֶׁבְּמִשְׁנַתָּנוּ לֹא נִקְטָ הַתָּנָא אֶת חִיּוּב הַכֹּהֵן שֶׁל יִידְעוֹנִי, הוּא הוֹאִיל
 וְאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וּמִמִּילָא אִין בּוֹ חִיּוּב קֶרֶב, שֶׁלֹּא כְּבַעַל אוֹב שִׁישׁ בּוֹ
 מַעֲשֶׂה, שֶׁמִּקְשִׁי בּוֹרּוּעוֹתָיו וּמְדַבֵּר מִשְׁחָזִיו. וְעַל כָּל פָּנִים בֵּין לִרְבִּי
 יוֹחָנָן וּבֵין לִרְשִׁי לְקִישׁ, הָעוֹבֵר עַל אוֹב וִידְעוֹנִי בַּהֲעֵלָם אֶחָד אֵינוֹ
 חִיִּיב אֲלֵא אַחַת, לִרְבִּי יוֹחָנָן כִּיּוֹן שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֹאמְרוּ בְּלֹא אֶחָד,
 וְלִרְשִׁי לְקִישׁ כִּיּוֹן שֶׁאִין חִיּוּב קֶרֶב כִּלְלִי בִּידְעוֹנִי אֲלֵא רַק בְּכַעַל
 אוֹב.
 הַגְּמָרָא מְבַרֵּר עֵתָּה בְּמָה נִחְלָקוּ רִבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ: וְרִישׁ לְקִישׁ,
 הָאֹמֵר שֶׁהֵטַעַם שֶׁלֹּא הוֹבֵאוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁנָה הוּא מְשׁוּם שִׁידְעוֹנִי
 פְּטוֹר מִקֶּרֶב מִחֲמַת שֶׁאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה, מֵאִי מַעֲשֶׂה – מֵה טַעְמוֹ שֶׁלֹּא
 אֲמַר כְּרִבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהֵטַעַם הוּא מְשׁוּם שֶׁנֹּאמְרוּ שְׁנֵיהֶם בְּלֹא תַעֲשֶׂה
 אֶחָד. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב פִּפְא, טַעְמוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ הוּא כִּיּוֹן
 דְּהָא חֲלֻקָּה הֵן בְּמִיתוּת – שֶׁהִרִי כְּתִבָּה הַתּוֹרָה חִיּוּב מִיתָה לְכָל
 אֶחָד מֵהֶם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּךְ הִיא רֹאיוֹ לְחִיּוּבָם בְּשֵׁתִי חֲטָאוֹת,
 אָף שֶׁלֹּא נֹאמַר בָּהֶם אֲלֵא לֹא אֶחָד, וּמִמִּילָא הִיא עַל הַתָּנָא שֶׁל
 מִשְׁנַתָּנוּ לְמַנּוּת אֶת שְׁנֵיהֶם, לוֹלִי הֵטַעַם שֶׁבִּידְעוֹנִי אִין כִּלְלִי חִיּוּב
 חֲטָא, מְשׁוּם שֶׁהוּא לֹא שֶׁאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה.
 מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל רִבִּי יוֹחָנָן: וְרִבִּי יוֹחָנָן אֲמַר לֵךְ, שֶׁאִין
 כִּלְלִי זֶה נִכּוֹן, כִּיּוֹן שֶׁרַק חֲלֻקָּה דְּלָאו – מֵה שֶׁנֹּאמַר לֹא בְּכָל אֶחָד
 בְּפָנֵי עֲצָמוֹ הֵן חֲלֻקָּה, לְחִיִּיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, אֲבָל חֲלֻקָּה דְּמִיתָה לֹא
 הֵיָּא חֲלֻקָּה, שֶׁהִיא לֹא שִׁיךְ לְהוֹרֹג פְּעֻמִּים, וְלִכּוֹן אִין לְלַמּוֹד
 מִחֲלֻקַּת הַמִּיתוּת שֶׁהִם חֲלֻקִּים אֶף לַעֲנִין קֶרֶב, וְלִכּוֹן בָּאוּב וִידְעוֹנִי
 שֶׁלֹּא חִילְקָה אוֹתָם הַתּוֹרָה לְשֵׁנֵי לֵאיוֹן, אִין בָּהֶם אֲלֵא חִיּוּב חֲטָא
 אֶחָד, וְאֵף שֶׁחִילְקָה בִּינֵיהֶם הַתּוֹרָה לַעֲנִין חִיּוּב הַמִּיתָה. וּמְשׁוּם כֵּךְ
 שֶׁנֶּה הַתָּנָא רַק בַּעַל אוֹב, וְלֹא יִידְעוֹנִי.
 הַגְּמָרָא מְבַרֵּר מִדּוּעַ רִבִּי יוֹחָנָן לֹא בִּיָּאָר כְּרִישׁ לְקִישׁ. מְבַרֵּר
 הַגְּמָרָא: וְרִבִּי יוֹחָנָן, הָאֹמֵר שֶׁהֵטַעַם שֶׁלֹּא שֶׁנֶּה הַתָּנָא אֶת הַיִּידְעוֹנִי
 בְּמִשְׁנַתָּנוּ הוּא מְשׁוּם שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֹאמְרוּ בְּלֹא אֶחָד, מֵאִי מַעֲשֶׂה לֹא
 אֲמַר כְּרִישׁ לְקִישׁ, שִׁידְעוֹנִי פְּטוֹר מִקֶּרֶב מִחֲמַת שֶׁהוּא לֹא שֶׁאִין בּוֹ
 מַעֲשֶׂה. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: קִסְקִי רִבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי מַעֲשֶׂה – מִי הוּא הַתָּנָא
 שֶׁשֶּׁנֶּה אֶת מִשְׁנַתָּנוּ לַעֲנִין חִיִּיבֵי כְּרִיתוּת, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאֲמַר,
 לֹא בְּעֵינֵי מַעֲשֶׂה – אִין צוֹרֵךְ בְּעִשִּׂית מַעֲשֶׂה כְּדִי לְהַתְּחִיב קֶרֶב,
 וּמִבִּיאִים קֶרֶב אֶף עַל לֹא שֶׁאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה.
 מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ: וְרִישׁ לְקִישׁ יֹאמַר לֵךְ, אֲנִי
 מִשְׁנַתָּנוּ כְּרִישׁ עֲקִיבָא הִיא, וְנִהִי דְּרִבִּי עֲקִיבָא לֹא בְּעֵי מַעֲשֶׂה דְּכָה,
 מַעֲשֶׂה וְזִמְאָ בְּעֵי – וְאֵף שֶׁרִבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ מִצְרִיךְ מַעֲשֶׂה גְּדוֹל כְּדִי
 לְחִיִּיב קֶרֶב, מִכָּל מְקוֹם מַעֲשֶׂה קֶטָן הוּא מִצְרִיךְ, וּבִידְעוֹנִי כִּיּוֹן
 שֶׁאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה כִּלְלִי, אָף רִבִּי עֲקִיבָא מוֹדֵה שֶׁאִין בּוֹ חִיּוּב קֶרֶב.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְדַעַת רִישׁ לְקִישׁ, שֶׁאֵף רִבִּי עֲקִיבָא מִצְרִיךְ מַעֲשֶׂה
 קֶטָן, בְּכַעַל אוֹב, שֶׁשֶּׁנֶּה הַתָּנָא בְּכָלִל חִיִּיבֵי כְּרִיתוּת שֶׁמִּבִּיאִים בְּשׁוּגָ
 קֶרֶב, מֵאִי מַעֲשֶׂה אֵיתִי בִּיה – אִיזֵה מַעֲשֶׂה קֶטָן יֵשׁ בּוֹ, שֶׁמִּחֲמַת כֵּן
 הוּא חִיִּיב קֶרֶב. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא, תְּקַשְׁת – הַכָּתוּב וְיִדְעוֹתָיו זֹו בּוֹ,
 הֵן – הִרִי זֶה מַעֲשֶׂה.
 מִמְּשִׁיבָה הַגְּמָרָא מוֹקְשָׁה: מִנְּהִי הָאֹמֵר בְּמִשְׁנָה, וְהֵינּוּ מְבַרֵּךְ אֶת
 הַשֶּׁם, שֶׁהוּא חִיִּיב כְּרִית בְּמִידָּה וְקֶרֶב בְּשׁוּגָ, מֵאִי מַעֲשֶׂה אֵיתִי בִּיה –
 אִיזֵה מַעֲשֶׂה הוּא עוֹשֶׂה, וְהִרִי הוּא רַק מְדַבֵּר. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא:
 עֲקִיבָא שֶׁפְּתִי בְּשַׁעַת דִּיבּוּרוֹ הֵן מַעֲשֶׂה.
 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עֵתָּה מְבַרֵּייתָא עַל דְּבִרִי רִישׁ לְקִישׁ, אֵךְ מִקְדִּימָה
 לֹמַר כִּיזֵּד הִבְנוּ עֵתָּה אֶת דְּבִרִי רִישׁ לְקִישׁ, שֶׁמִּחֲמַת כֵּן הַקְּשִׁינוּ
 עֲלֵיו קוּשִׁיא זֹו. אוֹמֵרֶת הַגְּמָרָא: קָא סִלְקָא דְּעִתָּךְ – סִבֵּר עֵתָּה
 הַמִּקְשָׁן, שֶׁמָּה שֶׁאֹמַר רִישׁ לְקִישׁ שֶׁתְּקַשְׁת וְיִדְעוֹתָיו שֶׁל בַּעַל אוֹב הֵן
 מַעֲשֶׂה וְזִמְאָ, הֵינּוּ אֲפִילוֹ לְרַבְּנָן הַסּוֹבְרִים בְּמִשְׁנָה (ב). שֶׁמִּגְדֹּף פְּטוֹר
 מִקֶּרֶב כִּיּוֹן שֶׁעֲקִיבָא שִׁפְתָיו דִּיבּוּרוֹ אֵינָה נִחְשָׁבֶת מַעֲשֶׂה, מִכָּל

מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ לְהַקְרִיב קֶרֶב לֵה' וְגו' וְנִכְרַת הָאִישׁ הוּא אֶחָד מִקֶּרֶב
 עֲצָמוֹ, וְנֹאמַר לִגְבִי הָעֵלָא (שם ז ח ט) 'אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן
 הַגֵּר אֲשֶׁר יִגּוֹר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֲלֶה אוֹ וְכָן, וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד לֹא יִבְיָאנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לֵה' וְנִכְרַת הָאִישׁ הוּא מַעֲמִי. הִרִי
 בּוֹה לֹא שִׁיךְ לְהַסְתַּפֵּק כִּלְלִי, דְּהֵן – עֲבִירוֹת אֵלוֹ, שֶׁל שׁוֹטֵט
 וּמַעֲלָה, שֶׁנִּי לְאִוִּין נִינְהוּ – יֵשׁ בָּהֶם שְׁתֵּי אֲזָחוֹת שֶׁל לֹא תַעֲשֶׂה,
 וּפְשׁוּט הוּא שְׁחִיב עֲלֵיהֶן שְׁתֵּי חֲטָאוֹת.
 וּבִיָּאָר רִבִּי זִירָא אֶת דְּבִרּוֹ: אִי לְמָאן דְּנִמֵּר – אִם כְּפִי דַּעַת הַסּוֹבֵר
 שְׁלּוֹמִידִים אֶת הַלֵּאוּ שֶׁל שְׁחִיטָה מְנִירָה שְׁוֹה, שְׁנֵאמֹר כָּאֵן – לַעֲנִין
 שְׁחִיטָה, לְשׁוֹן הַכָּתוּב, שְׁנֵאמֹר (שם ז ח ט) 'וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא
 הִבִּיאוּ לְהַקְרִיב קֶרֶב לֵה' וְנֹאמֵר לְהֵלֵךְ, לִגְבִי הָעֵלָא, לְשׁוֹן הַכָּתוּב,
 שְׁנֵאמֹר (שם ז ח ט) 'וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיָאנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לֵה',
 מֵה לְהֵלֵךְ, לִגְבִי הָעֵלָא, לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב בְּכִרַּת אֶלָּא אִם בֵּן הַזִּמְרִי,
 כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִיל שִׁישׁ בּוֹ אִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה, אֵף כָּאֵן, לִגְבִי שְׁחִיטָה,
 לֹא עֲנֵשׁ אֶלָּא אִם בֵּן הַזִּמְרִי, וְיֵשׁ בּוֹה אִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה. וְכֵן לְמָאן
 דְּמִיתִי לֵה' בְּהִיפֵשׁ – לְדַעַת הַלּוֹמֵד זֹאת בְּהִיפֵשׁ, כֵּךְ הוּא הַלּוֹמֵד,
 אֲמַר קְרָא (דְּבִרִּים יב יד) 'שֶׁם תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ וְשֶׁם תַּעֲשֶׂה כָל אֲשֶׁר אֲנִי
 מִצְוֶה', וְלִשׁוֹן 'תַּעֲלֶה' הֵינּוּ הָעֵלָא, וְ'תַעֲשֶׂה' הֵינּוּ שְׁחִיטָה, נִמְצָא
 שֶׁפְּסוֹק זֶה מְקִישׁ שְׁחִיטָה לְהַעֲלֶה, מֵה תַּעֲלֶה הַנְּעִישִׁת בְּחוּץ לֵבֵית
 עֲנֵשׁ אֶלָּא אִם בֵּן הַזִּמְרִי, אֵף שְׁחִיטָה בְּחוּץ לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב בְּכִרַּת
 אֶלָּא אִם בֵּן הַזִּמְרִי. וְכִיּוֹן שֶׁלְּדַבְּרִי הַכֵּל יֵשׁ בָּהֶם שְׁנֵי לֵאיוֹן, וְדִאִי
 שֶׁהַעֲשֶׂה אֶת שְׁנֵיהֶם בַּהֲעֵלָם אֶחָד, חִיִּיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, וְכּוֹה אִין
 מְקוֹם לְהַסְתַּפֵּק כִּלְלִי.
 הַמִּשְׁךְ רִבִּי זִירָא וְאֹמַר לוֹ: דְּלִמָּא שְׁתֵּי מִיתוּת וְלֹא אֶחָד קָאמֵרֶת –
 שְׁמָא כּוּוֹנֵתֶךָ הִיתָה לְהַסְתַּפֵּק בְּדִין הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי עֲבִירוֹת שֶׁנֹּאמַר
 בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עוֹנֵשׁ מִיתָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אֵךְ נֹאמַר בָּהֶם לֹא תַעֲשֶׂה
 אֶחָד, הָאֵם הָעוֹשֶׂה אוֹתָם בְּשׁוּגָ בְּהַעֲלֵם קֶרֶב חִיִּיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת
 אוֹ חֲטָא אֶחָד. וְכֵה הִיא – בִּאִילוֹ שְׁתֵּי עֲבִירוֹת מִצְוָנוּ שֶׁנֹּאמַר כֵּן,
 בָּאוּב וְיִידְעוֹנִי, 'אוֹב' הֵינּוּ מִין כִּישּׁוֹף שֶׁעוֹשֶׂה בַּעֲצֵם שֶׁל הַמֵּת,
 שֶׁמִּקְשִׁי בּוֹרּוּעוֹתָיו וּמַעֲלָה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ, וִידְעוֹנִי
 הֵינּוּ שֶׁמִּכְנִיס לְפָנֵי עֲצֵם הִיא שְׁמִיחָה 'ידוע', אוֹתָהּ עֲצֵם מְדַבֵּרֶת
 מֵאִלִּיָּה, וְנֹאמַר לֹא אֶחָד לְשֵׁנֵיהֶם בְּפִסּוֹק (דְּבִרִּים יח יא) 'לֹא יִמְצָא
 כֵּךְ וְגו' וְשֶׁאֵל אוֹב וְיִידְעוֹנִי, אֵךְ נֹאמְרוּ בָּהֶם שְׁנֵי חִיּוּבֵי מִיתָה,
 שְׁנֵאמֹר (ויקרא כ ב) 'וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְעוֹנִי מוֹת
 יוֹמָתוֹ בְּאָבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם' וְתִיבֵת 'או' הַכְּתוּבָה בִּינֵיהֶם
 מִחֲלֻקַּת וּמִחֲשִׁיבָה כִּאִילוֹ נֹאמַר חִיּוּב מִיתָה עַל כָּל אֶחָד בְּפָנֵי
 עֲצָמוֹ, וְכּוֹה יֵשׁ מְקוֹם לְהַסְתַּפֵּק, הָאֵם כִּיּוֹן שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֹאמְרוּ בְּלֹא
 אֶחָד, הָעוֹבֵר עַל שְׁנֵיהֶם בַּהֲעֵלָם אֶחָד חִיִּיב חֲטָא אֶחָד, אוֹ שְׁכִיּוֹן
 שֶׁחִילְקָה הַתּוֹרָה אֶת עוֹנֵשׁם וְכִתְּבָה חִיּוּב מִיתָה בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, אָף
 הָעוֹבֵר עֲבִירוֹת אֵלוֹ בְּשׁוּגָ בַּהֲעֵלָם אֶחָד חִיִּיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת.
 הַגְּמָרָא פּוֹשְׁטָת אֶת הַסֵּפֶק: אֲמַר לִיה רִבִּי זִירָא, דְּהָא פְּלוּגְתָא –
 שֶׁהִרִי דְּבִר זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמְּחֻלּוֹתֶם דְּרִבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ,
 שֶׁשְּׁנֵיהֶם סּוֹבְרִים שֶׁאִינוֹ חִיִּיב אֲלֵא חֲטָא אֶחָד. וּמִבְּאֵר רִבִּי זִירָא
 בְּמָה נִחְלָקוּ: דְּהֵנּוּ לְנִפִּי (סְנֵהֲדָרִין) – שֶׁשְּׁנֵי רִבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ
 בְּמִשְׁנָה בְּסִנְהֶדְרִין (סנהדרין), חִיִּיבֵי מִיתָה [הַנִּסְתַּפֵּק] 'בְּכַעַל אוֹב וְיִידְעוֹנִי',
 וְקִישִׁיא לֵן – וְהוֹקְשָׁה לֵנוּ, וּמֵאִי שְׁנָא נִפִּי סְקִילוֹת – מִדּוּעַ לִגְבִי
 הַנִּסְתַּקְלִים, וְהֵינּוּ הָעוֹבְרִים עֲבִירוֹת אֵלוֹ בְּמִידָּה וּבְהַתְרָא, תְּנִי –
 שֶׁנֶּה הַתָּנָא אֶת הַיִּידְעוֹנִי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִלְּבַד בַּעַל אוֹב, וְאִילוֹ
 בְּמִשְׁנַתָּנוּ (ב). נִפִּי חִיִּיבֵי כְּרִיתוּת, לֹא תְּנִי – לֹא שֶׁנֶּה הַתָּנָא אֶת
 הַיִּידְעוֹנִי סּוֹבֵרֵשׁ וּבְפָנֵי עֲצָמוֹ, אֲלֵא כְּתָב רַק 'בַּעַל אוֹב'. וְעַל שֶׁאֵלָּה
 זֹו אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן תִּירוֹץ זֶה, שֶׁלִּגְבִי כְּרִיתוּת לֹא חִילְקָם הַתָּנָא, הוֹאִיל
 וְשְׁנֵיהֶם בְּלֹא אֶחָד נֹאמְרוּ, וְאִין חִיִּיבִים עַל שְׁנֵיהֶם אֲלֵא קֶרֶב אֶחָד,
 אִם עֲשִׂאֵם בַּהֲעֵלָם אֶחָד, וְאִילוֹ לִגְבִי הַנִּסְתַּקְלִין חִילְקָם הַתָּנָא, כְּמוֹ
 שֶׁהַתּוֹרָה חִילְקָה אוֹתָם לְשֵׁנֵי חִיּוּבֵי מִיתָה.
 לְפָנֵי שֶׁתִּבִּיא הַגְּמָרָא אֶת דְּבִרִי רִישׁ לְקִישׁ, מְבַרֵּרֶת הַגְּמָרָא אֶת
 דְּבִרִי רִבִּי יוֹחָנָן. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וּמִדּוּעַ נִקְטָ הַתָּנָא בְּמִשְׁנַתָּנוּ דּוּקָא
 בַּעַל אוֹב, וְנִימָא – הִיא לוֹ לֹמַר וְיִידְעוֹנִי, וְלֹא נִימָא בְּכַעַל אוֹב. מְשִׁיבָה
 הַגְּמָרָא: קִסְקִי הַתָּנָא שֶׁרֹאיוֹ לְנִקּוּט בְּמִשְׁנָה 'בַּעַל אוֹב', הוֹאִיל וְשֶׁתָּה

המשך ביאור למס' כריתות ליום שבת קודש עמ' א

קרבן אחד, ולא יתכן שמשנתינו נשנתה בדעת רבי עקיבא, שהרי
התנא מנה את מנין הכריתות כדי ללמד שאם עשה את כולם
בהעלם אחד חייב קרבן על כל חטא וחטא.
מתרצת הגמרא: אלא באמת הרישא חייב וישמעאל
היא, שהבא על הזכר ומביא זכר עליו חייב שנים, ובמגדף ספר לה
כרבי עקיבא, שמברך את השם חייב, כמבואר להלן (א).
מקשה הגמרא: אי חייב, שמשנתינו סוברת כרבי ישמעאל, ניתני נמי
– היה לתנא לשנות גם הפא על הפהמה והביא הפהמה עליו, שיש כזה
לכאורה שני חיובי קרבן, שהרי איסורם נלמד משני פסוקים, הבא
על הבהמה נלמד מהפסוק ויבכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה
לה (ויקרא יב כג), ואילו המביא בהמה עליו נלמד מלא יהיה קדש/
ואילו משנה הובא רק חטא של הבא על הבהמה. מתרצת הגמרא:
הא ו-הרי אמר אבי, תבא על הפהמה והביא הפהמה עליו, אף לרבי
ישמעאל אינו חייב אלא אחת. והטעם לכך, דבי תביח קרא – שפסוק
זה, של לא יהיה קדש, האוסר מעשה זנות, בנכרי תביח – בביאת
בני אדם נאמר הפסוק, ולא בביאת בהמה, שהרי בבהמה לא שייכת
זנות.
מביאה הגמרא תירוץ נוסף על הקושיה הראשונה, האם מדובר
במשנה באנשים או בנשים: רבי אילעזר משמיט (י-משמו) דרב אמר,
לעולם התנא של משנתנו מנה לחיובי הכריתות באנשים, ואין
לשנות את הגירסא במשנה, ואכן 'אשה המביאה הבהמה עליה'
אינה שייכת לעיקר המנין של המשנה, אלא תנא תני – שנה התנא
שלישים ושלש חטאות, שיש בהם חיוב חטאת, והוסיף ותני עוד
שליש כריתות אף שאינם מוסיפים עוד חיובי חטאת, ובכללם אשה
המביאה עליה בהמה, רק כדי לסיימניהו בכריתות – להשלים את
מנין הכריתות שבתורה, שהם שלשים ושש, ואף שאין בכלם
קרבן.
מסייעת הגמרא לתירוץ זה: דקתני בספא של המשנה, שפסח
ומילה הן חיובי הכריתות שפמציז עשה, ויש להקשות, פסח ומילה
אמאי קתני להו – מדוע שנאם התנא, ואיתתא לאיתני קרבן עליהון
– ואם תאמר שזהו כדי לכוללם בכלל אלו שיש חיוב קרבן על
שגגתם, מי מיתני – וכי הם מביאים קרבן, והתניא בברייתא, הוקשה
כל התורה בולה לעבודת בוכבים, דקתבי (במדבר יט טו-טז) 'תורה אחת
יהיה לכם לעושה בשגגה, ותעשה אשר תעשה כיד דמה מן האזרח
ומן הגר את ד' הוא מגדף, כי דבר ד' בזה ואת מצותו הפר הפך
תפך תפך ההוא עונה בה, ופסוק זה עוסק בעובד עבודת
כוכבים, ויש לדרוש, מה עבודת בוכבים צייתה התורה לנהוג ב'ש
ואל תעשה', כלומר לא לעבוד עבודת כוכבים, וחיבה כרת על
זדונה וקרבן על שגגתה, אף כל ציווי שהוא בשב ואל תעשה שיש
בזדון רשע יש על שגגתו ועושה, ואילו פסח ומילה שהם
ציוויים שאמרה התורה קום ועשה, והאדם נמנע מלעשותם, אין
בהם קרבן, ואם כן יקשה, אם כוונת התנא להביא רק את מנין
חיבי הקרבנות, לשם מה מנה גם את פסח ומילה, אלא לאו שמע
מינה – ודאי מוכח מכאן, דתנא שלישים ושלש חטאות, שהם על מאן
דקתני – אותם שעוברים עבירות אלו בשוגג שבהם יש חיוב קרבן,
והדר תנא – והוסיף ושנה גם שלש כריתות, שהם אשה המביאה
את הבהמה עליה, ופסח ומילה, לסיימניהו בכריתות – לסיים
ולהביא את כל שלשים ושש חיובי כריתות, ובאופן שעברו על
עבירות אלו במזיד, שמע מינה – אכן מוכח מכאן דבר זה.
שנינו במשנה: הקהל את השבת, שאף הוא בכלל חיבי כריתות.
הגמרא מבררת מדוע החשיב התנא את חילול שבת כחיוב אחד.
מקשה הגמרא: אמרי – אמרו בני הישיבה קושיא זו, הרי מלאכות
שבת, ארבעים חסר אחת הויין – הם, ומדוע מחשיב התנא את
המחלל את השבת כחיוב אחד. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן,
תנא – שנה התנא במשנתנו, שגגת שבת וזון מלאכות – אופן
שהיה האדם שוגג בכך שלא ידע ששבת היום, אך ידע שמלאכות
אלו אסורות בשבת, ולא מתייב אלא חטא – שבאופן כזה אינו חייב
אלא קרבן אחד על כל המלאכות שעשה. דתניא – שהרי שנינו כן
בברייתא, נאמר בפסוק לגבי חיוב קרבן (ויקרא יב כג) 'נפש כי תחטא
בשגגה מפל מצות ד' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה, ומכך
שלא נכתב 'אחת מהנה' אלא 'מאחת', יש לדרוש שיש 'תנה' –
כמה עבירות, שלענין קרבן היא 'אחת' – שחיביה על כל העבירות

קרבן אחד, והיינו באופן של שגגת שבת וזון מלאכות, שכוין
שנעלמה ממנו רק ידיעה אחת, ששבת היום, אף שמחמת כן עבר
על הרבה מלאכות, אינו חייב אלא חטאת אחת.
מקשה הגמרא: ומדוע באמת שנה התנא אופן זה, שאין בו אלא
קרבן אחד, וניתני זון שבת ושגגת מלאכות – ומדוע לא שנה אופן
שידע ששבת היום, אך שגג בכך שלא ידע שמלאכות אלו
אסורות, דאם עשה את כל המלאכות בשבת, מתייב ארבעים חסר
אחת. ומבאר הגמרא היכן מצאנו דין זה, דתניא בברייתא, נאמר
בפסוק (שם) 'ועשה מאחת מהנה', ומכך שלא נאמר 'אחת מהנה' יש
לדרוש, שפעמים שתייב חטאת אחת על בולן – על כמה עבירות,
ונדרש הפסוק שמהנה, מעבירות הרבה, חייב 'אחת'. ופעמים
שתייב קרבן על כל אחת ואחת, ונדרש הפסוק ש'מאחת', מעבירה
אחת, חייב 'הנה', חטאות הרבה. (דתניא) ומבאר הברייתא, אחת
שדיא תנה – האופן שעל עבירה אחת חייב כמה חטאות, היינו
בזון שבת ושגגת מלאכות – שידע ששבת היום אך לא ידע
שמלאכות אלו אסורות, שעל כל מלאכה ומלאכה ששגג
בידיעתה, חייב חטאת בפני עצמה. ואם כן מדוע לא שנה התנא
אופן זה במשנתנו, ויהיו בזה שלשים ותשע חיובים משום שבת,
ולא רק אחד.
מתרצת הגמרא: תנא זה של משנתנו, שגגת שבת וזון מלאכות
ערפא ליה – עדיף לו לשנות אופן זה, שהיה שוגג בידיעת השבת
ומזיד בעשיית המלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת, וכדי
להשמיטנו דאף שהזיד במלאכות, מחטאת מיהא לא מיפטר – מכל
מקום אינו נפטור מלהביא חטאת אחת, כיון ששגג בידיעה ששבת
היום.
הגמרא מסייעת לכך שמשנתינו עוסקת בשגגת שבת וזון
מלאכות. אומרת הגמרא: וכן אתה מוצא נפי עבודת בוכבים
המוכרת במשנתנו, דקתני במשנה אופן של שגגת עבודת בוכבים
וזון עבודות – שידע שעבודות אלו אסורות להיעשות לשם
עבודה זרה, אך לא ידע שזו עבודה זרה האסורה, שהרי אם היה
מדובר בזון עבודת כוכבים ושגגת עבודות, היה חייב על כל אחת
מארבעת העבודות האסורות (זבוח, חקירה, ניסוך, והשתחוה),
כיון שבכל עבודה נעלם ממנו דבר אחר, ומכך משנתה המשנה
את עבודת כוכבים כחטא אחד, שמביאים עליו קרבן אחד, מוכח
שהיא עוסקת באופן זה של שגגת עבודת כוכבים וזון עבודות,
ואף לגבי חילול שבת דיבר התנא בשגגת שבת וזון מלאכות.
הגמרא מבררת אופן זה של שגגת עבודת כוכבים. מבררת
הגמרא: שגגת עבודת בוכבים חייב דמי – כיצד יתכן שיהא האדם
שוגג בידיעה שדבר זה הוא עבודה זרה, אילימא – אם נאמר
שמדובר באופן דעמד עבודת בוכבים, ויכפר בית הכנסת היא,
והשתתף, תרי באופן כזה לא עבר כל איסור ואין עליו חיוב קרבן
כלל, שהרי כוונת לבו היא להשתחוות לשמים – לשם ה', ואלא אם
תאמר שמדובר באופן דתנא אנדרטא – שראה צורת אדם העשויה
לכבוד, כצורת המלכים וכדומה, וקניד לה – והשתחוה לה, והרי
גם באופן זה לא ניתן לבאר את המשנה, דממה נפשך, אי מדובר
באופן דקבלה עליה כאלוה – שקיבל על עצמו את אותה אנדרטא
כאלוה, הרי זו עבודת כוכבים גמורה, ופר סקילה הוא – חיוב דרך
מיתה סקילה. ואי דלא קבלה כאלוה, אלא השתחוה לה דרך
כבוד, לאו מדי הוא – אין בכך כלום, כיון שאין זו עבודה זרה אלא
אנדרטא בלבד, וגם לא התכוין לעבודה, ואינו חייב קרבן.
מבאר הגמרא: אלא, מדובר במשנה באופן שעבר עבודה זרה
מאכה ומינא – ממות אהבתו לאדם מסוים, שרצה שישתחוה
לעבודה זרה, וכדי לעשות לו קורת רוח השתחוה לעבודה זרה,
או מיראת אדם, שפחד שענישנו אם לא ישתחוה, ושגג בזה,
שחשב שבאופן כזה מותר לעבוד עבודה זרה, אך הויד במלאכות,
שידע שמלאכות אלו אסורות להיעשות לכבוד עבודה זרה.
מקשה הגמרא על ביאור זה: תניא – תירוץ זה נח ומובן לדברי
אמרי, דאמר שהעובר מאהבה או מיראה חייב חטאת, כיון שסוף
סוף השתחוה לעבודה זרה ועבר איסור. אלא לרבי, דאמר שהוא
פסור, דכיון שלא קיבלה כאלוה אין איסור כלל, מאי אכא למימר
– כיצד יש לבאר את המשנה, באיזה אופן יתכן שיהא אדם שוגג
בעבודת כוכבים.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **כא** אָבֵל בָּגַד שָׂאִין עָלָיו לְכַלּוֹךְ וְטִינוּף¹²⁰⁷, אָף עַל פִּי שֶׁהִשְׁחַר מַחֲמַת לְבִיטָה אוֹ תִשְׁמִישׁ - אֵין אוֹמְרִים
- 2 בּוֹ שְׂרִיתוֹ זֶהוּ כְּבוֹסוֹ¹²⁰⁸, וּמִתָּר לְתֵן עָלָיו מִים מוֹעֲטִים¹²⁰⁹, אָבֵל לֹא מְרַבִּים¹²¹⁰, מִשּׁוּם גְּזֵרָה שְׁמָא יָבֵא
- 3 לְסַחֲטוֹ אַחֵר כִּף לְהוֹצִיא מִיָּמָיו²³², אֶלֶּאֱדָא־פֶּן הוּא בָּגַד שְׂאִינוֹ מְקַפֵּיד עַל מִיָּמָיו לְסַחֲטָם מִמֶּנּוּ אָף
- 4 בַּחֲלָקָה¹²¹¹, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן ש"א²³⁹.

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, תחילת סעיף כא:

ביאורי הלכה

- ללבנו בסחיטה זו²³⁴.
- קסד] לַכְּלוֹךְ וְטִינוּף - אפילו לא טפת דם או רוק²²⁷.
- קסה] זהו כיבוסו - אין בשריית בגד נקי תועלת כל כך עבור הבגד שתחשיבו "ליבון"²²⁸, ולכן מותר אף אם מתכוין ללבנו יותר²²⁹.
- קסו] מִים מוֹעֲטִים - במים מועטים אין לחוש שמא יבוא לידי איסור סחיטה ולא משום ליבון²³⁰.
- קסז] לֹא מְרַבִּים - במקום מצוה או הפסד מותר לשירות הבגד גם במים מרובים²³¹.
- קסח] אָף בַּחֲלוֹל - בגד המיוחד לכך אינו אסור משום סחיטה אף אם סוחטו ממש²³³, אלא אם כן נתכוין
- קסט] אָף בַּחֲלוֹל - מותר לשירות סמרטוט שרגילים לסוחטו מידי פעם כדי שיוכל להמשיך לספוג²³⁵, וכן מותר לשירות צמר גפן או קיסמי אוזניים במים או חומר חיטוי²³⁶.
- קע] אָף בַּחֲלוֹל - נייר נחשב דבר שאין מקפידים עליו, ומותר להרטיבו או לשירותו במים²³⁷, וכן מותר לקנח בו נוזלים כשהוא יבש, אך אסור לסחטו²³⁸, ולכן ספר שנרטב יש לקנחו בנחת ולא בחוזק.

ציונים והוספות

- (227) כדלעיל סעיף כ, ולהלן יתבאר שלכלוך הבלוע כולו בבגד ואין לו ממשות אינו נחשב לכללוך.
- (228) השריה נחשבת כמועילה עבור לכלוך שיש בו ממשות, אבל אינה מועילה לניקוי (אלא לביטול) שחרות הבגד או מי רגלים שנבלעו בבגד, ושריית בגד כזה נחשבת כשריית בגד נקי (אף שכסכוס בגד זה נחשב ככיבוס ממש).
- (229) להלן נתבאר שהמקילים הקילו 'בכל ענין' ומשמעותו גם כשהוא מתכוין, וכן ביאר בבדה"ש סי' קטז ס"ק מב, אבל בחידושי צמח צדק נח, א (הובא בבדה"ש הנ"ל) ביאר שגם לדיעה זו אין היתר אלא אם כן נותן המים שלא על מנת ללבנו.
- (230) משא"כ במים מרובים כדלהלן.
- (231) כדלהלן סי' תריג ס"ח לעניין מצוה (ראה להלן), ובסי' שלד סכ"ג לעניין הפסד, ומהא דלא הוזכר שם שההיתר הוא משום דרך לכלוך, משמע שאף שנאמר להלן לחוש לדעת המחמירים בשריית בגד נקי, מכל-מקום כיון שהעיקר כסברא הראשונה, במקום מצוה או הפסד יש להקל אפילו שלא בדרך לכלוך (וכמפורש בסי' שלד שם שאינו בדרך לכלוך).
- (232) עד"ז בסי' שכ סעיף כא שאין לכסות פי חבית של מים בסודר (שאינו מיוחד לכך) שמא יירטב ויבואו לסוחטו, ובסי' תריג ס"ח שגם כשהתירו לעבור במים בבגדיו לדבר מצוה יש לעשות שינוי שיזכיר לו שהיום אינו חול ולא יבוא לסחוט את בגדיו, ובסי' שא סנ"ט שבגד השרוי במים אסור לטלטלו לאחר שפשטו מעליו שמא ישכח ויסחטנו, אבל
- במים מועטים לא חוששים שאין בו אלא שריה מועטת שאין דרך להקפיד עליה לסוחטה, וראה סי' שיט סכ"ג (וכן הוא להלן) שהוא הדין כשחלק קטן מהבגד הנשרה במים אין גזירה שמא יסחוט משא"כ כשחלק גדול מהבגד נשרה במים.
- (233) ראה סי' שכ סכ"ד.
- (234) אף שבשריית הבגד התירו משום ליבון אפילו מתכוין לכך (ראה קו"א ס"ק א).
- (235) האיסור דווקא בבגד שסוחטים אותו מצד הקפדה שלא יישאר רטוב, ולא מצד עניין אחר.
- (236) על פי המבואר בבדה"ש סי' קלו ס"ק ב שהקילו עבור חולה (אפילו שאין בו סכנה), אלא שבהעברתו על פצע וכיו"ב יש להזהר שלא יהיה פס"ר של סחיטה, וכיון שקשה להזהר בכך יש להשתמש לכתחילה בבד סינתטי שאין בו סחיטה או לטפטף מעט חומר ישירות על הפצע ולאחר מכן להעביר צמר גפן יבש (ראה שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' יז פרק ב, שש"כ פל"ה אות יב).
- (237) בשש"כ פי"ד סל"ח התיר עבור מי שאינו יכול לקנח בנייר יבש, להרטיב מעט נייר ולקנח בו בהקפדה שלא יסחוט מים.
- (238) בסי' שכ יתבאר אם סחיטת נייר מדאורייתא או מדרבנן, וכן דין השימוש במגבונים לחים בשבת.
- (239) סעיף נט: אלא אם כן הוא בגד שאינו מקפיד על מימיו ואף בחול לא היה סוחטו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע – לפי לוח "רב יומי"

* * *

א מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו אפילו אינו מוטל
 עליו לקבורו כגון שמתה אחותו נשואה שבעלה חייב
 בקבורתה או אפילו יש לו מי שישתדל בשבילו לעסוק
 בצרכי הקבורה או אפילו כבר עסק כל צרכו פטור מקריאת
 שמע ותפלה ומכל הברכות ואפילו מעניית אמן ומכל
 המצות האמורות בתורה ואפילו אם רצה להחמיר על עצמו
 ולקרות או אפילו לענות אמן שאינו מתבטל בשבילו מצרכי
 המת אסור מדברי סופרים מפני כבודו של מת שיהיה לבו
 פנוי לחשב בצרכי המת ויחשוב בהם תמיד ואפילו הוא
 בעיר אחרת ונודע לו קודם הקבורה אסור שלא חילקו
 חכמים ויש מתירים אם יש לו מי שיתעסק בשבילו ואצ"ל
 אם הוא בעיר אחרת שאינו יכול להתעסק ונוהגין כסברא
 הראשונה (ולדברי הכל בן שהוא אונן על אביו יכול לילך
 לבית הכנסת ולומר קדיש על אביו כי זהו כבודו של אביו).
 וכל זה קודם הקבורה אבל מיד שמתחילין להשליך עפר על
 המת חייב בקריאת שמע אם לא עבר זמנה ותפלה י"ח
 בלבדה יכול להתפלל אפילו אחר זמנה שהוא שלישי היום
 אם לא עבר עדיין חצות היום אבל אח"כ לא יתפלל מנחה
 שתים לתשלומין של שחרית כיון שהיה פטור בשחרית
 ומטעם זה לא יאמר כל ברכות השחר אפילו נקבר קודם
 שעבר זמן קריאת שמע ותפלה כיון שבשעה שחל חיוב
 הברכות דהיינו כשקם ממטתו היה פטור מהן א"צ להשלימן
 אח"כ ואם מברך ברכה לבטלה היא:

ב וכל זה בחול אבל בשבת כיון שאי אפשר לעסוק בצרכי
 המת בקבורתו ואין אנינות נוהגת כלל חייב בקריאת
 שמע ותפלה ובכל המצות האמורות בתורה כל היום.
 ולעת ערב אם הוא מחשיך על התחום להתעסק בצרכי
 הקבורה פטור אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם
 לעת ערב בכל המצות.
 ויש לו ג"כ לקרות קריאת שמע של ערבית מבעוד יום אע"פ
 שאין הקהל קורין במוצאי שבת עד הלילה מכל מקום זה
 שיהיה פטור בלילה לא יבטל ממנו עול מלכות שמים כל
 שיכול לקרות קודם הלילה שהרי רוב הקהל קורין כל ימות
 השבוע מבעוד יום א"כ יכול זה לסמוך על זה באותו שבת
 ואצ"ל שיש לו להתפלל תפלת ערבית של מוצאי שבת
 מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה שהוא לילה גמור לענין
 תפלה לר' יהודה ואף מי שנהג לעולם כחכמים יכול לסמוך
 על דברי רבי יהודה אפילו במוצאי שבת במקום איזה אונס
 שאי אפשר לו להתפלל בלילה כמו שיתבאר בס' רצ"ג:

* * *

ג יו"ט שני דינו כחול שהרי יכול לקברו היום כמו בחול
 ויו"ט ראשון אם רוצה לקברו בו ביום על ידי נכרים דינו
 כחול שהרי צריך להמציא להם ארון ותכריכין ואם אינו
 רוצה לקברו בו ביום דינו כמו בשבת.
 ודין ליל יו"ט במקום שאין קוברין מת בלילה וכן ביום במקום
 שאי אפשר לקברו מחמת איזה אונס יתבאר בס' תקמ"ח:

ד היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת שמע לא יפסיק
 אלא יגמור עסקיהם ואח"כ יקרא אם נשאר עת לקרות.
 במה דברים אמורים בדורות הראשונים שהיו עוסקים עמהם
 לשם שמים אבל עכשיו אין לפטור מקריאת שמע אלא א"כ
 אין מי שישתדל אלא הוא שאז אפילו עוסק בהצלת ממונם
 לבד עוסק במצוה הוא ולא יפסיק.
 ומכל מקום טוב שיקרא פסוק ראשון וברוך שם כבוד
 מלכותו לעולם ועד אם אפשר לקרות במקום שהוא עוסק
 שלא יצטרך להפסיק עסקיהם.

ועכ"פ חייב להזכיר יציאת מצרים אפילו לאחר שעבר זמן
 קריאת שמע שזו היא מצוה בפני עצמה ומצוה כל היום
 ולכן לאחר שגמר עסקיהם יאמר איזה פרשה שיש בה
 יציאת מצרים אם כבר עברה שעה ד' שאינו אומר עוד ברכת
 אמת ויצ"ב כמו שנתבאר בס' נ"ח:

ה היה עוסק באכילה (אפילו בסעודה קטנה) או שהיו
 עוסקים בדין (אפילו בגמר דין) או שהיה במרחץ
 (ואפילו להזיע בעלמא) או שהיה עוסק בתספורת או שהיה
 מהפך בעורות וכל כיוצא בעסקים אלו שיש לחוש שמא
 ימשך בהם כמו שיתבאר בס' רל"ב צריך להפסיק ולקרות
 אע"פ שיש שהות לקרות לאחר שיגמור עסקים אלו גזירה
 שמא ימשוך בהם ויעבור זמן קריאת שמע.

ואינה דומה לתפלה שאם התחיל א"צ להפסיק כמו שיתבאר
 שם לפי שקריאת שמע הוא מן התורה החמירו בה יותר
 לפיכך קוראה בלא ברכותיה שברכותיה הם ג"כ מדברי
 סופרים.

במה דברים אמורים כשהתחיל באיסור דהיינו שהתחיל
 לאכול תוך חצי שעה לעלות השחר או שנכנס למרחץ או
 להסתפר (או לבורסקי) להפך בעורות או מלאכה אחרת
 כיוצא בהן לאחר שעלה עמוד השחר שקודם עלות השחר
 מותר ליכנס למרחץ או להסתפר אפילו בסמוך לעלות
 השחר ממש כמו שיתבאר בס' פ"ט (אבל לאחר שעלה
 עמוד השחר אסור להתעסק בצרכיו עד שיתפלל כמו
 שיתבאר שם ואפשר דהוא הדין לקריאת שמע שהיא קבלת
 מלכות שמים ולא דמי לאכילה דה"ט שיתפלל על דמון])
 אבל אם התחיל בהיתר א"צ להפסיק אפילו לקרות קריאת
 שמע אם יש שהות לקרות לאחר שיגמור ואם היה מתירא
 שמא ימשוך ויעבור זמן קריאת שמע ופסק וקרא קריאת
 שמע ה"ז משובח ואינו דומה לתפלה שהוא צורך הדין
 כמו שיתבאר בס' רל"ב.

ויש אומרים שהעוסק באכילה צריך להפסיק לתפלת השחר
 אפילו התחיל בהיתר הואיל ואיסור אכילה קודם התפלה
 הסמיכוהו על לא תעשה שבתורה שנאמר לא תאכלו על
 הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם כמו שיתבאר
 בס' פ"ט (וכיון שצריך להתפלל צריך ג"כ לקרות קריאת
 שמע וברכותיה כדי לסמוך גאולה לתפלה) וכן עיקר כמו
 שיתבאר שם:

חלק א' סימן ע, מי הם הפטורים מקריאת שמע:

בסימן רל"ה טוב לחוש לדבריהם ולקרות קריאת שמע
תחלה ולקברו אח"כ (כיון שרוב העולם נוהגים כסברא זו
אע"פ שהעיקר כדברי החולקים כמו שיתבאר שם):

* * *

ג העם העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם
נשמטין אחד אחד וקורין ומתפללין שאי אפשר שיקראו
כולם כאן אצל המת משום לועג לרש אין המת מוטל
לפניהם אלא בבית אחר הם קוראין ומתפללין והאונן יושב
ודומם ואין עונה אחריהם כלום מטעם שנתבאר בסי' ע"א:
ד קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תנחומין וכל העם
הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים שם
האבלים לעשות שורה לקבל תנחומין אם יכולים העם
להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד ואפילו פסוק אחד עד
שלא יגיעו לשורה יתחילו ויקראו כל מה שיוכלו ואם לאו
לא יתחילו אם יש שהות לקרוא אחר כך אבל אם יעבור
זמן קריאת שמע יקראו קריאת שמע תחלה כיון שעדיין לא
התחילו במצות תנחומין:

ה העומדים בשורה לנחמו הפנימים הרואים פני האבל
פטורים והחיצונים שאינן רואים פני האבל חייבים:

חלק א סימן עב דין נושאי המטה והמנחמים והמלוין:

א שנים שהם ישינים ערומים ומתכסים בטלית אחד ובשר
שניהם נוגעים זה בזה לא יקרא קריאת שמע אלא אם
כן היתה טלית מפסקת ביניהם ממתניהם ולמטה מפני
שנגיעת בשרם ממתניהם ולמטה מביאה אותו לידי הרהור
בשעת קריאתו ואסור משום ולא יראה כך ערות דבר ואף
על פי שאין הכתוב מדבר אלא בערות ממש כשהיא מגולה
ונראית כמו שיתבאר שם מכל מקום מדברי סופרים בשעה
שה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך דהיינו כשעוסק בקריאת
שמע או בתפלה או בתלמוד תורה כמו שיתבאר בסי' ע"ד
כל דבר שמביא לידי הרהור נקרא ערוה כמו שאמרו טפח
באשה ערוה כמו שיתבאר בסי' ע"ה.

ואף על פי שאפילו לערוה ממש מועיל כיסוי כאן אין כיסוי
מועיל כיון שמכל מקום הוא בא לידי הרהור על ידי
שמרגיש נגיעת בשר חברו בבשרו ממתנים ולמטה ומטעם
זה אסרו שמיעת קול זמר אשה שהיא ערוה אף על פי
שהקול אינו נראה אלא נשמע לו מביאו לידי הרהור כמו
שיתבאר בסימן ע"ה.

ב(במה דברים אמורים כשקורא קריאת שמע או מתפלל או
מדבר בדברי תורה בפיו אבל להרהר בדברי תורה מותר
אפילו כשערוותו ממש מגולה מטעם שיתבאר בסימן ע"ה
כ"ש ששומע קול אשה או ששוכב עם אשתו בקירוב בשר
אפילו שלא בחזרת פנים אע"פ שאסור לקרות בפיו כמו
שיתבאר ומטעם זה מותר להרהר בדברים שבקדושה בשעת
תשמיש שהרהור אינו כדיבור לענין זה אע"פ שהוא כדיבור
לענין להרהר במבואות המטונפות):

* * *

ב היתה אשתו ישנה עמו א"צ להפסקת טלית בינו לבינה
מפני שאשתו כגופו שהואיל שרגיל בה לא יבא לידי

ד המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מקריאת שמע
ומתפלה ומכל מצות האמורות בתורה מפני שהוא עוסק
במצוה וכל העוסק במצוה לא הטריחתו תורה לטרוח
במצות אחרות אע"פ שיכול כמו שנתבאר בסי' ל"ח היו
שנים משמרים זה משמר וזה קורא ואח"כ משמר זה וקורא
זה:

ה וכן החופר קבר למת פטור מכולן אפילו בשעת נוחו
כמו ש(י)נ[תבאר שם היו חופרים שנים או יותר כל
הצריכים לצרכי החפירה בבת אחת פטורין ואם יש נוספין
נשמטין וקורין וחוזרין אלו הנוספים ומתעסקים והאחרים
נשמטין כמספר הנוספין וקורין וחוזרין להתעסק ונשמטים
אחרים עד שנמצא שקראו כולם ולא נתבטל שום דבר מעסק
הקבר כלל (אפילו רגע):

ו אסור לקרות קריאת שמע תוך ד' אמות של מת או תוך
ד' אמות של קבר משום לועג לרש חרף עושהו ואם קרא
לא יצא וצריך לחזור ולקרות שקנסוהו חכמים על שעבר על
דבריהם ואפילו היה שוגג.

ז ובית הקברות המוקף מחיצה מותר לקרות חוץ למחיצה
אפילו סמוך לה ובתוך ד' אמות לקברות אבל בתוך
המחיצה יש למנוע אפילו חוץ לד' אמות שמא יתקרב לד'
אמות של איזה קבר בלי דעת ואם קרא יצא כיון שאינו
איסור ברור אלא משום חשש לבד:

חלק א סימן עא אבל והעוסקים במת פטורים מקריאת שמע:

* * *

א נושאי המטה וחילופיהם וחילופי חילופיהם בין אותם
שלפני המטה בין אותם שלאחריה מאחר שיש למטה
צורך בהם לשאת אותה כגון בעיר שיש בה חבורה המזומנת
לכך וכל בני החבורה מחליפין לשאת לפי שכולם חפצים
לזכות בו כולם פטורים מקריאת שמע (לפי שהם טרודים
טרדת מצוה) אבל שאר המלוין את המת שאין למטה צורך
בהן חייבים בקריאת שמע (ואע"פ שהלויית המת הוא בכלל
גמילות חסד וגמילות חסד הוא מן התורה מכל מקום הם
אינם טרודים כלל ויכולין לקרות פסוק ראשון בכוונה
ובעמידה והשאר כשהם מהלכין) אבל פטורים מהתפלה
כמו שיתבאר בסי' ק"ו:

ב אין מוציאין את המת סמוך להתחלת זמן קריאת שמע
בענין שאין שהות להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן
קריאת שמע שמא יתעכבו בקבורתו עד שיעבור זמנה ואם
התחילו להוציאו (אפילו לאחר שהגיע זמן קריאת שמע) אין
מפסיקין כדי לקרות אלא אותם שאין למטה צורך בהם
בלבד.

במה דברים אמורים בקריאת שמע של שחרית אבל סמוך
לזמן קריאת שמע של ערבית מותר להוציאו אף ע"פ שאין
שהות לקברו קודם זמן קריאת שמע לפי שאם לא יקברנו
היום יעבור על לא תלין (ואף אם יוכל בלילה לקברו יעבור
על מצות עשה כי קבור תקברנו ביום ההוא אם לא יקברנו
קודם שקיעת החמה) ומכל מקום אם הוא מפלג המנחה
ולמעלה שיש אומרים שהוא זמן קריאת שמע כמו שיתבאר

הדין אם לבו רואה את ערות חבירו דהיינו שאין הפסק בין
לבו לערות חבירו כגון ששניהם שוכבים ערומים ומתכסים
בטלית אחד והם רחוקים זה מזה שאין בשרם נוגע אלא
שפניהם זה כנגד זה:

* * *

ב אפילו אם לבו מכוסה בבגד להפסיק בינו לערוה צריך
שתהא ערותו גם כן מכוסה ואם הוא מגולה אסור
לקרות מן התורה אפילו אם החזיר פניו ממנה שלא יראנה
או שעצם עיניו שהרי לא נאמר לא תראה ערות דבר אלא
לא יראה בך כלומר שתהא מכוסה בענין שלא תהא נראה
לאחר העומד אצלו לפיכך העומד בבית ערום והוציא ראשו
חוץ לחלון שלא יראה ערותו אף על פי שכיסה לבו בבגד
הרי זה לא יקרא כיון שערותו מגולה ונראית בבית.

אבל הישן ערום בכילה שאינו גבוה י' טפחים והוציא ראשו
חוצה לה וגם כיסה בבגד על לבו אע"פ שערותו מגולה
בכילה ה"ז כמכוסה בטלית שכיון שאין הכילה גבוה י'
טפחים שם כסוי עליה ואינה דומה לבית שהוא חלוק רשות
לעצמו וכיון שהערוה נראית בתוכו אסור:

ג מים אפילו הן צלולין חשובים כסוי לערוה ובלבד
שיוציא ראשו ולבו חוץ למים שלא יהיה עם ערותו תחת
מכסה אחד כמ"ש סעיף א' ואם לבו תוך המים אם הם
צלולים אסור משום לבו רואה את הערוה ואם הן עכורים
שאינן איבריו נראים בהם מותר לקרות בתוכם והוא מפני
שהם חשובים הפסק בין לבו לערוה והוא שלא יהיה ריחם
רע שאז צריך להרחיק מהם ד' אמות כמ"ש לקמן ומים
צלולים שעל גבי קרקע עוכרן ברגליו ומותר והרוחץ במים
צלולים שבכלי שאי אפשר לעכרן ורוצה לשתות אם לבו
תוך המים יכסה בבגד ממטה ללבו ויכרך.

אבל אם כסוה בידו אינו חשוב כיסוי שהלב והיד גוף אחד
הן ואין הגוף יכול לכסות את עצמו והוא הדין אם מכסה
את ראשו בידיו אינו חשוב כיסוי שיוכל לברך כך בגילוי
הראש כמ"ש לקמן בס' צ"א:

ד אם האדם מחבק גופו בזרועותיו ה"ז חשובה הפסקה
בין לבו לערוה שאף שהיד אינה חשובה כיסוי חשובה
הפסקה כיון שמכל מקום אין לבו רואה את הערוה:

חלק א סימן עד שלא לברך כשאבריו רואים את הערוה:

הרהור אבל מכל מקום אינו קורא אלא בחזרת פנים ממנה
דהיינו שיחזירו שניהם אחוריהם זה לזה כדי שלא יהיה
בשרה נוגע בערותו או בשרו בערותה ויבא לידי הרהור ויש
מי שאוסר אף באשתו שלא בהפסקת טלית ונכון לחוש
לדבריו:

ה היה ישן עם בניו בעודם קטנים מותר לקרות בחזרת
פנים בלא הפסקת טלית שאין לחוש שמא יבא לידי
הרהור מחמת נגיעת בשר הקטנים בבשרו כל שאין בשרו
נוגע בערותו ולא בשרם בערותו ואם הם גדולים צריך
להפסקת טלית.

עד כמה הם חשובים קטנים התינוק עד שיהיה לו י"ב שנה
והתינוקת עד שתהיה לה י"א שנה ואפילו הביאו ב' שערות
בתוך זמן הזה אינן כלום ובשנת י"ג לתינוק ושנת י"ב
לתינוקת אם הביאו ב' שערות אסור בלא הפסקת טלית ואם
לאו מותר ומשנת י"ג ואילך לתינוק וי"ב לתינוקת אפילו
לא הביאו ב' שערות אסור בלא הפסקת טלית:

חלק א סימן עג הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג:

א כתוב בתורה ושבת וכסית וכו' כי ה' אלהיך מתהלך
בקרב מחניך וגו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות
דבר וגו' מכאן למדו חכמים שבכל מקום שה' אלהינו
מתהלך עמנו דהיינו כשאנו עוסקים בקריאת שמע ובתפלה
או בדברי תורה צריך להיות המחנה קדוש שלא תהא צוואה
מגולה שם ושלא יראה ה' בנו ערות דבר דהיינו שלא יהיה
דבר ערוה כנגד פניו של אדם הקורא או מתפלל כמלא עיניו
מפני שעיקר מחנהו של אדם הוא כנגד פניו וצריך שיהיה
מחנה זה קדוש שלא יראה בו ה' ערות דבר ואיסור זה הוא
מן התורה.

והחכמים הוסיפו שהמקומות אשר ה' שוכן בהם בקרבנו
שהם ראשו ולבו של אדם הקורא או מתפלל צריך ג"כ שלא
יהיו רואים את הערוה דהיינו שלא יהיה עם הערוה תחת
מכסה אחד בלי הפסק וחציצה ביניהם (אע"פ שמן התורה
אין בזה משום ולא יראה בך כו' כיון שערותו מכוסה נגד
בני אדם) לפיכך אם היה ישן ערום ומתכסה בטליתו אע"פ
שהוציא ראשו חוץ לטליתו שלא יהיה עם ערותו תחת
מכסה אחד הרי זה לא יקרא עד שיחזיק בטליתו על לבו
להפסיק בין לבו לערוה שלבו רואה את הערוה אסור והוא

לוקוטי תורה' פרשת עקב - הפרשה החסידית

אָרץ הָרִים וּבִקְעוֹת¹

21 כְּשִׁירִים". וְהוּא הַנִּמְשָׁל מְחוּתָם בּוֹלֵט, שְׂכַשְׁמִדְפִּיסִים בּוֹ נַעֲשֶׂה
22 לְמִטָּה בְּחִינַת שְׂקִיעָה².
23 וְהִנֵּה אֶהְבֵּת ה' בְּלֵב עָמוֹ - בְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶה¹⁰, בְּדִכְתִּיב
24 (שיר השירים ח, ו): "רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ". כִּמוֹ שֶׁהָאֵשׁ חֲפִיצָה
25 בְּטַבְעָהּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה בְּשִׂרְשָׁהּ, כֵּן נִפְשׁוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
26 חֲפִצִּין לְדַבֵּקָה בַּה', וְלַצָּאָה מִהַגּוֹף, וְהוּא בְּחִינַת
27 "הַסֵּתֶלְקוֹת". מִשְׁמָאל שְׁלֹמֶעֱלָה נַעֲשֶׂה יְמִין לְמִטָּה¹¹.
28 וְהוּא שֶׁתּוֹב "אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת". וּבִאֲתַעֲרוּתָא
29 דְּלִתְתָּא, הִנֵּה לְפִיכָךְ הֵם ב' בְּחִינּוֹת - אֵשׁ וּמִים.
30 וּפִירוּשׁ: כִּי "אָרֶץ" הִיא כְּסֵת־יִשְׂרָאֵל¹², יֵשׁ בָּהּ "הָרִים",
31 הֵינִינוּ אֲתַעֲרוּתָא־דְּלִתְתָּא, בְּבִחִינַת רְצוּא. וְהוּא עֲנָן "כְּאֲבֵרָהֶם
32 שֶׁקֶרְאוּ הָר כו"¹³. וְ"הָרִים" לְשׁוֹן רִבִּים, כִּי יֵשׁ כְּמָה בְּחִינּוֹת דָּר
33 - יֵשׁ אֶהְבֵּה בְּשִׁמְחָה, וְיֵשׁ בְּמִרְרוֹת כו"¹⁴.
34 וְדָרָךְ כָּלָל:
35 "הָרִים" הֵינִינוּ אֲתַעֲרוּתָא־דְּלִתְתָּא, בְּבִחִינַת חוּתָם־בּוֹלֵט,
36 שְׁמִלְמִטָּה־לְמַעְלָה. וְהוּא בְּחִינַת "אֵשׁ". אָבֵל "בִּקְעוֹת" הוּא
37 בְּחִינַת חוּתָם־שׁוֹקֵעַ, שְׁמִלְמִטָּה, הֵינִינוּ בְּחִינַת בִּיטוּל וּבְחִינַת
38 יִרְאָה, בְּחִינַת "מִשִּׁים עֲצָמוֹ כְּשִׁירִים"¹⁵.
39 "וּבִקְעוֹת" לְשׁוֹן רִבִּים, כִּי יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת יִרְאָה־תִּתְּאָה

1 "אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת לְמִטָּה הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מִיָּם"² (פֶּרֶשְׁתָּנוּ
2 יא, יא);
3 לְהִבִּין מַה שֶּׁתּוֹב "לְמִטָּה" - כִּי "מִמִּטָּה" הָיָה לִיה
4 לְמִימֵר!
5 הִנֵּה כְּתִיב (נח ט, ו): "כִּי בַצֶּלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם",
6 פִּירוּשׁ "צֶלֶם" הוּא, צוּרָה בּוֹלֵטֶת שְׂכַשְׁמִדְפִּיסִים בָּהּ
7 נַעֲשֶׂה שׁוֹקֵעַ. בְּמִבּוֹאֵר גְּבִי רְצוּעוֹת שֶׁל תִּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ,
8 שְׁאָדָם הוּא כְּחוּתָם הַמִּתְהַפֵּךְ³ - מִשְׁמָאל שֶׁל מַעְלָה
9 נַעֲשֶׂה יְמִין לְמִטָּה⁴.
10 וְהִעֲנִין:
11 דְּכְתִיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' כט, יא): "לֶךְ ה' הַגְדּוּלָּה", וְהוּא מִדַּת
12 חֲסִדוֹ שֶׁבָּאָה מְגֻדּוּלָּתוֹ, וְנִהְפֵךְ הוּא לְמִטָּה. כְּדֹאֲשִׁכְחוֹן
13 בְּאֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ עַל־יְהִי־הַשְׁלוֹם (וִירָא יח, כו): "וְאֲנֹכִי עֶפֶר
14 וְאֶפֶר". דְּהִנֵּה, עֵיקַר הַחֲסִד - לְהַשְׁפִּיעַ מַחֲיִיו, וְלֹא
15 מִמּוֹתָרוֹת שְׁלוֹ, שְׁזוֹ מִדַּת יִשְׁמַעֲאֵל; רַק כִּמוֹ שְׁמַצִּינוּ
16 שֶׁ"בְּחוּזָתוֹ פָּרַע הַקְּפוּתִיו"⁵, שְׁלֹא לֹמֵר שֶׁ"חִיָּךְ קוֹדֵמִין"⁶,
17 מִפְּנֵי שֶׁ"מִשִּׁים עֲצָמוֹ כְּשִׁירִים"⁷. וְהוּא בְּחִינַת "מִים" -
18 שִׁיּוּרְדִין לְעוֹלָם לְמָקוֹם נְמוּךְ⁸.
19 וְנִמְצָא, מִבְּחִינַת מִדַּת הַגְדּוּלָּה שְׁלֹמֶעֱלָה נִמְשָׁךְ לְמִטָּה
20 בְּחִינַת חֲסִד־דָּמָה, שֶׁהוּא הַבִּיטוּל לְהִיּוֹת "מִשִּׁים עֲצָמוֹ

"שִׁמְנֵי כְּחוּתָם" (לִקְחוּ שִׁיר הַשִּׁירִים. סִידוּר שַׁעַר הַתְּפִלִּין).
5. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה מֵא, ג. הוֹבֵא בְּרִשִׁי נח יג, ג. יִלְקוּט שְׁמַעוֹנִי רַמֵּן סט).
6. (כָּבֵד מִצִּיעָא סב, א. וְרֵאָה תִּנְיָא אֲגַרַת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ט"ו. תוֹרָה אֹר בְּשִׁלָּח
סג, ב. לִקְחוּ רֹאשׁ הַשֶּׁנָּה סב, ד).
7. (רֹאשׁ הַשֶּׁנָּה יז, רִישׁ עֲמוּד ב. רֵאָה גַם לְעִיל מִסְעֵי צֹא, ג. צו, ב).
8. (רֵאָה תַעֲנִית ז, א).
9. וְעֵינֵינוּ מִה שְׁנֵת־בָּאָר בְּזָה בְּאִרְיוֹת בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל "שִׁמְנֵי כְּחוּתָם"
הַצִּל.
10. (עַל פִּי יִרְמְיָה כ, ט: "בְּלִבִּי כֹאֵשׁ בִּעֲרַת". הוֹשֵׁעַ ז, ד: "כִּמוֹ תִּנּוֹר בִּעֲרָה").
11. [וְעֵינֵינוּ מִה שְׁנֵת־בָּאָר מִזָּה גַם כֵּן בְּסִמּוּךְ, בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל "וַיֹּאכִילֶךָ
אֶת הַקֶּן" (לְעִיל יג, א).
12. (רֵאָה קִהְלֵת יַעֲקֹב בְּעֶרְךָ אָרֶץ, וּכְסֵת יִשְׂרָאֵל).
13. (רֵאָה פִּסְחִים פח, א).
14. כִּמוֹ שְׁנֵת־בָּאָר מִזָּה: בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל "כִּי הָרִים יִמְשֻׁוּ" (לִקְחוּ תִצָּא
מ, א וְאִילָף), וּבְדָבוֹר הַמִּתְחִיל "שִׁמְנֵי כְּחוּתָם" (הַצִּל).
15. וְעֵינֵינוּ מִה שְׁנֵת־בָּאָר בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל", בְּפִירוּשׁ (וְאֶתְחַנֵּן
ג, כט): "וְנִשְׁבַּח בְּגִיָּא כו" (לְעִיל וְאֶתְחַנֵּן יא, ג. "גִּיָּא הֵינִינוּ בְּחִינַת שְׁפִלוּת וְהַכְנָעָה
וּבִיטוּל אֱלֹיו יִתְבָּרַךְ . . וְנִשְׁבַּח בְּגִיָּא יֵשׁ לֹמֵר שְׁזָהוּ עֲנָן קְרִיאַת שְׁמֵהּ, שְׁהִיא
מִיּוֹשֵׁב . . בִּיטוּל לְמִסּוֹר נִפְשׁוֹ בְּאֲחֵר)."

1. (רֵאָה מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הַקֹּדֶשׁ הַר"פ ז"ל (עֲמוּד קֹלֶד) וְשֵׁם בְּשִׁינְיִים. -
הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר.
הַמֵּאֲמָר מִתְקוּפֶת לִיאֲנִי, וְנִבְלָל בּוֹ מֵאֲמָר דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "לֶךְ ה' הַגְדּוּלָּה"
תְּקַעֲלֵא שְׁנִדְפִּסוּ מִמֶּנּוּ ג' נִסְחָאוֹת: א. הַנּוֹחַת הַר"פ הַצִּל. ב. מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר
הַקֹּדֶשׁ כְּחוּבִים חֲלָק ב' עֲמוּד רכז. ג. (הַנּוֹחַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הַאֲמָצִיעִי) - אֹר
הַתוֹרָה וִירָא צ, א).
מֵאֲמָר זֶה בְּשִׁינְיִים וְתוֹסֶפֶת הַגְּדוּלָּה - בְּאֹר הַתוֹרָה עֲקֵב עֲמוּד תְּרִכּו. תְּרִכּו.
וְרֵאָה דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "קִטְנֵת" תִּשְׁכֹּחַ. דְּבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה תִּשְׁלֵל. תִּשְׁמִי.
2. (מַעֲנֵן) "אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת": בְּרִבּוּת סוֹף פְּרִשְׁתִּי רֵאָה. וּבִילְקוּט בְּשֵׁם
הַסִּפְרִי.
וּמַעֲנֵן "לְמִטָּה הַשָּׁמַיִם": בְּרִבּוּת: בְּרֵאשִׁית, פְּרָשָׁה י"ג (דף ט"ז, ב').
בְּשִׁלָּח, רִישׁ פְּרָשָׁה כ"ה (קמ"א, ג'). בְּקִהְלֵת רַבָּה: בְּפִסּוּק א, ד) "וְהָאָרֶץ
לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת". וְרִישׁ פִּסּוּק א, ו) "כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם". גְּמָרָא:
פֶּרֶק קָמָא דְּתַעֲנִית (דף ט', עֲמוּד ב'). פֶּרֶק ב' דְּבָבָא בְּתָרָא (דף ט', ט).
סוֹף עֲמוּד א').
3. (חוּתָם הַמִּתְהַפֵּךְ: עַל פִּי אִיּוֹב לח, יד: "תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוּתָם". רֵאָה פֶּרֶדֶס
לְהַרְמִי"ק שַׁעַר עֲרִכֵּי הַבִּינְיָיִם עֶרֶךְ אֲמַת. אֲגַרַת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ קלא, א).
4. וְכֵן הוּא בְּ"מִשְׁנַת חֲסִידִים", בְּתִיקוֹן תְּפִלִּין, פֶּרֶק י"ד, אוֹת ה':
שֶׁהָאָדָם הוּא לְגִבִּי וְ"אֵא כְּחוּתָם הַמִּתְהַפֵּךְ".
וְעֵינֵינוּ מִה שְׁנֵת־בָּאָר מַעֲנֵן "רְצוּעוֹת דְּתִפְלִין שֶׁל רֹאשׁ", בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל

וְהָיָה בְּשִׁמְיִי עֶצְרַת אוֹמְרִים "מוריד הגשם"²³, שְׁזָהוּ
הַמְשַׁכֵּת מִ"ד מְלַמֵּעֶלָה, לְהִיּוֹת נִקְלֵי אֹר אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ
הוּא בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִ"קָּרֵב אִישׁ וְלֵב עֲמוּק"²⁴ (תהלים סד, ז).
וְעַל זֶה נֶאֱמַר (פְּרָשְׁתָנוּ יא, יא): "לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מַיִם" –
שְׁבִדִי לְהַמְשִׁיךְ הַמְשַׁכָּה עֲלֵינָהּ זֶה, דְּ"מִטֵּר הַשָּׁמַיִם" שְׁבִשְׁמִינִי
עֶצְרַת, הוּא עַל יְדֵי נִסְוֶה־הַמַּיִם בְּחֶג־הַסּוּכוֹת. וְזֶהוּ הַמְשַׁל הַנִּל
"בְּאֶדָם הַשּׁוֹתָה לְחִבְרֹו כְּדִי שִׁיחְזוֹר וְיִשְׁתֶּה לוֹ".
וְהָיָה עַל פִּי זֶה יוֹבֵן הַפֶּסוּק (מִיכָה ז, יח): "מִי אֵל כְּמוֹךְ נִשְׂא
עוֹן כּוֹ, לְשֹׁאֲרֵי תַחֲלֹתוֹ, וְאֶמְרוּ רַז"ל בְּפֶקֶד ב' דְּרָאשׁ הַשְּׁנָה (דף
י"ז), דְּפִירוּשׁ "לְשֹׁאֲרֵי" הֵינּוּ "לְמִי שֶׁמְשִׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים".
וְיֵשׁ לְבָאֵר תַּחֲלָה עֲנִין שְׁבִסְפֵּרִי מְקוּבָּלִים הַקְדָּמוֹנִים²⁵
נִקְרָאִים הַמְדוּת עֲלִינוֹת "גג"ת" – גְּדוּלָה, גְּבוּרָה, תַּפְאֲרָת.
הֵינּוּ, שְׁמִדַּת חֶסֶד וְיִתְבָּרֵךְ נִקְרָא בְּשֵׁם "גְּדוּלָה". רַק בְּ"עֵץ חַיִּים"
נִזְכָּר הַכֵּל "חג"ת" – שְׁנִקְרָא הַמְדָה בְּשֵׁם "חֶסֶד". וּבְפֶסוּק כְּתִיב
גַּם כֵּן: "לֵךְ ה' הַגְדוּלָה וְהַגְּבוּרָה כִּי".
וְהַעֲנִין:
כִּי בְּאֵמַת בְּאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לֹא שִׁיךְ לֹמֵר שִׁישְׁפִיעַ
חֶסֶד, רַק מִזְחָמַת כִּי "לְגְדוּלָתוֹ אֵין חֶקֶר" (תהלים קמח, ג), וְכִמּוֹ
שְׁכָתוֹב (שם, ח): "אֶרֶךְ אֲפִים וְגִדֵּל חֶסֶד". כִּי הֵנָּה "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ
חַיִּים" (משלי טו, טו), וְלִהְיוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא "אֶרֶךְ אֲפִים" עַל כֵּן
נִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת "וְגִדֵּל חֶסֶד כִּי". וְכִמּוֹ שְׁנִתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר.
וְלִכֵּן הוּא חֶסֶד אֵין קֶץ וְתַכְלִית לְחֶסֶדוֹ הַטּוֹב. וְזֶהוּ מִדַּת
"וְרֵב חֶסֶד"²⁶ (תְּשָׁא לֵד, ו). אֲמָנָם בְּחִינַת חֶסֶד זֶה שְׁמִצָּד הַגְּדוּלָה,
וְזֶה דִּיִּיקָא בְּמִדַּת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא אֲשֶׁר "לְגְדוּלָתוֹ אֵין חֶקֶר",
כִּי "הוּא לְבִדּוֹ הוּא"²⁷, הוּא "קְדָמוֹן לְכָל הַקְדָּמוֹנִים"²⁸, כִּי גָאֵה
גָּאֵה כִּי"²⁹ (בְּשִׁלַח טו, א). לִכֵּן "לֵךְ הוֹי"ה – דִּיִּיקָא – הַגְּדוּלָה". מֵה
שְׂאִין בֵּן בְּנִבְרָאִים לֹא שִׁיךְ מִדָּה זֶה, מֵאַחֵר שֶׁהֵם בְּאֵמַת "כָּלָא
חֲשִׁיבִי", וְכָל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הוּא כְּטַפָּה לְגַבִּי אוֹקְיִינוֹס, וְיִוְתֵר
מִכֵּן אֵין עֶרְוֹן כִּי. לִכֵּן בְּכָל סְטֶרָא־דְקְדוּשָׁה הוּא בְּחִינַת בִּיטוּל
וְאֵין דְּ"כָלָא חֲשִׁיבִי" – נִהְפֹּךְ מִבְּחִינַת גְּדוּלָה. וְלִכֵּן נִקְרָא

וְיִרְאֶה־עֵילָאָה כִּי, וְכִידּוּעַ אֲשֶׁר ד' אוֹתִיּוֹת הוֹי"ה הֵן "דְּחִילוֹ־
וְרַחֲמוֹ, רַחֲמוֹ־וְדִחִילוֹ", הֵרִי ב' פְּעָמִים רַחֲמוֹ, וּב' פְּעָמִים
דְּחִילוֹ. וְאֶפְשָׁר, שְׁזָהוּ "הֵרִים וּבִקְעוֹת" – ב' בְּחִינּוֹת הֵרִים, ב'
בְּחִינּוֹת בִּקְעוֹת כִּי).
וְהָיָה, אֲתַעְרוּתָא־דְלַעֲיָלָא הַנִּמְשָׁךְ מְלַמֵּעֶלָה עַל יְדֵי
אֲתַעְרוּתָא־דְלַתְתָּא שְׁבִבְחִינַת מַיִם־דְלַתְתָּא, גְּדוּלָה
וְעֲלִינָהּ יוֹתֵר מֵאֲתַעְרוּתָא־דְלַעֲיָלָא הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי אֵשׁ.
וְכִי מִבְּחִינַת אֲתַעְרוּתָא־דְלַתְתָּא שְׁבִבְחִינַת חוֹתֵם־בּוֹלֵט
שְׁמִלְמִטָּה, נִמְשָׁךְ מְלַמֵּעֶלָה בְּחִינַת חוֹתֵם־שׁוֹקֵעַ; וּמֵאֲתַעְרוּתָא־
דְלַתְתָּא שְׁבִבְחִינַת שְׁקִיעָה וּבִיטוּל, נִמְשָׁךְ אֲתַעְרוּתָא־דְלַעֲיָלָא –
גִּילּוֹי בְּחִינַת חוֹתֵם־בּוֹלֵט, דְּהֵינּוּ גִילּוֹי אוֹר אֵין־סוֹף בְּלִי לְבוּשִׁים
הַמְסִתִּירִים, "וְלֹא יִכְנֹף עוֹד כִּי"¹⁶ (יִשְׁעִיָה ל, ב).
וְאֵם כֵּן, אֲתַעְרוּתָא־דְלַתְתָּא שְׁבִבְחִינַת מַיִם, שְׁהוּא בְּחִינַת
שְׁקִיעָה וּבִיטוּל, "מְשִׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים", מִמְשִׁיךְ אֲתַעְרוּתָא־
דְלַעֲיָלָא עֲלִינָהּ יוֹתֵר מִמֵּה שְׁנִמְשָׁךְ עַל יְדֵי אֲתַעְרוּתָא־דְלַתְתָּא
בְּבְחִינַת "רִשְׁפֵי אֵשׁ".
וְאֶפְשָׁר לֹמֵר, שְׁזֶה מְרוּמּוֹ גַּם בֵּן בְּפִירוּשׁ "אֶרֶץ הֵרִים
וּבִקְעוֹת", שְׁמִחוֹתֵם־בּוֹלֵט שְׁלַמְעֶלָה, נַעֲשֶׂה לְמִטָּה בְּחִינַת
שְׁקִיעָה וּבִיטוּל כִּי).
וְלִכֵּן "אֶרְמִי יַעֲקֹב מַיִם לִינִי"¹⁷ – לְהַמְשִׁיךְ בְּרִכָּה
עֲלִינָהּ יוֹתֵר¹⁸. וְזֶהוּ "לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מַיִם", בְּאֶדָם
הַשּׁוֹתָה לְחִבְרֹו שִׁיחְזוֹר וְיִשְׁתֶּה לוֹ.
וּפִירוּשׁ: שְׁזֶהוּ הַעֲלָאת מִיִּין־נוֹקְבִין לְהַמְשִׁיךְ מִיִּין דּוּכְרִין,
הַנִּקְרָא "מִטֵּר הַשָּׁמַיִם"¹⁹.
וְאֶפְשָׁר עַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַּם כֵּן עֲנִין נִסְוֶה־הַמַּיִם שְׁהִיָּה
בְּחֶג־הַסּוּכוֹת²⁰ כָּל שְׁבַעֲת יָמֵי הַחֶג:
כִּי הֵנָּה עֲנִין נִסְוֶה הֵינּוּ הוּא בְּחִינַת שְׁמִחָה, וְהוּא כְּמוֹ חוֹתֵם
בּוֹלֵט שְׁמִלְמִטָּה, בְּחִינַת שְׁמִחַת הַנֶּפֶשׁ בְּאַהֲבָה רַבָּה לֵה'. וְזֶהוּ
עֲנִין שִׁיר הַלֵּוִיִּם עַל הֵינּוּ²¹. אֲבָל נִסְוֶה הַמַּיִם הוּא בְּחִינַת חֲכֻמָּה
– בְּחִינַת²², בְּחִינַת בִּיטוּל, שְׁהוּא בְּחִינַת חוֹתֵם שׁוֹקֵעַ שְׁמִלְמִטָּה.

23. (משנה תענית ב, א. רמב"ם הלכות תפלה פרק ב הלכה ט"ו. טור ושלחן
ערוך ושלחן ערוך אדמו"ר תוקן אורח חיים סימן קיד סימן קיד, א).
24. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "תורה צוה" (לקמן ואת
הברכה צו, א).
25. ("שלפני הפרדס ותעץ חיים" – אור התורה וירא, צ, א).
26. ענין בזהר באדרת נשוא (דף קל"ג, עמוד ב').
27. (נוסח פיוט לראש השנה יום הכפופים. וראה "מראי מקומות הגהות
והערות קצרות" לתנא פרק ב).
28. (תקוני זהר קב, א).
29. (ראה דבור המתחיל "אשירה לה' כי גאה גאה" – תורה אור בשלח סב, ד.
לעיל אחרי כט, ב. ובכמה מקומות).

16. וכמו שנתבאר כל זה על פסוק "שימיני כחותם" הנ"ל.
17. (זהר חלק ג' בלק קפט, א: "ויבא לו יין" (תולדות כו, כה) – "דארמי מין
בההוא יין").
18. (וענין בזהר בלק, דף קפ"ט, סוף עמוד א' – בענין אחר קצת).
19. וענין מה שנתבאר על פסוק "אם בקתי כו", בענין "ונתתי
גשמיכם כו" (לעיל בקותי מה, א: "גשמיכם זהו התורה, כמו שכתוב "ערוף
במטר לקחי" .. ועל ידי "גשמיכם", בחינת התורה .. נעשה .. שיהיה לבו פתוח,
שיוכל להיות בנפשו בחינת אהבה על ידי בחינת התורה").
20. (סוכה מה, א. תענית ב, ב).
21. (ברכות לה, ב).
22. (זהר חלק ג' צו לר, א. הקדמת תקוני זהר בתחילתה. ובכמה מקומות).

25 ש"משים עצמו כשיריים" כו'. כנ"ל.
26 והנה, על ידי בחינת בטול זה יוכל להתגלות עליו מדותיו
27 של הקדוש ברוך-הוא ממש, שהוא בחינת מדת גדולתו יתברך
28 בגילוי ממש. כי על ידי בחינת שקיעה שמלמטה, שהוא בחינת
29 ביטול, נמשך אתגרותא-דלעילא בבחינת חותם בולט, הוא
30 בחינת מדת גדולתו יתברך. מה שאין בן בסטרא-אחרא, שהוא
31 בחינת יש, נמשך משם רק על ידי שבירת-הכלים.
32 וזהו ענין "לעושי רצונו על אחת כמה וכמה"³⁶. וכמו
33 שנתבאר במקום אחר, שבעולם-התיקון נמשך השקראת אור
34 אין-סוף מבחינת "שלימותא וכולא"³⁷ כו'.
35 ואפשר, שזהו גם כן פירוש "ארץ הרים ובקעות": כי
36 אברהם שהוא בחינת הר, היינו מדת החסד, הרי חסד זה נמשך
37 מבחינת "ואנכי עפר ואפר", שהוא בחינת בקעה, בחינת ביטול
38 כו'. מה שאין בן בסטרא-אחרא כנ"ל³⁸.
39 וזהו "לשארית נחלתו" – "למי שמים עצמו כשיריים":
40 כי הנה י"ג מדות הרחמים נקראים "רחמים גדולים", כמו
41 שכתוב (ישעיה נה, ז): "וברחמים גדולים אקבצר", שנמשכים
42 מבחינת "ולגדולתו אין חקר". שהם מבחינת "ארץ אפים וגדל
43 חסד"³⁹. ועל כן אינו נמשך אלא ב"מי שמים את עצמו
44 כשיריים", שהוא בחינת שקיעה וביטול, שזה דייקא הוא הכלי
45 לבחינת חותם בולט שמלמעלה⁴⁰. וזהו שכתוב (ישעיה נ"ז, טו):
46 "כי בה אמר רם ונשא כו' מרום וקדוש אשבון, ואת דבא ושפל
47 רוח" כו'⁴¹.

1 ארץ-ישראל בשם "ארץ כנען" – לשון הכנעה וביטול. כמו
2 שנתבאר לעיל (טו, ג).
3 וזהו מדת "חסד לאברהם" (מכה ז, ב) – שנמשך מבחינת
4 "ואנכי עפר ואפר". ועל דרך זה אמר יעקב (וישלה לב, יא):
5 "קטנתי מכל החסדים"³⁰.
6 ומה שכתב ב"עץ-חיים" – "מדת חסד", ולא אמר "גדולה",
7 היינו כי ב"עץ-חיים" מדבר ב'חסד ד'עזיר אנפין דאצילות',
8 אשר הכלים הם בבחינת גבול ותכלית, "רל"ו אלפים רבבות
9 פרסאות"³¹, ולכן נקרא "עזיר אנפין". מה שאין בן "ארץ אפים"
10 הוא אין-סוף. ולכן בחסד-ד'א נקרא חסד-ד'מ", בחינת
11 ביטול, שהכלים בטלים ממש לאין-סוף ברוך-הוא. אבל בחינת
12 "וגדל חסד", "ורב חסד", וזהו בבחינת "ארץ אנפין" שמלמעלה
13 מהאצילות כנ"ל. וכמו שכתוב בזהר שם בענין "חסד דלגאור"
14 ו"חסד דלבר", עין שם.
15 אף משבירת-הכלים שמעולם-התהו נהנה בחינת חסד
16 דישמעאל, אשר גם הוא פורץ. אכן הפיזור בכדי להראות את
17 עשרו ותפארת גדולתו³², ולהיות לו לשם ולתפארת³³, הפך
18 מבחינת הביטול מבחינת "עפר ואפר". וממילא שאין משפיע –
19 רק מהמותרות שלו. והתהוות בחינת זה דנבראים היינו על ידי
20 שבירת הכלים דייקא, מעולם התהו שלפני האצילות, שהיה
21 החסד בבחינת גדולה כו'³⁴.
22 והאדם צריך לידבק במדות דעולם-התיקון, חסד-ד'מ",ה,
23 בחינת בטול. ולכן, אפילו מגיע לו ריעותא מהגמילות-חסד, לא
24 ימנע את עצמו מלגמול חסד³⁵, בין שסבת החסד מחמת

בדעתו לר, ד. שלח מז, א. לקמן האזינו עב, ב. עג, ג).

37. (תקוני זהר בדקדוקה יז, ה). ובכמה מקומות).

38. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ענין שניתנה תורה על הר סיני" (לעיל במדבר טו, ב).

39. וענין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "כי הרים ומושו" (לקמן תצא מא, א"ב: פירוש רחמים גדולים . . מדת הקדוש ברוך הוא . . על כולם שייך ונופל רחמנותו. ובמאמר "ברוך מרחם על הבריות", שעל כל הבריות ועולמות עליונים שייך ונופל רחמנותו יתברך).

התשובה באה ממדת רחמנות . . מעורר למעלה . . בחינת "ברחמים גדולים אקבצר" שמעלה ומטה שוין . . ועל תשובה שבבחינה זו היא שתלויה ביאת המשיח . . כשיתגלה לעתיד לבא בחינת "רחמים גדולים", אזי "ההרים ימושו והבקעות תמוטטנה". ובדבור המתחיל "קול דודי" (לקמן שיר השירים טו, א: "שבחינת מרירות מעוררת המשכת רחמים רבים בו").

40. וכמו שנתבאר באריכות על פסוק "שימני כחותם על לבך כו'" (הי"ל).

41. וענין בזהר פרשת אמור (דף צ', סוף עמוד ב'), וב"מקדש מלך" שם.

30. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדוש" (סימן ב דבור המתחיל "קטנתי"). עין שם.

31. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדוש", (סימן ב) דבור המתחיל "איהו וחייה".

32. (על פי אסתר א, ד: "בהראות את עשר . . תפארת גדולתו").

33. (לשם ולתפארת: על פי תבוא כו, יט. ועוד).

34. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויהי בשלח פרעה", בענין "כמה ארך אפים לפניו כו'" עין שם (תורה אור סא, ג). וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "שחורה אני כו'" (לקמן שיר השירים ז, ג) בענין "כֹּהֲלִי קָדֵר" כו'. עין שם.

35. (ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק ב"ה (תירא ב) עמוד 79 ואילך).

36. (מכות כד, א"ב: רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מתלבין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי . . והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו בושיים שמשחקים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית יהודים רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להם: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה". וראה תורה אור נח טו, ד. וישב כו, א. בשלח סא, ג. תצוה פא, ב. לעיל

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

ע"ש וכך הוא עד רום המעלות גם בנשמות שבג"ע
 העליון ובכלל הנה כללות בחי' העלאת מ"נ דמלכות
 מצד הנבראים ע"ז נאמר תנו עוז לאלקים שיוכל
 להעלות מ"נ שנק' כח ועוז המעלה מ"נ ואז נא' אלקים
 אל דמי לך קארי דדיר כו' וד"ל. וכמ"כ יובן שכמו
 שכת' אתדל"ת באה מלמעלה דוקא כנ"ל כך כח של
 אתדל"ע שיהיה מתעורר מאתדל"ת אע"פ שאין ערוך
 ביניהם כלל וכלל ג"כ בא מלמעלה מעלה מן המשפיע
 שמשם נמשך לו רצון וכח להיות מתעורר ומתפעל
 מאתדל"ת הנק' בחי' מ"ד עד שיבא לכלל יחוד פכ"פ
 שזהו מ"ש יאר ה' פניו אליך כו' ונמצא שבין במשפיע
 ובין במקבל מה שהמשפיע בא לכלל החזרת פנים אל
 המקבל להתייחד במקבל בבחי' הפנימית שבו וכן מה
 שהמקבל יוכל להעלות מ"נ מבחי' פנימיות שבו וחוזר
 פנים שלו אל המשפיע אע"פ שהיה המשפיע והמקבל
 תחלה מרחוק מאד בבחי' אב"א כו' הנה כל זה אינו
 בא מצד עצמות כח המשפיע והמקבל אלא דוקא
 מלמעלה נמשך כח החזרת פכ"פ דמשפיע ומקבל
 לעוררם בבחי' אתדל"ת ואתדל"ע בחי' מ"נ ומ"ד
 והיינו פי' עוזר ומושיע כו' שעוזר למשפיע ומקבל
 לבא לבחי' יחוד פכ"פ כו' וד"ל.

(וזהו ע"פ מאמר קו המדה שבכת' באיזה אופן
 ובאיזה זמן ובאיז' מדה ושיעור כמה יהי'
 העלא' מ"נ וכמה יהיה המשכת מ"ד כמו אלה מועדי
 הוי' בג' רגלים דוקא אז זמן יחוד פכ"פ דכתיב יראה
 כל זכורך את פני הויה כו' וכה"ג וד"ל). והנה שרש
 ההמשכה של הכח הזה למשפיע ומקבל הוא נמשך
 מבחי' הפנימי של הכתר דוקא שנקרא כתר' שבכת"ר
 והוא בחי' רעוא דכ"ר הנ"ל מקור כל הרצונות שמשם
 נמשך בחי' רצון למשפיע שירצה להתעורר ולהתפעל
 באתעדל"ע להיות מאיר פניו אל המקבל כמו יאר ה'
 פניו וכה"ג ואם לא הארת רעוא דכל רעוין בז"א
 לעורר לו רצון בהתעוררות זו לא היה מתעורר כלל
 מצד העלאת מ"נ דכנ"י מאחר שאין ערוך כלל ביניהם
 כנ"ל וגם מה שיכולים כנ"י להתעורר באתדל"ת
 להחזיר פניהם אל ה' בתשובה שלימה אע"פ שהיו
 עומדים בבחי' עורף ואחוריים תחלה כו' גם זה נמשך
 להם כח ועוז מבחי' רעוא דכל רעוין הנ"ל שממשיך
 להם רצון שלו להיות להם התעוררות זאת ולכן נאמר
 עד יערה עלינו רוח ממרום דוק' כמו יעקב משמש
 במרום כו' (ומ"ש בת קול מכרזת בחי' מל' משום שיש

(נ) אך הנה כמו שיש להפלי' איך נעשה אתדל"ע מצד
 אתדל"ת כנ"ל יותר יש להפליא מהיכן נמצא
 הכח בתחתוני' בע"ג בבחי' נפרד להיות בהם בחי'
 אתדל"ת בחי' ביטול היש לאין כו' שזהו לכאורה היפך
 טבע הבריאה שנברא לבחי' יש ונפרד דוקא כמו כל
 צבא השמים שהן בבחי' יש נפרד לעצמם מאין נמצא
 בהם בחי' הביטול במציאות בהשתחוואה כמ"ש לך
 משתחוויים וכן כל הברואים אומרים שירה כך עד רום
 המעלות שבג' עולמות בי"ע עד נשמות שבג"ע העליון
 דכתיב והיה מדי חודש בחדשו כו' יבא כל בשר
 להשתחוות כו' וגם בנשמות ישראל למטה גם
 שמלוכשים בגופי' חומרי' מאד ומשוקעים בטומאות
 הגסות דרוח הבהמה בחטאים ועונות מלבד עול הגלות
 כשיעבוד פרנסה בכל לב ונפש וכן בכל תאות היתר
 שמטמטם הלב כו' עכ"ז נמצא בהם תמיד בחי' זאת
 דהתעוררות תשובה מעומקא דלבא בכל לב ונפש
 לשוב מן החטא לגמרי ולהיות מרי נפש ולצעוק אל ה'
 בתשובה בכל לב לשוב אל ה' לעבודתו האמיתית כמו
 בעי"ת שאפילו קל שבקלים חוזר בתשובה ובוכה על
 נפשו שנתרחק בעונותיו וכה"ג בשאר ימות השנה
 הרבה מתעוררים לפרקים לבלתי ידח כו' וזהו פלא
 גדול לכאורה שזהו כמו היפך הטבע ממש. אך הנה
 באמת אין התעוררות זאת מצד עצמם אלא מלמעלה
 נמשך עליהם רוח התעוררות זו כמ"ש עד יערה עלינו
 רוח ממרום והוא ענין בת קול שמכרזת בכל יום לעורר
 לנשמות שנטמאו באיסור או בהיתר לומר שובו בנים
 שובבים כו' ומזה הכרוז הרבה מתעוררים בכל יום ויום
 ממש כידוע והיינו כמ"ש השיבנו ה' אליך שתשובה
 זאת מאת ה' היא שהוא המשיב לכנ"י בתשובה
 בהתעוררות זאת שמעוררים בכל יום כו' ונמצא שגם
 בחי' אתדל"ת דתשובה אינה מצד עצמם אלא מלמעלה
 בא כח ועוז המעורר אותם (וכמשארז"ל הבא לטהר
 מסייעין אותו כו') וכך הוא ג"כ בכל בחי' העלאת מ"נ
 דבי"ע במלאכים וכל צבא השמים עד רום המעלות
 כנ"ל הכל מאת ה' הוא שבא כח המעוררם בהתעוררות
 זאת ונותן בהן כח זה הביטול במציאות ואם לאו לא
 היה בהן בחי' ביטול זה כלל מאחר שהן בחי' יש נפרד
 כו' וראיה לזה ממה שמצינו בזהר שבכל חצות לילה
 יש כרוז שמכריז לעורר הנשמות כו' והוא ענין הנותן
 לשכוי בינה בטש בגדפוהי דתנגולא כו' ואו' הקיצו
 ורננו שוכני עפר כו' סתימין עיינין אטימין אודנין כו'

ידוע כו' וכמ"ש במ"א. אך מה שיש כח גדול כזה
בבחי' הכתר להחזיר למשפיע ולמקבל פב"פ גם הוא
מקבל מלמעלה הימנו דוקא והוא מבעל הרצון שהוא
בחי' העצמות דא"ס ממש וכידוע שבכל יחוד יש
הארה וכח ליחודם מעצמות אא"ס כו' והוא ע"י
שבחי' הכתר הנ"ל הוא בחינת ממוצע בין עצמות
המאציל לנאצלים וזהו ע"י תשובה ומעשים טובים
כנ"ל שנקרא עושיין רצונו של מקום כו' ועל ידי תורה
ההמשכה באה מן ההעלם לגילוי כמו שהוא בלא דבר
מפסיק וע"כ הוא הגורם יותר בחי' החזרת פנים בפנים
כנ"ל וזהו עיקר ענין כריתת ברית שעל ידו יומשך רצון
מרעוא דכל רעוין תמיד להיות חזרת פנים בפנים
בקודשא ב"ה וכנסת ישראל כו' (וזהו שאמר מניחין
חיי עולם שהוא מקור לחזור יחוד דפב"פ שבתפלה
שנקרא חיי שעה כו') ונמצא שע"י ג' דברים הללו
תורה ותשובה ומע"ט נמשך רצון מרעוא דכ"ר להיות
החזרת פב"פ בכל משפיע ומקבל עד רום מעלות כו'
וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

כח המעלה מ"נ גם מכל משפיע אל המקבל מצד רוחא
דשביק בגוה כו' וכן מז"א למל' כו' אך ע"ז נאמר אם
יגאלך טוב כו' וא"ל וגאלתיך אנכי מבחי' הכתר
שבכתר מי שאנכי כו') וזהו השיבנו ה' אליך מצד
הארת רעוא דכ"ר שנשוב בהתעוררות זו אליך ואז
ונשובה בבחי' פנים ממילא כי תאיר ג"כ פני הויה
אלינו להתייחד פב"פ כו' וא"כ פ"י השיבנו היינו שלא
להיות בבחי' אחוריים והפנים בעניני עוה"ז אלא
השיבנו לבחי' פנים שיהי' בהתעוררות אמיתי' כנ"ל
ואז ונשובה להיות בבחי' פב"פ כי יאר הויה פניו
אלינו ממילא גם הוא ע"י הארת רצון דרעוא דכל
רעוין וז"ש ואני תפילתי לך שהוא יחוד דזו"ן פב"פ
דוקא בעת רצון העליון לזה היחוד מרעוא דכ"ר כו'
וכמ"ש בזהר ע"פ ואל יבא בכל עת כו'. וכמו אלה
מועדי הויה בג' רגלים ושבת או בשחרית דכל יום כו'
וז"ש ששים ושמחים לעשות רצון קונם בחי' רצון
דרעוא דכ"ר והוא חק וזמן נתן להם שלא ישנו את
תפקידם זמן יחודם כמו בקירוב השמש והירח בזמן

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

הספירה נבלעים הדמים בפנימיותו וז"ס א' דאהי' עם
הדם שנעשה אד"ם דז"א ולכן מן זש"פ עד שבועות
מ"ד ימים כמנין דם כי דם נעקר ונעשה חלב וכמבואר
פרטות סדר כניסת ה"ח וה"ג הנ"ל בזו"נ ופרטות סדר
כניסת המוחי' שם בפע"ח עד שבשבועות נגמרו
כניסתם אז מקריבים שתי הלחם להיות אומן את היונק
בלחמה של תורה כו' וביאור כל זה, הנה מבואר בזהר
בלק (קפ"ח ב') ע"פ והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו
תרומה לה' (במדבר ט"ו י"ט) האי קרא על עומר
התנופה אתמו וכי לחם הארץ שעורה איהו (פי'
שהמל' לחמה העיקרי הם ה"ח שמכוננים אותה בסוד
והוכן בחסד כסא (ישעי' ט"ז ה') ואם כן היכי קרי
לשעורה שהיא ה"ג לחם הארץ) לאו הכי ואנן שעורה
מקריבין בגין דשעורה קדמאה לשאר נהמא דעלמא
שעורה איהו שעור ה' דהא אתר ידיעא הוא בשיעורא
דה"א (שר"ל שהגבורות מהם נבנית תחלה ואח"כ
החסדים ולכן קוראם לחם הארץ וז"ס שיעור ה' ה"ג
ומהם נבנית המלכות ה') עכ"ל הזהר והמק"מ שם.
ולהבין כ"ז ענין שיעור ה' שהוא ענין בנין המל'
מהגבורות, יש להקדים מ"ש במרכבת יחזקאל ופניהם

להקריב העומר ביום שני של פסח שנאמר והניף את
העומר לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת
(ויקרא כ"ג י"א). לספור כל אחד שבועה שבועות
שנאמר וספרתם לכם (ויקרא כ"ג ט"ו). (ש"ב ש"ו):
הנה העומר ה' בא משעורים שנק' מאכל בהמה בגמ'
(פסחים ג' ב') וסודו מבואר בארוכה בפע"ח שער
המצות (שער ספה"ע ספ"ו) ובטעמי מצות פ' אמור נת'
תמצית הענין כי שערה ב"פ מנצפ"ך עם האותיות ע"ש
ולהיות כי המל' בפסח בקטנות (ר"ל אחר יום ראשון
שמסתלקים כל המוחי' שנמשכו בליל ראשון כמ"ש
לעיל במצות אכילת מצה) ואין לה רק הה"ג ע"כ
מקריבים שעורים בו ביום, והנה ע"י הקרבת קרבן
העומר נמשכו אלו הה"ג בבחי' פנימי' ואח"כ ניתן לנו
מצות ספירת העומר לומר היום יום אחד לעומר עד
מ"ט ימים שע"ז נמשכו בחי' המקיפים כי מהבל
הדבור נעשה אור מקיף כידוע וכללות הכוונה בספה"ע
הוא להגדיל ז"א (ונוקבא) במ"ט ימי הספירה לאט
לאט כל מה שהגדיל בליל פסח שאז הוצרך לכך לשעה
בלבד לפי שהיו הקליפות יונקים מה"ח וה"ג שבדעת
שז"ס מתבוססת בדמיק (יחזקאל ט"ז ו') ואח"כ ע"י

46 כמו שהחיק גשמי יש בו מעלה מיוחדת שירגיש
47 הטעמים והתענוג שבמתיקות וכיוצא וכמ"ש וחיק
48 אוכל יטעם (איוב י"ב י"א) וכמו"כ חיק הרוחני הוא
49 בחי' חכמה שבו הוא סוד הטעמים וגילוי תענוג
50 העליון שבכל עולם לפי ערכו גלוי תענוג אלקי הנמשך
51 ומאיר בו מאא"ס ב"ה שהוא מקור החיים ומקור
52 התענוגים הוא בבחי' החכמ' שבו ח"ך מ"ה ולכן נז'
53 בע"ח שטעמים בכתר וגם בחכ' ע"ש כי הכתר הוא
54 מקור התענוג ונמשך ומאיר בחכמה הנק' עדן והנה
55 בחי' ח"ך שבה' מוצאות הוא בחי' חכמה שבדבור
56 שכולל כל המוצאות שתחתיו (כמ"ש בזהר ובע"ח
57 בסוד כולם בחכ' עשית (תלים ק"ד כ"ד)) הפרטיים
58 ופעמים כשיהי' גילוי הארה ממוצא זה הכללי אזי יהי'
59 יתרון עצום עד להפליא במלאכים המקבלים ממוצאות
60 הפרטיים וז"ס עושה שלום במרומיו (איוב כ"ה ב') בין
61 שר של מים מיכאל ושר של אש גבריאל שאין מכבין
62 זא"ז מחמת גילוי הארה למעלה מבחי' החיות התמידי
63 הנמשך לכאו"א בפרטות ממקורו שהוא המוצא שלו
64 שבגילוי הארה זו יתבטלו ממצאותם וישתוו יחד וז"ש
65 היא מתהלכת בין החיות (יחזקאל א' י"ג) שהוא בחי'
66 ה' דשם הוי' מקור ד' מוצאות הפרטיים וכל' הקבלה
67 הוא ענין זיווג חך וגרון ונק' יחוד חו"ב ר"ל גילוי
68 הארה מחכמה שבדבור שהוא מקור הד' מוצאות בהם
69 ביתר שאת מכפי התמיד ואז עושה שלום במרומיו כי
70 לגבי בחי' זו כולם מתבטלים כאחד ועונין ואומרים
71 קדוש מחמת השראת אא"ס שבחכמה וז"ס ופניהם
72 (יחזקאל א' י"א) בזקף גדול שהוא הפסק מאמר
73 להפסיק בין ופניהם לוכנפיהם לומר שפניהם פי'
74 פנימיותם אינן פרודות כמו וכנפיהם, שפנימיותם הוא
75 בחי' הארת גיכ"ק שמהחך שכוללם יחד ובחי' זו קמה
76 וגם נצבה מעלה מעלה ולכן יש עליו טעם זקף גדול
77 בחי' זקיפה ועלי' גדולה (ע' מ"ש הינוקא שם דקצ"א
78 ב' זקיף טעמא לעילא):
79 והנה עכ"פ כנפיהם שהם פרודות בהתחלקות אופן
80 העפיפה וההסתלקות כלפי מעלה סיבת זה
81 מהתחלקות החיות שמד' מוצאות הנ"ל כי כפי אופן
82 החיות הנמשך לו כך הוא מהות עבודת המלאך ההוא
83 לפי שהחיות מאיר בהם בבחי' גילוי שהוא נמשך
84 מבחי' דיבור ועלמא דאתגלייא הנ"ל וע"כ ממילא
85 המלאך הוא באהבה ותשוקה נגלית וע"ד שהיו הפרות
86 שנשאו את הארון גועות ואומרי' שירה מחמת שנשאו
87 את הארון שהוא עלמא דאתגלייא נשפע עליהם שפע
88 אלקי להיות משוררות וגועות וכמ"ש וישרנה הפרות
89 (שמ"א ו' י"ב), והמשכת והתחלקות החיות זו נק'
90 שעורה שעור ה' פי' שיעור ומדה הנמשך מבחי' הה'

1 וכנפיהם פרודות מלמעלה (יחזקאל א' י"א) פי'
2 כנפיהם הוא דחילו ורחימו של המלאכים שהם כמשל
3 הכנפים בעוף שבהם ועל ידם מעופפים כלפי מעלה
4 ופורחים למחוז חפצם ותשוקתם כן המלאכים שנק'
5 עופות כמ"ש רז"ל ועוף זה מיכאל יעופף זה גבריאל
6 (זח"ג כ"ו ב') המה פורחים באור אהבת תשוקתם או
7 ביראתם להסתלק למעלה ליכלל במקורם וז"ס בוערות
8 כמראה הלפידים (יחזקאל א' י"ג) שהוא רשפי אש של
9 התשוקה שעולה כשלהבת למעלה, ובחי' זו של
10 כנפיהם הם פרודות ומחולקות זו מזו זה עובד באהבה
11 וזה ביראה כמו פני ארי' שבמרכבה הוא אל הימין
12 שעפיתו והסתלקותו ליכלל במקורו הוא בבחי' אהבה
13 וז"ס כארי' ישאג (הושע י"א י') והוא מחנה מיכאל,
14 ופני שור מהשמאל שעבודתו בבחי' יראה שור גועה
15 מחנה גבריאל ופני נשר הוא מלאכים שעבודתם
16 ועפיתם במדה ממוצעת בין אהוי"ר והיא מדת
17 הרחמנות כדכתיב כנשר יעיר קנו (דברים ל"ב י"א)
18 [וע"ז נאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות י"ט
19 ד')] כי מחמת שהיו ישראל בגשמיות בחומר ובלבנים
20 בשעבוד מצרים לא היו ראויים לזכות לעילוי הנפלא
21 דמ"ת שדבר ה' עמהם פב"פ כ"א ע"י התעוררות
22 רחמים רבים עליהם] והטעם שכנפיהם פרודות הוא
23 מצד התחלקות האור והחיות הנמשך להם ממקורם
24 בשינוי המהות והאיכות כי הנה כל שפעם וחיותם הוא
25 מבחי' דיבור ורוח פיו של הבורא ית' וכמובן
26 ממאדז"ל ועוף זה מיכאל כו' הנז"ל שמצירופי אותיות
27 אלו שאמר ה' בשי"ב נברא מיכאל ומחנהו וגבריאל
28 ומחנהו ועד"ז ככולם ובחי' דיבור הוא הנק' בשם
29 מלכות שמים כי דבר מלך שלטון שהמלך מנהיג
30 ממלכתו בדבור וז"ס בהבראם (מנחות כ"ט ב') בה'
31 בראם שהמל' הנק' דבור נק' ה' לפי שהוא בחי' ההבל
32 שהוא מקור לכל האותיות ונק' אות קלילא דלית בי'
33 מששא, והנה בחי' דיבורו ית' מתחלק לה' מוצאות
34 שכמו עד"מ באדם הבל הדבור מתחלק בה' מוצאות
35 כן בחי' מל' ורוח פיו ית' הנק' ה' מתחלק לה' מוצאות
36 שהוא ענין התחלקות האור והחיות הכללי למדריגות
37 ובחי' שונות ומובדלות זו מזו וזהו ענין ד' חיות
38 שבמרכבת יחזקאל הם ד' מחנות שכינה שהם מחנה
39 מיכאל מחנה גבריאל כו' שהם בחי' שונות לפי שכל
40 א' מקבל ממוצא מיוחד נבדל מזולתו, אך מה שאינן
41 אלא ד' ולא חמש הוא לפי שמוצא החמישי אינו מכלל
42 המוצאות הנמשכות לנבראים כמו ד' מוצאות הנשארים
43 אלא הוא מקור הכוללם יחד שממנו יתחלקו אח"כ
44 בפרט לבחי' שונות הגם שממנו נמצאים אותיות גיכ"ק
45 והיינו מפני שנאמר חכו ממתקים (שה"ש ה' ט"ז) פי'

ובגבריאלי להיפך ויש במחנה מיכאל רבבות בחי' 23
 שונות באיכות האהבה והתכללותה מכל המדות וכן 24
 בגבריאלי והתחלקות זו הוא ע"י שינויי הצירופים 25
 הנמשכים ממדת מל' דבר ה' וסיבת שינויי הצירופים 26
 הוא מחמת הה"ג הנ"ל שהם הנמשכים במל' בראשונה 27
 וכמשל באדם שממדה א' שבלב כשיפרשנה בדבור 28
 תתחלק לחלקים רבים כמספר התיבות שבכל תיבה יש 29
 חלק זעיר שם מני כללות האהבה והיינו ע"י הגבורות 30
 שמצמצמים את המדה ומחלקים אותה וכמבואר 31
 אצלנו באריכו' בענין פרה אדומה ע"ש וז"ס שעורה 32
 שעור ה' השיעורים הנמשכים מה' עילאה הנ"ל בבי"ע 33
 שזהו ע"י הגבורות ולכן נקראת לחם הארץ וקדמאה 34
 לשאר נהמי דעלמא כי התחלת בנין עלמא דאתגלי' 35
 בחי' ארץ שהוא בחי' מלכות דבר ה' אינו אלא ע"י 36
 הגבורות, ואח"כ נמשכים בה החסדים שהם סוד החטה 37
 וכמ"כ בארץ הלזו הגשמית שמקבלת ממל' דמל' 38
 דעשי' שבתוכה מל' דיצי' שבתוכה מל' דבריאה 39
 שבתוכה מל' דאצי' היא מוציאת פירותיה ג"כ כסדר 40
 הזה כפי שמקבלת דהיינו בתחלה השעורה ששרשה 41
 מה"ג הנ"ל שעל שמם נקראת שעורה כי הם הנקראים 42
 על האמת כן מטעם שנת"ל ואח"כ החיטים הנמשכים 43
 מהחסדים: 44

מצות הקרבת וטפירת העומר

1 בחי' היא מתהלכת בין החיות להיות מתחלק לד' 1
 מוצאות ולהיות נמשך לד' מחנות שכינה לכל א' 2
 במדריגתו ולהיות מדריגת כל אחד ואחד מובדל 3
 ומופרד מחבירו, ובאמת זהו שיעור ידוע וקצוב 4
 משימ"ב שלכן נק' המלאכים עומדים שעומדים מעת 5
 בריאתם בשי"ב בלי שום גרעון ותוספת וגם מה 6
 ששעורה הוא בשי"ן שמאלית מורה על בחי' הגבורה 7
 כמו וסביביו נשערה מאד (תלים נ' ג') וקדמונים אחזו 8
 שער (איוב י"ח כ') כמו שער בנפשו (משלי כ"ג ז') 9
 לפי שהמשכת והתחלקות החיות הוא ע"י בחי' 10
 הגבורות שהם מפרידות ההבל להיות צירופי אותיות 11
 שונות וכמ"ש כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו 12
 וזעים מחיל כסא וכנודע והם הגורמים להיות 13
 התחלקות ממוצא הח"ך לד' מוצאות כנגד ד' מחנות 14
 שכינה הנ"ל וגם כל א' מתחלק לרבבות מלאכים 15
 שונים ומובדלים זה מזה ע"ד הנ"ל וכמבואר אצלנו 16
 במ"א ע"פ [היש מספר לגדודיו (איוב כ"ה ג')] 17
 ולגדודיו אין מספר (גמ' חגיגה י"ג ב') סיבת 18
 ההתחלקות לפי שגם החסד שהוא מקור מחנה מיכאל 19
 כלול גם מהגבורה וכן הגבורה דגבריאלי כלולה ג"כ 20
 מהחסד רק שההפרש הוא בענין הגילוי וההעלם 21
 שבמיכאל החסד ואהבה בגילוי והיראה היא בהעלם 22

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

16 ששם שדי הוא שרש ומקור בחי' מספר והוא מלשון
 17 שאמר לעולמו די בחי' הגבלה עד פה תבוא ולא יותר,
 18 שמה נמשך בחי' המספר הו"ע ההתחלקות לפרטים
 19 רבים כו', אמנם שם הוי' הוא הי' הוה ויהי' כאחד הוא
 20 בחי' בלי מספר כו'. ולכן להאבות לא נגלה כ"א בשם
 21 שדי הוא בחי' שרש ומקור הזמן שבבריאת העולם הי' זה
 22 בדרך הסתר והעלם דבר המהווה מדבר המתהווה ולכן
 23 בכל מע"ב לא נזכר שם הוי' רק כ"א שם אלקים (שהוא
 24 בחי' א' עם שם שדי לענין זה כנודע), שהוא כח המגביל
 25 ומעלים ומסתיר, כנודע מענין שמש ומגן שנמשלו בהם
 26 ש' הוי' וש' אלקי', והם שורש אורות וכלים ג"כ, שש'
 27 הוי' הוא שרש האורות, וש' אלקים הוא שרש הכלים.
 28 ולהאבות נגלה בש' שדי היינו בחי' כח המגביל
 29 ההגבלות נגלה להם, אמנם כח הא"ס כ"ש בבחי' א"ס
 30 זהו ענין ושמי הוי' לא נודעתי וכמשי"ת לקמן אי"ה.

והי' מספר בני' כו' (א)

בס"ד. ש"פ במדבר, ל"ב

1 והי' מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא
 2 יספר מרוב. והקשו איך יתכן שיהי' בסוג בחי'
 3 המספר סכום אשר לא יספר, שמאחר שנופל לשון
 4 מספר בהכרח לומר שיש בחי' מספר ע"ז. וכן צ"ל
 5 מ"ש ועלמות אין מספר וארז"ל א"ת ועלמות אלא
 6 ועלמות אין מספר, אשר גם בזה צ"ל מאחר שהם
 7 עולמות נבראים בע"ג האיק' יתכן שיהי' בלי מספר. וכן
 8 מצינו בכתובים פעם כתי' המוציא במספר צבאם,
 9 ופעם כתיב היש מספר לגדודיו, וכן הקשו בגמ' ממ"ש
 10 אלף אלפים ישמשוני' וכתוב היש מספר. והנה בגמ'
 11 תירצו על הקושי' הנ"ל בענין מספר אשר לא יספר
 12 שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום הוא אשר לא
 13 יספר, וכשאין עושין רצונו של מקום והי' מספר כו'.
 14 והענין הוא דהנה שרש הפרש המספר לבחי' בלי
 15 מספר הוא ההפרש שבין שם שדי לשם הוי',

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

כי באמת, האהבה יש בכל אחד ואחד בעצם טבע הנפשות
בעצמן, מפני שכל נשמה היא "חלק אלקה ממעל"⁵, אצולה
מעשר ספירות העליונות, ובירושל' לנו מאבותינו כו',
אלא שצריך להביאה מההעלם אל הגילוי, והוא על
ידי הדעת וההתבוננות כו'. וזאת הוא שנצטוונו שיהיה
התגלות האהבה בלב, ויש בזה כמה בחינות ומדרגות,
כפי הדעת וההשגה וכמה שצריך לייגע בהתבוננות כו'.
(עיין מה שנתבאר בסידור ב"הערה לתיקון חצות". ועיין
מה שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק מב.)
וזה לפי מעלת ומדרגת הנפש במקור חוצבה כו').
כמו שכתוב בזהר⁶ על פסוק "נודע בשערים בעלה"⁷
- "דא קודשא בריך הוא, דאיהו אתידע (בדעת והשגה),
ואתדבק (באהבה) לכל חד לפום מה דמשער בליביה
כו"⁸, וכמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק מד.
וענין האהבה הוא, שאוהב את ה', ונמשכת נפשו אליו,
וחפץ לדבקה בו, מפני השגתו בגדולת ורוממות ה'. וכמו
שיש בטבע בנפש להמשיך אל הדבר הטוב ונאה, כמו כן
כאשר מתבונן עוצם העילוי דאור אין-סוף ברוך-הוא,
איך שהוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ויתבונן
בפרטיות המדרגות בזה, בבחינת הדקות והרוחניות,
וכשיבין וישיג הענינים האלו, ויתבונן בהם בהעמקת
והתקשרות דעתו בהם, יומשיך נפשו אל האור האלקי
ויחפץ לדבקה בו.
וכשישיג ויתבונן איך שכל זה הוא הארה לבד, שאין
ערך לגבי העצמות, שמופלא ומרומם מזה ו"כולא
קמיה בלא חשיב כו"⁹, הנה הרגש ההפלאה והרוממות
דאור אין-סוף מעורר האהבה בנפשו שנמשכת לדבקה
בעצמות אור אין-סוף, ובה יחפץ ולא יחפץ בשום דבר
גשמי ורוחני בלתי לה' לבדו. (והוא ענין "ועמך לא חפצתי
כו"¹⁰ כידוע).

וזהו פאן מקום אתי ומוכרח הדבר לעורר על ענין
אחד אשר רבים טועים בו, והוא גרמא בנזקין, בהעדר
העבודה באהבה ויראה, באמרם: מה אנו ומה עבודתנו
שיהיה לנו אהבה ויראה באמת? ואיך נתבע מעצמינו
ענין האהבה ויראה, אחרי אשר פחותים אנחנו
במדרגתנו? וכשלומים ומדברים בענין אהבה ויראה,
הוא אצלם כדבר שחוצץ להם, היינו שמוגבה ומרומם
מהם, ולא יעלה על דעתם גם לתבוע זאת מעצמם,
מפני שפלות מדרגת עצמם ועילוי מדרגת אהבה ויראה,
ומה שייכים המה לענינים כאלו.
וכל זה הוא טעות דמוכח, מזה שנצטוונו על פי
התורה במצות אהבה ויראה, שהן מתרי"ג מצות, אשר
כל אחד ואחד מחייב לקיים כל התרי"ג מצות, וכא
בגלגולים בשביל זה בכדי לקיימם כולם, והלא "אין
הקדוש ברוך-הוא בא בטרוניא עם בריותיו"³, וכשהוא
מבקש "אינו מבקש אלא לפי כחן"⁴, ואם נאמר שאין
ביכולת כל אחד ואחד לבוא לידי אהבה ויראה - איך
נצטווה על זה? אלא בהכרח לומר שיש ביכולת כל
אחד ואחד לבוא לידי אהבה ויראה.
והאמת היה בדבריהם, אם היה ענין האהבה רק כמו
אהבת אברהם אבינו עליהשלוש, והיראה כמו יראתו
של יצחק אבינו עליהשלוש, וכדומה בצדיקים גמורים,
ואז יש מקום לומר: מי יערב לבו לגשת למעלה
ומדרגה זו.
(ומכל מקום, גם בזה אין שום אדם פטור מזה, וכמו שכתוב
ב"ספר של בינונים" פרק מד בענין מדרגת משה, וכל שכן
במדרגת אבות העולם כו').
אבל באמת יש באהבה וכן ביראה כמה מעלות
ומדרגות, וכל אחת נחלקת לכמה בחינות ומדרגות
לאין קץ, "כל חד לפום שיעורא דיליה" (היינו לפי ערך
השגתו).

6. חלק א וירא קג. ב.

7. משלי לא, כג.

8. זה הקדוש ברוך-הוא, שהוא נודע (בדעה והשגה) ומתדבק (באהבה) לכל
אחד לפי מה שמשער בלבו - וזה חלק א קג. ב.

9. ראה דרך מנותקי, "שרש מצות התפלה" פרק מ. וראה לקושי שיחות חלק
ב עמוד 397.

10. תהלים עג, כה.

1. וזהו פאן: לתוכן פרק זה ראה ההערה בפרק ב ובקונטרס העבודה פרק ג-ד.
- הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

2. ראה שלחן ערוך אדמו"ר הנזקן הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה ד: "וכן
אמרו חכמי האמת, שכל נפש מיישראל לבא צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים
כל התרי"ג מצות במעשה דבור ומחשבה ודיבור". ושם נסקן במראי מקומות.

3. עבודה זרה ג, א.

4. במדבר רבה פרשה יב, ג.

5. איוב לא, ב.

17 וַיֵּשׁ לֹמֶר דְּבַכְלָל זֶה הוּא גַם כֵּן הָאֱהָבָה הִב' 17
18 הַמְבוֹאֶרֶת בְּאַגְרֵת הַקֹּדֶשׁ סִימָן י"ח דְּבוּר הַמִּתְחִיל "כְּתִיב 18
19 מִה יִפִּית", וְהִיא:
20 "הָאֱהָבָה וְהַתְּאֵוָה שֶׁהִנֵּפֶשׁ מֵתְאֵוָה וְאוֹהֶבֶת וְחִפִּיצָה 20
21 לְדִבְקָה בְּה' לְצֻרֹר בְּצֻרֹר הַחַיִּים, וְקִרְבַּת אֱלֹקִים טוֹב לָהּ
22 מְאֹד, וְבוֹ תַּחֲפוּץ, וְרַע לָהּ מְאֹד לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ 22
23 חֵס וְשְׁלוֹם כו'".
24 שְׁזֵהוּ גַם כֵּן מִצַּד "כִּי אֶתָּה אֲבִינוּ" 14, וְכַמוֹכָן שֵׁם 24
25 לְקַמֵּן.
26 וְגַם יֵשׁ לֹמֶר, דֶּאֱהָבָה זֶה שֶׁבְּ"אַגְרֵת הַקֹּדֶשׁ" הִנֵּל 26
27 שְׁיִיכָה לְמַה שֶׁכְּתוּב בְּ"סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" פֶּרֶק 7, אֲלֵא 27
28 שֵׁשׁ הוּא בְּבַחֲיִנַת רְצוֹן וְכָאן הוּא בְּבַחֲיִנַת אֱהָבָה.
29 קִיצוּר. יִכְרִית אֲשֶׁר בִּיכּוּלֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבוֹא לְאֱהָבָה 29
30 וְיִרְאָה, וְהֵן מִתְרִי"ג מִצְוֹת שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מְזוּיָיֵב לְקִיּוּמָן, 30
31 וְיִבְאָר כַּמָּה מִדְּרִיגוֹת בְּאֱהָבָה, וְשֵׁנִם בְּטֵבַע הַנִּפְשׁוֹת - אֲלֵא 31
32 שֶׁנִּצְטוּ לְגִלוּתָן עַל יְדֵי הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָנוּת.

1 וּבְ"סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" פֶּרֶק הִנֵּל מְבוֹאֶר:
2 "הָאֱהָבָה הַשְּׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וִירוּשָׁה לְנוּ 2
3 מֵאַבּוֹתֵינוּ, וְהִיא הָאֱהָבָה ד' נֶפֶשׁ אִוִּיתָה" 11, כְּלוּמֶר, מִפְּנֵי 3
4 שְׁאֵתָה ה' "נֶפֶשׁ" וְחַיֵּי הָאֱמִיתִים, לְכָךְ "אִוִּיתָה", פִּירוּשׁ, 4
5 שְׁאֵנִי מֵתְאֵוָה וְתֵאֵב לָךְ כְּאֵדֶם הַמִּתְאֵוָה לְחַיֵּי נֶפֶשׁוֹ, 5
6 וּבִשְׁהוּא חֲלָשׁ וּמַעֲוָה - מֵתְאֵוָה וְתֵאֵב שֶׁתִּשׁוּב נֶפֶשׁוֹ 6
7 אֵלָיו, וְכֵן בְּשִׁהוּלָךְ לִישׁוֹן - מֵתְאֵוָה וְחִפֵּץ שֶׁתִּשׁוּב נֶפֶשׁוֹ 7
8 אֵלָיו כְּשֶׁעוֹר מִשְׁנָתוֹ, כִּךְ אֵנִי מֵתְאֵוָה וְתֵאֵב לְאוֹר 8
9 אִיֶּן-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, חַיֵּי הַחַיִּים הָאֱמִיתִים, לְהַמְשִׁיכּוֹ 9
10 בְּקִרְבִּי עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּהַקִּיצִי מִשְׁנָתִי בְּלִילָה, 10
11 ד' אִוִּיתָה וְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ-הוּא כּוּלָּא חֲדָ" 12.
12 "וְהָאֱהָבָה רַבָּה גְּדוּלָּה מְזוּ, וְהִיא מוֹסַתֶרֶת גַּם כֵּן בְּכָל 12
13 נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בִּירוּשָׁה מֵאַבּוֹתֵינוּ - הִיא מִה שֶׁכְּתוּב 13
14 בְּרַעֲיָא מִהִמְנָא: 'כְּבָרָא דֶּאֱשְׁתִּדֵּל בְּתֵר אָבוּי וְאִמִּיָּה, 14
15 דְּרַחֲמִים לֹון כו' 13".
16 וְהִיא הָאֱהָבָה הַמְבוֹאֶרֶת בְּסוֹף פֶּרֶק י'.

11. שְׁעִיָּה כו, ט.

12. זֶהר חֶלֶק א בְּשִׁלּוֹחַ ס, א. שֵׁם יִתְרוֹ צ, ב.

13. כְּמוֹ כֵּן שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל אַחֵר אָבוּי וְאִמִּיָּה, שְׁאוֹהֵב אוֹתָם וְיוֹתֵר מִעֲצָמוֹ וְנֶפֶשׁוֹ, רַחוּ

14. זֶהר חֶלֶק א בְּשִׁלּוֹחַ ס, א. שֵׁם יִתְרוֹ צ, ב.

15. כְּמוֹ כֵּן שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל אַחֵר אָבוּי וְאִמִּיָּה, שְׁאוֹהֵב אוֹתָם וְיוֹתֵר מִעֲצָמוֹ וְנֶפֶשׁוֹ, רַחוּ

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - קונטרסים

20 יתברך, כבר מאז שנולד. רק שזה תלוי בחינוך של 20
21 הילד בבית הוריו, ואצל איזה מלמד הוא לומד, האם 21
22 המלמד הוא יהודי ירא-שמים שהוא עצמו מקיים תורה 22
23 ומצוות, או שיראת-שמים של המלמד התקררה.
24 (ב) כל חייו של הילד תלויים בחינוך, כפי שמחנכים 24
25 אותו. בחינוך טוב משרישים בו יראת שמים 25
26 ומידות טובות, וזה נשאר תמיד גם כשהוא כבר נהיה 26
27 גדול, והולך לדרכו בחיים, נשאר לו הזיכרון שהוא 27
28 זוכר ממה שראה כשהיה ילד.
29 כאשר מלמד לומד עם תלמיד, מלבד זאת שהוא 29
30 מלמדו תורה ומסביר לו איך ללמוד, כך שהתלמיד 30
31 עצמו ילמד ללמוד ושכלו יגדל, עליו להדריך אותו 31
32 בהדרכה טובה, כמאמר (ברכות דף ז עמוד ב) גדולה 32
33 שימושה יותר מלימודה. ההדרכה שהמורה מדריך את 33
34 התלמיד, גדולה יותר מהלימוד שהוא לומד אתו.
35 הדרכה ולימוד הם שני דברים, וצריכים את שני 35
36 הדברים. הדרכה היא יראת שמים, מידות טובות 36
37 והנהגות ישרות. תורה - היא ידיעת דני התורה, כאמור, 37
38 ולדעת ללמוד. כלומר, להבין את ידיעת התורה.

1 (א) רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה 1
2 [רבא ראה את רב המנונא שהוא מאריך 2
3 בתפילה]. אמר, מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה 3
4 (שבת דף י' עמוד א).
5 להבין זאת בדרך החסידות, מה אמר רבא ומה כוונתו 5
6 במה שאמר, כי ישנם כאלה שמניחים ועוזבים את "חיי 6
7 העולם", ומוסרים את כל עבודתם ב"חיי שעה".
8 כולם יודעים היטב, כי עיקר לימוד התורה הוא כדי 8
9 שידעו איך לעשות מצוה, כמאמר "לא המדרש עיקר 9
10 אלא המעשה". ולכן, הרי חובה על כל אחד שלימודיו 10
11 הראשונים יהיו דיני התורה, הלכות ברכות וציצית 11
12 ותפילין, תפילה, נטילת ידים, שבת, איסור והיתר, כי 12
13 העיקר הוא קיום המצוות.
14 אמנם כדי שהלימוד וידיעת התורה יהיו בפועל ממש, 14
15 הרי יכול להיות שידעו איך צריך להניח תפילין אבל 15
16 ח"ו לא עושים זאת, לא משום שלא יודעים, אלא כי 16
17 זה לא איכפת, והסיבה לכך שזה לא איכפת, היא כי 17
18 אין יראת שמים.
19 האמת היא, שלכל יהודי יש אהבת ה' יתברך ויראת ה'

הקדוש-ברוך-הוא. ג) ההתמסרות שלו לעניין התפילה.
 תפילה היא במקום קרבן, כשיהודי הביא קרבן בבית
 המקדש, הוא היה צריך לעשות תשובה, זהו וידוי
 דברים. וכך צריך להיות בתפילה. תשובה ודביקות.
 רבא הסביר לתלמידיו, איך כל אדם צריך להיות "עובד
 אלוקים", לעבוד את ה' יתברך, ויש שני אופנים בעבודת
 הבורא יתברך. א) עבודת התורה. ב) עבודת התפילה.
 כשמלמד לומד עם תלמיד, עליו ללמוד אתו בדרך
 קצרה כדי שהתלמיד יוכל להבין, אבל פקיצור יש את
 הכל. כלומר, במילים הספורות הללו, נמצא כל התוכן
 של הרעיון שהמורה לומד עם התלמיד.
 ה) וזהו התוכן של דברי רבא - ששני האופנים הללו
 בעבודת ה' יתברך: א) עבודת התורה. ב)
 עבודת התפילה. הנה עבודת התפילה נקראת "חיי
 שעה". כלומר, כולם חייבים בתפילה ובתורה.
 המתפלל חייב גם ללמוד כל יום, וכמאמר "הכל
 חייבים בתלמוד תורה", אפילו מי שעסוק מאד, מוכרח
 ללמוד "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית". מי
 שלומד, מוכרח גם להתפלל שלוש פעמים בכל יום,
 שחרית מנחה וערבית. אלא שאלה שמתמסרים
 לעבודת ה' יתברך, יש בכך שני אופנים.
 "עבודה" פירושה השקעה של טרחה ויגיעה גדולה
 בדבר, על-דרך הכתוב "עורות עבודים", עושים קלף
 לכתובה מעור בהמה. כדי שמעור גס מאד, יוכלו
 לעשות דבר כל-כך דק שיוכלו לכתוב עליו, צריך
 להשקיע בכך יגיעה וטרחה גדולה.
 העבודה כדי לעדן דבר גס, הנה פרט לטרחה של האדם
 לטרוח בזה, ישנם דברים מסוימים, כאלה חומרים,
 המסייעים לעידון הדבר הגס.
 כתוב ב"שולחן ערוך" (אורח-חיים סימן לב, סעיף ח)
 שהקלף שעליו כותבים את הפרשיות של תפילין,
 מזוזות וספרי תורה, צריך להיות מעובד על-ידי סיד או
 עפצים, והעיבוד צריך להיות לשם הדבר שיכתבו עליו.
 וזהו "עורות עבודים". שבעבודה זו יש שני דברים,
 טרחה ויגיעה של האדם העובד, והדברים המסייעים
 לאדם בעבודה שדבר גס יהפוך לעדין.
 וזהו התוכן של ה"עבודה". האדם משקיע טרחה בו
 עצמו, לעבד את הגסות שלו, להפוך את עצמו להיות
 יתור עדין, יתור פיקח, יתור מבין, שיהיו לו מידות
 נאות, ויחסים טובים עם הזולת.
 הרי האדם הוא עם גוף גשמי, ולגוף יש את הנטיות
 שלו למה הוא נמשך, והרי הכל הוא ענינים גופניים
 ותענוגים גשמיים.

כאשר שני הדברים הללו - הדרכה ותורה - באים
 יחד, הם יוצרים תכשיט שבו אבנים טובות משובצות
 ומותאמות במשבצות זהב וכתם פז, אבל תורה ללא
 הדרכה היא כמו אבנים טובות שהן ברפש וטיש,
 המלכלך את האבנים הטובות.
 ואת זה מספרת לנו כאן הגמרא, מעשה של הדרכה,
 איך רבא הוריד את התלמידים שלו.
 ג) **רב המנונא** היה חסיד, ומהחסידיים הראשונים.
 החסידים הראשונים היו שוהים כל
 יום 9 שעות בתפילה, כפי שהגמרא אומרת במסכת
 ברכות דף ל"ב עמוד ב, "חסידים הראשונים היו
 שוהים שעה אחת, ומתפללים שעה אחת, וחוזרין
 ושוהין שעה אחת. כך שלושת התפילות, שחרית מנחה
 וערבית, העסיקו אותם תשע שעות ביממה.
 וכאשר רבא ראה שרב המנונא מאריך בתפילה, הוא
 הבין שאצל תלמידיו תתעורר קושיא, הרי זה ביטול
 תורה, הרי בינתיים הם לא לומדים, כפי שהגמרא
 (ברכות שם) שואלת, מאחר שהם מתפללים תשע
 שעות ביום, אם-כן מתי הם לומדים, ואיך הם זוכרים
 את מה שהם למדו, ואיך ומתי הם עובדים לפרנסתם.
 עונה הגמרא, מאחר שהם התנהגו בדרכי החסידות,
 הלימוד היה שלם אצלם, ובמלאכות עבור הפרנסה
 שלהם הייתה ברכה.
 כך הסביר רבא לתלמידיו את עבודת התפילה. כלומר,
 רבא הסביר לתלמידיו, מהו ענין התפילה, שתפילה
 אינה, כפי שהעולם סבור, לומר את המילים של
 התפילה, לשמוע מה אומרים ולדעת את פירוש
 המילים, אלא המשמעות האמיתית של תפילה היא
 ההתחברות, כביכול, עם ה' יתברך. כלומר, להתמסר
 לעבודת הבורא יתברך בעבודת התפילה.
 ד) **בלימוד** התורה יש שלושה דברים: א) המצווה
 ללמוד תורה, ככתוב והגית בו יומם
 ולילה. ב) צריך ללמוד תורה כדי לדעת איך לקיים
 מצוות, מה צריך לעשות ואיך ומתי צריך לעשות כל
 מצוה. ג) ידיעת התורה, להבין את הלימוד, לדעת את
 שְׁקֵל התורה, ושהשכל האנושי שלו יהיה מלוכש
 בְּשִׁקְל התורה.
 כך גם בתפילה, יש שלושה דברים: א) מצוה להתפלל
 אל ה' יתברך. זו מצוה-עשה להתפלל בכל יום, ככתוב
 ועבדתם את ה' אלוהיכם, וכתוב ולעבדו בכל לבבכם,
 אומרת הגמרא, איזו היא עבודה שהיא עם הלב ובלב,
 זו התפילה. ב) לומר את המילים של התפילה, לדעת את
 הפירוש של מה שהוא אומר, ולהיות מרוכז במה שהוא
 אומר, לדעת שהוא עומד לפני מלך המלכים

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בל"ה ק

1 שיחתו השניה הופנתה אל תלמידי ה"תמימים".
 2 לפני שהחל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בשיחתו זו
 3 אל ה"תמימים", פנה אלי בדבריו הקדושים:
 4 "בערב ראש השנה הזה, מלאו שלש שנים מאז
 5 ערב ראש השנה תרנ"ח בבואי מה"אוהל" כשמסרתי
 6 בידך את ההנהגה של ישיבת "תומכי תמימים"
 7 ומינתי אותך כ"מנהל פועל" בכל הענינים הרוחניים
 8 והגשמיים של הישיבה.
 9 "עם ישראל הוא ארץ חפץ של הקב"ה שבו
 10 הטביע את כוח הצמיחה בגילויי אורות תורה ומצוות
 11 ועבודה שבלב. ישיבה נקראת "כרם ה'" ובו גדלים
 12 אילנות עושי פרי.
 13 "מדיני הכרם שאין ליהנות מהפירות צמחו
 14 בשלש השנים הראשונות לנטיעתו. הפירות של
 15 שלש השנים הראשונות, מבלי להתחשב בטיבם,
 16 הנם ערלה ואסורים בהנאה. הפירות של השנה
 17 הרביעית הם רבעי, הפירות מותרים בהנאה אלא
 18 שיש לפדותם.
 19 "לכרם ה' של ישיבת "תומכי תמימים", מלאו ב"ה
 20 שלש שנים. במשך שלש שנים אלו צמחו בכרם זה,
 21 בלי עין הרע, פירות טובים. ברם, מבלי להתחשב
 22 בטיבם הנם פירות ערלה שאסורים בהנאה. הפירות
 23 אמנם טובים, למדו הרבה נגלה ולמדו היטב. בישיבות
 24 הליטאיות היו מכתירים אותם בשבחים מבהילים,
 25 עילויים, תלמידי חכמים גדולים, גאונים, וכדומה.
 26 למדו הרבה חסידות ומבינים חסידות, יש גם כאלה
 27 העוסקים בעבודה שבלב. הפירות הם די טובים, אבל
 28 הנם פירות ערלה, זה מריח בגאווה, בגסות הרוח ועל
 29 כולם בהחזקת טובה לעצמו.
 30 "הדין הוא שפירות ערלה אסורים לעולם, אף
 31 לאחר עבור שלשת שנות הערלה, ולא מועילה בזה
 32 פדיית הפירות כפי הדין בפירות השנה הרביעית. גאווה
 33 וגסות הרוח והן החזקת טובה לעצמו הבאה מלימוד
 34 התורה ומהתעסקות בעבודה שבלב - הם ערלת הלב
 35 ואי אפשר לפדותם, היינו לטהרם או להכשירם באיזה
 36 טעם שיהיה. הפירות שיש בהם ערלת הלב הרי מבלי
 37 להתחשב בטיבם, אסורים הם בהנאה לעולם.
 38 "פירות ערלה אין להם תקנה אחרת מאשר ביטול
 39 והעברה מן העולם. הביטול וההעברה באים על ידי
 40 תיקון חצות, שדמעות מכבסות, כפי שהסבא, הרבי

41 האמצעי, מסביר את הענינים של "חומת בת ציון
 42 הורדי כנחל דמעה"¹, ו"היתה לי דמעותי לחם יומם
 43 ולילה"² - בספרו "דרך חיים".
 44 "כעת באה השנה הרביעית בכרם ה' של ישיבת
 45 "תומכי תמימים". הפירות של השנה הרביעית הנה
 46 בזמן הבית היו צריכים להעלותם לירושלים, ובזמן
 47 הגלות צריכים לפדותם ואת המטבע בו פדו את
 48 פירות הרבעי יש לזרוק לים או לשחוקה ולפזרה.
 49 "פירות רבעי מותרים בהנאה לפי אחד משני
 50 התנאים: א) להעלות לירושלים, וירושלים היינו
 51 יראה שלם. ב) לפדות את הפירות ולבטל את מטבע
 52 הפדיון בביטול גמור.
 53 כשידבר אבי בענין פירות ערלה, פרצו כמה
 54 מהתלמידים בבכי, דמעות תשובה ניגרו מעיניהם -
 55 דבר שעשה רושם חזק ביותר על כל שאר הנוכחים.
 56 רושם חזק מיוחד עשו דברי קדשו הבאים של
 57 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:
 58 "מובטח לי - וידוע ההבדל בין "בטוח" ל"מובטח"
 59 - שתלמידי "תומכי תמימים" כאשר יהיו - ובארבע
 60 פינות העולם יפצו - יגשימו בפועל ובמסירות נפש
 61 את הכוונה העליונה של "נתאוהו הקב"ה להיות לו
 62 דירה בתחתונים"³.
 63 "מנהל פועל - פנה אבי אלי - העמד את צבא
 64 "תומכי תמימים", ברצוני לשתות אתם "לחיים" לרגל
 65 כריתת הברית של עבודה.
 66 כשהעמדתי את ה"תמימים", ובראשם את
 67 המשפיעים והמשגיחים, עמד הוד כ"ק אאמו"ר
 68 הרה"ק ואמר:
 69 "תלמידי ישיבת "תומכי תמימים", הלומדים כיום
 70 בכל המערכות ואלה שילמדו בה במשך הזמן
 71 והזמנים, את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה -
 72 הנני כורת אתכם היום ברית, ברית השתתפות
 73 לעבודה במסירות נפש לתורה ויראת שמים ועבודה
 74 שבלב, בלי ויתורים ובלי פשרות, יקוב הדין את
 75 ההר"⁴, יקוב הדין של הצמצום הראשון את ההר של
 76 חברת מפיצי השכלה"⁵.
 77 "הקב"ה בורא רפואה קודם למכה"⁶, הקב"ה
 78 הקדים הרפואה של התייסדות "תומכי תמימים"
 79 למכת המלמדים של חברת מפיצי השכלה, מובטח לי
 80 ש"תומכי תמימים" תחזק על חברת מפיצי השכלה

(5) חלק חשוב של חברי ה"יבסקציה" שנלחמו בו היו מתלמידיהם ומחונכיהם.

(6) ראה שהש"ר פ"ד.

(1) איכה ב, יח.

(2) תהלים מב, ד.

(3) תיקונים ח"ב, ה.

(4) יבמות צב, ה. סנהדרין ו, ב.

טיפה, ועוד לפני שהיו לו היסודות והידיעות
 הראשונות של חסידות, היה חוזר על המאמרים
 שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה אומר מדי שבת
 בשבתו, וכן כתב "הנחות" על המאמרים, וזאת הודות
 לכשרון התפיסה המופלא שלו. במשך הזמן נמנה על
 התלמידים המצויינים של ה"תמימים".
 במשך כל הלילה חזרנו על חלק גדול משיחות
 הקודש, ובמשך היום של אסר-רחג חזרנו על כל
 השיחות.
 השיחה הקדושה "כל היוצא למלחמת בית דוד"
 היתה מורת-הדרך לאותו דור תלמידים בישיבת
 "תומכי תמימים", שהביאה בעזה"י את הפירות
 הטובים ביותר בלימוד הנגלה ובעבודה שבלב
 בהנהגות טובות.
 במשך ארבעים וחמש שנה, ביצע נר התמיד של
 מאורות הבעל שם טוב נ"ע - ישיבת "תומכי
 תמימים" - מסעות שונים במדינות שונות, ובכל
 מדינה זרעה "תומכי תמימים" את זרעוני הגינה של
 כרם ה' בהתאם ליסוד היסודות של מייסד הישיבה,
 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.
 שנת תרס"ג - חמש שנים להתייסדות הישיבה -
 יש לרשום כשנה הראשונה שתלמידי "תומכי
 תמימים" מנהלים עבודות מסויימות של הרבצת תורה
 ביראת שמים בערים ועיירות שונות, ורוחה של
 ישיבת "תומכי תמימים" מתחילה להקיף יותר ויותר
 מרכזי תורה. תלמידי "תומכי תמימים" הבאים בחיי
 נישואין ומתיישבים במקומות שונים - נוטלים את
 עבודת החינוך לידיהם.
 אי אפשר אפילו בקיצור דקיצור לספר תולדות
 דברי הימים של ישיבת "תומכי תמימים" ואופני
 העבודה על שדה החינוך ועל שדה הרבצת התורה
 של תלמידיה. מספיק לציין מה שאמרו הגאונים
 ה"חפץ חיים" והגר"ח"ע זצ"ל שתלמידי "תומכי
 תמימים" הכניסו ומכניסים רוח חיים בכל הישיבות.
 כריתת הברית על עבודה והרבצת התורה ביראת
 שמים בלי ויתורים ובלי פשרות כי-אם במסירות
 נפש, שכרת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק עם תלמידי
 ה"תמימים" בשמחת תורה תרס"א, הגשימו
 ומגשימים התלמידים מאז החלה ה"בסקציה" לרדוף
 אחרי דת ישראל, עד היום זה.
 בלתי אפשרי להביע רגשותיי כשנאלצתי להיפרד
 מהם מבחינה גופנית ולנדוד במדינות אחרות.
 אינני יכול לעת-עתה לפרסם את רשימותיי

והכפירה בתורה ומצוות שהם מפיצים, אשר תלמידי
 ה"תמימים" עתידים לתקן.
 לאחר מכן ציווה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 להכריז שיכינו את עצמם לשיר את ניגונו של רבנו
 הזקן בן ארבע הבבות בהתאם למה שדובר (בשיחה
 שלפני ההקפות) שניגון מרומם ומקשר, ביחוד ניגון
 המכוון כנגד ארבע אותיות שם הוי' וכנגד ארבעת
 העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשיה הפרטיים
 וכנגד עולמות אבי"ע הכלליים.
 הסבא, הרבי ה"צמח צדק", אמר על ניגון זה: כל
 האומר שמועה בשם אומרה, יראה כאילו בעל
 השמועה עומד כנגדו.
 אבי, רבי - הוד כ"ק אאמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה
 נבג"מ זי"ע - אמר בשעה ששרים את ניגונו של רבנו
 הזקן בן ארבע הבבות, הוא זמן מוכשר לתשובה, שכן
 עת רצון אז למעלה, וחסידים יודעים מה פירוש עת
 רצון, ועל אף שדרגות שונות בזמני עת רצון, הרי
 הצד השווה שבהן שהשעה היא שעת עת רצון.
 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל לשיר את ניגונו
 של רבנו הזקן בן ארבע הבבות וכל הנוכחים ליווהו
 בהתלהבות והתעוררות רבה נעדרת התפעלות
 חיצונית, כל אחד היה מכונס ועסוק בעניני עצמו,
 בעבר, בהווה ובעתיד שלו. ה"זאל" הגדול הפך למצב
 רוח של "ונתנה תוקף" ביום כיפור.
 כשסיימו לנגן, פנה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 לעבר תלמידי ה"תמימים" ואמר:
 "תמימים! כל היוצא למלחמת בית דוד, כותב גט
 כריתות לאשתו".
 [לכבוד חגיגת היובל ה-45, אני מפרסם את
 המאמר, כפי שרשמתי אותו (ראה להלן)].
 השיחה הקדושה ארכה, תוך הפסקות קצרות,
 קרוב לשלוש שעות. השעה היתה כבר קרוב לעשר
 בלילה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בירך ומסר לי את
 הכוס של ברכה לחלק ממנה בשעת ההתועדות לכל
 אחד.
 בניגון "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון" ליוונו
 כל הנוכחים את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לדירתו.
 לאחר מכן חזרנו ל"זאל" הגדול, התפללנו ערבית,
 הבדלנו והתחלנו לחזור על שיחות הקודש שזכינו
 לשמוע באותו שמחת תורה.
 באותה תקופה למד בישיבה תלמיד אחד בשם
 אברהם דוד מקלימוביץ', הוא היה אז מצעירי
 התלמידים, בעל תפיסה חזקה ובור סוד שאינו מאבד

בעבודת פדיון שבויים והן בהרבצת תורה ביראת
 שמים, ברוכים יהיו, תופסים בספר הזכרונות שלי
 מקום חשוב מאד וברכות יחולו על ראשם. כל אלה
 שהפריעו ומפריעים הן בפדיון שבויים והן בעבודת
 הרבצת תורה, אם בגלוי או בסתר בנהלם פוליטיקה
 קטנה אבל שקרנית של אחד בפה ואחד בלב -
 תופסים בספר זכרונותי מקום די רחב. לדאבוני
 משתרע עמוד הקלון בספר הזכרונות מאז הביאני
 השי"ת לכאן, על מקום גדול מדי. יעזור השי"ת
 שיעמדו בקרן אורה של תורה ביראת שמים, אז
 יעברו בעזה"י מעמוד הקלון לעמוד האור.
 לפי דיני התורה לא צריכות שלשת שנות הערלה
 להיות שלמות מיום ליום, אלא זה לפי חשבון שנות
 הבריאה, שמספר חדשים מהשנה הראשונה ומספר
 חדשים מהשנה השלישית נחשבים לשלש שנים,
 והפירות של שלשת השנים הראשונות הם פירות
 ערלה. לאחר מכן מתחילים פירות נטע רבעי
 המותרים בהנאה במילוי אחד משני התנאים: (א)
 מעלין לירושלים. (ב) פודין והמטבע ישליכנה לים או
 ישחקנה ויפזרנה לרוח.
 כפי שנאמר בשיחתו הקדושה של הוד כ"ק
 אאמו"ר הרה"ק על משמעות הפירות של שלשת שני
 הערלה, העליה לירושלים ופירות רבעי.
 בנר התמיד של מאורות הבעל שם טוב, ישיבת
 "תומכי תמימים" במדינה זו. נמצאים אנו בשנת נטע
 רבעי, שהפירות עולים ב"ה לירושלים, אלה הם
 תורה ויראת שמים, ובחגיגת יובל ה-45 של "תומכי
 תמימים" חוגגים אנו את חגיגת מרכז "תומכי
 תמימים" וסניפיה "אחי תמימים" בארצות הברית
 וקנדה.

ערב ראש חודש תמוז, תש"ב

אודות רגשותיי הנשמטיות, על פירודי מעדת
 החסידים ותלמידי ה"תמימים" ברוסיה, ומעדת
 החסידים ותלמידי ה"תמימים" בפולין.
 בהיותי לפני 12 שנה בביקור בארץ זו ובידעי
 המעלות והחסרונות של ההנהגה היהודית - גם של
 הדתיים - במדינה זו, שחלק מהרבנים, השוחטים,
 המלמדים ובני התורה מתביישים בזקן ופיאות,
 ישיבות ואוניברסיטאות יחד, תלמודי תורה עם
 מנהלים ומלמדים מחללי שבת שאינם מניחים
 תפילין, אפיקורסים, המחפשים לעקור את האמונה
 בה' ובתורתו מהילדים, והרבנים הקשישים שהם
 יראי אלקים בנוסח אירופה יכולים בעזה"י לעזור
 בענינים מסויימים, אבל לדאבוני הם נתונים ביאוש
 חזק ואינם מאמינים שביכולתם לתקן - הייתי תוהה
 מה לעשות, ושבועות רבים לא יכולתי להחליט לנסוע
 למדינה זו.
 כמעט עם האניה האחרונה החלטתי לנסוע לכאן,
 בידעי מראש את העבודה הקשה בהרבצת תורה
 ביראת שמים שעומדת בפני, תקותי היתה והנה על
 כריתת ברית ההשתתפות שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 כרת אתי ועם ה"תמימים" בשמחת תורה תרס"א, על
 עבודה בהרבצת תורה ביראת שמים ומסירות נפש.
 בבואי לכאן בט' אדר שני ת"ש, התחלתי מיד
 בהכנות להדליק את נר התמיד של מאורות הבעל
 שם טוב, לייסד ישיבת "תומכי תמימים" במדינה זו
 ות"ל ויישר כוח וברכה מיוחדת לחתני הרב ר"ש שי'
 גורארי' ואחדים מאנ"ש שי' שעזרו לו, נוסדה בשעה
 טובה ומוצלחת ישיבת "תומכי תמימים", במדינה זו על
 יסוד ההתחלה הטובה של תלמידי אמריקה שלמדו
 בישיבת "תומכי תמימים" באטוואצק.
 כל אנ"ש וחובבי תורה, שעזרו ועוזרים לי הן

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אלול תרח"ץ

אטוואצק

אל התלמיד הנכבד מו"ה מרדכי דוב

שי' אלטיין

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, ראשית העבודה האמיתית היא
 התגברות המוח על הלב, והוא שהמתינוות והדעת יכבוש

את ההתרגשות, ואפשר גם באופן דקבלת עול, ולהיות
 במנוחה גמורה מכל התפעלות, לאכול ולשתות לחזק את
 הבריות ולשקוד בתורה. והשי"ת יהי בעזרו בגשם
 וברוח, שיתחזק בבריאותו וישקוד בלימוד הנגלה ודא"ח
 ויהי ירא שמים חסיד ולמדן.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

יחזקאל פייגין

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת עקב

ז וַיְהִיָּה | עַקֵּב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֹהִי וְשִׁמְרָתָם וַעֲשִׂיתָם אִתָּם וְשָׁמַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־חֲבֵרִית וְאֶת־הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁפַּע
לְאַבְתִּיךָ: י וְאַהֲבֶיךָ וּבִרְכֶיךָ וְהַרְפֶּיךָ וּבִרְכֶיךָ פָּרִי
בְטַנְךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דִּגְגֶיךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיַּצְהֲרֶיךָ
שָׁנֵי־אֶלְפִיךָ וַעֲשִׂיתָרַת צֹאנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ לָתֵת לָךְ: יב בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־
הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעַקְרָה וּבְכֹהֲמֶיךָ:
יג וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלִי וְכָל־מְדוּי מַצְרִים
הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיִמָּם בְּךָ וְנִתְּנָם
בְּכָל־שְׁנָאֶיךָ: יד וְאַכְלָתָ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲוֶם עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: טו
" כִּי תֵאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם: יז לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר
תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה
וּלְכָל־מִצְרָיִם: יח הַמִּפֶּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהָאֲתֵת וְהַמִּפְתִּים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזֶּרַע
הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרָא
מִפְּנֵיהֶם: יט וְגַם אֶת־הַצֶּרֶעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בָּם עַד־אֲבָד הַנְּשֹׂאֲרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֵיךָ:
כא לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: (לז) כב וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוֹכֵל
כָּלָתָם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה:
כג וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָּם מְהוּמָה
גְּדֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם: כד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ
וְהָאֲבֹדָת אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמַיִם אִתָּם: כה פִּסְלִי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחֲמוֹד בָּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָ לָךְ פֶּן תִּגְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ט וְלֹא־תִבְיֵא תוֹעֲבָה אֶל־
בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמֹהוּ שֶׁקָּץ | תִּשְׁקָצֶנּוּ
וְתַעֲב | תִּתְעַבְּנוּ כִּי־חָרֵם הוּא: פ ח « כָּל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחְיִין וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם: ז וְזָכַרְתָּ
אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךָ
לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הַתִּשְׁמֹר כְּתִיב מִצְוֹתוֹ
קרי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ז וַיַּעֲנֶיךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכַלְךָ
אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעֶיךָ כִּי לֹא עָלִיתָ לְבָדוֹ יְחִיָּה
הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא כִּי־יְהוָה יְחִיָּה הָאָדָם:
(ישראל) ד שְׁמִלַּתְךָ לֹא בִלְתָּה מַעֲלִיךְ וְהַגִּלְךָ לֹא
בַּצָּקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ה וַיִּדְעָתָ עִם־לִבְּךָ כִּי
כָּאֲשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ:
ו וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי
וְלִירָאָה אֹתוֹ: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־
אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינַל וְתַהֲמֹת יִצְאִים
בַּבֶּקֶעָה וּבַהֵר: ח אֶרֶץ חֲטָה וְשִׁעֲרָה וּגְפֹן וְתַאֲנָה
וּרְמוֹן אֶרֶץ־צִית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְּמִסְכָּנָה תֹאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תַחֲסֹר כָּל בָּהּ
אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרוֹל וּמַהֲרִיָּה תַחֲצֹב
נַחֲשֶׁת: י וְאַכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות סז עמ' 179)

ואכלת ושבעת וברכת

משה רבנו תָּקַן אֶת בְּרַכַּת "הַזֶּן" עַל יְרִידַת הַמֶּן. וְתַמּוּהָ,
כִּיצַד אָנוּ מְבָרְכִים נֶסֶח זֶה עַל לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְיֵשׁ לוֹמַר,
שֶׁלֶחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא לֶאֱמֹתוֹ שֶׁל דָּבָר רַק לְכוּשׁ לְשֵׁשׁ הַמִּזוֹן,
שֶׁהוּא 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'. יְהוּדֵי מִפְּרִי אֶת הָאֱמֶת, שְׁמוֹזֶנוּ
אֵינָנו תְּלוֹי בְּהִכָּנָתוֹ וּבְמִלָּאכָתוֹ, וְאִפְלוּ לֹא בְּלוּשֵׁי הַשֶּׁבַע
בְּתוֹר כְּלֵי לְבָרַכַת ה', אֲלֹא זֶהוּ אֶף וְרַק 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'.

שני יי השמר לך פן תשכח את־יהוה אֱלֹהֶיךָ

"המון העם מקלים . . גם מקצת בעלי תורה ויראי ה' נכשלים . . ומצוה על כל אחד מהמסבין להיות פזרי ומזכיר לחברו טרם ישפח וילך לו".

שלישי - אל-תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך אתם | מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך: ה לא בצדקתך וביושר ללבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת | הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה-עורף אתה: וכל אל-תשפח את אשר הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר-יצאת | מארץ מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים הייתם עם-יהוה: ובהרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם: ב פעלתי ההרה לקחת לוחות האבנים לוחות הברית אשר-פרת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את-שני לוחות האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם ככל-הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי את-שני לוחות האבנים לוחות הברית: ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את-העם הזה והנה עם-קשה-עורף הוא: הרף ממני ואשמידם ואמחה את-שמם

לבבתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: ב פן-תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת: ג ובקרת וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה-לך וכל אשר-לך ירבה: ד ורם ללבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ה המוליכך במדבר | הגדל והנורא נחש | שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור החלמיש: ו המאכלך מן במדבר אשר לא-ידעו אבותיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך: ז ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את-החיל הזה: ח וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבותיך ביום הזה: ט והיה אם-שכח תשכח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: כ פגוים אשר יהוה מאבד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ ז שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצורת בשמים: כ עם-גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק: ג וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא-העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש טו עמ' קז)

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיום ההתעוררות מכריזים שכל אלו שאכלו כשעור, בטח יברכו את הברכה שנתחזכו בה. וכמדומה שמובא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו להכריז בקונן דא [כתב בספר 'שאילת שלום' לשאלות:

יכלת יהוה להביאם אל־הארץ אשר־דבר
להם ומשנאתו אותם הוציאם להמתם
במדבר: ^כ והם עמדו ונחלתו אשר הוצאת
בכחך הגדל ובזרעך הנמויה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 183)

ואכלת ושבעת וברכת

"צריכים אנו להזכיר (ב'כונה ירושלים') מלכות שמים
ומלכות בית דוד ובית המקדש . . . ואין נגאלין עד שימנעו
ויתבעו שלשתן" (בית יוסף). הרי שיש לתבוע את הגאולה,
ותביעה זו מקרבת אותה, כי "אפלו אין ביד ישראל אלא
הקווי, כדאי הם לגאולה בשכר הקווי". וכתב החיד"א: "את
צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . . (וכי תימא שאין לנו זכות,
מפל־מקום תצמיח) כי לישועתך קויו".

רבי י ^א בעת שהוא אמר יהוה אלי פסל־ך
שגילוחות אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה
ועשית לך ארון עץ: ^ב ואכתב על־הלחת
את־הדברים אשר היו על־הלחת הראשנים
אשר שברת ושמתם בארון: ^ג ואעש ארון עצי
שטים ואפסל שגילוחות אבנים פראשנים
ואעל ההרה ושגי הלחת ביד: ^ד ויכתב
על־הלחת כמכתב הראשון את עשרת
הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך
האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: ^ה ואפן
וארל מן־ההר ואשם את־הלחת בארון אשר
עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה: ^ו ובני
ישראל נסעו מבארת בני־יעקן מוסרה שם
מת אהרן ויקבר שם ויכתן אלעזר בנו
תחתיו: ומשם נסעו הגדגדה ומן־הגדגדה
יטבתה ארץ נחלי־מים: ^ז בעת שהוא הבדיל
יהוה את־שבט הלוי לשאת את־ארון ברית
יהוה לעמד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו
עד היום הזה: ^ח על־פן לא־היה ללוי חלק
ונחלה עם־אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר
יהוה אליהו לו: ^ט ואנכי עמדתי בהר פימים
הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע

מתחת השמים ואעשה אותך לגוי־עצום ורב
ממני: ^י ואפן וארל מן־ההר וההר בער באש
ושגי לוחת הברית על שתי ידי: ^{יא} וארא והנה
חמאתם ליהוה אלהיכם עשיתם לכם עגל
מסכה סרתם מהר מן־הדרך אשר־צוה יהוה
אתכם: ^{יב} ואתפשל בשגי הלחת ואשלכם מעל
שתי ידי ואשברם לעיניכם: ^{יג} ואתנפל לפני
יהוה כראשנה ארבעים יום וארבעים לילה
לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על
פל־חמאתכם אשר חמאתם לעשות הרע
בעיני יהוה להכעיסו: ^{יד} כי יגרתני מפני האף
והחמה אשר קצף יהוה עליכם להשמיד
אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא:
^{טו} ובאהרן התאנף יהוה מאוד להשמידו
ואתפלל גם־בעד אהרן בעת ההוא: ^{טז} ואת־
חמאתכם אשר־עשיתם את־העגל לקחתי
ואשרף אתו: ^{יז} באש ואפת אתו טחון היטב
עד אשר־דק לעפר ואשלך את־עפרו אל־
הנחל הירד מן־ההר: ^{יח} ובתבערה ובמפה
ובקברת התאווה מקצפים הייתם את־יהוה:
^{יט} ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע לאמר
עלו ורשו את־הארץ אשר נתתי לכם ותמרו
את־פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו ולא
שמעתם בקלו: ^כ ממרים הייתם עם־יהוה
מיום דעתי אתכם: ^{כא} ואתנפל לפני יהוה את
ארבעים היום ואת־ארבעים הלילה אשר
התנפלתי כי־אמר יהוה להשמיד אתכם:
^{כב} ואתפלל אלי־יהוה ואמר אדני יהוה אל־
תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך
אשר־הוצאת ממצרים ביד חזקה: ^{כג} וכל
לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן
אל־קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חמאתו:
^{כד} פן־יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי

יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
הַשְׁחִיתָךְ: ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע
לִפְנֵי הָעָם וַיְבֹאֵן וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֶם לָתֵת לָהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 576)

ואכלת ושבעת וברכת

"כי אם לדרך המלאכה המתוקה הקדושה והרחבה". יש
לומר, שזהו כנגד ארבע אותיות שם הוי'. מלאכה - שלמות
המקבל, מלכות. פתוחה - משפיע, ו"א. קדושה - חכמה.
רחבה - בינה.

חמישי י: ועתה ישראל מה יהוה אליהך שאל
מעמך כי אם־ליראה את־יהוה אלהיך ללכת
בכל־דרכיו ולא־הבה אתו ולעבד את־יהוה
אלהיך בכל־לכתך ובכל־נפשך: ^א לשמור את־
מצות יהוה ואת־חקותיו אשר אנכי מצוה
היום לטוב לך: ^ב הן ליהוה אלהיך השמים
ושמי השמים הארץ וכל־אשר־בה: ^ג רק
באבתיך חשק יהוה לא־הבה אותם ויבחר
בזרעם אחריהם בכם מכל־העמים כיום הזה:
^ד ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא
תקשו עוד: ^ה כי יהוה אלהיכם הוא אלהי
האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבול
והנורא אשר לא־ישא פנים ולא יקח שחד:
^ו עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גור לתת
לו לחם ושמלה: ^ז ואהבתם את־הגר כעמיתים
הייתם בארץ מצרים: ^ח את־יהוה אלהיך
תירא אתו תעבד ובו תדבק ובשמו תשבוע:
^ט הוא תהלתך והוא אלהיך אשר־עשה אתך
את־הגדלת ואת־הנוראת האלה אשר ראו
עיניך: ^י בשבעים נפש ירדו אבותי מצרימה
ועתה שמוך יהוה אלהיך ככוכבי השמים לרב:
^{יא} ואהבת את יהוה אלהיך ושמרת
משמרתו וחקותיו ומשפטי ומצותיו כל־הימים:
^{יב} וידעתם היום כי לא את־בניכם אשר

לא־ידעו ואשר לא־ראו את־מוסר יהוה
אלהיכם את־גדלו את־ידו החזקה וזרעו
הנמויה: ^א ואת־אתותיו ואת־מעשיו אשר עשה
בתוך מצרים לפרעה מלך־מצרים ולכל־ארצו:
^ב ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו
אשר הציף את־מי ים־סוף על־פניהם בדרפם
אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה: ^ג ואשר
עשה לכם במדבר עד־באכם עד־המקום הזה:
^ד ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן־
ראובן אשר פצתה הארץ את־פיה ותבלעם
ואת־בתיהם ואת־אהליהם ואת כל־היקום
אשר ברגליהם בקרב כל־ישראל: ^ה פי עיניכם
הראת את כל־מעשה יהוה הגדל אשר עשה:
^ו ושמרתם את־כל־המצוה אשר אנכי מצוה
היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את־הארץ
אשר אתם עברים שמה לרשתה: ^ז ולמען
תאריכו ימים עליהאדמה אשר נשבע יהוה
לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב
ודבש: ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

ואכלת ושבעת וברכת

"קמו שברוך את אבותנו . . בכל מכל כל". כל - רומז
לחמשת הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל
הספירות), כפי שהן בשלמות, כל אחת כלולה מעשר,
בגימטריא כ"ל (50). בכל מכל כל - שלמות זו נמשכת בכל
שלשת הקוים (בכל אברהם, מכל יצחק, כל יעקב), הכוללים
את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל שלמות זו ("בן יברך
אותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו את בחינותיהם.

שישי י: כי הארץ אשר אתה בא־שמה לרשתה
לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר
תזרע את־זרעך והשקית ברגלך פגן היקך:
^א והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ
הרים ובקעת למטר השמים תשתה־מים:
^ב ארץ אשר־יהוה אלהיך דרש אתה תמיד
עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד

אַחֲרֵית שָׁנָה: ס י וְהָיָה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ
אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם
לֵאמֹר אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל־
לִבְבְּכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: י וְנָתַתִּי מִטֶּר־אֲרָצְכֶם
בַּעֲמֹל יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתִּי רִגְגָךְ וְתִירְשֶׁךָ
וְיִצְהָרְךָ: יא וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶךְ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאִכְלָתָ
וְשָׂבַעְתָּ: יב הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם
וְסִרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
לָהֶם: יג וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהִאֲדָמָה לֹא תֵתֵן אֶת־יְבוּלָהּ
וְאִבְדֶּתֶם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נָתַן לָכֶם: יד וְשָׁמַתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל־לִבְבְּכֶם
וְעַל־נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרֹתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל־יַדְכֶם
וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: טו וְלִמְדֹתֶם אֹתָם
אֶת־פְּנִיכֶם לְדַבֵּר בָּם בַּשָּׂבָת בְּבִיתְךָ וּבְלִבְתֶּךָ
בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׂכְכֶךָ וּבְקוֹמֶךָ: טז וְכִתְבֹתֶם עַל־מִזְוֹזוֹת
בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ: טז לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי
בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם
לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 67)

וְאִכְלָתָ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָ

"מִצְוֹת־עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְכָרֶךְ אֶת ה' אֲחֵר אֲכִילַת מִזֶּן,
שְׁנֵאֲמַר וְאִכְלָתָ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָ אֶת ה'" (שלהן ערוך אדמו"ר
הזקן). וְיֵשׁ לְדַבֵּק, לְשֵׁם מַה מוֹסִיף "לְכָרֶךְ אֶת ה'" (וברמב"ם
ליתא). וְיֵשׁ לומר, דְּהֵנָּה קָתְבוּ רִאשׁוֹנִים "וּבִרְכָתָ אֶת, לְרִבּוֹת
בַּעַל הַבֵּית" (ומשעם זֶה אֹרֶחַ מְכַרֵּךְ, כְּדִי שִׁיכָרֶךְ לְבַעַל
הַבֵּית). לָכֵן קָתַב אֶת ה', שֶׁלֹּא נִחְשַׁב שֶׁ"מִצְוֹת־עֲשֵׂה מִן
הַתּוֹרָה" כּוֹלֵלִת גַּם בִּרְכַּת בַּעַל הַבֵּית.

שְׁבִיעִי כִּי אִם־שָׁמַר תִּשְׁמָרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ
לֵאמֹר אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִלְכַּת בְּכָל־דְּרָכֶיךָ
וּלְדַבְּקָה־בּוֹ: טז וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וּירְשִׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֻלִּים וְעַצְמִים
מִכֶּם: טז כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כִּפְּרִיגְלָכֶם בּוֹ
לָכֶם יְהוָה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן מִן־הַנֶּהָר נֶהֱרֶה

פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהוָה גְּבֻלָּכֶם: כה לֹא־
יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן |
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ
כֹּה פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

★ ★ ★

חצי קריש

וְתִגְדַּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמַן בַּעֲלָמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמַן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲנָלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְכַרֵּךְ
לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עַלְמֵיָא. יִתְבָּרֵךְ: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְכַרֵּךְ לְעַלְמָא
וּלְעַלְמֵי עַלְמֵיָא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְּקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמַן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְיִשְׂרָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְּאִמְרִין בַּעֲלָמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן

★ ★ ★

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ג עמ' 158)

וְאִכְלָתָ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָ

הַחֲסִיד הַנּוֹדֵעַ רַבִּי הֲלֵל מִפָּאָרִישׁ הָיָה מִשְׁתַּמֵּט מְלֹמֶר
"עַל נִהְרֹת בְּכָל" לִפְנֵי בִרְכַּת הַמִּזֶּן, וְהִשְׁתַּדַּל תְּמִיד לְמִצְוַת
יִזְמַא דְּפָגְרָא אוֹ אֹרֶחַ חֲשׁוֹב כְּדִי לומר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת".
כֶּאֱשֶׁר לֹא הִצְלִיחַ לְמִצְוַת שׁוֹם אֲמִתָּלָא, הָיָה אֹמֵר: הַיּוֹם יֵשׁ
לָנוּ אֹרֶחַ חֲשׁוֹב — "עַל נִהְרֹת בְּכָל", וְלִכְבוֹדוֹ צְרִיכִים לומר
"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת"!

מִפְטִיר כִּי אִם־שָׁמַר תִּשְׁמָרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ
לֵאמֹר אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִלְכַּת בְּכָל־דְּרָכֶיךָ
וּלְדַבְּקָה־בּוֹ: טז וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וּירְשִׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֻלִּים וְעַצְמִים
מִכֶּם: טז כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כִּפְּרִיגְלָכֶם בּוֹ
לָכֶם יְהוָה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן מִן־הַנֶּהָר נֶהֱרֶה
פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהוָה גְּבֻלָּכֶם: כה לֹא־
יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן |
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ
כֹּה פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

ק"א פסוקים, יע"א סימן.

בעת הגבחה הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחה הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִי־חִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכ־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיּוֹמֶהָ, בְּשִׂמְלָהָ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה. כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד וּתְאִמַּר צִיּוֹן לַעֲצֻמָּה עֲזָבֵנִי יְהוָה וְגַם נִדְּמָה לִי כְּאֵלֹו וְאֶרְנִי שְׂכַחְנִי: מִן וְאוֹמְרִים לֹה לֹא בֵן הוּא הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה עוֹלָל שְׁלֵה, וְכִי תִקְשֶׁה לִפְתֵּי מִרְחֶם בֶּן־בִּטְנָה אִם אִם יִתְּנֵן בְּשׁוֹם פֶּעַם שׁ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחְנָה כָּל זֹאת וְאֵנֹכִי לֹא אֲשַׁכַּח: מִן הֵן עַל־כַּפֵּים חֲקִיתִךְ אֶת חֲקוּקָה

לְכָרְךָ תְּמִיד חוֹמַתֶיךָ הַהִרְסוֹת נִגְדִי תְּמִיד: יוֹ מִהָרֹו וּמִהָרֹו בְּנִיךְ לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה אִו מִהָרֹו וּמִהָרֹו בְּנִיךְ הֵם הַפּוֹשְׁעִים שֶׁסָּבְבוּ הַהִרְסָה וְהַחֲרִיבֵן מִמֶּנֶךְ מִבְּלֹלֶךְ יֵצְאוּ וְלֹא יִהְיוּ כָךְ עוֹד: יח כְּאֵלֹו לִצִּיּוֹן יֹאמַר שְׂאִיר־סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאִי אִיד כָּלֶם כָּל בְּנִיךְ נִקְבְּצוּ בְּאוֹרֶךְ חִירָאֲנִי נֹאֵם־יְהוָה תִּתְּפֹאֵר בָּהֶם כִּי כָלֶם כְּעִדִּי בְּתַשְׁבִּיט יָפֵה תִלְבְּשִׁי וְתִקְשְׁרִים וְתִקְשְׁרִי אוֹתָם עֲלֶיךָ בְּקֶשֶׁר אֲמִין כִּכְלָה הַשׁוֹמֵרֶת הָעִדִּי שְׁנָתָה לֹה הַחֲתֹן

שי למורא

יד) וּתְאִמַּר צִיּוֹן, הוֹפִיר אֶת צִיּוֹן לִפִּי שְׂחִיא רֹאשׁ מִמְּלַכַת יִשְׂרָאֵל, וְכֵאלֹו הָעִיר מִתְאַוֶּנֶת עַל בְּנֵיהָ שְׁגֵלוֹ מִמֶּנָּה. עֲזָבֵנִי ה', לִסְבַת אַרְךְ תְּהִלֹת הַחַיָּה סְבוּרָה לוֹמַר כֵּךְ. (טו) עוֹלָה, בְּנֵה חֲקִטָן. וְהוּא מִלְשׁוֹן "עוֹלָל וְיוֹנֵק" (ירמיה I.TII). מִרְחֶם בֶּן בִּטְנָה, הָאֵם תִּשְׁבַח לְרַחֵם עָלֶי וְלִדְאָג לְצִרְכָיו. גַּם אֵלֶּה

תִּשְׁפָּחְנָה וְגו', אִפְלוֹ אִם יֵשׁ מַעַט נְשִׁים שֶׁשֶׁשׁ בָּתָן מִדַּת אֲבוֹרִית וְתִשְׁפָּחְנָה אֶת בְּנֵיהֶן, אֲבָל אִנִּי לֹא אֲשַׁכַּח. (טז) הֵן עַל כַּפֵּים חֲקִיתִךְ, הִרִי אֶת וְכִידֶיךָ לִפְנֵי כְּאֵלֹו חֲקִיתִךְ עַל כַּפֵּי חוֹמַתֶיךָ נִגְדִי תְּמִיד, הִרִי חוֹמַתֶיךָ מִמּוֹלֵי תְּמִיד לְכַר בָּהֶם לְכַוְנָם. (יז) מִהָרֹו בְּנִיךְ, וּמִהָרֹו בְּנִיךְ לְשׁוֹב מִהָרֹו וּמִהָרֹו בְּנִיךְ מִמֶּנֶךְ יֵצְאוּ, הַמִּהָרְסִים וְהַמִּהָרְבִּים אוֹתָךְ יֵצְאוּ מִמֶּנֶךְ, שְׁלֹא יִהְיוּ כָךְ עוֹד רָשָׁעִים וּפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הִיוּ הַסָּבִב לְהִרְסָה וְלַחֲרָב. (יח) כְּעִדִּי תִלְבְּשִׁי, תִּתְּפֹאֵר בָּהֶם כְּמוֹ בְּמִלְבּוּשׁ שֶׁל קִשׁוּם. וְתִקְשְׁרִים כִּכְלָה, וְתִקְשְׁרִי אוֹתָם בְּצִנּוּרֶךְ לְנוֹי בְּקֶשֶׁרִי כָלֶה

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מט"א

מט יד וּתְאִמַּר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי יְהוָה וְאֶרְנִי שְׂכַחְנִי: מִן הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֶם בֶּן־בִּטְנָה גַם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחְנָה וְאֵנֹכִי לֹא אֲשַׁכַּח: מִן הֵן עַל־כַּפֵּים חֲקִיתִךְ חוֹמַתֶיךָ נִגְדִי תְּמִיד: יוֹ מִהָרֹו בְּנִיךְ מִהָרֹו וּמִהָרֹו בְּנִיךְ יֵצְאוּ:

יח שְׂאִיר־סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאִי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹרֶךְ חִירָאֲנִי נֹאֵם־

עטרת מרים

שי למורא

לשם קדושים: יט כי דאנת חרבתיך ושוממתיך וארץ הרסתך לא תראני עוד כי עתה יהיו כלן מיושבות עד תצרי שתתנה צנה ורחוקה מיושב מרוב יושביה ורחקו בקצה הארץ מבליעך המושחיתים אותך: כ עוד ואמרו באזניך בני שפליך הבנים שהיית שפולה מהם צרלי המקום מרוב העם גשה התקרב לי אלי ואשבה שאוכל לשבת: כא ואמרת בלבבך מי ילדלי אתאלה מתיכן באו עם רב כזה, הלא זה ימים רבים ואני שכולה וגלמודה ויחיה גלה גלו וסודה וסרו ממני ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה הבאים מאיפה הם: כב כהאמר אדני יהוה הנה אשא אלגוים ידי וארמוז להם שביאו בני הגולה לארצם ואלעמים אשר לא ישמעו תיכף ארים נסי גם מלכות גוג ומגוג אשר שם יפלו בנופלים, ואז והביאו בניך בחצן על הכפא שנושאים בו את השרים ובנתיך עליפתה תנשאנה וביאו אותם לארצם: כג והיו מלכים אמניך מגדליך ושרותיהם השרות שלהם יהיו מיניקתיך עד לבסוף אפים ארץ ישתחווילך ועפר רגליך ילחכו וידעת אז תרעי כראני יהוה והיכולת ביד אשר לא יבשו קווי מפני שפלא בעיניהם לאמר: דברי האומות, אשר ישראל נשבו ונלקחו לעבדים: כד תיקח מגבור מלקוח ואם שבי צדיק ומלמ: כה כירכה אמר יהוה גם שבי גבור יקח ומלקוח עריץ ומלמ ואת יריבך אנכי אריב ואת בניך אנכי אושיע: כו והאכלתי אתם בשלם וכעסים דמם ישפרון וידעו כל בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר יעקב: ז א כה אמר יהוה אי זה

שקושרת צוארה בתכשיטים ופרטי משי. יט כי חרבתיך ושוממתיך, כי תמיד לנגדי חרבתיך ושוממתיך וארץ הריסותך, לבנות ולמלאות ולחזק. תצרי מיושב, כל החרבות תתינה מיושבות עד תצרי (שתיה צד ורחוק) מרוב יושבים. ורחקו מבליעך, המושחיתים אותך: כ עוד ואמרו באזניך בני שפליך הבנים שהיית שפולה מהם צרלי המקום מרוב העם גשה התקרב לי אלי ואשבה שאוכל לשבת: כא ואמרת בלבבך מי ילדלי אתאלה מתיכן באו עם רב כזה, הלא זה ימים רבים ואני שכולה וגלמודה ויחיה גלה גלו וסודה וסרו ממני ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה הבאים מאיפה הם: כב כהאמר אדני יהוה הנה אשא אלגוים ידי וארמוז להם שביאו בני הגולה לארצם ואלעמים אשר לא ישמעו תיכף ארים נסי גם מלכות גוג ומגוג אשר שם יפלו בנופלים, ואז והביאו בניך בחצן על הכפא שנושאים בו את השרים ובנתיך עליפתה תנשאנה וביאו אותם לארצם: כג והיו מלכים אמניך מגדליך ושרותיהם השרות שלהם יהיו מיניקתיך עד לבסוף אפים ארץ ישתחווילך ועפר רגליך ילחכו וידעת אז תרעי כראני יהוה והיכולת ביד אשר לא יבשו קווי מפני שפלא בעיניהם לאמר: דברי האומות, אשר ישראל נשבו ונלקחו לעבדים: כד תיקח מגבור מלקוח ואם שבי צדיק ומלמ: כה כירכה אמר יהוה גם שבי גבור יקח ומלקוח עריץ ומלמ ואת יריבך אנכי אריב ואת בניך אנכי אושיע: כו והאכלתי אתם בשלם וכעסים דמם ישפרון וידעו כל בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר יעקב: ז א כה אמר יהוה אי זה

מוניך את בשלם, והאכלתי לחיות תשרה את מוניך, הם תגוים המצעירים אותך, והם יאכלו את בשלם. וכעסים, כמו משקה שנסקט מפרות. אביר יעקב, חזקו של יעקב. א אי זה, תיכן הוא זה. ספר בריתות אמכם

השהה וכעסים בני פירות דמם ישפרון וידעו כל בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר חזק יעקב: א כה אמר יהוה אמנם נחתי לה בט בריתות, אבל אי זה ספר בריתות אמכם קבלה אשר שלחתיך או

מי מלוים שלי מנושי אשר-מכרתי אתכם לו כדי לשלם חובי הלא הן בעונתיכם נמכרתם ובפשעיכם בעבור הפשעים שלחה אמכם: ב מודיע אתם מעבדים הנאולה, כי באתי להתקרב אליכם ואין איש פונה אלי, קראתי שתבואו אלי ואין עונה ואין מי משיב לי, הקצור קצרה ידי

מפדות מלפדות אתכם ואם-אין-כי כח להציל הן בגערתי בשאני גוער אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם אנשי הנזים מאין מים ותמת בצמא: ג אלביש שמים קדרות חשכה ושק אשים כסותם כאלו הם מלאים ערפל וגשם: ד ישעה אומר אדני יהוה שלחני להתנבא ונתן לי לשון צח הראוי ללמודים לדעת לעות להשיג ללמד לפי העת והזמן את-יעף התאב לשמוע דבר ה' היה יעיר מעורר אותי בבקר בבקר ללכת לבאות יעיר לי היה מעורר און אוני לשמע הנבואה בלמודים פתחילי און והשמעני את מי אשלח ואנכי לא מריתי מליץ בשליחותי ואחור לא נסוגתי אלא אמרתי הנני שלחני: ו לא נענתי ללכת מחשש פן יבזי אלא גוי נתתי למפים ולחיי למרמים שער לחיי וקטן פני לא הסתרתי בנדי מבלמות ורק: ז ואדני יהוה יעורלי בבקר בבקר נבואתי עליכן לא נכלמתי בדבר נבואתי עליכן שמתי פני בחלמיש ואדע כי ידעתי כח אבדש: ח הקדוש ברוך הוא קרוב לי מצדיקי המצדיק אותי בדיו, לכן מי שרצה לריב אתי נעמדה יחד אני והוא, וכן מירבעל משפטיו גשש אלי כי בודאי לא יוכל לי: ט הן באמת אדני יהוה יעורלי מירחוא אם בן אשר

אשר שלחתיה, כלומר, הלא שלחתיה מביתי בלא ספר בריתות שהוא כתב הנז, וזה אות שלא עשיתי זאת מפני שמאסתי בה, אלא מפני שמרדה בי שלחתיה לפי שעה, אבל לא נפסק הקשר בינינו. "אמכם", הוא רכוז לכנסת ישראל. והנבים הם כל פרט מהם. מנושי, כאלו היו מלוים שחייב לשלם

להם את החוב. אשר מכרתי אתכם לו, אשר מסרתי אתכם לכסוי החוב שמניע לו. הן בעונתיכם נמכרתם וגו', כלומר, אינכם צריכים לקפח בפרדותכם, אלא, עונותיכם היו דמי המכירה, והתשובה אלי תורה כסף הפרות. (ב) מודיע באתי וגו', מודיע באתי להתקרב אליכם, ואין איש מהם פונה אלי. הן בגערתי אחריב ים, הרי בגערתי אבש ים, כלומר, אבש את האמות הנמשלים למים רבים. נהרות מדבר, שהנהרות יתבשו במדבר. תבאש דגתם, נסרחו הדגים מאין מים. ג) אלביש שמים קדרות,

וכן עשיתי במצרים, שהלבשתי להם את השמים שחרות, שהיה להם חשך שלשת ימים. ושק אשים כסותם, והיו המצרים כפוחים אל מוקדם כאלו היה כסוי עליהם בשמים שחרים. פרוש אחר, אלביש את צבא השמים שרי האמות בשחרות להשפילם כשבא הזמן להפרע מן האמה, וכסותם של צבא השמים יהיה שק. (ד) נתן לי לשון למודים, ישעה הנביא אומר, ה' שלחני ונתן לי לשון הראוי ללמד לדעת לעות, לדעת פיצד ללמד לפי העת והזמן. את יעף דבר, את התאב לשמע דבר ה' פאדם ענף וצמא למים. יעיר בבקר בבקר, בכל בקר ובקר יעיר ה' את אוני ללכת להגיד הנבואות. יעיר לי און, מעורר און אוני לשמע הנבואה. לשמע בלמודים, לשמע ולהבין כמשפט הלמודים, כלומר, על דרך האמת

ספר בריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר-מכרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמכרתם ובפשעיכם שלחה אמכם: ב מודיע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפדות ואם-אין-כי כח להציל הן בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם מאין מים ותמת בצמא: ג אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם: ד אדני יהוה נתן לי לשון למודים לדעת לעות את-יעף דבר יעיר | בבקר בבקר יעיר לי און לשמע בלמודים: ה אדני יהוה פתחילי און ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגתי: ו גוי נתתי למפים ולחיי למרמים פני לא הסתרתי מבלמות ורק: ז ואדני יהוה יעורלי עליכן לא נכלמתי עליכן שמתי פני בחלמיש ואדע כח אבדש: ח קרוב מצדיקי מיריב אתי נעמדה יחד מירבעל משפטיו גשש אלי: ט הן אדני יהוה יעורלי מירחוא

הברורה. פרוש אחר, "בלמודים", פתלמודים הלומדים מפי רבם. (ח) פתח לי און, כלומר, נקלה לי את סודו. ואנכי לא מריתי, לא סרבתי ללכת בשליחותו. אחור לא נסוגתי, לא חזרתי לאחור למאן בדבר, אלא אמרתי "הנני שלחני" (ישעיה נח. ו) גוי נתתי למפים, מסרתי את גופי למפים, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יבזי. למרמים, לחולשים את השערות של לחיי וקטן. פני לא הסתרתי מבלמות ורק, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יבזימוני וירקו בפני. (ו) יעור לי, יהא בעורי אם יקומו עלי. לא נכלמתי, לא חששתי מבלמות. בחלמיש, כאן חזקה, כלומר, פון שראיתי שה' עזר לי. על בן שמתי פני בחלמיש לדבר קשות. ואדע כי לא אבדש, וידעתי שלא אבוא לידי בושח. (ח) קרוב מצדיקי וגו', ה' המצדיק אותי בדיו הוא קרוב אלי, לכן מי שרצה לריב אתי, נעמד יחד אני והוא וכו'. (ט) ירשיעני, יחבי אותי בדיו. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם,

עטרת מרים

שי למורא

כמו הכנדים שאינם בשמוש, שבא עש שהוא התולעת האוכלת אותם, בן יהוה דברי משפטיהם המזכים, ששום אדם לא יגע בהם. (י) שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא. אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בחשכת הצרות ועדן לא מצא הארה ותשועה. יבטח בשם ה', שתבוא לו התשועה. (יא) הן כלכם קדחי

אש, אבל כמעט כלכם מבוערים את חמת ה', כי אינכם שומעים בקול נביאיו. מאזרי זיקות, ומקופים את האש כמו אזור שהיא חגורה המפוסה את הגוף, בויקות שהם ניצוצות ונחל אש. לכו באור אשכם, לפי האש שהבערתם קד תלכו, כלומר, לפי המעשה שעשיתם קד יתה תמול. ובזיקות בערתם, ולפי הניצוצות והנחלים שהבערתם. מדי היתה זאת לכם, מדי תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשקבון, בעצבון תשקבון בחולים, כלומר, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם. (א) שמעו אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא לדבר עם המוכים המאמינים בדברי הנביא. אל צור חצבתם, אל הסלע שממנו נחצבתם. והוא רמז לאברהם אבינו, כפי ההמשך שבפסוק שאחר זה. ואל מקבת בור גפרתם, ואל הנקב של הבור אשר יצאתם ממנו. והוא רמז לשרה אמנו. "גפרתם", מלשון "העני האנשים ההם תגפר" (במדבר טויד). (ב) הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרכיהם, וראו מה עשיתי להם. תחוללכם, שחוללה

ירשיעני ולחב אותי הן כלם העומדים עלי כפגור הנרקב יבלו עש תולעת הכנדים יאכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו הנביא, אשר אפילו הלך חשכים בחשכת הצרות ועדן ואין נגה לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו:

יא הן כלכם שאינכם שומעים בקול נביאיו קדחי בוערים אש באף האל מאזרי מחוץ זיקות ניצוצי האש גדלים, לכן לכו | באור אשכם ובזיקות אשר בערתם ואותו האש תאכלכם כי העון יכלה אתכם מדי לא כמקרה היתה זאת היתה לכם למעצבה בעצבון תשקבון כמו חולים או גוססים, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם: א שמעו אלי רדפי צדק המזכירים לעשות צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור אל הסלע אשר חצבתם ממנו הוא אברהם ואל מקבת בור היא שרה, אשר גפרתם: ב הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם אשר יצאתם כי אחד היה בעולם מאמין באלהי עולם קראתיו גדלתיו ואברהם ואברהם בן אגל אתכם שאתם יחידים לי: ג כיינחם יהוה ציון נחם כל חרבתיה כל המקומות הנוריים וישם מדברה ארץ שקמה, בעדן כגן נטוע וערבתה ששם גדלים בו קוצים וקטנים ודודים כגן יהוה ששון ושמחה ימצא בה תורה קול חודאה על הנפסים ועל הנפלאות וקול זמרה:

ירשיעני הן כלם כפגור יבלו עש יאכלם: י מי בכם ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר | הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה וישען באלהיו: יא הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו | באור אשכם ובזיקות בערתם מדי היתה זאת לכם למעצבה תשקבון: נא א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור גפרתם: ב הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברהם ואברהם בן אגל אתכם שאתם יחידים לי: ג כיינחם יהוה ציון נחם כל חרבתיה וישם מדברה בעדן וערבתה כגן יהוה ששון ושמחה ימצא בה תורה וקול זמרה:

(= שילדה) אתכם. כי אחד קראתיו ואברהם ואברהם, ארעליפי שהיה יחיד בארץ כנען ולא היו שם ממשפחתו לתחוק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו והרבית את זרעו. וכאומר, כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם, ארעליפי שאתם יחידים בין הגוים ואין מי שמתחזק בכם. (ג) כי נחם ה' ציון, ה' נחם את ציון שתשוב להבנות. ואמר "נחם" בלשון עבר בדרך הנבואה בהרבה מקומות, כי הדבר ברור באלו דבר נעשה. כל חרבתיה, כל המקומות הנוריים שבה. וערבתה, מישור שבמדבר. ורש"י פרש כאן ש"ערבה" הוא מקום שהיה ישוב ונחמד. תורה, קול חודאה על הנפסים ועל הנפלאות.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וּרְחֹמָן אֶתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם שִׁשִּׁי שָׁעָה 5 אַחֲרֵי הַצְהָרָיִים, 6 דְּקוֹת ו-4 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֶשׁ וּלְמַחֲרָתוֹ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ
וַיִּשְׁבַּתֶּם־בָּהּ: (לוי' כב) וּשְׁמֹרְתֶם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם: יב ׀ אֵלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵינוּ לָךְ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
חַיִּים עַל־הָאָדָמָה: כ אַבְדִּי תִּאֲבֹדֹן אֶת־כָּל־
הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדְתֶּם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם
יֹרְשִׁים אַתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הָרְמִים
וְעַל־הַגְּבוּעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: ג וְנִתְּצִתֶם
אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבְרֹתָם אֶת־מִצְבֹּתָם וְאֲשִׁירֵיהֶם
תִּשְׂרֹפּוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן
וְאַבְדֹתֶם אֶת־שִׁמְם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: ד לֹא־
תַעֲשׂוּן כֹּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה כִּי אִם־אֵל־

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת קוֹדֶשׁ
יא ׀ רֹאֵה אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה
וּקְלָלָה: ב אֶת־הַבְּרִכָּה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּן אֶל־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם:
ג וְהַקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּן אֶל־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יַדְעֶתֶם: ד ׀ וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵד יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתֶּם בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנִתְּתָה אֶת־הַבְּרִכָּה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְלָלָה
עַל־הַר עֵיבָל: ה הֲלֹא־הִמָּה בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי
דֶּרֶךְ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בָּאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִן־הַגְּלִיל אֵצֶל אֱלֹנֵי מִרְה: ו כִּי
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לְרִשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: הֲלֹא תַעֲשֶׂוּן כָּלֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיֶּשֶׁר בְּעֵינָיו: כִּי
לֹא־בִאתֶם עַד־עַתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: וְעַבְרַתֶּם אֶת־
הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבַּתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מִנְּחִיל אֲתֶכֶם וְהָנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וְיִשְׁבַּתֶּם־בְּטָח:

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
שְׁבִטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִּדְרָשׁוּ
וּבֵאתָ שָׁמָּה: (ישראל) וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵיתִיכֶם
וּזְבַחֵיכֶם וְאֶת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֶת תְּרוּמַת יְדְכֶם
וְגִדְרֵיכֶם וְגִדְבַתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בָּקְרֵיכֶם וְצֹאנֵיכֶם:
וְאָכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם
בְּכָל מַשְׁלַח יְדְכֶם אֲתֶם וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרִכְךָ

אגרות קודש

ב"ה, י"ז מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הראשון, בו כותב אודות מצב בריאותו ובפרט בהנוגע לעינים.

וכפי שמתאר המיחוש כנראה שזהו הנקרא גלאוקאמעי ורגילים בכגון דא לעשות נתוח גם פעם
שני, אף שכמובן זקוקים בזה להוראת רופא מהיותר מומחים במקצוע דוקא, וישנם כמה מסוג זה
באה"ק ת"ו, וישאלם, והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות.

וידוע אחת הסגולות בכגון דא ע"פ מרז"ל למאור עיניו של אדם, זהירות בקידוש והבדלה על
היין.

לשאלתו אודות נשואי הצעירה לפני הבכירה - הנה בימינו אלה חשך כפול ומכופל עקבתא
דמשיחא, אשר בן דוד בא כשיכלו כל הנשמות שבגוף, הרי אם תמחול הבכירה מחילה גמורה, ומה
טוב בכתב או בפני עדים כשרים, התירו הדבר, כמובן שהחתן יהי' ירא שמים וכו', ומהנכון שנוסף על
המחילה, הרי הבת הצעירה וכן ההורים של הבנות, ישלישו איזה סכום להוצאות החתונה של הבכירה
כשתשדך בשעה טובה ומוצלחת.

בטח יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים, וישמור עליהם
עכ"פ מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

פרק ד משנה י

רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, הוּי מִמַּעַט בְּעֶסֶק, וְעֶסֶק בְּתוֹרָה. וְהוּי שְׁפַל רוּחַ בְּפָנֵי כָּל אָדָם. וְאֵם בְּטִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לָךְ בְּטָלִים הֶרְבֵּה בְּנִגְדֶּךָ. וְאֵם עֲמַלְתָּ בְּתוֹרָה הֶרְבֵּה, יֵשׁ שָׂכָר הֶרְבֵּה לָתֵן לָךְ:

נקודות משיחות קודש

ממנו שיהי' שפל רוח גם בפני נכרי. ולכן בוחר אדמו"ר הזקן בגירסא "כל אדם", כמו שאמרו רז"ל⁸ "אתם קרויים אדם", מה"ש-אין-כן "האדם" כולל גם אומות העולם⁹.

ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך - אף על פי שמשורת הדין אינו חייב למעט בעסק וללמוד תורה, ולכן אין חלים על זה העונשים החמורים שעל ביטול תורה, מכל-מקום מכיון שביטולו לעסוק בתורה הרי זה (בדקות על-כל-פנים) ענין של ביטול תורה. ולכן העונש הוא שיהיו לו "בטלים הרבה" שיבטלוהו מתלמוד תורה גם בזמנים שמקדיש לזה.

ואם עמלת בתורה הרבה - לימודו של בעל עסק קשור בעמל, כי עליו "לגזול" מזמן העסק, וכן עליו להתייגע בכדי שלא יטרידוהו מחשבות מבלבלות.

והנה, בענין שכר מצוה, ידוע¹⁰ שיש סוג של שכר שנוצר בתור מסובב מעשיית המצוה עצמה, ויש סוג של שכר נעלה מזה, שניתן מלמעלה, שלא בגדר שכר במובנו הרגיל. וכן יש והשכר נמשך למטה בעולם הזה באופן שמגיע לאדם השפעה גשמית על-טבעית, ויש והשכר איננו מגיע לאדם בעולם הזה. ולכן אומר:

יש שכר הרבה - שלא תאמר שלמצוה זו, דוקא בגלל יתרונה, אין "שכר הרבה" שבא בתור מסובב מהמצוה עצמה מאחר והשכר נעלה יותר¹¹, מודיע התנא שיש שכר הרבה - שכר במובנו הרגיל.

ליתן לך - שלא תאמר שדוקא במי שתורתו אומנותו, מצינו¹² שהיתה פרנסתם מצוי' למעלה מדרך הטבע, היינו שהשכר נמשך גם למטה בעולם הזה באופן על-טבעי כנ"ל, אבל זה שאמנם עמל בתורה הרבה אבל אין תורתו אומנתו, הוה-אמינא שהשכר לא יגיע אליו (בעולם הזה)¹³, על כן מודיע התנא: "ליתן לך", שהשכר ינתן לו ויגיע אליו בעולם הזה בגשמיות, ולכן (אם כי) "יש שכר הרבה" (שהשכר הוא נעלה ביותר, מכל-מקום זהו גם) ליתן לך" (למטה בעולם הזה הגשמי)¹⁴.

השאלות במשנתנו: א. לכאורה אין בהוראה זו משום מדת חסידות דוקא, דהרי כל אחד מישראל חייב בתלמוד תורה¹, ומקרא מלא דבר הכתוב² "והגית בו יומם ולילה". ב. הקשר בין "הוּי מִמַּעַט בְּעֶסֶק וְעֶסֶק בְּתוֹרָה" ל"והוּי שְׁפַל רוּחַ בְּפָנֵי כָּל אָדָם". ג. למה בחר אדמו"ר הזקן בגירסא "בפני כל אדם" ולא בגירסא "בפני כל האדם"³. ד. "ואם בטלת מן התורה כו'" - העוון והעונש החמור דביטול תורה מפורש בכמה מקומות⁴ ולכאורה אין בענין זה ("יש לך בטלים הרבה כנגדך") משום זירוז נוסף. ה. הדיוק "ואם עמלת בתורה" (ולא "למדת"). ו. מהלשון "יש שכר הרבה ליתן לך" מוכח שהחידוש בזה הוא, לא שמגיע לו להאדם שכר, אלא בזה שהשכר ישנו, ובמדה גדולה ("הרבה"), ובמילא מובטח לו לאדם שיקבלנו. וקשה: מהו החידוש בזה שהקב"ה יש לו שכר הרבה לשלם לאדם כל המגיע לו.

והביאור:

ההוראות שבמשנתנו מכוונות לבעל עסק, שמתור לו על פי דין לעשות מלאכתו קבע ותורתו ארעי⁵ ולכן אומר התנא: הוּי מִמַּעַט בְּעֶסֶק - אם כי אינו חייב בכך על פי שורת הדין. ועוסק בתורה - אם כי בזמן שהתפנה לו, יכול הוא לעסוק בעבודה או בגמילות חסדים, רצוי שיעסוק דוקא בתורה. והנהגה כזו באה מתוך "מדת חסידות ואהבת התורה" דוקא, כי על פי דין חייב רק "לקבוע עתים לתלמוד תורה ביום ובלילה כפי כחו ויכלתו"⁶.

והנה ידוע⁷ שיש מעלה בבעל עסק על יושב אוהל, ולאידך גיסא, יש מעלה ביושב אוהל על בעל עסק. ואדם זה הממעט בעסק ועוסק בתורה הרי הוא לכאורה כליל המעלות, ונעלה גם מבעל עסק וגם מיושב אוהל, וזה עלול להביאו לידי רגש של גאווה וישות. לכן ממשיך

והוּי שְׁפַל רוּחַ בְּפָנֵי כָּל אָדָם - הן בפני בעל עסק והן בפני יושב אוהל.

אמנם, מאחר שמדובר בבעל מעלה כזה, אי אפשר לדרוש

10. ראה של"ה בית אחרון (יב, א"ב).
11. עיין ברכות לד, ב: כל הנביאים כולל לא נתנבאו אלא כו' אבל כו' עין לא ראתה אלקים וזולתן כו' רשב"נ אמר זה עדן כו' (ובאוה"ת עה"פ ישעי' סד, ג).
12. ברכות לה, ב.
13. ע"ד מארז"ל (סוף מסכת חולין) שכר מצות בהאי עלמא ליכא. וראה אגה"ק ס"ג.
14. משיחת ש"פ עקב תשכ"ח - על פי רשימת השומעים בלבד. חלק מהביאור נדפס בלקו"ש ח"ז עמ' 187.

1. שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח ר"ס קנה.
2. יהושע א, ח.
3. ראה ב"שינויי נוסחאות" למשניות. וראה ביאור הבא.
4. הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ז.
5. ראה הלכות ת"ת שם פ"ג ה"ד.
6. הלכות ת"ת שם.
7. תו"א תרומה פ, ב.
8. יבמות סא, א.
9. תוספות שם ד"ה ואין.

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת		
		מג"א		אדמונה"ז			א	ש	א	ש	א	ש				
		א	ש	א	ש										א	ש
באר שבע (ק)	6:08	6:12	8:48	8:50	9:24	9:25	10:32	10:33	13:18	13:16	19:21	19:14	19:48	19:41	18:56	19:52
חיפה (ק)	6:05	6:09	8:45	8:47	9:22	9:24	10:31	10:31	13:17	13:15	19:25	19:18	19:50	19:43	18:50	19:53
ירושלים (ק)	6:06	6:09	8:46	8:48	9:22	9:23	10:30	10:31	13:16	13:14	19:25	19:18	19:47	19:40	18:39	19:51
תל אביב (ק)	6:07	6:11	8:47	8:49	9:24	9:25	10:32	10:32	13:18	13:16	19:22	19:15	19:50	19:42	18:57	19:53
אוסטריה, וינה (ק)	5:52	6:01	8:32	8:37	9:23	9:27	10:36	10:38	13:34	13:32	20:04	19:52	20:40	20:28	19:36	20:42
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:02	6:54	9:04	9:00	9:41	9:37	10:37	10:33	12:54	12:53	17:48	17:53	18:15	18:20	17:34	18:31
אוקראינה, אודסה (ק)	5:59	6:06	8:39	8:43	9:28	9:31	10:40	10:42	13:36	13:34	20:03	19:52	20:37	20:26	19:36	20:40
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:27	5:35	8:06	8:11	8:58	9:01	10:10	10:12	13:08	13:06	19:38	19:26	20:14	20:02	19:10	20:16
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	5:37	5:45	8:16	8:21	9:08	9:12	10:21	10:23	13:19	13:17	19:50	19:38	20:26	20:14	19:22	20:28
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:58	6:07	8:36	8:42	9:31	9:35	10:45	10:47	13:45	13:43	20:19	20:07	20:58	20:45	19:51	21:00
אוקראינה, קייב (ק)	5:50	5:59	8:28	8:34	9:24	9:28	10:38	10:40	13:38	13:35	20:12	20:00	20:51	20:38	19:44	20:53
איטליה, מילאנו (ק)	6:27	6:34	9:07	9:12	9:55	9:58	11:07	11:08	14:02	14:00	20:29	20:19	21:00	20:50	20:02	21:03
אקוודור, קיטו (ח)	6:15	6:13	8:45	8:44	9:14	9:13	10:17	10:15	12:48	12:47	18:21	18:20	18:44	18:42	18:02	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:30	7:23	9:37	9:32	10:12	10:08	11:09	11:05	13:28	13:26	18:26	18:30	18:53	18:57	18:12	19:07
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:31	8:23	10:29	10:24	11:08	11:03	12:03	11:59	14:19	14:18	19:07	19:13	19:37	19:43	18:54	19:55
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:22	6:27	9:03	9:06	9:44	9:46	10:54	10:55	13:44	13:42	19:58	19:50	20:28	20:19	19:33	20:31
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:09	6:15	8:50	8:53	9:32	9:34	10:42	10:43	13:34	13:32	19:50	19:41	20:21	20:11	19:24	20:23
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:09	6:15	8:50	8:53	9:33	9:35	10:43	10:44	13:34	13:32	19:50	19:41	20:21	20:12	19:25	20:24
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:42	6:49	9:23	9:27	10:07	10:09	11:18	11:19	14:11	14:08	20:29	20:20	21:01	20:51	20:03	21:04
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:51	6:54	9:30	9:32	10:06	10:07	11:14	11:14	13:58	13:56	20:00	19:54	20:26	20:19	19:37	20:30
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:16	6:20	8:56	8:58	9:34	9:35	10:42	10:43	13:29	13:27	19:35	19:28	20:03	19:56	19:11	20:07
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:55	6:58	9:34	9:35	10:08	10:08	11:15	11:15	13:57	13:55	19:54	19:49	20:19	20:14	19:32	20:24
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:04	6:10	8:44	8:48	9:27	9:30	10:38	10:39	13:30	13:28	19:47	19:38	20:18	20:08	19:21	20:21
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:33	6:39	9:14	9:17	9:56	9:59	11:07	11:08	13:58	13:56	20:13	20:05	20:44	20:35	19:48	20:47
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:02	6:08	8:42	8:46	9:26	9:28	10:37	10:38	13:29	13:27	19:46	19:37	20:18	20:08	19:21	20:21
בוליביה, לה-פס (ח)	6:49	6:45	9:10	9:08	9:41	9:38	10:41	10:38	13:06	13:05	18:24	18:25	18:48	18:49	18:07	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:33	6:42	9:10	9:17	10:07	10:11	11:21	11:24	14:22	14:20	20:59	20:46	21:38	21:24	20:30	21:40
בלגיה, בריסל (ק)	6:34	6:43	9:11	9:18	10:08	10:12	11:22	11:24	14:23	14:20	20:58	20:46	21:37	21:23	20:30	21:39
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:30	6:25	8:47	8:44	9:18	9:15	10:17	10:14	12:41	12:39	17:56	17:58	18:16	18:18	17:39	18:27
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:17	6:13	8:35	8:32	9:06	9:03	10:05	10:02	12:29	12:27	17:40	17:42	18:04	18:06	17:24	18:16
בריטניה, לונדון (ק)	5:50	6:00	8:27	8:34	9:25	9:29	10:39	10:41	13:40	13:38	20:19	20:07	20:57	20:43	19:54	20:59
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:53	6:03	8:28	8:36	9:31	9:35	10:46	10:48	13:49	13:47	20:31	20:18	21:13	20:59	20:05	21:15
גרמניה, ברלין (ק)	5:53	6:03	8:29	8:37	9:30	9:34	10:44	10:47	13:47	13:44	20:28	20:15	21:07	20:53	19:59	21:09
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:19	6:28	8:57	9:03	9:52	9:55	11:05	11:07	14:05	14:03	20:39	20:27	21:17	21:04	20:11	21:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:34	6:28	8:48	8:45	9:21	9:17	10:19	10:16	12:41	12:40	17:55	17:58	18:14	18:16	17:39	18:26
הודו, מומבאי (ח)	6:20	6:22	8:58	8:58	9:29	9:29	10:35	10:34	13:14	13:13	19:04	19:00	19:29	19:24	18:43	19:33
הודו, פונה (ח)	6:17	6:18	8:54	8:55	9:26	9:26	10:31	10:31	13:10	13:09	19:00	18:56	19:24	19:19	18:38	19:29
הונגריה, בודפשט (ק)	5:43	5:51	8:23	8:28	9:13	9:16	10:26	10:27	13:23	13:21	19:51	19:40	20:27	20:15	19:24	20:29
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:13	5:19	7:53	7:57	8:36	8:39	9:47	9:48	12:39	12:36	18:55	18:46	19:26	19:17	18:30	19:29
יוון, אתונה (ק)	6:42	6:48	9:23	9:26	10:04	10:05	11:13	11:14	14:03	14:01	20:15	20:07	20:45	20:36	19:50	20:48
מולדובה, קישינב (ק)	6:05	6:13	8:45	8:50	9:35	9:38	10:47	10:49	13:44	13:42	20:11	20:00	20:46	20:35	19:44	20:49

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:17	6:19	8:55	8:55	9:26	9:26	10:32	10:32	13:10	13:12	19:02	18:57	19:26	19:21	18:40	19:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:24	7:14	9:15	9:09	9:57	9:51	10:51	10:46	13:03	13:03	17:43	17:50	18:16	18:23	17:31	18:35
נפאל, קטמנדו (ח)	5:35	5:38	8:15	8:16	8:49	8:50	9:57	9:57	12:40	12:38	18:40	18:34	19:05	18:59	18:17	19:09
סין, בייג'ין (ח)	5:28	5:34	8:09	8:12	8:51	8:53	10:01	10:02	12:52	12:50	19:08	18:59	19:38	19:29	18:41	19:41
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:03	9:35	9:34	10:04	10:03	11:07	11:06	13:39	13:37	19:13	19:11	19:36	19:34	18:54	19:43
פולין, ורשא (ק)	5:24	5:33	8:00	8:07	8:59	9:04	10:14	10:16	13:16	13:14	19:55	19:42	20:35	20:21	19:27	20:38
פרו, לימה (ח)	6:20	6:17	8:44	8:42	9:14	9:12	10:15	10:13	12:42	12:41	18:04	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:44	6:51	9:24	9:28	10:12	10:15	11:24	11:26	14:20	14:17	20:44	20:34	21:19	21:08	20:18	21:21
צרפת, פריז (ק)	6:47	6:55	9:26	9:31	10:19	10:22	11:32	11:34	14:30	14:28	21:03	20:51	21:38	21:26	20:35	21:40
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:52	8:25	8:24	8:54	8:53	9:58	9:56	12:31	12:29	18:08	18:06	18:31	18:28	17:48	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	6:25	6:32	9:06	9:10	9:51	9:54	11:02	11:04	13:56	13:54	20:20	20:10	20:50	20:39	19:53	20:52
קנדה, מונטריאול (ק)	5:58	6:06	8:38	8:43	9:26	9:29	10:38	10:39	13:33	13:31	19:58	19:48	20:31	20:20	19:32	20:34
קפריסין, לרנקה (ק)	6:07	6:12	8:48	8:50	9:26	9:28	10:35	10:36	13:23	13:21	19:31	19:23	19:59	19:51	19:07	20:02
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:36	5:47	8:09	8:18	9:16	9:21	10:32	10:34	13:37	13:35	20:23	20:09	21:07	20:51	19:53	21:09
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:06	5:18	7:37	7:47	8:48	8:53	10:04	10:07	13:11	13:08	20:03	19:48	20:44	20:28	19:33	20:46
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	5:21	5:29	8:01	8:06	8:51	8:54	10:03	10:05	13:00	12:58	19:28	19:17	20:04	19:52	19:01	20:06
שווייץ, ציריך (ק)	6:26	6:33	9:05	9:10	9:55	9:59	11:08	11:10	14:05	14:03	20:38	20:27	21:09	20:57	20:10	21:11
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:05	6:06	8:41	8:41	9:12	9:11	10:17	10:16	12:54	12:52	18:39	18:35	19:02	18:58	18:18	19:07

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משניות י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מזדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֵדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְיַעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּינֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שׁי' **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00694
18/08/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים